٤٨ یاسای دەسەڵات

ئاشنابوون بە گەمە دەروونییەکان و یاساکانی باڵادەستی لە پەیوەندییەکاندا

The 48 LAWS OF POWER

لە ساڵی ١٩٩٨-٢٠١٨
لە ڕیزبەندی یەکەمی
پرفرۆشترین کتێبەکان بووە
لە جیهاندا

ڕۆبەرت گرین

لە ئینگلیزییەوە: کاروان گاوەسین

لە بڵاوکراوەکانی خانەی چاپ و پەخشی ڕێنما

زنجیرە (٧٨١)

ناسنامەی کتێب

✓ ناوی کتێب: ٤٨ یاسای دەسەڵات

✓ نووسینی: ڕۆبەرت گرین

✓ بابەت: سایکۆلۆژی دەسەڵات

✓ وەرگێڕانی: کاروان کاوسێن

✓ دیزاین: فواد کاولۆسی

✓ چاپخانە: چاپەمەنی گەنج

✓ ساڵی چاپ: ٢٠١٨

✓ نۆبەی چاپ: چاپی یەکەم

✓ تیراژ: ١٠٠٠

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان ژمارە سپاردنی (١٨٥٩)ی ساڵی ٢٠١٨ی پێدراوە

ناونیشان:

سلێمانی: تیوان گەراجی عوسمانی ئەمین و شوقەکانی ئەکییە بووتە.

ژمارەی مۆبایل: (٠٧٧٠١٥٧٤٢٩٣)، (٠٧٥٠١١٩١٨٤٧)

٤٨ یاسای دەسەڵات

بۆچوونێکی سایکۆلۆژی بۆ داینامیکەکانی دەسەڵات

ڕۆبەرت گرین

و.لە ئینگلیزییەوە/ کارزان کاوسین

وتەیەك

دەسەڵات پرسێکی مێژووییە کە لەگەڵ پەیدابوونی گیانەوەران و بەدیاریکراویش مرۆڤدا هاتووەتە ناو هاوکێشەکانەوە. پێناسە و چەمکی دەسەڵات کشۆکە و بەدەر لەوەی لە زانستە سیاسییەکاندا تاووتوێ کراوە، لەسەر ئەرزی واقیع ڕەهەندێکی کەسی وەردەگرێت و ڕوانگەکانیش بۆی بەم پێیە گۆڕانیان بەسەردا دێت. بە دەربڕینێکی ڕوونتر، لە کەسێکەوە بۆ کەسێکی تر، سەرکەوتن بەسەر پلیکانەی دەسەڵاتدا جیاوازی هەیە. لەوانەیە کەسێك تەرکیز بکاتە سەر ئامراز، بەڵام یەکێکی تر سەرنج بخاتە سەر ئامانج بۆ گەیشتن بە ترۆپکی دەسەڵات. هەرچۆنێك بێت، دەشێ دەسەڵات لە کەلتووری کوردیدا لە سۆنگەی کەلتوورێکی خۆرهەڵاتییەوە ببینرێت کە بەهۆی ئامادەیی بەردەوامی سەرکوتگەرییەوە، سۆزاخکەری دەسەڵات و دەسەڵاتدار بە جەلاد و دەسەڵات بەسەردا پیادەکراو بە قوربانی ببینرێن. لێرەوە برەوێکی زۆر دراوە بە بەهای بەقوربانبوون و قێز لە سۆزاخکردنی دەسەڵات کراوەتەوە، هەڵبەت ئەمەش ئیشی دەسەڵاتدار بووە بۆئەوەی دەسەڵات بکرێتە ئەرکی دەستەبژێرێك و گەمەی سیاسی بۆ دەسەڵات گرتنە دەست سنووردار بکرێت. لەلایەکی تریشەوە ئەگەر بە وردی تێبینی بکرێت، دەردەکەوێت کە دەسەڵات لە گەمەی سیاسی هێنراوەتە دەرەوە و بەرگێکی تەواو ئەخلاقی بە بەردا کراوە و لەو ڕوانگەیەشەوە حوکمی باش و خراپی لەسەر دراوە. بەمەش هەموو بەهایەکی تر لە دەسەڵات و یارییەکەی داماڵراوە.

لەم کتێبەدا، وەك چۆن ڕێگە و شێوازەکانی گەیشتن بە پێگەکانی دەسەڵات لەلایەن نووسەر ڕۆبەرت گرین بە نموونەوە پیشان دراوە، ئەم پیشاندانە تەنیا مۆرکێکی پۆزەتیڤی و دروستی بەسەردا نەبڕاوە، بەڵکو دیوێکی تریش پیشاندراوە کە بریتییە لەوەی چۆن دەسەڵات کە بە خراپی سۆراخ بکرێت و پیادە بکرێت یان قۆرخ بکرێت، بەشێوەیەکی حەتمی کەوتن و داڕزانی لێدەکەوێتەوە. هەروەها، ئەمە بەر لەوەی ڕێنوێنییەك بێت بەرەو دەسەڵات، هۆشیارکردنەوەیەکە بۆ خوێنەر لەمەڕ ئەوەی کە دەسەڵات تا ڕادەیەکی زۆر چۆن کار دەکات و میکانیزمەکانی چۆنە.

دواجار ئامانجی ئەم کتێبە و هەر کتێبێکی تریش بۆ بەرچاو ڕوونییە لەمەڕ ڕوانگەیەکی دیاریکراو بۆ بابەتێك نەك بۆ قەناعەتپێکردن بە ڕاستزانینی ناوەرۆکەکەی.

کارزان کاوسێن

٤٨ یاسای دەسەڵات

یاسای ژمارە ١

هەرگیز لە گەورەکەت لێهاتووتر دەرمەکەوە

هەمیشە وەها لەوانەی سەروو خۆت بکە بە ئاسودەیی هەست بکەن باڵان. لە ئارەزووکردنتدا بۆ دڵخۆشکردن و کارتێکردنیان ئەوەندە لە پیشاندانی بەهرە و تواناکانتدا دوور مەڕۆ ئەگینا لەوانەیە دەستکەوتەکەت پێچەوانە بێت- ترس و نائارامی دروست بکەیت. وا بکە گەورەکانت لێهاتووتر دەربکەون لەوەی کە هەن و بەمشێوەیە تۆ دەگەیتە ترۆپکی دەسەڵات.

یاسای ژمارە ٢

قەت ئەوەندە زۆر متمانە بە هاوڕێکانت مەکە، فێربە چۆن دوژمنەکانت بەکار بێنیت

ئاگادار بە لە هاوڕێکانت- ئەوان خێراتر ناپاکیت بەرانبەر دەکەن، چونکە ئەوان بە ئاسانی ئیرەییان دەجولێت. ئەوان بەهەمان شێوە دەبنە کەسانی ئازدار و زۆردار. بەڵام کار بدەرە دوژمنێکی پێشووت ئەوا لە هاوڕێیەکت بەئەمەکتر دەبێت، چونکە ئەو زیاتری لەباردایە بۆتی بسەلمێنێت. لە ڕاستیدا دەبێ تۆ زیاتر لە هاوڕێکانت بترسیت نەک دوژمنەکانت. ئەگەر دوژمنت نیە، ڕێگەیەک بدۆزەرەوە بۆ دروستکردنیان.

یاسای ژمارە ٣

نیازەکانت بشارەوە

خەڵک لە ناماوسەنگی و تاریکیدا بهێڵەرەوە بەوەی کە قەت مەبەستی پشت کردارەکانت دەرنەخەیت. ئەگەر ئەوان هیچ سەرەداوێکیان نەبێت لەمەڕ ئەوەی کە تۆ بە نیازی چیت، ئەوا ناتوانن ئامادەی بەرگری بن. بابی پێویست بەرەو ڕێڕەوە هەڵەکە ڕێنماییان بکە، بابی پێویست بیانخەرە ناو تەمومژەوە و بەهاتنی ئەو کاتەی کە نیازەکانی تۆیان بۆ دەردەکەوێت، زۆر درەنگ بووە.

یاسای ژمارە ٤

هەمیشە کەمتر لەوەی پێویستە بڵێ

کاتێک تۆ هەوڵ دەدەیت بە قسەکانت کاریگەری بخەیتە سەر خەڵکی، چەندەی زۆرتر بڵێیت، ئەوەندە ئاساییتر دەردەکەویت و کەمتر زاڵ دەبیت. تەنانەت ئەگەر شتێکی سواویش بڵێیت ئەوا ڕەسەن دیار دەبێت ئەگەر تەمومژاوی و ئاڵۆزی بکەیت. خەڵکی بەهێز بە قسەی کەمتر، کاریگەری و ترس دروست دەکەن. چەندەی زۆرتر بڵێیت ئەوەندە ئەگەری زیاترە کە شتێکی گەمژانە بڵێیت.

یاسای ژمارە ٥

بەشی زۆری بەندە بە ناوبانگەوە- بە ژیانت پارێزگاری لەم ناوبانگە بکە

ناوبانگ بناغەی دەسەڵاتە. تەنیا لە ڕێگەی ناوبانگەوە دەتوانیت ترس دروست بکەیت و سەرکەوتوو بیت. لەگەڵ ئەوەشدا هەر کە ڕووشا ئەوا لە دۆخێکی ناسکدا دەبیت و لە هەموو لایەکەوە هێرشت دەکرێتە سەر. ناوبانگت قایم بکە. هەمیشە لەبەرانبەر هێرشە ئەگەرییەکاندا وریا بە و بەرپەستیان بکە بەر لەوەی ڕووبدەن. لەهەمان

کاتدا، فێربە دوژمنانت تێکبشکێنیت لە ڕێگەی درز تێخستنی ناوریانگیان. پاشان لەلاوە بوەستە و لێگەڕێ رای گشتی هەڵیانبواسێت.

یاسای ژمارە ٦

بەهەموو شێوازێک سەرنجی دەوروبەر ڕابکێشە

هەموو شتێک بە ڕواڵەتەکەی حوکم دەدرێت. ئەوەی کە نەبینراوە یەکسانە بە هیچ. کەواتە قەت ڕێگە مەدە لەناو حەشاماتدا ون بیت یان لەناو نادیاردا سەر بنێیتەوە. دەرکەوە. بە هەر باجێک بووە لەبەرچاو بە. خۆت بکە بە موگناتیسی هۆش و سەرنج لە ڕێگەی ئەوەی کە گەورەتر، ڕەنگاورەنگتر، ڕازئامێزتر لە حەشاماتی ئاسایی و دەستەمۆ دیار بیت.

یاسای ٧

وا لە ئەوانیتر بکە کارەکانت بۆ بکەن، بەڵام هەمیشە خۆت بکە بە خاوەنیان

ژیری، زانیاری و جوڵانی خەڵکی تر بەکاربهێنە بۆ خزمەتی دۆزی خۆت. هاوکارییەکی وەها کات و وزەیەکی زۆرت بۆ دەگێڕێتەوە، ئەمە پرشنگێکی بەهاداری کارایی و خێرایت دەداتێ. لە کۆتاییدا یارمەتیدەرانی تۆ بیر دەچنەوە و یادت دەکرێتەوە. قەت ئەو شتە بۆ خۆت ئەنجام مەدە کە ئەوانیتر دەتوانن بۆ تۆی ئەنجام بدەن.

یاسای ژمارە ٨

وا لە خەڵکی تر بکە بێنە لات، ئەگەر پێویست بوو چەشتە بەکاربهێنە

کاتێک تۆ کەسەکەی تر ناچار دەکەیت هەنگاو بنێت، تۆ ئەو کەسەیت کە کۆنتڕۆڵت بەدەستە. هەمیشە وا باشترە وەها لە نەیارەکەت بکەیت بێتە لات و لە پرۆسەکەدا وازلە پلانەکانی خۆی بێنێت. بە دەستکەوتی سەرەوو ئاسایی بەکێشی بکە– پاشان هێرش بەرە، تۆ کارتەکانت بەدەستەوە دەبێت.

یاسای ژمارە ٩

لە ڕێگەی کردارەکانت بیبەرەوە، نەك لە ڕێگەی مشتومڕەوە

هەر سەرکەوتنێکی کاتی کە تۆ پێت وایە لە ڕێگەی مشتومڕەوە بەدەستت هێناوە بە ڕاستی سەرکەوتنێکی شکست ئامێز بووە: ئەو کینە و ئیرادە خراپەی کە دەیورووژێنیت بەهێزترە و زۆرتر دەخایەنێت لە هەر گۆڕانێکی کاتیی ڕا و بۆچوون. زۆر بەهێزترە کە وا لەوانیتر بکەیت لە ڕێگەی کردارەکانتەوە کۆك بن لەگەڵ تۆدا بەبێ ئەوەی قسەیەك بکەیت. پیشان بدەیت، نەك ڕوون بکەیتەوە.

یاسای ١٠

پەتا: خۆت لە کەسانی دڵتەنگ و نەگبەت بەدوور بگرە

دەشێ تۆ لە ئەنجامی نەگبەتی کەسێکی تر بمریت– حاڵەتە هەستییەکان ئەوەندەی نەخۆشی زیانبەخشن. لەوانەیە تۆ وا هەست بکەیت یارمەتی کابرایەك دەدەیت کە خەریکە نوقم دەبێ بەڵام تۆ تەنیا کارەساتەکەی خۆت قووڵتر دەکەیتەوە. هەندێ جار بەدبەختەکان نەگبەتی بەسەر خۆیان دێنن. ئەوان بەهەمان شێوە بەسەر تۆشی دێنن. لەبری ئەمە، لە دڵشاد و بەختەوەر نزیك بەرەوە.

یاسای ژمارە ١١

فێر بە وا لە خەڵك بکەیت بەردەوام پشتت پێ ببەستن

بۆئەوەی سەربەخۆیی خۆت بەرقەرار بکەیت، دەبێ هەمیشە پێویستیان پێت بێت و بیانەوێت. چەندەی زۆرتر پشتت پێ ببەستن، ئەوەندە ئازادیی زیاترت دەبێت. وا لەخەڵك بکە بۆ بەختەوەری و کامەرانییان پشتت پێ ببەستن و ئیتر هیچ شتێك نابێت لێی بترسیت. قەت ئەوەندەیان فێر مەکە کە بتوانن بەبێ تۆ هەنگاو بنێن.

یاسای ژماره ١٢

بەخشندەیی و ڕاستگۆیی سنووردار بەکاربێنە بۆ نەرمکردنی قوربانییەکەت

جوڵەیەکی ڕاستگۆ و سەرڕاستانە، دەیان جوڵەی ناسەرڕاستانە دادەپۆشێت. ئاماژە دڵ واڵاکانی ڕاستگۆیی و بەخشندەیی، بەرگریی تەنانەت بەگومانترین خەڵک بەلاوە دەنێت. کاتێک ڕاستگۆیی سنوورداری تۆ درزێک دەخاتە زرێکەیان، دەتوانیت بەپێی خواستت بەکاریان ببەیت. دیارییەکی هاوکات، هەمان ئامانج دەپێکێت.

یاسای ژماره ١٢

کاتێک داوای یارمەتی لە خەڵك دەکەیت، لە ڕوانگەی بەرژەوەندیی خۆیان ئەمە بکە، با لەو ڕوانگەیەوەنەبێت کە بەزەییان پێتدابێنەوە یان چاکەت لەگەڵدابکەن.

ئەگەر تۆ پێویستت بەوەیە ڕوو بکەیتە هاوپەیمانێك بۆ یارمەتی، خۆت ماندوو مەکە بەوەی بیری بێنیتەوە لە ڕابردوودا چەنێك یارمەتیت داوە و چاکەت لەگەڵ کردووە. ئەو ڕێگەیەك دەدۆزێتەوە بۆ فەرامۆشکردنت. لەبری ئەمە، شتێك لەداواکەتدا یان لە هاوپەیمانیتدا لەگەڵ ئەو بخەرە ڕوو کە کەڵکی بۆ ئەو هەیە و بە بەراورد بە داواکەت زیاتر جەختی لێ بکەوە. ئەو بەشێوەیەکی ئامەزرۆیانە وەڵامکو دەبێت کاتێك دەبینێ شتێك بۆ ئەو تێدایە.

یاسای ژماره ١٤

وەك هاوڕێ خۆت دەربخە، وەکو سیخوڕ کار بکە

زانین لەبارەی ڕکابەرەکەتەوە گرنگە. سیخوڕ بەکاربێنە بۆ کۆکردنەوەی زانیاریی گرنگ کە هەنگاوێك دەتباتە پێشەوە. لەوەش باشتر: خۆت ڕۆڵی سیخوڕ ببینە. لە

نیداره کۆمەڵایەتییە سەنگین و ڕێزنامێزەکاندا، فێر بە زانیاری سۆراخ بکەیت. پرسیاری ئاراستەوخۆ بکە بۆ ئەوەی وا لە خەڵک بکەیت کە نیاز و خاڵی لاوازی خۆیان دەربخەن. هیچ بۆنە و حاڵەتێک نییە دەرفەتێک نەبێت بۆ سیخوڕیکردنی لێزانانە

یاسای ژمارە ١٥

دوژمنەکەت سەراپا تێک بشکێنە

هەموو سەرکردە مەزنەکان لە سەردەمی موساوە زانیوویانە کە دەبێ دوژمنێکی مەترسیدار بەتەواوی تێک بشکێنرێت. (هەندێ جار بە زەحمەتێکی زۆر گەیشتوونەتە ئەم ئەنجامە). ئەگەر پشکۆیەک بە گەشی بمێنێتەوە، گرنگ نییە چەنێک بە کزی داگیرساوە، دواجار ئاگرێکی لێ هەڵدایسێت. وەستان لە نیوەی ڕێگە زیانی زیاتری بەبەرەوەیە لە چاو بنبڕکردنی تەواوەتی: دوژمن چاک دەبێتەوە و بەدوای تۆڵەدا وێڵ دەبێت. تێکی بشکێنە، نەک تەنیا بە جەستە بەڵکو بە ڕۆحیش.

یاسای ژمارە ١٦

خۆ ونکردن بەکاربێنە بۆنەوەی ڕێز و پێزانینت زیاتر ببێت

زۆر دەرکەوتن و هاتن و چوون نرخەکە دەهێنێتە خوارەوە: چەندەی زیاتر ببینرێیت و لەبارەتەوە ببیستن، ئەوەندە ئاساییتر دیار دەبیت. ئەگەر تۆ هەنوکە لە گروپێکدا ڕەگت داکوتاوە، کشانەوەی کاتی لێی وەهات لێدەکات کە قسەی زیاترت لەبارەوە بکرێت، و تەنانەت پەسەندتر بیت. دەبێ تۆ فێر بیت چ کاتێک بڕۆیت. لە ڕێگەی دەگمەنییەوە بەها دروست بکە.

یاسای ژماره ١٧

ئەوانیتر لە ترسێکی هەڵپەسێردراودا بهێڵەرەوە: کەشێکی پێشبینی نەکردن بهێنەرە کایەوە

مرۆڤەکان زیندەوەری خوون کە پێویستییەکی تێرنەکراویان هەیە بۆ بینینی ئاشنا لە کردارەکانی خەڵکی تردا. ئەگەر تۆ پێشبینیکراو بیت، ئەمە هەستێکی کۆنترۆڵ و زاڵبوونیان پێدەبەخشێت. باروبارخەکە پێچەوانە بکەرەوە: بە ئەنقەست پێشبینی نەکراو بە. ڕەفتارێك کە پێدەچێت ناجێگیر بێت یان مەبەستێکی تیا نەبێ هاوسەنگییان تێکدەدات و ئەوان بڕست لەخۆیان دەبڕن تا جوڵەکانی تۆیان بۆ دەرکەوێت. ئەگەر ئەم ستراتیژییە تا ئاستێکی زۆر پراوە بکرێت، دەتوانێ ترس و خۆف بهێنێتە کایەوە.

یاسای ژمارە ١٨

بۆ پارێزگاری کردن لە خۆت قەڵا بونیاد مەنێ-گۆشەگیری مەترسیدارە

جیهان مەترسیدارە و دوژمنان لە هەموو شوێنێکن- دەبێ هەموو کەسێك پارێزگاری لە خۆی بکات. پێدەچێت قەڵا سەلامەترین شوێن بێت. بەڵام گۆشەگیری دەتخاتە بەر مەترسی زۆرتر لەوەی کە پارێزگاریت لێ بکات. قەڵا لە زانیاریی بەنرخ دابڕێنێت، دەتکاتە ئامانجێکی بەرچاو و ئاسان. باشترە لەگەڵ خەڵکدا تێکەڵ بیت و هاوپەیمان بدۆزیتەوە. تۆ لەڕێگەی قەرەباڵغییەوە قەڵغان دروست دەکەیت.

یاسای ژمارە ١٩

بزانە مامەڵە لەگەڵ کێ دا دەکەیت- کەسی نەگونجاو بریندار مەکە

زۆر جۆری جیاوازی خەڵك لە جیهاندا هەن، و تۆ قەت ناتوانیت وێنای ئەوە بکەیت کە هەموان هەمان پەرچەکرداریان بەرانبەر ستراتیژەکانی تۆ دەبێت. هەندێ خەڵك هەیە

که ئەگەر فریویان بدەیت یان لێیان ببەیتەوە تەواوی ژیانیان بەدوای تۆڵەدا وێڵ دەبن، ئەمانە گورگن لە پێستی مەڕدا. بە وریاییەوە قوربانی و نەیارەکانت هەڵبژێرە- قەت کەسی نەگونجاو فریو مەدە یان بریندار مەکە.

یاسای ژمارە ٢٠

خۆت بەکەسەوە پابەند مەکە

ئەو کەسە گەمژە بوو کە پەلەی کرد لە لایەنگیریدا. خۆت پابەند مەکە بەهیچ لایەنێک یان دۆزێک جگە لە خۆت. بە بەرقەرارکردنی سەربەخۆیی خۆت، دەبیتە گەورەی ئەوانیتر- یاریکردن بە خەڵک لەدژی یەکتری، وەها لێکردنیان کە شوێن تۆ بکەون.

یاسای ژمارە ٢١

وەك ساویلکە بنوێنە بۆئەوەی ساویلکەیەك بگریت- لە نیشانەکەت دەبەنگتر بنوێنە

کەس حەز ناکات هەست بکات لە کەسەکەی تر دەبەنگترە. بۆیە، فێڵەکە ئەوەیە کە وا لە قوربانییەکانت بکەیت هەست بکەن زیرەکن-نەك تەنیا زیرەکیش بەڵکو زیرەکتر لە تۆ. هەر کە قەناعەتیان بەمە کرد، ئەوا قەت گومانی ئەوە ناکەن کە تۆ ئەنگێزەی شاراوەت هەن.

یاسای ژمارە ٢٢

تاکتیکی ملدان بەکاربێنە : خاڵی لاواز وەرچەرخێنە بۆ دەسەڵات

کاتێك تۆ لاوازتریت، قەت لەپێناو شەرەفدا مەجەنگە، لەبری ئەمە ملدان هەڵبژێرە. ملدان کاتت پێدەدات بۆ هەڵسانەوە، کاتت دەداتێ بۆ ئەشکەنجەدان و هەراسانکردنی نەیارە براوەکەت، کات بۆ چاوەڕێبوون تا دەسەڵاتەکەی کز دەبێت. شادیی شەڕکردن و

شکستپێهێنانی تۆی پێ مەبەخشە- سەرەتا مل بدە. بە ڕاگرتنی لا ڕووەکەی ترت، تۆ تووڕەی دەکەیت و دەیشڵەژێنیت. ملدان بکە بە ئامرازێکی دەسەڵات.

یاسای ژمارە ٢٣

هێزەکانت چڕ بکەرەوە

وزە و هێزەکانت پارێزگاری لێبکە بەوەی کە لە بەهێزترین پنتیاندا بە چڕی بیانهێڵیتەوە. تۆ بە دۆزینەوەی کانێکی دەوڵەمەند و قووڵتر تێڕاچوونی، خشڵی زیاترت دەست دەکەوێت نەك بەوەی کە لە کانێکی تەنکەوە بەخێرایی بچیتە سەر کانێکی تەنکی تر-هەموو کاتێك چڕی شکست بە فراوانی دێنێت. کاتێك تۆ بۆ سەرچاوەکانی دەسەڵات دەگەڕێیت بۆئەوەی بەرزت بکاتەوە، یەك پاڵپشتی سەرەکی بدۆزەوە، ئەو مانگا قەڵەوەی کە بۆ ماوەیەکی درێژ شیرت دەداتێ.

یاسای ژمارە ٢٤

رۆڵی دەربارییەکی پێرفێکت ببینە

دەرباریی پێرفێکت کەسێکە لە جیهانێکدا گەشە دەکات کە تیایدا هەموو شتێك لە دەوری دەسەڵات و کارزانی سیاسی دەسوڕێتەوە. ئەو لە هونەری ناڕاستەوخۆبووندا ئەسپی خۆی تاو داوە. ئەو مەرایی دەکات، مل بۆ سەرووی خۆی دەدات و بە تەمومژاویترین و نەرم و نیاترین شێواز دەسەڵات بەسەر ئەوانیتردا پیادە دەکات. یاساکانی دەرباری فێر بە و پیادە بکە، ئیتر سنوور نامێنێت لەبەردەم بەرزبوونەوەت لە دەرباردا.

یاسای ژمارە ٢٥

خۆت دروست بکەرەوە

ئەو ڕۆڵانە قبوڵ مەکە کە کۆمەڵگە بەسەرتدا دەیسەپێنێت. لە ڕێگەی خستنەڕووی شوناسێکی نوێ خۆت دروست بکەرەوە، شوناسێک کە سەرنج ڕادەکێشێت و قەت دەوروبەر بێزار ناکات. گەورەی وێنەی خۆت بە نەک ئەوەی لێبگەڕێیت ئەوانیتر بۆتی پێناسە بکەن. ئامرازی دراماتیکی بخەرە ناو ئاماژە و کردارە گشتییەکانت- دەسەڵاتت زیاد دەبێت و کارەکتەرت مەزن دەردەکەوێت.

یاسای ٢٦

دەستەکانت بە پاکی بهێڵەرەوە

دەبێ تۆ نموونەی مەدەنیبوون و کارابوون دیار بیت: دەستەکانت قەت بە هەڵەکان و کردارە دزێوەکان خۆڵاوی نابن. لە ڕێگەی بەکارهێنانی ئەوانیتر وەکو بەردەباز و چنگی پشیلە بۆ داپۆشینی تێوەگلانت، ڕواڵەتێکی وەها بێ لەکە بگرەخۆت.

یاسای ژمارە ٢٧

یاری بکە بە پێویستیی خەڵک بۆ باوەڕهێنان، بۆ دروستکردنی هاوشێوەی شوێنکەوتووانی دینی

خەڵکی ئارەزوویەکی کاریگەریان هەیە بۆ باوەڕهێنان بە شتێک. ببە بە چەقە خاڵی ئەو ئارەزووە لە ڕێگەی خستنەڕووی دۆزێک، ئیمانێکی نوێ بۆ شوێنکەوتن. قسەکانت تەمومژاوی بەڵام پڕ بکە لە بەڵێن. جەخت لە تامەزرۆیی بکەرەوە لەبەرانبەر ئەقڵانیەت و بیرکردنەوەی ڕووندا. هەندێ سروت ببەخشە بە شوێنکەوتووە نوێکانت بۆ جێبەجێکردن،

داوایان لێبکە بەلەبری تۆ هەندێ قوربانی بکەن. لە نەبوونی ئاییتێکی ڕێکخراو و لۆژیکی مەزندا، سیستەمی باوەڕی تۆ، دەسەڵاتێکی بێ وێنەت بۆ دێنێت.

یاسای ژمارە ٢٨

بە بوێرییەوە بچۆرە ناو کردارەوە

ئەگەر تۆ لە کردارێك دڵنیا نەبیت، هەوڵی بۆ مەدە. گومانەکان و دوودڵییەکان کار دەکەنە سەر جێبەجێکردنی. شەرمنی مەترسیدارە: باشترە بە ئازایەتییەوە بچیتە ناو کردار. هەر هەڵەیەك کە لە ڕێگەی بوێرییەوە ئەنجامی دەدەیت بە بوێریی زیاترەوە ڕاست دەکرێتەوە. هەمووان سەرسامن بە ئازا، کەس ڕێز لە دەستەمۆ ناگرێت.

یاسای ژمارە ٢٩

بەدرێژایی ڕێگاکە تا کۆتایی، پلان دابنێ

کۆتاییەکە هەموو شتێکە. بەدرێژایی ڕێگاکە پلان دابنێ، هەموو ئەگەرەیەك و لێکەوتەیەکی مومکین و گۆڕانێکی چارەنووس کە لەوانەیە کۆششی سەختت پێچەوانە بکاتەوە و شکۆ بداتە ئەوانیتر، لەبەرچاو بگرە. بە دانانی پلان بەدرێژایی ڕێگاکە، تۆ کارتێکراو نابیت بە بارودۆخەکان و دەزانیت چ کاتێك بوەستیت. بە هێمنی چارەنووست ئاراستە بکە و یارمەتیدەر بە لە بڕیاردان لە چارەنوس لە ڕێگەی بیرکردنەوەی لەپێشدا.

یاسای ژمارە ٣٠

با دەستکەوتەکانت بێ هەوڵ و ماندووبوون دیاربن

دەبێ کردارەکانت سروشتی و وەها دیار بن کە بە ئاسانی جێبەجێ دەبن. دەبێ هەموو ئەو ڕەنج و ماندووبییەی کە لێیان سەرف دەکرێت و هەروەها هەموو ئەو فێڵە زیرەکانەیەی دەخرێتەگەڕ بۆیان بشاردرێتەوە. کاتێك تۆ هەنگاو دەنێیت، بێ

ماندوویەتی و هەوڵ هەنگاو بنێ، وەك بڵێی تۆ زیاترت لە باراندایە. خۆت لەو فریوە لابدە کە دەریبخەیت چەندێك سەرسەختانە هەوڵ دەدەیت و کار دەکەیت– ئەمە تەنیا پرسیار دەوروژێنێت. فێڵ و پێچ و پەنایەکانت فێری کەس مەکە ئەگینا لەدژی خۆت بەکاری دێننەوە.

یاسای ژمارە ٣١

بژاردەکان کۆنترۆڵ بکە

وا لەوانیتر بکە مامەڵە بەو کارتانەوە بکەن کە تۆ بەدەستتەوەن

باشترین فریوەکان ئەوانەن کە وەها دیارن بژاردە دەدەنە کەسەکەی تر: قوربانییەکانی تۆ هەست بەوە دەکەن کە کۆنترۆڵیان بەدەستە، بەڵام بە ڕاستی بوکەڵەی دەستی تۆن. ئەو بژاردانە بخەرە بەردەم خەڵکی کە لە بەرژەوەندیی تۆ دەشکێنەوە جار هەر کامێکیان هەڵبژێرن. ناچاریان بکە لەنێوان دوو خراپەدا بچوکترینی هەڵبژێرن، کە هەردووکیشیان لە بەرژەوەندی تۆن. بە قۆچی تەنگژەیەکیان دابکە: ئەوان ڕوو لە هەر کوێیەك بکەن قۆچەکانیان تێڕاچووە.

یاسای ژمارە ٣٢

بە گوێرەی فەنتازیاکانی خەڵك یاری بکە

ڕاستی زۆرجار لەبەرئەوە خۆی لێ لادەدرێت کە دزێوە و ناخۆشە. قەت ڕوو مەکەرە حەقیقەت و واقیع مەگەر ئەوەی کە ئامادە بیت بۆ ئەو تووڕەییەی کە لە بەهۆش هاتنەوە سەرچاوە دەگرێت. ژیان ئەوەندە سەخت و نارەحەتە کە ئەو خەڵکەی دەتوانێت ڕۆمانسیەت بەرهەم بێنێت یان فەنتازیا بهێنێتە ئارا وەکو پەڵە ئاوێکن لە بیاباندا: هەمووان لە دەوری خڕ دەبنەوە. دەسەڵاتێکی گەورە هەیە لە خستوکەدانی فەنتازیاکانی جەماوەر.

یاسای ژماره ۳۳

خاڵی لاوازی کەسەکە بدۆزەرەوە

هەر کەسێك خاڵێکی لاواز، کەلێنێك لە دیواری قەڵاکەیدا هەیە. زۆرجار ئەو لاوازییە نائەمنییەکە، هەستێکی کۆنترۆڵنەکراو یان پێویستییەکە. دەشێ ئەمە بەهەمان شێوە خۆشییەکی شاراوەی بچوك بێت. هەر چۆنێك بێت، هەر کە دۆزرایەوە، ئەمە خاڵێکی لاوازە کە دەتوانی لە بەرژەوەندیی خۆت بیگۆڕیت.

یاسای ژماره ۳٤

لە بەرگی خۆتدا پاشا بە: وەك پاشا ڕەفتار بکە تا وەك پاشا مامەڵەت لەگەڵدا بکرێت

ئەو شێوازەی بەهۆیەوە ڕەفتار دەکەیت زۆرجار ئەوە دیاری دەکات کە چۆن مامەڵەت لەگەڵدا دەکرێت: لەدوورمەودا دا، ئەگەر بەدڕەفتار یان ئاسایی دەرکەویت، خەڵکی ڕێزت ناگرن. چونکە پاشا ڕێز لە خۆی دەگرێت و ئیلهامبەخشی هەمان هەستە لەوانیتردا. بە ڕەفتارکردنێکی شاهانە و بڕوابوون بە هێزەکانت، خۆت دەبەستیتەوە بە چارەنووسی لەسەرنانی تاج.

یاسای ژماره ۳۵

وەستای کات دانان بە

قەت وا دەرمەکەوە کە پەلەتە– پەلەکردن ناپاکی لە نەبوونی کۆنترۆڵ بەسەر خۆت و کاتدا دەکات. هەمیشە بەئۆقرە دیاربە، وەك بڵێی دەزانیت دواجار هەموو شتێکت بۆ دێت. ببە بە سۆراخکەری کاتی گونجاو، بۆنی ڕۆحی کات بکە، واتە ئەو تەوژمانەی بەرەو دەسەڵات دەتگوازنەوە. فێر بە بکشێیتە دواوە کاتێك کات هێشتا نەگەیشتووە و بە توندی لێدەیت کاتێك بەری گرتووە.

یاسای ژمارە ٣٦

ئەو شتانە ڕیسوا بکە کە ناتووانیت هەتبن: فەرامۆشکردنیان باشترین تۆڵەیە

بە گرنگیدان بە کێشەیەکی ناچیزە، تۆ بوون و سەنگی دەدەیتێ. چەندەی سەرنج بخەیتە سەر دوژمنێك، ئەوەندە بەهێزتری دەکەیت و زۆرجار هەڵەیەکی بچوك بەهێزتر و خراپتر دەبێت کاتێك هەوڵ دەدەیت چارەسەری بکەیت. هەندێ جار باشترین شت ئەوەیە شتەکان وەك خۆیان واز لێبێنیت. ئەگەر شتێك هەبێت تۆ بتەوێ بەڵام نەتووانیت هەتبێت، بە چاوی سوك سەیری بکە. چەندەی بایەخی بۆ دەربخەیت، ئەوەندە باڵاتر دیار دەبێت.

یاسای ژمارە ٣٧

نمایشی کاریگەر دروست بکە

وێنەی کاریگەر و ئاماژە ڕەمزییە مەزنەکان پڕشنگی دەسەڵات دروست دەکەن- هەمووان وەڵامگۆ دەبن بەرانبەری. نمایش گەلێك بۆ ئەوانەی دەوروبەرت بەگەڕ بخە کە پڕ بن لە دیمەن و ڕەمزی کاریگەر کە ئامادەبیت بەرز دەکاتەوە. بەهۆی کارتێکران بە ڕواڵەتەکان، کەس تێبینی ئەوە ناکات کە بە ڕاستی خەریکی چیت.

یاسای ژمارە ٣٨

چۆنت دەوێ وەها بیر بکەرەوە، بەڵام وەکو ئەوانیتر ڕەفتار بکە

ئەگەر تۆ نمایشێکی ڕۆیشتن بە دژ ئاراستەی کات بخەیتەڕوو، بیرۆکە ناتەقلیدییەکان و شێوازە نابارەکانت پیشان بدەیت، خەلکی پێیان وادەبێت کە تۆ تەنیا دەتەوێ سەرنجیان ڕابکێشیت و لەسەرەوەڕا لێیان بڕوانیت. ئەوان ڕێگەیەك دەدۆزنەوە تا سزات بدەن لەبەرانبەر ئەوەی وائێکردوون هەست بە نزمی بکەن. زۆر سەلامەتترە کە مۆرکێك

و شێوازێکی باو پارە پێبدەیت، تەنیا لەگەڵ ماوریێ بەتەحەمولەکانت و ئەوانەی کە بەدڵنیاییەوە ئاوازەیی تۆ ستایش دەکەن ڕەسەنایەتی خۆت دەربخە.

یاسای ژمارە ٣٩
ئاوەکان بشڵەقێنە
بۆنەوەی ماسی بگریت

تورەیی و هەست لە ڕووی ستراتیژییەوە دژە بەرهەمهێنن. دەبێ تۆ هەمیشە هێمن و بابەتی بمێنیتەوە. بەڵام ئەگەر بتوانیت دوژمنانت تورە بکەیت لەکاتێکدا کە خۆت هێمنیت، ئەوا کاریگەرییەکی بڕیار لێدراو بەدەست دێنیت. دوژمنەکانت ناهاوسەنگ بکە: درزێك لە لوتبەرزییاندا بدۆزەرەوە کە بتوانیت لە ڕێگەیەوە بیانهەژێنیت و تۆ هەوسارەکە بگریتە دەست.

یاسای ژمارە ٤٠
قێز لە ژەمی خۆڕایی بکەرەوە

ئەوەی کە بە خۆڕایی پێشکەشت دەکرێت مەترسیدارە—ئەمە یان فێڵێکی تێدایە یان ئەرکێکی شاراوەی بەدواوەیە. ئەو شتەی کە شایستەیە، شایستەی ئەوەیە پارەی پێبدەیت. بە دانی پارە بە شێوازی خۆت ئەوا لە سوپاسگوزاری، منەت، گوناه و فریو قوتار دەبیت. بەهەمان شێوە زۆرجار ئەوە ژیرانەیە کە تەواوی نرخەکە بدەیت؛ بۆ گەیشتن بە لێهاتوویەتی و ئاودانی ئەسپەکەت قەدبڕ بوونی نییە. لەپارەکەتدا دەست بڵاو بە و دەستی پێوە مەگرە، چونکە بەخشندەیی نیشانە و موگناتیسی دەسەڵاتە.

یاسای ٤١
خۆت لە پێ خستنە ناو پێڵاوی کەسی گەورە بەدوور بگرە

ئەوەی کە یەکەم جار ڕوودەدات هەمیشە باشتر و ڕەسەنتر دیارە لەوەی کە دوایی دێت. ئەگەر تۆ لە کەسێکی بەناوبانگەوە بێیت یان باوانێکی بەناوبانگت هەبێ، دەبێ

دووقاتی دەستکەوتی ئەوانت هەبێت بۆئەوەی لەوان تێپەڕێنیت. لە سێبەری ئەواندا بزر مەبە، ئەگینا لە ڕابردوویەکدا گیر دەخۆیت کە دەستکردی خۆت نییە: ناو و شوناسی خۆت بونیاد بنێ لە ڕێگەی گۆڕینی ڕێڕەوەکەوە. باوکی زاڵ لەنێو ببە، میراتەکەی بچوک بکەرەوە و بە شێوازی خۆت دەسەڵات بەدەست بێنە.

یاسای ژمارە ٤٢

لە شوانی بدە و مەڕەکان خۆیان بڵاو دەبن

دەشێ گیروگرفت زۆرجار بگەڕێنرێتەوە بۆ تاکەکەسێکی بەهێز- بزوێنەر، کەسی خوارەوەی خۆبەزلزان و لوتبەرز، بەندی ئیرادە باشی. ئەگەر تۆ بوار بە خەڵکی وەها بدەیت مانۆڕ بکەن، ئەوانیتر دەکەونە ژێر کاریگەرییان. چاوەڕێ مەبە ئەو گیروگرفتەی دەبنە هۆکاری، چەند جار زیاد بکات، هەوڵ مەدە دانوستانیان لەگەڵ بکەیت- ئەوان کەللەڕەقن. لە ڕێگەی گۆشەگیرکردن و دوورخستنەوەیان، کاریگەرییان پوچەڵ بکە. لە سەرچاوەی کێشەکە بدە و مەڕەکان بڵاو دەبن.

یاسای ژمارە ٤٣

کار لەسەر دڵەکان و ئەقڵەکانی ئەوانیتر بکە

زۆرداری پەرچەکردارێك دروست دەکات کە دواجار لەدژی تۆ کار دەکات. دەبێ تۆ ئەوانیتر بەکێش بکەیت بۆ ویستی جوڵان بە ئاراستەی تۆ. کەسێك کە تۆ فریوت داوە دەبێتە چنگی وەفاداری تۆ. شێوازی فریودانی ئەوانیتریش کارکردنە لەسەر سایکۆلۆژیی و لاوازیی تاکەکەسییان. کەسی بەرەنگار شل بکەرەوە بەوەی کە کار لەسەر هەستەکانیان بکەیت، یاری لەسەر ئەو شتە بکەیت کە بەلایانەوە ئازیزە و ئەو شتەش کەلێی دەترسن. ئەگەر دڵ و ئەقڵەکانی ئەوانیتر فەرامۆش بکەیت ئەوا ڕقت لێ دادەگرن.

یاسای ژمارە ٤٤

بە کاریگەریی ئاوێنە، کەسەکە دەستەوستان و تووڕە بکە

ئاوێنە وێنەدەرەوەی واقیعە، بەڵام بەهەمان شێوەش ئامرازێکی تەواوە بۆ فریودان: کاتێك تۆ ئاوێنەی دوژمنەکەتی، کتومت ئەو شتە دەکەیت کە دەیکەن، ئەوان ناتوانن لە ستراتیژەکەت تێبگەن. کاریگەریی ئاوێنە دەیانکاتە گاڵتەجاڕی، وایانلێدەکات زێدەکاردانەوە پیشان بدەن. بە پیشاندانی ئاوێنە بە دەروونیان، بەو وەهمە فریویان دەدەیت کە تۆ لە بەهاکانی ئەواندا هاوبەشیت. بە پیشاندانی ئاوێنە بە کردارەکانیان، وانەیەکیان فێر دەکەیت. کەسانێکی کەم دەتوانن بەرەنگاریی هێزی کاریگەریی ئاوێنە بکەن.

یاسای ژمارە ٤٥

لەسەر پێویستیی گۆڕان وتار دابدە، بەڵام قەت ڕیفۆرمی زۆر لە پڕێکدا ئەنجام مەدە

لە ئەبستراکتدا هەموو کەسێك لە پێویستی بۆ گۆڕان تێدەگات، بەڵام لە ئاستی ڕۆژ لەدوای ڕۆژدا خەڵکی زیندەوەری خوون. تازەگەریی زۆر زیانبەخشە و سەرەدەکێشێت بۆ یاخیبوون. ئەگەر تۆ لە پێگەیەکی دەسەڵاتدا نوێیت، یان بێگانەیەکیت و دەتەوێ بناغەیەکی دەسەڵات بونیاد بنێیت، نمایشێکی ڕێزگرتن لە شێوازی کۆنی ئەنجامدانی شتەکان بکە. ئەگەر گۆڕان پێویست بێت، وا بکە هەست بکرێت کە باشکردنێکی نەرم و نیانی ڕابردووە.

یاسای ژمارە ٤٦

قەت ئەوەندە کامڵ دەرمەکەوە

باشتر دەرکەوتن لەوانیتر هەمیشە مەترسیدارە، بەڵام لەهەمووی مەترسیدارتر ئەوەیە وا دەرکەویت هیچ هەڵە و کێماسیت نییە. ئیرەیی، دوژمنی کپ دروست دەکات. کارێکی

زیرەکانەیە کە ناوبەناو کەموکوڕی خۆت پیشان بدەیت و دان بە خراپە بێ زیانەکانت دابنێیت، بۆئەوەی ئیرەیی بەلاوە بنێیت و مرۆڤانەتر و دۆستانەتر دەربکەویت. تەنیا خودا و مردووەکان دەتوانن بە پارێزیەندییەوە کامڵ دیار بن.

یاسای ژمارە ٤٧

لەو نیشانەیە تێمەپەڕە کە ئامانجت بوو. لەسەرکەوتندا فێربە لە کوێ بوەستیت

ساتەوەختی سەرکەوتن زۆرجار گەورەترین مەترسی هەیە. لە گەرمەی سەرکەوتندا، لوتبەرزی و زێدە بڕوابەخۆبوون دەتوانن لەو ئامانجەت لابدەن کە تۆ بەدوایدا وێڵ بوویت و بە زۆر دوور ڕۆیشتن تۆ دوژمنی زۆر لەوە زیاتر پەیدا دەکەیت کە بتوانیت شکستیان پێ بێنیت. ڕێگە مەدە سەرکەوتن لە کەللەت بدات. هیچ جێگرەوەیەک بۆ ستراتیژ و پلاندانانی وریایانە نییە. ئامانجێک دابنێ و کاتێک پێی گەیشتیت، بوەستە.

یاسای ژمارە ٤٨

شێوەیەکی دیاریکراو مەگرە خۆت

بە وەرگرتنی شێوەیەک، بەهەبوونی پلانێکی دیار، خۆت بۆ هێرش واڵا دەکەیت. لەبری ئەوەی فۆرمێکی دیاریکراو بخەیتەڕووی دوژمنەکەت، بە بەردەوامی خۆت بگونجێنە و لە گۆڕاندا بە. ئەو فاکتە قبوڵ بکە کە هیچ شتێکی نێو بوون دیاریکراو نییە و هیچ یاسایەک جێگیر نییە. باشترین ڕێگە بۆ پارێزگاری لەخۆت ئەوەیە شل و بێ شێوە بیت وەک ئاو. قەت گرەو لەسەر سەقامگیریی یان سیستەمێکی درێژخایەن مەکە. هەموو شتێک دەگۆڕێت.

پێشەکی

هەستکردن بە نەبوونی دەسەڵات بەسەر خەڵکی و ڕووداوەکاندا بەگشتی بۆ ئێمە قابیلی تەحەمول نییە– کاتێک هەست بە دەستەوستانی دەکەین، هەستیش بە دڵتەنگی دەکەین. کەس دەسەڵاتی کەمتری ناوێ، هەمووان زۆرتریان دەوێت. هەرچۆنێک بێت لە جیهانی ئەمڕۆدا زۆر مەترسیدارە وەکو چلێسێکی دەسەڵات دەرکەویت و بە ئاشکرا دیار بێت کە هەڵپەی دەسەڵات دەکەیت. دەبێ ئێمە دادپەروەرانە و شایستە دیار بین. بۆیە دەبێ ئێمە ئاڵۆز بین– فایلکەر لەگەڵ ئەوەشدا لێزان، دیموکرات و لەگەڵ ئەوەشدا لەبنەوە بین.

ئەم گەمەیەی دووڕووبوونی بەردەوام زۆرتر هاوشێوەیە لەگەڵ ئەو داینامیکەی دەسەڵات کە لە جیهانی پڕ پیلانی دەرباری ئەریستۆکراتی کۆندا هەیە. بەدرێژایی مێژوو، دەربار هەمیشە لە دەوری کەسی ناو دەسەڵاتدا خۆی دروستکردووە– پاشا، شاژن، ئیمپراتۆر، سەرکردە. ئەو دەربارییانەی ئەو ماڵەیان پڕ کرد لە پێگەیەکی بەتایبەت و ناسکدا بوون: ئەوان دەبووایە خزمەتی گەورەکانیان بکەن، بەڵام ئەگەر وا دیار بووایە کە ماستاو دەکەن، ئەگەر ئەوان زۆر بەئاشکرایی زمان لوسییان بکردایە، دەربارییەکانی تری دەوریان تێبینییان دەکرد و لەدژیان هەنگاویان دەنا. بۆیە دەبووایە بەدەستهێنانی ڕەزامەندی گەورە شاراوە بێت. تەنانەت دەرباریە هەرە لێهاتووەکانی ئەم شاراوەییەش هێشتا دەبووایە خۆیان لە هاوتا دەربارییەکانیان بپارێزن کە لە هەموو ساتێکدا پیلانیان دادەنا بۆ بەلاوەنانیان.

لەهەمان کاتدا وا دادەنرا دەربار نوێنەرایەتی لوتکەی شارستانیەت و جوانی بکات. جموجۆڵە دەسەڵاتخوازانییە توندوتیژ یان ئاشکراکان ڕووبەڕووی مۆرە دەبوونەوە. دەربارییەکان بە هێمنی کاریان دەکرد و بە نهێنی ڕووبەڕووی هەر کەسێك دەبوونەوە کە هێزی بەکار دەهێنا. ئەمە بوو تەنگژەی دەرباری: لەاکتێکدا کە وا دەردەکەوت نموونەی کامڵی جوانی و پاکی بن، دەبووایە بەشاراوەترین شێوە لە نەیارەکانی خۆیان زیرەکتر بن و تەگەرەیان بۆ دروست بکەن. دەرباریی سەرکەوتوو پێ بە پێی کات فێر دەبوو کە هەموو جموجۆڵەکانی بەشێوەی ناڕاستەوخۆ ئەنجام بدات، ئەگەر ئەو خەنجەری لە پشتی نەیارێك بدایە، ئەوا بە دەستکێشێکی وەنەوشەیی و بە بزەیەکەوە ئەمەی دەکرد. لەبری بەکارهێنانی زەبر یان ناپاکی ئاشکرا، دەرباریی کامڵ بە فریودان، جادوو، لەخشتەبردن و ستراتیژیی تەمومژاوی ئەمەی دەکرد، هەمیشە لەپێشدا پلانی چەند جوڵەیەکی دادەنا. ژیان لە دەرباردا گەمەیەکی کۆتانەهاتوو بوو کە پێویستی بە چاودێریی بەردەوام و بیرکردنەوەی تاکتیکی هەبوو. ئەمە جەنگێکی شارستانیانە بوو.

ئەمڕۆکە ئێمە بەشێوەیەکی سەیر ڕووبەڕووی پارادۆکسێکی هاوشێوە دەبینەوە لەمەڕ دەرباری: دەبێ هەموو شتێك شارستانیانە، شایستە، دیموکراتیك و عادیلانە دیار بێت. بەڵام ئەگەر ئێمە بەشێوەیەکی بێ چەندوچونتر پەیڕەوی لەو ڕێسایانە بکەین، ئەگەر ئێمە کتومت پیادەیان بکەین، ئەوا لەلایەن ئەو کەسانەی دەوروبەرمان کە زۆر گەمژە نین تێکدەشکێنرێین. هەروەك دەرباری و دیپلۆماتی گەورەی ڕێنیسانس، نیکۆلۆ ماکیافیللی نووسی "هەر کەسێك هەوڵ بدات هەموو کاتێك باش بێت ئەوا لەنێو ژمارەی زۆری ئەو کەسانەی باش نین لەنێو دەچێت".

دەربار خۆی وەکو نموونەی پاکی وێنا دەکرد، بەڵام لە ژێر ڕووە درەوشاوەکەی مەنجەڵێکی هەستە تاریکەکان – چڵێسی، ئیرەیی، شەهوەت، کینە– دەکوڵا. جیهانی ئێمە لەمڕۆدا بەهەمان شێوە خۆی وەکو نموونەی دادپەروەری وێنا دەکات، لەگەڵ ئەوەشدا هەمان ئەو هەستە دزێوانە هێشتا لەناوماندا دێن و دەچن، هەروەك چۆن تاهەتایەش هەروا دەمێننەوە. گەمەکە هەمان شتە. لە دەرەوەڕا، دەبێ تۆ ڕێز لە

جوانییەکان بگریت، بەڵام لەناوەوەڕا، ئەگەر گەمژەیەك نەبیت، ئەوا بەخێرایی فێر دەبی وریا بیت و وەها بیت کە ناپۆلیۆن ڕێنوێنی کرد. دەستی ئاسنینت بخەرە ناو دەستکێشێکی وەنەوشەییەوە (قەناعەتهێنانی کاریگەر بەڵام لەسەرخۆ). ئەگەر، بەو شێوەیەی کە دەربارییەکانی زوو ڕەفتاریان کرد، فێری هونەرەکانی ناڕاستەوخۆبوون بیت، فێر بیت بەکێش بکەیت، جادوو بکەیت، لە خشتە بەریت و زیرەکانە بەربەستی لێهاتوویی نەیارەکانت ببڕیت ئەوا دەگەیتە بەرزاییەکانی دەسەڵات. تۆ دەتوانیت وا لە خەڵکی بکەیت مل بۆ ئیرادەت بدەن بەبێ ئەوەی درك بەوە بکەن چیت کردووە. ئەگەر ئەوانیش درك بەوە نەکەن چیت کردووە ئەوا ڕقیان لێت دەبێتەوە نە بەرەنگاریشت دەکەن.

بەلای هەندێ کەسەوە بیرۆکەی ئەنجامدانی گەمەکانی دەسەڵات بەشێوەی ئاگایانە– گرنگ نییە چەنێك ناڕاستەوخۆش بن– خراپە و درێوە، ناکۆمەڵایەتییە، شوێنەواری ڕابردووە. ئەوان بڕوایان وایە دەتووانن لە ڕێگەی ڕەفتارکردن بەو شێوازانەی کە پەیوەندی بە دەسەڵاتەوە نییە، لە گەمەکە بچنە دەرەوە. دەبێ لەو کەسانە ئاگادار بیت، چونکە لەکاتێکدا ئەوان ڕووبەڕوو ئەو قسانە دەکەن، زۆرجار لێهاتووترین یاریکەری دەسەڵاتن. ئەوان ئەو ستراتیژییانە بەکار دێنن کە زیرەکانە ڕووپۆشی سروشتی بەکاربردن دەکەن. بۆ نموونە، ئەم جۆرە کەسانە زۆرجار خاڵی لاوازی و بێ دەسەڵاتی خۆیان وەکو جۆرێك لە فەزیلەتی ئەخلاقی پیشان دەدەن. بەڵام بێ دەسەڵاتیی ڕاستەقینە، بەبێ هەر پاڵنەرێکی بەرژەوەندیی خۆیی، لاوازییەکەی لە هەڵلا نادات بۆ بەدەستهێنانی هاوخەمی یان ڕێز. لە ڕاستیدا پیشاندانی لاوازی ستراتیژییەکی کاریگەر، ئاڵۆز و فریودەرانەیە لە گەمەی دەسەڵاتدا.

ستراتیژییەکی تری بەناو یاری نەکەر ئەوەیە داوای یەکسانی دەکات لەهەموو بوارێکی ژیاندا. پێویستە هەمووان وەکویەك مامەڵەیان لەگەڵدا بکرێت، جا پێگە و هێزیان هەرچۆنێك بێت. بەڵام ئەگەر، بۆ خۆلادان لە ژەهری دەسەڵات، هەوڵ بدەیت بەشێوەیەکی عادیلانە و یەکسان مامەڵە لەگەڵ هەمووواندا بکەیت، ئەوا ڕووبەڕووی ئەو

کێشەیە دەبینەوە کە هەندێ خەڵك هەندێ شت باشتر لەوانیتر ئەنجام دەدەن. مامەڵەکردنی یەکسان لەگەڵ هەمووان واتە فەرامۆشکردنی جیاوازییەکان، بەرزکردنەوەی خەڵکی کەم شارەزا و سەرکوتکردنی ئەوانەی کە لێهاتوون. جارێکی تر، زۆرێك لەوانەی بەمشێوەیە ڕەفتار دەکەن لە ڕاستیدا ستراتیژییەکی تری دەسەڵات پیادە دەکەن، پاداشتەکانی خەڵك بەو شێوازەی کە دەیانەوێ دابەش دەکەنەوە.

لەگەڵ ئەوەشدا ڕێگەیەکی خۆلادان لە گەمەکە بریتییە لە ڕاستگۆییەکی تەواو و ڕاشکاوی، چونکە یەکێك لە تەکنیکە سەرەکییەکانی ئەو کەسانەی سۆراخی دەسەڵات دەکەن لەخشتەبردن و نهێنیکارییە. بەڵام تەواو ڕاستگۆ بوون بەشێوەیەکی حەتمی ئازاربەخش و ئیهانەیە بۆ ژمارەیەکی یەکجار زۆری خەڵك کە هەندێکیان لەبەرانبەردا هەستت بریندار دەکەنەوە. هیچ کەسێك قسە ڕاستەکانی تۆ بەشێوەیەکی تەواو واقیعی و بەتاڵ لە پاڵنەری شەخسی وەرناگرێت. ئینجا ئەوان لەمەدا ڕاست دەکەن: لە ڕاستیدا، بەکارهێنانی ڕاستگۆیی بە ڕاستی ستراتیژێکی دەسەڵاتە، مەبەست لێی قەناعەتپێهێنانی خەڵکە لەمەڕ کارەکتەری خاکی، دڵپاش و نەرم و نیانی کەسەکە. ئەمە شێوەیەکی ڕازیکردنە، تەنانەت فۆرمێکی شاراوەی زەبرە.

دواجار، لەوانەیە ئەو کەسانەی بانگەشەی ئەوە دەکەن کە یاریکەر نین کەشێکی ساویلکەیی دروست بکەن بۆ پارێزگاری لەخۆکردنیان لەو تۆمەتەی کە گوایە بەدوای دەسەڵاتەوەن. لەگەڵ ئەوەشدا، جارێکی تر وریا بە، چونکە دەشێ دەرکەوتنی ساویلکەیی ئامرازێکی کاریگەری فریودان بێت. تەنانەت ساویلکەییەکی ڕاستەقینە بەدەر نییە لە تەڵەی دەسەڵات. لەوانەیە منداڵان لە زۆر ڕووەوە ساویلکە بن، بەڵام ئەوان زۆرجار لە پێویستبوونێکی بنچینەیی بۆ بەدەستهێنانی کۆنترۆڵ بەسەر دەوروبەریاندا ئەمە دەکەن. منداڵان بە ڕادەیەکی بەرچاو بەدەست هەستی دەستەوستانی دەناڵێنن لە جیهانی پێگەیشتوواندا و ئەوان هەر ئامرازێکی بەردەست بەکار دێنن بۆ شوێنکردنەوەی خۆیان. لەوانەیە ئەو خەڵکەش کە بەشێوەیەکی ڕاستەقینە بێگوناهن یاری دەسەڵات هەر بکەن و زۆرجار هەتا بڵێی کاریگەرن لە یارییەکەدا، چونکە ئەوان تووشی بەربەستی

تێرامان نابن. جارێکی تر، ئەوانەی کە نمایشی بەرانەت دەکەن تا کەمترین ئاست بێگوناهن.

تۆ دەتووانیت ئەم بەناو پارینەکارانە لە ڕێگەی نمایشی تایبەتمەندییە ئەخلاقییەکانیان، دینداریيان، دادپەروەریخوازییان بناسیتەوە. بەلام لەبەرئەوەی هەموومان تینووی دەسەلاتین و تەقریبەن هەموو کردارەکانمان بۆ بەدەستهێنانیەتی، پارینەکاران تەنیا خۆڵ دەکەنە چاوەکانمانەوە، لە ڕێگەی کەشی بالایی ئەخلاقییانەوە، هۆشمان لە یارییەکانی دەسەلاتیان پەرت دەکەن. ئەگەر لە نزیکەوە چاودێرییان بکەیت، ئەوا لە ڕاستیدا دەبینیت کە ئەوان زۆرجار ئەوانەن کە لێزانترینن لە بەکاربردنی ناڕاستەوخۆدا، ئەگەرچی هەندێکیان بەشێوەیەکی نائاگایانە پراوەی ئەمە دەکەن. ئینجا ئەوان تا ڕادەیەکی زۆر ڕقیان لە ئاشکرابوونی ئەو تاکتیکانەیە کە ڕۆژانە بەکاریدێنن.

ئەگەر جیهان وەکو پانتاییەکی پیلانگێڕانی زەبەلاح بێت و ئێمە تیایدا گرفتار بووبین، هەوڵدان بۆ دەرچوون لە یارییەکە کەڵکی نییە. ئەمە تەنیا بێ دەسەلاتترت دەکات و بێ دەسەلاتی نەگبەتت دەکات. لەبری ململانێ لەدژی شتێکی حەتمی، لەبری مشتومڕکردن و هاوار و ناڵە و هەست بە گوناه کردن، زۆر باشترە شارەزایەتی لە دەسەلاتدا پەیدا بکەیت. لە ڕاستیدا چەندەی لە مامەڵەکردن لەگەڵ دەسەلاتدا باشتر بیت، ئەوەندە هاوڕێ، خۆشەویست، مێرد، ژن و کەسێکی باشتر دەبیت. بە پەیڕەویکردن لە ڕێڕەوی دەرباریيەکی کامڵ فێر دەبیت وا لەوانیتر بکەیت کە هەستێکی باشتریان بەرانبەر خۆیان هەبێت بەوەی کە ببینە سەرچاوەیەکی خۆشی بۆیان. ئەوان دوایی وابەستە دەبن بە تواناکانی تۆ و ئارەزوومەندی ئامادەبیت دەبن. بە قاڵبوون لە ٤٨ یاسای دەسەلاتدا کە لەم کتێبەدا هاتوون، ئەوانیتر لەو ئازارە دەپارێزیت کە لە خراپ مامەڵەکردن لەگەڵ دەسەلات دێت- بەوەی کە یاری بە ئاگر بکەیت بەبێ ئەوەی پێکهاتەکانی بزانیت. ئەگەر گەمەی دەسەلات بێ چەندوچون بێت، وا باشترە هونەرمەندێك بیت نەك نکوڵیکەرێك یان لێنەزانێك.

فێربوونی گەمەی دەسەڵات پێویستی بە ڕێگەیەکی دیاریکراوی ڕوانین لە جیهان، ڕوانگەیەکی وەرچەرخاو هەیە. ئەمە تەقەلا و ساڵانێك پراوەی پێویستە، چونکە لەوانە نییە بەشی زۆری گەمەکە سروشتی بێت. هەندێ شارەزایەتی دیاریکراو پێویستن و هەر کە تۆ ئەم شارەزایەتییانەت بەدەست هێنا ئەوا دەتوانیت یاساکانی دەسەڵات بەشێوەیەکی ئاسانتر پیادە بکەیت.

هەرە گرنگترینی ئەم شارەزایەتییانە و بناغەی چارەنووسسازی دەسەڵات بریتییە لە توانای زاڵبوون بەسەر هەستەکانتدا. کاردانەوەیەکی هەستی بەرانبەر بارودۆخێك تاکە گەورەترین بەربەستی دەسەڵاتە، هەڵەیەکە کە باجەکەی زۆر گەورەترە لە هەر ئاسوودەییەکی کاتی کە لەوانەیە لە دەربڕینی هەستەکانت بەدەستی بهێنیت. هەستەکان ئەقڵ دادەپۆشن و ئەگەر تۆ بارودۆخەکە بە ڕوونی نەبینیت، ئەوا ناتوانیت خۆت ئامادە بکەیت و بەشێوەیەکی باڵادەستانە کاردانەوە بخەیتەڕوو.

تووڕەیی کارەساتبارترین کاردانەوەی هەستییە، چونکە بینایت تاریك دەکات. بەهەمان شێوە کاریگەرییەکی بڵاوبووەوەی هەیە کە بێ چەندوچون بارودۆخەکە لەبەر دەستت دەترازێنێت و مکوڕیی دوژمنەکەت زیاد دەکات. ئەگەر تۆ هەوڵ دەدەیت دوژمنێکت تێك بشکێنیت کە زیانی پێگەیاندوویت، زۆر باشترە لە ڕێگەی دۆستایەتیی ساختەوە نەك پیشاندانی تووڕەییت بیخەیتە دۆخێکی بێ ئاگایانەوە.

خۆشەویستی و سۆز بەهەمان شێوە زۆر وێرانکەرن لەوەدا کە لەبەرانبەر بەرژەوەندییە خۆییەکانی ئەو کەسانەی زۆرجار کەمترین گومانت هەیە خەریکی گەمەی دەسەڵات بن، کوێرایییت دادێنێت. تۆ ناتوانیت تووڕەیی یان خۆشەویستی کپ بکەیت، یان خۆت لە هەستکردن پێیان لابدەیت و نابێت هەوڵ بدەیت. بەڵام دەبێ وریا بیت لەبارەی ئەوەی کە چۆن دەریاندەبڕیت و لەهەمووشی گرنگتر، نابێ هەرگیز کار بکەنە سەر پلان و ستراتیژەکانت بەهیچ شێوەیەك.

ئەوەی کە پەیوەندی بە زاڵبوون بەسەر هەستەکانتدا هەیە توانای خۆ دوورخستنەوەتە لە ساتەوەختی ئێستا و بیرکردنەوەی واقعیانەیە لەبارەی ڕابردوو و

ئاینده. وەکو جانوس، خوداوەندی دوو ڕووی ڕۆمان و پاسەوانی هەموو دەروازە و دەرگاکان، دەبێ بتوانیت لەیەك کاتدا لە هەردوو ئاقارەکە بڕوانیت، باشترە مەترسی لە هەر کوێیەکەوە بێت دەست و پەنجەی لەگەڵدا نەرم بکەیت. ئەمەیە ئەو ڕوخسارەی کە دەبێ بۆ خۆتی دروست بکەیت– ڕووخسارێك کە بە بەردەوامی بڕوانێتە ئاینده و ئەویتریان بڕوانێتە ڕابردوو.

بۆ ئاینده، دروشمەکە بریتییە لە "نا بۆ هیچ ڕۆژێکی بێ ئاگایی". نابێ هیچ شتێك ڕێکەوتت بکات چونکە تۆ بە بەردەوامی وێنای کێشەکان دەکەیت بەر لەوەی سەرهەڵبدەن. لەبری بەسەر بردنی کاتت بە خەون بینین بە کۆتایی خۆشبەختانەی پلانەکەت، دەبێ کار لەسەر خەملاندنی هەموو ڕێکخستنێك و مەترسییەکی لەناکاو کە دەشێ تیایدا سەرهەڵبدات. چەندەی دوورتر بڕوانیت، چەندەی پلانی هەنگاوی زۆرتر لەپێشدا دابنێیت، ئەوەندە بەهێزتر دەبیت.

ڕووخسارەکەی تری جانوس بە بەردەوامی دەڕوانێتە ڕابردوو– هەرچەندە برینەکانی برینەکانی ڕابردوو یان داخ لە دڵ ناگرێت. ئەمە تەنیا دەسەڵاتت بەربەست دەکات. نیوەی یارییەکە فێربوونی چۆنێتی لەبیرچوونی ئەو ڕووداوانەی ڕابردووە کە داتدەخورێنن و ئەقڵت لێڵ دەکەن. ئامانجی ڕاستەقینەی سەرنجدانە ڕابردوو فێرکردنی خۆتە بە بەردەوامی– تۆ دەڕوانیتە ڕابردوو بۆئەوەی لەو کەسانەوە فێر بیت کە پێش تۆ هاتن. (نموونە زۆرە مێژووییەکان لەم کتێبەدا تا ڕادەیەکی بەرچاو یارمەتیدەری ئەم پرۆسەیەن). پاشان، بە ڕوانین لە ڕابردوودا، تۆ نزیکتر لە ئێستا دەڕوانیت، لە کردارەکانت و کردارەکانی دۆستەکانت دەڕوانیت. ئەمە زیندووترین قوتابخانەیە کە تۆ بتوانیت لێیەوە فێر بیت، چونکە ئەمە لە ئەزموونی کەسییەوە دێت.

تۆ بە پشکنینی ئەو هەڵانە دەست پێدەکەیت کە لە ڕابردوودا کردووتن، ئەوانەی کە بە شێوەیەکی خەمناك تۆیان خستە دواوە. تۆ لەسۆنگەی ٤٨ یاساکەی دەسەڵاتەوە شییان دەکەیتەوە و وانەیەك و سوێندێکیان لێ هەڵدێنجیت: "من قەت هەڵەی وا ناکەمەوە. من قەت ناکەومەوە داوی تەڵەیەکی وەها". ئەگەر تۆ بتوانیت لەم ڕێگەیەوە

خۆت هەڵسەنگێنیت و چاودێری بکەیت، ئەوا دەتوانیت ڕێساکانی ڕابردوو بشکێنیت– کە شارەزایەتییەکی بێ ڕادە بەنرخە.

دەسەڵات پێویستی بە توانای گەمەکردنە لەگەڵ ڕواڵەتەکاندا. بۆ ئەم مەبەستە دەبێ تۆ فێر بیت دەمامکی زۆر بپۆشیت و جانتایەکی پڕ لە فێڵی فریودەر هەڵبگریت. نابێت فریودان و ماسك کردن بە دزێو یان نائەخلاقی ببینرێت. هەموو کارلێکە مرۆییەکان لەزۆر ئاستدا پێویستیان بە فریودان هەیە و لە هەندێ ڕووەوە ئەوەی کە مرۆڤەکان لە ئاژەڵەکان جیا دەکاتەوە توانامانە بۆ درۆ کردن و فریودان. لە ئەفسانە یۆنانییەکاندا، لە سوری مەهابهاراتای هیندستاندا، لە داستانی گەلگامێشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا، ئەوە ئیمتیازێکی خوداکانە کە هونەری فریودان بەکار بێنن. پیاوێکی مەزن، بۆ نموونە ئۆدیسەس، بە تواناکەی بۆ ڕکابەریکردنی زیرەکی خوداکان هەڵسەنگێنرا، بەوەی کە لە گەمەیەکی زیرەکی و فریودانا بەشێك لە دەسەڵاتی خوداییانی دزی. فریودان هونەرێکی پێشکەوتووی شارستانیەت و کاریگەرترین چەکە لە گەمەی دەسەڵاتدا.

تۆ ناتوانیت لە فریودانا سەرکەوتوو بیت ئەگەر تۆ جۆرێك لە ئاراستەی دوور لە خۆت نەگریتە بەر– ئەگەر نەتوانیت زۆر کەسی جیاواز بیت، بەوەی دەمامکێکی بپۆشیت کە ڕۆژەکە و ساتەوەختەکە پێویستی دەکات. بە ئاراستەیەکی وەها کشۆکەوە بۆ هەموو ڕواڵەتەکان، بەوەی خۆشتەوە، تۆ قورساییەکی ناوەکی زۆر لەدەست دەدەیت کە خەڵکی دەگەڕێنێتە دواوە. ڕوخسارت کشۆك بکە وەکو هی ئەکتەر، کار بکە بۆ شاردنەوەی نیازەکانت بەرانبەر ئەوانیتر، پراوەی ڕاکێشانی خەڵك بکە بۆ ناو تەڵەکان. یاریکردن بە ڕواڵەتەکان و وەستایەتی لە هونەرەکانی فریودانا لە چێژە جوانناسییەکانی ژیانن. ئەمانە بەهەمان شێوە پێکهاتەی سەرەکین لە بەدەستهێنانی دەسەڵاتدا.

ئەگەر فریودان کاریگەرترین چەکە لەناو تەقەمەنی تۆدا، ئەوا ئۆقرەگرتن لە هەموو شتەکاندا قەڵغانی چارەنووسسازی تۆیە. ئۆقرەگرتن لە هەڵەی دەبەنگانە دەتپارێزێت. وەکو زاڵبوون بەسەر هەستەکانتدا، ئۆقرەگرتن شارەزایەتییەکە– هەروا بەشێوەیەکی سروشتی نایەت. بەڵام هیچ شتێکی دەسەڵاتیش سروشتی نییە. دەسەڵات زیاتر

خوداوەندناسایە نەك ئەوەی كە شتێكی تر بێت لە جیهانی سروشتیدا. ئۆقرەگرتنیش فەزیلەتی باڵای خوداكانە، كە هیچیان نییە جگە لە كات. هەموو شتێكی باش ڕوودەدات- گیا جارێكی تر دەڕوێت، ئەگەر كاتی پێ بدەیت و چەند هەنگاوێكی ئایندە تێبینی بكەیت. كەچی بێ ئۆقرەیی تەنیا لاواز پیشانت دەدات. ئەمە تەگەرەكی بنچینەییە لەبەردەم دەسەڵاتدا.

دەسەڵات لە جەوهەردا نائەخلاقییە و یەكێكە لە شارەزاییەتییە هەرە گرنگەكان بۆ بەدەستهێنان، توانای بینینی ڕووداوەكانە نەك چاكە یان خراپە. دەسەڵات یارییەكە- ئەمە ناشێ زوو زوو دووبارە بێتەوە- و لە یارییەكاندا تۆ بە گوێرەی نیازەكانیان حوكم لەسەر نەیارەكانت نادەیت، بەڵكو بەوەی كە تۆ دەتوانیت چ ببینیت یان هەست پێ بكەیت حوكمیان لەسەر دەدەیت. چەند جار هەبووە كە نیازەكانی كەسێك مەسەلەكەی تەنیا لێڵ كردووە و داپۆشیووە! چ گرنگییەكی هەیە ئەگەر یاریكەرێكی تر، هاوڕێت یان ڕكابەرت، نیازی باشی هەبوون و لە ناخەوە بەرژەوەندیی تۆی لا مەبەست بوو، بەڵام بەرەنجامەكانی كردارەكەی شێواندن و پەشێوییەكی زۆری لێكەوتەوە؟ تەنیا ئەوە بۆ خەڵكی سروشتییە كە كردارەكانیان بەهەموو جۆرە پاساوێك داپۆشن، هەمیشە وایدابنێن كە لە چاكە ئەمە یان ئەوەیان كردووە. دەبێ تۆ لەناوەوەڕا پێبكەنیت هەر كاتێك كە گوێبیستی ئەمە دەبیت و قەت گیرۆدەی پێوانەكردن و خەملاندنی نیازەكان و كردارەكانی كەسێك نابیت لە ڕێگەی ڕستێك حوكمدانی ئەخلاقییەوە كە بە ڕاستی پۆزشێكن بۆ كەڵەكەكردنی دەسەڵات.

ئەمە گەمەیەكە. نەیاری تۆ لەبەرانبەرتدا دادەنیشێت. هەردووكتان وەكو جێنتڵمان یان خاتوون دادەنیشن، چاودێری ڕێساكانی گەمەكە دەكەن و هیچ شتێك بە شەخسی لەقەڵەم نادەن. تۆ بە ستراتیژێك یاری دەكەیت و ئەوەندەی بكرێ بە هێمنییەوە چاودێری جوڵەكانی نەیارەكەت دەكەیت. لە كۆتاییدا، تۆ ستایشی بەڕێزیی ئەوانە دەكەیت كە تۆ یارییان لەگەڵدا دەكەیت زیاتر لە نیازە باش و شیرینەكەیان. چاوت ڕابێنە

لەسەر سۆراخکردنی ئەنجامەکانی جوڵەکانیان، بارودۆخی دەرەوەیان و با هیچ شتێکی تر هۆشت پەرت نەکات.

نیوەی وەستاییەکەی تۆ لە دەسەڵاتدا لەوەوە دێت کە نایکەیت، ئەوەی کە تۆ ڕێگە بە خۆت نادەیت بەکێش بکرێیتە ناوی. بۆ ئەم شارەزایەتییە، دەبێ تۆ فێر بیت بەو تێچوون و باجەی کە هەیانە حوکم لەسەر شتەکان بدەیت. وەك نیچە نووسی "هەندێ جار بەهای شتێك لەوەدا نییە کە لەگەڵیدا بەدەستی دێنیت، بەڵکو لەوەدایە کە پێی دەدەیت- واتە ئەو تێچوونەی کە لەسەری دادەنێین". لەوانەیە تۆ ئامانجەکەت بەدەست بێنیت و لەمەدا ئامانجێکی شایستەیە، بەڵام بە چ نرخێك؟ ئەم ستانداردە بەسەر هەموو شتێکدا پیادە بکە، بەوەشەوە کە ئاخۆ هاوکاری خەڵکی تر دەکەیت یان بەهانای یارمەتیدانیانەوە دەچیت. دواجار ژیان کورتە، دەرفەتەکان کەمن و تۆ تەنیا ئەوەندە وزەیەت هەیە کە پشتی پێ ببەستیت.

دەسەڵات گەمەیەکی کۆمەڵایەتییە. بۆ فێربوون و تیادا قاڵ بوونی، دەبێ توانای تاووتوێکردن و تێگەیشتن لە خەڵك پەیدا بکەیت. وەکو دەربار و بیرمەندی گەورەی سەدەی حەڤدە بەلتاسار گراسیەن نووسی: "زۆرێك لە خەڵك کات بە توێژینەوەی تایبەتمەندییەکانی ئاژەڵان یان گژوگیا بەسەر دەبەن، چەنێك گرنگترە کە تاووتوێی ئەو خەڵکانە بکەین کە ئێمە دەبێ لەگەڵیاندا بژین و بمرین!" بۆ ئەوەی گەورە یاریکەرێك بیت دەبێ هەمیشە گەورە دەروونناسێك بیت. دەبێ بەناو ئەو تەمەی تەپ و تۆزدا کە خەڵکی کردارەکانیان پێ دەورە دەدەن، پاڵنەرەکان بناسیتەوە و ببینیت. تێگەیشتنێك لە ئەنگێزە شاراوەکانی خەڵك تاکە گەورەترین ماریفەتە کە تۆ دەتوانیت لە بەدەستهێنانی دەسەڵاتدا هەتبێت. ئەمەئەگەرە ناکۆتاکانی فریودان، بەکێشکردن و بەکاربردن واڵا دەکات.

خەڵکی هەتا بڵێی ئاڵۆزن و تۆ دەتوانیت تەمەنێك بە تەماشاکردنیان بەسەر ببەیت بەبێ ئەوەی بەتەواوی لێیان تێبگەیت. بۆیە چەندەی بڵێی گرنگە کە ئێستا فێربوونەکەت دەست پێبکەیت. لەمەدا، دەبێ بەهەمان شێوە پرەنسیپێکت لەبیر بێت: قەت جیاکاری

مەکە لەنێوان ئەوەی کە تاوتوێی کێ بکەیت و متمانە بە کێ بکەیت. قەت متمانەی تەواوەتی بە کەس مەکە و تاووتوێی هەموو کەسێك بکە، بە هاورێ و خۆشەویستەکانیشتەوە.

دواجار، دەبێ تۆ فێر بیت هەمیشە ڕێڕەوی ناڕاستەوخۆ بۆ دەسەڵات بگریتە بەر. لێزانییەکەت داپۆشە. وەکو تۆپێکی بلیارد کە چەند جارێك بەر قەراغەکان دەکەوێت بەر لەوەی لە ئامانجەکەی بدات، دەبێ جوڵەکانت بەپلان و بە کەمترین شێوازی دیار بەرجەستە بێن. بە خۆڕاهێنانت لەسەر ناڕاستەوخۆبوون، دەتوانیت لە یاریگای مۆدێرندا گەشە بکەیت، وەکو نموونەیی لێهاتوویی دەربکەویت لەکاتێکدا کە بەکاربەرێکی پێگەیشتوو بیت.

٤٨ یاسای دەسەڵات بە کتێبێك لەسەر هونەرەکانی ناڕاستەوخۆبوون دابنێ. یاساکان لەسەر بنەمای نووسینەکانی ئەو پیاو و ژنانە نوسراون کە تاووتوێی گەمەی دەسەڵاتیان کردووە و تیادا قاڵ بوون. ئەم نووسینانە ماوەیەکی زیاتر لە سێ هەزار ساڵ دەگرنەوە و لە شارستانیەتە تا بڵێی لێك دوورەکانی وەکو چینی دێرین و ئیتالیای ڕێنیسانس دا ئەفرێنراون. لەگەڵ ئەوەشدا ئەمانە لە سەرەداو و بیرۆکەکاندا هاوبەشن، پێکەوە ئاماژەن بە جەوهەری ئەو دەسەڵاتەی کە هێشتا بەتەواوی بەرجەستە نەبووە. ٤٨ یاسای دەسەڵات پاڵاوتەی ئەم ژیرییە کەڵەکە بووەیە، کە لە نووسینەکانی ستراتیژیستە هەرە دیارەکان (سون تزو، کلاوسەویتز)، دەوڵەتمەدارە هەرە درەوشاوەکان (بیسمارك، تالیراند)، دەربارییە هەرە بەناوبانگەکان (کاستیگلیۆن، گراسیەن)، فریودەرە ناسراوەکان (نینۆن دو لێنکلۆس، کاسانۆڤا)، و کلاوچیە هەرە کاریگەرەکان ("کورە زەرد" وەیل) لە مێژوودا کۆ کراونەتەوە.

یاساکان گریمانەیەکی سادەیان هەیە: هەندێ لە کردارەکان تەقریبەن هەمیشە دەسەڵاتی مرۆڤ زیاد دەکەن (پەیڕەویکردنی یاساکە)، لەکاتێکدا کە ئەوانەیتر کەمی دەکەنەوە و تەنانەت تێکماندەشکێنن (پێشێلکردنی یاساکە). ئەم پێشێلکردن و پەیڕەوییانە بە نموونەی مێژوویی شرۆڤە کراون. یاساکان کاتیان نییە و بێ چەندوچونن.

دەکریٚ٤٨ یاسای دەسەلآت بە چەند رێگەیەك بەکار بهێنرێت. بە خوێندنەوەی تەواوی کتێبەکە دەتوانیت بەشێوەیەکی گشتی لەبارەی دەسەلآتەوە فێر ببیت، هەرچەندە دەشیٚ ژمارەیەك لە یاساکان پەیوەندیی راستەوخۆیان بە ژیانی تۆوە نەبێت، لەوانەیە لەکاتی خۆیدا بۆت دەرکەوێت کە هەموویان رادەیەك لە پیادەبوونیان هەیە و ئەمەی کە لە راستیدا پەیوەندن بە یەکترییەوە. بە خوێندنەوەی تەواوی بابەتەکە تۆ بە باشترین شێوە دەتوانیت کردارەکانی رابردووی خۆت هەڵسەنگێنیت و ئاستێکی گەورەتری کۆنترۆڵ بەسەر کاروباری راستەوخۆتدا بەدەست بێنیت. خوێندنەوەیەکی کامڵی کتێبەکە ماوەیەکی زۆر پاش ئەوەی تەواوی دەکەیت لە ئیلهامبەخشی بیرکردنەوە و هەڵسەنگاندنەوە دەبێت.

گومانی تیا نییە کە دەربارەکان شوێنی رێز و پەروەردەی باشن. ئەگەر وەها نەبوونایە ئەوا شوێنی کوشتن و وێرانە دەبوون. ئەوانەی ئێستا بزە دەخەنە سەر لێوان و یەکتری لەئامێز دەگرن، پەلاماری یەکتریان دەدا و لەیەکتریان دەدا، ئەگەر شێواز و رەفتارەکان نەهاتنایەتە نێوانەوە...

لۆرد چێستەرفیلد، (١٦٩٤-١٧٧٣)

هیچ شتێك سەیر نییە لەبارەی بەرخەوە کە رقی لە بازە، بەڵام ئەمە هۆکار نییە بۆ رق هەلگرتن لە بازە گەورەکان کە ئەوان بەرخ لەناو دەبەن. کاتێکیش بەرخەکان بە گوێچکەی یەکتریدا دەچپێنن، "ئەم بازانە خراپەکارن و ئایا ئەمە مافی ئەوەمان ناداتیٚ بڵێین کە دەبیٚ هەرچیەك پێچەوانەی باز بێت باش بێت؟" ئەم بەلگاندنە هیچ ناتەواوییەکی تێدا نییە- هەرچەندە بازەکان تا رادەیەك مەتەلٚ ئامێز دیارن و دەڵێن "هیچ شتێکمان لەدژی ئەم بەرخە باشانە نییە. لە راستیدا، خۆشمان دەوێن، هیچ شتێك تامی لە بەرخێکی ناسك خۆشتر نییە". فرێدریك نیچە ١٨٤٤-١٩٠٠

تاکە ئامرازی بەدەستهێنانی ئامانج لە پەیوەند بە خەڵکەوە بریتییە لە هێز و لێزانی. دەڵێن خۆشەویستیش، بەڵام بۆ ئەمە دەبێ چارەڕێی سامان بکەیت و ژیان پێویستی سات بە ساتەکانە.

جۆن ڤۆن گۆتە (١٧٤٩-١٨٣٢)

ئەو تیرەی لە کەوان دەردەچێت لەوانەیە و لەوانە نییە تاکە کەسێک بکوژێت. بەڵام ئەو ستراتیژەی لەلایەن کەسێکی ژیرەوە دادەنرێت دەتوانێت تەنانەت کۆرپەی ناو منداڵدان بکوژێت. کۆتیلیا، فەیلەسوفی هیندی، سەدەی سێیەمی پێش زایین

من لەبەر خۆمەوە بیرم کردەوە ئەبێ بە چ ئامرازێک، بە چ فریودانێک، بە چەند هونەری جیاجیا، بە چ پیشەیەک مرۆڤ زیرەکیی خۆی تیژ دەکات بۆ فریودانی یەکێکی تر و لە رێگەی ئەم جیاوازییانەوە جیهان جوانتر دەکرێت. فرانسیسکۆ ڤێتۆری، هاوسەردەم و هاوڕێی مەکیاڤیللی، سەرەتای سەدەی شانزە

پرەنسیپ بوونیان نییە، تەنیا رووداو هەن. باشە و خراپە بوونیان نییە، تەنیا بارودۆخ هەن. مرۆڤی باڵا رووداوەکان و بارودۆخەکان بەیەک دەگەیەنێت بۆئەوەی ئاراستەیان بکات. ئەگەر پرەنسیپ و یاسای چەسپاو هەبوونایە ، گەلان بەو شێوەیە نەیاندەگۆڕی کە ئێمە جلەکانمان دەگۆڕین و ناشێ کەسێک چاوەڕێی ئەوەی لێ بکرێت لە سەراپای گەلێک ژیرتر بێت.

ئۆنۆر دو بالزاک (١٧٩٩-١٨٥٠)

یاسای ژمارە ١

هەرگیز لە گەورەکەت لێهاتووتر دەرمەکەوە

دوکم

هەمیشە وەها لەوانەی سەروو خۆت بکە بە ئاسودەیی هەست بکەن باڵان. لە ئارەزووکردنتدا بۆ دڵخۆشکردن و کارتێکردنیان ئەوەندە لە پیشاندانی بەهرە و تواناکانتدا دوور مەڕۆ ئەگینا لەوانەیە دەستکەوتەکەت پێچەوانە بێت– ترس و نائارامی دروست بکەیت. وا بکە گەورەکانت لێهاتووتر دەربکەون لەوەی کە هەن و بەمشێوەیە تۆ دەگەیتە ترۆپکی دەسەڵات.

سەرپێچیی یاساکە

نیکۆلاس فوکێت، وەزیری دارایی لویسی شانزە لە ساڵانی سەرەتای حوکمڕانییەکەیدا، پیاوێکی بەخشندە بوو کە حەزی لە ئاهەنگە پڕ خەرجییەکان، ژنانی جوان و شیعر بوو. ئەو بەهەمان شێوە حەزی لە پارە بوو، چونکە ئەو شێوازێکی ژیانی دەست بڵاوانەی بەسەر دەبرد. فۆکێت زیرەك بوو و پاشا زۆر پێویستی پێبوو، بۆیە کاتێك سەرۆك وەزیران جیولس مازارین لە ١٦٦١دا مرد، چاوەڕێی ئەوە دەکرا سەرۆك وەزیران ناوی وەکو شوێنگرەوەی ئەو بهێنرێت. لەبری ئەمە، پاشا بڕیاریدا پۆستەکە هەڵوەشێنێتەوە. ئەمە و نیشانەکانی تر وایان لە فۆکێت کرد گومانی ئەوە پەیدا بکات

کە ئەم برەوی نەماوە و بۆیە بڕیاریدا بە سازدانی نایابترین ئاهەنگی جیهان خۆی لای پاشا خۆشەویست بکاتەوە. ئامانجە ڕواڵەتییەکەی ئاهەنگە بۆ بەئاهەنگکردنی تەواوبوونی خانووە گەشتیارییەکەی فۆکێتە، ڤۆکس لو ڤیکۆمت، بەڵام کردارە واقیعییەکە ڕێز و پێزانین بوو بۆ پاشا، میوانی شەرەف.

خانەدانە هەرە ناسراوەکانی ئەورووپا و هەندێ لە گەورەترین ئەقڵەکانی سەردەم- لافۆنتین، لا ڕۆچیفۆکۆد، مەدام دو سیڤین- ئامادەی ئاهەنگەکە بوون. مۆلێر شانۆییەکی بۆ بۆنەکە نووسی کە تیایدا ئەو خۆی لە کۆتایی ئێوارەکەدا نوواندنی ئەنجام دەدا. ئاهەنگەکە بە ئێوارەخوانێکی تێروتەسەلی فرە خواردن دەستیپێکرد کە خۆراکی خۆرهەڵاتی وەهای تیابوو پێشتر لە فەرەنسا تام نەکرابوو، هەروەها خۆراکی نوێ تیا بوو کە تایبەت بۆ شەوەکە دروستکرابوو. ژەمەکە مۆسیقای لەگەڵدابوو کە فۆکێت لەسەر شەرەفی پاشا ڕایسپاردبوو.

پاش نانی ئێوارە پیاسەیەك بەناو باخەکانی خانووەکەدا کرا. زەوی و ئافورەکانی ڤۆکس لو ڤیکۆمت دەبوونە ئیلهامێك بۆ ناوچەی (ڤێرسای).

فۆکێت بەشێوەیەکی شەخسی بەناو دوکانە گوڵەکان و دەوەنە ئەندازەییەکاندا هاوەڵی پاشای گەنجی کرد. بە گەیشتن بە کەناڵەکانی باخەکان، ئەوان نمایشێکی یاری ئاگرینیان بینی کە نوواندنی شانۆییەکەی مۆلێری بەدوادا هات. ئاهەنگە بەدرێژایی شەو باش بەڕێوەچوو و هەمووان کۆك بوون لەسەر ئەوەی کە بێ وێنەترین کارێکە ئامادەی بووبن.

ڕۆژی دواتر، فۆکێت لەلایەن سەرۆکی پاسەوانانی پاشا، دارتاگنان دەستگیر کرا. سێ مانگ دواتر ئەو دادگایی کرا لەبەرانبەر دزیکردن لە گەنجینەی وڵات. (لەراستیدا، زۆربەی ئەو دزییەی کە پێی تۆمەتبار کرابوو، بە لەبری پاشا و بە ئیزنی پاشا کردبووی). فۆکێت تاوانی خرایە مل و نێردرا بۆ گۆشەگیرترین زیندان لە فەرەنسا، لە بەرزایی چیاکانی پایرنیس کە لەوێ دوایین بیست ساڵی تەمەنی لە بەندیخانەی تاکەکەسیدا بەسەر برد.

لێکدانەوە

لویسی شانزە، پاشای خۆر، کابرایەکی لوتبەرز و بە دەعیە بوو کە دەیویست لە هەموو کاتێکدا ببێتە سەنتەری سەرنج. ئەو نەیتووانی ڕێگە بدات بەوەی لە دەستبڵاویدا هیچ کەسێك پێشی بداتەوە وچ جای وەزیری داراییش. بۆ سەرکەوتن بەسەر فۆکێت دا، لویس جان باپتیست کۆلبێرتی هەڵبژارد، پیاوێکی بەناوبانگ بە پیسکەیی و بە ئەنجامدانی کەم خەرجیترین ئاهەنگەکان لە پاریسدا. کۆلبێرت پێداگری کرد لەوەی هەر پارەیەك کە لە گەنجینەوە دەربچێت ڕاستەوخۆ بچێتە ناو دەستی لویس. لویس بە پارەکە کۆشکێکی بونیادنا، تەنانەت ناوازەتر لەوەی فۆکێت– کۆشکی شکۆمەندانەی ڤێرسای. ئەو هەمان تەلارساز، هەمان ڕازێنەرەوە و هەمان دیزاینەری باخی بەکرێ گرت. لە ڤێرسای، لویس ئاهەنگی تەنانەت دەست بڵاوانەتری لەو ئاهەنگە سازدا کە فۆکێت ئازادییەکەی لەسەر دانا.

با پشکنینێك بۆ بارودۆخەکە بکەین. ئێوارەی ئاهەنگەکە، لەکاتێکدا فۆکێت نمایش لە دوای نمایشی دەخستەڕووی لویس، هەریەکەشیان کاریگەرتر بوو لەویتریان، ئەو وێنای ئەوەی دەکرد کە ئەم کارە پیشاندانی ئەمەك و دڵسۆزییە بۆ پاشا. ئەو نەك تەنیا پێی وابوو ئاهەنگەکە دەیگەڕێنێتەوە ناو دڵی پاشا، بەڵکو پێی وابوو نمایشەکە زەوقی باشی، پەیوەندییەکانی و جەماوەرەکەی پیشان دەدات و ئەمە وایلێدەکات کەسێکی پێویست بێت بۆ پاشا و پیشانی دەدات کە سەرۆك وەزیرانێکی نایابی لێ دەردەچێت. کەچی، هەر نمایشێکی نوێ، هەر بزەیەکی ستایش کە لەلایەن میوانەکانەوە پیشانی فۆکێت دەدرا، وای دەکرد لویس پێی وابێت هاوڕێکان و ڕەعیەکانی زیاتر بکەونە ژێر کاریگەری وەزیری دارایی نەك خودی پاشا و لە ڕاستیدا فۆکێت خەریکی خستنە نمایشی سامان و دەسەڵاتەکەی خۆی بوو. لەبری ماستاوکردن بۆ لویسی شانزە، ئاهەنگە چرووپرەکەی فۆکێت لە عزەتی پاشایدا. هەڵبەت لویس ئەمەی لە کەس نەدەگەیاند– بەڵکو، ئەو

پزشکێکی گونجاوی دۆزییەوە بۆ ئەوەی خۆی لە پیاوێك قوتار بکات کە بێ ئەوەی نیازی بێت، پاشای خستبووە دۆخێکی نارەحەت و نائارامەوە.

ئەمە، بەشێوەیەك لە شێوەکان، چارەنووسی هەموو ئەو کەسانەیە کە بڕوابەخۆبوونی گەورەکەیان لاواز دەکەن، درز دەخەنە عزەت نەفسی، یان وایلێدەکەن گومان لە باڵادەستییەکەی بکات.

کاتێك ئێوارە هات، فۆکێت لە ترۆپکی جیهان بوو. بە ماتنی ئەو کاتەی کە ئێوارە بەکۆتا گەیشتبوو، لە خواری خوارەوە بوو.

ڤۆلتێر، ١٦٩٤-١٧٧٨

پەیڕەوی لە پاساکە

لە سەرەتای ١٦٠٠ەکاندا، ماتماتیکناس و ئەستێرەناسی ئیتاڵی گالیلۆ خۆی لە پێگەیەکی هەستیاردا بینییەوە. ئەو پشتی بە بەخشندەیی فەرمانڕەوا گەورەکان بەست بۆ پاڵپشتیکردنی توێژینەوەکەی و بۆیە، وەکو هەموو زانایانی ڕێنیسانس، هەندێ جار دیاریی داهێنان و دۆزینەوەکانی پێشکەشی پشتیوانە داراییە پێشەنگەکانی سەردەمەکە دەکرد. بۆ نموونە، جارێکیان ئەو کۆمپاس (قیبلەنما)ێکی سەربازی کە خۆی دایهێنابوو پێشکەشی دوکی (گۆنزاگە) کرد. پاشان کتێبێکی پێشکەشی بنەماڵەی مێدیسیس کرد کە تیایدا بەکارهێنانی کۆمپاسەکە ڕوونکرابووەوە. هەردوو فەرمانڕەواکە سوپاسگوزار بوون و لە ڕێگەیانەوە گالیلۆ توانی خوێندکاری زۆرتر پەیدا بکات بۆ دەرس پێ وتنیان. گرنگ نییە دۆزینەوەکە چەنێك مەزن بوو، پشتیوانە داراییەکانی ئەو زۆرجار بەشێوەی دیاری خەڵاتیان دەکرد نەك پارە. ئەمەش هۆکار بوو بۆ نائەمنییەکی بەردەوام بەدرێژایی ژیان و وابەستەیی. ئەو بیری کردەوە و وتی دەبێ ڕێگەیەکی ئاسانتر هەبێت.

گالیلۆ لە ساڵی ١٦١٠دا ستراتیژییەکی نوێی گەڵاڵە کرد، کاتێك ئەو مانگەکانی هورمزی دۆزییەوە. لەبری دابەشکردنی دۆزینەوەکە بەسەر پشتیوانە داراییەکانیدا– ئەو تەلەسکۆپەی بەکاریدەهێنا بداتە یەکێکیان و کتێبێك پێشکەشی ئەویتریان بکات و بەمشێوەیە– هەروەك لە ڕابردوودا کردبووی، بڕیاریدا تەرکیز بخاتە سەر بنەماڵەی مێدیسیس. ئەو لەبەر تاکە هۆکارێك بنەماڵەی مێدیسیس ی هەڵبژارد: بەماوەیەکی کورت پاش ئەوەی کۆسیمۆی یەکەم سیلسیلەی میدێسی لە ١٥٤٠دا بونیادنابوو، هورمز، بەتواناترینی خوداکانی کردبووە سیمبۆلی مێدیسی– سیمبۆلێکی دەسەڵات کە لەسەروو سیاسەت و پارە پەیداکردنەوە بوو، سیمبۆلێك کە گرێ دەدرایەوە بە ڕۆمی دێرین و خوداوەندەکانی.

گالیلۆ دۆزینەوەی مانگەکانی هورمزی گۆڕی بۆ ڕووداوێکی گەردوونی وەکو ڕێزێك بۆ مەزنایەتی بنەماڵەی مێدیسی. بەماوەیەکی کورت پاش دۆزینەوەکە، ئەو ڕایگەیاند کە "ئەستێرە درەوشاوەکان (مانگەکانی هورمز) لە ئاسمانەکاندا" ڕێك لەو کاتەدا کە کۆسیمۆی دووەم تاجی لەسەرناوە خۆیان پیشانی تەلەسکۆپەکەی داوە. ئەو وتی ژمارەی مانگەکان– چوار– هەماهەنگە لەگەڵ ژمارەی مێدیسیەکان (کۆسیمۆی دووەم سێ برای هەبوون) و ئەمەی کە مانگەکان بە دەوری هورمزدا دەسوڕێنەوە وەك چۆن ئەم چوار کوڕە بەدەوری کۆسیمۆی یەکەمدا دەسوڕێنەوە، کە دامەزرێنەری سیلسیلەکەیە. زیاتر لەوەی ڕێکەوتێك بێت، ئەمە پیشانیدا کە ئاسمانەکان خۆیان پیشاندەری هاتنە سەر تەختی بنەماڵەی مێدیسین. پاش ئەوەی دۆزینەوەکەی پێشکەشی مێدیسیەکان کرد، گالیلۆ ڕایسپارد ئارمێك دروست بکرێت کە هورمز بنوێنێت کە لەسەر هەورێك دانیشتووە و چوار ئەستێرە دەورەیان داوە و ئەمەی پێشکەشی کۆسیمۆی دووەم کرد وەکو ڕەمزی ڕایەڵبوونەوەکەی بە ئەستێرەکانەوە.

لە ١٦١٠دا کۆسیمۆی دووەم گالیلۆی کرد بە ماتماتیکناس و فەیلەسوفی ڕەسمیی دەربار، بە موچەیەکی تەواوەوە. بۆ زانایەك، ئەمە کودەتایەکی تەمەن بوو. ڕۆژانی دەرۆزەکردن بۆ پشتیوانی دارایی بەسەرچوون.

لەچاو تروکانێکدا، گالیلۆ بە ستراتیژە نوێکەی زیاتر لەوەی بەدەستهێنا کە سالآنێك بە دەرۆزەکردن پێیەوە خەریك بوو. هۆکارەکە سادەیە: هەموو گەورەکان دەیانەوێ درەوشاوەتر لەوانیتر دەربکەون.

ئەوان گوێ نادەن بە زانست یان حەقیقەتی ئەزموونی یان دوایین داهێنان. ئەوان بایەخ بە ناویان و شکۆیان دەدەن. گالیلۆ بە بەستنەوەی ناوی بنەماڵەکە بە هێزە گەردوونییەکان نەك بە کردنی ئەوان بە پشتیوانی دارایی دۆزینەوەیەك یان ئامێرێکی زانستی نوێ، بێ ڕادە شکۆی بەخشییە مێدیسیەکان.

زاناکانیش لە گۆڕانکارییە چاوەڕواننەکراوەکانی پشتیوانی و ژیانی دەربار نابوێردرێن. ئەوان زۆر خزمەتی ئەو گەورانە دەکەن کە قاسەکەیان لەبەردەستدایە و دەشێ هێزە فیکرییە گەورەکانیان هەستی نائارامی و نارەحەتی لای گەورەکە دروست بکات، وەك بڵێی تەنیا بۆ ئەوە لەوێیە پارە بدات– کارێکی دزێوی ناشەرەفمەندانە. بەرهەمهێنەری کارێکی گەورە دەیەوێ هەست بکات تەنیا دابینکەرێکی دارایی نییە. ئەو دەیەوێ ئەفرێنەر و بەهێز دەربکەوێ و بەهەمان شێوە گرنگتر بێت لەو کارەی بەناوی ئەوەوە بەرهەمهێنراوە. لەبری پێدانی نائەمنی، پێویستە شکۆی بدەیتێ. گالیلۆ بە دۆزینەوەکەی تەحەدای دەسەڵاتی فیکریی مێدیسیەکانی نەکرد نە واشیلێکردن بەشێوەیەك لە شێوەکان هەست بە نائەمنی بکەن. تەنیا بەوەی کە بە مانای وشە ئەوانی دایەپاڵ ئەستێرەکان، وایلێکردن لەنێو دەربارەکانی ئیتالیادا ڕووناك بدرەوشێنەوە. ئەو خۆی درەوشاوەتر لە گەورەکەی پیشان نەدا، وایکرد گەورەکەی لەهەموو ئەوانیتر درەوشاوەتر دەرکەوێ.

کلیلی دەسەڵات

هەمووان ڕەهەندێکی نائەمنی و نائارامییان هەیە. کاتێك تۆ لە جیهاندا خۆت پیشان دەدەیت و بەهرەکانت دەخەیتەڕوو ئەوا بەشێوەیەکی سروشتی هەموو جۆرەکانی کینە،

ئیرەیی و تایبەتمەندیی تری نائەمنی دەوروژێنێت. ئەمە چاوەڕێکراوە. تۆ ناتوانیت ژیان بە نیگەرانبوون لەبارەی هەستە پوچەکانی ئەوانیتر بەسەر ببەیت. لەگەڵ ئەوەشدا، لەگەڵ ئەوانەی سەرەوەی تۆدا دەبێ ڕوانگەیەکی جیاوازت هەبێت: کاتێك مەسەلەکە پەیوەندی بە دەسەڵاتەوە هەیە، لەوانەیە لێهاتووتر دەرکەوتن لە گەورەکەت خراپترین هەڵە بێت.

خۆت گەمژە مەکە پێت وابێت لە سەروەختی لویسی شانزە و مێدیچییەکان ەوە ڕۆژگار گۆڕانی بەسەردا هاتووە. ئەوانەی پێگەی بەرز لە ژیاندا بەدەست دێنن وەکو پاشا و شاژن وەهان. ئەوان دەیانەوێ هەست بکەن لە پێگەکانیان زامنە و لە هۆشمەندی، زیرەکی و لێهاتووییدا لەوانەی دەوروبەریان بالاترن. ئەوە بەهەڵە تێگەیشتنێکی کوشندە بەڵام باوە کە بەپیشاندان و شانازیکردن بە بەهرە و تواناکانت سۆزی گەورەکەت بەدەست دێنیت. لەوانەیە ئەو وایپیشان بدات کە توانا و بەهرەکانت دەنرخێنێت، بەڵام هەر کە دەرفەتی بۆ هەڵکەوت ئەوا کەسێکی ناهۆشمەندتر، کەمتر سەرنجڕاکێش و کەمتر هەڕەشەئامێز لە شوێنت دادەنێت، وەك چۆن لویسی شانزە فۆکێتی درەوشاوەی بە کۆلبێرتی دەست و پێ سپی شوێنگۆڕکێ پێکرد. هەروەکو لە حاڵەتی لویسیشدا، ئەو ڕاستییەکە نالێت، بەڵکو پۆزشێك دێنێتەوە بۆ ئەوەی خۆی لە بوونی تۆ قوتار بکات.

ئەم یاسایە دوو ڕێسا دەگرێتە خۆ کە دەبێ درکیان پێ بکەیت. یەکەم، تۆ دەتوانیت بەبێ ئەوەی مەبەستت بێت لە گەورەکەت لێهاتووتر دەربکەویت، بەوەی کە خۆت بیت. گەورە هەن کە نائەمنترن لەوانیتر، بەشێوەیەکی دێوەزمەئاسا ناارامن. تۆ دەتوانیت بە شێوەیەکی سروشتی بە جادوو و بەهرەکەت لەوان لێهاتووتر دەربکەویت. ئەگەر تۆ نەتوانیت جادووەکەت بشاریتەوە ئەوا دەبێ فێر بیت خۆت لەو دێوە خۆ بەزلزانانە لابدەیت، یان ڕێگەیەك بدۆزیتەوە تا تایبەتمەندییە باشەکانت کپ بکەیت کاتێك لێیانەوە نزیکیت.

کەس ئەوەندەی ئاستۆر مانفرێدی، میری فاینزا، بەهرەی سروشتی نەبوون. ئەو کە قۆزترینی میرە گەنجەکانی ئیتالیا بوو، بە بەخشندەیی و ڕۆحیەتە والاکەی، سیحری لە ڕەعیەتەکانی کردبوو.

لە سەرەتای ١٥٠٠دا، قەیسەر بۆرگیا گەماری فاینزای دا. کاتێک شارەکە ملیدا، هاولاتیان چاوەڕوانی خراپترین شتیان لە بۆرگیای دڵڕەق دەکرد کە هەرچۆنێک بێت بڕیاریدا لە شارۆچکەکە خۆش بێت: ئەو تەنیا قەلاکەی داگیر کرد، هیچ کام لە هاولاتیەکانی لەسێدارە نەدا و ڕێگەیدا میر مانفرێدی کە ئەو کاتە هەژدە سالان بوو، بە ئازادییەکی تەواوەوە لە دەربارەکەیدا بمێنێتەوە.

لەگەڵ ئەوەشدا، چەند هەفتەیەك دواتر سەربازەکان (ئاستۆر مانفرێدی)یان بەرەو زیندانی ڕۆمانی برد. سالێك دواتر، لاشەکەی لە رووباری تیبەر هێنرایە دەرەوە کە بەردێك لە ملی ئالێنرابوو. بۆرگیا کردارەقێزەونەکەی بە جۆرە تۆمەتێکی فودراوی ناپاکی و گەلەکۆمەکێ پاساودا، بەلام کێشە واقعییەکە ئەوە بوو ئەو بەوە ناوی ڕۆیشتبوو کە کەسێکی ڕۆح گەورە و هەستیارە. کابرای گەنج تەنانەت بەبێ ئەوەی هەوڵیش بدات لەو بەرچاوتر بوو. بە لەبەرچاوگرتنی بەهرە سروشتییەکانی مانفرێدی، تەنیا ئامادەبوونی میر وەهای لە بۆرگیا دەکرد کە کەمتر سەنجڕاکێش و کاریزماتیك دەرکەوێت. وانەکە سادەیە: ئەگەر تۆ ناتووانیت سەرنجڕاکێشی و بالاییت بەدەست خۆت نییە، دەبێ فێر بیت خۆت لە دێوەزمەکانی لوتبەرزی لابدەیت. یان ئەمە بکە، یان ڕێگەیەك بدۆزەرەوە بۆ کپکردنی تایبەتمەندییە باشەکانت کاتێك لای قەیسەر بۆرگیایت.

دووەم، قەت وێنای ئەوە مەکە کە لەبەرئەوەی گەورەکەت خۆشی دەوێیت ئەوا دەتووانیت هەرچییەك بکەیت کە دەتەوێ. دەکرێ چەندەها کتێب لەبارەی ئەوەوە بخوێنیتەوە کە کەسە دڵخوازەکان ڕەغبەتیان لەسەر نامێنێت کاتێك پێگە و مەکانەتیان بە حاشاهەڵنەگر دەبینن، کاتێك جورئەت دەکەن لە گەورەکانیان لێهاتووتر دەربکەون. لە درەنگانی سەدەی شانزەی ژاپۆندا، پیاوێك بەناوی (سێن نۆ ڕیکیۆ) کەسێکی دڵخوازی ئیمپراتۆر هیدیۆشی بوو. ئەو هونەرمەندی سەرەکی ئاهەنگی چایی بوو، ئاهەنگێك کە

خانەدانەکان فرچکیان پێوە گرتبوو. ئەو یەکێك بوو لە ڕاوێژکارە هەرە متمانەپێکراوەکانی هیدیۆشی، شوێنێکی تایبەت بەخۆی لە کۆشکدا هەبوو و لەسەرانسەری ژاپۆن ڕێزیان لێدەنا. لەگەڵ ئەوەشدا، لە ساڵی ١٥٩١دا، هیدیۆشی ئەوی بەگرتدا و حوکمی مەرگی بەسەردا دا. لەبەرانبەردا ڕیکیو خۆی کوشت. هۆکاری کوژانەوەی مۆمی بەختی دواتر دەرکەوت: پێدەچێت ڕیکیو، جوتیاری پێشوو و دڵخوازی دواتری دەربار، پەیکەرێکی لەتەختە بۆ خۆی دورستکردبێت کە شەحانەی لە پێ بووە (نیشانەیەکی خانەدانی) و سەنگین خۆی دەرخستووە. ئەو ئەم پەیکەرەی لە گرنگترین پەرستگەدا بەناو دەروازەکانی کۆشکدا داناوە، لەبەر دیدەی دیاری ئەندامانی بنەماڵەی شاهانە کە زۆرجار بەوێدا ڕەت دەبن. هیدیۆشی وای بۆ چووە کە ڕیکیو سنوورەکانی خۆی نازانێت. ئەو بەوەی کە وایداناوە هەمان مافی بەرزترین خانەدانەکانی هەیە، بیری چۆتەوە پێگەکەی بەندە بە ئیمپراتۆرەوە و گەیشتۆتە ئەو باوەڕەی کە خۆی پێگەکەی بەدەستهێناوە. ئەمە خراپ خەملاندنێکی لێنەبوردراوی گرنگیی خۆی بوو و ژیانی لەسەر دانا. ئەمەت بیر بێت: قەت پێگەی خۆت بێ چەندوچوون وێنا مەکە و هەر چاکەیەك کە لەگەڵت دەکرێت با قەت لە مێشکتدا نەچەسپێت.

بە زانینی مەترسییەکانی دەرکەوتنی لێهاتووتر لە گەورەکەت، ئەوا دەتوانیت ئەم یاسایە بۆ بەرژەوەندی خۆت بگۆڕیت. لەپێشدا دەبێ زمان لوسی بۆ گەورەکەت بکەیت و پیایدا هەڵبڵێیت. زمان لوسی بەئاشکرا دەشێ کاریگەر بێت بەڵام سنووری خۆی هەیە، زۆر لەڕوو و ڕوونە و بەلای دەرباریییەکانی ترەوە خراپ دێتە بەرچاو. زمان لوسی شاراوە بەهێزترە. بۆ نموونە، ئەگەر تۆ لە گەورەکەت هۆشمەندتر بیت، بە پێچەوانەوە دیار بە. وای لێبکە هۆشمەندتر لە تۆ دەربکەوێت. ساویلکانە ڕەفتار بکە. با وەها دیار بێت کە تۆ پێویستت بە شارەزایەتی ئەو هەیە. هەڵەی بێ زیان ئەنجام بدە کە لە دوورمەودادا نازاریەخش نابن بەڵکو شانسی ئەوەت دەدەنێ داوای یارمەتی لێ بکەیت. گەورەکان زۆر حەزیان لەو داوایانەیە. گەورەیەك کە ناتوانێت نیعمەتەکانی ئەزموونی خۆی بەتۆ ببەخشێت ئەوا لەوانەیە لەبری ئەمە کینە و ئیرادەی خراپ ئاراستەی تۆ بکات.

ئەگەر ئایدیاکانی تۆ ئەفرێنەرترین لە هی گەورەکەت، ئەوا بیگەڕێنەوە بۆ ئەو، ئەمەش ئەوەندەی دەکرێ با ئاشکرا و لەبەرچاوی خەڵك بێت. بەکلایی بکەرەوە کە ئامۆژگاریی تۆ تەنیا لە ئامۆژگاریی ئەوەوە سەرچاوەی گرتووە.

ئەگەر تۆ لە زیرەکیدا لەو ڕەت دەدەیت، ئاساییە ڕۆڵی قۆشمەچییەك ببینیت، بەلام وا لەو مەکە لەبەرانبەردا سارد و بەدمیزاج دەرکەوێت. ئەگەر پێویست دەکات گاڵتە و گەپەکەت سوك بکە و ڕێگەگەلێك بدۆزەرەوە بۆئەوەی وابلێبکەیت وەکو سەرچاوەی سەرگەرمی و شادی دەربکەوێت. ئەگەر تۆ بەشێوەیەکی سروشتی لە گەورەکەت کۆمەلایەتیتر و بەخشندەتریت، وریابە لەوەی ئەو هەورە نەبیت کە بەر بە تیشکدانەوەی ئەو دەگرێت لەوانیتر. دەبێ ئەو وەکو ئەو خۆرە دەرکەوێت کە هەمووان بە دەوریدا دەسوڕێنەوە، تیشکی دەسەلات و لێهاتوویی دەدات، سەنتەری سەرنجی هەمووان بێت. ئەگەر تۆ خۆت بخەیتە ناو پێگەی سەر گەرمکردنی، ئەوا لەوانەیە پیشاندانێکی ئامرازە سنووردارەکانت ببێتە هۆی بردنەوەی هەست و سۆزی. هەر هەولێك بۆ کارتێکردنی بە ڕەحمەت و بەخشندەییەکەت دەشێ ئاکامی کارەستباری هەبێت: لە فۆکێتەوە فێر بە یان باجەکەی بدە.

لە هەموو ئەم حالەتانەدا ئەوە خالێکی لاوازی نییە خالەکانی هێزی خۆت پەردەپۆش بکەیت ئەگەر لەکۆتاییدا بەرەو دەسەلات بتبەن. ئەگەر لێگەڕێیت ئەوانیتر لێهاتووتر دەربکەون، ئەوا تۆ بالادەست دەمێنیتەوە، لەبری ئەوەی کە قوربانی نائەمنی و نائارامی ئەوانیتر بیت. ئەمە هەمووی لەو ڕۆژەدا ئاسان دەبێت کە تۆ بڕیار دەدەیت پێگەی نزمی خۆت جێ بهێلیت و بچیتە پێگەیەکی بەرزتر. ئەگەر تۆ بتوانیت وا بکەیت گەورەکەت بدرەوشێتەوە لە چاوانی ئەوانیتردا تەنانەت بەشێوەیەکی زیاتریش، ئەوا ئەو کاتە تۆ پەیامبەرئاسایت و دەستبەجێ پلەکەت بەرز دەکرێتەوە.

وێنە: ئەستێرەکانی ئاسمان. دەشێ تەنیا یەك خۆر لە یەك کاتدا هەبێت. قەت بەر بە ڕووناکایی خۆر مەگرە یان ڕکابەرێتی لێهاتوویی خۆر مەکە، بەڵکو لەناو ئاسماندا بزر بە و ڕێگەگەلێك بدۆزەرەوە بۆ چڕکردنەوەی درەوشانەوەی ئەستێرەی گەورەکەت.

دەسەڵات: خۆت لە زیاتر درەوشانەوە لە گەورەکەت لابدە. سەراپا باڵا بوون کینە بزوێنە، بەڵام باڵایی ڕەعیەتێك بەسەر میرەکەیدا نەك تەنیا گەمژانەیە بەڵکو کوشندەیە. ئەمە وانەیەکە کە ئەستێرەکان لە ئاسماندا فێری ئێمەی دەکەین- لەوانەیە ئەوان پەیوەندییان بە خۆرەوە هەبێت و ئەوەندەی خۆر درەوشاوە بن، بەڵام قەت لە هاوەڵێتی ئەودا دەرناکەون.

(بەلتەزار گراسیان، ١٦٠١-١٦٥٨)

پێچەوانەبوونەوە

تۆ ناتوانیت لەمەڕ تووڕەکردنی هەر کەسێك کە ڕێکەوتی دەکەیت نیگەران بیت، بەڵام حاڵەت هەیە تیایدا دەبێ دڵڕەق بیت. ئەگەر گەورەکەت ئەستێرەیەکی ڕوو لە ئاوابوونە، هیچ مەترسێ لەوەی کە لێهاتووتر لەو دەرکەویت. بەزەییت نەبێت- گەورەکەت هیچ ڕاراییەکی نەبوو لە سەرکەوتنی خوێن ساردانەیدا بەرەو ترۆپك. بەهێزییەکەی پێوانە بکە. ئەگەر ئەو لاوازە، بە نهێنی کەوتنەکەی خێرا بکە: لە ساتەوەختە گرنگەکاندا پێشی بەرەوە، سەرنجڕاکێشتر بە، زیرەکتر بە. ئەگەر ئەو زۆر لاوازە و خەریکە دەکەوێت، لێگەڕێ با سروشت کاری خۆی بکات. سەرکێشی مەکە بە دەرکەوتنی درەوشاوەتر لە گەورەیەکی لاواز- لەوانەیە دڵڕەقانە یان زیانبەخش دیار بێت. بەڵام ئەگەر گەورەکەت هێشتا لە پێگەی خۆیدا قایمە، لەگەڵ ئەوەشدا خۆت دەناسیت کە بەتواناتریت، چاوەڕوانی کاتەکەت بە و ئۆقرە بگرە. ئەوە ڕەوگەی سروشتی شتەکانە کە دەسەڵاتیش دواجار کز و لاواز دەبێت. گەورەکەت ڕۆژێك لە ڕۆژانە دەکەوێت و ئەگەر تۆ بە دروستی یاری بکەیت، ئەوا لەو زیاتر دەژیت و ڕۆژێك دێت کە زیاتر دەرەوشێیتەوە.

یاسای ژمارە ٢

قەت ئەوەندە زۆر متمانە بە هاوڕێکانت مەکە، فێر بە چۆن دوژمنەکانت بەکار بێنیت

حوکم

ئاگادار بە لە هاوڕێکانت- ئەوان خێراتر ناپاکیت بەرانبەر دەکەن، چونکە ئەوان بە ئاسانی ئیرەییان دەجوڵێت. ئەوان بەهەمان شێوە دەبنە کەسانی نازدار و زۆردار. بەڵام کار بدەرە دوژمنێکی پێشووت ئەوا لە هاوڕێیەکت بەئەمەکتر دەبێت، چونکە ئەو زیاتری لەباردایە بۆتی بسەلمێنێت. لە ڕاستیدا دەبێ تۆ زیاتر لە هاوڕێکانت بترسیت نەك دوژمنەکانت. ئەگەر دوژمنت نیە، ڕێگەیەك بدۆزەرەوە بۆ دروستکردنیان.

سەرپێچی لە یاساکە

لە ناوەڕاستی سەدەی نۆیەمی زایینیدا، پیاوێکی گەنج بەناوی مایکڵی سێیەم تاجی ئیمپراتۆریەتی بیزەنتی لەسەرنا. دایکی، ئیمپراتۆرە تیۆدۆرا، دوورخرابۆوە بۆ خانەی ڕاهیبەکان و خۆشەویستەکەی، تیۆتیستوس، کوژرابوو. ئەو کەسەی کە لە پشت گەلەکۆمەکێ بوو بۆ لەسەر تەخت لابردنی تیۆدۆرا و تاج لەسەرنانی مایکڵ، مامی مایکڵ بوو بەناوی بارداس، پیاوێکی هۆشمەند و خاوەن ئامانج. مایکڵ ئێستا ئیتر فەرمانڕەوایەکی گەنجی بێ ئەزموون بوو کە بە فریودەر، بکوژ و دەستبڵاو دەورە

درابوو. لەم کاتەی مەترسیدا، ئەو پێویستی بە کەسێك بوو کە بیتوانیایە وەکو ڕاوێژکار متمانەی پێ بکات و لێرەوە هەمووی بیری چووە سەر (باسیلیەس)، کە باشترین هاوڕێی بوو. باسیلیەس هیچ ئەزموونێکی نە لە حکومەت و نە لە سیاسەتدا نەبوو– لە ڕاستیدا، ئەو سەرۆکی کادێنەکانی شاهانە بوو– بەڵام ئەو خۆشەویستی و ئەمەکی خۆی چەند جارێك سەلماندبوو.

ئەوان پێش چەند ساڵێك یەکتریان ناسیبوو، کاتێك مایکڵ سەردانی کادێنەکانی دەکرد و ڕێك لەو کاتەدا ئەسپێك جڵەوەکەی شل ببووەوە. باسیلیەس کە مەیتەرێکی گەنجی مەکدۆنیای کشتوکاڵی بوو ژیانی مایکڵی ڕزگار کردبوو. توانای مەیتەرەکە و بوێرییەکەی کاریگەری خستبووە سەر مایکڵ کە لەلایەن خۆیەوە دەستبەجێ باسیلیەسی لە تاریکایی کادێنەکانی ڕامێنانی ئەسپ دەرهێنابوو و لە پێگەی سەرۆکی کادێنەکانی شاهانە دایناببوو. ئەو هاوڕێکەی دایە بەر لێزمەی دیاری و چاکە و ئەوان بوونە هاوڕێی دانەبڕاو. باسیلیەس نێدرایە باشترین قوتابخانە لە بێزەنتین و جوتیارە پێنەگەیشتووەکە بووە دەربارێکی خوێندەوار و وریا.

ئێستا مایکڵ ئیمپراتۆرێك بوو و پێویستی بە کەسێکی شاهانە بوو. دەیتووانی لەو باشتر، گەنجێك کە قەرزاری هەموو شتێکی بوو، متمانە بە کێ بکات بۆ پۆستی دیوانی شاهانە و ڕاوێژکاری سەرەکی؟

دەشێ باسیلیەس بۆ کارەکە ڕامێنانی پێ بکرێت و مایکڵ وەکو برایەك خۆشی دەویست. بە فەرامۆشکردنی ئامۆژگاریی ئەو کەسانەی کە پێشنیاری (بارداس)ی شایستەتریان دەکرد، مایکڵ هاوڕێکەی هەڵبژارد.

باسیلیەس بەباشی فێر بوو و بەزوویی کەوتە ئامۆژگاریی ئیمپراتۆر لەهەموو بابەتەکانی دەوڵەتدا. پێدەچوو تاکە کێشە پارە بێت– باسیلیەس قەت بایی پێویستی نەبوو. بە کەوتنە بەر شەوقی ژیانی دەرباری بیزەنتین ئەوی کردە کەسێکی چڵێس بۆ دەسەڵات. مایکڵ موچەکەی کردە دووقات و پاشان سێ قات، سەنگ و ئیعتیباری بۆ دانا و مەعشوقەکەی خۆی، ئیۆدیزیا ئینگێرنا، لێ مارە کرد. قایل هێشتنەوەی ڕاوێژکار و

هاورێیەکی وەها جێ متمانە، شایەنی هەموو نرخێك بوو. بەلام گیروگرفتی زۆرتر بە ڕێگەوە بوون. بارداس ئێستا سەرۆکی سوپا بوو و باسیلیەس مایکلی قەناعەت پێهێنا کە ئەو کابرایە تا بلێی چاوچنۆکە. بەو خەیالەی کە دەتووانێ برازاکەی کۆنترۆڵ بکات، بارداس گەلەکۆمەکێی کردبوو تا لەسەر تەختی شاهانە دایبنێت و دەیتووانی جارێکی تر گەلەکۆمەکێ بکات ئەمجارە بزنەوەی لە مایکڵ قوتار بێت و خۆی تاجەکە لەسەر بنێت. باسیلیەس ژەهری ڕژاندە گوێچکەی باسیلیەس تاوەکو ئیمپراتۆر ڕازی بوو تا ڕاسپێرێت مامی بکوژن. لە ماوەی پێشبڕکێیەکی گەورەی ئەسپسواریدا، باسیلیەس لەناو حەشاماتدا لە بارداس نزیك بووەوە و کوشتی. زۆری پێنەچوو، باسیلیەس داوای کرد وەکو سەرۆکی سوپا بخرێتە شوێن بارداس، کە لەم پۆستەدا دەیتووانی کۆنترۆڵی قەلەمڕەوەکە بکات و یاخیگەری دامرکێنێتەوە. ئەمە بێ چەندوچوون بوو.

ئێستا دەسەلات و سامانی باسیلیەس گەشەی کرد و چەند ساڵێك دواتر مایکڵ، لە تەنگژەی دارایی دەستبلاویی ئەودا بوو، داوای لێکرد هەندێ لەو پارەیە بگەڕێنێتەوە کە بەدرێژایی سالانێك بە قەرز وەریگرتبوو. باسیلیەس ڕەتی کردەوە و مایکڵ تووشی شۆك و سەرسوڕمان بوو، سەرنجەکانی ئەوەندە چەقاوەسووانە بوون کە ئیمپراتۆر دەستبەجێ درکی بەو قوڕاوە خەستە کرد کە تێیکەوتووە: کابرای پێشووی کادێن پارەیەکی زۆرتر، هاوپەیمانی زۆرتر لە سوپا و ئەنجومەنی پیراندا هەبوو و لە کۆتاییدا دەسەلاتێکی زۆرتری لە خودی پاشا هەبوو. چەند هەفتەیەك دواتر، پاش شەوێکی خواردنەوەی زۆر، مایکڵ لە خەو بێدار بوو و سەیریکرد دەوروبەری بە سەرباز گیراوە. باسیلیەس تەماشای دەکرد لەکاتێکدا ئەوان پاشایان دایە بەر چەقۆ و کوشتیان. دوایی، پاش ئەوەی خۆی وەکو ئیمپراتۆر ڕاگەیاند، ئەسپەکەی بەدرێژایی شەقامەکانی بیزەنتین هاژۆت و سەری پارەدەر و باشترین هاوڕێی پێشووی بەسەری ڕمەکەیەوە ڕاوەشاند.

لیکدانەوە

مایکڵی سێیەم ئایندەی خۆی لەسەر ئەو سوپاسگوزارییە دانا کە پێی وابوو دەبێ باسیلیەس بەرانبەر ئەو هەستی پێبکات. لەدڵنیاییەوە باسیلیەس بەباشترین شێوە خزمەتی ئەوی دەکرد، ئەو بەو سامانەی هەیبوو، بە پەروەردەکەی و پێگەکەی قەرزاری ئیمپراتۆر بوو. پاشان، هەر کە دەسەڵاتی گرتە دەست، هەر شتێك پێویستی بوو وا باشتر بوو بیدات بەو، کە پەیوەندیی نێوان دوو پیاوەکەی بەهێز دەکرد. تەنیا لەو ڕۆژە چارەنووسسازەدا بوو کاتێك ئیمپراتۆر زەردەخەنە ساردەکەی لەسەر ڕوخساری باسیلیەس بینی کە درکی بە هەڵە کوشندەکەی کرد.

ئەو دێوێکی دروستکردبوو. ئەو ڕێگەی بە پیاوێك دابوو لە نزیکەوە تێبینی دەسەڵات بکات– پیاوێك کە پاشان زۆرتری ویست، کە داوای هەر شتێکی دەکرد و بەدەستی دەهێنا، کە هەستیکرد بەو کۆمەك و سەدەقەیە دەورەی دراوە کە وەریگرتبوو و تەنیا ئەو شتەی کرد کە زۆرێك لە خەڵکی لە بارودۆخێکی وەهادا دەیانکرد: ئەوان ئەو چاکەیەی لەگەڵیاندا کراوە بیریان دەچێتەوە و وێنای ئەوە دەکەن کە بە شایستەیی خۆیان سەرکەوتوو بوون.

لە ساتەوەختی درکپێکردنی مایکڵدا، ئەو هێشتا دەیتوانی ژیانی خۆی ڕزگار بکات، بەڵام هاوڕێیەتی و خۆشەویستی هەموو پیاوێك لەبەرانبەر بەرژەوەندییەکانیاندا کوێر دەکات. کەس بڕوا بەوە ناکات کە هاوڕێیەك بتوانێ ناپاکی بکات. مایکڵیش بەردەوام بوو لە بڕوانەکردن تا ئەو ڕۆژەی کە سەری بە سەری ڕمێکەوە هەڵواسرا.

خودایە لە هاوڕێکانم بمپارێزە، خۆم ئاگام لە دوژمنەکانم دەبێت.

فۆلتێر ١٦٩٤–١٧٧٨

پەیڕەوی لە یاساکە

بۆ ماوەی چەند سەدەیەك پاش کەوتنی سیلسیلەی (هان) (٢٢٢ی زایین)، مێژووی چین هەمان ڕەوگەی کردەتا توندوتیژ و خوێناوییەکانی، یەك لەدوای یەك، گرتەبەر. ئەندامانی سوپا پیلانیان دادەڕشت بۆ کوشتن یان لاوازکردنی ئیمپراتۆر، پاشان بە ژەنەراڵێکی بەهێز شوێنگۆڕکێیان پێ دەکرد. ژەنەراڵەکە سیلسیلەیەکی نوێی دەخستە گەڕ و تاجی ئیمپراتۆری لەسەر سەری خۆی دادەنا و بۆ زامنکردنی مانەوەی خۆی، ژەنەراڵە هاوەڵەکانی خۆی دەکوشت. لەگەڵ ئەوەشدا، چەند ساڵێك دواتر ڕەوگەکە دەستپێکردەوە: ژەنەراڵە نوێکان سەریانهەڵدەدا و بە نۆرەی خۆیان خۆی یان کوڕەکانیان تیرۆر دەکرد. ئەگەر ئیمپراتۆری چین بوویتایە ئەوا تەنیا دەبوویت، بە پۆلێك لە دوژمن دەورەت دەدرا– ئەم پێگەیە کەمترین تین و هێزی هەبوو و نائەمنترین پۆست بوو لە قەڵەمڕەوەکەدا.

لە ٩٥٩ی زاییندا، ژەنەراڵ (چاو کوانگیەن) بووە ئیمپراتۆری سونگ. ئەو مەترسییەکانی، ئەگەری ئەوەی کە لەماوەی ساڵێك یان دوواندا دەشێ تیرۆر بکرێت دەزانی. ئەو چۆن دەیتوانی ئەو ڕەوگەیە بشکێنێت؟ بەماوەیەکی زوو پاش بوون بە ئیمپراتۆر، سونگ فەرمانیدا بە خوانێك بۆ ئاهەنگ گێڕان بە بۆنەی دەستپێکردنی سیلسیلەیەکی نوێ و بانگهێشتی بەهێزترین فەرماندەکانی سوپای کرد. پاش ئەوەی ئەوان شەرابێکی زۆریان خواردبۆوە، هەموو پاسەوانەکان و هەموو کەسێکی تری ئێرندا جگە لە ژەنەراڵەکان، کە ئێستا ترسی ئەوەیان لێ نیشتبوو لەیەك کاتدا هەموویان بکوژێت. کەچی، ئەو قسەی لەگەڵدا کردن: "هەموو ڕۆژەکە بە ترس بەڕێ دەکرێت و من دڵتەنگم هەم لەسەر مێزەکەم و هەم لەناو جێگەدا. چونکە کێ لە ئێوە خەون بە هاتنە سەر تەخت نابینێت؟ گومانم لە وەفاداریتان نییە، بەڵام ئەگەر بە ڕێکەوتێك دەست و پێوەندەکانتان، لەپێناو سۆراخکردنی سامان و پێگە، لە بەرانبەردا ڕۆبی زەردی

ئیمپراتۆری بەسەرتاندا بسەپاندایە، چۆن دەتانتووانی رەتی بکەنەوە؟" ژەنەراڵەکان کە سەرخۆش بوون و ترسیان لەژیانیان هەبوو، بەراتەت و وەفادارییی خۆیان راگەیاند. بەڵام سونگ بیرۆکەی تری لە مێشکدا بوون: " باشترین رێگە بۆ بەرێکردنی رۆژگار، لە ئارامی و خۆشی سامان و شەرەفدایە. ئەگەر ئێوە ئارەزوومەندن دەستبەرداری فەرماندەیی خۆتان بن، من ئامادەم موڵکی باش و شوێنی جوانتان بۆ دابین بکەم کە لەوانەیە لەوێ لەگەڵ گۆرانیبێژان و کچان وەکو هاوەڵی خۆتان، چێژ ببینن".

ژەنەراڵە سەرسوڕماوەکان درکیان بەوە کرد کە لەبری ژیانێکی پڕ شڵەژان و ململانێ، سونگ سامان و ئاسایشیان دەخاتە بەردەم. رۆژی دواتر، هەموو ژەنەراڵەکان نامەی وازهێنانی خۆیان پێشکەش کرد و وەکو خانەدانانی ئەو موڵکە خانەنشین بوون کە سونك پێی بەخشیبوون.

بە یەك لێدان، سونگ پۆلێك گورگی "دۆست"ی کە لەوانە بوو ناپاکی بەرانبەر بکەن، گۆڕی بۆ گروپێك بەرخی ماڵی، دوور لە دەسەڵات.

بەدرێژایی چەند ساڵێکی دواتر سونگ درێژەی بە کەمپەینەکەیدا بۆ زامنکردنی فەرمانڕەواییەکەی. لە ٩٧١ی زایینیدا، پاشا لیۆی (هانی باشوور) پاش ساڵانێك لە یاخیگەری، بۆ دواجار ملی بۆ ئەو دا. سونگ لیۆی تووشی سەرسوڕمان کرد کە پلەیەکی لە دەرباری ئیمپریالی پێبەخشی و بانگهێشتی کرد بۆ کۆشك تا دۆستایەتی تازەیان بە خواردنەوەی شەراب واژۆ بکەن. کاتێك پاشا لیۆ ئەو پەرداخەی هەڵگرت کە سونگ خستبوویە بەردەمی، دوودڵ بوو، نەکا ژەهری تێکرابێت. هاواری لێ هەڵسا : "بەدڵنیاییەوە تاوانەکانی رەعیەکەت شایەنی مەرگە، بەڵام لێت دەپاڕێمەوە خاوەن شکۆ لە ژیانی رەعیەکەت ببووریت. لە راستیدا جورئەتی خواردنەوەی ئەم شەرابە ناکەم". ئیمپراتۆر سونگ پێکەنی، پەرداخەکەی لە لیۆ وەرگرت و خۆی خواردییەوە. ژەهری تێدا نەبوو. لەو ساتەوەختە بەدوا، لیۆ بووە جێ متمانەترین و بەئەمەکترین هاوڕێی.

لەو سەروەختەدا، ژین دابەش ببوو بۆ چەندەها مەملەکەتی بچوکتر. کاتێك (چیەن شو)، پاشای یەکێك لەو مەملەکەتانە شکستی پێهێنرا، وەزیرانی سونگ ئامۆژگاریی

ئیمپراتۆریان کرد تا ئەم یاخییە زیندانی بکات. ئەوان چەند دۆکیومێنتێکیان خستەڕوو کە دەیسەلماند ئەو هێشتا خەریکی پیلانگێڕییە بۆ کوشتنی سونگ. لەگەڵ ئەوەشدا، کاتێك چیەن شو هات بۆ سەردانی ئیمپراتۆر، لەبری زیندانیکردنی، سونگ ڕێزی لێنا. ئەو بەهەمان شێوە پاکێجێکی پێ بەخشی و بە پاشای پێشووی وت لە نیوەی ڕێگە بەرەو ماڵەوە، پاکێجەکە هەڵبچڕێت. چیەن شو لە گەشتی گەڕانەوەیدا پاکێجەکەی کردەوە و هەموو ئەو کاغەز و دۆکیومێنتانەی بینی کە بەڵگە بوون بۆ پیلانەکانی. ئەو درکی بەوە کرد کە سونگ ئاگاداری پلانەکانی کوژرانیەتی، لەگەڵ ئەوەشدا ڕێگەی پێداوە بۆی دەرچێت. ئەم بەخشندەییە بووە هۆی بەدەستهێنانی دڵی چیەن شو و ئەمیش بوو بە یەکێك لە وابەستە هەرە وەفادارەکانی سونگ.

لێکدانەوە

پەندێکی چینی هاوڕێ بە شەویلگە و ددانەکانی ئاژەڵێکی ترسناك دەشوبهێنێت: ئەگەر وریا نەبیت، ئەوا دەتجون. ئیمپراتۆر سونگ ئەو شەویلگانەی دەناسی کە پیایاندا ڕەت دەبوو کاتێك لەسەر تەخت دانیشت: "هاوڕێ"کانی لە سوپا وەکو گۆشت دەیانجو و ئەگەر ئەو بەشێوەیەك لە شێوەکان زیندوو بمایە، "هاوڕێ"کانی لە حکومەت بۆ نانی ئێوارە دەیانخوارد.

ئیمپراتۆر سونگ هیچ پەیوەندی بە "هاوڕێ"کانیەوە نەبوو– ئەو بە موڵکی نایاب بەرتیلی دایە ژەنەراڵە هاوەڵەکانی و دوور هێشتنیەوە. ئەمە باشترین ڕێگە بوو بۆ لاوازکردنیان نەك کوشتنیان، کە تەنیا ڕێگەی بۆ ژەنەراڵەکانی تر خۆش دەکرد تۆڵە بکەنەوە. سونگیش هیچ پەیوەندی بە وەزیرە "دۆست"ەکانەوە نەبوو. ئەوان زوو زوو تووشی خواردنەوەی کوپە شەرابە ژەهراوییە بەناوبانگەکەی دەبوون.

لەبری پشت بەستن بە هاوڕێکانی، سونگ دوژمنەکانی یەك لەدوای یەك بەکارهێنا، گۆڕینی بۆ ڕەعیەی یەکجار زۆر جێ متمانەتر. لەکاتێکدا کە هاوڕێ پێشبینی چاکەی زۆر و زۆرتر دەکات و لێوانلێوە لە ئیرەیی، ئەم دوژمنانەی پێشوو هیچ چاوەڕوانییەکیان

نەبوو و هەموو شتێکیان بەدەستهێنا. کەسێك کە لەپڕێکدا ملی لەژێر گوێلۆتین دەردەهێنرێت لە ڕاستیدا پیاوێکی سوپاسگوزارە و دەچێتە ئەوسەری گۆی زەوی بۆ ئەو پیاوەی کە لێی خۆش بووە. لەکاتی خۆیدا، ئەم دوژمنانەی پێشوو بوونە جێ متمانەترین هاورێی سونگ.

سونگیش بۆ دواجار توانی ڕێبازی کودەتاکان، توندوتیژی و شەڕی ناوخۆیی بشکێنێت– سیلسیلەی سونگ بۆ زیاتر لە سێسەد ساڵ حوکمی کرد.

لە وتارێکیدا کە ئەبراهام لینکۆلن لە گەرمەی شەڕی ناوخۆدا پێشکەشی کرد، وەکو ئەو هاوتا مرۆڤانەی لە هەڵەدان ئاماژەی بە خەڵکی باشوور دا. خانمێکی بەتەمەن سەرکۆنەی کرد لەبەرانبەر ئەوەی کە بە دوژمنانی کەللەڕەق کە دەبێ تێکبشکێنرێن، ناوی نەهێناون. لینکۆلن لە وەڵامدا وتی "بۆچی، خانم، ئەی من دوژمنانم تێکناشکێنم کاتێك دەیانکەم بە هاوڕێم؟"

کلیلی دەسەڵات

شتێکی سروشتییە کە کار بدەیتە هاورێکانت کاتێك خۆت لە ڕۆژگاری تەنگانەدا دەبینیتەوە. جیهان شوێنێکی سەختە و هاورێکانت ئەو سەختییە کەم دەکەنەوە. سەرباری ئەمەش، تۆ دەیانناسیت. بۆچی پشت بە غەریبەیەك ببەسیت کاتێك هاورێیەکت لێوە نزیکە؟

کێشەکە ئەوەیە کە تۆ زۆرجار ئەوەندەی خۆت دەیزانیت، هاورێکانت ناناسیت. هاورێکانت زۆرجار بۆئەوە هاوڕا دەبن لەگەڵت تا خۆیان لە مشتومڕ بە دوور بگرن. ئەوان تایبەتمەندییە ناشیرینەکانیان دادەپۆشن بۆئەوەی یەکتری بریندار نەکەن. ئەوان تا بڵێی بە دەنگی بەرزتر بە نوکتەکانی یەکتری پێدەکەنن. چونکە ڕاستگۆیی بە دەگمەن هاورێیەتی بەهێز دەکات، لەوانەیە تۆ قەت نەزانیت هاورێیەکت بە ڕاستی هەستی چۆنە. هاورێکانت پێت دەڵێن شیعرەکەت جوانە، گەیفیان بە مۆسیقاکەت دێت، ئیرەیی بە سەلیقەت بۆ جلوبەرگ دەبەن– لەوانەیە بە ڕاستیان بێت، کەچی زۆرجار وانییە.

کاتێك تۆ بڕیار دەدەیت کار بدەیتە هاوڕێیەکت، پەیتا پەیتا تایبەتمەندییەکانی ئەو تایبەتمەندییانەیت بۆ دەردەکەوێت کە شاردبوویەوە. سەیر دەبێ، ئەوە کرداری بەزەیی تۆیە کە هاوسەنگی هەموو شتێك تێکدەدات، خەڵکی دەیانەوێت وا هەست بکەن کە شایستەی بەشی خۆیانن. وەرگرتنی چاکەیەك دەشێ ببێتە زیانێك؛ ئەمە بەو مانایەیە کە تۆ هەڵبژێردراویت لەبەرئەوەی هاوڕێیت، مەرج نییە لەبەرئەوەی تۆ شایستەی چاکەکەیت. تەقریبەن هەمیشە هەستێکی بەسوك بینین لە کار بەخشین بە هاوڕێدا هەیە کە بەشاراوەیی دووچاری دەبن. برینەکە بە هێواشی دەردەکەوێت: کەمێکی زیاتر لە ڕاستگۆ، چەند ترووسکەیەکی کینە و ئیرەیی لێرە و لەوێ و پێش ئەوەی بزانیت ئیتر هاوڕێیەتییەکەت نامێنێ. چەندەی چاکە و دیاری ببەخشیت بۆ زیندووکردنەوەی هاوڕێتییەکە، ئەوەندە کەمتر سوپاسگوزاری وەردەگریت.

بێ ئەمەکی مێژوویەکی قووڵ و درێژی هەیە. ئەمە بۆ ماوەی چەندین سەدە هێزەکانی دەرخستووە بەشێوەیەك کە بە ڕاستی جێی سەرسوڕمانە کە خەڵکی بەردەوامن لەوەی ئەو هێز و کاریگەرییانە فەرامۆش بکەن. باشترە ئاگادار بیت. ئەگەر تۆ قەت چاوەڕوانیی سوپاسگوزاریی لە هاوڕێ نەکەیت، ئەوا بەدڵخۆشییەوە سەرت دەسوڕمێت کاتێك ئەوان دەیسەلمێنن کە سوپاسگوزارن.

کێشەی بەکارهێنان یان کار بەخشین بە هاوڕێکان ئەوەیە کە بەشێوەیەکی حەتمی دەسەڵاتی تۆ سنووردار دەکات. هاوڕێ بە دەگمەن ئەو کەسەیە کە بەتواناترینە لە یارمەتیدانی تۆ و لە کۆتاییدا، شارەزایەتی و لێهاتوویی زۆر گرنگترن لە هەستە هاوڕێیەتییەکان. (مایکڵی سێیەم پیاوێکی ڕێك لەبەردەمدا بوو کە ڕاستی دەکردەوە و بە زیندوویی دەیهێشتەوە: ئەو پیاوە بارداس بوو).

هەموو بارودۆخێکی کاریگەر پێویستی بە جۆرێك لە دووریی لەنێوان کەسەکاندا هەیە. تۆ هەوڵ دەدەیت کار بکەیت نەك هاوڕێ پەیدا بکەیت، هاوڕێیەتی (ڕاستەقینە یان درۆینە) تەنیا ئەو ڕاستییە تەمومژاوی دەکات. بۆیە کلیلی دەسەڵات توانای حوکمدانە لەسەر ئەوەی کێ بەباشترین شێوە دەتوانێت خزمەتی بەرژەوەندییەکانت بکات لە

هەموو بارودۆخەکاندا. هاوڕێیەکان بۆ هاوڕێیەتی بهێڵەرەوە، بەڵام کار لەگەڵ کەسی شارەزا و لێهاتوو بکە.

لەلایەکی ترەوە، دوژمنانی تۆ کانە ئاڵتونێکی دەست بۆ نەبراون کە پێویستە فێر بین بیانخەیتە کار. کاتێك تالیراند، وەزیری دەرەوەی ناپۆلیۆن لە ساڵی ١٨٠٧دا بۆی دەرکەوت بەرپرسەکەی فەرەنسا بەرەو وێرانە دەبات و کاتی هاتووە لێی هەڵگەڕێتەوە، لە مەترسییەکانی گەلەکۆمە لەدژی ئیمپراتۆر تێگەیشت، ئەو پێویستی بە هاوەڵێك بوو، کەسێکی جێ متمانە- دەتووانێ متمانە بە چ هاوڕێیەك بکات لە پڕۆژەیەکی وەهادا؟ ئەو فۆچێ ی هەڵبژارد، سەرۆکی پۆلیسی نهێنی، کە سەرسەختترین دوژمنی بوو، پیاوێك کە تەنانەت هەوڵیدابوو ئەو تیرۆر بکات. ئەو دەیزانی کینەی پێشوویان دەرفەتێك دێنێتە کایە بۆ ئاشتبوونەوەی هەستی. ئەو دەیزانی فۆچێ چاوەڕێی هیچ لەو ناکات و لە ڕاستیدا کار دەکات بۆ سەلماندنی ئەوەی کە ئەم شایستەی هەڵبژاردنەکەی تالیراندە، کەسێك کە شتێکی هەیە بیسەلمێنێت ئەوا شاخەکانت بۆ دەهێنێتە جوڵە. دواجار ئەو زانی کە پەیوەندییەکەی لەگەڵ فۆچێ لەسەر بنەمای بەرژەوەندیی خۆیی دەبێت و بە هەستی کەسی ژەهراوی نابێت. هەڵبژاردنەکە کامڵ دەرچوو، هەرچەندە پیلانگێڕەکان سەرکەوتوو نەبوون لە سەرنگون کردنی ناپۆلیۆن، یەکێتییەکی بەهێز بەڵام ئەستەمی ئەو هاوەڵانە بەرژەوەندییەکی گەورەی لە دۆزەکەدا هێنایە کایە. دژایەتی بەرانبەر ئیمپراتۆر هێواش هێواش بڵاو بووەوە. لەو کاتەش بەدوا، تالیراند و فۆچێ پەیوەندییەکی کرداری بەرهەمداریان هەبوو. هەرکاتێك کە دەتووانیت، ڕق و کینە لەگەڵ دوژمن بەلاوە بنێ و کەڵکێك لەوەدا بقۆزەرەوە کە بیخەیتە خزمەتی خۆت.

هەروەك لینکۆلن وتی، تۆ ئەو کاتە دوژمنێك تێکدەشکێنیت کە دەیکەیتە هاوڕێ. لە ١٩٧١، لەماوەی جەنگی ڤێتنامدا، هێنری کیسینجەر ئامانجی هەوڵێکی ڕفاندنی ناسەرکەوتوو بوو، پیلانێك لەئارادا بوو، کە قەشە هەڵسوڕاوە دژەجەنگە بەناوبانگەکان، برایانی بێریگان، چوار قەشەی کاسۆلیکی تر و چوار ڕاهیبە دەستیان تێدابوو. کیسینجەر بەنهێنی، بەبێ ئەوەی بە پۆلیسی نهێنی یان وەزارەتی داد بڵێت، کۆبوونەوەیەکی

بەیانیی شەممەی لەگەڵ سێ پیلانگێڕی ڕفاندنەکە ڕێکخست. بە ڕوونکردنەوەی بۆ میوانەکان کە بە هاتنی ناوەڕاستی ١٩٧٢ زۆربەی سەربازە ئەمریکییەکان لە ڤێتنام دەکشێنێتەوە، ئەو بەتەواوی کاریگەری خستە سەریان. ئەوان چەند ئاهەنگێکی یەخەی "کیسینجەر برفێنن"یان بەو بەخشی و بەکێکیان بەدرێژایی ساڵان وەکو هاوڕێیەکی ئەو مایەوە و لە چەند بۆنەیەکدا سەردانی کرد. ئەمە نەک تەنیا پیلانێکی یەک جارە نەبوو: کیسینجەر سیاسەتێکی کاریگەری لەگەڵ ئەوانەدا دارشت کە ناکۆک بوون لەگەڵیدا. هاوکارەکانی وتیان پێدەچێت لەگەڵ دوژمنەکانتدا باشتر بێیتەوە نەک لەگەڵ هاوڕێکانتدا.

ئەگەر هاوڕێمان لەدەور نەبن، تەمەڵ دەبین. دوژمنێک کە بەدوامانەوەیە ژیریمان چڕ دەکاتەوە و بە تەرکیز و وریایی دەمانهێڵێتەوە. کەواتە هەندێ جار وا باشترە دوژمن وەک دوژمن بەکار بێنین نەک بیانکەین بە هاوڕێ یان هاوپەیمان.

ماو تسی تۆنگ ململانێی وەکو کلیلێک بینی لە نزیکبوونەوەیدا لە دەسەڵات. لە ١٩٣٧دا، ژاپۆنییەکان چینیان داگیر کرد، شەڕی ناوخۆیان لەنێوان کۆمەنیستەکانی ماو و ناسیۆنالیستە دوژمنەکانیاندا پچڕاند.

لە ترسی ئەوەی کە ژاپۆنییەکان ڕایاندەماڵن، هەندێ لە سەرکردە کۆمەنیستەکان پشتیوانی جێهێشتنی ناسیۆنالیستەکانیان دەکرد تا خۆیان شەڕی ژاپۆنییەکان بکەن و کات بەکاربێنن بۆ حەسانەوەیان. ماو ڕازی نەبوو: لەوانەیە ژاپۆنییەکان نەتوانن شکست بە وڵاتێکی گەورەی وەکو چین بێنن و بۆ ماوەیەکی درێژ داگیری بکەن. هەر کە برۆیشتنایە، کۆمەنیستەکان دەستەوستان دەبوون ئەگەر بۆ چەند ساڵێک شەڕیان نەکردایە و بە خراپی ئامادەییان دەبوو بۆ دەستپێکردنەوەی ململانێیان لەگەڵ ناسیۆنالیستەکاندا. لە ڕاستیدا شەڕکردن لەگەڵ دوژمنێکی وەکو ژاپۆنییەکان، ڕاهێنانێکی گرنگ دەبێت بۆ سوپای پەرت وبڵاوی کۆمەنیستەکان. پلانی ماو پەیڕەو کرا و کرداری بوو: بە هاتنی ئەو کاتەی کە بۆ دواجار ژاپۆنییەکان کشانەوە، کۆمەنیستەکان ئەزموونی شەڕیان بەدەستهێنابوو کە یارمەتیدان ناسیۆنالیستەکان بشکێنن.

سالأنێك دواتر، سەردانکەرێکی ژاپۆنی هەوڵیدا پۆزش بۆ ماو بێنێتەوە لەبەرانبەر داگیرکردنی چین لەلایەن ولآتەکەیەوە. ماو قسەی پێبڕی، "ئەی نابێ لەبری ئەمە من سوپاست بکەم؟" ئەو ڕوونیکردەوە و وتی، بەبێ دوژمنێکی شایستە، مرۆڤێك یان گروپێك ناتوانێت بەهێزتر ببێت.

ستراتیژی ماو بۆ ململانێی بەردەوام چەند پێکهاتەیەکی سەرەکی هەیە. یەکەم، دڵنیا بە لەوەی کە لە دوورمەودا تۆ سەرکەوتوو دەبیت. قەت شەڕێك هەڵمەبژێرە لەگەڵ کەسێك کە دڵنیا نیت شکستی پێ دێنیت، هەروەك ماو زانی ژاپۆنییەکان لەکاتی خۆیدا تێکدەشکێنرێن. دووەم، ئەگەر تۆ دوژمنی ئاشکرات نین، دەبێ هەندێ جار ئامانجێکی گونداو بونیاد بنێیت، تەنانەت هاوڕێیەکیش بگۆڕیت بۆ دوژمنێك. ماو ئەم چەند جارێك ئەم تاکتیکەی لە سیاسەتدا بەکارهێنا. سێیەم، ئەو جۆرە دوژمنانە بەکاربێنە بۆ پێناسەکردنی دۆزەکەی خۆت بەشێوەیەکی ڕوونتر بۆ خەڵك، تەنانەت وەکو ململانێی چاکە لەدژی خراپە لەقاڵبی بدەرەوە. لە ڕاستیدا ماو هاندەری ناکۆکییەکانی چین بوو لەگەڵ یەکێتی سۆڤێت و ئەمریکا. ئەو پێی وابوو بەبێ دوژمنی ڕوون و ئاشکرا، گەلەکەی هەر مانایەکی کۆمەنیزمی چینی لەدەست دەدات. دوژمنێك کە بە ڕوونی پێناسەی هەبێت، بەڵگاندنێکی زۆر بەهێزترە لە بەرژەوەندی خۆت بە بەراورد بەو هەموو قسانەی کە دەشێ پێکیانەوە بنێیت.

قەت ڕێگە مەدە ئامادەیی دوژمنەکانت تورە یان نیگەرانت بکەن- تۆ لەگەڵ نەیارێك یان دووانی ڕەسمیدا حاڵت باشتر دەبێ نەك ئەوەی کە نەزانیت دوژمنە ڕاستەقینەکانت کەوتوونە کوێوە. پیاوی دەسەڵاتخواز پێشوازی لە ململانێ دەکات، دوژمنانی بەکاردەهێنێت بۆ پەرەدان بە ناوبانگەکەی، وەکو شەرکەرێکی شوێن پێ قایم کە دەکرێ لە وەختی بێ متمانەییدا پشتی پێ ببەسترێت.

وێنە: شەویلگەکانی بێ ئەمەکی. ئەگەر بزانیت چی ڕوودەدات کاتێ پەنجەیەك دەخەیتە ناو دەمی شێرەوە، ئەوا لێی دوور دەبیت. لەگەڵ هاوڕێیاندا حەزەرێکی وەهات نییە و ئەگەر تۆ کاریان بدەیتێ ئەوا بە بێ ئەمەکییەکەیان بە زیندوویی دەتخۆن.

دەسەڵات: بزانە چۆن دوژمنەکانت بۆ قازانجی خۆت بەکاردێنیت. دەبێ تۆ فێر ببیت شمشێر نەك بە سەرەکەی کە دەتبڕێت بەڵکو بە دەسکەکەی بگریت کە ڕێگەت دەدات بەرگری لەخۆت بکەیت. پیاوی ژیر زیاتر قازانج لە دوژمنەکانی دەکات بە بەراورد بە دەبەنگ کە لە هاوڕێکانی دەکات.

(بەلتازار گراسیەن، ١٦٠٦-١٦٥٨)

پێچەوانەبوونەوە

هەرچەندە بەشێوەیەکی گشتی وا بشترە کار لەگەڵ هاوڕێیەتیدا تێکەڵ نەکرێت کات هەن تیایاندا دەشێ هاوڕێیەك بە کاریگەرییەکی زۆر زیاتر لە دوژمن بەکار بهێنرێت. بۆ نموونە، کەسێکی دەسەڵاتدار زۆرجار کارێکی دزێوی هەیە کە دەبێ بکرێت، بەڵام لەبەر دەرکەوتن بەشێوەیەکی گشتی وا پەسەندتر خەڵکی تر بۆی بکەن. زۆرجار هاوڕێ ئەمە بەباشترین شێوە دەکات، چونکە سۆزیان بۆ ئەو وایانلێدەکات ئامادەییان تێدا بێت سەرکێشی بکەن. هەروەها، ئەگەر پلانەکانی تۆ لەبەر هۆکارێك لە هۆکارەکان بە لاڕێدا بڕۆن، ئەوا دەتوانیت هاوڕێیەك وەکو بەردەبازێکی گونجاو بەکار بێنیت. ئەم "کەوتنی دڵخواز"ە فێڵێك بوو زۆرجار پاشاکان و سەردارەکان بەکاریاندەهێنا: ئەوان دەیانهێشت کە نزیکترین هاوڕێیان بەر کەوتنەکە بکەوێت لەبەرانبەر هەڵەیەکدا کە کردوویانە، چونکە خەڵکی باوەڕ ناکەن کە ئەوان بە ئەنقەست هاوڕێیەك بۆ مەبەستێکی وەها بکەنە قوربانی. بێگومان، پاش ئەوەی ئەو کارتە یاری پێدەکەیت، هاوڕێیەکەت بۆ تاهەتایە لەدەستداوە. بۆیە، وا باشترە، ڕۆڵی بەردەبازەکە بۆ کەسێك بێت کە نزیکە لێتەوە بەڵام ئەوەندەش زۆر نزیك نییە.

دواجار، کێشەی کارکردن لەگەڵ هاوڕێیان ئەوەیە کە ئەمە ئەو سنوور و دوورایانە دەشێوێنێت کە ئەو کارکردنە پێویستیەتی. بەڵام ئەگەر هەردوو هاوەڵی ناو ئامادەکارییەکە لەو مەترسییانەی لەئارادا دەبن ئاگادار بن، زۆرجار دەکرێ هاوڕێیەك بە

شێوازێکی کاریگەر دەکار بکرێت. نابێ تۆ قەت لە سەرکێشییەکی وەهادا ڕووت بەدەرەوە بێت، لەگەڵ ئەوەشدا هەمیشە بەئاگا بە لە هەر نیشانەیەکی پەشێوی هەستیی وەکو ئیرەیی و بێ ئەمەکی. هیچ شتێك لە قەڵەمڕەوی دەسەڵاتدا جێگیر نییە و تەنانەت دەشێ نزیکترین هاوڕێکان بگۆڕێن بۆ خراپترین دوژمن.

بۆئەوەی دوژمنێکی باشت هەبێت، هاوڕێیەك هەڵبژێرە: ئەو دەزانێت لە کوێ بدات.

دیان دی پۆیتەرز، ١٤٩٩-١٥٦٦، مەعشوقەی هێنری دووەمی فەرەنسا

هەر کاتێك کە پۆستێکی بەتاڵ دەبەخشم، سەد کەسی نارازی و کەسێکی بێ ئەمەك دروست دەکەم.

لویسی ١٦، ١٦٣٨-١٧١٥

لێرەوە من لای خۆمەوە زیاتر لە جارێك لەسەر جەستی ئەو کەسە فریوم خواردووە کە لەهەمووان زیاتر خۆشم ویستووە و کەسێك کە لەهەموو کەسێکی تر زیاتر لە خۆشەویستییەکەی دڵنیا بووم. بۆیە بروام وایە کە ڕاست بێت لەسەروو هەموو ئەوانیترەوە کەسێکت، بە گوێرەی شایستەیی خۆش بوێت و خزمەتی بکەیت، بەڵام قەت متمانەی زۆر بەم تەڵەیە فریودەرانەیەی هاوڕێیەتی نەکەیت بەشێوەیەك کە هۆکارت هەبن بۆ پەشیمانبوونەوە لێی لەکاتێکی دواتردا.

بەلداسار کاستیگلیۆن ١٤٧٨-١٥٢٩

مار، جوتیار و ماسی خۆرکە

مارێك کە ڕاوچی بەدوایەوە بوون داوای لە جوتیارێك کرد ژیانی ڕزگار بکات. بۆئەوەی لە ڕاوچییەکانی بشارێتەوە، جوتیارەکە هەڵتروشکا و لێگەڕا مارەکە لەناو ورگیدا خۆی گرمۆڵە بکات. بەڵام کاتێك چیتر مەترسییەکە نەمابوو و جوتیارەکە داوای لە مارەکە کرد

بێتە دەرەوە، مارەکە ڕەتیکردەوە. شوێنەکەی سەلامەت و گەرم بوو. لە ڕێگەیدا بەرەو ماڵەوە، پیاوەکە ماسی خۆرکەیەکی بینی و چووە لای و بە گوێیدا چرپاند کە چی ڕوویداوە. ماسی خۆرکەکە پێی وت هەڵتروشکێت و فشار لەخۆی بکات بۆئەوەی مارەکە دەرپەڕێتە دەرەوە. کاتێك مارەکە سەری هێنایە دەرەوە، ماسی خۆرکەکە گرتی، ڕایکێشا و کوشتی. جوتیارەکە نیگەرانی ئەوە بوو کە لەوانەیە ژەهری مارەکە هێشتا لەناویدا بێت و ماسی خۆرکەکە پێی وت چارەسەر بۆ ژەهری مار ئەوەیە شەش مریشکی سپی بکوڵێنیت و بیانخۆیت. جوتیارەکە وتی "تۆ مریشکی سپیت. تۆ وەکو هەنگاوی یەکەم گونجاویت". ئەو ماسی خۆرکەکەی گرت، خستیە ناو تورەکەیەك و بردیەوە ماڵەوە کە لەوێ بەستیەوە تا بۆ ژنەکەی گێڕایەوە کە چی ڕوویداوە. ژنەکەی وتی "من سەرم لە تۆ سوڕماوە. باڵندەیەك چاکەت لەگەڵ دەکات، لە خراپەی ناو ورگت ڕزگارت دەکات، ژیانت دەپارێزێ، لەگەڵ ئەوەشدا تۆ دەیگریت و باس لە کوشتنی دەکەیت". ژنەکە دەستبەجێ ماسی خۆرکەکەی بەردا و ئەویش فڕی. بەڵام لە ڕێگە چاوەکانی خۆی دەرهێنا.

پەند: کاتێك تۆ ئاوێك دەبینیت لە بەرزایی دەڕژێتە خوار، مانای ئەوەیە کەسێك چاکەیەك دەداتەوە.

حەکایەتێکی ئەفریقی

زۆر کەس هەن پێیان وایە کە دەبێ میرێکی ژیر بۆی ڕەخسا، ڕادەیەك لە دوژمنایەتی بورووژێنێت بۆئەوەی بە کپکردنی مەزنایەتی خۆی زیاد بکات. میرەکان و بەتایبەت میرە تازەکان باوەڕی زیاتر و کەڵکی زیاتریان لەو کەسانەدا دۆزیووەتەوە کە لە سەرەتای دەسەڵاتدا گومانیان لێکردوون، نەك ئەوانەی کە لەسەرەتادا متمانەیان پێکردوون. پاندۆلفۆ پێترۆشی، میری سێنا، دەوڵەتەکەی خۆی زیاتر بەخۆی ئەوانەوە بەڕێوە برد کە گومانی لێی هەبوون نەك ئەوانیتر.

نیکۆلۆ مەکیاڤیللی ١٤٦٩-١٥٢٧

براهمیەک، شارەزای گەورە لە (ڤێدا) کە لەهەمان کاتدا بووەتە تیرهاوێژێکی گەورەش، خزمەتگوزارییەکانی پێشکەش بە هاوڕێ باشەکەی دەکات کە ئێستا پاشایە. براهمیەکە هاوار دەکات کاتێك پاشا دەبینێت "دەمناسیتەوە، هاوڕێتم!" پاشا بە ڕیسواییەوە وەڵامی دەداتەوە و پاشان دەڵێت "بەڵێ، ئێمە پێشتر هاوڕێ بووین، بەڵام هاوڕێیەتییەکەمان لەسەر ئەو دەسەڵاتە وەستابوو کە هەمانبوو...من هاوڕێت بووم، براهمی باش، چونکە خزمەتی بە مەبەستەکەی من دەکرد. هیچ هەژارێك هاوڕێی دەوڵەمەند نییە، هیچ گەمژەیەك هاوڕێی ژیر نییە، هیچ ترسنۆکێك هاوڕێی ئازا نییە. کۆنە هاوڕێیەك- کێ پێویستی پێیەتی؟ ئەوە دوو پیاوی هاو سامان و یەکسانن لە لەدایکبووندا هاوڕێیەتی و هاوسەرێتی دەکەن، نەك دەوڵەمەندێك و هەژارێك..هاوڕێیەکی کۆن- کێ پێویستی پێیەتی؟

مەهابهاراتا، سەدەی سێیەمی پێش زایین

لە بەزەیی خۆتەوە هەنگێك بگرە و سنوورەکانی بەزەیی بزانە.

پەندێکی سۆڤی

پیاوان زیاتر ئامادەیی ئەوەیان تیایە کە باربووی برینێك بکەنەوە نەك سوودێك، چونکە سوپاسگوزاریی بارێکی قورسە و تۆڵە شیرینە.

تاسیتۆس (نزیکی ٥٥-١٢٠ی زایین)

جارێکیان وا ڕێکەوت کە پاشا هیرۆ قسەی لەگەڵ یەکێك لە دوژمنەکانیدا دەکرد کە بۆنی هەناسەی زۆر ناخۆش بوو. پاشا کە هەستێکی نیگەرانی تیادا پەیدا بوو هەر گەڕایەوە ماڵەوە بە ژنەکەی وت "ئەوە چۆنە تۆ باسی ئەم کێشەیەت بۆ نەکردووم". ژنەکەی بە سادەیی و پاکییەوە وتی: "گەورەم، پێم وابوو هەموو پیاوان هەناسەیان

هەروایە". لێرەوە ڕوونە کە ئەو کێماسییانەی بە نسبەت هەستەکانەوە ئاشکران، چەقاوەسووانە و جەستەیین، یان بە پێچەوانەوە بە نسبەت جیهانەوە بەدناون، زووتر بەهۆی دوژمنەکانمانەوە دەیانزانین نەک دۆست و ئاشناکانمان.

پلوتارك (نزیکی ٤٦–١٢٠ ی زایین)

یاسای ژمارە ٣

نیازەکانت بشارەوە

دوکم

خەڵک لە ناهاوسەنگی و تاریکیدا بهێڵەرەوە بەوەی کە قەت مەبەستی پشت کردارەکانت دەرنەخەیت. ئەگەر ئەوان هیچ سەرەداوێکیان نەبێت لەمەڕ ئەوەی کە تۆ بە نیازی چیت، ئەوا ناتوانن ئامادەی بەرگری بن. بایی پێویست بەرەو رێڕەوە هەڵەکە رێنماییان بکە، بایی پێویست بیانخەرە ناو تەمومژەوە و بەهاتنی ئەو کاتەی کە نیازەکانی تۆیان بۆ دەردەکەوێت، زۆر درەنگ بووە.

بەشی یەکەم: کەرەستە هۆش پەرتکەرەکانی ئارەزوو و زانیاریی گومڕاکەر بەکار بێنە بۆئەوەی خەڵکی لە بۆنەکە دوور بخەیتەوە

ئەگەر لە هەر خاڵێکی ئەو بەلارێدابردنەی کە پراوەی دەکەیت خەڵکی بچوکترین گومانیان لە نیازەکانت هەبێت، هەموو شتێك لەدەستچووە. شانسی ئەوەیان مەدەرێ بزانن بە نیازی چیت: لە رێگەی بەکارهێنانی زانیاریی هەڵە بەدرێژایی رێگەکە لە بۆنەکە دووریان بخەرەوە. سەرراستی ساختە بەکاربێنە، ئاماژەی تەمومژاوی ئاراستە بکە، ئامرازی گومڕاکەری ئارەزوو بەکار بێنە. ئەوان کە نەتوانن راستەقینە لە ساختە جیا بکەنەوە ئەوا ناتوانن ئامانجە راستەقینەکەت دیاری بکەن.

بەدرێژایی چەند هەفتەیەك، نینۆن دو لێنكلۆس، بەدناوترین سۆزانی سەدەی حەڤدەهەمی فەرەنسا، بە تۆقرەوە گوێی بۆ ماركیس دو سیڤین هەڵخست كە ململانێكانی لە سۆراخكردنی كۆنتێسەیەكی جوان بەڵام سەرسەخت ڕوونكردەوە. نینۆن لەو سەروەختەدا شەست و دوو ساڵ بوو و تا بڵێی بەئەزموون بوو لە بابەتەكانی خۆشەویستیدا. ماركیس گەنجێكی بیست و دوو ساڵان، قۆز، سەرنجڕاكێش بوو بەڵام لە ڕۆماسیەتدا دەست و پێ سپی بوو. لەسەرەتادا نینۆن دڵخۆش بوو گوێ لە باسی هەڵەكانی ماركیس بگرێت، بەڵام لە كۆتاییدا تاقەتی چوو. ئەو كە نەیدەتوانی بەرگەی دەستەوستانی لەهیچ بوارێكدا بگرێت، بەتایبەت لە ڕاكێشانی ژنێكدا، بڕیاریدا پیاوە گەنجەكە بخاتەژێر باڵی خۆی. سەرەتا دەبووایە تێبگات كە ئەمە جەنگە، و ئەمەی كە كۆنتێسە جوانەكە قەڵایەكە كە دەبووایە ئەو وەكو هەر ژەنەراڵێكی تر گەمارۆی بدات. دەبووایە هەر هەنگاوێك بەوپەڕی وریایی و وردەكارییەوە پلانی بۆ دابنرێت و جێبەجێ بكرێت.

نینۆن ڕێنمایی ماركیسی كرد لەسەرەتاوە دەست پێبكاتەوە، نینۆن پێی وت كە بە كەمێك دوورایی، كەشێكی هێمنانە، لە كۆنتێسە نزیك بێتەوە. جارێكی تر كە ئەو دووانە بە تەنیا دەبنەوە، ئەو وەكو هاوڕێیەك قسە بۆ كۆنتێسە دەكات نەك خۆشەویستێكی ئایندە. ئەمە بۆ گومڕاكردنی بوو. لێرەوە كۆنتێسە چیتر بایەخدانی ئەوی بە خۆی بەجددی وەرنەدەگرت.– لەوانەیە ئەو تەنیا هاوڕێیەتی بەلاوە گرنگ بووبێت.

نینۆن لەپێشدا پلانی دانا. هەر كە كۆنتێسە سەری لێشێوا، كاتی ئەوە دەبێت كە ئیرەییەكی تێدا بهێنرێتەكایە. لە دیداری دواتردا، لە بۆنەیەكی گەورەدا لە پاریس، ماركس لەگەڵ ژنێكی گەنجی جواندا دەردەكەوت. ئەم ژنە گەنجە جوانە بەهەمان شێوە هاوڕێی جوانی هەبوون، بۆیە لە هەر كوێیەك كە كۆنتێسە ماركیسی دەبینی، لەلایەن شۆخ و شەنگترین ژنی گەنجی جوان لە پاریس دەورە درابوو. كۆنتێسە نەك تەنیا پڕاوپڕ

دەبوو لە ئیرەیی، بەڵکو مارکیسی وەکو کەسێك دەبینی کە لەلایەن ئەوانیترەوە حەزی لێدەکرێت. سەخت بوو بۆ نینۆن وا لە مارکیس بکات تێبگات، بەڵام ئەو بە ئۆقرەییەوە ڕوونیکردەوە کە ژنێك کە کەیفی بە پیاوێك دێت، دەیەوێ ببینێت کە ژنانی تریش کەیفیان پێدێت. ئەمە نەك تەنیا دەستبەجێ بەهای بە پیاوەکە دەدات، بەڵکو قەناعەتێکی زۆریش دروست دەکات کە دەبێ لەژێر چنگەکان بهێنرێتە دەرەوە.

هەر کە کۆنتێسە ئیرەیی لا دروست بوو بەڵام ورووژا، کاتی ئەوە دەهات کە سیحری لێ بکرێت. بەپێی ڕێنماییەکانی نینۆن، مارکیس نەیدەتوانی لەو بۆنانەدا دەربکەوێت کە کۆنتێسە چاوەڕوانی دەکرد ببینێت، پاشان، لەپڕێکدا، لەو ساڵۆنانەدا دەردەکەوت کە پێشتر کەمتر بۆیان دەچوو، بەڵام کۆنتێسە زوو زوو بۆیان دەچوو. کۆنتێسە ناتوانێت پێشبینی جموجۆڵەکانی بکات. هەموو ئەمە وایلێدەکات بکەوێتە ناو پەشێوییەکی هەستییەوە کە پێشمەرجە بۆ بەکێشکردنێکی سەرکەوتووانە.

ئەم جموجۆڵانە جێبەجێ کران و چەند هەفتەیەکی خایاند، نینۆن بەرەوپێشچوونەکانی مارکیسی چاودێری دەکرد: لە ڕێگەی تۆڕی سیخوڕەکانیەوە، گوێبیستی ئەوە دەبووەوە کە چۆن کۆنتێسە بە دەنگێکی کەمێك بەرزتر بە گاڵتەوگەپەکانی مارکیس پێدەکەنێت، بەبایەخێکی زیاترەوە گوێ لە چیرۆکەکانی دەگرێت. هاوڕێیەکانی پێیان وت کە لە بۆنە کۆمەڵایەتییەکاندا کۆنتێسە زۆرجار دەڕوانێتە مارکیس و شوێن پێیەکانی هەڵدەگرێت. نینۆن دڵنیا بووەوە لەوەی کە ژنەکە گەنجەکە کەوتۆتە ژێر جادووی مارکیس، ئێستا چەند هەفتەیەك لەوانەشە مانگێك یان دووان پێویست بوو، بەڵام ئەگەر هەمووی بە ڕێکوپێکی بڕۆیشتایە، قەڵاکە دەڕما.

چەند ڕۆژێك دواتر مارکیس لە ماڵی کۆنتێسە بوو. ئەوان بەتەنیا بوون. لەپڕێکدا ئەو پیاوێکی جیاواز بوو: ئەمجارە بە ئارەزوو و ئەنگێزەکانی خۆی دەجوڵایەوە نەك ئەوەی بە ڕێنماییەکانی نینۆن بجوڵێتەوە، ئەو دەستی کۆنتێسەی گرت و پێی وت خۆشم دەوێت. ژنە گەنجەکە سەری سوڕما، پەرچەکردارێك کە مارکیس پێشبینی نەدەکرد. کۆنتێسە ڕێز و ئەدەبی نیشاندا، پاشان داوای ئیزنی کرد و ڕۆیشت. لە پاشماوەی

ئێوارەکەدا گۆنتێسە خۆی لە چاوانی ئەو بەدوور گرت، لەوێ نەبوو تا شەوشادی لێبکات. چەند جاری دواتر مارکیس سەردانی دەکرد و پێیان دەوت لە ماڵ نییە. کاتێك گۆنتێسە بۆ دواجار پێشوازی لێکردەوە، ئەو دووانە هەستێکی نامۆیان بەرانبەر یەکتری هەبوو و لەگەڵ یەکتریدا نائاسودە بوون. جادووەکە شکابوو.

لێکدانەوە

نینۆن دی لێنکلۆس هەموو شتێکی لەبارەی هونەری خۆشەویستییەوە دەزانی. مەزنترین نووسەران، بیرمەندان و سیاسییەکانی ئەو وەختی خۆشەویستی ئەو بوون- پیاوانی وەکو لا رۆچفۆکۆد، مۆلێر و ریچێلۆ. دڵ بەدەستهێنان بۆ ئەو گەمەیەك بوو، کە بە لێزانییەوە پراوە دەکرا. لەگەڵ بەتەمەنداچوونیدا، ناوبانگی زیادیکرد و گرنگترین خانەوادەکان لە فەرەنسا کورەکانیان دەناردە لای بۆئەوەی لەبارەی خۆشەویستییەوە وانەیان پێ بڵێت.

نینۆن دەیزانی پیاوان و ژنان زۆر جیاوازن، بەڵام کاتێك بابەتەکە دێت سەر بەکێشکردن هەمان هەستیان هەیە: لە قووڵایی ناخیاندا، زۆرجار هەست دەکەن بەکێش دەکرێن، بەڵام مل دەدەن چونکە ئەوان خۆشی لە هەستی ئاراستەکران دەبینن. ئەوە خۆشییەکە کە ڕێگە خۆش بکەیت ئەویتر بە لارێتدا ببات بۆ وڵاتێکی نامۆ. لەگەڵ ئەوەشدا، هەموو شتێك لە بەکێشکردندا بەندە بە ئاماژەدان. تۆ ناتوانیت نیازەکانت ڕاگەیەنیت یان ڕاستەوخۆ بە قسە دەریانبخەیت. لەبری ئەمە، دەبێ تۆ ئامانجەکانت لە ڕێگە لابدەیت. بۆئەوەی مل بۆ ڕێنمایی تۆ بدەن دەبێ بەشێوەیەکی گونجاو سەرگەردان بکرێن. دەبێ تۆ ئاماژەکانت بخەیتەگەڕ- وا دەرخەیت کەیفت بە پیاوێك یان ژنێکی تر دێت (کەرەستەی گومراکردن)، پاشان ئاماژەی ئەوە بگەیەنیت کە کەیفت بە ئامانجەکە دێت، پاشان بێباکی پیشان بدەیت، ئیتر بەردەوام بەمشێوەیە. ئەم ڕەوگەیە تەنیا سەرگەردانی دروست ناکات، بەڵکو شادیبەخشە.

له ڕوانگەی کۆنتێسەوە وێنای ئەم چیرۆکە بکە: پاش چەند جوڵەیەکی مارکیس، کۆنتێسە هەستیکرد مارکیس خەریکی گەمەیەکە، بەڵام گەمەکە شادییەخش بوو بۆی. ئەو نەیدەزانی مارکیس بەرەو کوێ ئاراستەی دەکات، چاوەڕوانی جوڵەی دواتر بوو-کۆنتێسە تەنانەت کەیفەی بە ئیرەیی و سەرگەردانییەکەی خۆی دەکرد، چونکە هەندێ جار هەر هەستێك باشترە لە بێزاریی ئەمنیەت و ئارامی. لەوانەیە مارکس پاڵنەری شاراوەی هەبووبن، زۆربەی پیاوان هەیانە. بەڵام کۆنتێسە ئامادەیی تیابوو چاوەڕێ بکات و لەوانەبوو ئەگەر وابلێکرابا بۆ کاتێکی درێژتر چاوەڕێ بکات، ئەوەی کە مارکیس خەریکی بوو گرنگ نەبووایە.

لەگەڵ ئەوەشدا، ئەو ساتەی کە مارکیس ئەو وشە کوشندەیەی گۆ کرد "خۆشەویستی"، هەموو شتێك گۆڕا. ئەمە چیتر گەمەیەك نەبوو بە جووڵەوە، ئەمە پیشاندانێکی نەشارەزایانەی سۆز بوو. نیازای ئەو دەرکەوت: ئەو خەریکی ڕاکێشانی دڵی کۆنتێسە بوو. ئەمە هەموو ئەو شتەی مارکیس کردبووی خستە ژێر ڕۆشناییەکی تازەوە. هەموو ئەوەی کە پێشتر سیحراوی بوو ئێستا دزێو و پیلانگێڕانە دیار بوو. کۆنتێسە هەستی بە شەرمەزاری کرد و هەستیکرد بەکارهێنراوە. دەرگایەك داخرا کە جارێکی تر نەدەکرایەوە.

وەکو فریودەرێك دەرمەکەوە، ئەگەرچی فورسە لەمرۆدا فریودەرێك نەبێت. با درۆی لێزانانەت لەژێر ڕووپۆشی ئەوەی کە وەك لێزانی دەردەکەوێت بمێنێتەوە.

باڵتەسار گراسیەن ١٦٠١-١٦٥٨

پەیڕەوی لە یاساکە

لە ١٨٥٠دا (ئۆتۆ فۆن بیسمارك)ی گەنج کە ئەو کاتە ئەندام پەرلەمانێکی سی و پێنج ساڵان بوو لە پەرلەمانی پروسی، لە خاڵێکی وەرچەرخانی ژیانی پیشەییدا بوو. پرسەکانی ڕۆژ بریتی بوون لە یەکخستنی زۆرێك لە دەوڵەتان (بە پروسیاشەوە) لەو قەوارەیەدا کە ئەڵمانیا بەسەریدا دابەش ببوو و جەنگ لەدژی نەمسا، ئەو دراوسێ

بەهێزەی لای باشوور کە هیوادار بوو ئەڵمانەکان بە لاوازی و لەژێر مەترسیدا بهێڵێتەوە، تەنانەت هەڕەشەی ئەوەی دەکرد دەستوەردان بکات ئەگەر بێتو هەوڵی یەکگرتن بدەن. میر ویلیام، کە لە سیلسیلەکەدا لەدوای پاشاری پروسیاوە دەهات، لەگەڵ هەڵایسانی جەنگدا بوو و پەرلەمان بۆ دۆزەکە هەستایە سەر پێ و ئامادە بوو پشتیگری هەر سازدانێکی هێزی سەربازی بکات. ئەوانەی کە دژی جەنگ بوون بریتی بوون لە پاشای هەتوکەیی، فرێدریك ویلیامی چوارەم و وەزیرەکانی، کە پێیان باش بوو نەمساوییە بەهێزەکان هێور بکەنەوە.

بەدرێژایی ژیانی پیشەیی خۆی، بیسمارك پشتیوانێکی بەئەمەك و تەنانەت دڵسۆزی هێز و دەسەڵاتی پروسی بوو. ئەو خەونی بە یەکخستنەوەی ئەڵمان، چوونە جەنگ لەدژی نەمسا و ڕیسواکردنی ئەو وڵاتە دەبینی کە لەمێژ بوو ئەڵمانیای بە دابەشکراوی هێشتبووەوە. ئەو کە سەربازێکی پێشوو بوو، جەنگی بە کارێکی شکۆمەندانە دەبینی.

دواجار ئەمە ئەو پیاوە بوو کە ساڵانێك دواتر دەیگوت "گەورەترین پرسەکانی سەردەم یەکالا دەبنەوە، بەڵام بە قسە و بڕیار نا، بەڵکو بە ئاسن و خوێن".

بیسمارك کە نیشتمانپەروەر و عاشقی شکۆی سوپا بوو، لەگەڵ ئەوەشدا لە گەرمەی حەماسەتی جەنگدا وتارێکی لە پەرلەمان پێشکەش کرد کە هەموو ئەوانەی گوێبیستی بوون حەپەسان. وتی "وای لە حاڵی ئەو دەوڵەتمەدارەی بەبێ پاساو شەڕ دەکات، پاساوێك کە کاتێك شەڕیش تەواو بووە هێشتا ڕەوایەتی هەیە! پاش جەنگ، هەمووتان بەشێوەیەکی جیاواز دەڕواننە ئەم پرسیارانە. ئایا ئەو کاتە بوێریی ئەوەتان دەبێت ڕوو بکەنە ئەو جوتیارەی ڕادەمێنێتە خۆڵەمێشی کێڵگەکەی، ئەو پیاوەی کە کەمئەندام بووە، ئەو باوکەی کە منداڵەکانی لەدەستداوە؟" بیسمارك نەك تەنیا بەردەوام بوو لە قسەکردن لە شێتی ئەم جەنگە، بەڵکو لەهەمووی سەیرتر، ستایشی نەمسای کرد و بەرگری لە کردارەکانی کرد. ئەمە لەدژی هەموو ئەو شتانە بوو کە داکۆکی لێ دەکرد- دەبێ ئەمە چ مانایەك بگەیەنێت؟ پەرلەمانتارەکانی تر سەریان لێشێو، و ژمارەیەکیان

ئاراستەی دەنگی خۆیان گۆڕی. دواجار پاشا و وەزیرەکانی سەرکەوتوو بوون و جەنگ بەربەست کرا.

چەند هەفتەیەك پاش وتارە بەدناوەکەی بیسمارك، پاشا دوای ئەوەی سوپاسی کرد کە لەپێناو ئاشتیدا قسەی کردووە، کردیە وەزیری کابینە. چەند ساڵێك دواتر، ئەو بووە سەرۆکی پروسیا. لەم رۆڵەدا، دواجار ئەو وڵاتەکەی و پاشا ئاشتیخوازەکەی بەرەو جەنگ لەدژی نەمسا ئاراستە کرد، ئیمپراتۆریەتی پێشووی تێکشکاند و دەوڵەتێکی ئەڵمانی بەهێزی بونیاد نا کە پروسیا لەسەری سەرەوەی بوو.

لێکدانەوە

لەکاتی وتارەکەیدا لە ١٨٥٠، بیسمارك چەند خەمڵاندنێکی کرد. یەکەم، هەستی بەوە کرد کە سوپای پروسی هاوشانی سوپاکانی ئەوروپا نییە، ئامادەیی تیا نییە بۆ جەنگ- لە ڕاستیدا لەوانەیە نەمسا بەئاسانی جەنگ بباتەوە و ئەمەش ئەنجامێکی کارەساتباری بۆ ئاییندە لێبکەوێتەوە. دووەم، ئەگەر جەنگیان بدۆڕاندایە و بیسمارك پشتیوانی بکردایە، ژیانی پیشەیی بەشێوەیەکی بەرچاو دەکەوتە مەترسییەوە. پاشا و وەزیرە کۆنسێرڤاتیڤەکانی ئاشتییان دەویست، بیسمارك دەسەڵاتی دەویست. وەڵامەکە بریتی بوو لە گومڕاکردنی خەڵك لە ڕێگەی پشتگیریکردنی دۆزێك کە ڕقی لێبوو، وتنی ئەو شتانەی کە پێکەنینی پێدەهات گەر کەسێکی تر بیکردنایە. هەموو وڵات کڵاوی لەسەر نرا. بەهۆی وتارەکەی بیسمارك بوو کە بوو بە وەزیر، پۆستێك کە بەخێرایی لێیەوە بوو بە سەرۆك وەزیران، دەسەڵاتی بەدەستهێنا تا سوپای پروسی بەهێز بکات و ئەو شتە بەدی بێنێت کە لەمێژ بوو دەیویست: ڕیسوارکردنی نەمسا و یەکخستنی ئەڵمانیا لەژێر ڕێبەرایەتی پروسیادا.

بەدڵنیاییەوە بیسمارك یەکێك بوو لە دەوڵەتمەدارە هەرە زیرەکەکان، وەستای ستراتیژی و لەخشتەبردن بوو. لەم حاڵەتەدا کەس گومانی ئەوەی نەبوو خەریکی چییە. ئەگەر نیازە ڕاستەقینەکانی دەرخستایە، مشتومڕی لەسەر ئەوە بکردایە کە باشترە

ئێستا چاوەڕێ بکات و دوایی شەڕ بکات، ئەوا مشتومڕەکەی نەدەبردەوە، چونکە زۆربەی پروسییەکان دەیانویست لەو ساتەوەختەدا بجەنگن و بە هەڵە پێیان وابوو سوپاکەیان لە نەمساوییەکان باڵاترە. ئەگەر ئەو پاشای بەکار ببردایە، داوای بکردایە بکرێتە وەزیر لەبەرانبەر پشتیوانی ئاشتیدا، لەم حاڵەتەشدا سەرکەوتوو نەدەبوو: پاشا گومانی لە مەبەستەکەی و سەرڕاستییەکەی دەکرد.

لەگەڵ ئەوەشدا، بەوەی کە بەتەواوی ساختەچی بوو و ئاماژەی گومڕاکەری ئاراستە دەکردن، هەمووانی خەڵەتاند، مەبەستەکەی شاردە و هەموو ئەو شتەی بەدەستهێنا کە دەیویست. ئەمەیە هێزی شاردنەوەی نیازەکانت.

کلیلی دەسەڵات

زۆربەی خەڵکی کتێبی کراوەن. ئەوان ئەو شتە دەڵێن کە هەستی پێدەکەن، لە هەر دەرفەتێکدا بێت ڕا و بۆچوونی خۆیان دەردەبڕن و بەردەوام پلان و نیازەکانیان دەردەخەن. ئەوان لەبەر چەند هۆکارێك ئەمە دەکەن. یەکەم، ئاسان و سروشتییە کە هەمیشە بتەوێ لەبارەی هەستەکانت و پلانەکانی ئایندەت بدوێیت. تەقەلایەکی دەوێ تا کۆنترۆڵی زمانت بکەیت و چاودێری ئەو شتە بکەیت کە دەریدەخەیت. دووەم، زۆر کەس بڕوایان وایە کە بەوەی ڕاستگۆ و کراوە بیت ئەوا دڵی خەڵکی بەدەست دێنن و سروشتی باشی خۆیان پیشان دەدەن. ئەوان تەواو فریویان خواردووە. لە واقیعدا ڕاستگۆیی ئامێرێکی کولە، کە زیاتر لەوەی دەبڕێت کە خوێن لێدێنێت. ئەگەری هەیە ڕاستگۆیی تۆ مایەی بریندارکردنی خەڵکی بێت. زۆر لێزانانەترە کە قسەکانت بگونجێنیت، ئەو قسانە بۆ خەڵك بکەیت کە دەیانەوێت گوێبیستی بن نەك حەقیقەتی دزێو و ڕەقی ئەمەی کە هەست بە چی دەکەیت یان بیر لە چی دەکەیتەوە. لەوەش گرنگتر، بەوەی کە بەبێ شەرم کراوە بیت وەها خۆت دەکەیتە پێشبینیکراو و ئاشنا کە تەقریبەن ئەستەم دەبێت ڕێزت لێ بگیردرێت یان لێت بترسن و دەسەڵات ناکەوێتە دەستی کەسێك کە ناتوانێت ئەو هەستانە بجوڵێنێت.

ئەگەر تۆ ئامەزرێی دەسەلاتیت، بەخێرایی ڕاستگۆیی بەلاوە بنێ و خۆت لە هونەری شاردنەوەی نیازەکانت ڕابهێنە. لە هونەرەکە ئەسپی خۆت ئاو بدە و ئیتر بۆ هەمیشە زاڵ دەبیت. بنەمای توانای شاردنەوەی نیازەکان بریتییە لە حەقیقەتێکی سادە لەبارەی سروشتی مرۆڤەوە: یەکەمین غەریزەی ئێمە ئەوەیە هەمیشە متمانە بە ڕواڵەتەکان دەکەین. ئێمە ناتوانین هەروا بە سانایی گومان لە واقیعی ئەو شتانە بکەین کە دەیانبینین و دەیانبیستین- بە بەردەوامی وێناکردنی ئەوەی کە ڕواڵەتەکان شتێکی تریان شاردۆتەوە داماندەهێزرێنن و دەمانتۆقێنن. ئەو فاکتە شاردنەوەی نیازەکانی مرۆڤ تا ڕادەیەک ئاسان دەکات. تەنیا لەپێش چاوی خەڵك شتێك بەدەستەوە بگرە کە کە پێدەچێ حەزت لێی بێت، ئامانجێك کە پێدەچێت هەوڵی بۆ بدەیت، ئیتر ئەوان ڕواڵەتەکان وەکو واقیعیەتێك وەردەگرن. هەر کەچاویان کەوتە سەر بابەتە گومڕاکەرەکە، ئەوا ناتووانن تێبینی ئەو شتە بکەن کە بەنیازیت. لە بەکێشکردندا، ئاماژەی ناکۆك ئاراستە بکە، وەکو ئارەزووکردن و بێیاکبوون، و لێرەوە تۆ نەك تەنیا گومڕایان دەکەیت، بەڵکو ئارەزوویان بۆئەوەی ببنە خاوەنت، کڵپە دەکات.

تاکتیکێك کە زۆرجار کاریگەرە لە هێنانەکایەی بابەتی گومڕاکەر، ئەوەیە پشتگیریی ئایدیایەك یان دۆزێك بکەیت کە لە ڕاستیدا دژی سۆزەکانی خۆتە. (بیسمارك ئەمەی تا ڕادەیەکی کاریگەر لە وتارەکەیدا لە ١٨٥٠ بەکارهێنا). زۆربەی خەڵکی پێیان وادەبێت کە دڵت گۆڕاوە، چونکە زۆر نائاساییە یاری بەشتێکی هەستیانەی وەکو ڕاو بۆچوون و بەهاکان بکەیت. هەمان شت بەسەر هەر بابەتێکی گومڕاکەری ئارەزوودا پیادە دەبێت: وا پیشانبدە شتێکت دەوێت کە لە ڕاستیدا هیچ کەیفت پێ نایەت و ئیتر دوژمنەکانت گومڕا دەبن، لە خەمڵاندنەکانیاندا هەموو جۆرە هەڵەیەك دەکەن.

لەماوەی جەنگی تاج دانانی ئیسپانیدا لە ١٧١١، دوکی مارلبۆرۆ، سەرۆکی سوپا، ویستی تەلایەکی گرنگی فەرەنسا تێکبشکێنێت، چونکە گوزەرگایەکی گرنگی بۆ ناو فەرەنسا دەپاراست. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەو زانی ئەگەر تێکیبشکاندایە، فەرەنسییەکان درکیان بەوە دەکرد چی دەوێت- بۆئەوەی کە بە ڕێگاکەدا پێشڕەوی بکات. لەبری

ئەمە، ئەو تەنیا قەلایەکەی گرت و بەهەندیٚ لە سەربازەکانی پاراستی، وا دەریخست کە بۆ مەبەستێکی خۆی دەیەوێت. فەرەنسییەکان هێرشیان کردە سەر قەلاکە و دوك رێگەیدا بیگرنەوە. لەگەلٚ ئەوەشدا، هەر کە بەدەستیانهێنایەوە، ڕووخاندیان، وای بۆچوون کە دوك لەبەر هۆکارێکی گرنگ ویستوویەتی. ئێستا کە قەلایەکە نەمابوو، رێگەکە لەژێر پارێزگاریدا نەبوو و مارلبۆرۆ بە ئاسانی توانی بەرەو ناو فەرەنسا ڕێ بکات.

ئەم تاکتیکە بەم شێوازە بەکار بێنە: نیازەکانت بشارەوە نەك بە داخران (سەرکێشیکردنی دەرکەوتن بەشێوەیەکی نهێنی ئامێز و گومان خستنە دلٚی خەلٚك) بەلٚکو بەشێوەی قسەکردنی ناکۆتا لەبارەی نیاز و ئامانجەکانت- بەلام ڕاستەقینەکان نا. تۆ بە بەردێك سێ چۆلەکە دەکوژیت: تۆ بەشێوەیەکی دۆستانە، کراوە و جێ متمانە دەردەکەویت، تۆ نیازەکانت دەشاریتەوە و تۆ ڕکابەرەکانت سەرقالٚی ڕاوە قازێکی کات کوژ دەکەیت.

ئامرازێکی بەهێزی تر لە گومڕاکردنی خەلٚك لە بۆن و بەرامە، سەرڕاستییەکی ساختەیە. خەلٚکی بەشێوەیەکی ئاسان سەرڕاستی و ساختەچێتی تێکەلٚ دەکەن. بیرت بێت- یەکەمین غەریزەیان متمانەکردنە بە ڕواڵەتەکان، و لەبەرئەوەی ڕاستگۆیی بەرز دەنرخێنن و دەیانەوێ باوەڕ بە سەرڕاستی ئەوانە بکەن کە لەدەوریانن، بە دەگمەن گومان لە تۆ دەکەن یان درك بە کردارەکەت دەکەن. بەمشێوەیە بوو (یاگۆ) (ئۆتێللۆ)ی فریودا و تێکشکاند: دەربڕینی قووڵترین هەستەکانی، سەرڕاستیی ڕواڵەتییانەی نیگەرانییەکانی لەبارەی دەنگۆی ناپاکی دێسدەمۆنا، چۆن دەکرێ ئۆتێللۆ متمانەی پێنەکات؟ هەروەها بەمشێوەیە بوو کە ساختەچیی گەورە، کورە زەردە وەیل ساریلکەکانی لەخشتە برد: دەرکەوتن بەشێوەیەك کە بە قووڵی باوەڕ بەو کەرەستە گومڕاکەرەکە دەکات کە لەبەردەمیاندا هەلٚیواسیبووە (مولکێکی ساختە، هەولٚی فرۆشتنی ئەسپێکی پێشبڕکێ)، ئەو واقیعەکەی والێدەکرد گومان لێکردنی قورس بێت. بێگومان گرنگە لەم بوارەدا زۆر دوور نەڕۆیت. سەرڕاستی ئامرازێکی فریودەرە: زێدە پرسۆز

دەرکەویت گومان دروست دەکەیت. وردەکار و جێ باوەڕ بە ئەگینا تاکتیکەکەت وەك ئەو ڕووپۆشەی کردووتە دیار دەبێت.

بۆئەوەی سەرڕاستییە ساختەکەت چەکێکی کاریگەر بێت لە شاردنەوەی نیازەکانت، باوەڕبوون بە سەرڕاستی و ڕاشکاوی وەکو بەهای کۆمەڵایەتی گرنگ پەیڕەو بکە. ئەوەندەی دەکرێ بە ئاشکرایی و لەبەردەم خەڵکدا ئەمە بکە. جەخت لە هەڵوێستی خۆت لەسەر ئەم بابەتە بکەرەوە لەرێگەی ئەوەی کە ناوبەناو بیرۆکەیەکی هەستیانەت دەربخەیت- هەڵبەت هەرچەندە تەنیا ئەوەیان کە بە ڕاستی بێ مانا و ناپەیوەندیدارە. تالیراندی وەزیری ناپۆلیۆن مامۆستا بوو لە ڕاکێشانی خەڵك بەرانبەر بڕوابوونەکەی لە ڕێگەی دەرخستنی بە ڕواڵەت نهێنییەکەوە. پاشان ئەم بڕوابوونە ساختەیە- بابەتی گومڕاکەر- بڕوابوونێکی ڕاستەقینەی لەلایەن کەسەکەی ترەوە لێدەکەوتەوە.

بیرت بێت: باشترین فریودەرەکان هەموو شتێك دەکەن کە لەتوانایاندایە بۆ داپۆشینی تایبەتمەندییە ساختەییەکەیان. ئەوان کەشێکی ڕاستگۆیی لە بوارێکدا دروست دەکەن بۆ داپۆشینی ناڕاستی لە بوارەکانی تردا. ڕاستگۆیی تەنیا گومڕاکەرێکی ترە لە کۆگای تەقەمەنییەکانیاندا.

بەشی دووەم: تەمێك دروست بکە بۆ داپۆشینی کردارەکانت

فریودان هەمیشە باشترین ستراتیژییە، بەڵام باشترین فریودانەکان پێویستیان بە تەمێك هەیە بۆ پەرتکردنی هۆشی خەڵك لە مەبەستی ڕاستەقینەت. ڕواڵەتی لێڵ- وەکو ڕوخسارێکی بێ گوزارشت- زۆرجار تەمێکی تەواوە کە نیازەکانت لەپشت ئاسودەیی و ئاشنایی دەشارێتەوە. ئەگەر تۆ ساویلکەیەك بە ڕێڕەوێکی ئاشنادا ببەیت، ئەوا تێناگات کاتێك بەرەو تەڵەیەك ئاراستەی دەکەیت.

لە ساڵی ١٩١٠دا، بەڕێز (سام گیزیل)ی خەڵکی شیکاگۆ بزنسی گەنجینەکەی بە نزیکەی ١ ملیۆن دۆلار فرۆشت. ئەو لە دۆخی نیمچە خانەنشینییەکدا گیرسایەوە و پڕژایە سەر بەڕێوەبردنی موڵکە زۆرەکانی، بەڵام لە ناخەوە سەری بۆ ڕۆژانی کۆنی مامەڵەکردن دەخورا. ڕۆژێکیان پیاوێکی گەنج بەناوی جۆزێف وەیل سەردانی ئۆفیسەکەی کرد، دەیویست شوقەیەك بکرێت کە ئەو بۆ فرۆشتن دایدنابوو. گیزیل بەندومەرجەکانی ڕوون کردەوە: نرخەکە ٨٠٠٠ دۆلار بوو، بەڵام تەنیا پێویستی بە پێشەکییەکی ٢,٠٠٠ دۆلاری بوو بەشێوەی کاش. وەیل وتی ڕۆژێك دوای دەخەم، بەڵام ڕۆژی دواتر هاتەوە و وتی تەواوی ٨٠٠٠ دۆلارەکە دەدات، ئەگەر گیزیل دوو ڕۆژ چاوەڕێ بکات، تا ئەو کاتەی کە وەیل ئەو مامەڵەی پێیەوە خەریکە بە ئەنجام دەگات. تەنانەت لە نیمچە خانەنشینییەکەشیدا، بزنسمانێکی زیرەکی وەکو گیزیل پرسیاری ئەوەی لا دروست ببوو کە وەیل چۆن دەتوانێت ئەو هەموو پارە کاشە (تەقریبەن ١٥٠,٠٠٠ دۆلاری ئەمڕۆ) وەها بەخێرایی ئامادە بکات. پێدەچوو وەیل نابەدڵ بێت و بەخێرایی بابەتەکەی گۆڕی، بەڵام گیزیل مکوڕ بوو. دواجار، پاش زەماناتی نهێنی پارێزی، وەیل ئەو چیرۆکەی خوارەوەی بۆ گیزیل گێڕایەوە.

مامی وەیل سکرتێری پێڕێك لە سپۆنسەرە داراییە ملیۆنەرەکان بوو. ئەم جێنتڵمانە دەوڵەمەندانە پێش دە ساڵ کابینەیەکی ڕاویان لە میشیگان بە نرخێکی هەرزان کڕیبوو. ئەوان چەند ساڵێك بوو کابینەکەیان بەکارنەهێنابوو، بۆیە بڕیاریاندابوو بیفرۆشن و داوایان لە مامی وەیل کردبوو هەرچەندەی دەکرێ بەدەستی بێنێت بۆ ساغکردنەوەی. لەبەر چەند هۆکارێك- هۆکاری باش-ی خۆی، مامی وەیل چەند ساڵێك بوو شتێك لەبەرانبەر ئەو ملیۆنەرانە لەدڵ گرتبوو، ئێتر ئەمە کاتی بوو تا پێیان هەڵڕێژێت . ئەو موڵکەکەی بە ٢٥,٠٠٠ دۆلار بە تەڵەکەبازێك دەفرۆشت (کە ئیشی وەیل بوو بیدۆزێتەوە). سپۆنسەرە داراییەکان لەوە دەوڵەمەندتر بوون نیگەرانی ئەو نرخە کەمە بن. پاشان

کابرای تەڵەکەباز کارەکەی تەواو دەکرد و جارێکی تر موڵکەکەی دەفرۆشتەوە، ئەمجارە بە نرخە ڕاستەقینەکەی، واتە نزیکەی ١٥٥,٠٠٠. مام، وەیل، و کەسی سێیەم قازانجەکەیان لە فرۆشتنی دووەمەوە لەنێوان خۆیاندا بەش دەکرد. ئەمە هەمووی یاسایی بوو و لەبەر هۆکارێکی باشیش- سزای دادپەروەرانەی مام.

گیزیل بایی پێویست گوێبیست بوو؛ ئەو ویستی ببێتە کابرای تەڵەکەباز. وەیل نابەدڵ بوو بۆ بەشدارپێکردنی ئەو، بەڵام گیزیل کۆڵی نەدەدا؛ بیرۆکەی قازانجێکی گەورە، لەگەڵ کەمێك سەرکێشی، تامەزرۆی کردبوو. وەیل ڕوونیکردەوە کە دەبێ گیزیل ٣٥,٠٠٠ی کاش دابنێت بۆ ئەوەی مامەڵەکە سەر بخات. گیزیل کە ملیۆنێر بوو، وتی دەتوانێت بە چەقەنەیەك ئەو پارەیە پەیدا بکات. لە کۆتاییدا وەیل شل بووەوە و ڕازی بوو کۆبوونەوەیەك لەنێوان گیزیل، مامی، و سپۆنسەرە داراییەکان لە شارۆچکەی گەیلسبێرگ، ئیلینۆی، ڕێکبخات.

لە شەمەنەفەر بەرەو گەیلسبێرگ، گیزیل چاوی بە مام کەوت- کەسێکی کاریگەر کە ئەو بە تامەزرۆییەوە کەوتە قسەوباسی بزنس لەگەڵیدا. وەیلیش هاوەڵێکی لەگەڵ خۆی هێنا، پیاوێکی کەمێك ورگن بەناوی جۆرج گرۆس. وەیل بۆ گیزیلی ڕوونکردەوە کە ئەم خۆی ڕاهێنەرێکی یاری بۆکسێن بووە و گرۆس یەکێك بوو لە شەڕکەرانی بەتوانای خەڵات کە ئەم ڕاهێنانی پێکردووە و داوای لە گرۆس کردووە لەگەڵیاندا بێت بۆ ئەوەی دڵنیا بێتەوە ئاخۆ شەڕکەرە هێشتا لەش و لارە ڕێکەکەی ماوە. بۆ شەڕکەرێك کە چاوەڕێ کراوە ئایندەیەکی گەشی هەبێ، گرۆس ڕواڵەتێکی سەرنجڕاکێشی نەبوو- سەری سپی ببوو و ورگی دانابوو- بەڵام گیزیل ئەوەندە پەرۆش بۆ مامەڵەکە کە بە ڕاستی بری لە ڕواڵەتی گۆشتنی کابرا نەدەکردەوە.

هەر کە گەیشتنە گەیلسبێرگ، وەیل و مامی چوون سپۆنسەرەکان بێنن. گیزیل لە هۆڵی هۆتێلەکەدا لەگەڵ گرۆس چاوەڕوان بوو کە بەشێوەیەکی ڕەمەکی شۆرتی بۆکسینەکەی لەبەر کرد. لەکاتێکدا کە لەلاوە تەماشای دەکرد، گرۆس دەستیکرد بە وەشاندنی مشتەکۆڵە لە هەوا. گیزیل کە خەیاڵی ڕۆشتبوو، ئەوەی فەرامۆش کرد کە

کابرای بۆکسەر پاش چەند خولەکێك لە پراوە چەند بە خراپی مشتەکۆلە دەوەشێنێت. هەرچەندە ستایلەکەی تا ڕادەیەکی باش ڕاستەقینە دیار بوو. سەعاتێك دواتر، وەیل و مامی لەگەڵ سپۆنسەرەکان دەرکەوتنەوە کە گروپێکی کاریگەری بەسامی پیاوان بوو، هەموویان قاتی کەشخەیان لەبەر بوو. کۆبوونەوەکە بە باشی بەڕێوە چوو و سپۆنسەرە داراییەکان ڕازی بوون لەسەر فرۆشتنی کابینەکە بە گیزیل کە هەنوکە ٣٥,٠٠٠ دۆلاری لە بانکێکی لۆکاڵ دانابوو.

ئێستا کە ئەم بزنسە لاوەکییە یەکالا ببوو، سپۆنسەرە داراییەکان لەسەر کورسییەکانی خۆیان دانیشتنەوە و دەستیانکرد بە نوکتەکردن لەبارەی دارایی ئاست بەرز، ناوهێنانی "جەی.پی.مۆرگان" وەك بڵێی کابرا دەناسن. دواجار یەکێکیان تێبینی کابرای بۆکسەری کرد لە گۆشەی ژوورەکەدا. وەیل ڕوونیکردەوە کە خەریکی چییە. کابرای سپۆنسەر وتی ئەمیش بۆکسەرێك لە گروپەکەیدا هەیە کە ناویشی هێنا. وەیل بە دەنگی بەرز پێکەنی و وتی کە پیاوەکەی ئەم دەتووانێ بە ئاسانی پیاوەکەی ئەو ببەزێنێت. وتوێژ گەرم بوو و بوو بە مشتومڕ. لە گەرمەی قسەکاندا، وەیل تەحەدای پیاوەکانی کرد بۆ گرەوکردن. سپۆنسەرەکان بە تامەزرۆییەوە ڕازی بوو و ڕۆیشتن بۆ ئەوەی پیاوەکەی خۆیان بۆ شەڕ لە ڕۆژی دواتردا، ئامادە بکەن.

هەر کە ئەوان ڕۆیشتن، مام، ڕێك لەبەردەم گیزیل، هاواری بەسەر وەیلدا کرد: ئەوان بایی پێویست پارەیان پێ نییە گرەوی پێ بکەن و هەر کە سپۆنسەرەکان بەمە بزانن، مام دەردەکرێت. وەیل پۆزشی بۆ هێنایەوە لەبەرانبەر ئەوەی خستوویەتە ناو ئەم گێژاوە، بەڵام پلانێکی هەبوو: ئەو بۆکسەرەکەی تری باش دەناسی و بە بەرتیلێکی بچوك، شەڕەکەیان ڕێکدەخست. بەڵام پارەی گرەوەکە لە کوێوە دەهات؟ مام وەڵامی دایەوە. بەبێ ئەمە، هیچ کەڵکیان نەدەبوو. دواجار گیزیل بایی پێویست قسەی بیست. لەبەرئەوەی نەیدەویست بە هیچ ئیرادەیەکی خراپ مامەڵەکەی بخاتە مەترسییەوە، ٣٥,٠٠٠ دۆلارە کاشەکەی لەبەشی گرەوەکەی خۆی پێشکەش کرد. تەنانەت ئەگەر ئەمەشی لەدەست بدایە، ئەوا پارەی زۆرتری دەهێنا و هێشتا لە فرۆشی کابینەکە

قازانجی دەکرد. مام و برازا سوپاسیان کرد. بە ١٥,٠٠٠ دۆلارەکەی خۆیان و ٣٥,٠٠٠ دۆلارەکەی گیزیل بایی پێویست پارەیان لەبەردەست دەبوو بۆ گرەوەکە. ئەو ئێوارەیە، لەکاتێکدا کە گیزیل تەماشای دوو بۆکسەرەکەی دەکرد کە خەریکی پرۆڤەن، بیری بەلای ئەو قازانجەدا ڕۆیشتبوو کە هەم لەیاری بۆکسینەکە و هەم لە فرۆشی کابینەکە دەیکرد.

ڕۆژی دواتر، شەڕەکە لە هۆڵی وەرزشی ئەنجام درا. وەیل سەرپەرشتی پارە کاشەکەی کرد کە لەبار حاڵەتی ئەمنی خرابووە ناو بۆکسێکی قفڵ دراو. هەموو شتێک لە ژووری هۆتێلەکە بەگوێری پلان بەڕێوە دەچوو. سپۆنسەرە داراییەکان خەمبار دیار بوون لەوەی کە شەرکەرەکەیان چەنێك خراپ یاری دەکات. پاشان، لەپڕێکدا شەڕکەری سپۆنسەرەکان مشتەکۆڵەیەکی توندی بە ڕوخساری گرۆسدا کێشا و بەردیدایەوە. کاتێك کەوتە سەر زەوی، خوێن لە دەمی ڕژا. ئەو کۆکی، پاشان مت بوو.

یەکێك لە سپۆنسەرە داراییەکان، کە دکتۆرێکی پێشوو بوو، فشاری خوێنی گرت، مردبوو. ملیۆنەرەکان تۆقین: دەبووایە هەمووان بڕۆنە دەرەوە بەر لەوەی پۆلیس بگات- لەوانەبوو هەموویان بە کوشتن تۆمەتبار بکرێن.

گریزیل کە تۆقیبوو، بە هەڵەداوان بە هۆڵە وەرزشییەکە هاتە دەرەوە و ڕایکردەوە بۆ شیکاگۆ و ٣٥٠٠٠ دۆلاری کاشی لەدوای خۆی جێهێشت کە دڵخۆش بوو هەر لەبیر خۆی بباتەوە، چونکە ئەم نرخە بچوکە هیچ نەبوو لەچاو ئەوەی تاوانی کوشتنی بکەوێتە ئەستۆ. ئەو قەت نەیویست نە وەیل و نە هیچ کەسێکی تر ببینێتەوە.

پاش ئەوەی گریزیل ڕایکرد، گرۆس لەسەر پێیەکانی خۆی وەستا. ئەو خوێنەی لە دەمی پرژابوو، هی تۆپێکی پڕ لە خوێنی مریشك و ئاوی گەرم بوو کە لە گوپیدا شاردبوویەوە. تەواوی بابەتەکە لەلایەن وەیلەوە داڕێژرابوو کە زیاتر بە "کوڕە زەرد" ناسراوە و یەکێکە لە کلاوچییە هەرە ناسراوەکانی مێژوو. وەیل ٣٥,٠٠٠ دۆلارەکەی لەگەڵ سپۆنسەرەکان و بۆکسەرەکان (کە هەموویان هاوەڵی تەڵەکەبازی ئەو بوون) دابەش کرد- قازانجێکی بچوکی باش بوو بۆ چەند ڕۆژێکی کەمی کارکردن.

لێکدانەوە

کوڕە زەرد گریزلی وەکو ساویلکەیەکی نموونەیی دانابوو بە ماوەیەکی زۆر پێش ئەوەی داوەکەی بۆ بنێتەوە. ئەو دەیزانی گەمەی بۆکسێن تەڵەیەکی باش دەبێت بۆئەوەی گریزیل بەخێرایی و بەشێوەیەکی حەتمی لە پارەکەی جیا بکاتەوە. بەڵام بەهەمان شێوە دەیزانی کە ئەگەر بە هەوڵدان بۆ جوڵاندنی ئارەزووی گریزیل بۆ یاری بۆکسێن دەست پێبکات ئەوا بەشێوەیەکی نەگبەتانە شکست دێنێ. دەبووایە ئەو نیازەکانی بشارێتەوە و سەرنجی بۆ لایەکی تر پەرت بکات، تەمێك بهێنێتە کایەوە- لەم حاڵەتەدا فرۆشتنی کابینە.

لە شەمەنەفەرەکە و لە ژووری هۆتێل، ئەقڵی گریزیل تەواو بە خستنەگەڕی مامەڵەکە، پارەی ئاسان، چانسی تێکەڵاوبوون لەگەڵ دەوڵەمەندان، قاڵ بیوو. ئەو تێبینی ئەوەی نەکرد کە گرۆس شێوەی لەشی تێکچووە و لەباشترین حاڵەتەدا لە ناوەڕاستی تەمەنیدایە. ئەمەیە هێزی دروستکردنی تەم. گریزیل بە قاڵبوون لەناو مامەڵەی بزنسدا، بە ئاسانی هۆشی چووە سەر یاری بۆکسێنەکە، بەڵام تەنیا لەو حاڵەدا کە هەنوکە درەنگ ببوو تێبینی ئەو وردەکارییە بکات کە دەیهێنایەوە هۆش خۆی. ئێستا ئیتر یارییەکە بەند بوو بە بەرتیلێکەوە نەك هەلومەرجی جەستەیی بۆکسەرەکە. گریزیل لە کۆتاییدا ئەوەندە هۆشی بە مەرگی بۆسکەرەکە پەرت ببوو کە پارەکەی بەتەواوی بیر چووببووەوە.

لە کوڕە زەردەوە فێر بە: ئاشنا، پەردەی لێڵ تەمێکی گونجاو و تەواوە. بە بیرۆکەیەکەوە لە نیشانەکەت نزیك بکەرەوە کە بایی پێویست ئاسایی دیارە- مامەڵەیەکی بزنس، تەڵەیەکی دارایی. هۆشی ساویلکە پەرت دەبێت، گومانەکانی کپ دەبن. ئەمە ئەو کاتەیە کە تۆ بەهێمنی بەرەو ڕێڕەوی دووەم ئاراستەی دەکەیت، واتە ئەو لێژاییەی کە دەستەوستانانە بەسەریدا دەخزێت بۆ ناو تەڵەکەت.

لە ناوەڕاستەکانی ١٩٢٠ەکاندا، جەنگاوەرە بەهێزەکانی ئەسیوپیا گەیشتنە ئەو قەناعەتەی کە گەنجێکی خانەدان بەناوی (هەیلی سێلاسی) کە بە (ڕاس تافاری)یش ناسراوە، پێشیان دەداتەوە و لەو خاڵەوە نزیکە خۆی وەکو ڕێبەریان بناسێنێت بەوەی کە پاش چەند دەیەیەك بۆ یەکەمین جار وڵاتەکە یەکبخات. زۆربەی ڕکابەرەکانی نەیاندەتوانی تێبگەن چۆن ئەم پیاوە سادە، هێمن و ڕەفتار ئاساییە توانیوویەتی جڵەوەکە بگرێتە دەست. لەگەڵ ئەوەشدا لە ساڵی ١٩٢٧، سێلاسی توانی لە یەك کاتدا جەنگاوەرەکان کۆ بکاتەوە، بێتە ئەدیس ئەبابا بۆ ڕاگەیاندنی وەفادارییان و دانپێدانانی وەکو ڕێبەر.

هەندێ پەلەیان کرد، هەندێ ڕاڕا بوون، بەڵام تەنیا یەکێکیان، واتە (دێجازماچ بالچا)ی سیدامۆ، جورئەتی کرد بەرەنگاری سێلاسی بکات. بالچا کە زەبەلاحێك بوو، جەنگاوەرێکی مەزن بوو و ڕێبەرە نوێیەکەی بە لاواز و ناشایستە لەقەڵەمدا. ئەو بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ لە پایتەخت دوور مایەوە. دواجار سێلاسی، بەشێوازی نەرم بەڵام جددی خۆی، فەرمانی بە بالچا کرد بێت. جەنگاوەرەکە بڕیاریدا ملکەچ بێت، بەڵام لە کردارەیدا ئەو لەبەرانبەر ئەو کەسەی وا دەریدەخست تاجی ئەسیوپیای لەسەر ناوە هەڵێکی قۆستەوە: ئەو بەخێرایی خۆی دەهاتە ئەدیس ئەبابا و بە سوپایەکی ١٠,٠٠٠ کەسی، هێزێکی بایی پێویست گەورە بۆ بەرگریکردن لەخۆی، لەوانەش بوو تەنانەت شەڕی ناوخۆ ساز بدات. ئەو هێزە تۆکمەکەی لە دۆڵێکدا سێ مایلێ دوور لە پایتەخت جێگیر کرد، چاوەڕێ بوو، ڕێك وەك پاشایەك. دەبووایە سێلاسی بێت بۆ لای.

لە ڕاستیدا سێلاسی نوێنەری ناردن، داوای لە بالچا کرد ئامادەی خوانێك بێت لەسەر شەرەفی ئەم. بەڵام بالچا گەمژە نەبوو، ئاگاداری مێژوو بوو– ئەو دەیزانی پاشاکان و لۆردەکانی پێشووی ئەسیوپیا خوانیان وەکو تەڵە بەکارهێناوە. هەر کە ئەو لەوێ ئامادە دەبوو و سەرخۆش دەبوو، سێلاسی دەیکوشت. بۆ ئاماژەدان بە تێگەیشتنەکەی لە

بارودۆخەکە، ئەو ڕازی بوو بێتە خوانەکە، بەڵام تەنیا ئەگەر بیتوانیایە پاسەوانە کەسییەکەی بێنێت- ٦٠٠ لە باشترین سەربازەکانی، هەموویان چەکدار و ئامادە بۆ بەرگریکردن لەو و لە خۆیان. بالچا تووشی سەرسوڕمان بوو کە سێلاسی بەوپەڕی ئەدەبەوە وەڵامی دایەوە و وتی مایەی شەرەفە بۆی کە خانەخوێی ئەو جەنگاوەرانە بێت.

لە ڕێگەیدا بەرەو خوانەکە، بالچا هۆشداری دایە سەربازەکانی کە سەرخۆش نەبن و وریا بن. کاتێک ئەوان گەیشتنە کۆشك، سێلاسی باشترین سەرنجڕاکێشی ئەو بوو. ئەو ڕێزی لە بالچا گرت، وەها مامەڵەی لەگەڵ کرد کە هەتا بڵێی زۆر پێویستی بە ڕەزامەندی و هاوکاری هەیە. بەڵام بالچا ڕەتیکردەوە بکەوێتە ژێر جادووەکە و ئەو هۆشداری دایە سێلاسی کە ئەگەر تاوەکو ئێوارە نەگەڕێتەوە بۆ کەمپەکەی ئەوا سوپاکەی فەرمانی پێیە هێرش بکاتە سەر پایتەخت. سێلاسی وەها پەرچەکرداری پیشاندا کە بەو بێ متمانەییە هەستی بریندار بووە. لەسەر نان خواردن، لەکاتی وتنی گۆرانی نەریتیدا لەسەر شەرەفی سەرکردەکانی ئەسیوپیا، ئاماژەیدا بە ڕێگەدان بەو گۆرانییانەی ڕێز پیشاندانن بۆ جەنگاوەری سیدامۆ. بالچا وەهای بۆ دەچوو کە سێلاسی زندەقی چووە و لەبەرانبەر ئەو جەنگاوەرە مەزنەدا ترسی لێ نیشتووە کە نەدەکرا زیرەکییەکەی ڕەت بدرێت. بە هەستکردن بە گۆڕانکاری، بالچا گەیشتە ئەو بڕوایەی کە ئەم دەبێتە ئەو کەسەی بڕیار لە ڕۆژانی داهاتوو دەدات.

پاش کۆتایی دوانیوەڕۆ، بالچا و سەربازەکانی دەستیانکرد بە گەڕانەوە بۆ کەمپ لە گەرمەی هوتاف و سڵاوی چەکدا. بە ئاوڕدانەوە لە پایتەخت بەسەر شانەکانیدا، ئەو ستراتیژی خۆی داڕشت- چۆن سەربازەکانی خۆی بەماوەی چەند هەفتەیەکدا بە پایتەختدا بە سەرکەوتوویی ڕێیان دەکرد و سێلاسی لە شوێنی دادەنرا، شوێنەکەی یا زیندان دەبوو یان مەرگ. لەگەڵ ئەوەشدا، کاتێک بالچا هاتە شوێنی کەمپەکەی، هەستیکرد شتێك ڕوویداوە. لەو شوێنەی کە پێشتر تا چاو بڕ بکات خێمەی ڕەنگاوڕەنگ

هەبوون، ئێستا هیچ شتێك نەبوو، تەنیا دوکەڵ لە ئاگری کوژاوە هەڵدەستا. ئەمە چ جادوویەکی ئەهریمەنی بوو؟

شایەتێك بە بالچای وت چی ڕوویداوە. لەماوەی خوانەکەدا، سوپایەکی گەورە، بە فەرمانی هاوپەیمانێکی سێلاسی بە دزییەوە و بە لارێیەکدا کە ئەو نەیبینیبوو چووبووە شوێنی کامپەکەی بالچا. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەم سوپایە بۆ شەڕ نەهاتبوو. بە زانینی ئەوەی کە بالچا گوێبیستی شەڕێکی پڕ ژاوەژاو ببوو و بە پەلە بە ٦٠٠ پاسەوانەکەیەوە گەڕابووەوە، سێلاسی سەربازەکانی خۆی بە سەبەتەی ئاڵتون و کاش ساز دابوو. ئەوان چواردەوری سوپای بالچایان گرتبوو و دەستیانکردبوو بە کڕینی چەکی هەریەکەیان. ئەوانەی ڕەتیانکردبووەوە، هەڕەشەیان لێکرابوو. لەماوەی چەند سەعاتێکدا، سەراپای هێزەکەی بالچا چەك کرابوون و بەهەموو لایەکدا بڵاو ببوون.

بە درککردن بە مەترسییەکەی، بالچا بڕیاریدابوو بە ٦٠٠ سەربازەکەیەوە بەرەو باشوور بجوڵێت بۆ بە گروپکردنەوە، بەڵام هەمان ئەو سوپایەی کە سەربازەکانی چەك کردبوو ڕێگەکەی گرتبوو. ڕێگەی دەرچوونی دیکە بۆ ڕێکردن بوو بەرەو پایتەخت، بەڵام سێلاسی سوپایەکی گەورەی بۆ بەرگری لێکردنی دانابوو. وەکو یاریزانێکی شەترەنج، پێشبینی جوڵەکانی بالچای کردبوو و کش ماتی کردبوو. بۆ یەکەمین جار لە ژیانیدا، بالچا ملکەچ ببوو. بۆ تۆبەکردن لە لوتبەرزی و چاوچنۆکییەکەی، ڕازی ببوو بچێتە پەرستگەیەك.

لێکدانەوە

لەماوەی درێژی فەرمانڕەوایەتییەکەیدا، کەس نەیدەتوانی بەتەواوی لێی تێبگات. ئەسیوپییەکان وەکو سەرکردەکانیان توند بوون، بەڵام سێلاسی کە ڕووپۆشێکی نەرم و نیان، ئاشتیخوازانەی دروستکردبوو، لەهەموویان زیاتری خایاند. ئەو کە قەت تورە و بێ ئۆقرە نەبوو، بە بزەی شیرین قوربانییەکانی ڕادەکێشا، بە نەرم و نیانی و سەرنجڕاکێشییەکەی، ئەوانی هێمن دەکرد بەر لەوەی هێرشیان بکاتە سەر. لە حاڵەتی

بالچادا، سیلاسی یاری بە حەزەر و وریایی کەسەکە دەکرد، واتە گومانەکەی لەمەڕ ئەوەی کە خوانەکە تەڵەیە- کە لە ڕاستیدا وەها بوو، بەڵام ئەوەیان نەبوو کە پێشبینی دەکرد. شێوازی سیلاسی بۆ کپکردنەوەی ترسەکانی بالچا- ڕێگەپێدانی تا پاسەوانەکەی بۆ خوانەکە بێنێت، سەنگ و ئیعتیبار بۆدانانی لەوێ، والێکردنی کە هەست بە باڵادەستی بکات- تەم و مژێکی چڕی دروستکرد و کرداری ڕاستەقینەی لە دووریی سێ مایل داپۆشی.

بیرت بێت: هەستی حەزەر و بەدگومانی زۆرجار ئاسانترین ڕێگەی فریودانن. متمانەیان لەبوارێکدا بەدەست بێنە و ئیتر تۆ چڕە دوکەڵێکت ساز داوە کە بینابیان لە بوارێکی تردا تاریك دەكات، ڕێگەت بۆ خۆش دەكات پێ دزکێ بکەیت و زەبرێکی کاریگەریان لێ بوەشێنیت. ئاماژەیەکی یارمەتیدەر یان بە ڕواڵەت ڕاستگۆیانە، یان ئەوەیان کە گوزارشتە لە باڵادەستی کەسەکەی تر- ئەمانە ئامرازی کامڵی هۆش پەرتکردنن.

ئەگەر بەڕێکوپێکی ئامادە بکرێت، تەمومژ چەکێکی دەسەڵاتێکی گەورەیە. ئەمە توانای بە سیلاسیی نەرم و نیاندا تا دوژمنەکەی بەتەواوی تێك بشکێنێت، بەبێ تەقاندنی تاکە فیشەکێك.

دەسەڵاتی ئاغای (سیلاسی) بە کەم مەگرە. ئەو وەکو مشك پێ دزکێ دەكات بەڵام شەویلکەکانی هی شێرن.

(دوایین قسەکانی بالچای سیدامۆ پێش ئەوەی بچێتە پەرستگا).

کلیلی دەسەلات

ئەگەر تۆ بڕوات وابێت فریودەران خەڵکانی ڕەنگاوڕەنگن کە بە درۆی تێروتەسەل و حیکایەتی درێژ گومڕات دەکەن، ئەوا بەهەڵەدا چوویت. باشترین فریودەران دیوێکی بێتام و لێڵ بەکاردێنن کە هیچ سەرنجێك بەلایاندا ڕاناکێشێت. ئەوان دەزانن ئاماژە و قسەی سەرەڕۆیانە دەستبەجێ گومان دەوروژێنن. لەبری ئەمە، ئەوان ئامانجەکانیان

دەخەنە ناو دۆخێکی ئاشنا، بێ زیان و سواو. لە مامەڵەکردنەکانی گورە زەرد وەیل لەگەڵ سام گیزیلدا، ئەو شتەی کە ئاشنا بوو بریتی بوو لە مامەڵەیەکی بزنس. لە حاڵەتی ئەسیپویدا، بریتی بوو لە ملکەچییەکی گومڕاکەری سێلاسی- کتومت ئەو شتەی کە بالچا لە جەنگاوەرێکی لاوازتر چاوەڕێی دەکرد.

هەر کە تۆ هۆشی کەسە ساویلکەکەت بە شتێکی ئاشنا کپ و هێمن کرد، ئەوان تێبینی ئەو فریودانە ناکەن کە لەپشتەوە ئەنجام دەدرێت. ئەمە لە ڕاستییەکی سادەوە دێت: خەڵکی تەنیا دەتوانن تەرکیز بکەنە سەر یەک شت لە یەک کاتدا. بە ڕاستی زۆر قورسە بۆیان وێنای ئەوە بکەن کە ئەو کەسە سادە و بێ زیانەی مامەڵەی لەگەڵدا دەکەن لەهەمان کاتدا خەریکی ئیشێکی تر بێت. چەندەی دوکەڵەکەت یەکڕەنگ و چڕتر بێت، ئەوەندە باشتر نیازەکانت دەشاردرێنەوە. لە ئامرازەکانی گومڕاکردندا کە لە بەشی یەکەم باسمان کرد، تۆ بەشێوەیەکی چالاک هۆشی خەڵك پەرت دەکەیت. لە دروستکردنی تەمومژدا، تۆ قوربانییەکانت کپ دەکەیت، بەرەو ناو تۆڕەکەت ڕایاندەکێشیت. لەبەرئەوەی ئەمە زۆر هیپنۆتیکە، زۆرجار ئەمە باشترین ڕێگەی شاردنەوەی نیازەکانتە.

سادەترین فۆرمی چڕە دوکەڵ بریتیە لە گوزارشتی ڕوخسار. لەپشت ڕواڵەتێکی سادەی دەرەوە، دەشێ هەموو جۆرە پلانی هەموو جۆرە پەشێوییەك دابنرێت، بەبێ ئەوەی پێی بزانرێت. ئەمە چەکێکە کە بەهێزترین پیاوان لە مێژوودا پراوەیان کردووە. دەڵێن کەس نەیدەتوانی ڕوخساری فرانکلین دی ڕوزڤیلیت بخوێنێتەوە. بارۆن جەیمز ڕۆسچیلد بەدرێژایی تەمەنی لە پشت بزە سادەکانی و سەرنجە نەخوێنراوەکانیەوە پراوەی رووپۆشکردنی بیرکردنەوە ڕاستەقینەکانی کرد. ساندێل لەبارەی تالێراندەوە نووسی "ڕوخسارێکی هەبوو قەت هیچی لە بارۆمەترێك کەمتر نەبوو". هێنری کیسنجەر بە دەنگە یەك تۆنییەکەی، سەرنجە نەخوێنراوەکانی، چوونە ناو وردەکاریی بێ کۆتاوە، نەیارەکانی لە دەوری مێزی دانوستان دادەهێزراند، پاشان لەکاتێکدا کە چاوەکانیان دادەکەوت، لەپڕێکدا لیستێکی بەند و مەرجی ئازایانەی ئەخستە بەردەمیان. لەبەرئەوەی

دەپەشۆکان، بەئاسانی ترسیان لێ دەنیشت. هەروەک یەکێک لە ڕێبەرەکانی یاری پۆکەر ڕوونی دەکاتەوە "لەکاتێکدا کە یاریزانی باش دەستی لەیاریدایە بە دەگمەن ئەکتەرێکە. لەبری ئەمە، پراوەی ڕەفتارێکی سادە دەکات کە ڕێساکانی خوێندنەوەی کەم دەکاتەوە، نەیارەکانی نائومێد و سەرگەردان دەکات، ڕێگەی تەرکیزێکی زیاتر بۆ خۆی خۆش دەکات".

درووکەڵ و تەمومژ کە چەمکێکە قابیلی گونجاندنە، دەشێ لە چەند ئاستێکدا پراوە بکرێت، هەموویان لەسەر پرەنسیپە سایکۆلۆژییەکانی هۆش پەرتکردن و ڕێگە لێ ونکردن یاری دەکەن. یەکێک لە تەمومژە هەرە کاریگەرەکان بریتییە لە *ئاماژەی بەڕێزانە*. خەڵکی دەیانەوێت بڕوا بکەن بەوەی کە ئاماژە بەڕێزەکان ڕاستەقینەن، چونکە باوەڕکردن خۆشە. ئەوان بە دەگمەن تێبینی ئەوە دەکەن کە ئەم ئاماژانە دەشێ چەنێک فریودەر بن.

جارێکیان مامەڵەکاری هونەری، جۆزێف دوڤین ڕووبەڕووی کێشەیەکی سەخت بووەوە. ئەو ملیۆنەرەی پارەیەکی زۆری دابوو بە تابلۆکانی دوڤین پانتایی دیوای نەمابوو بۆ هەڵواسینی تابلۆ و لەکاتێکیشدا کە باجی میرات بەرزتر دەبووەوە، پێنەدەچوو چیتر بکڕن. چارەسەر بریتی بوو لە گەلەری نیشتمانیی هونەر لە واشنتن دی.سی کە دوڤین یارمەتیدەر بوو لە دروستکردنی لە ١٩٣٧دا لە ڕێگەی ئەندرو مێلۆنەوە کە کۆبەندییە هونەرییەکەی خۆی پێشکەش کرد. گەلەری نیشتمانی ڕووپۆشێکی کامڵ بوو بۆ دوڤین. بە ئاماژەیەک، کڕیارەکانی خۆیان لە باج لادا، پانتاییان لەسەر دیوارەکە بۆ کڕینی نوێ دابین کرد و ژمارەی تابلۆکانیان لە بازاڕ کەم کردەوە و لێرەوە فشارێکیان لەسەرەوەڕا لەسەر نرخەکانیان دروستکرد. هەموو ئەمەش لەکاتێکدا بوو کە هەموو کۆمەک بەخشەکان ڕواڵەتی ئەوەیان پیشاندا کە کۆمەک بەخشی گشتین.

تەمومژێکی کاریگەری تر بریتییە لە *ڕێسا*، واتە بونیادنانی زنجیرەیەک کردار کە قوربانی فریو دەدەن تا بڕوا بێنێت بەوەی تۆ بەهەمان شێواز بەردەوام دەبیت. ڕێساکە

یاری لەسەر سایکۆلۆژیای چاوەڕوانی دەکات: ڕەفتاری ئێمە لەگەڵ ڕێساکاندا تەبایە، یان ئێمە حەز دەکەین وا بیر بکەینەوە کە تەبایە.

لە ساڵی ۱۸۷۸دا تالانکەری ئەمریکی، بارۆن جەی گۆد کۆمپانیایەکی دروستکرد کە مۆنۆپۆلی کۆمپانیای تەلەگراف ویسترن یونیەنی خستە بەر هەڕەشە. بەڕێوەبەرانی ویسترن یونیەن بڕیارياندا کۆمپانیای گۆد بکڕنەوە- ئەوان دەبووایە بڕەپارەیەکی زۆر خەرج بکەن، بەڵام وای بۆچوون کە خۆیان لە ڕکابەرێکی هەراسانکەر قوتار کردووە. لەگەڵ ئەوەشدا، چەند مانگێك دواتر گۆد جارێکی تر کەوتەوە خۆ، سکاڵای ئەوەی کرد کە بەشێوەیەکی نادادپەروەرانە مامەڵەی لەگەڵدا کراوە. ئەو کۆمپانیای دووەمی خستەگەڕ بۆئەوەی ڕکابەرێتی لەگەڵ ویسترن یونیەن و ئەو موڵکەی تازە کڕیوویەتی، بکات. هەمان شت جارێکی تر ڕوویدایەوە: وێسترن یونیەن ئەویشی کڕیەوە بۆئەوەی بێدەنگی بکات. بەزوویی ڕێساکە بۆ جاری سێیەم شوێنی خۆی گرت، بەڵام ئێستا گۆد بۆ خاڵێکی لاواز چوو: ئەو لەپڕێکدا ململانێیەکی توندی خستەگەڕ و کۆنترۆڵی تەواوی وێسترن یونیەنی گرتە دەست. ئەو ڕێسایەکی بونیاد نابوو، فێڵی ئەوەی لە بەڕێوەبەرانی کۆمپانیاکە کردبوو کە پێیان وابێت ئامانجی گۆد ئەوەیە بە نرخێکی بەرچاو بیکڕنەوە. کاتێك پارەکەیان پێدا، ئاسودە بوون و نەیانتوانی تێبینی ئەوە بکەن کە لەڕاستیدا ئەو بۆ نرخی بەرزتر یاری دەکات. ڕێساکە لەوەدا بەهێزە کە کەسەکەی تر فریوی ئەوە دەخوات کە پێشبینی پێچەوانەی کردارە واقعییەکەی تۆ دەکات.

لاوازییەکی سایکۆلۆژیی تر بۆ ئەوەی تەمومژی لەسەر بونیاد بنێیت مەیلە بۆ تێکەڵکردنی ڕواڵەت و واقیع- هەستکردن بەوەی کە ئەگەر وا دیار بێت کەسێك سەر بە گروپەکەتە، ئەوا بە ڕاستی سەر بەو گروپەیە. ئەم خووە *تێکەڵە تەواوەکە* دەکاتە ڕووپۆشێکی کاریگەر. فێڵەکە سادەیە: تۆ بەشێوەیەکی سادە خۆت تێکەڵی ئەوانەی دەوروبەرت دەکەیت. چەندەی باشتر تێکەڵ بیت، ئەوەندە کەمتر گوماناویتر دەبیت. لەماوەی جەنگی ساردی ۱۹۵۰ اکان و ٦۰ەکاندا، کە ئێستا بەدناوە، گروپێکی کارمەندانی حکومی بریتانی نهێنییان دایە سۆڤێتیەکان. ئەوان بۆ چەند ساڵێك پێیان نەزانرا چونکە

له ڕووکەشدا کەسانی شایستە بوون، قوتابخانەی بەناوبانگیان تەواو کردبوو و لەگەڵ تۆڕی خوێندکارەکانی پێشوودا باش دەهاتنەوە. خۆتێکەڵ کردن تەمێکی گونداوە بۆ سیخوڕی. چەندەی باشتر بیکەیت، ئەوەندە باشتر دەتوانیت نیازەکانت بشاریتەوە.

بیرت بێت: تەحەمول و سادەیی پێویست بۆ لێڵکردنی ڕەنگە درەوشاوەکان، بۆ دانانی دەمامکی تەمومژ. نائومێد مەبە لە پێویستیی دانانی دەمامکێکی وەها لێڵ- زۆرجار ئەوە نەخوێنرانەوەی تۆی کە خەڵکی بەرەو تۆ ڕادەکێشێت و واتلێدەکات وەکو دەسەڵاتدارێك دەربکەویت.

وێنە: پێستی مەڕ

مەڕ هەرگیز زیان ناگەیەنێت، مەڕ هەرگیز فریو نادات، مەڕ هەتا بڵێی گێژ و دەستەمۆیە. ڕێوی بە لە خۆوەرگرتنی پێستی مەڕ دەتوانێ ڕاستەوخۆ بچێتە ناو کوخی مریشك.

دەسەڵات: ئایا تا ئێستا هیچت لەبارەی ئەو ژەنەراڵە لێهاتووە بیستووە کە نیازی وایە بە ڕاگەیاندنی پلانەکەی بۆ دوژمنەکەی قەڵایەك تووشی سەرسوڕمان بکات؟ ئامانجی خۆت بشارەوە و بەرەوپێشچوونەکەت داپۆشە. ڕووبەری دیزاینەکانت دەرمەخە تا ئەو کاتەی کە ئەوان ناتوانن ڕووبەڕووی ببنەوە، تا ئەو کاتەی کە شەڕ تێپەڕیووە. پێش ئەوەی جەنگ ڕابگەیەنیت سەرکەوتن بەدەست بێنە. بە کورتی، لاسایی ئەو خەڵکە شەڕانگێزە بکەرەوە کە دیزاینەکانیان نەزانراون جگە لە ڕێگەی ئەو وڵاتە کاولبووەوە کە ئەوانی پیادا ڕەت بوون.

(نینۆن دو لونکلۆس ١٦٢٣-١٧٠٦)

پێچەوانەبوونەوە

هیچ تەمومژێك، گومڕاکەرێك، سەرڕاستییەکی ساختە، یان ئامرازی تری بەلاڕێدابردن سەرکەوتوو نابێت لە شاردنەوەی نیازەکانت ئەگەر هەنوکە ناوبانگێکی ڕەگداکوتاوت

نەبێت بۆ فریودان. لەکاتێکیشدا کە تۆ بەتەمەنتردا دەچیت و سەرکەوتن بەدەست دێنیت، پەیتا پەیتا قورستر دەبێت کە لێزانییەکەت رووپۆش بکەیت. هەمووان دەزانن تۆ پرارەی فریودان دەکەیت. ئەگەر بەردەوام بیت لەوەی ساویلکە بنوێنیت و سەرکێشی بەوە بکەیت کە درێژترین دوورووییت، ئەوا بواری مانۆڕکردنت بەتوندی سنووردار دەکەیت. لەم حاڵەتانەدا وا باشترە دان بنێیت، وەکو ناقۆڵایەکی ڕاستگۆ دەرکەوییت، یان، باشتر، ناسەرڕاستێکی پەشیمان دەرکەوییت. نەك تەنیا لەبەرانبەر ڕاشکاوییەکەتدا ڕێزت لێ دەنرێت، بەڵکو لەهەمووشی نایابتر و سەیرتر، دەتووانیت بەردەوام بیت لە ستراتیژەکانت.

لەکاتێکدا کە (پی.تی.بارنوم)، پاشای لەخشتەبردن، بەتەمەنداچوو، فێری ئەوە بوو ناوبانگەکەی وەکو لەخشتەبەری گەورە قبوڵ لکات. جارێکیان ئەو ڕاوێکی گای لە نیوجێرسی ڕێکخست، لەگەڵ هیندیەکان و چەند گایەکی هاوردەکراودا بوو. ئەو وەکو شتێکی ڕاستەقینە بانگەشەی بۆ ڕاوەکە کرد، بەڵام دەرکەوت کە بەتەواوی ساختەیە و حەشاماتەکە، لەبری ئەوەی توڕە بن و داوای پارەکەیان بکەنەوە، پێکەنینیان بە دۆخەکە هات. ئەوان دەیانزانی بارنوم هەر خەیکی فێڵ و تەڵەکەیە. ئەمەش نهێنی سەرکەوتنی ئەو بوو و ئەوان بۆ ئەمە خۆشیان دەویست. بە فێربوونی وانەیەك لەم کردارە، بارنوم چیتر هەموو ئامرازەکانی نەشاردەوە، تەنانەت فریوەکانی لە ئۆتۆبایۆگرافییەکی ئاشکرادا بلاو کردەوە . هەروەك کیرکەگارد نووسی "جیهان دەیەوێت لەخشتە ببردرێت".

دواجار، هەرچەندە وەها ژیرانەترە هۆشی خەڵك لە مەبەستەکانت پەرت بکەیت بەوەی نەخوێندراوە دیار بیت، ڕواڵەتێکی ئاشنا بەدەستەوە بدەیت، هەندێ جاریش هەیە کە ئاماژەیەکی ڕەنگاوڕەنگ و ڕوون تاکتیکێکی بەلارێدابەری دروستە. شارلاتییە گەورەکانی سەدەی حەڤدە و هەژدەی ئەوروپا گاڵتە و گەپ و سەرگەرمییان بۆ فریودانی تەماشاکەرەکانیان بەکاردەهێنا. خەڵکی کە بە نمایشتە گەورەکە شاگەشکە دەبون، تێبینی نیازە ڕاستەقینەکانی شارلاتیەکانیان نەدەکرد. لێرەوە شارلاتییە ئەستێرەکە

خۆی لە داشقەیەکی ڕەش لە ناو شاردا دەردەکەوت. قۆشمەچییەکان، ڕێکەرەکانی سەر پەت و سەرگەرمکەرانی بەناوبانگ هاوەڵییان دەکرد، خەڵکیان بەرەو نمایشەکانی ئیکسیر و مەعجونی شارلاتی ڕادەکێشا. شارلاتییەکە وایدەکرد سەرگەرمییەکە وەکو کارێکی ڕۆژانە دیار بێت. کارەکەی ڕۆژانە لە ڕاستیدا فرۆشتنی ئەلیکسیر و مەعجونی شارلاتی بوو.

نمایش و سەرگەرمی، بە ڕوونی ئامرازی ڕوونن بۆ شاردنەوەی نیازەکانت، بەڵام ناکرێ ئەمانە بەشێوەیەکی بێ چەندوچون بەکار بهێنرێن. خەڵکی بێتاقەت و بەگومان دەبن و سەرەنجام بە فێڵەکە دەزانن. لە ڕاستیشدا دەبوایە شارلاتییەکان لەشارۆچکەیەکەوە بەرەو شارۆچکەیەکی تر بڕۆن، پێش ئەوەی قسەی ئەوە بڵاو بێتەوە کە مەعجونەکە بێ کەڵکە و سەرگەرمییەکە فێڵێکە. لەلایەکی ترەوە، خەڵکی بەهێز بە ڕواڵەتی نەخوێندراوەوە- تالیراندەکان، ڕۆسچیلدەکان، سێلاسییەکان- دەتوانن لەهەمان شوێندا و بەدرێژایی تەمەنیان پراوەی فریوەکانیان بکەن. کردارەکەی ئەوان قەت ناژاکێت و بە دەگمەن گومان دەخاتەوە. ئەو کاتە دەبێ تەمومژی ڕەنگاوڕەنگ وریایانە بەکاربێت، واتە ئەو کاتەی کە بۆنەکە یان دۆخەکە گونجاوە.

ئەمە بەو مانایەیە کە پەرژینێک دروست بکەیت کە دواجار دەکەوێتە ژێر کاریگەریی فەزایەک یان دیمەنێکی ئاشنا، لەوانەیە ستراتیژدانەر بەشێوەیەکی نەبینراو تیایدا مانۆڕ بکات لەکاتێکدا کە هەموو چاوەکان وەها ڕاهێنانیان پێکراوە شتە ئاشنا ڕوون و ئاشکراکان ببینن.

(تۆماس کلیەری)

یاسای ژماره ٤

هەمیشە کەمتر لەوەی پێویستە بڵێ

دوکە

کاتێک تۆ هەوڵ دەدەیت بە قسەکانت کاریگەری بخەیتە سەر خەڵکی، چەندەی زۆرتر بڵێیت، ئەوەندە ئاساییتر دەردەکەویت و کەمتر زاڵ دەبیت. تەنانەت ئەگەر شتێکی سواویش بڵێیت ئەوا ڕەسەن دیار دەبێت ئەگەر تەمومژاوی و ئاڵۆزی بکەیت. خەڵکی بەهێز بە قسەی کەمتر، کاریگەری و ترس دروست دەکەن. چەندەی زۆرتر بڵێیت ئەوەندە ئەگەری زیاترە کە شتێکی گەمژانە بڵێیت.

سەرپێچی لە یاساکە

نۆس مارکیوس، کە بە (کۆریۆلانوس)یش ناسراوە، پاڵەوانێکی سەربازی مەزنی ڕۆمی دێرین بوو. لە نیوەی یەکەمی سەدەی پێنجەمی پێش زاییندا زۆر شەڕی گرنگی بردەوە و چەند جارێك شاری لە کارەسات دەرباز کرد. لەبەرئەوەی ئەو بەشی زۆری کاتەی لە شەڕگە بەسەر برد، ژمارەیەکی کەمی ڕۆمانەکان بەشێوەیەکی شەخسی دەیاناسی و ئەویان دەکردە شتێکی لەبابەت کەسایەتی ئەفسانەیی.

له ٤٥٤ی پێش زایینددا، کۆریۆلانوس بڕیاریدا کە کاتی ئەوە هاتووە ئاوبانگەکەی بقۆزێتەوە و بچێتە بواری سیاسەتەوە. ئەو بۆ پلەی پالای کۆنسول بەشداری هەڵبژاردنی کرد. کاندیدەکان بۆ ئەم پۆستە وەکو نەریت وتارێکی گشتییان لەسەرەتای پێشبڕکێکە پێشکەش کرد و کاتێك کۆریۆلانوس هاتە بەردەم خەڵك، دەستیکرد بە پیشاندانی ژمارەیەك لەو جێ برینانەی کە بەدرێژایی حەڤدە ساڵ لەسەر جەستەی دروست ببوون لە ئەنجامی شەڕکردن لەپێناو ڕۆمدا. لەکاتێکدا کە ژمارەیەکی کەمی ناو حەشاماتەکە گوێبیستی ئەو وتارە درێژە بوون کە بەدوای ئەم پیشاندانەدا هات، ئەو جێ برینانە، کە بەڵگەی بوێری ونیشتمانپەروەری بوون، خەڵکیان بزواند و هێنایانە گریان. پێدەچوو هەڵبژاردنی کۆریۆلانوس حەتمی بێت.

لەگەڵ ئەوەشدا، کاتێك ڕۆژی هەڵبژاردن هات، کۆریۆلانوس چووە ناو گریوونەوەکە لەکاتێکدا کە تەواوی ئەنجومەنی پیران و خانەدانانی شاری بەدواوە بوو. خەڵکی ئاسایی کە ئەمەیان بینی، بەم نمایشە خۆبەزلزانانەیەی بڕوابەخۆبوون لە ڕۆژی هەڵبژاردندا هەراسان بوون.

پاشان کۆریۆلانوس دەستیکردەوە بە قسەکردن؛ بەشی زۆری قسەکانیشی بۆ هاولاتیە دەوڵەمەندانە بوو کە لەگەڵیدا بوون. قسەکانی ڕەق و لوتبەرزانە بوون. ئەو کە بانگەشەی سەرکەوتنی دڵنیای دەکرد لە دەنگداندا، شانازی بە دەستکەوتەکانی سەنگەرەوە دەکرد، نوکتەی زبری وەهای دەکردن کە تەنیا سەرنجی خانەدانەکانی ڕادەکێشا، تۆمەتی توڕانەی لەدژی نەیارەکانی دەبەخشیەوە و باسی لە هێنانی دەوڵەمەندان دەکرد بۆ ڕۆم. ئەمجارە خەڵکی گرێیان هەڵخست: درکیان بەوە نەکردبوو کە ئەم سەربازە ئەفسانەییە بەهەمان شێوە فشەکەریشە.

هەواڵی دووەم وتاری کۆریۆلانوس بەخێرایی بەناو ڕۆمدا بڵاو بووەوە و خەڵکی بە ژمارەی زۆر دەرکەوتن بۆئەوەی ئەوپەڕی هەوڵ بدەن تا ئەو دەرنەچێت. پاش ئەوەی لە هەڵبژاردن شکستی هێنا، کۆریۆلانوس بە دڵشکاوی گەڕابەوە شەرگە و سوێندی خوارد تۆڵە لەو خەڵکە ڕەشۆکییە بکاتەوە کە لەدژی دەنگیاندابوو. چەند هەفتەیەك دواتر،

کەشتییەکی گەورەی پڕ لە دانەوێڵە گەیشتە ڕۆم. ئەنجومەنی پیران ئامادە بوو ئەم خۆراکە بە بەلاش بەسەر خەلکیدا دابەش بکات، بەلام ڕێك لەو کاتەدا کە ئامادەکارییان دەکرد بۆ دەنگدان لەسەر پرسەکە، کۆریۆلانوس لە شانۆیەکە دەرکەوت و چووە سەر سەکۆی ئەنجومەن. ئەو وتی، دابەشکردنەکە کاریگەری زیانبەخشی بۆ سەر شار دەبێت بەگشتی. پێدەچوو ژمارەیەك لە سیناتۆرەکان قەناعەتیان هاتبێت و دەنگدان بۆ دابەشکردن گومانی تێکەوت. کۆریۆلانوس لەوێ نەوەستا: ئەو خودی چەمکی دیموکراسی ئیدانە کرد. ئەو پشتگیری قوتاربوون لە نوێنەرانی خەلك—تریبیونەکان— و سپاردنی حوکمڕانی شاری بە خانەدانەکان کرد.

کاتێك دەنگوباسی دوایین قسەکانی کۆریۆلانوس گەیشتە خەلك، تووڕەییەکەیان لە سنوور تێپەڕی. تریبیونەکان نێردرانە ئەنجومەنی پیران بۆ ئەوەی داوا بکەن تا کۆریۆلانوس لەبەردەمیاندا ئامادە ببێت. ئەو ڕەتیکردەوە. ئاژاوە لەسەرانسەری شار هەلایسان. ئەنجومەنی پیران، لە ترسی تووڕەیی خەلك، بۆ دواجار لە بەرژەوەندی دابەشکردنی دانەوێڵەکە دەنگیاندا. تریبیونەکان ڕازیکران بەلام خەلکی هێشتا داوایان دەکرد کۆریۆلانوس قسەیان بۆ بکات و داوای لێبووردن بکات. ئەگەر ئەو تۆبەی بکردایە و ڕازی بووایە لەسەر ئەوەی قسەکانی بۆ خۆی هەلگرێت، ئەوا ڕێگەی دەدرا بگەڕێتەوە بۆ شەڕگە.

کۆریۆلانوس بۆ دواجار لەبەردەم خەلکدا دەرکەوت و ئەوانیش لە بێدەنگییەکی تەواودا گوێیان بۆ هەلخست. ئەو لەسەرخۆ و بە نەرمی دەستیپێکرد، بەلام لەکاتێکدا کە لە قسەکانی بەردەوام بوو، زیاتر و زیاتر قسەکانی ڕەق بوون. لەگەل ئەوەشدا جارێکی تر دەستیکردەوە بە شکاندن! تۆنی دەنگی ڕەق بوو، دەربڕین و گوزارشتی سوکبینانە بوو. چەندەی زیاتر قسەی کرد، ئەوەندە زیاتر خەلکی تووڕە کرد. لە کۆتاییدا بە هاوار لێکردن هێنایانە خوارەوە و بێدەنگیان کرد.

تریبیونەکان بیروڕایان ئالوگۆڕ کرد و حوکمی مەرگیان بەسەر کۆریۆلانوس دادا و فەرمانیان بە دادوەرەکان کرد کە دەستبەجێ بیبەنە سەر ترۆپکی شاخی (تارپێیان) و

پاڵی پێوە بنێنە خوارەوە. حەشاماتی دڵشاد پشتگیریی بڕیارەکەیان کرد. لەگەڵ ئەوەشدا، خانەدانەکان دەستیان تێوەردا و حوکمەکە گۆڕا بۆ دوورخستنەوەی تاهەتایی. کاتێک خەڵکی بۆیان دەرکەوت گەورە پاڵەوانی سوپای ڕۆم قەت ناگەڕێتەوە شار، ئاهەنگیان لەسەر شەقامەکان گێڕا. لە ڕاستیدا کەس ئاهەنگێکی لەو شێوەیەی نەبینیبوو، تەنانەت پاش شکستهێنانی دوژمنێکی بیانیش.

لێکدانەوە

پێش ئەوەی بچێتە ناو سیاسەتەوە، ناوی کۆریۆلانوس سامی هەبوو. دەستکەوتە سەربازییەکانی، ئەویان وەکو پیاوی ئازایەتییەکی مەزن پیشاندا. لەبەرئەوەی هاوڵاتیان شتێکی کەمیان لەبارەیەوە دەزانی، هەموو جۆرە ئەفسانەیەک درایە پاڵ ناوەکەی. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەو ساتەی کە لەبەردەم هاوڵاتیانی ڕۆمدا دەرکەوت و قسەی ناو دڵی خۆی کرد، هەموو مەزنایەتی و شکۆیەکەی لەناوچوو. ئەو وەکو سەربازێکی ئاسایی شانازی کرد و قسەی کرد. ئەو خەڵکی شکاند و توانجی تێگرتن، وەک بڵێی هەست بە هەڕەشە و نائەمنی دەکات. لە پڕێکدا ئەو کەسە نەبوو کە خەڵک وێنای دەکرد.جیاوازییەکەی نێوان ئەفسانە و واقیع تەواو نائومێدبەخش بوو بۆ ئەوانەی کە دەیانویست باوەڕ بە پاڵەوانەکەیان بێنن. چەندەی کۆریۆلانوس زیاتر قسەی کرد، ئەوەندە لاوازتر دەرکەوت– کەسێک کە ناتوانێت قسەکانی کۆنتڕۆڵ بکات پیشانی دەدات کە ناتوانێت خۆی کۆنتڕۆڵ بکات و شایستەی ڕێز نییە.

ئەگەر کۆریۆلانوس کەمتری بوتایە، خەڵکی قەت هیچ پاڵنەرێکیان نەدەبوو بۆئەوەی هەست بکەن شکێنراون یان هەستیان بریندار کراوە، قەت هەستە ڕاستەقینەکەی ئەویان نەدەزانی. ئەو سەنگە بەهێزەکەی دەمایەوە، بەدڵنیاییەوە بە کونسول هەڵدەبژێردرا و دەیتووانی ئامانجە دژە دیموکراتییەکانی بەدی بێنێت. بەڵام زمانی مرۆڤ دڕندەیەکە کە ژمارەیەکی کەمی خەڵک دەتووانن بەسەریدا زاڵ بن، بە بەردەوامی قەفەسەکەی دەشکێنێت و لێی دەردەچێت و ئەگەر دەستەمۆ نەکرێت شێتگیر دەبێت و دەبێتە مایەی

خەفەت بۆت. دەسەڵات ناتوانێت بەکەڵک بێت بۆ ئەوانەی کە گەنجینەی وشەیان بەفیڕۆ دەدەن.

گوێچکە ماسییەکان ئەو کاتەی مانگ پڕە بەتەواوی دەکرێنەوە و کاتێک قرژاڵ دانەیەکی وەها دەبینێت بەردێک یان پارچە قەوزەیەک هەڵدەداتە ناوی و ئیتر گوێچکە ماسیەکە ناتوانێ جارێکی تر داخرێتەوە بۆیە دەبێتە ژەمە گۆشتێکی قرژاڵەکە. ئەمەیە چارەنووسی کەسێک کە زۆر دەمی دەکاتەوە و لێرەوە خۆی دەخاتە بەر بەزەیی گوێگرەکەی.

لیۆناردۆ داڤینشی، ڤینیسیا، (١٤٥٢-١٥١٩).

پەیڕەویکردن لە یاساکە

لە دەرباری لویسی شانزەدا، خانەدان وەزیرەکان ڕۆژ و شەویان بە باس و دیبەیتی پرسەکانی دەوڵەتەوە بەسەر دەبرد. ئەوان هاوپەیمانییان پشتیوانییان دەکرد، مشتومڕیان دەکرد هاوپەیمانییان دەبەست و دەشکاند، دیسان مشتومڕیان دەکردەوە، تا دواجار ساتەوەختە گرنگەکە دەگەیشت: دووانیان هەڵدەبژێردران بۆ نوێنەرایەتیکردنی دوو لایەنی جیاواز بەرانبەر خودی لویس کە ئەم لای خۆیەوە بڕیاری دەدا چی بکرێت. پاش ئەوەی ئەم کەسانە هەڵدەبژێردران، هەر کەسە کەمێکی تریش مشتومڕی دەکرد: دەبێ پرسەکان چۆن دەربببڕدرێن؟ چ شتێک لویس بەکێش دەکات، چ شتێک هەراسانی دەکات؟ دەبێ لە چ کاتێکی ڕۆژەکەدا لێی نزیک ببنەوە و لە چ شوێنێکی کۆشکی ڤێرسای ئەمە ڕووبدات؟ چ گوزارشتێکیان لەسەر ڕوخساریان بێت؟

دواجار، پاش ئەوەی هەموو شتێک یەکلا بووەوە، دواجار ساتەوەختی چارەنووساز دەگەیشت. دوو پیاوەکە لە لویس نزیک دەبوونەوە- هەمیشەش بابەتێکی ناسک بوو- و کاتێک بۆ دواجار گوێی بۆ هەڵدەخستن، باسی پرسی هەنوکەییان دەکرد و بژاردەکانیان دەخستەڕوو.

لویس کە گوزارشتێکی ئاڵۆز لەسەر ڕوخساری بوو، بە بێدەنگی گوێی دەگرت. لە کۆتاییدا، کاتێك هەر کامێکیان قسەکانی تەواو بکردایە و داوای بۆچوونی پاشای بکردایە، دەیڕوانیە هەردووکیان و دەیگوت، "با بزانم چۆن دەبێ". ئینجا دەڕۆیشت.

کاتێك ئەو دەگەیشتە بڕیار و کردار، وەزیرەکان و دەربارەکان قەت گوێبیستی قسەیەکی تر لەسەر بابەتەکە نەدەبوونەوە– ئەوان، چەند هەفتەیەك دواتر تەنیا ئەنجامەکەیان دەبینی. ئەو قەت خۆی بەوەوە ماندوو نەدەکرد جارێکی تر لەسەر بابەتە ڕاوێژیان لەگەڵ بکاتەوە.

لێکدانەوە

لویسی شانزە پیاوی چەند قسەیەك بوو. بەناوبانگترین قسەی ئەو بریتی بوو لە ("من دەوڵەتم"). لەگەڵ ئەوەشدا هیچ شتێك لەم قسەیە جەوهەریتر و ڕەوانتر نەبوو. قسە بەدناوەکەی، "با بزانم چۆن دەبێت" یەکێك بوو لە دەستەواژە هەرە کورتەکانی کە بەسەر هەموو شێوازەکانی داواکردندا پیادەی دەکرد.

لویس هەمیشە بەم شێوازە نەبوو. کاتێك پیاوێکی گەنج بوو بە قسە و وتەی درێژ ناسرابوو و بە ڕەوانبێژییەکەی دڵخۆش بوو. کپی و بێدەنگییەکەی دواتری دەستکردی خۆی بوو و کردارێك، ماسکێك بوو کە بەکاریدەهێنا بۆ ئەوەی هەموو ئەوانەی ژێر خۆی بە ناهاوسەنگی بمێننەوە. کەس نەیدەزانی هەڵوێستی چۆنە، یان پێشبینی کاردانەوەکانیان نەدەکرد. کەس نەیدەتوانی هەوڵ بدات فریوی بدات بەوەی ئەو شتە بڵێن کە ئەوان پێیان وابوو دەیەوێ گوێبیستی بێت، چونکە کەس نەیدەزانی دەیەوێ گوێی لە چی بێت. لەکاتێکدا کە قسەیان بۆ لویسی بێدەنگ دەکرد، زیاتر و زیاتریان لەبارەی خۆیانەوە ئاشکرا دەکرد، زانیارییەك کە ئەو دواتر لەدژی ئەوان و بە کاریگەرییەکی گەورە بەکاری دەهێنایەوە.

لە کۆتاییدا، بێدەنگییەکەی لویس ئەوانەی دەوروبەری خۆی بە تۆقیووی و لەژێر چەپەڵۆکی خۆیدا هێشتەوە. ئەمە یەکێك بوو لە بناغە کانی دەسەڵاتەکەی. هەروەك سان

سیمۆن نووسی "کەس ئەوەندەی ئەو باش نەیدەزانی کە چۆن قسەکانی، بزەکەی، تەنانەت سەرنجەکەی ساغ بکاتەوە. هەموو شتێك لەودا بەنرخ بوو چونکە ئەو جیاوازییەکانی دروستکرد و خاوەن شکۆ بە دەگمەنیی قسەکان بەهێز بوو".

تەنانەت بۆ وەزیرێك زیانبەخشترە کە شتی گەمژانە بڵێت لەوەی کە بیانکات.

کاردینال دی ریتز (١٦١٣-١٦٧٩)

کلیلی دەسەلات

دەسەلات لە زۆر ڕووەوە گەمەیەکی ڕواڵەتەکانە و کاتێك تۆ قسەی کەمتر لە پێویست دەکەیت، ئەوا بەشێوەیەکی حەتمی گەورەتر و بەهێزتر لەوەی کە هەیت دەردەکەوێت. بێدەنگیی تۆ، خەڵکی ناناسودە دەکات. مرۆڤەکان ماکینەی لێکدانەوە و ڕوونکردنەوەن. دەبێ ئەوان بزانن بیر لە چی دەکەیتەوە. کاتێك تۆ بەشێوەیەکی وریایانە ئەو شتە کۆنترۆڵ دەکەیت کە دەریدەخەیت، ئەوا ناتووانن دزە بکەنە ناو نیازەکانت یان ماناکەت.

بێدەنگی و وەڵامە کورتەکانی تۆ ئەوان دەخاتە حاڵەتی بەرگرییەوە و ئەوان بەشێوەیەکی نیگەران بۆ پڕکردنەوەی بێدەنگییەکە بە جۆرەها قسە کە زانیاری بەنرخ لەبارەی خۆیان و خاڵی لاوازیانەوە دەردەخات، دەمیان دەکەنەوە. ئەوان بە هەستێکی وەها وەك بڵێی گیرفانیان بڕدراوە لەگەڵ تۆدا دانیشتنەکە جێ دەهێڵن و دەچنە ماڵەوە و بیر لە یەك بە یەکی وشەکانت دەکەنەوە. ئەم بایەخدانە زیادەیە بە قسە کورتەکانی تۆ تەنیا دەسەڵاتی تۆ زیاد دەکات.

ئاندی وارهۆڵ کاتێك هونەرمەندێکی گەنج بوو وتی بەشێوەیەکی گشتی ئەستەمە بە قسە وا لەخەڵکی بکەیت شتێ بکەن کە تۆ دەتەوێ بیکەن. ئەوان لە تۆ هەڵدەگەڕێنەوە، هیواکانت تێکدەدەن، لە کەللەڕەقی خۆیانەوە لاساریت بەرانبەر پیشان دەدەن.

جارێکیان ئەو بە هاورێیەکی وت "من بۆم دەرکەوتووە کە تۆ بە ڕاستی هێزێکی زیاترت هەیە کاتێك بێدەنگ دەبیت".

لە ژیانی دواتریدا، وارهۆڵ بە سەرکەوتنێکی گەورەوە ئەم ستراتیژییەی پیادە کرد. گفتوگۆیەکانی پرۆڤە بوون لە بواری وتاری غەیبیدا. ئەو شتێکی تەمومژاوی و لێڵی دەوت و ئەنجامدەری گفتوگۆ پێچ و پەنای زۆری دەکرد بۆ تێگەیشتنی، وێنای ئەوەی دەکرد کە شتێکی قووڵ لەپشت ڕستە زۆرجار بێ ماناکانیەوە هەبن. وارهۆل بەدەگمەن باسی کارەکەی دەکرد، وایدەکرد ئەوانیتر لێکدانەوەی بۆ بکەن. چەندەی کەمتر باسی کارەکەی بکردایە، ئەوەندە زۆرتر خەڵکی باسیان دەکرد. چەندەی زیاتریش قسەیان بکردایە، کارەکەی ئەوەندە بەهادارتر دەبوو.

ئەگەر کەمتر لەپێویست قسە بکەیت، ئەوا تۆ ڕواڵەتی مانا و دەسەڵات دروست دەکەیت. هەروەها، چەندەی کەمتر بڵێیت، ئەوا کەمتر سەرکێشی وتنی شتێکی گەمژانە، تەنانەت مەترسیدار، دەکەیت. لە ساڵی ١٨٢٥دا، تزارێکی نوێ، نیکۆلاسی یەکەم، لەسەر تەختی شاهانەی ڕوسیا دانیشت. دەستبەجێ یاخیگەرییەك بە ڕێبەرایەتی ئەو لیبراڵانە هەڵایسا کە داوای مۆدێرنیزەکردنی وڵاتیان دەکرد– ئەمەی کە دەبێ پیشەسازییەکانی و سترەکتۆرە مەدەنییەکانی بگەنەوە هی ئەوروپا. بە تێکشکاندنی دڵڕەقانەی ئەم یاخیگەرییە (ڕاپەڕینی دێسەمبریست)، نیکۆلاسی یەکەم یەکێك لە ڕێبەرەکانی، کۆندراتی ڕیلیڤ، بە مەرگ حوکم دا. لە ڕۆژی لەسێدارەدانەکەدا، ڕیلیڤ لەسەر سەکۆیەکە وەستا، پەتەکە لە ملی بوو. دەرچەکەی ژێر پێی کرایەوە– بەڵام هەر کە ڕیلیڤ هەڵواسرا پەتەکەش پچڕا و ئەو بەربووەوە سەر زەوی. لەو سەروەختەدا، ڕووداوەکانی وەکو ئەمە بە نیشانەی ئاسمانی یان ئیرادەی خودایی لەقەڵەم دەدران و ئەگەر کەسێك بەمشێوەیە ڕزگاری بووایە ئەوا دەبەخشرا. هەر کە ڕیلیڤ کەوتەوە سەر پێیانی، ڕوشاو و پیس ببوو بەڵام هەر کە گەیشتە ئەو باوەڕەی ڕزگاری بووە، هاواری کردە حەشاماتەکە "دەبینن، لە ڕوسیا نازانن هیچ شتێك بە ڕێکوپێکی دروست بکەن، تەنانەت نازانن چۆن گوریسێکیش دروست بکەن!"

نامەبەرێك بەخێرایی بەهەواڵی شکستهێنانی لەسێدارەدانەکەوە چووە کۆشکی زستانە. نیکۆلاسی یەکەم بە بیستنی ئەم ڕووداوە نائومێدبەخشە نارەحەت بوو لەگەڵ ئەوەشدا لێبووردنەکەی واژۆ کرد. بەڵام ئەو کاتەش تزار لە نامەبەرەکەی پرسی: "ئایا ڕیلیف پاش پەرجووەکە هیچی وت؟" نامەبەرەکە وتی "گەورەم، ئەو وتی لە ڕوسیا تەنانەت نازانن چۆن گوریسیش دروست بکەن".

تزار وتی "لەم حاڵەتەدا، با پێچەوانەکەی بسەلمێنین"، و ئیتر ئەو لێبووردننامەکەی دڕاند. ڕۆژی دواتر ڕیلیف جارێکی تر هەڵواسرایەوە. ئەمجارە گوریسەکە نەپچڕا.

وانەکە فێر بە: هەر کە قسە لە دەم دەرچوون، ناتوانیت بیانگەڕێنیتەوە. بیانخەرە ژێر کۆنترۆڵەوە. بەشێوەیەکی دیاریکراو لە تەنز و توانج ئاگادار بە: ئەو ڕەزامەندییە کاتییەی بە تیر و توانجەکانت بەدەستی دێنیت دەکەوێتە ژێر قورسایی ئەو باجەی کە دەیدەیت.

وێنە: فاڵچییەکە لە دیلفی

کاتێك سەردانکەران ڕاوێژیان بە فاڵچییەکە کرد، قەشە ئافرەتەکە چەند وشەیەکی ئاڵۆزی گۆ کرد کە پڕمانا و ڕوون دیار بوون. کەس لاری لە قسەکانی فاڵچییەکە نەکرد– ئەوان دەسەڵاتیان بەسەر ژیان و مەرگدا بەدەستەوە بوو.

دەسەڵات: قەت لەپێش کەسانی پێگە نزمتردا دەست مەکە بە جوڵاندنی لێو و دانەکانت. چەندەی من بێدەنگتر بم، ئەوەندە زووتر ئەوانیتر لێو و دانەکانیان دەجوڵێنن. لەکاتێکدا کە ئەوان لێو و دانەکانیان دەجوڵێنن، لێرەوە دەتووانم نیازە ڕاستەقینەکانیان تێبگەم...ئەگەر پاشا ڕازئامێز نەبێت وەزیرەکان دەرفەت دەقۆزنەوە بۆ بەدەستهێنانی زۆر و زۆرتر.

(هان فێی تزو، فەیلەسوفی چینی، سەدەی سێیەمی پێش زایین).

دەسەڵات: قەت دەست مەکە بە جوڵاندنی لێوەکانت و ددانەکانت تا کەسانی خوارەوەی تۆ ئەمە نەکەن. چەندەی من زیاتر بە بێدەنگی بمێنمەوە، ئەوەندە زووتر ئەوانیتر لێوەکان و دانەکانیان دەجوڵێنن. هەر کە ئەوان لێوەکان و دانەکانیان جوڵاند، من لەوێوە دەتوانم نیازە ڕاستەقینەکانیان تێبگەم...ئەگەر سەردار پاشا ڕازنامێز نەبێت، وەزیرەکان دەرفەت دەدۆزنەوە بۆ وەرگرتن و بەدەستهێنان. (هان فەی تزو، فەیلەسوفی چینی، سەدەی سێیەمی پێش زایین).

پێچەوانەبوونەوە

کات هەن تیایاندا ژیرانە نییە بێدەنگ بیت. دەشێ بێدەنگی گومان و تەنانەت نائەمنی دروست بکات، بەتایبەت لە بەرپرس و گەورەکانتدا. دەشێ قسەیەکی تەمومژاوی بەرانبەر ئەو لێکدانەوانە واڵا بکات کە چاوەڕێت نەدەکردن. ئەو کاتە دەبێ بێدەنگی و قسەی کەمتر لە پێویست بە وریاییەوە و بارودۆخی گونجاودا پراوە بکرێن. ناوبەناو وەها ژیرانەترە کە لاسایی قۆشمەچییەکی دەربار بکەیتەوە کە وەك گەمژە ڕەفتار دەکات بەڵام دەشزانێت لە پاشا زیرەکترە. ئەو هەر قسە دەکات و قسە دەکات و چالاکی سەرگەرمی دەکات و کەس گومان لەوە ناکات کە ئەو لە تەنیا گەمژەیەك زیاترە.

هەروەها، دەشێ هەندێ جار قسەکان وەکو جۆرێك لە تەمومژ بنوێنن بۆ هەر جۆرە فریودانێك کە دەشێ پراوەی بکەیت. بە گۆشکردنی گوێگرەکەت بە قسە، دەتووانیت هۆشی پەرت بکەیت و جادووی لێ بکەیت. لە ڕاستیدا چەندەی زۆرتر قسە بکەیت ئەوەندە کەمتر بەگومان دەبن لێت. قسەی زۆرتر وەکو فریو و بەکاربردن وێنا ناکرێن بەڵکو بە دەستەوستانانە و ساویلکانە لەقەڵەم دەدرێن. ئەمە پێچەوانەی سیاسەتی بێدەنگییە کە لەلایەن بەهێزەوە دەکار دەکرێت: بە وتنی قسەی زۆرتر و خۆدەرخستنت بەشێوەیەکی لاوازتر و کەمتر هۆشمەند لە کەسی بەرانبەر، دەتووانیت ئاسانتر پراوەی فریودان بکەیت.

مایکڵ ئارلێنی سیناریۆنووس بەختی ڕەشی خۆی ئەزموون دەکرد، لە ساڵی ١٩٤٤دا چووە نیویۆرک. بۆ ئەوەی خەمەکانی نەهێڵێت سەردانێکی ڕیستۆرانتی بەناوبانگی ٢١ی کرد. لە هۆڵی چاوەڕوانیدا ڕێکەوتی سام گۆلدوین ی کرد کە لای خۆیەوە ئامۆژگارییەکی ئەستەمی خستەڕووی و پێی وت دەبێ ئەسپی پێشبڕکێ بکڕێت. لە بارەکەدا، ئارلێن چاوی بە لویس ب.مایەر کەوت، کۆنە ئاشنایەک کە لێی پرسی ئاخۆ پلانەکانی بۆ ئاینده چین. ئارلێن وتی "تازە قسەم لەگەڵ سام گۆلدوین دەکرد" مایەر قسەکانی پێ بڕی و وتی "چەنی ئەدایتێ؟" ئەویش لە وەڵامدا وتی "زۆر نا" مایەر پرسی "پانزە هەزار بۆ سی هەفتە قبوڵ دەکەیت؟" ئەمجارە هیچ ڕاڕاییەک نەبوو. ئارلێن وتی "بەڵێ".

(کتێبی قاوەیی بچوکی قسە نەستەقەکان، کلیفتۆن فادیمان، ئێد).

جارێکیان کیسینجەر داوای ڕاپۆرتێکی کرد کە وینستۆن لۆرد چەند ڕۆژێك بوو ئیشی لەسەر دەکرد. پاش ئەوەی دای بە کیسینجەر، گەڕاندیەوە بۆی و ئەم تێبینییەی لەسەر نوسیبوو "ئایا ئەمە هەموو ئەوەیە کە لە توانای تۆدایە؟" لۆرد ڕاپۆرتەکەی دارشتەوە، پۆلیشێکی کرد و دواجار ڕادەستی کردەوە و دیسان ڕووبەڕووی هەمان پرسیاری ڕەق بووەوە. پاش جارێکی تر دارشتنەوەی- و جارێکی تر ڕووبەڕووی هەمان پرسیاری کیسینجەر بووەوە- لۆرد پەست بوو "بە نەفرەت بێت، بەڵێ ئەوە هەموو توانای منە". کیسینجەریش لە وەڵامدا نووسی " باشە، کەوایە پێم وایە ئەمجارە دەیخوێنمەوە".

کیسینجەر، والتەر ئیزاکسن ١٩٩٢

قسە نابەجێکانی ڕەعیەیەك زۆرجار ڕەگی قووڵتر دادەکوتێت لە یادەوەرییەکانی کردارە خراپەکان...ئێرلی (ئێسێکس) بە شاژنە ئەلیزابێسی وت مەرجەکانت وەکو لاشەکەت چەماونەتەوە. بەڵام بەهۆی ئەم قسانەوە سەری خۆی دانا لەکاتێکدا کە باخیبوونەکەی نەبووەهۆی ئەوەی هیچی بەسەر بێت.

سێر والتەر ڕاله (١٥٥٤-١٦١٨)

یاسای ژماره ٥

بەشی زۆری بەندە بە ناوبانگەوە- بە ژیانت پارێزگاری لێبکە

دوکم

ناوبانگ بناغەی دەسەڵاتە. تەنیا لە ڕێگەی ناوبانگەوە دەتووانیت ترس دروست بکەیت و سەرکەوتوو بیت. لەگەڵ ئەوەشدا هەر کە ڕووشا ئەوا لە دۆخێکی ناسکدا دەبیت و لە هەموو لایەکەوە هێرشت دەکرێتە سەر. ناوبانگت قایم بکە. هەمیشە لەبەرانبەر هێرشە نەگەریەکاندا وریا بە و بەربەستیان بکە بەر لەوەی ڕووبدەن. لەهەمان کاتدا، فێربە دوژمنانت تێکبشکێنیت لە ڕێگەی درز تێخستنی ناوبانگیان. پاشان لەلاوە بوەستە و لێگەڕێ ڕای گشتی هەڵیانبواسێت.

پەیڕەویکردن لە یاساکە ا

لەمارەی جەنگی سێ مەملەکەتەکەی چیندا (٢٠٧-٢٦٥)، ژەنەراڵی مەزن چوکێ لیانگ، ڕێبەرایەتی هێزەکانی مەملەکەتی (شو)ی دەکرد، سوپا گەورەکەی بەرەو کەمپێکی دوور برد لەکاتێکدا کە ئەو لەگەڵ چەند سەربازێك لە شارۆچکەیەکی بچوکدا مایەوە. لەپڕێکدا ئێشکگرەکان بە هەواڵی وریاییدانەوە هاتنە ژوورەوە، وتیان هێزێکی زیاتر لە ١٥٠,٠٠٠ سەرباز بە فەرمانڕەوایی (سیما یی) لە نزیکبوونەوەدان. تەنیا بە سەد

سەربازەوە بۆ بەرگریکردن لە خۆی، بارودۆخی چوکۆ لیانگ بێ ئومێد بوو. دواجار دوژمن ئەم سەرکردە بەناوبانگەی دەستگیر دەکرد.

بەبێ لۆمە کردنی چارەنووس یان بەفیڕۆدانی کات بەوەی کە بیر لەوە بکاتەوە چۆن بەسەریان داداوە، لیانگ فەرمانی بە سەربازەکانیدا ئاڵاکانیان داگرن، دەروازەکان واڵا بکەن و خۆیان حەشار بدەن. پاشان ئەو خۆی لە دیارترین بەشی دیواری شارەکەدا دانیشت کە ڕۆبێکی تاویزمی لەبەردا بوو. ئەو هەندێ بخوردی داگیرساند، عودەکەی ژەنی و دەستیکرد بە گۆرانی وتن. چەند خولەکێك دواتر بینی کە سوپا گەورەکە لە نزیکبوونەوەدایە، کە ڕەنووپەکی بێ کۆتای سەرباز بوو. لەکاتێکدا کە ئەو وادەریخست کە تێبینی ئەمە ناکات، بەردەوام بوو لە گۆرانی وتن و ژەنینی عودەکەی.

سوپاکە بەزوویی گەیشتە دەروازەکانی شارەکە. لە پێشی پێشەوە (سیما یی) دیار بوو کە دەستبەجێ کابرای سەر دیوارەکەی ناسییەوە.

تەنانەت بەو شێوەیەش، لەکاتێکدا کە سەربازەکانی سەریان دەخورا لە ڕێگەی دەروازە واڵاکانەوە بچنە ناو شارۆچکە بێ پاسەوانەکە، سیما یی ڕاڕا بوو، ئەوانی کشاندە دواوە و لیانگی لەسەر دیوارەکە تاووتوێ کرد. پاشان فەرمانی بە پاشەکشێیەکی خێرا و دەستبەجێ دا.

لێکدانەوە

چوکۆ لیانگ بەشێوەیەکی باو بە "ئەژیها خەوتووەکە" ناسرابوو. جوڵەکانی ئەو لە جەنگی سێ مەملەکەتەکەدا ئەفسانەیی بوو. جارێکیان پیاوێك بانگەشەی ئەوەی دەکرد کە سەرکردەیەکی ناڕازی دوژمن هاتۆتە کەمپەکەی، ئامادەیی بۆ یارمەتی و زانیاری دەربڕیووە. لیانگ دەستبەجێ درکی بەوە کردووە کە بارودۆخەکە تەڵەیەکە. ئەم پیاوە بە درۆ فێراریپەکی سوپایە و دەبێ سەری بپەڕێنرێت. لەگەڵ ئەوەشدا، لەدوایین ساتدا، لەکاتێکدا کە خەریك بوو تەورەکە دادەبەزییە سەر ملی، لیانگ سەرپەڕاندنەکەی وەستاند و ئامادەیی دەربڕی بۆ ئازادکردنی پیاوەکە ئەگەر ڕازی بێت ببێتە سیخوڕی دوو

سەرە. پیاوەکە کە سوپاسگوزار بوو و دەترسا، ڕازی بوو و دەستیکرد بە دابینکردنی زانیاری ساختە بۆ دوژمن. لیانگ شەڕ لەدوای شەڕی بردەوە.

لە بۆنەیەکی تردا لیانگ مۆرێکی سوپای دزی و پاش دروستکردنی دۆکیومێنتی ساختە، سەربازەکانی دوژمنی بەرەو شوێنە دوورەکان ئاراستە کرد. هەر کە سەربازەکان پەرتەوازە بوون، ئەو توانی سێ شار بگرێت، بۆیە ڕارەوێکی تەواوی مەملەکەتی دوژمنی کۆنترۆڵ کرد. ئەو بەهەمان شێوە جارێکیان دوژمنی فریودا بەوەی کە پێی وابێت یەکێک لە باشترین جەنەراڵەکانی ناپاکە و پیاوەکەیان ناچار کرد بچێتە پاڵ هێزەکانی لیانگ. ئەژدیهای خەوتوو هەمیشە بە وریاییەوە فێڵێکی ئامادەی بەدەستەوە بوو. ئەم ناوبانگە کە وەک هەر چەکێکی تر بەهێز بوو، ترسی لەناو دوژمندا بڵاو کردەوە.

سیما یی، چەندین جار لەدژی چوکو لیانگ جەنگابوو و باشی دەناسی. کاتێک ئەو هاتە شارە چۆڵەکە، لەکاتێکدا کە لیانگ لەسەر دیوارەکە گۆرانی نزای دەچڕین، تووشی سەرسوڕمان بوو. ڕۆبی تاوێزم، گۆرانی وتن، بۆنی بوخورد– ئەمە دەبێ گەمەیەکی ترساندن بووبێت. کابرا بە ڕوونی خەریکی دنەدانی بوو، تەحەدای دەکرد بێتە ناو تەڵەکەوە. گەمەکە ئەوەندە ڕوون بوو کە بۆ ساتێک لە ساتەکان کە (یی) وای بەخەیاڵدا هات لیانگ بە ڕاستی تەنیایە و دەستەوستانە. بەڵام ئەوەندە لە لیانگ دەترسا کە جورئەتی نەکرد سەرکێشی بە دۆزینەوەی ئەمەوە بکات. ئەمەیە هێزی ناوبانگ. دەشێ ئەمە سوپایەکی گەورە بخاتە حاڵەتی بەرگرییەوە، تەنانەت ناچار بە کشانەوەیان بکات، بەبێ ئەوەی تاکە تیرێک بهاوێژن.

لەبەرئەوەی، هەروەک سیسرۆ دەڵێت، تەنانەت ئەوانەی لەدژی ناوبانگ مشتومڕ دەکەن هێشتا دەیانەوێ ئەو کتێبانەی لەدژی دەینووسن ناوی ئەمانی پێوە بێت و هیوادارن لەبەرانبەر کێنە هەڵگرتن بەرانبەر ناوبانگ، بەناوبانگ بن. هەموو شتێکی تر قابیلی ئاڵوگۆڕە: ئێمە ڕێگە دەدەین ماڵوموڵکانمان چاکە و ژیانی ئێمەیان پێ ببڕێت ئەگەر

پێویست بکات بەلام حاڵەتی هاوبەشپێکردنی ناوبانگمان و بەخشینی نیعمەتی ناوبانگ بە کەسێکی تر دەگمەنە.

(مۆنتاین ١٥٣٣-١٥٩٢)

پەیڕەویکردن لە یاساکە ٢

لە ساڵی ١٨٤١دا، (پی.تی.بارنوم)ی گەنج هەوڵی دەدا ناوبانگی خۆی وەکو یەکەمین نمایشکەری ئەمریکی بونیاد بنێت، بڕیاریدا مۆزەخانەی ئەمریکی لە مانهاتن بکڕێت و بیکات بە شوێنێك بۆ کۆکردنەوەی کەرەستە سەیر و سەمەرەکان کە ناوبانگی زامن بکات. کێشەکە ئەوە بوو کە پارەی نەبوو. ئەو نرخەی مۆزەخانەکە داوای دەکرد ١٥,٠٠٠ دۆلار بوو، بەلام بارنوم تواني پرۆپۆزەڵێك پێکەوە بنێت کە خاوەنەکانی دامەزراوەکە بەکێش بکات ئەگەرچی ئەمە بووە هۆی ئەوەی چەند گەرەنتینامە و پشتگیرینامەیەك شوێنی پارەی کاش بگرنەوە. خاوەنەکان لەگەڵ بارنومدا گەیشتنە ڕێککەوتننامەیەکی زارەکی، بەلام لە دوا ساتدا، شەریکە بنچینەییەکە ڕای خۆی گۆڕی و مۆزەخانە و کەرەستەکانی فرۆشران بە بەڕێوەبەرانی مۆزەخانەی (پیلس). بارنوم تووڕە بوو، بەلام شەریکەکە ڕوونی کردەوە کە بزنس بزنسە– مۆزەخانە فرۆشرابوو بە پیلس چونکە پیلس ناوبانگی هەبوو و بارنوم نەیبوو.

بارنوم دەستبەجێ بڕیاریدا کە ئەگەر ناوبانگی نەبێ تا پشتی پێ ببەستێ، تاکە پەنای ئەوە دەبوو ناوبانگی پیلس بزڕێنێت. بەم پێیە ئەو دەستیدایە کەمپەینێکی نامەنووسین لە ڕۆژنامەکاندا، خاوەنەکانی بە کۆمەڵێك "بەڕێوبەری تێکشکاوی بانك" ناوی بردن کە نازانن چۆن مۆزەخانەیەك بەڕێوە ببەن یان خەڵکی سەرگەرم بکەن. ئەو هۆشداریدایە خەڵکی لەدژی کڕینی پشکی پیلس، چونکە کڕینی مۆزەخانەیەکی تر لەلایەن کۆمپانیاکەوە دەبووە هۆی دابەزینی نرخەکەی. کەمپەینەکە کاریگەر بوو، نرخی پشکەکان دابەزی و بەوەی کە خاوەنەکان چیتر بڕوایان بە ڕیکۆرد و ناوبانگی پیلس

نەبوو، خاوەنانی مۆزەخانەی ئەمریکا چوونەوە سەر مامەڵەی خۆیان و هەموو شتەکەیان بە بارنوم فرۆشت.

چەند ساڵێکی پێچوو تا پیلس هاتەوە سەر سکەی خۆی و بوژایەوە، و قەت ئەوەیان بیر نەچووەوە کە بارنوم کردی. بەڕێز پیلس خۆی بڕیاریدا بە بونیادنانی ناوبانگێك بۆ "سەرگەرمیی های برۆ" هێرش بکاتە سەر بارنوم، بە ناونیشانی زانیستبوونی زیاتر بە بەراورد بە ڕکابەرە بێتامەکەی، برەوی بە پرۆگرامەکانی مۆزەخانەکەیدا. جادووکردن (هیپنۆتیزم) یەکێك بوو لە ئامرازە بەکێشکەرە "زانستییەکان"ی پیلس و بۆ ماوەیەك حەشاماتێکی زۆری بەلای خۆیدا ڕاکێشا و تەواو سەرکەوتوو بوو. بۆ کاردانەوە، بارنوم بڕیاریدا هێرش بکاتەوە سەر ناوبانگی پیلس.

بارنوم ئەدایەکی جادوویی ڕکابەرانەی ڕێکخست کە تیایدا خۆی کچێکی بچکۆڵە بە ڕووکەش دەخاتە حاڵەتی بێهۆشییەوە. هەر کە کچەکە وەها دیار دەبوو کە تەواو بێهۆش بووە، بارنوم هەوڵی دەدا ئەندامانی ئامادەبوو هیپنۆتیزە بکات– بەڵام گرنگ نییە چەنێك سەخت هەوڵی دەدا، هیچ کام لە *تەماشاکەران* نەدەکەوتنە ژێر جادووەکەی و زۆرێکیان دەستیانکرد بە پێکەنین. دواجار بارنومی نائومێد ڕایگەیاند کە بۆئەوەی بیسەلمێنێت بێهۆشیی کچە بچکۆلەکە ڕاستییە، یەکێك لە پەنجەکانی دەقرتاند بێ ئەوەی خۆی پێ بزانێت. بەڵام لەکاتێکدا کە ئەو چەقۆیەکەی تیژ دەکرد، چاوەکانی کچەکە کرانەوە و ڕایکرد، ئەمەش دەبووە مایەی شادیی ئامادەبووان. ئەو ئەم کردارە و نوواندنەکانی تری بۆ چەند هەفتەیەك چەندبارە دەکردەوە. بەڕوویی هیچ کەسێك نمایشەکانی پیلسی بەجدی وەرنەدەگرت و ژمارەی ئامادەبووان زۆر کەمی کرد. لەماوەی چەند هەفتەیەکدا، نمایشەکە داخرا. بەدرێژایی چەند ساڵی دواتر، بارنوم ناوبانگێکی بۆ ئازایەتی و نمایشکاریی لێهاتوو بونیاد نا کە بەدرێژایی تەمەنی بەردەوام بوو. کەچی ناوبانگی پیلس قەت چاك نەبووەوە.

لێکدانەوە

بارنوم دوو تاکتیکی جیاوازی بەکارهێنا بۆ تێکدانی ناوبانگی پیلس. یەکەمیان سادە بوو: ئەو گومانی لەبارەی سەقامگیریی و خاوەندارێتی مۆزەخانەکە پیشاندا. گومان چەکێکی بەهێزە: هەر کە تۆ پەیتا پەیتا دەنگۆیەکانت بڵاو کردەوە، نەیارەکانت لە تەنگژەیەکی کارەساتباردا دەبن. لەلایەکەوە دەتوانن نکوڵی لە دەنگۆیەکان بکەن، تەنانەت بیسەلمێنن کە تۆ ناوت زڕاندوون. بەڵام توێژاڵێکی گومان هەر دەمێنێت: بۆچی ئەوان وەها بە هەڵپەوە بەرگری لەخۆیان دەکەن؟ لەوانەیە دەنگۆیەکە حەقیقەتێکی تێدا بێت؟ لەلایەکی ترەوە، ئەگەر ئەوان شارێیەکە بگرن و فەرامۆشت بکەن، گومانەکان، بەهۆی پوچەڵ نەبوونەوە، بەهێزتریش دەبن. ئەگەر بە دروستی ئەنجام بدرێت، دەشێ تێچاندنی دەنگۆیەکان ئەوەندە توڕەکەر و نیگەرانکەری ڕکابەرەکانت بن کە لە بەرگریکردن لەخۆیاندا چەندەها هەڵە بکەن. ئەمە چەکێکی تەواوە بۆ ئەوانەی کە ناوبانگیان نییە کاری تیا بکەن.

هەر کە بارنوم ناوبانگی خۆی هەبوو، دووەمین تاکتیکی نەرمی خۆی بەکار هێنا، واتە پیشاندانی هیپنۆتیزمی ساختە: ئەو ناوبانگی ڕکابەرەکانی بەگاڵتە وەرگرت. ئەمەش زۆر سەرکەوتوو بوو. هەر کە تۆ بنەمایەکی بتەوتی ڕێزت هەبێت، بە سووکگرتنی نەیارەکەت هەم دەیخاتە حاڵەتێکی بەرگرییەوە و هەم سەرنجێکی زۆر بەلای تۆدا بەکێش دەکات و ناوبانگی خۆت زیاد دەکات. شکاندن و ناوزڕاندنی ڕاستەوخۆ لەم حاڵەدا زۆر توندن، و لەوانەیە زیانت پێ بگەیەنن زیاتر لەوەی یارمەتیدەرت بن. بەڵام گاڵتەپێکردن و چڕنوکی لەسەرخۆ ئاماژەی ئەوە دەگەیەنن کە تۆ هەستێکی بایی پێویست بەهێزت هەیە لەمەڕ سەنگی خۆت بۆ خۆشی بینین لە پێکەنینێکی باش لەسەر حسابی ڕکابەرەکەت. ڕووپۆشێکی گاڵتەئامێز دەشێ بتکاتە سەر گەرمکەرێکی بێ زیان لەکاتێکدا درز دەخەیتە ناوبانگی ڕکابەرەکەت.

ئاسانترە لەگەڵ ویژدانێکی خراپ هەڵبکەیت نەک لەگەڵ ناوبانگێکی خراپ.

(فریدریک نیچە ١٨٤٤-١٩٠٠)

خەڵکی دەوروبەرمان، تەنانەت نزیکترین هاوڕێیانمان، هەمیشە تا ڕادەیەک بە شێوەیەکی تەمومژاوی دەمێننەوە. کارەکتەریان پێچ و پەنای شاراوەی هەیە کە قەت دەریناخەن. دەشێ نەزانراوی خەڵکی تر مایەی هەراسانی بێت ئەگەر بۆ کاتێك بیری لێ بکەینەوە، چونکە بە ڕاستی ئەستەمی دەکات بۆمان حوکم لەسەر خەڵکی تر بدەین. بۆیە ئێمە وامان پێباشترەئەم فاکتە فەرامۆش بکەین و لە ڕێگەی ڕواڵەتەکانیانەوە حوکم لەسەر خەڵکی بدەین، واتە ئەو شتانەی کە لەبەرچاومان دیارترینە– جلوبەرگ، ئاماژە، قسە، کردار. لە پانتایی کۆمەڵایەتییدا، ڕواڵەکان پێوەری تەقریبەن هەموو حوکمدانەکانی ئێمەن و نابێ تۆ قەت گومڕای باوەڕێکی پێچەوانەی ئەمە ببیت. دەشێ ترازانێکی هەڵە، گۆڕانکارییەکی نامۆ یان کتوپڕ لە ڕواڵەتتدا کارەساتئامێز بێت.

ئەمە هۆکارە بۆ گرنگیی زۆری بەرقەرارکردنی ناوبانگێك کە دەستکردی خۆتە.

ئەو ناوبانگە لە گەمەی ترسناکی ڕواڵەتەکاندا دەتپارێزێت، چاوە پشکنەرەکانی ئەوانیتر لە زانینی ئەوەی کە تۆ بە ڕاستی چۆنیت دەپارێزێت و ئاستێکی کۆنترۆڵت پێدەبەخشێت لە بەرانبەر چۆنێتی حوکمی جیهان بەسەر تۆدا– پێگەیەکی بەهێز کە دەبێ تۆ تیایدا بیت. ناوبانگ هێزێکی وەك جادووی هەیە: بە ڕاوەشاندنێکی گۆچانە جادووییەکەی، دەشێ هێز و توانات دووقات زیاد بکات. دەشێ بەهەمان شێوە خەڵکیشت لێ بتەکێنێتەوە. ئەمەی کە هەمان کردار لێهاتووانە یان کارەساتبار دیار بێت دەشێ بەتەواوی بەند بێت بە ناوبانگی بکەرەکە.

لە دەرباری چینیی کۆنی مەملەکەتی (وەی)دا، پیاوێك هەبوو ناوی (می تزو هسیا) بوو کە بە ئەدەب و میهرەبانی ناوی ڕۆیشتبوو. ئەو بووە کەسە دڵخوازەکەی فەرمانڕەوا. ئەوە یاسایەك بوو لە (وەی) کە "هەر کەسێك بە نهێنی سواری عەرەبانەکەی فەرمانڕەوا ببێت ئەوا قاچی دەبڕدرێتەوە"، بەڵام کاتێك دایکی (می تزو هسیا) نەخۆش کەوت، ئەسپ و عەرەبانەی شاهانەی بەکار هێنا بۆ سەردانکردنی، وا خۆی دەرخست فەرمانڕەوا

ئیرنی داوه. کاتێك فەرمانڕەوا پێی زانی، وتی "می تزو هسیا چەند کەسێکی ئەرکناسە! لەپێناو دایکیدا تەنانەت بیری چووەوە کە خەریکی ئەنجامدانی تاوانێکە کە حوکمەکەی لەدەستدانی قاچەکانیەتی!"

جارێکی تر هەردووکیان لەناو باخێکدا پیاسەیان دەکرد. می تزو هسیا دەستیکرد بە خواردنی خۆخێك کە نەیتوانی تەواوی بکات و نیوەکەی تری دایە فەرمانڕەوا تا تەواوی بکات. فەرمانڕەوا وتی "تۆ ئەوەندە منت خۆش دەوێت کە تەنانەت تامی لیکی خۆتت بیر چووەوە و لێگەڕایت بەشەکەی تری خۆخەکە بخۆم!"

لەگەڵ ئەوەشدا، دوایی دەربارە هاوەڵە ئیرەیی بەرەکان، بە بڵاوکردنەوەی ئەو قسەیەی کە (می تزو هسیا) لەراستیدا کەسێکی گومڕاکەر و مغرورە، سەرکەوتوو بوون لە زیان گەیاندن بە ناوبانگی. لەوێوە فەرمانڕەوا کردارەکانی لە ژێر ڕۆشناییەکی نوێدا بینی. بە تورەییەوە بە دەربارەکانی وت "ئەو کابرایە ڕۆژێکیان لەژێر پەردەی ئەوەی کە فەرمانی منی پێیە، ئەسپ و عارەبانەکەی لێخوڕیم و جارێکی تر خۆخێکی نیوە خوراوی پێدام". بۆ هەمان ئەو کردارانەی کە سیحریان لە فەرمانڕەوا کردبوو ئەو کاتەی کە کەسی دڵخوازی بوو، (می تزو هسیا) ئێستا دەبووایە بەر سزا بکەوێت. چارەنووسی قاچەکانی تەنیاوتەنیا بەند بوو بە هێز و تینی ناوبانگەکەی.

لە سەرەتادا، دەبێ تۆ کار بکەیت بۆ بونیادنانی ناوبانگت بۆ تایبەتمەندییەکی ناوازەت، جا بەخشندەیی بێت یان ڕاستگۆیی یان کارزانی. ئەم تایبەتمەندییە تۆ جیا دەکاتەوە و وا لە خەڵکی تر دەکات باسی تۆ بکەن. پاشان تۆ ئەوەندەی بکرێت ناوبانگی خۆت بە زۆرترین خەڵك دەناسێنیت (ئەگەرچی بەشێوەیەکی تەمومژاوی، ئاگادار بە لە بونیادنانی لەسەرخۆ و بە بناغەیەکی بتەو) و ئینجار تەماشا بکە لەکاتێکدا کە وەکو ئاگری دارستان بڵاو دەبێتەوە.

ناوبانگێکی بتەو ئامادەبیت زیاد دەکات و زێدەڕەوانە تواناکانت پیشان دەدات بەبێ ئەوەی تۆ وزەیەکی زۆر بە خەرج بدەیت. دەشێ ئەمە بەهەمان شێوە پرشنگێك بە دەورتدا دروست بکات کە ڕێز و تەنانەت ترسیش دەبزوێنێت. لە شەڕێکدا لە بیابانی

ئەمریکای باکوور لەماوەی دووەم جەنگی جیهانیدا، ژەنەراڵی ئەلچمانی ئێروین ڕۆمێل ناوبانگی بۆ فریودان و مانۆڕی فریودەرانە هەبوو کە ترس و تۆقاندنی لە هەر کەسێکدا دەجوڵاند کە ڕووبەڕووی دەبووەوە. تەنانەت کاتێك هێزەکانی لێکەوتن و کاتێك تانکە بریتانییەکان ژمارەیان لەوەی ئەو بە ڕێژەی پێنج بەرانبەر یەك تێپەڕی،لەگەڵ هەواڵی نزیکبوونەوەی، تەواوی شارەکان چۆڵ دەبوون.

هەروەك دەڵێن، ناوبانگت بەشێوەیەکی حەتمی پێش تۆ دەکەوێت و ئەگەر ڕێز ببزوێنێت، بەشێکی زۆری کارەکەتت بۆ ئەنجام دەدرێت پێش ئەوەی بگەیتە شوێنەکە، یان تاکە وشەیەك گۆ بکەیت.

پێدەچێت سەرکەوتنی تۆ بەند بێت بە سەرکەوتنەکانی ڕابردووتەوە. بەشی زۆری سەرکەوتنی دیپلۆماسیەتی دووسەرە کیسنجەر بەند بوو بە ناوبانگی بۆ تەخت کردنی جیاوازییەکان. کەس نەیدەویست ئەوەندە نامەعقول دیار بێت کە کیسنجەر نەتوانێت کاریگەری لەسەر دابنێت. هەر کە ناوی کیسینجەر دەچووە ناو دانوستانەکانەوە، پەیماننامەیەکی ئاشتی وەکو شتێکی بەرجەستەبوو دیار بوو.

ناوبانگی خۆت سادە بکە و لەسەر تایبەتمەندییەکی ناوازە بونیادی بنێ. ئەم تاکە تایبەتمەندییە- بۆ نموونەی کارایی یان فریودان- دەبێتە کارتێك کە ئامادەیی تۆ ڕادەگەیەنێت و ئەوانیتر دەخاتە ژێر جادوویەکەوە.

ناوبانگ گەنجینەیەکە کە بە وریاییەوە کۆ دەکرێتەوە. بەتایبەت کاتێك کە تۆ بۆ یەکەمین جار بونیادی دەنێیت، دەبێ بە وردەکارییەوە بیپارێزیت و چاوەڕێی هەموو هێرشێك بکەیت بۆ سەری. هەر کە بتەو بوو، ڕێگە بە خۆت مەدە تووڕە ببیت یان بکەویتە حاڵەتی بەرگری بەرانبەر توانجەکانی دوژمنەکانت- ئەمە خاڵی لاواز نەك بڕوابوونت بە ناوبانگت پیشان دەدات. لەبری ئەمە، شارێیەکە بگرە و قەت بەرانبەر بە بەرگری لەخۆکردنت دەستەوستان دیار مەبە. لەلایەکی ترەوە، هێرش بۆ سەر ناوبانگی کەسێکی تر چەکێکی کاریگەرە، بەتایبەت کاتێك تۆ دەسەڵاتێکی کەمتر لەو هەیە. ئەو شتی زۆرتری هەیە لەدەستی بدات. ئەو شتی زۆرتری هەیە لە شەڕێکی وەهادا لەدەستی بدات

و ئەو ناوبانگەی کە تۆ تا ئێستا هەتە نایکاتە نێچیرێك بۆ ئەو تا هەمان پەرچەکردار بنوێنێتەوە. بەڵام دەبێ ئەم تاکتیکە بە لێهاتووییەوە پراوە بکرێت، نابێ تۆ وا دەربکەویت کە خەریکی تۆڵەیەکی ناچیزەیت. ئەگەر تۆ زیرەکانە ناوبانگی دوژمنەکەت تێکنەشکێنیت، ئەوا بەشێوەیەکی نەخوازراو هی خۆت تێکدەشکێنیت.

تۆماس ئەدیسۆن، بەو داهێنەرە لەقەڵەم درا کە کارەبای ڕێکێف کرد، گەیشتە ئەو باوەڕەکەی کە دەبێ سیستەمێکی ئیشکەر لەسەر بنەمای تەزووی نەگۆڕ (DC) بونیاد بنرێت. کاتێك زانای سربی، نیکۆلا تێسلا وا دەرکەوت کە سەرکەوتوو بووە لە دروستکردنی سیستەمێك لەسەر بنەمای تەزووی گۆڕاو (AC)، ئەدیسۆن تورە بوو. ئەو سوور بوو لەسەر زڕاندنی ناوبانگی تێسلا، ئەمەش لە ڕێگەی ئەوەی کە وا لە خەڵکی بکات پێی وابێت سیستەمی (AC) لەخۆیدا ناسەلامەتە و تێسلا نابەرپرسانە ڕەفتاری کردووە لە ناساندنیدا.

لێرەوە، ئەو هەموو جۆرەکانی ئاژەڵی ماڵی گرت و بە تەزووی گۆڕاو کارەبای لێدان تا مردن. کاتێك ئەمە بەس نەبوو، لە ساڵی ١٨٩٠دا ئەو دەسەڵاتدارانی زیندانی ویلایەتی نیویۆرکی هاندا تا یەکەمین لەسێدارەدان بە کارەبا و بە بەکارهێنانی تەزووی گۆڕاو ڕێك بخەن. بەڵام تاقیکردنەوەکانی لەکارەبادانی ئەدیسۆن تەنیا لەگەڵ زیندەوەرە بچووکەکان بوو و پاڵەپەستۆیەکەی زۆر لاواز بوو و کابرا تەنیا نیوە مردوو دەبوو. لەوانەیە لە دڵڕەقانەترین لەسێدارەدانی ڕێگەدراوی ویلایەتێکدا، ڕێوشوێنەکە دووبارە بکرایەتەوە.

هەرچەندە، لە دوورمەودا دا، ئەوە ناوی ئەدیسۆن بوو کە زیندوو کایەوە، لەو وەختەدا کەمپەینەکەی زیانی لە ناوبانگی خۆیدا زیاتر لەوەی زیان لە ناوبانگی تێسلا بدات. ئەو کشایەوە. وانەکە سادە بوو– لە هێرشەکانتدا قەت ئەوەندە قووڵ مەڕۆ، چونکە ئەمە سەرنجی زیاتر ئاراستەی نیازی تۆڵەسەندنەوەت دەکات نەك ئاراستەی ئەو کەسەی کە تۆ ناوی دەزڕێنیت. کاتێك ناوبانگت تۆکمە بێت، تاکتیکی شاراوەتر بەکار بێنە، وەکو تەنز و بەپوچ گرتن، بۆ لاوازکردنی نەیارەکەت لەکاتێکدا کە تۆی وەکو

ساختەیەکی سەرنجڕاکێش لەقەڵەمت دەدات. شێری بەتوانا یاری لەگەڵ ئەو مشکە دەکات کە بە ڕێگەکەیدا ڕەت دەبێت- هەر کاردانەوەیەکی تر زیان بە ناوبانگە تۆقێنەرەکەی دەگەیەنێت.

وێنە: کانێکی پڕ لە ئەڵماس و ڕوبی. تۆ قووڵ هەڵدەکەنیت بۆ ڕۆ دەچیتە خوارەوە، دەیدۆزیتەوە و ئێستا سامانەکەت مسۆگەرە. بە ژیانی خۆت پارێزگاری لێبکە. تالانچی و دزەکان لە هەموو لایەکەوە دەردەکەون. قەت سامانەکەت بە تاهەتایی مەزانە و بە بەردەوامی نوێی بکەرەوە- زەمەن شەهوەتی خشڵ کەم دەکات و لەبەچاو ونیان دەکات.

دەسەڵات: بۆیە دەبێ من هیوادار بم دەربارەکەمان سامانی ناوەوەی بە شارەزایەتی و لێزانی بتەو بکات و زامنی ئەوە بکات کە هەر کاتێك پێویست بکات بچێتە شوێنێك کە غەریبەیەکی لێیە، ناوبانگێکی باش ڕێبەری دەکات...چونکە ئەو ناوبانگەی کە پێدەچێت بەند بێت بە ڕا و بۆچوونی کەسانی زۆر، باوەڕێکی لەبن نەهاتووی دڵنیا بە شایستەیی مرۆڤ برەو پێدەدات کە ئەو کاتە بە ئاسانی لە ئەقڵە ئامادەکاندا بەهێز دەبێت.

(بەلداسار کاستیگلیۆن، ١٤٧٨-١٥٢٩)

پێچەوانەبوونەوە

پێچەوانەبوونەوەیەکی مومکین نیە. ناوبانگ هەستیارە. هیچ ئاوارتنێك بۆ ئەم یاسا بوونیان نییە. لەوانەیە، بەوەی کە باکت نەبێت بەوەی ئەوانیتر چ بیرکردنەوەیەکیان لەمەڕ تۆ هەیە، ناوبانگێك بۆ لوتبەرزی و بێ ڕێزی بەدەست بێنیت، بەڵام دەشێ ئەمە لەخۆیدا وێنەیەکی بەنرخ بێ- ئۆسکار وایڵد ئەمەی بۆ کەڵکێکی گەورە بۆ خۆی بەکارهێنا. لەبەرئەوەی دەبێت ئێمە لە کۆمەڵگەدا بژین و پشت ئەستوور بین بە ڕاو بۆچوونی ئەوانیتر، هیچ شتێك نییە بە فەرامۆشکردنی ناوبانگت بەدەستی بێنیت. بەوەی کە باکت بەوە نەبێت چۆن وێنا دەکرێیت، لێدەگەڕێیت ئەوانیتر بڕیار لەمە بدەن بۆ تۆ. خۆت وەستای چارەنوسی خۆت و هەروەها ناوبانگت بە.

یاسای ژماره ٦

بەهەموو شێوازێک سەرنج ڕابکێشە

دوکم

هەموو شتێک بە ڕواڵەتەکەی حوکم دەدرێت، ئەوەی کە نەبینراوە یەکسانە بە هیچ. کەواتە قەت ڕێگە مەدە لەناو حەشاماتدا ون بیت یان لەناو نادیاردا سەر بنێیتەوە. دەرکەوە. بە هەر باجێك بووە لەبەرچاو بە. خۆت بکە بە موگناتیسی هۆش و سەرنج لە ڕێگەی ئەوەی کە گەورەتر، ڕەنگاورەنگتر، ڕازنامێزتر لە حەشاماتی ئاسایی و دەستەمۆ دیار بیت.

بەشی یەکەم: ناوت بە هەست بزوێن و ڕیسواکەر دەوره بدە

لە ڕێگەی دروستکردنی وێنەیەکی بیرنەچووەوە، تەنانەت مشتومڕئامێز سەرنج بۆ لای خۆت ڕابکێشە. بە سکاندەڵێك سەرنجەکان بخەرە سەر خۆت. هەر شتێك بکە کە واتلێدەکات سەرنجڕاکێش بیت و لەوانەی دەوروبەرت زیاتر بدرەوشێیتەوە. هیچ جیاوازییەك مەکە لەنێوان جۆرەکانی سەرنج— هەر جۆرە پەدناوییەك دەسەڵاتت دەداتێ. باشترە بەدناو ببیت و هێرشت بکرێتە سەر نەك فەرامۆش بکرێیت.

(پی.تی.بارنوم)، نمایشکەری دیاری سەدەی نۆزدەی ئەمریکا، ژیانی پیشەیی وەکو یاریدەدەری خاوەنی سێرکێك دەستپێکرد بەناوی (ئارۆن تێرنەر). لە ١٨٣٦دا، سێرکەکە لە ئاناپۆلیس، ماریلاند، وەستا بۆ ئەنجامدانی زنجیرەیەك ئەدا و نواندن. لە بەرەبەیانی رۆژی دەستپێکردندا، بارنوم پیاسەیەکی بە شارەکەدا کرد کە قاتێکی رەشی نوێی لەبەردا بوو. خەلکی پەیتا پەیتا بەدوای کەوتن. یەکێکیان لەناو قەرەباڵغییەکەدا هاواری کرد و وتی ئەوە بەڕێز (ئێفرەیم کەی.ئاڤێری)یە، پیاوێکی بەدناو کە تۆمەتی کوشتنی لەسەر لابرابوو بەڵام هێشتا زۆربەی ئەمریکییەکان باوەڕیان وابوو تاوانبارە. حەشاماتی تورە قاتەکەی بارنومیان دڕاند و ئامادە بوون بیکوژن. پاش چەندین تکای بێ ئاکام، بارنوم بۆ دواجار قەناعەتی پێهێنان کە بەرەو سێرکەکە دوای کەون کە لەوێ دەیتوانی شوناسەکەی پشتڕاست بکاتەوە.

هەر کە گەیشتنە ئەوێ، تێرنەری پیر جەختی کردەوە کە ئەوە هەمووی پێڕابووواردنێك بوو– ئەو خۆی دەنگۆی ئەوەی بڵاو کردبۆوە کە بارنوم ئەو ناوەیە. حەشاماتەکە بڵاوەیان لێکرد، بەڵام بارنوم، کە زۆری نەمابوو بکوژرێت، دڵخۆش نەبوو. ئەو ویستی بزانێت چ شتێك بووەتە هۆی ئەوەی بەڕێوەبەرەکەی فێڵێکی وەها بکات. تێرنەر لە وەڵامدا وتی "بەڕێز بارنوم، هەمووی بۆ چاکەی خۆمان بوو، بیرت بێت، هەموو ئەوەی پێویستمانە بۆ زامنکردنی سەرکەوتن، بەدناوییە". لە ڕاستیشدا هەمووان لە شارەکەدا باسی نوکتەکەیان دەکرد و سێرکەکە لەو شەوەدا پڕ بوو و هەموو شەوێك لە ئەناپۆلیس مایەوە. بارنوم گەیشتبووە ئەو بڕوایەی وانەیەك کە ئەو فێری بوو قەت بیری ناچێتەوە.

بارنوم باندێکی مۆسیقای لە بالکۆنەکەدا دادەنا کە بەسەر شەقامەکەدا دەیڕوانی، لەژێرەوە لافیتەیەکی گەورە لێی نوسرابوو (مۆسیقای خۆڕایی بۆ ملیۆنان کەس). نیویۆرکییەکان بیریان کردەوە و وتیان چ بەخشندەییەکە، و ئەوان پۆل پۆل هاتن

بۆئەوەی گوێبیستی کۆنسێرتی خۆڕایی بن. بەڵام بارنوم زۆر ماندوو بوو تا خراپترین مۆسیقارەکان بدۆزێتەوە و پاش ئەوەی مۆسیقا دەستیپێکرد، بەزوویی خەڵکی دەستیانکرد بە کڕینی تیکت بۆ چوون بۆ مۆزەخانەکەی کە لەوێ پێویستیان بە کەپی گوێ نەبوو بۆ خۆپاراستن لە ژاوەژاوی باندەکە و لە هوهای حەشاماتەکە.

یەکێك لە کەسە سەیرەکانی بارنوم کە بە سەرانسەری وڵاتدا گەڕا (جۆیس هێس) بوو، ژنێك کە بارنوم بانگەشەی ئەوەی دەکرد تەمەنی ١٦١ ساڵ بێت و کۆیلەیەك کە جارێك لە جاران پەرستاری جۆرج واشنتن بووبێت. پاش چەند مانگێك حەشاماتەکە پەیتا پەیتا کەم بووەوە ، بۆیە بارنوم نامەیەکی بۆ ڕۆژنامەکان نارد، بانگەشەی ئەوەی کرد کە هێس ساختەچییەکی زیرەکە. ئەو نووسی "جۆیس هێس مرۆڤ نییە بەڵکو ماشێنە و لە ئێسقانی حوت، لاستیکی هیندی و چەندەها سپرینگ دروستکراوە". ئەوانەی کە پێشتر نەپرژابوونە سەر بینینی و ئەوانەش کە هەنوکە بینیبوویان پارەیاندا بۆئەوەی دیسان بیبیننەوە، بۆئەوەی بزانن ئاخۆ دەنگۆی ئەمەی کە ئەو ژنە ڕۆبۆتە ڕاستە یان نا.

لە ١٨٤٢دا، بارنوم کەلاکێکی کڕی کە دەنگۆی ئەوە هەبوو پەری دەریایی بێت. ئەم بوونەورە لە مەیمونێك دەچوو کە جەستەی لە ماسی بێت، بەڵام سەری و جەستەی بەتەواوی پێکەوە لکابوون– بە ڕاستی سەمەرەیەك بوو. پاش توێژینەوەیەك بارنوم گەیشتە ئەو ئەنجامەی کە بوونەوەرەکە بەشێوەیەکی شارەزایانە لە ژاپۆن پێکەوە لکێنراوە کە لەوێ دەنگۆکە مقۆمقۆیەکی زۆری دروستکردبوو.

لەگەڵ ئەوەشدا ئەو بابەتی لە ڕۆژنامەکانی سەرانسەری وڵاتدا بڵاو کردنەوە و بانگەشەی ئەوەی کرد کە پەرییەکی دەریا لە دوورگەکانی (فیجی) گیراوە. ئەو بەهەمان شێوە تابلۆی لە تەختە داتاشراوی بڵاو کردنەوە کە وێنەی پەرییە دەریاییەکەیان پیشان دەدا. بە هاتنی ئەو کاتەی کە ئەو نموونەکەی لە مۆزەخانەکەیدا نمایش کرد، دیبەیتێکی نیشتمانی لەسەر هەبوونی ئەم بوونەوەرە ئەفسانەییانە ورووژا. چەند مانگێك پێش کەمپەینەکەی بارنوم، کەس گرنگی بە پەرییە دەریاییەکان نەدەدا یان تەنانەت هیچیان لەبارەوە نەدەزانی. ئێستا هەمووان باسیان دەکرد وەك بڵێی ڕاستەقینەن. حەشاماتێکی

زۆر گەوتنەرێ بۆ بینینی پەرییە دەریاییەکەی (فیجی) و بیستنی دیبەیت لەبارەی بابەتەکەوە.

چەند ساڵێك دواتر، بارنوم لەگەڵ ژەنەراڵ (تۆم تەمب) کە کورتەباڵایەکی پێنج ساڵانی خەڵکی کۆنێکتیکەت بوو و بارنوم دەیگوت کوڕێکی ئینگلیزی یانزە ساڵانە و ڕاهێنراوە تا زۆر کردەی سەرنجڕاکێش بکات گەشتێکیان بە ئەورووپادا دەستپێکرد. لە مەودای ئەم گەشتەدا ناوی بارنوم ئەوەندە بووە جێی سەرنج کە شاژنە ڤیکتۆریا، ئەو نموونەیەی ئاگایی، داوای ئامادەبووانێکی تایبەتی کرد لەگەڵ ئەو و کورتەباڵا بەهرەمەندەکەی لە کۆشکی بەکینگهام. لەوانەیە چاپەمەنی ئینگلیز گاڵتەی بە بارنوم کردبێت، بەڵام ڤیکتۆریا بەشێوازێکی شاهانە ئامادەی سەرگەرمییەکانی ئەو بوون و لێرە بەدوا سەنگ و ڕێزێکی تەواویان بۆ دانا.

لێکدانەوە

بارنوم لە ڕاستیی بنچینەیی لەبارەی ڕاکێشانی سەرنج تێگەیشت: هەر کە چاوەکانی خەڵك لەسەر تۆ بوون، ئەوا تۆ ڕەوایەتییەکی تایبەتت هەیە. بەلای بارنومەوە، دروستکردنی ئارەزوومەندی واتە دروستکردنی حەشامات، هەروەك دواتر نووسی "هەموو حەشاماتێك دیوێکی پۆزەتیڤی هەیە". حەشاماتیش بەیەکەوە ڕەفتار دەکەن. ئەگەر کەسێك چیتر تەماشای ئەو دەرزۆزەکەرە نەکات کە تۆ ڕاتسپاردووە لە شەقامەکەدا بریك دابنێت، ئەوا خەڵکێکی زۆرتر ڕوویان وەردەگێڕن و دەڕۆن. ئەوان وەکو توك و تۆزی سەر کۆمبار کۆ دەبنەوە. پاشان، ئەگەر سوکە پاڵێکیان پێوە بنرێت، ئەوا دەچنە ناو مۆزەخانەکەت یان تەماشای نمایشەکەت دەکەن. بۆ دروستکردنی حەشاماتێك دەبێ شتێکی جیاواز و سەیر بکەیت. هەر جۆرە سەیرییەك خزمەت بە ئامانجەکە دەکات، چونکە حەشامات بەشێوەیەکی موگناتیسی بەرەو شتی نائاسایی و ڕوونەکراوە بەکێش دەبن. هەر کە سەرنجیشیانت بەلای خۆتدا بەکێش کرد، قەت مەهێڵە لەدەست دەرچێت.

ئەگەر بەرەو خەڵکی تر بچێت، ئەوا لەسەر حسابی تۆ دەبێت. بارنوم بەشێوەیەکی دڵڕەقانە سەرنجی سەر ڕکابەرەکانی بەلای خۆیدا دەقۆستەوە لەکاتێکدا کە دەیزانی چ کاڵایەکی بەنرخە.

کەواتە لە سەرەتای دەرکەوتنتدا بەرەو لوتکە، هەموو وزەی خۆت لە ڕاکێشانی سەرنج خەرج بکە. لەسەروو هەموو شتێکەوە: کوالیتی سەرنج گرنگ نییە. گرنگ نییە نمایشەکانی ئەو چەنێك بە خراپی قسەیان لەسەر دەکرا، یان هێرشەکان بۆ سەر گاڵتەکانی چەنێك کەسی بوون، بارنوم قەت ناڵە و سکاڵای نەدەکرد. ئەگەر ڕەخنەگرێکی ڕۆژنامە بەشێوەیەکی دیاریکراو تانە و تەشەری بگرتایە بارنوم، لە ڕاستیدا هەموو شتێکی دەکرد تا بانگهێشتی کابرا بکات بۆ ڕۆژێکی دەستپێکردنی نمایش و دابینکردن باشترین شوێن بۆی. ئەو تەنانەت هێرشی بەناو خوازراو دەکردە سەر کارەکانی خۆیی، تەنیا بۆئەوەی ناوی لەسەر ڕۆژنامەکان بێت. لە ڕوانگەی بارنومەوە، هۆش و سەرنج- جا نێگەتیف بێت یان پۆزەتیف- پێکهاتەی سەرەکی سەرکەوتنەکەیەتی. خراپترین چارەنوس لە جیهاندا بۆ کەسێك کە ئاواتەخوازی ناوبانگ، شکۆ و بێگومان دەسەڵاتە، ئەوەیە کە فەرامۆش بکرێت.

ئەگەر وا ڕێکەوێت کە دەربارییەکە لە نمایشێکی گشتیی وەکو ڕووبەڕووبوونەوەدا دەرگیری شەڕ بێت...ئەوا تەئکید دەکاتەوە لەوەی کە ئەو ئەسپەی هەیەتی بەجوانی ڕازێنراوەتەوە و زین کراوە، ئەمەی کە خۆی بەشێوەیەکی گونجاو پۆشاکی لەبەر کردووە و زیرەکانە و حەکیمانە دەچێتە مەیدان بۆئەوەی سەرنجی تەماشاکەران بەلای خۆیدا ڕابکێشێت.

بالداسار کاستیگلیۆن، ١٤٧٨-١٥٢٩

کلیلی دەسەڵات

درەوشانەوە و دەرکەوتن زیاتر لەوانەی دەوروبەرت بەهرەیەکە کە کەس لەگەڵیدا نایەتە دونیاوە. دەبێ تۆ فێر بیت سەرنج بەکێش بکەیت. پێویستە لە سەرەتای ژیانی

پیشەییتدا ناو و ناوبانگت بلکێنیت بە تایبەتمەندییەك، وێنەیەکەوە کە لەوانیتر جیات دەکاتەوە. دەشێ ئەم وێنەیە شتێکی وەکو ستایلێکی جیاوازی پۆشاك یان دیوێکی کارەکتەرەکەت بێت کە خەڵکی دڵخۆش دەکات و دەیانهێنێتە قسە. هەر کە وێنەکە شوێنی خۆی گرت، ئەوا تۆ ڕواڵەتێکت هەیە، شوێنێکت لە ئاسماندا بۆ ئەستێرەکەت هەیە.

هەڵەیەکی باوە وێنای ئەوە بکەیت کە ئەم ڕواڵەتە سەیرەی تۆ نابێت جێی مشتومڕ بێت، ئەمەی کە هێرشی بکرێتە سەر بەشێوەیەك لە شێوەکان خراپە. هیچ شتێك ناشێ لە حەقیقەتەوە دوور بێت. بۆ خۆلادان لەوەی کە دەرکەوتەیەکی ڕاگوزەر بیت و بەدناوییەکەت بەهۆی بەدناوییەکی ترەوە داپۆشرێت، نابێت جیاوازی لەنێوان جۆرەکانی سەرنج بکەیت. لە کۆتاییداهەموو جۆرەکان لە بەرژەوەندی تۆ دەکەونە گەڕ.

دەرباری لویسی شانزە زۆر نووسەر، هونەرمەند، جوانیی مەزن و پیاوان و ژنانی فەزیلەت بێ غەوشی دەگرتنەخۆ، بەڵام هیچ کەسێك ئەوەندەی دوك دو لۆزون قسەی لەبارەوە نەدەکرا. دوك کەسێکی کورتیلەی تەقریبەن قەزەم بوو و دەکەوتە بەر زۆرترین جۆری ڕەفتاری بێ ڕێزانە- ئەو لەگەڵ مەعشوقەی پاشادا خەوت و بەشێوەیەکی ئاشکرا نیهانەی نەك تەنیا دەرباریەکانی تر بەڵکو خودی پاشاشی کرد. لەگەڵ ئەوەشدا، لویس ئەوەندە بە نائاساییبوونەکەی دوك سەرسام بوو کە تەحەمول غیابی ئەوی لە دەربار نەدەکرد: سەیریی کارەکتەری دوك، بەکێشکەری هۆش و سەرنج بوو. هەر کە خەڵکی سەرسام بوون پێی، ئیتر چووە دڵەوە و دەیانویست بەردەوام ئامادەیی هەبێت.

کۆمەڵگە تامەزرۆی کارەکتەرە نائاساییەکانە، واتە ئەو خەڵکەی لەسەروو ئاستی ستانداردی گشتییەوەیە. کەوایە قەت لەو تایبەتمەندییانە مەترسە کە جیات دەکەنەوە و سەرنج بۆ سەرت بەکێش دەکەن. مقۆمقۆی دەربار، تەنانەت سکاندەڵ، وا باشترە هێرشت بکرێتە سەر، تەنانەت ناوت بزرێت لەوەی کە فەرامۆش بکرێیت. هەموو پیشەکان بەم یاسایە بەڕێوە دەبرێن و دەبێ هەموو پرۆفێشناڵەکان کەمێك لە تایبەتمەندیی نمایشکەریان هەبێت.

ئەدیسۆن تاقیکردنەوەی سەرسوڕهێنی بینایی ئەنجام دەدا بۆ پیشاندانی دۆزینەوەکانی لە بواری کارەبادا. ئەو باسی داهێنانەکانی ئایندەی دەکرد کە لەو سەروەختەدا کاریگەر بوون- ڕۆبۆت و ئەو ماکینانەی کە دەیانتوانی وێنەی بیرکردنەوە بگرن- و ئەمەی کە هیچ نیازێکی بەفیڕۆدانی وزەی خۆی نیيە، بەڵام ئەمە وەهای لە خەڵك کرد باسی بکەن. ئەو هەموو شتێکی کرد تا دڵنیا بێت لەوەی سەرنجێکی زیاتر لە نیکۆلا تێسلای ڕکابەری بەلای خۆیدا کێش دەکات، کە لەوانەیە بە ڕاستی لێهاتووتر بووبێت لەم بەڵام ناوی زۆر کەمتر زانراو بوو. لە ١٩١٥دا، دەنگۆی ئەوە بڵاو بووەوە کە ئێدیسۆن و تێسلا وەرگری هاوبەشی خەڵاتی نۆبڵ دەبن بۆ فیزیا. خەڵاتەکە بۆ دواجار بەخشرا بە دوو فیزیاناسی ئینگلیز. تەنیا دوایی زانرا کە لیژنەی خەڵاتەکە بە ڕاستی بە ئەدیسۆنیان ڕاگەیاندووە، بەڵام ئەو ڕەتیکردۆتەوە خەڵات بە هاوبەشی لەگەڵ تێسلا وەربگرێت. بە هاتنی ئەو کاتە ناوبانگی ئەو پارێزراوتر بوو لە هی تێسلا، و ئەو وای پێ باشتر بوو ئەو شەرەفە ڕەت بکاتەوە نەك ڕێگە بدات هەموو سەرنجەکان کە لە ئەنجامی وەرگرتنی خەڵاتە هاوبەشەکەدا دەهات بکەوێتە سەر ڕکابەرەکەی.

ئەگەر تۆ خۆت لە پێگەیەکی نزمدا بینییەوە کە دەرفەتێکی کەمت بۆ دابین دەکات تا سەرنج بەکێش بکەیت، فێڵێکی کاریگەر ئەوەیە کە هێرش بکەیتە سەر دیارترین، بەناوبانگترین، بەهێزترین کەس کە پێت شك دێت. کاتێك پێترۆ ئارێتینۆ، خزمەتکارێکی ڕۆمانی سەرەتاکانی سەدەی شانزە، ویستی وەکو نووسەرێکی هۆنراوە سەرنج بەکێش بکات بڕیاریدا زنجیرەیەك قەسیدە بڵاو بکاتەوە بۆ ڕیسواکردنی پاپا و حەزەکەی بۆ فیلێکی ماڵی. هێرشەکە ئارێتینۆی بەخێرایی خستە ناو هۆش و سەرنجی خەڵك. هێرش بۆ سەر کەسێك لە پێگەیەکی دەسەڵاتدا هەمان کاریگەری دەبێت. لەگەڵ ئەوەشدا، بیرت بێت هێرشی لەو جۆرە بەشێوەیەکی سنووردار بەکار بێنیت پاش ئەوەی سەرنجی خەڵکت بەلای خۆتدا بەکێش کردووە، واتە کاتێك لەوانەیە کردارەکە ئیتر هێزی خۆی لەدەست بدات.

هەر کە کەوتیتە بەر ڕۆشناییەکە دەبێ لە ڕێگەی گونجاندن و فرە ڕەنگ کردنی میتۆدی سەرنج ڕاکێشانەکەت، بە بەردەوامی نوێی بکەرەوە. ئەگەر ئەمە نەکەیت ئەوا خەڵکی بێتاقەت دەبن، بە هەندت وەرناگرن و ڕوو دەکەنە ئەستێرەیەکی نوێتر. گەمەکە پێویستی بە چاودێری و ئەفرێنەرێتی بەردەوام هەیە. پابلۆ پیکاسۆ قەت ڕێگەی بەخۆی نەدەدا فەرامۆش ببێت. ئەگەر ناوی ئەو بلکایە بە ستایلێکی دیاریکراوەوە ئەوا بە ئەنقەست بە زنجیرەیەك تابلۆ دەهەژاند کە چاوەڕواننەکراو بوون. ئەو بڕوای وابوو وا باشترە کە شتێکی دزێو و هەراسانکەر دروست بکات نەك ئەوەی ڕێگە بە تەماشاکەران بدات زۆر بە کارەکانی ئاشنا بن. تێبگە: خەڵکی هەست بە باڵاتربوون دەکەن بەرانبەر کەسێك کە کارەکانی بەلایانەوە چاوەڕوانکراوە. ئەگەر تۆ بە یاریکردن لەدژی چاوەڕوانییەکانیان پیشانیان بدەیت کێ باڵادەستە، ئەوا هەم ڕێزیان بەدەست دێنیت و هەم هۆشی ڕاگوزەریان جڵەو دەکەیت.

زەردەواڵە و میر

زەردەواڵەیەك بەناوی (کلك دەرزی) لەمێژ بوو بەدوای کردارێکەوە بوو کە بۆ هەمیشە بەناوبانگی بکات. بۆیە ڕۆژێکیان چووە کۆشکی پاشا و دای بە میری بچکۆلەوە کە لەناو جێگەدا بوو. میر بە هاوارێکی بەرزەوە خەبەری بووەوە. پاشا و دەرباریەکانی بە هەڵەداوان چوونە ژوورەوە بۆ ئەوەی بزانن چی ڕوویداوە. میر هاوار و ناڵەی بوو لەکاتێکدا کە زەردەواڵەکە هەر پێوەی دەدا و پێوەی دەدا. دەرباریەکان هەوڵیاندا زەردەواڵەکە بگرن و ئەوانیش یەك لەدوای یەك پێوە دەدران. تەواوی بنەماڵەی شاهانە خۆی بە ژوورەکەدا کرد. بەزوویی هەواڵەکە بڵاو بووەوە و خەڵکی خۆیان بە کۆشکدا کرد. شار ژاوەژاوی بوو، هەموو کارو کاسبی وەستابوو. زەردەواڵەکە، بەر لەوەی لە دەرەنجامی تەقەلاکانیدا بمرێت، لەبەر خۆیەوە وتی "ناو بەبێ ناوبانگ وەکو ئاگر وایە بەبێ بڵێسە. هیچ شتێك نییە وەکو ڕاکێشانی سەرنج باجەکەی هەرچییەك بێت".

حەکایەتێکی هیندی

تەنانەت ئەو کاتەش کە سکاڵا و نارەزایەتیم بەرانبەر دەردەبڕن، بەشی خۆم لەناوبانگ بەدەست دێنم.

(پیەترۆ ئارێتینۆ ١٤٩٢-١٥٥٦)

وێنە:

ڕۆشنایی، ئەو ئەکتەرەی پێ دەنێتە نێو ڕووناکایی درەوشاوەی، ئامادەبییەکی بەرجەستە بەدەست دێنێت. هەموو چاوەکان لەسەر ئەون. لەناو پرشنگی ڕۆشنایی بەرتەسکدا، لەیەك کاتدا بوار تەنیا بۆ یەك ئەکتەر هەیە. هەرچییەك پێویستە بیکە بۆئەوەی خۆتە بخەیتە بەر تەرکیزی ئەو پرشنگە. ئاماژەکانت ئەوەندە گەورە، دڵخۆشکەر و ڕق هەڵسێن بکە کە ڕووناکایی لەسەر تۆ بمێنێتەوە لەکاتێکدا کە ئەکتەرەکانی تر لەبەر سێبەردا دەمێننەوە.

دەسەڵات: ڕووناك و بینراو بە... ئەوەی کە نابینرێت وەکو ئەوە وایە نەبووبێت...ئەوە ڕووناکی بوو کە بۆ یەکەمین جار بووەهۆکاری ئەوەی هەموو خەلق بدرەوشێتەوە. دەرکەوتن زۆر بەتاڵایی پڕ دەکاتەوە، کێماسییەکان دادەپۆشێت و ژیانی دووەم بە هەموو شتێك دەبەخشێت، بەتایبەت کاتێك بە تایبەتمەندییەکی ڕەسەن پاڵپشتی دەکرێت.

(بەلتەسار گراسیەن، ١٦٠١-١٦٥٨)

بەشی دووەم: کەشێکی ڕازئامێز دروست بکە

لە جیهانێکدا کە پەیتا پەیتا زیاتر ئاشنا و ئاسایی دەبێت، هەر شتێك کە ڕازئامێز دیار بێت هۆش و سەرنج ڕادەکێشێت. قەت ڕوونی مەکەرەوە کە چی دەکەیت یان بەتەمای چیت. هەموو کارتەکانت پیشان مەدە. کەشێکی ڕازئامێز ئامادەبیت زیاد

دەکات، بەهەمان شێوە چاوەڕوانیش دروست دەکات– هەمووان تەماشات دەکەن تا بزانن دواتر چی ڕوودەدات. ڕاز بەکار بێنە بۆ واق وڕماندن، جادووکردن و تەنانەت تۆقاندن.

پەیڕەویکردن لە یاساکە

لە سەرەتای ١٩٠٥دا، دەنگۆ لە سەرانسەری پاریسدا بڵاو بوونەوە لەبارەی کچێکی خۆرهەڵاتی گەنجەوە کە لە ماڵێکی تایبەتدا سەمای دەکرد، لە ڕووپۆشێکەوە پێچرابوو کە پەیتا پەیتا لایدەبرد. ڕۆژنامەنووسێکی لۆکاڵ کە سەماکەی بینیبوو ڕاپۆرتی ئەوەی گەیاند کە "ژنێکی خۆرهەڵاتی دوور هاتۆتە ئەوروپا بۆنێکی هەتا بڵێی خۆشی لێدێت و هەموو لەشی خشڵە. هاتووە هەندێ لە دەوڵەمەندیی ژیان و ڕەنگی خۆرهەڵاتی بە کۆمەڵگەی چاوتێری شارەکانی ئەوروپا بناسێنێت". بەزوویی هەمووان ناوی سەماکەرەکەیان زانی: ماتا هاری.

سەرەتای ئەو ساڵە، لە زستاندا، هەندێ لە ئامادەبووانی هەڵبژاردە و بچوک لە سالۆنێك کۆ بوونەوە کە پڕ بوو لە پەیکەری هیندی و پاشەواری تر لەکاتێکدا کە ئۆرکێسترایەك مۆسیقایەکی دەژەنی کە لەژێر ئیلهامی میلۆدییەکانی هیندۆس و جاڤانیدا بوو. پاش هێشتنەوەی ئامادەبوان لە چاوەڕوانی و بیرکردنەوەدا، ماتا هاری بە پۆشاکێکی سەرسامکەرەوە لەپڕێکدا دەردەکەوت: ستیانێکی سپی لۆکەی داپۆشراو بە خشڵی هیندی. پشتێنی خشڵی لە کەمەر بوو کە تەنورەکەی ڕاگرتبوو. بازنەی تا قۆڵی لە باسکیدا بون. پاشان ماتا هاری سەمای دەکرد، بە ستایلێك کە کەس لە فەرەنسا نەیبینیبوو، تەواوی جەستەی دەلەرییەوە وەك بڵێی لە حاڵەتی مەستیدایە. ئەو بە ئامادەبووانی شاد و سەرسامی وت کە سەماکانی گێڕەرەوەی چیرۆك گەلێکن لە ئەفسانەکانی هیند و حەکایەتەکانی جاڤانی. بەزوویی دەستەبژێری پاریس و باڵیۆزەکانی سەرزەمینە دووردەستەکان، کەوتنە کێبڕکێ بۆ بانگهێشتەکان بۆ سالۆنەکە، کە لەوێ دەنگۆی ئەوە هەبوو ماتا هاری لە ڕاستیدا بە ڕووتی نمایشی سەما پیرۆزەکان دەکات.

خەڵکی دەیانویست زیاتر لەبارەی ئەوەوە بزانن. ئەو بە ڕۆژنامەنوسانی وت کە ئەم لە ڕاستیدا بە بنەچە هۆڵەندییە، بەڵام لە دوورگەی جاڤا گەورە بووە. بەهەمان شێوە باسی ئەو کاتەی دەکرد کە لە هیند بەسەری بردووە، ئەمەی کە چۆن فێری سەما پیرۆزەکانی هیندۆس بووە لەوێ و چۆن ژنانی هیندی "دەست ڕاست بن لە تیرهاوێژی، سواری ئەسپ بن و بتوانن حسابی لۆگاریتمی بکەن و قسەی فەلسەفی بکەن". بەهاتنی هاوینی ١٩٠٥، هەرچەندە ژمارەیەکی کەمی پاریسییەکان بە ڕاستی سەمای ماتا هارییان بینیبوو، ناوی ئەو لەسەر دەمی هەمووان بوو.

لەکاتێکدا کە ماتا هاری چاوپێکەوتنی زۆرتری ئەنجام دەدان، چیرۆکی بنەچەی ئەو لە گۆڕاندابوو: ئەو لەهیندستان گەورە ببوو، داپیرەی کچی میری جاڤانی بوو، لە دوورگەی سوماترا ژیابوو کە لەوێ کاتی بە "ئەسپسواری، چەك بەدەست و سەرکێشی ژیان" بەسەر بردبوو. کەس هیچ شتێکی بە دڵنیاییەوە لەبارەی ئەوەوە نەدەزانی، بەڵام ڕۆژنامەنووسان باکیان نەبوو لە گۆڕانکاری لە ژیاننامەکەیدا. ئەوان ماتا هارییان بەراورد دەکرد بە خوداوەندی هیندی، بوونەوەرێك لە پەڕەکانی بۆدلێرەوە– وێناکەیان هەرچییەکی بویستایە لەم ژنە ڕازئامێزەی خۆرهەڵاتدا بیبینێت.

لە ئۆگەستی ١٩٠٥دا، ماتا هاری بۆ یەکەمین جار لەناو خەڵکدا نمایشی کرد.

قەرەباڵغییەکی زۆر بۆ بینینی ئەو لە شەوی کردنەوەدا ئاژاوەی لێکەوتەوە. ئێستا ئەو ببووە فیگەرێکی کەلتووری و زۆر کەس لاساییان دەکردەوە. ڕەخنەگرێك نوسیبووی "ماتا هاری نوێنەری هەموو شیعری هیندستان، ڕۆحانیەتەکەی، شەهوەت ئەنگێزییەکەی، سیحرە هیپنۆتیزەکەیەتی". یەکێکی تر نوسیبووی "ئەگەر هیند ئەو گەنجینە چاوەڕواننەکراوانەی هەبێت، ئەوا هەموو پیاوانی فەرەنسی بەرەو وشکاتییەکانی گانجیز کۆچ دەکەن".

ناوبانگی ماتا هاری و سەما هیندییە پیرۆزەکانی لەودیو پاریسەوە بڵاو بووەوە. ئەو بۆ بەرلین، ڤیەننا، میلان بانگهێشت کرا. بەدرێژیی چەند ساڵی دواتر ئەو لە سەرانسەری ئەورووپادا نمایشی ئەنجامدا، لەگەڵ بەرزترین بازنە کۆمەڵایەتییەکاندا تێکەڵ بوو و

داهاتێکی بەدەستهێنا کە سەربەخۆییەکی پێ بەخشی کە بەدەگمەن ژنێکی سەردەمە هەیبوو. پاشان، لە دەوروبەری کۆتایی یەکەم جەنگی جیهانی، لە فەرەنسا دەستگیر کرا، دادگایی کرا، حوکمدرا و دواجار بە تۆمەتی سیخوڕی بۆ ئەڵمان لەسێدارە درا. تەنیا لەماوەی دادگاییکردنەکەیدا حەقیقەتەکە دەرکەوت: ماتا هاری خەڵکی جاڤا یان هیند نەبوو، لە خۆرهەڵات گەورە نەببوو، دڵۆپێك خوێنی خۆرهەڵاتی لە دەمارەکانیدا نەبوو. ناوی ڕاستەقینەی (مارگاریتا زێل) بوو و خەڵکی ناوچەی فریزلاندی هۆڵەندە بوو.

لێکدانەوە

کاتێك مارگاریتا زێلّ لە ١٩٠٤دا گەیشتە پاریس، تیو فرانك لە گیرفانیدا بوو. ئەو یەکێك بوو لەو هەزارەها کیژە گەنجە جوانانەی کە هەموو ساڵێك ڕوویان لە پاریس دەکرد، وەکو مۆدێلی هونەرمەند، سەماکاری یانەی شەوانە یان نمایشکارانی ڤۆدڤیل لە (فۆلی بێرگەر) کاریان وەردەگرت. پاش چەند ساڵێك ئەوان بەشێوەیەکی حەتمی بە کچی گەنجتر شوێنگۆڕکێیان پێدەکرا و زۆرجار دەکەوتنە سەر جادە و دەبوونە سۆزانی، یان بە لەش داکەوتوویی و پیری، دەگەڕانەوە بۆ ئەو شارەی لێیەوە هاتبوون.

زێلّ ئامانجی دوورتری هەبوون. ئەو ئەزموونی سەمای نەبوو و قەت لە سەر شانۆ نمایشی نەکردبوو، بەڵام وەکو کچێکی گەنج لەگەڵ خێزانەکەیدا سەفەری کردبوو سەما لۆکاڵەکانی لە جاڤا و سوماترا بینیبوو. زێلّ بە ڕوونی تێگەیشت کە ئەوەی لە کردارەکەیدا گرنگ بوو خودی سەما نەبوو، یان تەنانەت ڕوخساری نەبوو، بەڵکو تواناى بوو بۆ دروستکردنی کەشێکی ڕازئامێز لەبارەی خۆیەوە. ئەو ڕازەی ئەو دروستیکرد تەنیا لە سەماکردنەکەیدا، یان پۆشاکەکەیدا، یان لەو چیرۆکانەدا کە دەیگێڕانەوە، یان ئەو درۆ بێ کۆتاییانەدا نەبوو لەبارەی بنەچەیەوە، بەڵکو لەو فەزایەدا بوو کە هەموو ئەو شتەی دەیکرد دەگرتەخۆ. هیچ شتێکی دڵنیا نەبوو بتوانیت لەبارەیەوە بیڵێیت- ئەو هەمیشە دەگۆڕا، هەمیشە ئامادەبوواتی بە پۆشاکە نوێکەی، سەما نوێکانی، چیرۆکە نوێکانی، تووشی سەرسامی دەکرد. ئەم کەشەی ڕازئامێزی، هەمیشە خەڵکی وا لێدەکرد

بیانەوێ زیاتر بزانن، هەمیشە بیریان لە جوڵەی دواتری دەکردەوە. ماتا هاری لەچاو زۆرێك لەو کچە گەنجانەی تر کە دەهاتنە پاریس چیتر جوانتر نەبوو و بەشێوەیەکی دیاریکراو سەماکارێکی باش نەبوو. ئەوەی کە لە خەڵکی ڕەشۆکی جیا دەکردەوە، ئەو شتەی کە سەرنجی خەڵکی ڕادەکێشا و ئەوی بەناوبانگ و دەوڵەمەند کرد، ڕازئامێزییەکەی بوو. خەڵکی بە ڕاز شاگەشکە دەبن، چونکە ڕاز بە بەردەوامی لێکدانەوە بەکێش دەکات، ئەوان هەرگیز لێی بێتاقەت نابن. ڕازئامێز درکی پێناکرێت. ئەو شتەی کە ناکرێ پەی پێ ببردرێت و هەرس بکرێت، دەسەڵات دروست دەکات.

کلیلی دەسەڵات

لە ڕابردوودا، جیهان پڕ بوو لە شتی تۆقێنەر و زانراو– نەخۆشی، کارەسات، زۆردارە میزاجییەکان و ڕازی مەرگ. ئەوەی کە لێی تێنەدەگەیشتین وەکو ئەفسانە و خێو وێنامان دەکردنەوە. لەگەڵ ئەوەشدا، بەدرێژایی سەدەکان لە ڕێگەی زانست و ئەقڵەوە ڕۆشناییمان خستۆتە سەر تاریکایی. هەر شتێك ڕازئامێز و هەڕەشەئامێز بووبێت بووەتە شتێکی ئاشنا و ئاسودەبەخش. لەگەڵ ئەوەشدا ئەم ڕووناکاییە باجێکی هەیە: لە جیهانێکدا کە لەهەموو کاتێکی تر ئاسایی و ئاشنایە، کە ڕاز و ئەفسانەی لێ گوشراوە، ئێمە بەنهێنی تینووی ڕازەکان، ئەو خەڵك یان شتانەین کە ناتوانرێ دەستبەجێ لێکبدرێنەوە، درکیان پێبکرێت، یان هەرس بکرێن.

ئەمەیە هێزی ڕازئامێز: پێویستی بە چەند توێژاڵێکی لێکدانەوە هەیە، وێنامان دەجوڵێنێت، بەرەو باوەڕهێنان بەوەی کە شتێکی نایابی لەخۆیدا هەڵگرتووە ڕامانمدەکێشێت. جیهان ئەوەندە ئاشنا و دانیشتووانی ئەوەندە ئاسایی بوون کە هەر شتێك خۆی لە ڕازدا لوول بدات تەقریبەن هەمیشە سەرنج بەکێش دەکات و وامانلێدەکات تەماشای بکەین.

وێنای ئەوە مەکە کە بۆ دروستکردنی کەشێکی ڕاز دەبێ مەزن و سەرسامکەر بێت. ئەو ڕازەی چنراوەتە ناو ڕەفتاری ڕۆژانە و ئاڵۆزە، هێزی زۆرتری هەیە بۆ کارتێکردن و

سەرنجڕاکێشان. بیرت بێت: زۆربەی خەڵکی بەدەرەوەن، دەکرێ وەکو کتێبێکی کراوە بخوێنرێنەوە، بایەخێکی کەم دەدەن بە کۆنترۆڵکردنی قسەکانیان یان وێنەیان و بەشێوەیەکی دەستەوستان پێشبینیکراون. تەنیا بە دوودڵبوون، بێدەنگبوون، ناوبەناو دەبڕینی دەستەواژەی تەمومژاوی، کەشێکی ڕاز دروست دەکەیت. ئەو کاتە خەڵکی دەوروبەرت ئەو کەشە گەورە دەکەن بەوەی بەردەوام هەوڵ دەدەن لێت تێبگەن.

هەم هونەرمەدان و هەم کلاوچییەکان لە پەیوەندی زیندووی نێوان ڕازئامێزبوون و جوڵاندنی ئارەزوومەندی تێدەگەن. کاونت ڤیکتۆر لوستیگ، ئەرستۆکراتی کلاوچییەکان، گەمەکەی بەشێوەیەکی وەستایانە ئەنجامدا. ئەو هەمیشە ئەو شتانەی دەکردن کە جیاواز بوون یان وا دیار بوون بێ مانا بن. ئەو لە باشترین هۆتێلەکان یان لە لیمۆزینێکدا دەردەکەوت کە شۆفێرەکەی یابانی بوو. پێشتر کەس قەت شۆفێری یابانی نەبینیبوو، بۆیە ئەمە سەیر و نایاب دیار بوو. لوستیگ گرانبەهاترین جلی دەپۆشی، بەڵام هەمیشە لەگەڵ شتێکدا– میدالێك، گوڵێك، باندێکی قۆڵ– لانی کەم بە پێوەرە باوەکان ئاسایی نەبوو. ئەمە بەشتێکی بێتام نەدەبینرا، بەڵکو وەکو شتێکی سەیر و ئاڵۆز تەماشا دەکرا. لە هۆتێلەکاندا ئەو دەبینرا کە چۆن هەموو سەرە سەعاتێك تەلەگرامی پێدەگات کە شۆفێرە ژاپۆنییەکەی بۆی دەهێنا– ئەو تەلەگرامانەی کە بێباکانە دەیدڕاندن. (لە ڕاستیدا ئەمانە ساختە بوون، بەتەواوی بەتاڵ بوون). ئەو لە ژووری نان خواردندا بەتەنیا دادەنیشت، خەریکی خوێندنەوەی کتێبی قەبەی سەنجڕاکێش بوو، بەدەم خەڵکییەوە دەخەنی و لەگەڵ ئەوەشدا بە گۆشەگیری دەمایەوە. بێگومان لەماوەی چەند ڕۆژێکدا تەواوی هۆتێلەکە پڕ دەبوو لە ئارەزوومەندی لە بەرانبەر ئەم پیاوە نامۆیەدا.

هەموو ئەم سەرنجە ڕێگەی بۆ لوستیگ خۆشکردن کە ساویلکەکان بەئاسانی بەکێش بکات. ئەوان لەبەرانبەر ئەو بڕوابەخۆبوونەیدا لێی دەپاڕانەوە و دەیانویست هاوەڵی بن. هەمووان دەیانویست لەگەڵ ئەو ئەریستۆکراتە ڕازئامێزەدا ببینرێن. لە ئامادەیی ئەم ڕازە هۆش پەرتکەرەشدا، ئەوان تێبینی ئەوەیان نەدەکرد کە بەکوێرایی چاویانەوە گیرفانیان دەبڕدرێت.

کەشێک ڕاز دەتوانێت وەها لە کەسێکی ئاسایی بکات کە هۆشمەند و قووڵ دەربکەوێت. ئەمە وەهای لە ماتا هاری، ژنێکی ڕواڵەت و هۆشمەندی مام ناوەند کرد وەکو خوداوەند دەربکەوێت و سەماکەی بەشێوەیەکی خودایی ئیلهامبەخش بوو. کەشێکی ڕاز لەبارەی هونەرمەندێکەوە بەرهەمەکەی دەستبەجێ دەکاتە شتێکی سەرنجڕاکێشتر، فێڵێک کە مارسێل دوشامپ بە شێوازێکی کاریگەر پیادەی کرد. ئەمە هەمووی ئەنجامدانی زۆر ئاسانە- شتێکی کەم لەبارەی کارەکەتەوە بڵێ، ختوکە بدە و دیقە دیقە بکە بەشێوازی بەکێشکردنەوە، تەنانەت قسەی هاودژ بکە، پاشان هەڵوەستە بکە و لێگەڕێ ئەوانیتر هەوڵ بدەن لەهەموو ئەمە تێبگەن.

خەڵکی ڕازئامێز ئەوانیتر دەخەنە ناو جۆرێك لە پێگەی نزمەوە- هەوڵدان بۆ لێ تێگەیشتنیان. بە ڕادەیەك کە ئەران بتوانن توانای کۆنترۆڵکردنیان هەبێت، ئەوان بەهەمان شێوە ئەو ترسە ببزوێنن کە لە دەوری هەر شتێکی نادڵنیا یان نەزانراو هەیە. هەموو سەرکردە مەزنەکان دەزانن کە کەشێکی ڕاز و ئامادەبییەکی تۆقێنەریان بۆ دروست دەکات. بۆ نموونە، مار تسی تۆنگ بەشێوەیەکی زیرەکانە وێنەیەکی ڕازئامێزی پەرە پێدا. ئەو نیگەران نەبوو لەبارەی ئەوەی کە خۆی ناجێگیر و هاودژ بێت- تەنیا هاودژیی کردارەکانی و قسەکانی بەو مانایە بوون کە ئەو هەمیشە دەستی باڵای هەیە. کەس، تەنانەت ژنەکەی خۆیشی، هەستیان بەوە نەکرد کە لێی تێگەیشتوون و بۆیە ئەو نائاسایی دیار بوو. ئەمە بەهەمان شێوە بەو مانایە بوو کە خەڵکی سەرنجی بەردەوامی دەدەنێ و ئۆقرەیان لەبەر هەڵگیراوە تا جوڵە و هەنگاوی دواتری ببینن.

ئەگەر پێگەی کۆمەڵایەتی تۆ ڕێگر بێت لەوەی تۆ بەتەواوی کردارەکانت بخەیتە ناو ڕازەوە، پێویستە لانی کەم فێر بیت خۆت کەمتر ڕوون و ئاشکرا بکەیت. ناویەناو، بەشێوازێك ڕەفتار بکە کە بە ئەقڵی خەڵکی تردا ناچێت. بەم شێوەیە تۆ ئەوانەی دەوروبەری خۆت دەخەیتە حاڵەتی بەرگرییەوە، ئەو جۆرە سەرنجە ڕادەکێشیت کە بەهێزت دەکات. ئەگەر بە دروستی ئەنجام بدرێت، دەشێ دروستکردنی ڕاز بەهەمان شێوە ئەو جۆرە سەرنجە بەکێش بکات کە ترس لە دوژمندا دەهێنێتە کایەوە.

لەماوەی دووەم جەنگی بونیقیدا (٢١٩-٢٠٢)، ژەنەراڵی گەورەی قرتاجی، ژەنەراڵ هانیباڵ لە ڕێگەیدا بەرەو ڕۆم پەشێوی دەنایەوە. هانیباڵ بە زیرەکی و دووفاقیبوون ناسرابوو.

لەژێر سەرکردایەتی ئەودا، سوپای قرتاجە، هەرچەندە لەوانەی ڕۆمانەکان بچوکتر بوو، بە بەردەوامی پێش ئەوانی دەدایەوە. لەگەڵ ئەوەشدا، جارێکیان، دیدەوانەکانی هانیبال هەڵەیەکی کارەساتبارییان ئەنجامدا کە بووەهۆی ئەوەی سەربازەکانی بکەونە ناو زەوییەکی قامیشەڵان کە دەریا لە پشتیانەوە بوو. سوپای ڕۆم ئەو ڕێڕەوە شاخاوییانەیان داخست کە دەچووەوە ناوەوە و ژەنەراڵەکەی، فابیوس، شاگەشکە بوو-لە کۆتایی ئەو هانیباڵی خستە ناو تەڵە. بە دانانی باشترین پاسەوانەکانی لەسەر ڕێڕەوەکان، ئەو کاری لەسەر پلانێك کرد بۆ تێکشکاندنی هێزەکانی هانیبال. بەڵام لە ناوەڕاستی شەودا، پاسەوانەکان دیمەنێکی ڕازئامێزیان بینی: ڕیزێکی درێژی ڕووناکییەکان بەرەو شاخ ڕێیان دەکرد. هەزاران و هەزاران ڕووناکی. ئەگەر ئەمە سوپای هانیبال بوو، کە لەناکاو سەدقات زیاد ببوو.

پاسەوانەکان کەوتنە مشتومڕێکی گەرم لەبارەی ئەوەی کە دەبێ ئەمە چ مانایەك بگەیەنێت: هێزی پاڵپشت لە دەریاوە؟ سەربازەکان لەوێ خۆیان حەشاردابوو؟ خێو بوون؟ هیچ ڕوونکردنەوەیەك مانای نەبوو.

لەکاتێکدا کە ئەوان تەماشایان دەکرد، لە سەرانسەری شاخەکە تۆپەڵی ئاگر هاوێژران و ژاوەژاوێکی تۆقێنەر لە ژێرەوەڕا بەرز بووەوە، وەکو ئەوەی کە ملیۆنێك هۆرن لێبدرێت. پێیان وابوو ئەمانە دێوەزمەن. پاسەوانەکان، کە ئازاترین و ژیرترین بوون لەناو سوپای ڕۆمدا، لە ترسا شوێنەکانی خۆیان چۆڵ کرد.

بەهاتنی ڕۆژی دواتر، هانیباڵ لە زەویە قامیشەڵانەکە ڕایکرد. فێڵەکەی چی بوو؟ ئایا ئەو بە ڕاستی دێوەزمەی هێنابوونە کایە؟ لە ڕاستیدا ئەوەی کە ئەو کردی فەرمان کردن بوو بە هێنانی چەند باوەشە لقە دارێك کە ببەسترێنەوە بە قۆچەکانی هەزاران گا کە وەکو بار هەڵگر لەگەڵ سەربازەکانیدا بوون. دوایی لقەدارەکان ئاگریان تێبەردرا و

دیمەنی مەشخەڵانی سوپایەکیان پیشاندا کە بەروو شاخ ڕێدەکەن. کاتێك لقە دارەکان سوتان و ئاگرەکە گەیشتە سەر پێستی گایەکان، شێتگیر بوون و هەر یەکەیان بەلایەکدا دەرپەڕین و وەکو شێت دەیانناڵاند و ئاگریان بەهەموو لای شاخەکەدا بڵاو کردەوە. کلیلی سەرکەوتنی ئەم ئامرازە مەشخەڵەکان، ئاگرەکە، یان ژاوەژاوەکان نەبوون، بەڵکو ڕاستی ئەوە بوو کە هانیباڵ مەتەڵێکی دروستکردبوو کە هۆش و سەرنجی پاسەوانەکانی ڕاکێشابوو و پەیتا پەیتا دەیترساندن. مەحاڵ بوو لە ترۆپکی شاخەکەوە ئەم دیمەنە سەیرە ڕوون بکرێتەوە. ئەگەر پاسەوانەکان بیانتوانیایە ئەمە ڕوون بکەنەوە ئەوا لە شوێنەکانی خۆیان دەمانەوە.

ئەگەر کەوتیتە تەڵەیەکەوە، خراپتە پەنار پەسێونێکەوە و لە بارودۆخێکدا لە حاڵەتی بەرگریدا بوویت، هەوڵ بدە تاقیکردنەوەیەکی سادە بکەیت: شتێك بکە کە ناکرێ بە ئاسانی ڕوون بکرێتەوە یان لێك بدرێتەوە. کردارێکی سادە هەڵبژێرە، بەڵام بەشێوازێك جێبەجێی بکە کە نەیارەکەت ناجێگیر دەکات، شێوازێك بە چەندان لێکدانەوەی مومکینەوە، کە نیازەکەت تەمومژاوی بکات. تەنیا پێشبینی نەکراو مەبە (هەرچەندە ئەم تاکتیکەش دەشێ سەرکەوتوو بێت). وەکو هانیباڵ دیمەنێك دروست بکە کە ناخوێنرێتەوە. پێدەچێ میتۆدێك نەبێت بۆ شێتییەکەی تۆ، نە قافیەیەك و نە هۆکارێك نەبێت، تاکە ڕوونکردنەوەیەك نەبێت. ئەگەر تۆ ئەمە بە دروستی ئەنجام بدەیت، ئەوا ترس و لەرز بڵاو دەکەیتەوە و پاسەوانەکان پێگەکانیان چۆڵ دەکەن. ئەمە ناو بنێ تاکتیکی "شێتگیریی ساختەی هاملێت" چونکە هاملێت بە شێوازێکی کاریگەر لە شانۆییەکەی شەیکسپیردا بەکاریدێنێت، لە ڕێگەی ڕازی ڕەفتارەکەیەوە کلاودیۆسی زڕ باوکی پێ دەترسێنێت. ڕازئامێز هێزەکانت گەورە و هێزت تۆقێنەرتر بەدیار دەخات.

وێنە: سەمای ڕووپۆشەکان– ڕووپۆشەکان سەماکار دەشارنەوە. ئەوەی کە ئەوان پیشانی دەدەن دەبێتە هۆی هاتنەجۆش. ئەوەی کە دەیشارنەوە ئارەزوومەندی زیاد دەکات. ئەمەیە جەوهەری ڕاز.

دەسەڵات: ئەگەر تۆ دەستبەجێ خۆت ڕانەگەیەنیت، ئەوا پێشبینی دەبزوێنیت...ڕازێکی کەم لەگەڵ هەموو شتێکدا ئاوێتە بکە و ڕازەکە ڕێزێکی نقد دەبزوێنێت. کاتێکیش تۆ ڕوونی دەکەیتەوە، زۆر ڕاشکاو مەبە...بەمشێوەیە تۆ لاسایی شێوازی خوداوەند دەکەیتەوە کاتێك وا دەکەیت مرۆڤەکان سەرسام بن و ڕامێنن.

(بالتاسار گراسیەن ١٦٠١-١٦٥٨)

پیچەوانە بوونەوە

لە سەرەتای سەرکەوتنت بەرەو ترۆپك، دەبێ بەهەموو شێوەیەکی سەرنج ڕابکێشیت، بەڵام لەکاتێکدا کە بەرزتر دەبیتەوە دەبێ بەردەوام خۆت بگونجێنیت. قەت بەهەمان تاکتیك خەڵکی بێزار مەکە. کەشێکی ڕاز جادووی بە بەرەوەیە بۆ ئەوانەی کە پێویستیان بە دروستکردنی پرشنگێکی دەسەڵات هەیە و پێویستیان بەوەیە وا بکەن تێبینی بکرێن، بەڵام دەبێ بەشێوەیەکی هاوسەنگ و ڕێکوپێك دیار بێت. ماتا هاری بە ساختەچێتییەکەی پێی خۆی زۆر ڕاکێشا، هەرچەندە تۆمەتی ئەوەی کە سیخوڕ بوو درۆ بوو، لەکاتی خۆیدا گریمانەیەکی مەعقول بوو چونکە هەموو درۆکانی وایلێکردن جێی گومان و خراپەکار دەربدەکەوێت. مەهێڵە کەشی ڕازنامێزییەکەت بەهێواشی وەرچەرخێت بۆ ناوبانگی فریودان. دەبێ ئەو ڕازەی دروستی دەکەیت وەکو گەمەیەك دەرکەوێت، پڕ لەیاری و بێ هەڕەشە بێت. ئەو حاڵەتە بناسەرەوە کە تیایدا قاچی خۆت تێدەپەڕێنیت و بکشێوە.

لۆلا مۆنتێز یەکێك بوو لە پراوەکارە گەورەکانی هونەری بەکێشکردنی سەرنج. ئەو لە باکگراوندێکی ئێرلەندی چینی ناوەندەوە هات و بووە خۆشەویستی (فرانز لیچت) و پاشان مەعشوقەی ڕاوێژکاری سیاسی پاشا لودویگی باڤاریا. کەچی لە ساڵانی دواتردا، هەستی هاوسەنگی لەدەستدا.

لە لەندەن لە ١٨٥٠دا نمایشێکی (ماکبێس)ی شەیکسپیەر ئەنجامدرا بە بەشداری گەورەترین ئەکتەری ئەو کاتە، چارلز جۆن کین. هەموو کەسێکی خاوەن پێگە لە

کۆمەڵگەی ئینگلیزدا لەوی دەبوو. دەنگۆی ئەوە بلاو بووەوە کە تەنانەت شاژنە ڤیکتۆریا و میر ئەلبیرت لەویّ دەبوون. نەریتی ئەو سەردەمە وا پێویستی دەکرد کە هەمووان دانیشتبێن بەر لەوەی شاژن بگات. بۆیە ئامادەبووان کەمێك زووتر گەیشتن، و کاتێك شاژن هاتە ناو شوێنی شاهانەی، ئەوان پەیرەوییان لە تەقلیدی هەڵسان چەپڵەلێدان بۆی کرد. خەڵکی شاهانە چاوەڕیّ بوون، پاشان چەمانەوە. هەمووان دانیشتن و ڕووناکییەکان کز بوون. پاشان لە پڕێکدا، هەموو چاوەکان کەوتنە سەر شوێنێکی بەرانبەر شاژنە ڤیکتۆریا: ژنێك لە سێبەرەکانەوە دەرکەوت، کاتێکی درەنگتر لە شاژن دانیشت. ئەوە لۆلا مۆنتێز بوو. ئەو تاجێکی مرواری لەسەر قژە ڕەشەکەی و چاکەتێکی کولکن لەسەر شانەکانی بوو. خەڵکی واقیان وڕمابوو و بەگوێچکەی یەکتریاندا دەچپاند لەکاتێکدا کە چاکەتە پێست قاقمەکەی هێنرایە خوارەوە و درێشە وەنەوشەییەکەی دەرکەوت. لەگەڵ سوڕاندنی سەریان، ئامادەبووان توانیان ئەوە ببینن کە هاوسەرە پاشاییەکە بە ئەنقسەت خۆیان لە ڕوانین لە شوێنەکەی لۆلا بوارد. ئەوان شوێن نموونەکەی ڤیکتۆریا کەوتن و پاشماوەی ئێوارەکە لۆلا مۆنتێز فەرامۆش کرا. پاش ئەو ئێوارەیە کە لە کۆمەڵگەی کەشخە و ڕاقیدا جورئەتی ئەوەی نەکرد لەگەڵ ئەودا ببینرێت. هەموو هێزەی موگناتیسییەکانی پێچەوانە بوونەوە. خەڵکی ڕایاندەکرد تا نەیبینن. ئایندەی لە ئینگلتەرە تەواو بوو.

قەت زێدە چاوچنۆك دەرمەکەوە بۆ سەرنج ڕاکێشان، چونکە ئەمە ئاماژەی نائەمنی دەدات و و نائەمنیش دەسەڵات زەوت دەکات. کاتێك لە حزوری پاشا یان شاژندا، یان هاوتاکانیاندایت، بچەمێرەوە و بەرەو سێبەرەکان پاشەکشە بکە، قەت کێبڕکیّ مەکە.

یاسای ٧

وا له ئەوانیتر بکه کارەکەت بۆ بکەن، بەڵام هەمیشه خۆت بکه به خاوەنی

دوکه

ژیری، زانیاری و جوڵانی خەڵکی تر بەکاربهێنه بۆ خزمەتی دۆزی خۆت. هاوکارییەکی وەها کات و وزەیەکی زۆرت بۆ دەگێڕێتەوە، ئەمه پرشنگێکی بەماداری کارایی و خێراییت دەداتێ. له کۆتاییدا یارمەتیدەرانی تۆ بیر دەچنەوە و یادت دەکرێتەوە. قەت ئەو شته بۆ خۆت ئەنجام مەدە که ئەوانیتر دەتوانن بۆ تۆی ئەنجام بدەن.

سەرپێچی و پەیڕەوکردنی یاساکه

له ساڵی ١٨٨٣دا، زانایەکی سربی بەناوی نیکۆلا تێسلا بۆ لقی ئەوروپی کۆمپانیای کیشوەریی ئەدیسۆن کاری دەکرد. ئەو داهێنەرێکی لێهاتوو بوو و چارلز باچەلەر، بەڕێوەبەری کارگه و هاوڕێی کەسیی تۆماس ئەدیسۆن ڕازیکرد تا له ئەمریکا سۆراخی سامانی خۆی بکات، نامەیەکی یەکترناسینی پێدا تا به خودی ئەدیسۆنی بناسێنێت. بۆیه ژیانێکی نارەحەت و پڕ گیروگرفتی دەستپێکرد که تاوەکو مردنی تێسلا درێژەی کێشا.

کاتێك تێسلا له نیویۆرك چاوی به ئەدیسۆن کەوت، داهێنەره بەناوبانگەکه هەر لەوێ کاری دایه. تێسلا هەژده سەعات له ڕۆژێکدا کاری کرد، ڕێگەگەلێکی دۆزییەوه بۆ

باشکردنی داینەمۆ بەراییەکانی ئەدیسۆن. لە کۆتاییدا ئەو پێشنیاری کرد بەتەواوی دیزاینیان بکاتەوە. بەلای ئەدیسۆنەوە ئەمە ئەرکێکی مەزن دیار بوو کە لەوانەبوو ساڵانێك بخایەنێت بەبێ ئاکام، بەڵام ئەو بە تێسلای وت "پەنجا هەزار دۆلاری بۆ تۆ تێدایە-ئەگەر تۆ بتوانیت بیکەیت". تێسلا ڕۆژ و شەو کاری لەسەر پرۆژەکە کرد و تەنیا دوای ساڵێك ڤێرژنێکی چاککراوی داینەمۆی بەرهەمهێنا، کە کۆنترۆڵی ئۆتۆماتیکی هەبوون. ئەو چووە لای ئەدیسۆن بۆ ئەوەی هەواڵی بەپەلەی بداتێ و پەنجا هەزار دۆلارەکەی وەربگرێت. ئەدیسۆن چاککردنەکەی بەدڵ نەبوو کە لەبەرانبەریدا خۆی و کۆمپانیاکەی ئیعتیبارەکەیان دەچنیەوە، بەڵام کاتێك مەسەلەکە هاتە سەر پارە، بە گەنجە سربییەکەی وت "تێسلا، تۆ لە گاڵتە و گەپی ئەمریکی ئێمە تێناگەیت!" و لەبری ئەمە پێشنیاری موچە زیادکردنی بۆ کرد.

تێسلا خووی دابووە دروستکردنی سیستەمێکی تەزووی گۆڕاو (ئەی سی)ی کارەبا. ئەدیسۆن باوەڕی بە سیستەمێکی تەزووی نەگۆڕ هەبوو (دی سی) و نەك تەنیا ڕەتیکردەوە پشتگیری توێژینەوەی تێسلا بکات بەڵکو دواتر هەموو ئەوەی لە توانایدا بوو کردی بۆ زیان گەیاندن پێی. تێسلا ڕوویکردە خاوەن سامانی گەورەی پیتسبێرگ، جۆرج وێستینهاوس کە کۆمپانیای کارەبایی خۆی بونیاد نابوو. وێستینهاوس بەتەواوی کۆمەکی دارایی توێژینەوەکەی تێسلای کرد و ڕێککەوتننامەیەکی پاداشتی بەرچاوی خستە بەردەم لە قازانجەکانی داهاتوودا. ئەو سیستەمەی تەزووی گۆڕاو کە تێسلا گەڵاڵەی کرد هێشتا لەمڕۆدا ستانداردە- بەڵام پاش ئەوەی ماف خاوەندارێتی بەناوی ئەوەوە کرا، زاناکانی تر هاتنە پێشەوە بۆ خۆ کردنە خاوەنی داهێنانەکە، بانگەشەی ئەوەیان کرد کە ئەوان بناغەکەیان بۆ ئەو داناوە. ناوی ئەو لەو تێکەولێکەیەدا ون بوو و خەڵکی داهێنانەکەیان خستە پاڵ خودی وێستنهاوس.

ساڵێك دواتر، وێستنهاوس کەوتەبەر ئۆفەرێکی (جەی پی مۆرگان) کە وایلێکرد ئەو گرێبەستەی پاداشتی بەخشندەیە بکشێنێتەوە کە لەگەڵ تێسلا واژۆی کردبوو. وێستینهاوس بۆ زاناکەی ڕوونکردەوە کە کۆمپانیاکەی بەرگەی نەدەگرت ئەگەر

پاداشتەکانی بەتەواوی پێ بدایە، ئەو تێسلای ڕازیکرد تا ساغکردنەوەی مافەکانی داهێنانی لەبەرانبەر ۲۱٦,۰۰۰ دۆلاردا قبوڵ بکات- بێگومان بڕە پارەیەکی زۆر بوو، بەلام بەهاکەیان زۆر کەمتر لە ۱۲ ملیۆن دۆلار بوو لەو کاتەدا. کۆمەکبەخشەکان تێسلایان لە سامان، ماف داهێنان و لە جەوهەردا لە ئیعتیبار بۆ گەورەترین داهێنانی ژیانی، بێبەری کردبوو.

ناوی گوگلیمۆ مارکۆنی بۆ هەمیشە دەبەسترێتەوە بە داهێنانی ڕادیۆ. بەلام خەلکێکی کەم دەزانن کە لە بەرهەمهێنانی داهێنانەکەیدا- ئەو لە سەرانسەری کەنالی ئینگلیز دا لە ۱۸۹۹ پەخشی سیگناڵی کرد- مارکۆنی ئەو مافەی داهێنانی بەکارهێنا کە تێسلا لە ۱۸۹۷دا تۆماری کردبوو و کارەکەی پشت ئەستوور بوو بە توێژینەوەی تێسلا. جارێکی تر تێسلا هیچ پارە و ئیعتیبارێکی وەرنەگرت. تێسلا مۆتۆرێکی بزوێنەر و سیستەمێکی وزەی گۆڕاوی داهێنا و ئەو "باوکی ڕاستەقینەی ڕادیۆ"یە. لەگەڵ ئەوەشدا هیچ کام لەم دۆزینەوانە ناوی ئەوی پێوە نییە. ئەو وەکو پیرە پیاوێك، لە هەژاریدا ژیا.

لە ساڵی ۱۹۱۷دا، لە ساڵانی هەژاریی دواتریدا، تێسلا پێی وترا کە میداڵی ئەدیسۆنی ئینستیتۆی ئەمریکی بۆ ئەندازیارانی کارەبا وەردەگرێت. ئەو مێداڵەکەی ڕەت کردەوە. وتی "ئێوە پێشنیاری ئەوە دەکەن بە میداڵێك ڕێزم بۆ دابنێن کە دەمتوانی لە یەخەی چاکەتەکەمی بدەم و بۆ کاتێکی پڕ شانازی بە بەردەم ئەندامانی ئینستیتۆکەتاندا ڕێ بکەم. ئێوە جەستەی منتان دەڕازاندەوە و بەردەوام دەبوون لەوەی لێگەڕێن ئەقڵم و بەرهەمە ئەفرێنەرەکان لەبرسا بمرن لەبەرانبەر نەتوانینی دانپێدانان لەکاتێکدا ئەو بناغەیەی دابین کرد کە بەشی زۆری ئینستیتۆکەی ئێوەی لەسەر ڕۆنراوە".

لێکدانەوە

زۆر کەس ئەو وەهمەی لایە کە زانست، بەو شێوەیەی کە مامەڵە لەگەڵ فاکتەکاندا دەکات، لەودیو ئەو ڕکابەرێتییە ناچیزانەوەیە کە گیروگرفت بۆ جیهان دروست دەکەن. نیکۆلا تێسلا یەکێك بوو لەوانە. ئەو بڕوای وابوو زانست هیچ پەیوەندییەکی بە

سیاسەتەوە نییە و بانگەشەی ئەوەی دەکرد کە باکی بەناوبانگ و سامان نییە. لەگەڵ ئەوەشدا، کاتێك ئەو بەتەمەنداچوو، ئەمە کارە زانستییەکەی وێران کرد. بەهۆی ئەوەی هیچ پەیوەندییەکی بە هیچ دۆزینەوەیەکی دیاریکراوەوە نەبوو، نەیتووانی هیچ وەبەرهێنەرێك بۆ ئایدیا زۆرەکانی بەکێش بکات. لەکاتێکدا کە ئەو بیری لە داهێنانە گەورەکانی ئاینده دەکردەوە، ئەوانیتر ئەو مافی داهێنانەیان دزی کە ئەو هەنوکە گەلاڵەی کردبوو و شکۆمەندییەکەیان بۆ خۆیان برد.

ئەو دەیویست هەموو شتێك بەتەنیا بۆ خۆی بکات، بەڵام لە پرۆسەکەدا تەنیاخۆی دامێزرا و هەژار کەوت.

ئەدیسۆن جەمسەری پێچەوانەی تێسلا بوو. ئەو بە ڕاستی لیرمەندێکی زانستی یان داهێنەرێك نەبوو. ئەو جارێکیان وتبووی پێویستی بەوە نییە ماتماتیکناسێك بێت چونکە هەمیشە دەتووانیت خۆی کەسێکی وەها بەکرێ بگرێت. ئەمە میتۆدی سەرەکی ئەدیسۆن بوو. ئەو بە ڕاستی بزنسمانێك و برەوپێدەرێك بوو، ئەو مۆد و دەرفەتانەی هەبوون دەیدۆزینەوە، پاشان باشترین کەسی لە بوارەکەدا بەکرێ دەگرت تا کاری بۆ بکات. ئەگەر پێویست بووایە ئەوا دزی لە ڕکابەرەکانی دەکرد. لەگەڵ ئەوەشدا ناوی ئەو زۆر باشتر ناسرابوو لە هی تێسلا و ناوی ئەو زۆرتر پەیوەست دەکرایەوە بە داهێنانەکان.

وانەکە دوو دیوە: یەکەم، ئیعیتباری داهێنان یان ئەفراندنێك بەقەد خودی داهێنانەکە گرنگە ئەگەر نەڵێین گرنگترە. دەبێ تۆ ئیعتیبارەکە بۆ خۆت زامن بکەیت و ئەوانیتر لە دزینی، یان لە کەڵك وەرگرتن لە کارە سەختەکەت بەدوور بگریت. بۆ بەدیهێنانی ئەمە دەبێ هەمیشە چاودێر و دڵڕەق بیت، ئەفراندنەکەت بە بێدەنگی بهێڵیتەوە تا ئەو کاتەی کە دەتووانیت دڵنیا بیت لەوەی هیچ سیسارکە کەچەڵێك بە سەر سەرتەوە دەور و خول نادات. دووەم، فێر بە کەڵك لە کاری خەڵکی تر وەرگریت بۆ خزمەتکردنی زیاتری دۆزەکەت. کات گرنگە و ژیان کورتە. ئەگەر تۆ هەوڵ بدەیت بەتاقی تەنیا هەمووی خۆت ئەنجامی بدەیت، ئەوا حاڵت شڕ دەبێت، وزەت لەبەر دەڕوات و دادەمێزرێیت. زۆر باشترە کە هێزەکانت پارێزگاری لێبکەیت، باز بدە سەر ئەو کارەی ئەوانیتر کردوویانە و ڕێگەیەك بدۆزەرەوە بیکەیتە هی خۆت.

هەموو کەسێك لە ناو بازرگانی و پیشەسازیدا دزی دەکات. من خۆم زۆرم دزیووە. بەلام دەزانم چۆن بدزم.

تۆماس ئەدیسۆن، ١٨٤٧-١٩٣١

کلیلی دەسەلات

جیهانی دەسەڵات داینامیکی جەنگەڵی هەیە: ئەوانە هەن کە بە ڕاوکردن و کوشتن دەژین و ژمارەیەکی زۆری ئەو زیندەوەرانەش هەن (کەمتیار، سیسارکە کەچەڵ) کە لەسەر ڕاوکردنی ئەوانیتر دەژین. ئەمانەی دوایی، جۆرە کەمتر وێناکراوەکان زۆرجار ناتوانن ئەو کارە بکەن کە جەوهەرییە بۆ دروستکردنی دەسەڵات. ئەوان لەگەڵ ئەوەشدا زوو تێدەگەن لەوەی کە ئەگەر تا ماوەیەکی پێویست چاوەڕێ بکەن ئەوا دەتوانن هەمیشە ئاژەڵێکی تر بدۆزنەوە بۆ ئەوەی کارەکەیان بۆ بکات. ساویلکە مەبە: لەم ساتەوەختەدا، لەکاتێکدا کە تۆ تاقەتت بە پرۆژەیەکەوە دەپروکێت، سیسارکە کەچەڵ هەن بەسەر سەرەتا خول دەخۆن و هەوڵ دەدەن ڕێگەیەك بدۆزنەوە تا زێندوو بمێنن و تەنانەت لەسەر ئەفراندنەکەت بلەوەڕێن. کەڵکی نییە لەمبارەیەوە سکاڵا بکەیت، یان بە خەم و خەفەت خۆت بتلێنیتەوە، وەك ئەوەی تێسلا کردی. وا باشترە خۆت بپارێزیت و بچیتە ناو گەمەکەوە. هەر کە بناغەیەکی دەسەڵاتت بونیاد نا، خۆت ببە بە سیسارکە کەچەڵ و کات و وزەیەکی زۆر بۆ خۆت پاشەکەوت بکە.

لەو دوو جەمسەرەی گەمەکە، دەشێ یەکێکیان بە نموونەی (ڤاسکۆ نونێز دی بالبوا) شرۆڤە بکرێت. بالبوا فرچکی بە شتێکەوە گرتبوو- دۆزینەوەی ئێل دۆرادۆ، شاری ئەفسانەیی سامانی زۆر و زەبەند.

لە سەرەتاکانی سەدەی شانزەدا، پاش چەندە سەختی و گرفت و نزیکبوونەوە لە مەرگ، ئەو بەڵگەی ئیمپراتۆریەتی کەورە و دەوڵەمەندی باشووری مەکسیکی دۆزییەوە، کە دەکاتە پیرۆی ئەمڕۆ. بە گرتنی ئەم ئیمپراتۆریەتە، ئینکان، و ڕکێفکردنی ئاڵتونەکەی، خۆی دەکردە (کۆرتێس)ێکی تر. کێشەکە ئەوە بوو کە تەنانەت لەکاتێکدا

کە ئەم دۆزینەوەیەشی ئەنجامدابوو، دەنگۆی ئەمە لەنێو چەندەها دۆزەرەوەی تر بلاو بووەوە. ئەو لەوە تێنەگەیشت کە نیوەی گەمەکە بریتییە لە بەبێدەنگ هێشتنەوەی و چاودێریکردنی وریایانەی ئەوانەی دەوروبەری. چەند ساڵێك پاش ئەوەی شوێنگەی ئیمپراتۆریەتی ئینکانی دۆزییەوە، سەربازێك لە سوپاکەی خۆی بەناوی فرانسیسکۆ پیزارۆ، پارمەتیدەر بوو بۆئەوەی بە تۆمەتی خیانەت تووشی سەرپەڕاندن ببێت. پیزارۆ پرژایە سەر دەستخستنی ئەوەی کە بالبوا ساڵانێکی زۆری بە هەوڵدان بۆ دۆزینەوەی بەسەر بردبوو.

جەمسەرەکەی تر ئەوەی پیتەر پۆل ڕوبێنسە کە لەدرەنگانی ژیانی کاریدا، خۆی لەبەرانبەر شەپۆلێکی داواکاری بۆ تابلۆکان دۆزییەوە. ئەو سیستەمێکی دروستکرد: لە ستۆدیۆ گەورەکەیدا ئەو دە دوانزە وێنەکێشی دامەزراند، یەکێکیان پسپۆڕ بوو لە ڕۆبدا، ئەویتر لە باکگراوندەکان و هیتر. ئەو هێڵێکی بەرهەمهێنانی بونیادنا کە تیایدا ژمارەیەکی گەورەی کانڤاس لەهەمان کاتدا کاریان لەسەر دەکرا. کاتێك کریارێکی گرنگ سەردانی ستودیۆکەی دەکرد، ڕوبێنس بۆ ماوەی ڕۆژێك وێنەکێشەکانی بەدەر دەنا. لەکاتێکدا کە کریار لە بالکۆنییەوە تەماشای دەکرد، ڕوبێنس بە ڕیتمێکی بێ وێنە و بە وزەیەکی باوەڕنەکراوەوە ئیشی دەکرد. کڕیارەکە بە سەرسامییەوە لەبەرانبەر ئەم پیاوە ماندوونەناسە کە دەیتووانی لە کاتێکی کورتدا ئیش لەسەر چەند شاکارێك بکات، شوێنەکەی جێ دەهێشت.

ئەمە جەوهەری یاساکەیە: فێر بە ئەوانیتر کارەکەت بۆ بکەن لەکاتێکدا کە تۆ خاوەنداریێتی دەکەیت و وا خۆت دەرخە کە دەسەلات و هێزێکی خوداوەندئاسات هەیە. ئەگەر پێت وابێت وەها گرنگە هەموو کارەکان خۆت بیکەیت، ئەوا قەت دوور بڕ ناکەیت و بەدەست چارەنووسی بالبۆواکان و تێسلاکانەوە دەناڵێنیت. خەڵکێکی خاوەن ئەو شارەزایەتی و ئەفراندنە بدۆزەرەوە کە تۆ نیتی. یان کاریان پێ بدە، لەکاتێکدا کە ناوی خۆت دەخەیتە سەرەوەی ناوی ئەوانەوە، یان ڕێگەیەك بدۆزەرەوە تا کارەکەیان ببەیت و

بیکەینە هی خۆت. لێرەوە ئەفرێنەرێتی ئەوان دەبێتە هی تۆ و تۆ بە نسبەت جیهانەوە وەکو بلیمەتێك دیار دەبیت.

ئەم یاسایە پیادەکردنێکی تری هەیە کە پێویستی بە بەکارهێنانی مشەخۆرانەی کاری هاوسەردەمەکانت نییە: رابردوو بەکاربێنە، کە کۆگایەکی گەورەی ماریفەت و ژیرییە. ئیسحاق نیوتن بەمەی دەوت " وەستان لەسەر شانی زەبەلاحەکان". مەبەستی ئەوە بوو کە لە ئەنجامدانی دۆزینەوەکانیدا، ئەو کاری لەسەر دەستکەوتەکانی ئەوانیتر کردبوو. ئەو دەیزانی کە بەشێکی گەورەی پرشنگی بلیمەتییەکەی، دەگەرێتەوە بۆ توانای لێزانی بۆ زۆرترین کەڵك وەرگرتن لە قوڵبینییەکانی زاناکانی رێنیسانس، سەدەکانی ناوەڕاست و دێرین. شەیکسپیەر زنجیرەی رووداو، کارەکتەر و تەنانەت دیالۆگی لە پلوتارك و نووسەرانی تر وەردەگرت، چونکە دەیزانی لە نووسینی سایکۆلۆژیای قووڵ و وتەی ژیرانە کەس لە پلوتارکی تێنەپەڕاندووە. چەند نووسەری دواتر بە نۆرەی خۆیان شتیان لە شەیکسپیەر وەرگرتووە (*قۆپییان کردووە*)؟

ئێمە هەمووممان دەزانین ژمارەیەکی چەند کەمی سیاسییەکانی ئەمڕۆ وتارەکانی خۆیان دەنووسن. قسەکانی خۆیان تاکە دەنگێکیشیان بۆ مسۆگەر ناکت. رەوانبێژییان و زیرەکییان، هەرچەنێك بێت، قەرزاریاری وتارنوسێکن. خەڵکی تر کارەکە دەکەن، ئەمان دەبنە خاوەنی. دیوی پۆزەتیڤی ئەمە جۆرە دەسەڵاتێکە کە بۆ هەمووان هەیە. فێر بە ماریفەتی رابردوو بەکار بێنیت و لێرەوە تۆ وەکو بلیمەتێك دەردەکەویت، تەنانەت ئەو کاتەش کە بە ڕاستی وەرگرێکی زیرەکیشیت.

ئەو نووسەرانەی کە لە سروشتی مرۆڤدا قووڵ بوونەوە، وەستایانی دێرینی ستراتیژ، مێژوونووسانی گەمژەیی مرۆڤ، ئەو پاشا و شاژنانەی کە بە قورسترین شێوە فێر بوون چۆن دەست و پەنجە لەگەڵ باری قورسی دەسەڵاتدا بکەن- مەعریفەتیان تۆزی کۆکراوەیە، چاوەڕێ بووە تا تۆ بێیت و لەسەر شانیان بوەستیت. دەکرێ زیرەکییان ببێتە زیرەکی تۆ، شارەزایەتییان ببێتە شارەزایەتی تۆ و ئەوان قەت سەروکەللەیان پەیدا نابێتەوە تا بە خەڵکی بڵێن تۆ بە ڕاستی چەنێك نارەسەنیت. تۆ دەتوانیت سەرسەختانە بەدرێژایی ژیان

کار بکەیت، چەندەها هەڵە بکەیت، کات و وزە بەفیڕۆ بدەیت لە هەوڵی ئەوەدا کە شتەکان لە ئەزموونی خۆتەوە بکەیت. یان دەتووانیت چەند سوپایەکی ڕابردوو بخەیتە گەڕ. هەروەك بیسمارك جارێکیان وتی "گەمژەکان دەڵێن لە ئەزموونەوە فێر دەبین. من پێم باشترە کەڵك لە ئەزموونی ئەوانیتر وەرگرم".

وێنە: سیسارکە کەچەڵ. لە هەموو زیندەوەرانی ناو جەنگەڵ، بە ئاسانترین شێوە پێی دەگات. کاری سەختی ئەوانیتر دەبێتە کاری ئەو. شکستی ئەوان بۆ زیندوومانەوە دەبێتە خۆراکی ئەو. چاوێك لە سیسارکە کەچەڵ بکە– لەکاتێکدا کە تۆ لەکاری سەختدایت، ئەو بەسەر سەرتەوە دەخولێتەوە. شەڕی لەگەڵ مەکە، بچۆرەپاڵی.

دەسەڵات: شتی زۆر هەیە بۆ زانین، ژیان کورتە و ژیان نیە بەبێ مەعریفە. بۆیە ئەوە ئامرازێکی نایابە کە ماریفەت لەهەموان بەدەست بێنیت. لێرەوە، بە ئارەقی ناوچەوانی ئەوانیتر، ناوبانگی زۆرزانێك بەدەست دێنیت.

(بالتاسار گراسیەن، ١٦٠١–١٦٥٨)

پێچەوانەبوونەوە

کات هەن کە تیایاندا خۆ کردنە خاوەنی ئەو کارەی ئەوانیتر کردوویانە ژیرانە نیە: ئەگەر دەسەڵاتی تۆ وەکو پێویست بونیادی نەگرتووە، ئەوا وەها دیار دەبیت کە خەریکی لەبەر سەرنج و هۆشی گشتی پاڵ بنێیت. بۆئەوەی بەکاربەرێکی لێهاتووی بەهرە بیت ئەوا دەبێ پێگەکەت بتەو بێت، ئەگینا بە فریودان تۆمەتبار دەکرێیت.

دڵنیا بە لەوەی کە دەزانیت کاتێك ڕێگە بە خەڵکی تر دەدەیت هاوبەش بن لە ئیعتیبارەکەدا خزمەت بە ئامانجەکەت دەکات. بەتایبەت گرنگە چاوچنۆك نەبیت کاتێك گەورەیەك لەسەروو تۆوە هەیە. سەردانی مێژوویی سەرۆك ڕیچارد نیکسن بۆ کۆماری گەلی چین لە بنەڕەتدا بیرۆکەی ئەو بوو، بەڵام لەوانەبوو قەت ڕوویبدایە ئەگەر لەبەر دیپلۆماسیەتی لێهاتووانەی هێنری کیسینجەر نەبووایە. لەگەڵ ئەوەشدا، لەگەڵ هاتنی کاتی خۆ بەخاوەنکردندا، کیسینجەر بەشێوەیەکی لێهاتووانە لێگەڕا نیکسن پشکی شێری

بەر بکەوێت. بە زانینی ئەوەی کە حەقیقەت دوایی دەردەکەوێت، وریا بوو لەوە ڕێگەی خۆی لە کورت مەودادا نەخاتە مەترسییەوە لە ڕێگەی قۆرخکردنی سەرنجی گشتییەوە. کیسینجەر شارەزایانە یارییەکەی کرد: ئەو خۆی کردبووە خاوەنی کاری ئەوانەی ژێر خۆی لەکاتێکدا کە بە ئەدەبەوە ئیعتیباری کار و زەحمەتی خۆی بەخشییە ئەوانی سەرەوە. ئەمەیە شێوازی یارییەکە.

بۆئەوەی سەلامەت بێت، ئەگەر ڕاوچی پشت بە ئەمنیەتی عەرەبانەکە ببەستێت، کەڵک لە قاچەکانی شەش ئەسپەکە وەردەگرێت و وەها لە (وانگ لیانگ) دەکات هەوسارەکانیان بەدەستەوە بگرێت، پاشان خۆی ماندوو ناکات و بەئاسانی دەبینێت پێش ئاژەڵە خێراکان بداتەوە. ئێستا بە خەیاڵی ئەوەی کە لە کەڵکی عەرەبانەکە قوتار بووە، واز لە قاچە بەسوودەکانی ئەسپەکان و شارەزایەتی وانگ لیانگ دەهێنێت و دڵخۆشە بەوەی بە دوای ئاژەڵەکاندا ڕابکات و پاشان، ئەگەرچی قاچەکانی ئەوەندەی قاچەکانی (لوو چی) خێرا بوون، لەکاتی خۆیدا پێشی ئاژەڵەکانی نەدەدایەوە. لە ڕاستیدا، ئەگەر ئەسپی باش و عەرەبانەی بەهێز بەکار بهێنرێن، ئەوا تەنیا خزمەتکاری پیاو و خزمەتکاری ژن بایی پێویست باش دەبن بۆ گرتنی ئاژەڵ.

هان فێی تزو، فەیلەسوفی چینی، سەدەی سێیەمی پێش زایین

مریشکە کوێر

مریشکێک کە بینایی لەدەستدابوو و بە پێ پڕۆکە کردن لە زەوی ڕاهاتبوو بۆ گەڕان بەدوای خۆراکدا، هەرچەندە کوێر بوو هێشتا بەردەوام بوو لە پێ پڕۆکەکردن بەوپەڕی سەرسەختییەوە. ئەو قاچە ماندووە چ کەڵکێکی هەبوو؟ مریشکێکی تری تیژبین کە قاچە ناسکەکانی پاراستبوو قەت لای مریشکە کوێر لانەچوو و کەیفەی بە بەرهەمی مریشکە ماندووەکەی تر دەکرد، چونکە چەندەی مریشکە کوێرەکە پێ پڕۆکەی لە زەوی دەکرد و دەنکە گەنمێک دەردەکەوت، هاوەڵە تێشکگرەکەی قوتی دەدا.

حەکایەتەکان، گۆسۆلد لێسینگ ١٧٢٩-١٧٨١

یاسای ژماره ٨

وا له خەڵکی تر بکە بێنە لات، ئەگەر پێویست بوو چەشتە بەکاربهێنە

حوکم

کاتێک تۆ کەسەکەی تر ناچار دەکەیت هەنگاو بنێت، تۆ ئەو کەسەیت کە کۆنترۆڵت بەدەستە. هەمیشە وا باشترە وەها لە نەیارەکەت بکەیت بێتە لات و لە پرۆسەکەدا واز لە پلانەکانی خۆی بێنێت. بە دەستکەوتی سەروو ئاسایی بەکێشی بکە– پاشان هێرش بەرە. تۆ کارتەکانت بەدەستەوە دەبێت.

پەیڕەویکردن لە یاساکە

لە کۆنگرەی ڤییەنا لە ١٨١٤دا، زلهێزەکانی ئەورووپا کۆ بوونەوە بە چنینەوەی پاشماوەی ئەورووپای دارماوی ناپۆلیۆن. شارەکە پڕ بوو لە شادی و ئاهەنگەکان درەوشاوەترین بوون لە یادەوەریدا. لەگەڵ ئەوەشدا، سێبەری ناپۆلیۆن خۆی بەسەر ڕێوشوێنەکانەوە بوو. لەبری ئەوەی لەسێدارە بدرێت یان دەربەدەر بکرێت، ڕەوانەی دوورگەی ئێلبا کرا بوو کە زۆر لە کەناری ئیتالیا دوور نەبوو.

تەنانەت ئەو کاتەش کە لەسەر دوورگەکە بەند کرابوو، پیاوێکی ئازا و ئەفرێنەری وەکو ناپۆلیۆن پۆناپەرت حاڵی هەمووانی ناجێگیر دەکرد. نەمساوییەکان پیلانی ئەوەیان دانا لە ئێلبا بیکوژن، بەڵام بۆیان دەرکەوت ئەمە مەترسیدارە. ئالێکساندەری یەکەم، تزاری

میراجیی ڕوسیا، بە توورە بوون لە کۆنگرێس شڵەژانەکەی زیاتر کرد کاتێک بەشێکی پۆڵەندە نکوڵییان کرد: "ئاگادار بن، دێوەزمەکە بەرەڵا دەکەم!" ئەو هەڕەشەی کرد و هەمووان زانییان مەبەستی ناپۆلیۆنە. لە هەموو ئەو دەوڵەتمەدارانەی لە ڤیەننا کۆ ببوونەوە، تەنیا تالیراند، وەزیری دەرەوەی پێشووی ناپۆلیۆن هێمن و بێباک دیار بوو، وەک ئەوە وابوو کە ئەو شتێکی دەزانی ئەوانیتر نەیاندەزانی.

لەهەمان کاتدا، لە دوورگەی ئێلبا، ژیانی ناپۆلیۆن گاڵتەجارییەکی شکۆی پێشووی بوو. وەکو "پاشا"ی ئێلبا، ئەو ڕێگەی پێدرابوو تا دەربارێک دروستبکات- چێشتلێنەر، کارگوزاری ڕێکخستنی پۆشاک، پیانیستی ڕەسمی و چەند دەربارێک. هەموو ئەمە بۆ ڕیسوارکردنی ناپۆلیۆن دانرابوون و پێدەچوو کاریگەریش بێت.

لەگەڵ ئەوەشدا ئەو زستانە، زنجیرەیەک ڕووداو ڕوویاندا زۆر سەیر و دراماتیکی بوون کە دەکرا بکرێتە شانۆییەک. ئێلبا بە کەشتییە بریتانییەکان چواردەوری گیرابوو، تۆپخانەکانیان هەموو خاڵەکانی دەرچوونیان دەپێکا. لەگەڵ ئەوەشدا، بەشێوەیەک لە شێوەکان و لەبەر ڕووناکایی ڕۆژ لە ٢٥ی کانوونی دووەمی ١٨١٥دا، کەشتییەک بە تۆسەد پیاوەوە ناپۆلیۆنیان هەڵگرت و ملیان لە دەریا نا. ئینگلیزەکان بەدوای کەوتن بەڵام کەشتییەکە بۆی دەرچوو. ئەم ڕاکردنە تەقریبەن ئەستەمە بووە مایەی سەرسوڕمانی خەڵک لە سەرانسەری ئەورووپا و دەوڵەتمەدارانی لە کۆنگرەی ڤییەنا تۆقاند.

هەرچەندە وەها سەلامەتتر دەبوو کە ئەورووپا جێبهێڵێت، ناپۆلیۆن نەک تەنیا گەڕانەوە بۆ فەرەنسای هەڵبژارد، ئەو مەترسییەکانی هەنگاونان بەرەو پاریسی بە سوپایەکی بچوکەوە نەهێشت، بەو هیوایەی تاجەکە بەدەست بێنێتەوە. ستراتیژەکەی ئەو کاریگەر بوو- خەڵکی هەموو چینەکان خۆیان لەبەردەمیدا بخەنە سەر ئەژنۆ. سوپایەک لە ژێر (مارشاڵ نەی)دا لە پاریسەوە کەوتە ڕێ بۆ دەستگیرکردنی، بەڵام کاتێک سەربازەکان ڕێبەری پێشووی خۆشەویستی خۆیان بینی، هەڵوێستیان گۆڕی. ناپۆلیۆن جارێکی تر وەکو ئیمپراتۆر ڕاگەیەنرایەوە. خۆبەخشەکان پلە و پایەکانی سوپاکەیان پڕ کردەوە.

سەرگەردانی وڵاتەکەی داگرت، لە پاریس، حەشامات شێتگیر بوون. ئەو پاشایەی کە شوێنگۆڕکێی بە ناپۆلیۆن کردبوو لە وڵات ڕایکرد.

لەماوەی سەد ڕۆژی دواتردا، ناپۆلیۆن حوکمی فەرەنسای کرد. لەگەڵ ئەوەشدا، بەزوویی سەرگەردانی نەما. فەرەنسا مایەپوچ بوو، سەرچاوەکانی تەقریبەن بڕان و ناپۆلیۆن لەبەرانبەر ئەمەدا شتێکی وەهای لەدەست نەدەهات. لە شەڕی واتەرلۆ، لە مانگی شەشی ئەو ساڵەدا، ئەو بۆ دواجار بۆ تاهەتایە شکستی خوارد. ئەمجارە دوژمنەکانی وانەیەك فێر ببوون: ئەوان بۆ دوورگەی بێ فەڕی (سەینت هیلێنا) لە کەناری خۆرئاوای ئەفریقا دەربەدەریان کرد.

لێکدانەوە

تەنیا چەند ساڵێك پاش فاکتەکانی ڕاکردنی دراماتیکیانەی ناپۆلیۆن لە ئێلبا، ئاشکرا بوون. پێش ئەوەی ئەو بڕیاری هەوڵدان بکات بۆ هەنگاوە ئازایانەکەی، سەردانکەرانی دەربارەکەی پێیان وتبوو ئەو لە فەرەنسا لە هەر کاتێکی تر زۆرتر ناوبانگی هەیە و ئەمەی کە وڵاتەکە جارێکی تر پێشوازی لێدەکاتەوە. یەکێك لەم سەردانکەرانە ژەنەراڵ کۆڵەر بوو کە ناپۆلیۆنی قەناعەت پێهێنابوو کە ئەگەر ئەو ڕابکات، هێزەکانی ئەوروپا، بە ئینگلتەرەشەوە، دەیهێننەوە ناو دەسەڵات. ناپۆلیۆن زانیاریی نهێنی دەستکەوتبوو لەبارەی ئەوەی کە ئینگلیز وازی لێدێنن و لەڕاستیدا ڕاکردنەکەی لە ناوەڕاستی پاش نیوەڕۆدا و لەبەردەم چاوە سیخوڕەکانی ئینگلیزدا ڕوویدا.

ئەوەی کە ناپلیۆن نەیدەزانی ئەوە بوو کە پیاوێك لە پشت هەموو ئەمەوە، جڵەوەکەی بەدەستەوە بوو و ئەم پیاوە وەزیرەی پێشووی، واتە تالیراند، بوو. تالیراندیش هەموو ئەوەی دەیکرد بۆ گەڕاندنەوەی ڕۆژانی شکۆمەندی نەبوو بەڵکو بۆ تێکشکاندنی ناپۆلیۆن بوو بۆ تاهەتایە. لەبەرچاوگرتنی چاوچنۆکیی ئیمپراتۆر کە ناسەقامگیرکەری ئەوروپا بوو، ئەو لەمێژوو لێی هەڵگەڕابووەوە. کاتێك ناپۆلیۆن بەرەو ئێلبا دوور خرایەوە، تالیراند ناڕەزایەتی دەربڕیبوو. ئەو پێداگری کرد لەوەی کە یا دەبێ ناپۆلیۆن بۆ شوێنێکی دوورتر

دوور بخرێتەوە یان ئەورووپا هەرگیز ئاشتی بەخۆیەوە نابینێت. بەلام کەس گوێی بۆ شل نەکرد.

لەبری سەپاندنی بۆچوونی خۆی، تالیراند اچاوەڕێی کرد. ئەو بە کارکردن بەشێوەیەکی نهێنی، بۆ دواجار (کاستلەرێ و مێتەرنیک)ی وەزیرانی دەرەوەی ئینگلتەرە و نەمسای ڕازیکرد.

ئەم پیاوانە پێکەوە داوی ڕاکردنیان بۆ ناپۆلیۆن نایەوە. تەنانەت سەردانی کۆلەر بۆ چیاندنی بەلێنی شکۆمەندی بە گوێچکەی کابرای دەربەدەرکراودا، بەشێک بوو لە پلانەکە. وەکو لێزانێکی یاریی وەرەقە تالیراند هەر لە پێشدا هەموو شتێکی بۆ دەرکەوت. ئەو زانی ناپۆلیۆن دەکەوێتە ناو ئەو داوەی کە ئەم بۆی ناوەتەوە. ئەو بەهەمان شێوە پێشبینی ئەوەی کرد کە ناپۆلیۆن ولات بەرەو جەنگ ئاراستە دەکات کە، بەلەبەرچاوگرتنی هەلومەرجی لاوازبووی فەرەنسا، دەشێ تەنیا چەند مانگێك بخایەنێت. دیپلۆماتێك لە ڤیيەننا، کە تێگەیشتبوو لەوەی تالیراند لەپشت هەموو ئەمەوەیە، وتی "ئەو خانووەکەی ئاگرداوە بۆئەوەی لە ئافات ڕزگاری بکات".

کاتێك من چەشتەم بۆ ئاسك داناوە، تەقە لە یەکەم ئاسکی مێینە ناکەم کە دێت بۆنی بکات، بەلکو چاوەڕێ دەبم تا تەواوی پۆلە ئاسکەکە گرد دەبنەوە.

ئۆتۆ ڤۆن بیسمارك (١٨١٥-١٨٩٨)

کلیلی دەسەلات

ئەم سیناریۆیە چەند جار خۆی لەمێژوودا دووبارە کردۆتەوە: سەرکردەیەکی شەڕانگێز زەمینەسازیی زنجیرەیەك هەنگاوی ئازایانە دەکات کە بە بەدەستهێنانی دەسەلاتێکی زۆر دەستپێدەکات. لەگەلّ ئەوەشدا، دەسەلاتەکەی هێواش هێواش دەگاتە ترۆپك و بەزوویی هەموو شتێك لەدژی هەلّدەگەڕێتەوە. دوژمنە بێشومارەکانی پێکەوە یەکدەگرن. ئەو لە هەولّی جێگیرکردنی دەسەلاتەکەیدا، لە چوون بەم ئاقار و بەو ئاقاردا بڕست لەخۆی دەبڕێت و سەرەنجام دادەڕمێت. هۆکاری ئەم ڕەوگەیە ئەوەیە کە کەسی شەڕانگێز بە

دەگمەن لە باڵادەستیی تەواودایە. ئەو ناتوانێت لە یەك دوو جوڵەی بەردەمی زیاتر ببینێت، ناتوانێت بەرەنجامەکانی ئەم جوڵە یان ئەو جوڵە نازایانەیە ببینێت. لەبەرئەوەی ئەو بە بەردەوامی ناچار دەکرێت پەرچەکردار بەرانبەر جوڵە زیادبووەکانی دوژمنەکانی و لێکەوتە پێشبینی نەکراوەکانی کردارە بێباکانەکانی خۆی بخاتەڕوو، وزەی شەڕانگێزانەی لەدژی خۆی پێچەوانە دەبێتەوە.

لە بواری دەسەڵاتدا، دەبێ پرسیار لە خۆت بکەیت، کەڵکی ڕاکردن بۆ ئێرە و بۆ ئەوێ چییە لە هەوڵی چارەسەرکردنی کێشەکان و شکست پێهێنانی دوژمناندا، لەکاتێکدا کە هەست بە باڵادەستی نەکەیت؟ بۆچی دەبێ من هەمیشە پەرچەکردار بەرانبەر ڕووداوەکان پیشان بدەم لەبری ئاراستەکردنیان؟ وەڵامەکە سادەیە: بیرۆکەی تۆ لەمەڕ دەسەڵات هەڵەیە. تۆ کرداری شەڕانگێزانەت لەگەڵ کرداری کاریگەر تێکەڵ کردووە. زۆرجاریش کاریگەرترین کردار ئەوەیە لە شوێنی خۆت نەجوڵێیت، هێمن بیت و لێگەڕێیت ئەوانیتر لەبەرانبەر تەڵەکانی تۆدا دەستەوستان بن، یاری بۆ دەسەڵاتێکی دوورمەودا بکەیت نەك سەرکەوتنێکی خێرا.

بیرت بێت: جەوهەری دەسەڵات توانای پاراستنی دەستپێشخەرییە، ئەوەیە وەها لەوانیتر بکەیت کاردانەوەیان بەرانبەر جوڵەکانی تۆ هەبێت، ئەوەیە نەیارەکەت و ئەوانەی دەوروبەرت لە حاڵەتی بەرگریدا بهێڵیتەوە. کاتێك تۆ وا لە خەڵکانی تر دەکەیت بێنە لات، لەناکاو تۆ دەبیتە ئەو کەسەی بارودۆخەکە کۆنترۆڵ دەکات. ئەو کەسەش کە دەتوانێ کۆنترۆڵ بکات، دەسەڵاتی هەیە. دەبێ دوو شت ڕووبدەن تا بکەویتە ناو ئەم پێگەیەوە: دەبێ تۆ خۆت فێری زاڵبوون بەسەر هەستەکاندا بکەیت و قەت نەکەویتە ژێر کاریگەریی تووڕەیی. لەهەمان کاتدا دەبێ کار لەسەر مەیلی سروشتیی خەڵك بکەیتە بۆ کاردانەوەی تووڕانە و هەڵچووانە کاتێك پاڵ دەنرێن و چەشتەیان بۆ دادەنرێ. لە دوورمەودا دا، توانای ئەوەی وا لەوانیتر بکەیت بێنە لات چەکێکی زۆر کاریگەترە لە هەر ئامرازێکی تری شەڕانگێزی.

تاووتوێی ئەوە بکە کە چۆن تالیراند، وەستای هونەر، ئەو فێڵە لاوازەی ئەنجامدا. بەکەم، ئەو پاڵنەری هەوڵدان بۆ ڕازیکردنی هاوەڵە دەوڵەتمەدارەکانی کۆنترۆڵ کرد کە ویستیان ناپۆلیۆن بۆ شوێنێکی دوورەدەست دەربەدەر بکەن. تەنیا ئەوە سروشتییە کە بتەوێ خەڵکی بە داکۆکیکردن لە کەیسەکەت ڕازی بکەیت و بە قسە ئیرادەی خۆت زاڵ بکەیت. بەڵام ئەمە زۆرجار لەدژی تۆ دەشکێتەوە. ژمارەیەکی کەمی هاوسەردەمانی تالیراند بڕوایان وابوو ناپۆلیۆن هێشتا هەڕەشەیەکە، بۆیە ئەگەر وزەیەکی زۆری خستبایە گەڕ لە هەوڵدان بۆ قەناعەت پێهێنانی، ئەوا تەنیا خۆی وەکو گەمژەیەك دەخستەڕوو. لەبری ئەمە، ئەو زمان و هەستەکانی خۆی گرت. لە هەمووشی گرنگتر، ئەو تەڵەیەکی شیرین و بەکێشکەری بۆ ناپۆلیۆن نایەوە. ئەو خاڵی لاوازی ناپۆلیۆنی دەزانی و تا کۆتایی کاری لەسەر کرد. کاتێك ناپۆلیۆن بۆ چەشنەکە ڕۆیشت، هیچ مەترسییەك لەوەدا نەبوو کە ئەو سەرکەوتوو بێت و بارودۆخەکە لەدژی تالیراند پێچەوانە بێتەوە، کە لەهەمووان باشتر دەوڵەتی بڕست لێبڕاوی فەرەنسای دەناسی. تەنانەت ئەگەر ناپۆلیۆن بیشیتوانیایە ئەم تەگەرانە کۆنترۆڵ بکات، ئەگەر سەرکەوتنی زۆرتر دەبوو ئەگەر بیتوانیایە کات و شوێنی کردارەکەی هەڵبژێرێت. بە دانانی تەڵەیەکی گونجاو، تالیراند کات و شوێنی خستە دەستی خۆی.

هەموومان وزەیەکی زۆرمان هەیە و ساتەوەختێك هەیە تیایدا وزەمان لە ترۆپکدایە. کاتێك تۆ وا لەویتر دەکەیت بێتە لات، وزە لەبەر خۆی دەبڕێت، لە پرۆسەکەدا وزەی خۆی بە فیڕۆ دەدات. لە ساڵی ١٩٠٥دا، ڕوسیا و ژاپۆن لە جەنگدا بوون. ژاپۆنییەکان تەنیا بەم دواییە دەستیانکرد بە مۆدێرنیزە کردنی کەشتییە جەنگییەکانیان، ڕوسەکان هێزێکی دەریایی بەهێزتریان هەبوو، بەڵام بە بڵاوکردنەوەی زانیاریی هەڵە مارشاڵی ژاپۆنی (تۆگۆ هەیهاچیرۆ) ڕوسەکانی بەرەو ئەوە دنە دا تا لەنگەگاکانیان لە دەریای باڵتیك جێ بهێڵن و وەهایان لێبکات پێیان وابێت دەتوانن ڕەوە کەشتییەکانی ژاپۆنییەکان بە هێرشێکی خێرا ڕاماڵن. ڕەوە کەشتی ڕوسی نەیتووانی بە خێراترین ڕێڕەوەدا بگاتە ژاپۆن- بە گەرووی (جیبرالتار) و پاشان کەناڵی سوێزدا بۆ ناو ئۆقیانووسی هیندی- چونکە ئەمانە

لەلایەن بریتانییەکانەوە کۆنترۆڵ کرابوون و ژاپۆن هاوپەیمانێکی بریتانیا بوو. دەبوایە ئەوان بە دەوری (کەیپ ئەڤ گود هۆپ)دا بسوڕێنەوە، لە سەری باشووری ئەفریقا و زیاتر لە شەش هەزار مایلی تر بخەنە سەر گەشتە دەریاییەکەیان. هەر کە ڕەوە کەشتییەکە لە (کەیپ) ڕەت بوو، ژاپۆنییەکان چیرۆکێکی تری ساختەیان بڵاو کردەوە: ئەوان لە دەریادا بوون تا دژ ھەێرشێك ئاراستە بکەنەوە. بۆیە ڕووسییەکان لە ئەنجامی ورياکردنەوەیەکی شەڕدا، گەشتێکی تەواویان بەرەو ژاپۆن ئەنجامدا. بەهاتنی کاتی گەیشتنیان، ئەندامانی هێزی دەریاییان نارەحەت، داهێزراو و شەکەت بوون، لەکاتێکدا کە ژاپۆنییەکان بە ئۆقرەوە چاوەڕێ بوون. سەرباری مەترسی بەهۆی نەبوونی ئەزموونیانەوە لە جەنگی دەریایی مۆدێرندا، ژاپۆنییەکان ڕوسییەکانیان تێکشکاند.

سوودێکی سەیری دنەدانی دوژمن تا بۆ لات بێت، بەو شێوەیەی کە ژاپۆنییەکان لەگەڵ ڕوسەکاندا بۆیان دەرکەوت، ئەوەیە کە ناچاری دەکات لە پانتایی تۆدا کار بکات. بەوەی کە لە پانتایی نەیاردا بێت، وای لێدەکات بشڵەژێت و زۆرجار کردارەکانی بە سەرگەردانی ئەنجام دەدات و هەڵە دەکات. بۆ دانوستانەکان یان کۆبوونەوەکان، هەمیشە وەها ژیرانەیە دنەی ئەوانیتر بدەیت بێنە پانتایی تووە، یان پانتایی هەڵبژاردەی تووە. تۆ دەزانیت چی دەکەیت، لەکاتێکدا کە ئەوان هیچ شتێکی ئاشنا بەدی ناکەن و بەشێوەیەکی قووڵ کەوتوونەتە حاڵی بەرگرییەوە.

بەکاربردن گەمەیەکی مەترسیدارە. هەر کە کەسێك گومانی ئەوە بکات بەکار دەبرێت، قورس و قورستر دەبێت کۆنترۆڵی بکەیت. بەڵام کاتێك تۆ نەیارەکەت وەها لێدەکەیت بێتە لات، وەهمی ئەوە دروست دەکەیت کە ئەو کۆنترۆڵی بارودۆخەکەی کردووە. ئەو هەست بەو زنجیرانە ناکات کە ڕایدەکێشن، وەك چۆن ناپۆلیۆن وێنای ئەوەی دەکرد کە ئەو خۆی گەورەی جورئەتی ڕاکردن و گەڕانەوەیە بۆ سەر دەسەڵات.

هەموو شتێك بەندە بە شیرینی چەشتەکەت. ئەگەر داوەکەت بایی پێویست سەرنجڕاکێش بێت، پەشێویی ئارەزووەکان و هەستەکانی دوژمنەکەت کوێرایی دادێنێت و وا دەزانێت واقیعە. چەندەی چڵێستر بن، ئەوەندە زیاتر دەکرێ هەڵبسوڕێنرێن.

ساختەچی سەدەی نۆزدەهەم، (بارۆن دانێل درو) وەستا بوو لە یاریکردن بە بازاڕی پشك. کاتێك ئەو دەیویست پشکێکی دیاریکراو بکڕدرێت یان بفرۆشرێت ، نرخەکان بەرز بنەوە یان نزم بنەوە، بە دەگمەن پەنای دەبردە بە نزیکبوونەوەی ڕاستەوخۆ. یەکێك لە فێڵەکانی ئەوە بوو بەخێرایی بچێتە یەکێك لە یانە تایبەتەکانی نزیك لە بازاڕی وڵ ستریت، دیار بوو کە لەسەر ڕێگەی بوو بەرەو ئالوگۆڕی پشك، و دەسەسرە سوورەکەی دەربێنێت و نێوچەوانی ئارەقاوی بسڕێتەوە. کاغەزێك لە دەسەسڕەکەی دەکەوتە خوارەوە کە وا دەریدەخست ئاگای لێ نەبێت. ئەندامانی یانەکە هەمیشە هەوڵیاندەدا پێشبینی جوڵەکانی (دانێل درو) بکەن و ئەوان پڕیان دەدایە کاغەزەکە کە هەمیشە پێدەچوو ڕێنماییەکی لەناوەوەدا لێ نوسرابێت لەبارەی پشك. دەنگۆ بڵاو دەبووەوە و ئەندامان بە لێشاو پشکیان دەکڕییەوە یان دەفرۆشتەوە، بەشێوەیەکی تەواوەتی بە ئاوازی (درو) سەمایان دەکرد.

ئەگەر تۆ بتوانیت وا لە خەڵکی تر بکەیت گۆڕی خۆیان، بۆچی خۆت ئەزیەت بکێشیت؟ گیرفان بڕەکان بەباشترین شێوە ئەمە ئەنجام دەدەن. کلیلی بڕینی گیرفان ئەوەیە بزانیت کام گیرفانە جزدانەکەی تیایە. گیرفانبڕە بە ئەزموونەکان زۆرجار لە وێستگەکانی شەمەندەفەر و شوێنی تر کە تابلۆی (ئاگادار بە لە گیرفانبڕ)یان لێ دانراوە، کاری خۆیان دەکەن. ئەو ڕێبوارانەی کە تابلۆیەکە دەبینن هەمیشە دەستێك لە جزدانەکەیان دەدەن بۆئەوەی دڵنیا بنەوە هێشتا پێیانە. بۆ وریابوون لەبەرانبەر گیرفانبڕەکان، ئەمە وەکو تەقەکردنە لە ماسی لەناو بەرمیلدا. تەنانەت بینراوە کە گیرفانبڕەکان خۆیان ئەو جۆرە تابلۆیانەیان داناوە بۆ ئەوەی سەرکەوتنیان مسۆگەر بکەن.

کاتێك تۆ وا لە خەڵك دەکەیت بێنە لات، ئەمە هەندێ جار باشترە لەوەی لێگەڕێیت بزانن ئەوە تۆیت دنەیان دەدەیت. تۆ لەپێناو بەکاربردنی ئاشکرادا دەستبەرداری فریودان دەبیت. لێکەوتە سایکۆلۆژییەکان قووڵن: ئەو کەسەی وا لەوانیتر دەکات بێن بۆ لای، بەهێزتر دیارە و پێویستی بە ڕێزلێگرتن دەبێت.

فیلیپۆ برونێلیچی، تەلارساز و هونەرمەندی گەورەی ڕێنیسانس، پراوەکاری گەورەی هونەری ڕاکێشانی خەڵك بوو وەکو نیشانەیەکی دەسەڵاتی. لە بۆنەیەکدا تووشی چاککردنی (گومەزی سانتا ماریا دیلْ فیۆر) هاتبوو لە فلۆرەنس. پاداشتەکە گرنگ و بەهادار بوو. بەڵام کاتێك کاربەدەستان پیاوی دووەمیان بەکرێ گرت، لۆرێنزۆ گیبەرتی، بۆئەوەی لەگەڵ برونێلیچی کار بکات،بە نهێنی ڕاما. ئەو دەیزانی گیبێرتی لە ڕێگەی پەیوەندییەکانییەوە کارەکەی دەستکەوتووە و ئەو هیچ لە کارەکە ناکات و نیوەی ئیعتیبارەکەی پێ دەبرێت. پاشان لە ساتەوەختێکی گرنگی بونیادناندا، برونێلێچی لە پرێکدا تووشی نەخۆشییەکی ڕازئامێز بوو. دەبووایە چیتر کار نەکات، بەڵام ئاماژەی بە کاربەدەستانی شار کرد لەمەڕ ئەوەی کە ئەوان (گیبێرتی)یان بەکرێ گرتووە کە دەبووایە بتوانێ خۆی بەتەنیا لە کارەکە بەردەوام بێت. بەزوویی ڕوون بووەوە کە گیبێرتی بێ کەڵکە و کاربەدەستان هاتن لەبەر برونێلیچی پاڕانەوە. ئەو فەرامۆشی کردن، سوور بوو لەسەر ئەوەی کە دەبێ گیبێرتی پرۆژەکە تەواو بکات، تا ئەو کاتەی کە لە کۆتاییدا درکیان بە کێشەکە کرد: ئەوان گیبێرتییان لەسەر کار لادا.

بە پەرجویەك، برونێلیچی لەماوەی چەند ڕۆژێکدا چاك بووەوە. ئەو پێویستی نەدەکرد گەشکە بگرێت یان خۆی گێژ بکات. ئەو تەنیا هونەری "وا لەوانیتر بکە بێنە لات"ی پیادە کرد.

ئەگەر جارێك ئەوە بکەیتە خاڵێکی شکۆمەندی کە وا لەوانیتر بکەیت بێنە لات و تۆ سەرکەوتوو بوویت، ئەوا ئەوان لەم کارەیان بەردەوام دەبن تەنانەت پاش ئەوەی چیتر هەوڵیشت نەدا.

وێنە: تەڵەی هەنگویناوی ورچ. ڕاوچی ورچ شوێن نێچیرەکەی ناکەوێت. ورچێك کە دەزانێ ڕاو دەکرێت تەقریبەن ئەستەمە بگیردرێت و ئەگەر گەمارۆ درا زۆر دڕندەیە. لەبری ئەمە، ڕاوچی تەڵەیەك دادەنێت کە چەشتەکەی هەنگوینە. ئەو خۆی ماندوو ناکات و لە گەڕان بەدوای ورچەکەدا سەرکێشی بە ژیانیەوە ناکات. ئەو چەشتە دادەنێت و پاشان چاوەڕێ دەبێت.

دەسەڵات: جەنگاوەرە باشەکان وەها لەوانیتر دەکەن بێنە لایان، و ناچنە لای ئەوانیتر. ئەمە بنەمای بەتاڵی و پڕیی ئەوانیتر و خودە. کاتێک تۆ دنەی نەیارەکانت دەدەیت بێنە لات، ئەو کاتە هێزی ئەوان هەمیشە بەتاڵە. مادامەکی تۆ ناچیتە لایان، هێزەکەی تۆ هەمیشە پڕە. بە پڕی هێرش بردنە سەر بەتاڵی وەکو ئەوە وایە بەرد بگریتە هێلکە.

(ژانگ یو، نووسەر لەبارەی هونەری جەنگ، سەدەی یانزە).

پێچەوانەبوونەوە

هەرچەندە بەشێوەیەکی گشتی سیاسەتێکی ژیرانەیە وا لەوانیتر بکەیت لە وێڵ بوون بەدوای تۆدا برست لەخۆیان ببڕن، حاڵەتێ پێچەوانە هەن تیایاندا لێدانی لەپڕ و توند لە دوژمن ئەوەندە مەعنەویاتی دادەبەزێنێت کە وزەکانی دەمرن. لەبری ئەوەی وا لەوانیتر بکەیت کە بێنە لات، تۆ دەچیتە لای ئەوان، پرسەکەت دەسەپێنیت و جڵەوەکە دەگریتە دەست. هێرشی خێرا دەشێ چەکێکی نایاب بێت، چونکە ئەمە کەسێکی تر ناچار دەکات پەرچەکرداری هەبێت بەبێ کات بۆ بیرکردنەوە یان پلاندانان. بە نەبوونی کاتی بیرکردنەوە، خەڵکی هەڵەی حوکمدان دەکەن و دەکەونە حاڵەتی بەرگرییەوە. ئەم تاکتیکە دیوی پێچەوانەی چاوەڕوانبوون و چەشتە نانەوەیە، بەڵام هەمان کرداری هەیە: تۆ وەها لەدوژمنەکەت دەکەیت وەڵامگۆی بەندومەرجی تۆ بێت.

یاسای ژمارە ٩

لە ڕێگەی کردارەکانت بیبەرەوە، نەک لە ڕێگەی مشتومڕەوە

حوکم

هەر سەرکەوتنێکی کاتی کە تۆ پێت وایە لە ڕێگەی مشتومڕەوە بەدەستت هێناوە بە ڕاستی سەرکەوتنێکی شکست ئامێز بووە؛ ئەو کینە و ئیرادە خراپەی کە دەیوروژێنێت بەهێزترە و زۆرتر دەخایەنێت لە هەر گۆڕانێکی کاتیی ڕا و بۆچوون. زۆر بەهێزترە کە وا لەوانیتر بکەیت لە ڕێگەی کردارەکانتەوە کۆک بن لەگەڵ تۆدا بەبێ ئەوەی قسەیەک بکەیت. پیشان بدەیت، نەک ڕوون بکەیتەوە.

سەرپێچی لە یاساکە

لە ١٣١ی پێش زاییندا، کونسوڵی ڕۆمانی، پوبلیوس کراسوس دیڤس موسیانوس، پاش گەمارۆدانی شارۆچکەی یۆنانیی (پێرگاموس)، بۆی دەرکەوت پێویستی بە کۆڵەکەیەکی گەورەیە تا لە ڕێگەی دیوارەکانی شارۆچکەکەوە بچێتە ناوەوە. ئەو پێش چەند ڕۆژێک دوو ستوونی گەورەی کەشتی لە لەنگەرگای کەشتی لە ئەسینا بینیبوو و فەرمانیدا کە گەورەترینیانی بە خێرایی بۆ ڕەوانە بکرێت. ئەندازیاری سەربازی لە ئەسینا کە فەرمانەکەی پێ گەیشت دڵنیابوو لەوەی کە کونسوڵ بە ڕاستی بچوکترینی ستوونەکانی

دەویت. ئەو بێ گۆتا لەگەڵ ئەو سەربازانەدا کەوتە مشتومڕ کە فەرمانەکەیان هێنابوو؛ ئەو پێی وتن، ستوونە بچوکەکە بۆ ئەرکەکە باشترە. لە ڕاستیشدا گواستنەوەی ئاسانتر بوو.

سەربازەکان هۆشدارییان دایە ئەندازیارەکە و وتیان بەرپرسەکەیان کەسێک نییە مناقەشەی لەگەڵدا بکرێت، بەڵام ئەو سوور بوو لەسەر ئەوەی کە ستوونە بچوکەکە تاکە ستوونە لەگەڵ ئەو ماکینەیە دەگونجێت کە ئەو بونیادی دەنا تا لەگەڵیدا بڕوات. ئەو هێلکاری لەدوای هێلکاری کێشا و گەیشتە ئەو ئەنجامەی کە بڵێت ئەو شارەزایە و ئەوان هیچ سەرەداوێکیان نییە لەمەڕ ئەوەی باسی چی دەکەن. سەربازەکان بەرپرسەکەیان دەناسی و دواجار قەناعەتیان بە ئەندازیارەکە هێنا کە وا باشترە کە شارەزایەتییەکەی بەلاوە نێت و ملکەچ بێت.

لەگەڵ ئەوەشدا، پاش ئەوەی ڕۆشتن، ئەندازیارەکە کەمێکی تر زیاتر بیری لێ کردەوە. لەخۆی پرسی، پەیڕەوی کردن لە فەرمانێك کەڵکی چییە کە سەردەکێشێت بۆ شکست؟ بۆیە ئەو ستوونە بچوکەکەی نارد، دڵنیا بوو لەوەی کونسوڵ بۆی دەردەکەوێت کە چەنێك کاریگەر دەبێت و بەشێوەیەکی دادپەروەرانە پاداشتی دەکات.

کاتێك ستوونە بچوکەکە گەیشت، میوکانوس داوای ڕوونکردنەوەی لە سەربازەکانی کرد. ئەوان باسی ئەوەیان کرد کە چۆن ئەندازیارەکە بەشێوەیەکی ناکۆتا مشتومڕی کردووە لەسەر ئەوەی کە دەبێ ستوونە بچوکەکە ببەن، بەڵام دوایی بەڵێنی داوە کە گەورە بنێرێت. میوکانوس هەڵچوو. ئەو نەیتوانی تەرکیز بکاتە سەر گەمارۆکە، یان گرنگی بڕینی دیوارەکە لەبەرچاو بگرێت بەر لەوەی شارۆچکەکە هێزی پاڵپشتی پێ بگات. هەموو ئەوەی توانی بیری لێ بکاتەوە ئەندازیارە بێ ڕێزەکە بوو کە فەرمانیدا دەستبەجێ بۆی بهێنن.

کاتێك پاش چەند ڕۆژێك گەیشت، ئەندازیارەکە بە خۆشحاڵییەوە جارێکی تر بۆ کونسولی ڕوونکردەوە کە بۆچی ستوونە بچوکەکەی ناردووە. ئەو هەر بەردەوام بوو لە قسەکانی و هەمان ئەو مشتومڕانەی دووبارە کردەوە کە لەگەڵ سەربازەکان کردبووی. ئەو وتی وەها ژیرانەترە کە لەم بوارانەدا گوێ لە شارەزاکان بگیردرێت و ئەگەر تەنیا ئەو ستوونەی ناردبووی تاقی بکردایەتەوە ئەوا کونسول پەشیمان نەدەبووەوە. میوسیانوس

چاوەڕێ بوو تا قسەکانی تەواو کرد، پاشان فەرمانیدا ئەندازیار لەبەرچاوی سەربازەکان ڕووت بکرێتەوە و بە تێلا کەوتنە لێدانی تا مرد.

لێکدانەوە

ئەندازیارەکە کە ناوی لە مێژوودا تۆمار نەکرابوو، ژیانی بە دیزاینکردنی ستوونی کەشتییەکان و کۆڵەکە بەسەربردبوو و وەکو باشترین ئەندازیار لە شارێکدا لەقەڵەم دەدرا کە لە زانستدا پێشکەوتبوو. ئەو دەیزانی لەسەر حەقە. ستوونێکی بچوک خێرایی زۆرتر و هێزی زیاتری دەستەبەر دەکرد. مەرج نییە ستوونێك کە گەورەترە باشتریش بێت. بێگومان کونسول لۆژیکی خۆی لەبەرچاو دەگرت و دواجار تێدەگەیشت زانست بێلایەنە و ئەقڵ باڵاترە؟ کونسول چۆن توانی لە نەزانییەکەیدا بەردەوام بێت ئەگەر ئەندازیارەکە هێلکارییە تێروتەسەلەکەی پیشاندا و تیۆرەکانی پشت ئامۆژگارییەکەی ڕوونکردەوە؟

ئەندازیارە سەربازییەکە جۆری نموونەیی مشتومڕکەر بوو، جۆرێك کە لەنێو ئێمەدا زۆرە. مشتومڕکەرەکە لەوە تێناگات کە قسە قەت بێلایەن نییە و ئەمەی کە بە مشتومڕکردن لەگەڵ کەسی باڵادا تەحەدای کەسێك دەکات کە بەهێزترە لەم. هەروەها هۆشیاریی لەبارەی ئەو کەسەوە نەبوو کە مامەڵەی لەگەڵ دەکرد. لەبەرئەوەی هەر کەسە پێی وایە ئەم لەسەر حەقە و قسە بە دەگمەن قەناعەتی حاڵەتە پێچەوانەکەی بۆ دروست دەکات، بەڵگاندنەکەی مشتومڕکەر بەر گوێچکەیەکی کەڕ دەکەوێ. کاتێك پەنا و پەسێوی لێگیرا، ئەو مشتومڕی زیاتر دەکات و گۆڕی خۆی هەڵدەکەنێت. هەر کە ئەو وەهای لە کەسەکەی تر کردووە هەست بە نائەمنی و نزمی بکات لە بیروباوەڕیدا، ژیربێژیی سوکرات ناتوانێت بارودۆخەکە ڕزگار بکات.

ئەمە تەنیا پرسی خۆلادان نییە لە مشتومڕێك لەگەڵ ئەوانەی لە سەروو تۆوەن. ئێمە هەموومان باوەڕمان وایە کە لە بواری ڕاوبۆچوون و بەڵگاندندا وەستاین. دەبێ تۆ وریا بیت: فێر بە ڕاستی و دروستی ئایدیاکانت بەشێوەی ناڕاستەوخۆ پیشان بدەیت.

لە ساڵی ١٥٠٢دا لە فلۆرێنس ی ئیتالیا، بلۆکێکی مەڕمەڕ لە بەشی کارەکانی کەنیسەی سانتا ماریا دێل فیۆر دەرکەوت. پێشتر بەردێکی خاوی نایاب بوو، بەڵام پەیکەرتاشێکی نەشارەزا بە هەڵە کونێکی کردە شوێنێك کە دەبوایە قاچەکانی پەیکەرەکە بێت و بەگشتی سەقەتی کرد. پیەرۆ سۆدێرینی، پارێزگاری فلۆرێنس بیری لەوە کردبۆوە کە بە ڕاسپاردنی لیۆناردۆ داڤینشی یان مامۆستایەکی تر بلۆکەکە ڕزگار بکات بەوەی کە کاری لەسەر بکات، بەڵام وازی لە بیرۆکەکە هێنابوو، چونکە هەموان کۆك بوون لەسەر ئەوەی کە بەردەکە تازە سەقەت بووە. بۆیە، سەرباری ئەو پارەیەی کە لەسەری بەفیڕۆ درابوو، تۆزی لە هۆڵەکانی کەنیسە کۆ کردبووەوە.

بارودۆخەکە بەو شێوەیە بوو تا ئەوەی کە هەندێ لە هاوڕێیانی مایکڵ ئەنجێلۆی مەزن بڕیاریاندا نامەیەك بۆ هونەرمەند بنووسن کە ئەو کاتە لە ڕۆم دەژیا. ئەوان وتیان، تەنیا ئەو دەتووانێت شتێك لە بەردە مەڕمەڕەکە بکات کە هێشتا مادەیەکی خاوی نایاب بوو. مایکڵ ئەنجێلۆ بەرەو فلۆرێنس سەفەری کرد، پشکنینی بۆ بەردەکە کرد و گەیشتە ئەو ئەنجامەی کە ئەو بە ڕاستی دەتووانێت پەیکەرێکی باشی لێ دابتاشێت بەوەی کە پۆزی پەیکەرەکە لەگەڵ شێوازی سەقەتکردنەکە بگونجێنێت. سۆدێرینی داکۆکی لەوە دەکرد کە ئەمە بەفیڕدانی کاتە- کەس ناتوانێت کارەساتێکی وەها چارە بکات- بەڵام ئەو بۆ دواجار ڕازی بوو بەوەی لێگەڕێ هونەرمەندەکە کاری لەسەر بکات. مایکڵئەنجێلۆ بڕیاریدا پەیکەری داڤید بکێشێت لەبارێکدا کە دەستی بە قایشەکەی شانییەوەیە.

چەند هەفتەیەك دواتر، لەکاتێکدا کە مایکڵئەنجێلۆ دوایین کاری خۆی لەسەر پەیکەرەکە دەکرد، سۆدێرینی چووە ناو ستۆدیۆ. هەستی دادوەرێکی بەخۆی بەخشی، تاووتوێیەکی کارە گەورەکەی کرد و بە مایکڵئەنجێلۆی وت لەکاتێکدا کە ئەو پێی وایە نایابە، پێی وایە لوتی گەورەیە. مایکڵۆئەنجێلۆ بۆی دەرکەوت کە سۆدێرینی لە شوێنێك ڕاوەستاوە کە ڕێك لەژێر پەیکەرە گەورەکەدایە و گۆشەیەکی ڕوانینی دروستی نییە. ئەو

بەبێ ئەوەی قسەیەك بكات، ئامازەیەكی دایە سۆدێرینی بۆ سەر ئەسكەلەكە دوای بكەوێت. لەگەڵ گەیشتن بە لوتی، ئەو شیفرەكە و هەروەها كەمێك تۆزی مەڕمەڕی هەلگرت. لەكاتێكدا كە سۆدرینی لەسەر ئەسكەلەكە تەنیا چەند پێیەك لەخوار مایكلئەنجێلۆوە بوو، دەستیكرد بە كوتانی لەسەرخۆی شیفرەكە و لێگەڕا ئەو تۆزەی لەسەر دەستی كۆی كردبووەوە كەم كەمە بڕژێت. لە ڕاستیدا ئەو هیچی نەكرد بۆ گۆڕینی لوتەكە، بەڵام وا دەریخست كە كاری لەسەر دەكات. پاش چەند خولەكێكی خۆنوواندن، لەلاوە وەستا: "ئێستا سەیری بكە". سۆدێرینی وەڵامی دایەوە "ئێستا باشتر كەیفم پێ دێت، تۆ وات لێكردت ڕۆحی بە بەردا بێت".

لێكدانەوە

مایكڵ ئەنجێلۆ دەیزانی بە گۆڕینی شێوەی لوت لەوانەیە تەواوی پەیكەرەكە تێكبدات. لەگەڵ ئەوەشدا سۆدرینی پاڵپشتێك بوو كە شانازی بە حوكمدانە جوانناسییەكەی خۆیەوە دەكرد. ئیهانەكردنی پیاوێكی وەها لە ڕێگەی مشتومڕكردنەوە نەك تەنیا هیچی بۆ مایكڵ ئەنجێلۆ بە بەرەوە نەدەبوو بەڵكو پاداشتەكانی دواتریشی دەخستە مەترسییەوە. مایكڵ ئەنجێلۆ لەوە زیرەكتر بوو كە مناقەشە بكات. چارەسەرەكەی ئەو گۆڕینی ڕوانگەی سۆدرینی بوو (بە مانای وشە لە لوتی پەیكەرەكە نزیكتری خستەوە) بەبێ ئەوەی وەهای لێبكات بۆی دەربكەوێت كە ئەم هۆكاری بەهەڵە پەی بردنە.

لە بەختی ئەوەی دواتر، مایكڵ ئەنجێلۆ ڕێگەیەكی دۆزییەوە بۆ ئەوەی كامڵێتی پەیكەرەكە بپارێزێت لەكاتێكدا كە وەها لە سۆدرینی بكات پێی وابێت چاكی كردووە. ئەمەیە دەسەڵاتی دوو سەرەی بردنەوە لە ڕێگەی كردارەكانەوە نەك مناقەشەكردن: كەس هەستی بریندار ناكرێت و بیرۆكەی خۆشت دەسەلمێنیت.

لە یاننایی دەسەڵاتدا، دەبێ تۆ فێر بیت لە ڕێگەی بەرەنجامە دوورمەوداکانیان حوکم لەسەر جوڵەکانت بدەیت. کێشەی هەوڵدان بۆ سەلماندنی بیرۆکەیەك بەدەستهێنانی سەرکەوتنێك لە ڕێگەی مشتومڕەوە ئەوەیە کە لە کۆتاییدا تۆ قەت ناتوانیت دڵنیا بیت لەوەی چۆن کاریگەری دەخاتە سەر ئەو خەڵکەی مناقەشەیان لەگەڵ دەکەیت: لەوانەیە ئەوان بە ڕواڵەت کۆك بن لەگەڵ تۆدا، بەڵام لەناخدا قینت لێدابگرن. یان لەوانەیە شتێك کە تۆ بێ مەبەست وتووتە تەنانەت هەستیان بریندار بکات- وشەکان ئەو توانا شاراوەیەیان هەیە کە بە گوێرەی میزاج و نائەمنیی کەسەکە لێکبدرێنەوە. تەنانەت باشترین مشتومڕەکان بناغەیەکی بتەویان نییە، چونکە ئێمە هەموومان سەرەنجام متمانەمان بە سروشتی خزۆکی وشەکان نەماوە. ئینجا ڕۆژانێك پاش هاوڕا بوون لەگەڵ کەسێك، زۆرجار بەهۆی خووی خۆمانەوە دەگەڕێینەوە سەر ڕای پێشوومان.

لەمە تێبگە: قسەکان زۆرن. هەمووان دەزانن کە لە گەرمەی مشتومڕێکدا، ئێمە هەر شتێك دەڵێین کە لەبەرژەوەندیی دۆزەکەماندا بێت. ئێمە وتە لە کتێبی پیرۆز دەهێنینەوە، ئاماژە بە ئاماری پشتڕاستنەکراوە دەدەین. دەتووانرێ کێ بەو کیسە هەوایانە ڕازی بکرێت؟ کردار و پیشاندان زۆر بەهێزتر و پڕماناترن. ئەمانە لەوێن، لەبەردەم چاوەکانی ئێمە، بۆئەوەی ببینین-"بەڵێ، ئێستا لوتی پەیکەرەکە ڕێك دیارە". هیچ قسەیەکی بریندارکەر لەئارادا نییە، هیچ ئەگەرێکی بەهەڵە لێکدانەوە نییە. کەس ناتووانێ مشتومڕ لەسەر بەڵگەیەکی پیشاندراو بکات. هەروەك بالتاسار گراسیەن دەڵێت "ڕاستی بەشێوەیەکی گشتی دەبینرێت، بەدەگمەن دەبیسترێت".

سێر کریستۆفەر ڕێن، نوسخەیەکی ئینگلتەرەی پیاوی ڕێنیسانس بوو. ئەو لە زانستەکانی ماتماتیك، ئەسارەناسی، فیزیك و فزیۆلۆجیدا شارەزایەتی پەیدا کردبوو. لەگەڵ ئەوەشدا لەماوەی ژیانی پیشەیی درێژیدا وەکو تەلارسازی هەرە بەناوبانگی ئینگلتەرە زۆرجار لەلایەن پاڵپشتە داراییەکەیەوە پێی دەوترا کە گۆڕانکاریی ئەستەم

ئەنجام بدات. قەت نە مناقەشەی کرد و نە هەستی بریندار کرد. ئەو بەشێوازی تر بیرۆکەکەی خۆی دەسەلماند.

لە ساڵی ١٦٨٨دا ڕێن بینایەی شارەوانی شاری وێستمینیستەری بەشێوەیەکی نایاب دیزاین کرد. لەگەڵ ئەوەشدا سەرۆك شارەوانی ناڕازی و لە ڕاستیدا نیگەران بوو. ئەو بە (ڕێن)ی وت ترسی ئەوەی هەیە قاتی دوو سەلامەت نەبێت و دەشێ هەموو بەسەر ئۆفیسەکەیدا لە قاتی یەکەم دابرمێت. ئەو داوای کرد ڕێن دوو ستوونی بەردین دابنێت بە مەبەستی پاڵپشتی زیاتر. ڕێن کە ئەندازیارێکی لێهاتوو بوو، دەیزانی ئەو ستوونە زیادانە هیچ کەڵکێکیان نابێت و ترسەکەی سەرۆکی شارەوانی بێ بنەمایە. بەڵام هەرچۆنێك بێت دوو ستوونەکەی دانا و سەرۆك شارەوانی سوپاسگوزار بوو. ئەوە بوو چەند ساڵێك دواتر کرێکارانی سەر ئەسکەلە بەرزەکە تێبینی ئەوەیان کرد کە ستوونەکان کەمێکیان ماوە بگەنە بنمیچەکە.

ئەوان دەبەنگ بوون. بەڵام هەردوو پیاوەکە ئەوەیان دەستکەوت کە دەیانویست: سەرۆك شارەوانی تووانی پشوو بدات و (ڕێن) زانی کە نەوەکانی دواتر تێدەگەن لەوەی کە دیزاینە بنچینەییەکەی کاریگەر بوو و ستوونەکان پێویست نەبوون.

هێزی پیشاندانی ئایدیاکەی تۆ ئەوەیە نەیارەکانت ناکەونە حاڵەتی بەرگرییەوە و بۆیە کراوەترن بۆ ڕازیبوون. وایان لێبکەیت بە مانای حەرفی و لەڕووی فیزیکییەوە هەست بە مەبەستەکەت بکەن بەشێوەیەکی ناکۆتا بەهێزترە لە موناقەشەکردن.

جارێکیان گێرەشێوێنێك لەناوەڕاستی وتارێکدا کە تیایدا ئیدانەی تاوانەکانی ستالینی دەکرد قسەی بە نیکیتا خروچۆڤ بڕی. گێرەشێوێنەکە وتی "تۆ هاوەڵی ستالین بوویت، بۆچی ئەو کاتە نەتوەستاند؟" خرۆچۆڤ لە ڕواڵەتدا نەیدەتووانی گێرەشێوێنەکە ببینێت و نەڕاندی "ئەوە کێ بوو ئەمەی وت؟" هیچ دەستێك بەرز نەبووەوە. کەس ماسولکەیەکی نەجوڵا. پاش چەند چرکەیەکی بێدەنگییەکی کپ، خرۆچۆڤ بۆ دواجار بە دەنگێکی نزم وتی "ئێستا دەزانن بۆچی نەموەستاند". لەبری ئەوەی کە موناقەشەی ئەوە بکات کە هەر کەسێك ڕووبەڕووی ستالین دەبووەوە دەترسا، وایلێکردن هەست بکەن

ڕووبەڕووبوونەوەی ستالین چۆنە- پیشاندانەکە هەست بزوێن بوو و مشتومڕی زیاتر پێویست نەبوو.

بەهێزترین ڕازیکردن دەچێتە ئەودیو کردار و دەبێتە ڕەمز. هێزی ڕەمز- ئاڵا، چیرۆکی ئەفسانەیی، مۆنومێنتێک بۆ ڕووداوێکی هەست بزوێن- ئەوەیە کە هەمووان لە تۆ تێدەگەن بەبێ ئەوەی هیچ شتێك بوترێت. لە ١٩٧٥دا، کاتێك هێنری کیسینجەر لە دانوستانی نائومێدبەخشدا لەسەر گەڕانەوەی بەشێکی بیابانی سینا لەگەڵ ئیسرائیلییەکان گیرۆدە ببوو کە لە جەنگی ١٩٦٧دا ڕکێفیان کردبوو، ئەو لەپڕێکدا کۆبوونەوەکەی هەڵوەشاند و بڕیاریدا پیاسەیەکی دیدەنی ئەنجام بدات. ئەو سەردانێکی شوێنەواری قەڵای کۆنی (مەسادا)ی کرد کە بەلای هەموو ئیسرائیلییەکانەوە وەکو ئەو شوێنە ناسرابوو کە تیایدا حەوسەد جەنگاوەری جولەکە کردەوەی خۆکوژییان لە ساڵی ٧٣ی زایین ئەنجامدا و ئامادە نەبوون خۆیان ڕادەستی سەربازانی ڕۆم بکەن کە دەورەیان دابوون. ئیسرائیلییەکان دەستبەجێ لە پەیامەکەی سەردانی کیسینجەر تێگەیشتن: ئەو بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ بەوە تۆمەتباری دەکردن کە زەمینەسازیی خۆکوژیی بەکۆمەڵ دەکەن. هەرچەندە سەردانەکە لەخۆیدا بیرکردنەوەی ئەوانی نەگۆڕی، بەڵام وایلێکردن زۆر جدیتر لە هەر هۆشدارییەکی ڕاستەوخۆ بیر بکەنەوە. ڕەمزەکانی وەکو ئەمە گرنگیی هەستیی گەورەیان هەیە.

کاتێك سۆراخی دەسەڵات دەکەیت، یان هەوڵ دەدەیت بیپارێزیت، هەمیشە ڕێڕەوە ناڕاستەوخۆیەکە بگرە بەر. هەروەها بە وریاییەوە شەڕەکانت هەڵبژێرە. ئەگەر ئەوە لە دوورمەودادا گرنگ نەبێت کە کەسەکەی تر لەگەڵ تۆدا کۆك نەبێ- یان ئەگەر ئەزموونی خۆیان و کات وایان لێبکات تێبگەن مەبەستت چییە- ئەوا ئەو کاتە باشترە خۆت بە پیشاندانەوە خەریك نەکەیت. وزەی خۆت بپارێزە و بڕۆ.

وێنە: هەلاجیکێن. سەرەوە و خوارەوە، سەرەوە و خوارەوە، ئەمە حاڵی مشتومڕکەرەکانە. ناگەنە هیچ کوێیەك. لە هەلاجیکێن وەرە خوارەوە و مەبەستەکەتیان

پیشان بدە بەبێ فشارهێنان. لەسەرەوە جێیان بهێڵە و لێگەڕێ هێزی کێشکردن بە نەرمی بیانهێنێتە سەر زەوی.

دەسەڵات: قەت مناقەشە مەکە. لە کۆمەڵگەدا نابێ هیچ شتێک مشتومڕی لەسەر بکرێت، تەنیا ئەنجامەکان بدە بەدەستەوە.

(بێنجامین دیزرایلی، ١٨٠٤-١٨٨١)

پێچەوانەبوونەوە

مشتومڕی زارەکی لە پانتایی دەسەڵاتدا کەڵکێکی زیندووی هەیە: بۆ ونکردنی ڕێڕەوی خۆت کاتێک تۆ پراوەی فریودان دەکەیت یان بەدرۆ دێیتەوە. لە حاڵەتی وەهادا لە بەرژەوەندی تۆدایە کە بەهەموو بیروباوەڕی خۆتەوە مشتومڕ بکەیت. ئەویتر بخەرە ناو مشتومڕێکەوە بۆ لادانی تەرکیز لەسەر جوڵە فریودەرەکەت. کاتێک تۆ بەدرۆ دێیتەوە، چەندەی بەشێوەیەکی هەستی و دڵنیاتر دەربکەویت، ئەوەندە ئەگەری کەمترە وا دەربکەوێ کە درۆ دەکەیت.

ئەم تەکنیکە ڕووپۆشی زۆرێک لە ساختەچییەکانی پاراستووە. جارێکیان کۆنت ڤیکتۆر لوستیگ، کلاوچی لێهاتوو، بۆکسێکی ساختەی لەسەرانسەری وڵاتدا بە دە دوانزەساویلکە فرۆشت گوایە ئەم بۆسکە پارە دروست دەکات. هەر کە هەڵەکەیان بۆ دەرکەوت، ساویلکەکان وایان بەباش زانی نەچنە پۆلیس، نەکا بەم سەرکێشییە ئابڕوچوونەکەیان بڵاو بێتەوە. بەڵام شەریف ڕیچاردز ی شارۆچکەی (ڕێمسەن-ئۆکلاهۆما)، لەو جۆرە کەسانە نەبوو قبووڵی بکات ١٠,٠٠٠ دۆلاری لێ بتەکێنرێت و ڕۆژێکیان بەرەو هۆتێلێک لە شیکاگۆ شوێن پێی لوستیگی هەڵگرت.

لوستیگ گوێی لە تەقەی دەرگا بوو. کاتێک کردیەوە مەخزەنی تفەنگی بینی. شەریف هاواری کرد. بە هێمنی پرسیاری کرد "کێشە چییە؟" شەریف وتی "هەی کوڕی سۆزانی، من دەتکوژم. تۆ بەو بۆکسە نەفرەتییە قۆڵت بڕیم!" لوستیگ خۆی گێل کرد "مەبەستت ئەوەیە ئیش ناکات؟" شەریف وەڵامی دایەوە "دەشزانیت کە ئیش ناکات". لوستیگ وتی

"بەلام ئەمە مەحاڵە. ناشێ ئیش نەکات. بە دروستی ئیشت پێ کرد؟" شەریف وتی "رێك ئەوەم کرد کە تۆ وتت". لوستیگ وتی "نەخێر، دەبێ شتێکی هەڵەت کردبێت". مشتومڕەکە درێژەی کێشا. مەخزەنی تفەنگەکە بە هێمنی نزم بووەوە.

لوستیگ لە تاکتیکی مشتومڕەکەیدا چووە قۆناغی دوو: ئەو کۆمەڵێك قسەی تەکنیکیی بێ مانای لەبارەی ئۆپەراسیۆنی بۆکسەکە کرد، شەریف تەواو سەرگەردان بوو کە ئێستا پێدەچوو کەمتر لە خۆی دڵنیا بێت و لە مشتومڕەکەیدا کەمتر فشاری دەهێنا. لوستیگ وتی "سەیرکە، من هەر ئێستا پارەکەت دەدەمەوە. هەروەها ڕێنمایی نوسراوت دەدەمێ لەبارەی ئەوەی چۆن ئیش بە ماکینەکە بکەیت و هەروەها دێمە ئۆکلاهۆماش بۆئەوەی دڵنیا بمەوە بۆئەوەی بە دروستی کار دەکات. ناشێ تۆ نەتووانیت ئەمە بکەیت". شەریف بەنابەدڵیەوە ڕازی بوو. بۆئەوەی بەتەواوی قەناعەتی پێ بێنێت، لوستیگ سەد دانە سەد دۆلاری دەرهێنا و دایە ئەو و پێی وت ئارام بگرە و لە شیکاگۆ کۆتا هەفتەیەکی خۆش بەسەر ببە. شەریف کە ئێستا ئارامتر و کەمێك سەرگەردان بوو، دواجار ڕۆیشت. بەدرێژایی چەند ڕۆژی دواتر لوستیگ هەموو بەیانییەك سەیری ڕۆژنامەی دەکرد. دواجار ئەو بۆی دەرکەوت سۆراخی چی دەکات: بابەتێکی کورت کە هەواڵی دەستگیرکردن، دادگایی و حوکمی شەریف ڕیچاردزی بڵاو لەبەرانبەر گەیاندنی تێبینی تەزویر. لوستیگ مناقەشەکەی بردبووەوە، شەریف قەت جارێکی تر هەراسانی نەکردەوە.

یاسای ۱۰

پەتا: خۆت لە دڵتەنگ و نەگبەت دوور بگرە

حوکم

دەشێ تۆ لە ئەنجامی نەگبەتی کەسێکی تر بمریت- حاڵەتە هەستییەکان ئەوەندەی نەخۆشی زیانبەخشن. لەوانەیە تۆ وا هەست بکەیت یارمەتی کابرایەک دەدەیت کە خەریکە نوقم دەبێ بەڵام تۆ تەنیا کارەساتەکەی خۆت قووڵتر دەکەیتەوە. هەندێ جار بەدبەختەکان نەگبەتی بەسەر خۆیان دێنن. ئەوان بەهەمان شێوە بەسەر تۆشی دێنن. لەبری ئەمە، لە دڵشاد و بەختەوەر نزیک بەرەوە.

سەرپێچی لە یاساکە

ماری گیلبێرت کە لە لیمێریک، ئێرلەندە لە ساڵی ۱۸۱۸دا لەدایک بوو، لە ۱۸٤۰ەکاندا هاتە پاریس بۆئەوەی وەکو سەماکار و نمایشکار سامانی خۆی پێکەوە بنێت. ناوی لۆلا مۆنتێز (دایکی بە بنەچە ئیسپانی بوو) ی لە خۆینا و بانگەشەی ئەوەی کرد سەماکارێکی فلامێنکۆی خەڵکی ئیسپانیایە. بەهاتنی ١٨٤٥، لە پیشەکەیدا بەرەو خراپی دەچوو و بۆئەوەی بەرگە بگرێت بووە سۆزانییەک و سۆزانییەکی سەرکەوتوو لە پاریس.

تەنیا یەک کەس توانی پیشەی سەماکاریی لۆلا نەجات بدات: ئەلێکساندەر دوجارێر، خاوەنی ڕۆژنامەیەک کە زۆرترین تیراژی لە فەرەنسا هەبوو و هەروەها ڕەخنەگری درامای

ڕۆژنامەکە بوو. لۆلا بڕیاریدا دڵی بەدەست بێنێت و بە چنگی بخات. ئەو بە لێکۆڵینەوە لە خووەکانی ئەلێکساندەر، بۆی دەرکەوت کە هەموو بەیانییەك ئەسپسواری دەکات و "بە ڕێکەوت" تووشی بوو. بەزوویی کار گەیشتە ئەوەی هەردووکیان هەموو ڕۆژێك پێکەوە ئەسپسواری بکەن. چەند هەفتەیەك دواتر، لۆلا چووە شوقەکەی ئەو.

بۆ ماوەیەك ئەو دووانە پێکەوە دڵخۆش بوون. بە یارمەتی دوجاریر، لۆلا دەستیکرد بە ژیاندنەوەی پیشەی سەماکاریی خۆی. سەرباری سەرکێشی بەرانبەر پێگە کۆمەڵایەتییەکەی، دوجاریر بە هاوڕێکانی وت لە بەهاردا مارەی دەکات. (لۆلا قەت بەوی نەوتبوو کە لە تەمەنی نۆزدە ساڵیدا لەگەڵ ئینگلیزێك ڕەدوو کەوتووە و هێشتا لە ڕووی یاساییەوە هاوسەردارە). هەرچەندە دوجاریر بە قووڵی عاشقی بوو، ژیانی بەرەو هەڵدێر چوو.

سامانەکەی لە بزنسدا گۆڕانی بەسەردا هات و هاوڕێ کاریگەرەکان دەستیانکرد بە دوورکەوتنەوە لێی. شەوێکیان دوجاریر بۆ ئاهەنگێك بانگهێشت کرا کە هەندێ لە دەوڵەمەنترین گەنجانی لە پاریس لێ بوون. لۆلاش ویستی بچێت بەڵام ئەو ڕێگەی نەدەدا. ئەوان یەکەمین دەمەقاڵێیان ئەنجامدا و دوجاریر بەتەنیا چووە ئاهەنگەکە. ئەو لەوێ کە بێ ڕادە سەرخۆش ببوو، نیهانەی ڕەخنەگرێکی دراما‌ی کرد بەناوی جان باپتیست ڕۆزمۆند دو بوڤالۆن، لەوانەشە لەبەر شتێك بووبێت کە ڕەخەگرەکە لەبارەی لۆلا وتبووی. بەیانیی دواتر بوڤالۆن بۆ شەڕێك تەحەدای کرد. بوڤالۆن یەکێك بوو لەباشترین دەمانچە تەقێنەکان لە فەرەنسا. دوجاریر هەوڵیدا پۆزش بێنێتەوە، بەڵام شەڕەکە ڕوویدا و ئەو تەقەی لێکرا و کوژرا. بەمشێوەیە ژیانی یەکێك لە گەنجە هەرە مژدەبەخشەکانی کۆمەڵگی پاریس کۆتایی هات. لۆلا کە تێکشکابوو، پاریسی جێهێشت.

لە ساڵی ١٨٤٦دا لۆلا مۆنتێز لە میونیخ پەیدا بوو کە لەوێ بڕیاریدا دڵی پاشا لودویگی بەڤاریا داگیر بکات. بۆی دەرکەوت باشترین ڕێگە بەرەو لودویگ لە ڕێگەی یاریدەدەرە سەربازیەکەیەتی، واتە کۆنت ئۆتۆ ڤۆن ڕیچبێرگ، پیاوێك کە زۆر کەیفی بە کچانی جوان دەهات. ڕۆژێکیان کاتێك کۆنت خەریکی خواردنی نانی بەیانی بوو لە کافێیەکی دەرەوە،

لۆلا کە بە ئەسپەکەی ڕێی دەکرد، "بە ڕێکەوت" لە زینەکە کەوتە خوارەوە و لەبەردەم پێیەکانی ریچبێرگ کەوت. کۆنت بەپەلە بەهانایەوە چوو و سەرسام بوو. ئەو بەڵێنیدا بە لودویگی بناسێنێت.

ریچبێرگ ئامادەکارییەکی بۆ ئامادەبوونێك لەگەڵ پاشا کرد بۆ لۆلا، بەڵام کاتێك ئەو گەیشتە ژووری چاوەڕوانی، گوێی لە پاشا بوو دەیگوت زۆر لەوە سەرقاڵترم غەریبەیەکی تەکلیف کەر ببینم. لۆلا پاڵی بە پاسەوانەکانەوە نا و هەرچۆنێك بێت چووە ژوورەکەی. لە پرۆسەکەدا، پێشەوەی درێسەکەی بە شێوەیەك لە شێوەکان دڕا (لەوانەیە خۆی ئەمەی کردبێت، لەوانەشە یەکێك لە پاسەوانەکان) و بە دەرکەوتنی ڕوون و ئاشکرای مەمکەکانی، هەموان و بەتایبەت پاشای تووشی سەرسوڕمان کرد. لۆلا ڕێگەی پێدرا بێتە ناو ئامادەبووانی لودویگ. پەنجا و پێنج سەعات دواتر ئەو یەکەمین نوواندنی خۆی لەسەر شانۆی باڤاری دەستپێکرد. ڕەخنەکان توند بوون، بەڵام ئەمە نەبووەهۆی ئەوەی لودویگ لە ڕێکخستنی نمایشی تر بوەستێت.

لودویگ بە قسەی خۆی کەوتبووە ژێر "جادوو"ی لۆلا. ئەو لەگەڵ لۆلادا کاتێك لەناو خەڵك دەرکەوت کە قۆڵی لەسەر شانی بوو و پاشان لە یەکێك لە شەقامە هەرە دیارەکانی میونخدا شوقەیەکی بۆ کڕی و بۆی ڕاخست. هەرچەندە ئەو وەکو کەسێکی ڕەزیل ناسرابوو و نەدەبووە بەندەی مەیل و ئارەزووەکان، لۆلای دایە بەر لێزمەی دیارییەکان و دەستیکرد بە نووسینی شیعر بۆی. ئێستا کە لۆلا مەعشوقی دڵخوازی بوو، لە شەوورۆژێکدا لۆلا بووە خاوەنی ناوبانگ و سامان.

لۆلا بەرەبەرە هاوسەنگی لەدەستدا. ڕۆژێکیان کاتێك لە دەرەوە بە ئەسپ ڕێی دەکرد، پیرەپیاوێکی ئەسپ سوار لەپێشیەوە دەڕۆیشت، لۆلا ڕۆیشتنەکەی بەدڵ نەبوو و پێی وابوو خاو ڕێ دەکات. لەبارێکدا کە نەیتووانی لێی تێپەڕێت دەستیکرد بە لێدانی بە قەمچییەکەی. جارێکی تر کە بۆ پیاسە چووبووە دەرەوە، سەگەکەی بەڕەڵا کردبوو. سەگەکە پەلاماری ڕێبوارێکیدا، بەڵام لەبری یارمەتیدانی پیاوەکە و دوورخستنەوەی سەگەکە، بە قەمچی لە کابرایدا. ڕووداوی لەو شێوەیە بوونە مایەی تورەبوونی هاوڵاتیانی

هێمنی باڤاریا، بەڵام لودویگ پشتی لۆلای گرت و تەنانەت کردی بە هاوڵاتی باڤاریا. دەست و پێوەندەکانی پاشا هەوڵیاندا بەرانبەر مەترسییەکانی بابەتەکە بەخەبەری بێننەوە، بەڵام ئەوانەی ڕەخنەیان لە لۆلا دەگرت دەستبەجێ لەکار دەرکران.

لەکاتێکدا کە ئەو باڤارییانەی پاشایان خۆش دەویست ئێستا بە ئاشکرا ڕقیان لێ دەبووەوە، لۆلا کرایە کۆنتێسە، کۆشکێکی نوێی بۆ خۆی بونیاد نابوو و دەستیکردبوو بە دەم تێوەردان لە سیاسەت و لەبارەی سیاسەتەوە ئامۆژگاری لودویگی دەکرد. ئەو بەهێزترین هێز بوو لە شانشینییەکەدا. کاریگەریی ئەو لە کابینەی پاشادا بەردەوام لە گەشەدا بوو و بە سوکی مامەڵەی لەگەڵ وەزیرەکانی تردا دەکرد. سەرەنجام، پەشێوی لەسەرانسەری قەڵەمڕەوەکەدا هەڵایسا. ئەو سەرزەمینەی جارێك لە جاران شوێنێکی ئارام بوو تەقریبەن کەوتە بەر ئافاتی شەڕی ناوخۆی و خوێندکاران لە هەموو شوێنێك هوتافیان دەکێشا " لۆلا بۆ دەرەوە ! "

بەهاتنی کانوونی دووەمی ١٨٤٨، لودویگ بۆ دواجار نەیتووانی بەرگەی فشار بگرێت. بە خەمبارییەکی زۆرەوە فەرمانی بە لۆلادا دەستبەجێ باڤاریا جێ بهێڵێت. ئەو ڕۆیشت، بەڵام نەك پێش ئەو کاتەی باجەکەی دا. بۆ ماوەی پێنج هەفتەی دواتر، کینەی باڤاریەکان بەسەر مەعشوقی پێشووی پاشادا هەڵڕژا. لە مانگی مارسی ئەو ساڵەدا لودویگ ناچار بە دەستبەرداربوون لە تاجەکەی کرا.

لۆلا مۆنتێز ڕۆیشتە ئینگلتەرە. زیاتر لە هەر شتێکی تر ئەو پێویستی بە ڕێز بوو و سەرباری ئەوەی کە مارەبڕاو بوو (ئەو هێشتا تەڵاقی لەو ئینگلیزە وەرنەگرتبوو کە پێش ساڵانێك هاوسەرگیری لەگەڵ کردبوو)، چاوی بڕییە جۆرج ترافۆرد هیلد، ئەفسەرێکی مژدەبەخشی سوپا کە کوڕی دادوەرێکی ناسراو بوو. هەرچەندە ئەو دە ساڵ لە لۆلا گەنجتر بوو و دەیتووانی هاوسەرێك لەنێو جوانترین و دەوڵەمەنترین کچانی کۆمەڵگەی ئینگلیز هەڵبژێرێت، هیلد کەوتە ژێر جادووەکە. ئەوان لە ١٨٤٩دا هاوسەرگیرییان کرد. لۆلا بەزوویی بە تۆمەتی دزەهاوسەرگیری دەستگیر کرا، خۆی لە دادگایی قوتار کرد و ئەو و هیلد بەرەو ئیسپانیا ڕایانکرد. ئەوان دەمەقاڵێی توندیان کرد و جارێکیان لۆلا چەقۆیەکی

لیدا. دواجار، هیلدی له خۆی دوور خستەوە. پاش ئەوەی کە گەڕایەوە ئینگلتەرە، هیلد بۆی دەرکەوتی پۆستەکەی لەناو سوپادا لەدەست داوە. پاش ئەوەی لە کۆمەڵگە بەدەر کرا، بەرەو پورتوگال ڕۆیشت کە لەوێ لە هەژاریدا ژیانی بردە سەر. پاش چەند مانگێك، ژیانی کورتی لە ڕووداوێکی بەلەمەوانیدا کۆتایی هات.

ئەو کەسەی کە ئۆتۆبایۆگرافی لۆلا مۆنتێزی بڵاو کردەوە، پاش چەند ساڵێك مایەپوچ بوو.

لە ١٨٥٣دا، لۆلا بەرەو کالیفۆرنیا ڕۆیشت کە لەوێ چاوی پە پیاوێك کەوت بەناوی پات هەڵ و هاوسەرگیری لەگەڵ کرد. پەیوەندییەکەیان وەکو هەموو ئەوانەیتر ڕاگوزەر بوو و ئەو (هەڵ)ی لەبەر پیاوێکی تر واز لێهێنا. ئەو ڕوویکردە مەشروب خواردنەوە و کەوتە ناو حاڵەتێکی قووڵی خەمۆکیٚ کە تاوەکو مرد، واتە چوار ساڵ دواتر، درێژەی هەبوو لە بارێکدا کە هێشتا تا ڕادەیەك گەنج بوو.

لە تەمەنی چل و یەك ساڵیدا، لۆلا جل و خشڵەکەی بەلاوە نا و ڕوویکردە خودا. ئەو بە ئەمریکادا گەڕا، محازەرەی لەبارەی بابەتە دینییەکان وتەوە، جل و سەرپۆشی سپی پۆشی. ئەو دوو ساڵ دواتر، لە ١٨٦١دا مرد.

لیکدانەوە

لۆلا مۆنتێز بە مەکر و فریوەکانی پیاوانی بەکێش دەکرد، بەڵام دەسەڵاتی ئەو بەسەریاندا لەسەروو سێکسەوە بوو. لە ڕێگەی هێزی کارەکتەرەکەیەوە بوو کە عاشقەکانی لەژێر کاریگەریدا دەهێشتەوە. پیاوان بەرەو ناو گێژەڵوکە بەهێزەکەی لول دەدران. ئەوان سەرگەردان و تورە دەبوون بەڵام ئەو هەستە بەهێزانەی کە دەیخستنەڕوو بەهەمان شێوە ئەوانی زیندووتر دەکرد.

هەروەك چۆن لە حاڵەتی پەتادا وەهایە، کێشەکان تەنیا پیٚ بە پێی تێپەڕینی کات سەرهەڵدەدەن. ناجێگیریی سروشتیی لۆلا دەچووە ژێر پێستی عاشقەکانیەوە. ئەوان خۆیان لەناو سیخناخی کێشەکانیدا دەبینیەوە، بەڵام هۆگربوونی هەستییان بۆ ئەو

وایلیدەکردن پارمەتی بدەن. ئەمە خاڵی چارەنووسسازی نەخۆشییەکە بوو- چونکە لۆلا مۆنتیز نەدەکرا یارمەتی بدرێت. کێشەکانی ئەو زۆر قووڵ بوون. هەر کە عاشقەکە یەکترناسینی لەگەڵ دەکرد، سەرگەردان دەبوو. ئەو خۆی لەناو دەمەقاڵێکانیدا دەبینییەوە. پەتاکە دەگوازرایەوە بۆ خێزان و هاورێکانی، یان لە حاڵەتی لودویگدا بۆ سەراپای وڵات. تاکە چارەسەر ئەوە دەبوو کە لێی دوور بکەونەوە یان بەدەست دارمانێکی کۆتاییەوە بناڵێنن.

کارەکتەری لە جۆری پەتانامێز سنووردار نییە بە ژنان، هیچ پەیوەندی بە جێندەرەوە نییە. ئەمە لەو ناجێگیرییە ناوەکیە سەرچاوە دەگرێت کە لە دەرەوەرا تیشک دەداتەوە، کارەسات بەسەر خۆی دێنێت. تەقریبەن ئارەزوویەك هەیە بۆ تێکشکاندن و لەقکردن. تۆ دەتوانیت تەمەنێك بە تاووتوێکردنی نەخۆشیناسیی کارەکتەری پەتانامێز بەسەر ببەیت. بەڵام کات بە فیرۆ مەدە- تەنیا وانەکە فێربە. کاتێك تۆ پێت وایە لە جۆری تووشکەرێکدایت، مناقەشە مەکە، هەوڵی یارمەتی مەدە، بە هاورێکانتی مەگەیەنە، ئەگینا گرفتار دەبیت. لەدەست تووشکەرەکە رابکە یان بەدەست بەرەنجامەکانەوە بناڵێنە.

یۆند کاسیوس رواڵەتێکی لەڕ و برسی هەیە. ئەو زۆر بیر دەکاتەوە... کەسێ ئەوەندەی کاسیۆسی لەڕ ناناسم کە ئەوەندە زوو خۆمی لێ ببوێرم... پیاوانی وەك ئەو قەت لە دڵەوە ئاسودە نابن لەکاتێکدا کە یارێکی قورستر لەخۆیان هەڵدەکرن و بۆیە زۆر مەترسیدارن.

جولیەس قەیسەر، ویلیام شەیکسپیەر، ١٥٦٤-١٦١٦

کلیلی دەسەڵات

ئەو بەدبەختانەی ناو ئێمە کە بەبێ ئەوەی بەدەست خۆیان بێت بەهۆی باروودۆخەوە کەوتوون شایستەی هەموو یارمەتی و هاوسۆزییەکن کە ئێمە بتوانین پێیان بدەین. بەڵام ئەو کەسانەی تر هەن کە بە نەگبەتی و بەدبەختی لەدایك نەبوون، بەڵکو بەهۆی کرداری ڕووخێنەر و کاریگەریی ناجێگیرکەر بۆ سەر ئەوانیتر بەسەر خۆیان دێنن. شتێکی مەزن دەبێت ئەگەر ئێمە بتوانین ڕزگاریان بکەین، ڕێساکانیان بگۆڕین، بەڵام زیاتر ئەوە

ڕێساکانی خۆیانە کە سەرەنجام دێنە ناومانەوە و دەمانگۆڕن. هۆکارەکە ئاسانە- مرۆڤەکان بە ئاسانی دەکەونە بەر میزاج، هەستەکان و تەنانەت شێوازەکانی بیرکردنەوەی ئەو کەسانەی کە کاتیان لەگەڵ بەسەر دەبەن.

بەتایبەت کەسانی نەگبەت و ناجێگیری بێچارە کاریگەرییەکی تووشکردنی بەهێزیان هەیە چونکە کارەکتەرەکانیان و هەستەکانیان زۆر توندە. ئەوان زۆرجار وەکو قوربانی خۆیان دەخەنەڕوو، لەسەرەتادا بینینی نەگبەتییەکانیان وەکو دەستکردی خۆیان بە نامومکین لەقەڵەم دەدەن. پێش ئەوەی تۆ درک بە سروشتی ڕاستەقینەی کێشەکانیان بکەیت هەنوکە ئەو کێشانە تووشی تۆ هاتوون.

لەمە تێبگە: لە گەمەی دەسەڵاتدا، ئەو خەڵکەی تۆ پەیوەندیت لەگەڵیاندا هەیە ڕەخنەگرن. مەترسیی پەیوەندیکردن لەگەڵ تووشکەران ئەوەیە کە تۆ کات و وزەی بەنرخی خۆت لەهەوڵدان بۆ ئازادکردنی خۆت بەسەر دەبەیت. لە ڕێگەی جۆرێك لە گوناهەوە بە پەیوەندیکردن، تۆش لە چاوانی ئەوانیتردا بەدەست کێشەوە دەناڵێنیت. قەت مەترسییەکانی تووشبوون بەکەم مەگرە.

زۆر جۆری تووشکەر هەن کە لێیان بەئاگا بیت، بەڵام یەکێك لە هەرە شاراوەکان بریتییە لە ئازارچێژ بەدەست نارەزامەندیی درێژخایەنەوە. کاسیۆس، پیلانگێڕ لەدژی جولیەس قەیسەر نارەزامەندییەکی هەبوو کە لە ئیرەییەکی قووڵەوە دەهات. ئەو نەیدەتوانی بەرگەی حزوری هیچ کەسێکی بەهرەمەندتر بگرێت. لەوانەیە لەبەر ئەوە بووبێت قەیسەر هەستی بە داماوی ناکۆتای ئەو کابرایە کردبێت کە ئەوی لە پۆستی پرایتەری یەکەم بوارد و بەخشی بە بروتوس. کاسیوس هەر بیری کردەوە و بیری کردەوە، کینەکەی بۆ قەیسەر دەبووە نەخۆشی. بروتوس خۆی کە کۆمارییەکی دڵسۆز بوو، ڕقی لە دیکتاتۆریەتی قەیسەر دەبۆوە و ئەگەر ئۆقرەی چاوەڕوانی هەبووایە، ئەوا پاش مردنی قەیسەر دەبووە یەکەمین پیاو لە ڕۆم و لەوانەبوو ئەو خراپەیەی کە ڕێبەر هێنابوویە کایە نەهێڵێت. بەڵام کاسیۆس تووشی کینەکەی خۆی کرد و ڕۆژانە بە حەکایەتی ئەهریمەنانەی قەیسەر گۆشی دەکرد. دواجار ئەو بروتوسی بۆ پیلانگێڕییەکە بەدەستهێنا. ئەوە

سەرەتای تراژیدیایەکی گەورە بوو. دەکرا چەند نەگبەتی خۆی لێ لابدرێت ئەگەر بوتوس فێری ترس بووایە لە هێزی تووشبوون.

تەنیا یەك چارەسەر بۆ تووشبوون هەیە: قەرەنتینە. بەڵام بەهاتنی ئەو کاتەی کە تۆ کێشەکە دەناسینەوە زۆرجار درەنگ بووە. لۆلا مۆنتێزێك بە کەسایەتییە ناچارکەرەکەی کارت تێدەکات. کاسیۆس بە سروشتە متمانەبەخشەکەی و قووڵایی هەستەکانی جادووت لێدەکات. تۆ چۆن دەتوانیت خۆت لەبەرانبەر ڤایرۆسە شاراوەکان بپارێزیت. وەڵامەکە لە حوکمدانی خەڵکدایە لەسەر ئەو کاریگەرییانەی کە لەسەر جیهان هەیانە نەك لەسەر ئەو هۆکارانەی دەیدەن بەدەستەوە بۆ کێشەکانیان.

دیوەکەی تری تووشبوون بەهەمان ڕادە ڕاستە و لەوانەیە ئاسانتر درك بکرێت: خەڵك هەن کە لە ڕێگەی شادییان، سروشتی ڕەونەقداریان و هۆشمەندییان بەختەوەری بەلای خۆیاندا بەکێش دەکەن. ئەوانە سەرچاوەی خۆشین و دەبێ تۆ پەیوەندییان لەگەڵدا دروستبکەیت بۆ ئاڵوگۆڕکردنی ئەو کامەرانییانەی بەسەر خۆیانی دێنن.

دەسەڵات: خەڵکی بەختەوەر بناسەرەوە بۆئەوەی بکرێ هاوەڵێتیان بکەیت و نەگبەتەکان بناسەرەوە بۆئەوەی خۆیان لێ لابدەیت. نەگبەتی زۆرجار تاوانی گەمژەیە و لەنێو ئەوانەی بەدەستیەوە دەناڵێنن هیچ نەخۆشییەك لەمە بڵاوتر نییە: قەت دەرگات بەسەر کەمترین نەگبەتدا مەکەرەوە، چونکە ئەگەر ئەمە بکەیت زۆرێکی تر لە شەمەنەفەرەکەیدا هەن...بەهۆی نەگبەتی کەسێکی ترەوە مەمرە.

بەلتاسار گراسیەن، (١٦٠١-١٦٥٨)

پێچەوانەبوونەوە

ئەم یاسایە هیچ پێچەوانەبوونەوەیەکی بەسەردا پیادە نابێت. پیادەبوونەکەی گەردوونییە. هیچ شتێك لە پەیوەندیکردن لەگەڵ ئەوانەی تووشی نەگبەتی خۆیانت دەکەن دەست ناکەوێت. تەنیا دەسەڵات و بەختی باش دەستی ئەوانە دەکەوێت کە پەیوەندی لەگەڵ بەختەوەرەکان دەکەن. ئەم یاسایە لەسەر حسابی خۆت فەرامۆش بکە.

یاسای ژماره ۱۱

فێر بە وا لە خەڵك بکەیت بەردەوام پشتت پێ ببەستن

حوکم

بۆئەوەی سەربەخۆیی خۆت بەرقەرار بکەیت، دەبێ هەمیشە پێویستیان پێت بێت و بیانەوێت. چەندەی زۆرتر پشتت پێ ببەستن، ئەوەندە ئازادیی زیاترت دەبێت. وا لە خەڵك بکە بۆ بەختەوەری و کامەرانییان پشتت پێ ببەستن و ئیتر هیچ شتێك نابێت لێی بترسیت. قەت ئەوەندەیان فێر مەکە کە بتوانن بەبێ تۆ هەنگاو بنێن.

سەرپێچی لەیاساکە

لە کاتێکی سەدەکانی ناوەڕاستدا، سەربازێکی بەکرێگیراو کە ناوی تۆمار نەکراوە، شارۆچکەی (سینا) لە پەلاماری بیانی ڕزگار کرد. هاوڵاتیانی سینا چۆن دەیانتووانی پاداشتی بدەنەوە؟ هیچ بڕە پارەیەك یان ڕێزێك نەدەتوانرا بەراورد بکرێت بە بەهای پارێزگاری لە ئازادیی شارەکە. هاوڵاتیانی شارەکە بیریان لەوە کردەوە سەربازە بەکرێگیراوەکە بکەنە لۆردی شارەکە، بەڵام ئەمەش باربوویەکی تەواو نەبوو. دواجار یەکێکیان لەبەردەم ئەنجومەن وەستا و داوای دیبەیتی لەسەر ئەم بابەتە کرد و وتی " با بیکوژین و پاشان وەکو قەدیسی پاڵپشتمان بیپەرستین". ئیتر هەر ئەمەیان کرد.

کۆنتی کارماگنۆلا یەکێك بوو لە ئازاترین و سەرکەوتووترین سەربازە بەکرێگیراوەکان. لە ساڵی ١٤٤٢دا، لە درەنگانی ژیانیدا، کاری بۆ شاری ڤینیسیا دەکرد کە لە گەرمەی جەنگێکی درێژدا بوو لەگەڵ فلۆرێنس. کۆنت لەناکاو بانگ کرایەوە بۆ ڤینیسیا. ئەو کە دڵخوازێکی خەڵك بوو، بە هەموو جۆرە رێز و شکۆیەك پێشوازی لێکرا. ئەو ئێوارەیە دەبووایە لەگەڵ خودی دوك لە کۆشکەکەیدا نانی ئێوارە بخوات . لە رێگەیدا بەرەو کۆشك، تێبینی ئەوەیکرد کە پاسەوانەکە بە ئاراستەیەکی جیاوازدا دەیبات. لە پردی بەناوبانگی (سایس) دەپەڕینەوە، لە پڕێکدا ئەو درکی بەوە کرد بۆ کوێی دەبەن– بۆ زیندان. ئەو بە تۆمەتێکی هەڵبەستراو حوکمدرا و رۆژی دواتر لە پیازا سان مارکۆ، لەبەردەم قەرەباڵغییەکی تۆقیوودا کە نەیاندەزانی چۆن چارەنووسی ئەو کابرایە وەها بە ئاراستەیەکی خەمناکدا سوڕاوە، سەری پەڕێنرا.

لێکدانەوە

زۆرێك لە سەربازە بەکرێگیراوەکانی ئیتاڵیا هەمان چارەنووسی قەدیسی پاڵپشتی سینا و کۆنتی کارماگنۆلایان بەسەر هات: ئەوان شەڕ لەدوای شەڕیان بۆ خاوەنکارەکانیان بردەوە کەچی خۆیان دەربەدەر، زیندانی کران و سەریان پەڕێنرا. کێشەکە بێ ئەمەکی نەبوو. بەڵکو ئەوە بوو کە ژمارەیەکی زۆری سەربازی بەکرێگیراوی تر هەبوو کە بەهەمان ئاست بەتوانا و ئازا بوون. ئەوان قابیلی شوێنگۆڕکێ پێکردن بوون. بە کوشتنیان هیچ شتێك لەدەست نەدەچوو. لەهەمان کاتدا، هەرە بەتەمەنەکانیان خۆیان بەهێز ببوون و پارەی زۆر و زۆرتریان لەبەرانبەر خزمەتەکانیاندا داوا دەکرد. کەواتە چەنێك باشترە کە لەکۆڵیان بکەیتەوە و سەربازی گەنجتر و هەرزانتر بەکرێ بگریت. ئەوە بوو چارەنووسی کۆنتی کارماگنۆلا کە دوایی بێ ڕێزانە و سەربەخۆیانە رەفتاری دەکرد. ئەو دەسەڵاتەکەی خۆی بە بێ چەندوچون دەبینی بەبێ ئەوەی دڵنیا بێتەوە لەوەی کە بە ڕاستی بەشێوەیەکی ڕەها پێویستیان پێیە یان نا.

ئەمەیە چارەنووسی (لەوانەیە بڵێین بە ئاستێکی کەمتر توندوتیژانە)ی ئەوانەی کە وەها لەوانیتر ناکەن پشتیان پێ ببەستن. زوو یان درەنگ کەسێك دێت کە دەتوانێت بەهەمان توانا کارەکە بکات– کەسێکی گەنجتر و تازەتر، هەرزانتر و بێ هەڕەشەتر.

ناکە کەس بە کە دەتوانێت ئەوە بکەیت کە دەیکەیت و چارەنووسی ئەوانەی بەکرێت دەگرن وەها ببەستەوە بە چارەنووسی خۆت کە ئەوان نەتوانن خۆیانت لێ قوتار بکەن. ئەگینا ڕۆژێك دێت کە بە پردی (سایس)ی خۆتدا بپەڕیتەوە.

پەیڕەویکردن لە یاساکە

کاتێك ئۆتۆ ڤۆن بیسمارك لە ١٨٤٧دا بووە ئەندامی پەرلەمانی پروسیا، تەمەنی سی و دوو ساڵان بوو و هیچ هاوپەیمان و هاوڕێیەکی نەبوو. بە سەرنجدان لە دەوروبەری، بڕیاریدا ئەو لایەنەی کە خۆی بداتە پاڵی نە لیبراڵەکان و نە کۆنسێرڤاتیڤەکانی پەرلەمان نییە، نە وەزیرێکی دیاریکراو و بە دڵنیاییەوە خەڵکیش نییە. بەڵکو پاشا فریدریك ویلیامی چوارەمە. ئەمە هەڵبژاردنێکی سەیر بوو، چونکە فریدریك لە نزمایی دەسەڵاتیدا بوو. ئەو کە پیاوێکی لاواز و ڕاڕا بوو، بەردەوام ملی بۆ لیبراڵەکانی پەرلەمان دەدا، لەراستیدا ئەو دەستەوستان بوو و دادکۆکی لە بەشی هەرە زۆری ئەو شتانە دەکرد کە بیسمارك کەیفی پێیان نەدەهات، چ لە ڕووی کەسی و چ لە ڕووی سیاسییەوە. لەگەڵ ئەوەشدا بیسمارك شەو و ڕۆژ مەرایی بۆ فریدریك دەکرد. کاتێك ئەندام پەرلەمانەکانی تر هێرشیان کردە سەر پاشا لەبەرانبەر هەنگاوە پوچەکانی پاشا، تەنیا بیسمارك پشتیوانی دەکرد.

لە کۆتاییدا، هەمووی ئاکامی هەبوو: لە ١٨٥١دا بیسمارك کرایە وەزیرێك لە کابینەی پاشادا. ئێستا چووە ناو کارەوە. چەندان جار زۆری بۆ پاشا هێنا تا سوپا بونیاد بنێتەوە، تا پشتگیری لیبراڵەکان بکات، تا ئەو شتە بکات کە بیسمارك خۆی دەیویست. ئەو کاری لەسەر نائەمنی فریدریك لەبەرانبەر تواناکەی دەکرد، تەحەدای دەکرد کە بتەو بێت و بە شانازییەوە فەرمانڕەوایەتی بکات. ئینجا ئەو بەرە بەرە دەسەڵاتەکانی پاشای گەڕاندەوە تا ئەوەی کە پاشایەتی جارێکی تر بووەوە بە بەهێزترین هێز لە پروسیادا.

کاتێك فرێدریکله ١٨٦١دا مرد، ویلیامی برای تاجی لەسەر دانا. ویلیام زۆر ڕقی لە بیسمارك بوو هیچ نیازێکی نەبوو لای خۆی بیهێڵێتەوە. بەڵام ئەویش هەمان ئەو بارودۆخەی براکەی بۆ مایەوە: دوژمنان زۆر و زەبەند بوون، کە دەیانویست دەسەڵاتەکەی داخورێنن. لە ڕاستیدا ئەو بیری لە دەستبەرداربوونی تەخت کردەوە، هەستی کرد ئەو هێز و توانایەی نییە تا دەست و پەنجە لەگەڵ ئەم پۆستە مەترسیدار و نائارامەدا نەرم بکات. بەڵام بیسمارك جارێکی تر خۆی تێوەگلاندەوە. ئەو پشتی پاشای نوێی گرت، توانای پێدا و بۆ کرداری توند و یەکلاییکەرەوە هانیدا. پاشا ئیتر پشتی بە تاکتیکە توندەکانی بیسمارك بەست بۆ بەدوورگرتنی دوژمنانی و سەرباری کەیف نەهاتنەکەی بە کابرا، بەزوویی کردی بە سەرۆك وەزیران. ئەو دووانە زوو زوو لەسەر سیاسەت و بەرنامە دەمەقاڵێیان دەکرد- بیسمارك زۆر کۆنسێرڤاتیڤتر بوو- بەڵام پاشا لە وابەستەییەکەی خۆی تێدەگەیشت. هەر کاتێك سەرۆك وەزیران هەڕەشەی دەست لەکارکێشانەوەی دەکرد، پاشا هەموو جارێك ملی بۆ دەدا. لەڕاستیدا ئەوە بیسمارك بوو کە سیاسەتی دەوڵەتی دادەڕشت.

ساڵانێك دواتر، کردارەکانی بیسمارك وەکو سەرۆك وەزیرانی پروسیا چەندەها دەوڵەتی ئەڵمانی بەرەو یەککگرتن لەیەك وڵاتدا ئاراستە کرد. ئێستا بیسمارك پاشای دنەی پاشای دەدا تا خۆی وەکو ئیمپراتۆری تاج لەسەرنراوی ئەڵمانیا ڕابگەیەنێت. لەگەڵ ئەوەشدا بە ڕاستی ئەوە بیسمارك بوو کە گەیشتبووە ترۆپکی دەسەڵات. وەکو پیاوی دەستە ڕاستی ئیمپراتۆر و وەکو ڕاوێژکاری ئیمپریالی و میری سوارچاك، هەموو جڵەوەکانی بەدەستەوە بوو.

لیکدانەوە

زۆربەی سیاسییە گەنج و خاوەن تموحەکان بە ڕوانین لە دیمەنی سیاسی ئەڵمانیای ١٨٤٠ەکان هەوڵیان دەدا بناغەیەکی دەسەڵات لەنێو ئەو کەسانەدا بونیاد بنێن کە بەشی زۆری دەسەڵاتیان بەدەستەوە بوو. بیسمارك مەسەلەکەی جیاواز بینی. لەوانەیە چوونە

پاڵ هەرە بەهێز گەمژانە بێت: ئەوان قوتت دەدەن، وەك چۆن دوکی ڤینیسیا کۆنتی کارماگنۆلای قوتدا. کەس نایەت پشتت پێ ببەستێت ئەگەر ئەوان هەنوکە بەهێز بن. ئەگەر تۆ تموحت هەبێت، زۆر باشترە کە بچیتە پاڵ بەرپرس یان فەرمانڕەوا لاوازەکان کە دەتوانیت پەیوەندی پشت پێ بەستنیان لەگەڵدا ببەستیت. تۆ دەبیتە هێز و توانا، هۆشمەندی و بڕبڕەی پشتیان. چ دەسەلاتێکت بەدەست دەبێت! ئەگەر ئەوان خۆیان لە تۆ قوتار کرد ئەوا هەموو بینایەکە دادەڕمێت.

زەرووڕەت حوکمی جیهان دەکات. خەڵکی بەدەگمەن هەنگاو دەنێن مەگەر ئەوەی کە ناچار بن ئەمە بکەن. ئەگەر تۆ هیچ پێویستییەك بۆ خۆت دروست نەکەیت، ئەوا لە یەکەم دەرفەتدا وێڵ دەکرێیت. لەلایەکی ترەوە، ئەگەر لە یاساکانی دەسەلات تێبگەیت و وەها لەوانیتر بکەیت بۆ کامەرانی خۆیان پشت بە تۆ ببەستن، ئەگەر تۆ بە "ئاسن و خوێن"ی خۆت خاڵی لاوازیان بپوکێنیتەوە، ئەوا لەبەرانبەر گەورەکانتدا بەرگە دەگریت، هەروەك ئەوەی بیسمارك کردی. تۆ هەموو ئەو سوودانەی دەسەلاتت پێ دەگات بەبێ ئەوەی ئەو درکانەت پێدا بچێت کە لەگەڵ بوون بە دەسەلاتداردا دێن.

لێرەوە میرێکی ژیر بیر لە ڕێگاگەلێك دەکاتەوە بۆ وابەستەکردنی هەموو هاولاتییەك و لەژێر هەموو هەلومەرجێکدا بە دەوڵەت و خۆیەوە و پاشان ئەوان هەمیشە جێی متمانە دەبن.

نیکۆلۆ مەکیاڤیلی ١٤٦٩-١٥٢٧

کلیلی دەسەلات

دەسەلاتی سەرەنجام بریتییە لە دەسەلاتی ئەوەی وەها لە خەڵك بکەیت ئەوە بکات کە تۆ دەتەوێت. کاتێك تۆ دەتوانیت ئەمە بکەیت بەبێ ئەوەی زۆر لە خەڵك بکەیت یان ئازاریان بدەیت، کاتێك ئەوان بەشێوەیەکی ئارەزوومەندانە ئەوەت پێدەبەخشن کە ئارەزووی دەکەیت، ئەو کاتە دەسەلاتی تۆ زەفەر پێنەبراوە. باشترین ڕێگە بۆ بەدەستهێنانی ئەم پێگەیە دروستکردنی پەیوەندیی پشت پێ بەستنە. گەورە پێویستی بە

خزمەتگوزارییەکانی تۆیە، ئەو لاوازە، یان ناتوانێت بەبێ تۆ ئیش بکات. تۆ وەها خۆت تێکەڵاوی کارەکەی کردووە کە دەستبەرداربوون لە تۆ تەگەرەیەکی گەورەی بۆ دروست دەکات، یان لانی کەم بەو مانایەیە کە دەبێ کاتێکی بەنرخ لە ڕاهێنانی کەسێکی تردا بە فیرۆ بدرێت تا شوێنی تۆی پێ بگرنەوە. هەر کە پەیوەندییەکی وەها بونیادنرا ئەوا تۆ دەستی باڵا، توانای ئەوەت دەبێت گەورەکەت ئەو شتە بکات کە تۆ دەتەوێ.

لویسی یانزە ١٤٢٣-١٤٨٣ پاشای گەورەی فەرەنسا، خاڵێکی لاوازی هەبوو بۆ هەسارەناسی. ئەو هەسارەناسێکی لە دەربار دامەزراندبوو کە سەرسام بوو پێی تا ئەو کاتەی کە ڕۆژێکیان کابرا پێشبینی ئەوەی کرد کە خانمی دەربار لەماوەی هەشت ڕۆژدا دەکوژرێت. کاتێك پێشبینییەکە ڕاست دەرچوو، لویس ترسا، بیری لەوە کردەوە کە یان ئەوەتا کابرا کوشتوویەتی بۆئەوەی ڕاستبوونی پێشبینییەکەی بسەلمێنێت یان ئەوەتا ئەوەندە لە زانست قوڵ بۆتەوە کە هێز و توانای هەڕەشەیە بۆ سەر خودی لویس. لە هەر حاڵەتێکدا بێت دەبێت ئەو بکوژرێت.

ئێوارەیەکیان لویس هەسارەناسەکەی بانگ کرد بۆ ژوورەکەی، کە لە بەرزایی قەڵاکە بوو. پێش ئەوەی کابرا بگات، پاشا بە خزمەتکارەکانی وت کاتێك ئەم ئاماژەیەکیدا ئەوا چوار پەلی هەسارەناسەکە بگرن و لە پەنجەرەکەوە هەڵیدەنە خوارەوە، کە سەدان پێ بەرزبوو لە زەوییەوە.

هەسارەناسەکە بەزوویی گەیشت، بەڵام پێش ئەوەی لویس ئاماژەکە بدات، بڕیاریدا دوا پرسیار لە کابرا بکات: "تۆ دەڵێیت لە هەسارەناسی تێدەگەم و چارەنووسی ئەوانیتر دەزانم، کەوایە پێم بڵێ چارەنووسی تۆ چۆن دەبێ و چەنێکی تر دەژیت".

هەسارەناسەکە لە وەڵامدا وتی "من تەنیا سێ ڕۆژ پێش تۆ دەمرم خاوەن شکۆ". پاشا قەت ئاماژەکەی نەدایە خزمەتکارەکان. ژیانی کابرا پارێزرا. پاشا تا ئەو کاتەی کە لە ژیاندا بوو نەك تەنیا پارێزگاری لە هەسارەناسەکە کرد بەڵکو بەردەوام دیاری بۆ دەهێنا و باشترین دکتۆری بۆ بانگ دەکرد. هەسارەناسەکە چەند ساڵێك دوای لویس ژیا، هێزی پێشبینییەکەی نەسەلماند بەڵام وەستایەتی خۆی لە دەسەڵاتدا سەلماند.

ڕۆژێکیان هاری کۆهن، سەرۆکی کۆمپانیای کۆلۆمبیا پیکچەرز لەلایەن گروپێکی جێبەجێکارە خەمناکەکانی سەردان کرا. سالی ۱۹۵۱ بوو کاتێک کەمپەین لەدژی کۆمەنیستەکان لە هۆلیوود لەلایەن لیژنەی چالاکییە نائەمریکییەکانی کۆنگرێسی ئەمریکی لە گەرمەیدا بوو. جێبەجێکارەکان هەواڵێکی ناخۆشیان پێبوو: یەکێك لە کارمەندەکانیان، جۆن هاوەرد لاوسۆنی فیلمنامەنووس وەکو کۆمەنیستێك ئاشکرا کرابوو. دەبووایە ئەوان خۆیانی لێ قوتار بکەن یان ئەوەتا بە دەست کینەی لیژنەکەوە بنالێنن.

هار کۆهن لیبرالێکی توند نەبوو، ئەو هەمیشە کۆمارییەکی پەرگیر بوو. سیاسەتمەدارە دلخوازەکەی، بێنیتۆ موسۆلینی بوو کە جارێك لە جاران سەردانیشی کردبوو و ڕەسمەکەی لە بان سەریەوە هەلواسیبوو. ئەو ئەگەر ڕقی لە کەسێك بووایە پێی دەگوت "زۆڵە کۆمەنیست". بەڵام جێبەجێکارەکانی تووشی سەرسوڕمان کرد کاتێك وتی لاوسۆن دەرناکەم. ئەو لەبەر ئەوە لاوسۆنی نەهێشتەوە کە نووسەرێکی باش بوو– نووسەری باشی زۆر لە هۆلیوود هەبوون. لەبەر زنجیرەی پشت پێبەستن هێشتنییەوە چونکە: لاوسۆن نووسەری هەمفری بۆگارت بوو و بۆگارت ئەستێرەی کۆلۆمبیا بوو. ئەگەر کۆهن لەگەڵ لاوسۆن تێکی بدایە ئەوا ئەو پەیوەندییەکی پڕ قازانجی گەورەی تێکدەدا. ئەمە زۆر بەنرختر بوو لەو پڕوپاگەندەیەی کە بەهۆی بەرەنگاریی لیژنەکەوە بەسەریهات.

هێنری کیسینجەر بەرگەی زۆرێك لەو ڕامالینانەی برد کە لە کۆشکی سپی نیکسۆندا ئەنجامدران نەك لەبەرئەوەی ئەو باشترین دیپلۆمات بوو بەلای نیکسۆنەوە– دانوستانکاری تریش هەبوون– و نەك لەبەرئەوەی ئەو دوو پیاوە باش لەگەڵ یەکتریدا دەگونجان: ئەوان ڕێکیان هەڵنەدەکرد. نە هاوبەشیش بوون لە باوەڕ و سیاسەتیاندا. کیسینجەر لەبەرئەوە مایەوە لە شوێنی خۆی چونکە ئەو خۆی خزاندبووە زۆر ڕووبەری سترەکتۆری سیاسی کە وێلکردنی، پەشێوی لێدەکەوتەوە.

پێت وانەبێت پشت بەستنی گەورەکەت بە تۆ واتلێدەکات لای ئەو خۆشەویست بێت. لە ڕاستیدا لەوانەیە ئەو ڕقی لێت بێت و لێت بترسێت. بەڵام وەك ماکیاڤیلی وتی، وا باشترە لێت بترسن نەك خۆشیان بوێیت. دەتوانیت ترس کۆنترۆڵ بکەیت، قەت ناتوانیت

خۆشەویستی کۆنترۆڵ بکەیت. پشت بەستن بە هەستێکی گۆڕاو و ناسکی وەکو هاوڕێیەتی تەنیا نائەمنیت پێ دەبەخشێت. باشترە وا لەوانیتر بکەیت لە ترسی لێکەوتەکانی لەدەستدانی تۆ پشتت پێ ببەستن نەک لەبەر خۆشەویستی هاوەڵێتیکردنت.

دوو ئەسپەکە

دوو ئەسپ باریان دەگواستەوە. ئەسپی پێشەوە باش دەڕۆیشت، بەڵام ئەسپەکەی دواوە تەمەڵ بوو. پیاوەکان دەستیانکرد بە گواستنەوەی باری ئەسپی دواوە بۆ سەر پشتی ئەسپەکەی پێشەوە. کاتێک هەموویان گواستەوە، ئەسپەکەی دواوە هەستی بە خۆشی ڕێکردنەکەی خۆی کرد و بە ئەسپەکەی پێشەوەی وت: "زەحمەت بکێشە و ئارەق بڕێژە! چەندەی زۆرتر هەوڵ بدەیت، ئەوەندە زۆرتر دەبێ بنالێنیت". کاتێک گەیشتنە مەیخانە، خاوەنەکە وتی: "بۆچی دەبێ عەلەف بدەمە هەردووکیان لەکاتێکدا کە هەرچی بارە لەیەکێکیان بار دەکەم؟ وا باشترە هەموو خواردنەکە بدەمە یەکێکیان و سەری ئەویتریان ببڕم. لانی کەم چەرمەکەیم دەست دەکەوێت". ئیتر هەر ئەمەی کرد.

حەکایەتەکان، *لیۆ تۆلستۆی ١٨٢٨–١٩١٠*

پێچەوانەبوونەوە

خاڵی لاوازی وا لەخەڵک کردن کە پشت بە تۆ ببەستن ئەوەیە کە تۆش تا ئاستێک پشت بەوان دەبەستیت. بەڵام هەوڵدان بۆ چوونە پشت ئەو ئاستە بە مانای خۆقوتارکردنە لەوانەی سەروو خۆت- ئەمە بەرەنگاربکردنە بە تاقی تەنیا، پشت نەبەستن بە کەس. ئەمەیە پاڵنەری قۆرخکارانەی جەی.پی. مۆرگان یان جۆن دی.ڕۆکفێللەر– ڕاماڵینی هەموو ڕکابەریتییەک و بەدەستخستنی کۆنترۆڵی تەواوەتی. ئەگەر تۆ بتوانیت بازاڕ گەمارۆ بدەیت، ئەوا زۆر باشترە.

سەربەخۆییەکی وەها بەبێ باج نابێت. تۆ ناچاریت خۆت گۆشەگیر بکەیت. مۆنۆپۆلەکان زۆرجار بەئاراستەی ناوەوە پێچەوانە دەبنەوە و خۆیان لەژێر گووشاری ناوەکیدا تێکدەشکێنن. ئەمانە بەهەمان شێوە کینەیەکی بەهێز دەورووژێنن، وا لە دوژمنانیان دەکەن یەکبگرن بۆئەوەی شەڕیان لەگەڵ بکەن. پاڵنەر بۆ کۆنترۆڵی تەواوەتی زۆرجار ڕووخێنەر و بێ بەرهەمە. هەر پشت بەیەکتر بەستن یاساکەیە. سەربەخۆی، ئاوارتەیەکی دەگمەن و زۆرجار کوشندەیە. باشترە خۆت بخەیتە پێگەیەکی پشت بەیەکتر بەستن و سۆراخکردنی ئەم یاسا گرنگە نەك پێچەوانەکەی.

یاسای ژماره ۱۲

بەخشندەیی و ڕاستگۆیی سنووردار بەکاربێنە بۆ شلکردنی قوربانییەکەت

دوکە

جوڵەیەکی ڕاستگۆ و سەرڕاستانە، دەیان جوڵەی ناسەرڕاستانە دادەپۆشێت. ئاماژە دڵ والاکانی ڕاستگۆیی و بەخشندەیی، بەرگریی تەنانەت بەگومانترین خەڵک بەلاوە دەنێت. کاتێك ڕاستگۆیی سنووورداری تۆ درزێك دەخاتە زرێکەیان، دەتوانیت بەپێی خواستت بەکاریان ببەیت. دیارییەکی هاوکات، هەمان ئامانج دەپێکێت.

پەیڕەویکردن لە یاساکە

لەکاتێکی ۱۹۲٦دا، پیاوێکی ڕێکپۆشی کەشخە سەردانێکی (ئال کاپۆن)ی کرد کە ترسناکترین مافیای سەردەمەکەی بوو. ئەو کە بە لەهجەیەکی کیشوەری قسەی دەکرد، خۆی وەکو کۆنت ڤیکتۆر لوستیگ ناساند. ئەو بەڵێنیدا ئەگەر کاپۆن ٥٠,٠٠٠ دۆلاری پێ بدات، ئەوا دوو قات زیادی دەکات. کاپۆن پارەی زیاتر لە پێویستی هەبوو بۆ ڕووماڵکردنی "وەبەرهێنان"، بەڵام لەسەر ئەوە ڕانەهاتبوو بڕە پارەی زۆر بداتە کەسی غەریبە. ئەو ڕوانییە کۆنت: شتێك لەبارەی کابراکە جیاواز بوو– ستایلی ڕەونەقدار و شێوازی ڕەفتاری– و بۆیە کاپۆن بڕیاریدا کارەکە بکات. ئەو خۆی پارەکەی ژمارد و دایە لوستیگ.

کاپۆن وتی "باشە، کۆنت. هەروەك وتت، دووقات زیادی بکە، بەلام لەماوەی شەست ڕۆژدا". لوستیگ پارەکەی برد و ڕۆیشت، خستیە ناو سندوقێکی ئەمانات لە شیکاگۆ، پاشان چووە نیویۆرك کە لەوێ چەند پیلانێکی تری پارەی لەگەڕدا بوون.

٥٠,٠٠٠ دۆلارەکە لە سنوقی بانکدا بە دەست لێنەدراوی مایەوە. لوستیگ هیچ تەقەلایەکی نەخستەگەڕ بۆ دووقاتکردنی. دوو مانگ دواتر گەڕایەوە بۆ شیکاگۆ، پارەی سنوقەکەی برد و سەردانێکی تری کاپۆنی کرد. ئەو ڕوانییە دەم و چاوی ترش و تاڵی پاسەوانەکان، بزەیەکی پڕزش ئامێزی کرد و وتی "تکایە پەشیمانیی قووڵی من قبوڵ بفەرموو بەڕێز کاپۆن. داوای لێبووردن دەکەم کە دەڵێم پلانەکە شکستی هێنا...من شکستم هێنا".

کاپۆن بەهێواشی وەستایە سەر پێ. سەرنجێکی تورەی گرتە لوستیگ، مشتومڕی لەسەر ئەوە کرد کە فڕێی بداتە کام بەشەی ڕووبار. بەلام کۆنت دەستی بۆ باخەڵی برد و ٥٠,٠٠٠ دۆلارەکەی دەرهێنا و لەسەر مێزەکە دانا. وتی "هانێ بەڕێز، ئەمە پارەکەتە، وەك خۆی. جارێکی تر داوای لێبووردن دەکەم. ئەمە زۆر مایەی شەرمەزارییە. شتەکان بەو شێوەیە بەڕێوە نەچوون کە بیرم لێدەکردەوە. حەزم دەکردپارەکەت دووقات زیاد بکەم بۆ خۆم و بۆ تۆش– خوا ئاگادارە پێویستم پێیەتی– بەلام ئیتر پلانەکە سەری نەگرت.

کاپۆن لەسەر کورسییەکەی دانیشتەوە، سەرگەردان بوو، وتی "دەزانم تۆ ساختەچیت، کۆنت. هەر ئەو کاتەی هاتییە ئێرە. من چاوەڕێی سەد هەزار دۆلار یان هیچم نەدەکرد. بەلام ئەمە...گەڕاندنەوەی پارەکەم...باشە". لەگەڵ هەڵگرتنی کڵاوەکەی و هەنگاو هەنگاو ڕۆیشتنە دەرەوەی، لوستیگ وتی "جارێکی تر داوای لێبووردن دەکەم بەڕێز کاپۆن". کاپۆن هاواری کرد "ئەی خوایە! تۆ ڕاستگۆیت. ئەگەر تۆ پەلەتە، هانی ئەو پێنجە بژیارمەتیدانت". ئەو پێنج هەزار دۆلاری لە پەنجا هەزار دۆلارەکە جیا کردەوە. کۆنت سەرسام دیار بوو، وەکو ڕێزنواندن چەمایەوە، سوپاسی کرد و بە پارەکەوە ڕۆیشت.

٥,٠٠٠ دۆلارەکە ئەو شتە بوو کە لوستیگ بەدرێژایی ئەو ماوەیە بەدوایەوە بوو.

لێکدانەوە

کۆنت ڤیکتۆر لوستیگ، پیاوێك کە بە چەند زمانێك قسەی دەکرد و شانازی بە لێهاتوویی و کەلتوورییەوە دەکرد، یەکێك بوو گەورەترین ساختەچییەکانی سەردەمی مۆدێرن. ئەو بە جورئەتەکەی، نەترسانی و لەهەمووی گرنگتر ماریفەتی لەمەڕ سایکۆلۆژیای مرۆڤ ناسرابوو. ئەو دەیتووانی بە چەند خولەکێك هەڵسەنگێنێت، خاڵە لاوازەکەی بدۆزێتەوە و لەبەرانبەر ساویلکەکاندا وەکو ڕادار وابوو. لوستیگ دەیزانی زۆربەی پیاوان قەڵغانێکی بەرگری لەبەرانبەر کلاوچی و سەربەگۆبەنەکان بونیاد دەنێن. کاری ساختەچی ئەوەیە ئەو قەڵغانانە دابماڵێت.

ڕێگەیەکی دڵنیا بۆ کردنی ئەمە، لە ڕێگەی کرداری بەڕواڵەت ڕاستگۆیانە و سەرڕاستانەیە. کێ گومان لە کەسێك دەکات کە دەقاودەق کردارێکی ڕاستگۆیانە دەخاتەڕوو؟ لوستیگ چەند جارێك ڕاستگۆیی هەڵبژاردەیی بەکارهێنا، بەڵام لەگەڵ کاپۆندا هەنگاوێك بەرەو پێشتر چوو. هیچ کەسێکی ئاسایی جورئەتی تەڵەکەیەکی وەهای نەدەکرد. ئەو ساویلکەکانی خۆی لەبەر خاکیبوونی خۆیان هەڵدەبژارد، بۆ ئەو ڕواڵەتەیان کە دەیگوت دەرمانەکەت دەخۆینەوە بەبێ ئەوەی سکاڵا بکەین. قۆڵی کاپۆنت بڕیایە تەواوی ژیانت (جا هەرچەندێکی لێ بمایەوە) بە ترسەوە بەسەر دەبرد. بەڵام لوستیگ تێگەیشت لەوەی کە پیاوێکی وەکو کاپۆن بە گومان لەوانیتر بەسەر دەبات. هیچ کەس لەوانەی دەوروبەری ڕاستگۆ یان بەخشندە نەبوون و هاوەڵێتیکردنی زۆری گورگەکان تاقەتپڕوکێنە و تەنانەت خەمناکیشە. پیاوێکی وەکو کاپۆن تامەزرۆی ئەوەیە کە وەرگری ئاماژەیەکی ڕاستگۆیی یان بەخشندەیی بێت، هەست بەوە بکات کە هەمووان خەریکی قۆڵبڕی و هەڵگری مەبەستی خراپ نین.

کرداری بژاردەییانەی ڕاستگۆیی، کاپۆنی دەستەوستان کرد چونکە زۆر چاوەڕواننەکراو بوو. ساختەچییەك کەیفی بە هەستی ناکۆکی لەمشێوەیە دێت، چونکە ئەو کەسەی دەکەوێتە ناو ئەو هەستانەوە بە ئاسانی هۆشی پەرت دەبێت و فریو دەخوات.

هەموو شتێك خۆڵەمێشی هەڵدەگەڕێت کاتێك لانی کەم نیشانەیەکم لە ئاسۆدا نییە. ئەو کاتە بەتاڵ و خەمناك دیارە. من ناتوانم لە پیاوانی ڕاستگۆ تێبگەم. ئەوان ژیانێکی نائومێدبەخش بەسەردەبەن، پڕلە بێزاری.

کۆنت ڤیکتۆر لوستیگ، ١٨٩٠–١٩٤٧

کلیلی دەسەلات

جەوهەری فریودان هۆش پەرتکردنە. هۆش پەرتکردنی ئەو خەڵکەی تۆ دەتەوێ فریوی بدەیت کات و شوێنت دەداتێ تا شتێك بکەیت کە ئەوان تێبینی ناکەن. کردارێکی بەزەیی، بەخشندەیی یان ڕاستگۆیی زۆرجار بەهێزترین فۆرمی هۆش پەرتکردنە چونکە ئەمەگومانەکانی خەڵکی تر ناهێڵێت. ئەمە دەیانگۆڕێت بۆ منداڵ، تامەزرۆیانە هەر جۆرە ئاماژەیەکی بەسۆز وەدەگرن.

لە چینی کۆندا ئەمە پێی دەوترا "بەخشین بەر لە وەرگرتن"– بەخشین بۆ کەسەکەی تری قورس دەکات تێبینی وەرگرتن بکات. ئەمە ئامرازێکە بە بەکارهێنانی کرداریی ناکۆتاوە. ئەگەر بەشێوەیەکی چەقاوەسووانە شتێك لە کەسێك وەرگرین مەترسیدارە، تەنانەت بۆ کەسی دەسەڵاتداریش. قوربانییەکە پیلانی تۆڵەسەندنەوە دادەڕێژێت. بەهەمان شێوە مەترسیدارە داوای ئەو شتە بکەین کە پێویستمانە، گرنگ نییە چەنێك موئەدەبانەش بێت: ئەگەر کەسەکەی تر دەستکەوت بۆ خۆی نەبینێت، ئەوا لەوانەیە ڕقی لە دەستکورتی تۆ بێتەوە. فێر بە بدەیت پێش ئەوەی وەرگریت. ئەمە زەمینە خۆش دەکات، لە داواکارییەکی ئایندە کەم دەکاتەوە، یان تەنیا هۆش پەرت بوونێك دروست دەکات. بەخشینیش زۆر شێوە دەگرێتە خۆ: دیارییەکی واقیعی، چاکەیەکی پڕ بەزەیی، پێزانینێکی "ڕاستگۆیانە".

ڕاستگۆیی سنووردار لە یەکەمین ڕووبەڕووبوونەوەتدا لەگەڵ کەسێك بەباشترین شێوە دەکار دەکرێت. ئێمە هەمووومان زیندەوەری خو و ڕاهاتنین و یەکەمین بۆچوونمان ماوەیەکی درێژ دەخایەنێت. ئەگەر لەسەرەتای پەیوەندییەکەتەوە کەسێك باوەڕی وابێت

تۆ ڕاستگۆیت زۆر دەوێ تا پێچەوانەکەی قەناعەت پێ بێنیت. ئەمە بواری مانۆڕکردنت پێ دەدات.

جەی گۆد وەکو ئال کاپۆن پیاوێك بوو لەبەرانبەر هەمووان بەدگومان بوو. بەهاتنی ئەو کاتەی کە تەمەنی سی و سێ ساڵان بوون هەنوکە مەڵتی ملیۆنێر بوو، بەزۆریش لە ڕێگەی فریودان و زۆرداریییەوە. لە درەنگانی ۱۸٦۰ەکاندا، گۆد پارەیەکی زۆری لە کۆمپانیای (ئێری ڕەیلرۆد)دا وەبەرهێنا، پاشان بۆی دەرکەوت کە بازاڕ کەوتۆتە بەر لێشاوی بڕێکی زۆری بڕوانامەی پشکی ساختە بۆ کۆمپانیاکە. ئەو سامانێکی زۆری لەدەستدا و تووشی شەرمەزارییەکی زۆر بوو.

لە گەرمەی ئەم قەیرانەدا، پیاوێك بەناوی لۆرد جۆن گۆردن-گۆردن پێشنیاری یارمەتیدانی کرد. گۆردن-گۆردن کە لۆردێکی سکۆتلەندی بوو، بە ڕواڵەت سامانێکی بچوکی لە سکەی شەمەنەفەردا سەرمایەگوزاری کردبوو.

بە بەکرێگرتنی هەندێ شارەزای دەستنووس گۆردۆن گۆردۆن توانی بۆ گۆدی بسەلمێنێت ئەوانەی بەرپرس بوون لە بڕوانامە ساختەکانی پشك لە ڕاستیدا ژمارەیەك جێبەجێکاری خودی کۆمپانیای (ئێری ڕەیلرۆد) بوون. گۆد سوپاسگوزار بوو. پاشان گۆردۆن گۆردۆن پێشنیاری ئەوەی کرد کە ئەم و گۆد بچنە ناو هێزێکەوە بۆ کڕینەوەی سوودی زاڵ لە کۆمپانیاکەدا. گۆد ڕازی بوو. بۆ ماوەیەك پێدەچوو پرۆژەکە گەشە بکات. دوو پیاوەکە ئێستا هاوڕێی باش بوون و هەر کاتێك گۆردۆن گۆردۆن دەهاتە لای گۆد و داوای پارەی دەکرد بۆ کڕینی پشکی زیاتر، گۆد پێی دەدا. لە ۱۸۷۲دا، گۆردۆن گۆردۆن لەپڕێکدا هەموو پشکەکەی وێڵ کرد و سامانێکی پێکەوە نا بەڵام بەشێوەیەکی بەرچاو بەهای پشکەکانی گۆدی کەم کردەوە. پاشان لەبەرچاوان نەما.

پاش لێکۆڵینەوە، گۆد بۆی دەرکەوت کە ناوی ڕاستەقینەی گۆردۆن گۆردۆن (جۆن کراونینسفیلد)ە و ئەو کوڕی بژووی بازرگانێکی دەریایی و کارگوزاری بارێکی لەندەنە. پێش ئەو کاتە سەرەداوی زۆر هەبوون لەمەڕ ئەوەی کە گۆردۆن گۆردۆن ساختەچییە،

بەڵام کرداری ڕاستگۆیی و پشتگیری سەرەتایی ئەو وەها کوێرایی داهێنایە گۆڕ کە ملیۆنان دۆلاری زەرەر لێکەوت تا درکی بە پیلانەکە کرد.

تاکە کردارێکی ڕاستگۆیی زۆرجار بەس نییە. ئەوەی کە پێویستە ناوبانگە بۆ ڕاستگۆیی، کە لەسەر زنجیرەیەك کردار بونیاد دەنرێت- بەڵام دەشێ ئەمانە تەواو بێ کەڵك بن. هەر کە ناوبانگ بونیاد نرا، هەروەك لە حاڵەتی بۆچوونە سەرەتاییەکان- لەنێوچوونی قورسە.

لە چینی کۆندا، دیوك (وو)ی چێنگ بڕیاریدا کە کاتی کۆنترۆڵکردنی مەملەکەتی (هو) هاتووە کە پەیتا پەیتا بەهێزتر دەبوو. بەبێ ئەوەی بە کەس بڵێت، کچەکەی لە فەرمانڕەوای (هو) مارە بڕی. پاشان داوای کۆبوونەوەی ئەنجومەنی کرد و لە وەزیرەکانی پرسی "من بیر لە هەڵمەتێکی سەربازی دەکەمەوە. کام وڵاتە داگیر بکەین؟" هەروەك پێشبینی کردبوو، یەکێك لە وەزیرەکانی وتی "دەبێ (هو) داگیر بکرێت". دوك تووڕە دیار بوو و وتی "هو ئێستا دەوڵەتێکی دەستەخوشکە. بۆچی پێشنیاری داگیرکردنی دەگەیت؟" ئەو فەرمانی لەسێدارەدانی بۆ ئەو وەزیرە دەرکرد لەبەرانبەر چەقاوەسووییەکەیدا. فەرمانڕەوای (هو) گوێبیستی ئەمە بووەوە و بە لەبەرچاوگرتنی نیشانەی تری ڕاستگۆیی (وو) و هاوسەرگیریی لەگەڵ کچەکەیدا، هیچ وریاییەکی بۆ بەرگریکردن لەخۆی لەبەرانبەر چێنگ وەرنەگرت. چەند هەفتەیەك دواتر، هێزەکانی چێنگ (هو)یان ڕاماڵی و وڵاتەکەیان گرت و قەت دەستبەرداری نەبوو.

سەرڕاستی یەکێکە لە باشترین ڕێگاکانی دەستەوستان کردنی کەسی بەحەزەر، بەڵام تاکە ڕێگە نییە. هەر جۆرە کردارێکی بەڕێزانەی بە ڕواڵەت خۆنەویستانە بەکەڵکە. لەوانەیە باشترینی ئەمانە بریتی بێت لە بەخشندەیی. خەڵکێکی کەم دەتووانن لەبەرانبەر دیارییەکدا بەرەنگاری بکەن، تەنانەت دیارییەك لە سەرسەختترین دوژمنیشەوە کە هەر بۆیە زۆرجار ڕێگەیەکی نایابیشە بۆ دەستەوستانکردنی خەڵك. دیاری منداڵی ناو ناخمان دێنێتە دەرەوە و دەستبەجێ دیواری بەرگریمان لادەبات. هەرچەندە ئێمە زۆرجار لە بەر ڕۆشنایی گومان ئامێزدا کردارەکانی خەڵکی تر دەبینین، بە دەگمەن بڕگەی مەکیاڤیلیانەی

دیاری دەبینین کە زۆرجار پاڵنەرە نهێنییەکان دەشارێتەوە. دیاری کەرەستەیەکی پێرفێکتە بۆ شاردەوەی جوڵەیەکی فریودەرانە.

بەدرێژایی سێ هەزار ساڵی پێشوو، یۆنانییە کۆنەکان بە سەرانسەری دەریادا گەشتیان کردووە بۆ گرتنەوەی (هیلین)ی جوان، کە لەلایەن پاریسەوە لێیان سەندرا و بۆ ڕووخاندنی شاری پاریس، (ترۆی). گەمارۆکە دە ساڵی خایاند، زۆر پاڵەوان مردن لەگەڵ ئەوەشدا هیچ کام لەلایەن لە سەرکەوتن نزیک نەبووەوە. ڕۆژێکیان، پەیامبەر (کلاچاس) یۆنانییەکانی کۆ کردەوە.

پێیانی وت "واز لە تێکدانی ئەم دیوارانە بێنن! دەبێ ڕێگەیەک، تەڵەکەیەک بدۆزنەوە. ئێمە ناتوانین بە زۆر (ترۆی) بگرین. ئێمە دەبێ ستراتیژێکی زیرەکانە بەکار بێنین". پاشان ڕێبەری زیرەکی یۆنانی (ئۆدیسەس) بیرۆکەیەکی بونیادنانی ئەسپێکی تەختەی زەبەلاحی بۆ هات، سەرباز لەناوێدا خۆیان شاردبۆوە، پاشان وەکو دیارییەک پێشکەشی ترۆجانەکانی کرد. (نیۆپتۆلیمەس)ی کوڕی ئەکیلیس قێزی لەم بیرۆکەیە بووەوە، ئەمە ناپیاوانە بوو. باشتر بوو هەزاران کەس لە شەڕگەدا بمرن نەک لە ڕێگەی فریودانەوە سەرکەوتن بەدەست بێنن. بەڵام کاتێک سەربازەکان ڕووبەڕووی بژاردەیەک بوونەوە لەنێوان دە ساڵی تری پیاوەتی، شەرەف و مەرگ لەلایەکەوە و سەرکەوتنی خێرا لەلایەکی ترەوە، ئەوا ئەسپەکەیان هەڵبژارد، کە دەستبەجێ دروستکرا. فێڵەکە سەرکەوتوو بوو و (ترۆی) شکستی هێنا. دیارییەک بۆ دۆزی یۆنانییەکان زۆر زیاتری بە بەرەوە بوو لەچاو دە ساڵی شەڕکردن.

وێنە: ئەسپی ترۆجان. زیرەکیی تۆ لەناو دیارییەکی نایابدا شاراوەتەوە کە نەیارەکەت ناتوانێ قبوڵی نەکات. دیوارەکان ئاوەڵان. هەر کە چوویتە ناوەوە، پەلامار بدە.

دەبێ بەزەیی سنووردار یان بژاردەییش بەشێک بێت لە تەقەمەنی تۆ بۆ لە خشتەبردن. بۆ ماوەی ساڵانێک ڕۆمە کۆنەکان شاری (فالیسکانس)یان گەمارۆ دابوو، هەمیشەش بە ناسەرکەوتوویی. لەگەڵ ئەوەشدا، ڕۆژێکیان کاتێک (کامیلیوس)ی جەنەراڵی ڕۆمانی لە دەرەوەی شارەکە گەمارۆ درا، لەپڕێکدا پیاوێکی بینی پێش چەند منداڵێک کەوتبوو بەرەو

ڕووی دەهاتن. پیاوەکە مامۆستایەکی فالیسکان بوو و دەرکەوت منداڵەکان کوڕان و کچانی خانەدانترین و دەوڵەمەترین هاوڵاتیانی شارەکەن. بە بیانووی بردنە پیاسەی ئەو منداڵانە، ڕێك بەرەو لای ڕۆمانەکان بردبوونی، وەکو بارمتە پێشکەشیانی کردبوو بە هیوایی ڕازیکردنی کامیلوس، دوژمنی شارەکە.

کامیلوس منداڵەکانی بە بارمتە نەگرت. ئەو جلی لە مامۆستاکە داماڵی، دەستەکانی لە پشتیەوە بەستەوە، تێلایەکی دایە هەر منداڵێك لە منداڵەکان و ڕێگەیدا لە ڕێگەی گەڕانەوەیاندا بەرەو شار هەر لێیبدەن و لێیبدەن. ئاماژەکە، کاریگەرییەکی ڕاستەوخۆی لەسەر فالیسکانەکان هەبوو. ئەگەر کامیلوس منداڵەکانی وەکو بارمتە بەکار بهێنایە، هەندێ کەس لە شارەکە دەنگیان بۆ ملکەچبوون دەدا. تەنانەت ئەگەر فالیسکانەکان بچوونایەتە شەڕیش، بەرەنگارییان نابەدڵانە دەبوو. ڕەتکردنەوەی کامیلوس لە قۆستنەوەی بارودۆخەکە، بووەهۆی شکانی بەرەنگاریی فالیسکانەکان و ئەوان ملکەچ بوون. ژەنەراڵەکە خەملاندنەکەی دروست بوو. لە هەر حاڵەتێکیشدا هیچی نەبوو لەدەستی بدات: ئەو دەیزانی پیلانی بارمتە کۆتایی بە جەنگ نەدەهێنا، لانی کەم ڕاستەوخۆ کۆتایی پێنەدەهێنا. بە وەرچەرخاندنی بارودۆخەکە، ئەو متمانە و ڕێزی دوژمنەکەی بەدەستهێنا، دەستەوستانی کردن. بەزەیی سنووردار زۆرجار تەنانەت کەللەڕەقترین دوژمن دادەڕمێنێت: بەنیشانەگرتنی دڵ، ئیرادەی شەڕکردنەوە دەشکێنێت.

بیرت بێت: بە یاریکردن بە هەستەکانی خەڵك، کردارە مەزەندەکراوەکانی بەزەیی دەتوانن کاپۆنێك بکەن بە منداڵێکی دەستەمۆ. هەروەك لە هەر حاڵەتێکی نزیککەوتنەوەی هەستیانەدا، دەبێ تاکتیکەکە بە وریاییەوە پیادە بکرێت: ئەگەر خەڵکی پێی بزانن، هەستە نائومێدەکانی سوپاسگوزاری و گەرم و گوڕییان دەبێتە توندوتیژترین کینە و بەدگومانی. ئەگەر تۆ نەتوانیت ئاماژەکە سەرڕاستانە و لە دڵەوە پیشان بدەیت، یاری بە ئاگر مەکە.

دەسەڵات: کاتێك دوك (هسیەن)ی چین لەسەروبەندی پەلاماردای (یو)دا بوو، پۆلێك ئەسپی پێشکەش کردن. کاتێك ئێرلی (چیە) نیازی هەڵکوتانە سەر (چۆ–یو)ی هەبوو،

عەرەبەی گەورەی پێ بەخشین. لێرەوە وتەکە دەڵێت "کاتێك تۆ خەریکی ستاندنی، دەبێ بدەیت".

(هان– فەی– تزو، فەیلەسوفی چینی، سەدەی سێیەمی پێش زایین).

پێچەوانەبوونەوە

کاتێك تۆ مێژوویەکی فریودان لە پشتتە، هیچ ئاستێکی ڕاستگۆیی، بەخشندەیی یان بەزەیی ناتخەڵەتێنێت. هەر کە خەڵکی تۆیان وەکو فریودەر بۆ دەرکەوت ڕەفتارکردنی ڕاستگۆیانەی لەناکاو جێی گومانە. لەم حاڵەتانەدا وا باشترە ناسەرڕاستانە ڕەفتار بکەیت.

کاونت لوستیگ، جارێکیان گەورەترین ساختەچێتی ژیانی ئەنجامدا، خەریك بوو بورجی ئیڤڵ بفرۆشێت بە مامەڵەکارێکی پیشەسازیی بێ ئاگا کە بڕوای وابوو حکومەت دەیخاتە موزایەدەوە بۆ ئاسنەواڵەی سکراپ. مامەڵەکارەکە ئامادە بوو بۆ ڕادەستکردنی بڕێکی زۆری پارە بە لوستیگ کە بەشێوەیەکی سەرکەوتووانە خۆی وەکو کارمەندێکی حکومەت ناساندبوو. لەگەڵ ئەوەشدا، لەدوایین ساتدا ئامانجەکە گوماناوی بوو. شتێك لەبارەی لوستیگەوە هەراسانی کرد. لەو دیدارەی تیایدا ئەو خەریکی ڕادەستکردنی پارەکە بوو، لوستیگ هەستی بە بەدگومانی لەناکاوی ئەو کرد.

لوستیگ سەری بردە بن گوێچکەی مامەڵەکارەکە و بە دەنگێکی نزم بۆی ڕوونکردەوە کە موچەکەی چۆن بووە، داراییەکەی چەنێك خراپ بووە و هیتر. پاش چەند خولەکێك، مامەڵەکارەکە بۆی دەرکەوت کە لوستیگ داوای بەرتیل دەکات. بۆ یەکەمین جار هەستی بە سوکنایی کرد. ئێستا دەیزانی کە دەتوانێت متمانە بە لوستیگ بکات: لەبەرئەوەی هەموو کاربەدەستانی حکومەت ناسەرڕاست بوون، دەبووایە لوستیگ واقیعی بێت. پیاوەکە پڕی دایە پارەکە. بە ڕەفتارکردن بەشێوەیەکی ناسەرڕاستانە، لوستیگ واقیعی دیار بوو. لەم حاڵەتەدا ڕاستگۆیی بژاردەیی کاریگەریی پێچەوانەی دەبوو.

لەکاتێکدا کە دیپلۆماتی فەرەنسی تالیراند بەتەمەندا دەچوو، ناوبانگی وەکو درۆزن و فریودەر بڵاو بۆوە. لە کۆنگرەی ڤییەنا (١٨١٤–١٨١٥)، ئەو چیرۆکی نایابی هەڵدەبەستن و تێبینی نامومکینی دەخستنەڕووی ئەو خەڵکەی کە دەیانزانی دەبێ ئەم کابرایە درۆ بکات. ناڕاستگۆییەکەی ئەو هیچ مەبەستێکی تیا نەبوو جگە لە داپۆشینی ئەو ساتەوەختانەی کە تیایدا ئەو بە ڕاستی ئەوانی فریود دەدا. ڕۆژێکیان، بۆ نموونە، لەنێو هاوڕێیاندا، تالیراند بە ڕووکارێکی سەرڕاستانەوە وتی "لە بزنسدا مرۆڤ دەبێت دەستی پیشان بدات". کەس باوەڕی بە گوێچکەکانی خۆی نەکرد: کەسێک کە جارێك لە جاران لە ژیانیدا قەت کارتەکانی پیشان نەدابوو بە خەڵکی تری دەوت کارتەکانی خۆتان پیشان بدەن. تاکتیکی لەو جۆرە ئەستەمی دەکرد فریودانە ڕاستەقینەکانی تالیراند لە ساختەکانی جیا بکەیتەوە. بە گرتنەخۆی ناوبانگی بۆ ناسەرڕاستی، توانای بۆ فریودان پاراست.

هیچ شتێك لە پانتایی دەسەڵاتدا نەگۆڕ نییە. فریودانی بەئاشکرا هەندێ جار شوێن پێیەکانی تۆ دادەپۆشێت، تەنانەت وات لێدەکات بۆ ڕاستگۆیی لەمەڕ ناڕاستگۆییەکەت، کەسێکی پەسەند بیت.

فرانسیسکۆ بۆری، شەرلاتی دەرباری

فرانسیسکۆ گوسێپ بۆری ی خەڵکی میلان، کە لە ١٦٩٥دا مرد...پێشەنگی ئەو جۆرە تایبەتەی سەرکێشیی شارلاتانە بوو، وەکو دەرباری یان "جێنتڵمانی دەربار" خۆی دەنوواند...ماوەی شکۆمەندییەکەی پاش گواستنەوە بۆ ئەمستەردام دەستپێکرد. لەوێ ناونیشانی (پزیشکی گەردوونی)ی لەخۆینا، گروپێکی گەورەی یاریدەدەری دانا و سواری عەرەبانەیەکی شەش ئەسپی دەبوو... نەخۆشەکان بە لێشاو بە پیریەوە دەچوون و هەندێ لە کەم ئەندامەکان خۆیان گەیاندبووە ناو ئەو کورسییانەی چەند کەسێك هەڵیاندەگرت هەر لە پاریسەوە تا شوێنەکەی لە ئەمستەردام. بۆری، هیچ کرێیەکی بۆ ڕاوێژەکانی وەرنەدەگرت. ئەو برە پارەی زۆری بەسەر هەژاراندا دابەش دەکرد و قەت

ئەزانرابوو کە هیچ پارەیەك وەربگرێت. لەکاتێکدا کە بەردەوام بوو لە ژیان بە سەربەرزییەکی وەها، لەگەڵ ئەوەشدا، وا دادەنرا ئەو بەردی فەیلەسوفی پێبێت. لەپڕێکدا ئەم خێرخواز و بەخشندەیە لە ئەمستەردام ون بوو. پاشان دەرکەوت ئەو پارە و ئەڵماسەی بردووە کە بە ئەمانەت لای دانرابوو.

هێزی شارلاتی، گریت دی فرانسیسکۆ، ١٩٣٩

یاسای ژمارە ١٣

کاتێك داوای یارمەتی لە خەڵك دەکەیت، لە ڕوانگەی بەرژەوەندیی خۆیان ئەمە بکە، قەت لە ڕوانگەی بەزەیی هاتنەوە یان چاکە داوایان لیٚ مەکە

حوکم

ئەگەر تۆ پێویستت بەوەیە ڕوو بکەیتە هاوپەیمانێك بۆ یارمەتی، خۆت ماندوو مەکە بەوەی بیری بێنیتەوە لە ڕابردوودا چەنێك یارمەتیت داوە و چاکەت لەگەڵ کردووە. ئەو ڕێگەیەك دەدۆزێتەوە بۆ فەرامۆشکردنت. لەبری ئەمە، شتێك لەداواکەتدا یان لە هاوپەیمانیتدا لەگەڵ ئەو بخەرە ڕوو کە کەڵکی بۆ ئەو هەیە و بە بەراورد بە داواکەت زیاتر جەختی لیٚ بکەوە. ئەو بەشێوەیەکی تامەزرۆیانە وەڵامگۆ دەبێت کاتێك دەبینیٚ شتێك بۆ ئەو تێدایە.

سەرپێچی لە یاساکە

لە سەرەتای سەدەی چواردەدا، پیاوێکی گەنج بەناوی (کاستروچیۆ کاستراجانی) لە سەربازێکی ئاساییەوە پلەی بەرز بۆوە و بووە لۆری شاری گەورەی لوکا، ئیتاڵیا. یەکێك بەهێزترین خێزانەکان لە شاردا، (پۆگیۆ)کان، ڕۆڵی سەرەکییان هەبوو لە بەرزبوونەوەی

ئەودا (کە لە ڕێگەی ناپاکی و خوێنڕشتن مەیسەر بوو)، بەڵام پاش ئەوەی دەسەڵاتی گرتە دەست، ئەوان ئەو هەستەیان لا پەیدا بوو کە کاستروجیۆ ئەمانی بیر چۆتەوە. قورسایی تموحەکەی ئەو لە هەر سوپاسگوزارییەکی زیاتر بوو کە هەستی پێکرد. لە ١٣٢٥دا، لەکاتێکدا کە کاستروجیۆ لە شوێنێکی دوور لە شەڕدابوو لەگەڵ ڕکابەری سەرەکی لوکا، فلۆرێنس، پۆگیۆکان لەگەڵ خێزانە خانەدانەکانی تر لە شارا گەلەکۆمەیان کرد بۆ خۆ قوتارکردن لەم میرە سەربەگوێبەن و چاوچنۆکە.

بە هەڵایساندنی یاخیگەرییەک، پیلانگێڕان هێرشیان کردە سەر ئەو حاکمەی کارتوجیۆ لە پاش خۆی دایانابوو تا حوکمی شارەکە بکات و کوشتیان. ئاژاوە هەڵایسا و پشتیوانانی کاستروجیۆ و پشتیوانانی پۆگیۆ کەوتنە شەڕ. لەگەڵ ئەوەشدا، لە ترۆپکی ئەنگژەکەدا ستیچفانۆ دی پۆگیۆ، بەتەمەنترین ئەندامی خانەوادەکە، دەستوەردانی کرد و وەهای لە هەردوو لا کرد چەکەکانیان دانێن.

ستێفانۆ کە پیاوێکی ئاشتیخواز بوو لە پیلانگێڕییەکەدا بەشداری نەکردبوو. ئەو بە خانەوادەکەی وتبوو کە ئەمە بە خوێنڕێژییەکەی بێ ئاکام کۆتایی دێت. ئێستا ئەو سوور بوو لەسەر ئەوەی دەبێ ئەم بە لەبری خانەوادەکە بێتە ناوەوە و کاستروجیۆ ڕازی بکات تا گوێ لە سکاڵاکانیان بگرێت و وەڵامگۆی داواکانیان بێت. ستێفانۆ بەتەمەنترین و ژیرترین ئەندامی هۆزەکە بوو و خانەوادەکەی ڕازی بوون لەسەر ئەوەی متمانە بە دیپلۆماسییەکەی بکەن نەک بە چەکەکانیان.

کاتێک هەواڵی یاخیگەری گەیشتە کاستروجیۆ، ئەو بەپەلە گەڕایەوە لوکا. لەگەڵ ئەوەشدا، بەهاتنی کاتی گەیشتنەوەی، لە ڕێگەی ستێفانۆوە شەڕ وەستابوو و ئەو لەبەرانبەر هێمنی و ئارامی شاردا تووشی سەرسوڕمان بوو. سێتفانۆ دی پۆگیۆ وێنای ئەوەی کردبوو کە کاستروجیۆ سوپاسی جەکات لەبەرانبەر بەشدارییەکەی لە دامرکاندنەوەی یاخیگەرییەکەدا، بۆیە سەردانێکی میری کرد. ئەو وتی یاخیبووەکان لە خانەوادەکەیدا گەنج و هەڵەشەن، تینووی دەسەڵاتن لەگەڵ ئەوەشدا بێ ئەزموونن، ئەو بەخشندەیی ڕابردووی هێنایەوە یاد کاستروجیۆ. ئەو وتی، لەبەر هەموو ئەم هۆکارانە

میری گەورە دەبێ لە پۆگیۆکان خۆش بێت و گوێ لە سکاڵاکانیان بگرێت. وتی ئەمە تاکە شتی دادپەروەرانەیە بکرێت، چونکە خانەوادەکە بەشێوەیەکی ئارەزوومەندانە چەکەکانیان داناوە و هەمیشە پشتوانی ئەو بوون.

کاستروجیۆ بە ئۆقرەوە گوێی گرت. پێنەدەچوو ئەو تۆزقاڵێکیش گوێ بگرێت یان تورە بێت و کینەی هەبێت. لەبری ئەمە، ئەو بە ستێفانۆی وت دڵنیا بێت لەوەی دادپەروەری زاڵ دەبێت و داوای لێکرد تەواوی خانەوادەکەی بێنێتە کۆشك تا قسە لەسەر خەم و نارەحەتییەکانیان بکەن و بگەنە ڕێککەوتنێك. لەکاتێکدا کە ئەوان ئیزنیان لە یەکتری خواست، کاستروجیۆ وتی ئەم سوپاسی خوا دەکات بۆ ئەو دەرفەتەی پێی برا تا بەزەیی و هاوسۆزی خۆی پیشان بدات. ئەو ئێوارەیە سەراپای خانەوادەی پۆگیۆ هاتنە کۆشك. کاستروجیۆ دەستبەجێ هەمووانی بەگرتدا و چەند ڕۆژێك دواتر هەموویان تیرباران کران، بە ستێفانۆشەوە.

لێکدانەوە

ستێفانۆ دی پۆگیۆ ڕەمزی هەموو ئەو کەسانەیە کە بڕوایان وایە دادپەروەری و پیرۆزی دۆزەکەیان زاڵ دەبێت. بەدڵنیاییەوە لە ڕابردوودا داواکانی دادپەروەری و سوپاسگوزاری ناوبەناو سەرکەوتوو بوون، بەڵام زۆر جار لێکەوتەی کارەساتباریان هەبووە، بەتایبەت لە مامەڵەکردن لەگەڵ کاستروجیۆکانی جیهاندا. ستێفانۆ دەیزانی میر لەڕێگەی ناپاکی و دڵڕەقییەوە گەیشتۆتە دەسەڵات. دواجار ئەمە پیاوێك بوو کە هاوڕێیەکی نزیك و دڵسۆزی ڕووبەڕووی مەرگ کردبۆوە. کاتێك کاستروجیۆ پێی وترا کە هەڵەیەکی کارەساتباری کردووە بەوەی هاوڕێیەکی وەها کۆنی کوشتووە، لە وەڵامدا وتبووی ئەم دوژمنێکی نوێی کوشتووە نەك هاوڕێیەکی کۆن.

پیاوێکی وەکو کاستروجیۆ تەنیا هێز و بەرژەوەندیی خۆیی دەزانی. کاتێك یاخیگەری دەستیپێکرد، بۆ کۆتاییهێنان و دانانی خۆی لە بەر بەزەییەکەیدا، مەترسیدارترین هەنگاو دەبوو. تەنانەت جارێکیان ستێفانۆ دی پۆگیۆ ئەو هەڵە کوشندەیەی کردبوو، لەگەڵ

ئەوەشدا، ئەو هێشتا بژاردەی لەبەردەمدا بوون: ئەو دەیتووانی پارە پێشکەشی کاستروجیۆ بکات، دەیتوانی چەند بەڵێنێك بۆ ئایندە بخاتە بەردەمی، دەیتووانی ڕوونی بکاتەوە کە پۆگیۆکان هێشتا دەتوانن کاریگەرییان بۆ دەسەلاتەکەی ئەو هەبێت– بۆ نموونە کاریگەرییان لەسەر دیارترین خانەوادەکانی ڕۆم و ئەو هاوسەرگیرییانەی کە دەیانتووانی ئەنجامی بدەن.

لەبری ئەمە، ستێفانۆ ڕابردوو و ئەو قەرزانەی هێنایەوە یاد کە هیچ ئەرك و بەرپرسیارێتییەکی نەدەخستە سەر شانی. مرۆڤ نەك تەنیا ناچار نییە سوپاسگوزار بێت، سوپاسگوزاری زۆرجار بارێکی قورسە کە ئەو بە خۆشحاڵییەوە کۆتایی پێهێنا. لەم حاڵەتەشدا کاستروجیۆ خۆی لە بەرپرسیارێتییەکانی بەرانبەر پۆگیۆکان قوتار کرد لە ڕێگەی بنبڕکردنیان.

پەیڕەوی لە پاساکە

لە ٤٣٣ی پێش زاییندا، ڕێك پێش جەنگی پێلپۆنیزی، دوورگەی کۆرسیرا (دواتر ناونرا کۆرفو) و دەوڵەتشاری کۆرینس کەوتنە سەر لێواری ململانێ. هەردوو لایەن باڵیۆزیان ناردە ئەسینا بۆ هەوڵدان بۆ ڕازیکردنی ئەسینایییەکان تا ببنە لایەنگیریان. مەترسییەکان گەورە بوون، چونکە هەرکەسێك ئەسیناییەکانی بەدەست بهێنابا، بەدڵنیاییەوە جەنگەکەی دەبردەوە. هەرکەسێکیش جەنگی ببردایەتەوە ئەوا بەدڵنیاییەوە بەزەیی بە لایەنی بەرانبەردا نەدەهاتەوە.

یەکەم جار کۆرسیرا قسەی کرد. باڵیۆزەکەی بەوە دەستیپێکرد کە وتی پێشتر دوورگەکە قەت یارمەتیدەر نەبووە و لە ڕاستیدا خۆی لەگەڵ دوژمنانی ئەسینایدا یەکخستووە. هیچ پەیوەندییەکی هاوڕێیەتی یان سوپاسگوزاری لەنێوان کۆرسیرا و ئەسینایییەکان نەبوو. بەڵێ، باڵیۆز دانی پێدانا، ئەو ئێستا لە ترس و نیگەرانیی بۆ سەلامەتی کۆرسیرا هاتبوو بۆ لای ئەسیناییەکان. تاکە شتێك کە ئەو دەیتووانی پێشکەشی بکات بریتی بوو لە هاوپەیمانێتی بەرژەوەندییە دوولایەنییەکان. کۆرسیرا

هێزێکی دەریایی هەبوو کە لە قەبارە و بەهێزیدا لەدواوەی هی ئەسینایییەکانەوە بوو. هاوپەیمانێتییەك لەنێوان دوو دەوڵەتەکەدا هێزێکی بەوی لێ دروست دەبوو، هێزێك کە دەیتووانی دەوڵەتی ڕکابەری سپاردا بتۆقێنێت. بەداخەوە، ئەمە هەموو ئەو شتە بوو کە کۆرسیرا دەیتووانی پێشکەشی بکات.

پاشان نوێنەرەکەی کۆرینس وتارێکی بەسۆزی لێهاتووانەی پێشکەش کرد کە جیاوازییەکی توندی هەبوو لەگەڵ بۆچوونی بێتامی وشکی کۆرسیرا. ئەو باسی هەموو ئەو شتانەی کرد کە کۆرینس لە ڕابردوود بۆ ئەسینایییەکان ئەنجامیدابوو. ئەو پرسیاری ئەوەی کرد کە بەلای هاوپەیمانەکانی تری ئەسیناوە چۆن دەبێ ئەگەر شارەکە ڕێککەوتنێك لەگەڵ دوژمنێکی پێشوودا ئەنجام بدات لەبەرانبەر ڕێککەوتنێك لەگەڵ دۆستێکی هەنوکەییدا، دۆستێك کە بە ئەمەکەوە خزمەتی بەرژەوەندیی ئەسینای کردبوو: لەوانەیە ئەو هاوپەیمانانە ڕێکەوتنەکەیان لەگەڵ ئەسینایییەکان بشکێنن ئەگەر بزانن وەفادارییەکەیان نانرخێنرێت. ئەو ئاماژەی بە یاسای هێڵینی و پێویستی چاکەدانەوەی کۆرینس دا لەبەرانبەر هەموو ئەو کردارە چاکانەی ئەنجامیدابوون. ئەو بۆ دواجار چووە سەر لیستێکی هەموو ئەو خزمەتگوزارییانەی کۆرینس بۆ ئەسینایییەکان ئەنجامی دابوو و گرنگی پیشاندانی سوپاسگوزاری بۆ دۆستەکان.

پاش وتارەکە، ئەسینایییەکان لە ئەنجومەنێکدا مشتومڕیان لەسەر پرسەکە کرد. لە خولی دووەمدا، ئەوان بە زۆرینەیەکی بەرچاو دەنگیاندا بە هاوپەیمانی لەگەڵ کۆرسیرا و بەلاوەنانی کۆرینس.

لیکدانەوە

مێژوو بەرێزەوە یادی ئەسینایییەکان دەکاتەوە، بەڵام ئەوان واقیعبینی پێشەنگی یۆنانی کلاسیکن. لەگەڵ ئەواندا، هەموو بەلاغەت، هەموو داواکارییە هەستەییەکان لە جیهاندا، ناتووانن لەگەڵ مشتومڕێکی پراگماتیکیدا بگونجێن، بەتایبەت مشتومڕێك کە دەسەڵاتیانی زیاتر کردووە.

ئەوەی کە بالیۆزە کۆرینسییەکە درکی پێنەکرد ئەوە بوو کە ئاماژەکانی بۆ بەخشندەیی ڕابردووی کۆرینس بەرانبەر ئەسینایییەکان تەنیا بووە مایەی هەراسانکردنی ئەسینایییەکان، بەشێوەیەکی ئالۆز پرسیاری ئەوەیان لێدەکردن کە هەست بەگوناه بکەن و دەیانخستنە ژێر ئەرک. ئەسینایییەکان نەیانتووانی بایەخێکی کەمتر بدەن بە چاکەکانی ڕابردوو هەستە دۆستانەییەکانی ڕابردوو. لەهەمان کاتدا، ئەوان زانییان ئەگەر هاوپەیمانەکانی تریان ئەوانیان وەها بینیبێت کە بێ ئەمەکن بەرانبەر دەستبەرداربوون لە کۆرینس، هێشتا ئەگەری ئەوە نەبدوو کە ئەم دەوڵەت شارانە هێشتا پەیوەندییەکانیان بە ئەسینایییەکانەوە بپچڕێنن کە دەسەڵاتی پێشەنگ بوو لە یۆنان. ئەسینایییەکان لە ڕێگەی هێزەوە حوکمی ئیمپراتۆریەتەکەیان کرد و هەر هاوپەیمانێکی یاخیگەریان ناچار کرد بگەڕێنەوە.

کاتێک خەڵکی لەنێوان قسە لەبارەی ڕابردوودا و قسەکردن لەبارەی ئایندە هەڵدەبژێرن، کەسێکی پراگماتیک هەمیشە ڕوو دەکاتە ئایندە و لەبارەی ئایندە دەدوێت و ڕابردوو لەبیر دەکات. لەکاتێکدا کە کۆرسیرانس درکی بەوە کرد، هەمیشە باشترین شت ئەوەیە کە بەشێوەیەکی پراگماتیکی لەگەڵ کەسێکی پراگماتیدا قسە بکەیت. لە کۆتاییشدا، زۆربەی خەڵکی لە ڕاستیدا پراگماتیکن– ئەوان بە دەگمەن لە دژی بەرژەوەندیی خۆیان هەنگاو دەنێن.

ئەوە هەمیشە ڕێسایەک بووە کە دەبێ لاواز پاشکۆی بەهێز بێت و سەرباری ئەمەش، ئەوە لەبەرچاو دەگرین کە ئێمە شایستەی دەسەڵاتەکەمانین. تاوەکو ساتەوەختی ئێستاش تۆ وا بیرت دەکردەوە کە ئێمە شایەنی دەسەڵاتەکەمان بووین، بەڵام ئێستا، پاش خەماڵاندنی بەرژەوەندیی خۆت، تۆ بەرەبەرە دەست دەکەیت بە قسەکردن لە سۆنگەی ڕاست و هەڵەوە. لەگەڵ ئەوەشدا، لەبەرچاوگرتنی لەو جۆرە قەت خەڵکی لە دەرفەتەکانی ئەو شکۆدارکردنە دوور نەخستۆتەوە کە لەلایەن هێزێکی گەورەترەوە پێشکەش کراوە.

نوێنەری ئەسینا بۆ سپارتا، جەنگی پێلپۆنیزی، تیوسیدید،

نزیکەی ٤٦٥–٣٩٥ پێش زایین.

کلیلی دەسەلات

لە گەشتەکەتدا بەرەو دەسەلات، بە بەردەوامی خۆت لە پێگەی داواکردنی یارمەتی لەو کەسانە دەبینیتەوە کە لە پێگەی بەهێزتردان. هونەرێك هەیە بۆ داواکردنی یارمەتی، هونەرێك کە بەندە بە توانای تۆ بۆ تێگەیشتنی ئەو کەسەی مامەڵەی لەگەڵدا دەکەیت و تێکەڵاونەکردنی پێویستییەکانت لەگەڵ هی ئەواندا.

زۆربەی خەڵکی هەرگیز لەمەدا سەرکەوتوو نابن، چونکە ئەوان بەتەواوی لە پێویستییەکان و ئارەزووەکانی خۆیاندا گیریان خواردووە. ئەوان لەو گریمانەیەوە دەست پێدەکەن کە ئەو خەڵکەی ئەوان دەچنە لایان، بەرژەوەندییەکی خاکییانەیان لە یارمەتیدانیان هەیە. ئەوان وەها قسە دەکەن وەك بڵێی پێویستییەکانیان مایەی گرنگی ئەم خەڵکانە بوون– کە لەوانەیە نەیانتوانیبێت کەمتر بێباك بن. هەندێ جار ئەوان ئاماژە دەدەن بە پرسە گەورەکان: دۆزێکی گەورە، یان هەستە بەرجەستەکانی وەکو خۆشەویستی و ئەمەك. ئەوان پەنا بۆ وێنە گەورەکە دەبەن کاتێك واقیعیەتە رۆژانەییە سادەکان کاریگەرتر دەبن. ئەوەی کە درکی پێناکەن ئەوەیە تەنانەت بەهێزترین کەس لەناو پێویستییەکانی خۆیدا گیر دەخوات و ئەمەی کە ئەگەر تۆ پەنا بۆ بەرژەوەندی خۆی نەبەیت، لەوانەیە تۆ وەکو کەسێکی نائومێد یان لە باشترین حاڵەتدا وەکو کات بەفیڕۆدەرێك ببینێت.

لە سەدەی شانزەدا، تەبشیرییە پورتوگالیەکان بۆ ماوەی ساڵانێك هەوڵیاندا خەڵکی ژاپۆن بۆ کاسۆلیسیزم وەگەڕێنن، کەچی لەهەمان کاتدا پۆرتوگال بازرگانی لەنێوان ژاپۆن و ئەورووپا مۆنۆپۆل کردبوو. هەرچەندە تەبشیرییەکان تا ڕادەیەك سەرکەوتوو بوون، ئەوان قەت لەنێو دەستبەژێری فەرمانڕەوادا ئەوەندە بڕیان نەکرد. لە ڕاستیدا، لە سەرەتای سەدەی حەڤدە،هەوڵەکانی لەدین وەرگەڕاندنیان بەتەواوی ببووە مالیەی تووڕەکردنی ئیمپراتۆری ژاپۆن، یاسو. کاتێك هۆڵەندییەکان بە ژمارەیەکی زۆر گەیشتنە

ژاپۆن، یاسو ئامێرێکی هاتەوە بەر. ئەو بۆ شارەزایەتی تەکنیکی لە چەک و سۆراخکردندا، پێویستی بە ئەوروپییەکان بوو و ئیتر لێرەوە بۆ دواجار ئەو ئەوروپییانە پەیدا بوون کە هیچ باکیان بە بڵاوکردنەوەی دین نەبوو- هۆڵەندییەکان تەنیا بازرگانییان دەویست. یاسو بەخێرایی هەنگاوی نا بۆ دەرکردنی پورتوگالیەکان. لەو کاتە بەدوا، ئەو تەنیا لەگەڵ هۆڵەندییە ئەقڵ پراکتیکییەکاندا مامەڵەی دەکرد.

ژاپۆن و هۆڵاند بەشێوەیەکی بەرچاو کەلتووری جیاواز بوون، بەڵام هەریەکەیان لە پرسێکی گەردوونی و نازەمەنیدا هاوبەش بوون: بەرژەوەندیی خۆیی. هەر کەسێک کە تۆ مامەڵەی لەگەڵدا دەگەیت وەکو کەلتوورێکی تر وەهایە، سەرزەمینێکی نامۆ بە رابردوویەکەوە کە هیچ پەیوەندی بەوەی تۆوە نییە. لەگەڵ ئەوەشدا تۆ دەتوانیت جیاوازییەکانی نێوان تۆ و ئەو لە رێگەی رووکردنە بەرژەوەندییە خۆییەکەی، ببڕیت. تۆ مارینەتێکی بەنرخت هەیە کە بەشی بکەیت، تۆ سنوقەکەی پڕ دەکەیت لە ئاڵتون، تۆ وەهای لێدەکەیت کاتێکی درێژتر و بەختەوەرتر بژیت. ئەمە زمانێکە کە هەموومان قسەی پێدەکات و لێی تێدەگات.

هەنگاوێکی کلیلی لە پرۆسەکەدا بریتییە لە تێگەیشتن لە سایکۆلۆژیای کەسەکەی تر. ئایا ئەو لوتبەرزە؟ ئایا ئەو خەمی ناوبانگەکەی خۆیەتی یان پێگە کۆمەڵایەتییەکەی؟ ئایا ئەو دوژمنی هەن کە تۆ بتوانیت یارمەتیدەر بیت لە لەناوبردنیان؟ ئایا ئەو پارە یان دەسەڵات دەیجوڵێنێت؟

کاتێک مەنگۆلەکان لە سەدەی بیستەمدا چینیان داگیر کرد، هەڕەشەی ئەوەیان کرد کەلتوورێك پادەماڵن کە ماوەی زیاتر لە دوو هەزار ساڵ بەرگەی گرتبوو. سەرکردەکەیان، جەنگیز خان، هیچ لە چین نەبینی جگە لە وڵاتێك کە لەوەڕگەی بۆ ئەسپەکانی نییە و بڕیاریدا شوێنەکە کاوڵ بکات، شارەکانی هەمووی تەخت بکات، چونکە "وەها باشترە چینییەکان قڕ بکەیت و لێگەڕێیت گژوگیا سەوز ببێت". ئەوە سەربازێك، ژەنەراڵێك، یان پاشایەك نەبوو کە چینییەکانی لە قڕکردن نەجات دا، بەڵکو پیاوێك بوو بەناوی (یەلو چوتسای). چوتسای کە خۆی بیانییەك بوو، هەستا بە ستایشکردنی باڵادەستی

کەلتووری چینییەکان. ئەو خۆی کردە ڕاوێژکارێکی جێ متمانەی جەنگیز خان و ڕازیکرد بەوەی کە ئەم سەروەت و سامان لە شوێنەکە بەچنگ دەخات ئەگەر لەبری وێرانکردنی، تەنیا باج بخاتە سەر تاکە تاکی ئەو کەسانەی لەوێ دەژیان. خان ژیری لەمەدا بینی و ئەوەی کرد کە چوتسای وتی.

کاتێك خان پاش گەمارۆیەکی درێژخایەن شاری (کایفێنگ)ی گرت و بڕیاریدا دانیشتووانی کۆمەڵکوژ بکات (هەروەك لەو شارانەی تر کە بەرەنگارییان کردبوو ئەمەی کرد)، چوتسای پێی وت کە باشترین پیشەگەر و ئەندازیاران لە چین ڕایانکردووە بۆ کایفێنگ و وا باشتر دەبێت کە دەکار بکرێن. کایفێنگ وازی لێهێنرا. جەنگیز خان پێشتر هەرگیز بەزەییەکی وەهای پیشان نەداوە، بەڵام ئەو کاتە بە ڕاستی بەزەیی نەبوو کە کایفێنگی ڕزگار کرد. چوتسای خانی باش دەناسی. ئەو جوتیارێکی بەربەری بوو کە هیچ بایەخی بە کەلتوور نەدەدا، یان لە ڕاستیدا باکی بەهیچ شتێك نەبوو جگە لە جەنگ و ئەنجامە کردارییەکان. چوتسای ڕوویکردە تاکە هەستێك کە کاری لەسەر پیاوێکی وەها دەکرد: چڵێسی.

بەرژەوەندیی خۆیی ئەو پاڵنەرەیە کە خەڵکی دەبزوێنێت. هەر کە وایانلێبکەیت ببینن چۆن دەتوانیت بە شێوەیەك لە شێوەکان وەڵامگۆی پێداویستییەکانیان بیت یان دۆزەکەیان بەرەوپێش ببەیت، بەرەنگارییان بەرانبەر داواکانت بۆ یارمەتی بەشێوەیەکی جادوویانە نامێنێ. لە هەر هەنگاوێك لە ڕێگەدا بەرەو بەدەستهێنانی دەسەڵات، دەبێ خۆت ڕابهێنیت بۆ بیرکردنەوە لە ناوەوەی مێشکی کەسەکەی تردا، بۆئەوەی پێویستییەکانیان و بەرژەوەندییەکانیان ببینیت، بۆئەوەی پەردەی هەستەکانی خۆت لابەیت کە حەقیقەتەکە لێڵ دەکەن. ئەسپی خۆت لەم هونەرەدا تاو بدە و نیتر هیچ سنوورێك نابێت لەبەردەم ئەوەی کە دەتوانیت بەدەستی بێنیت.

وێنە: ئەو گوریسەی کە دەبەستێتەوە. گوریسی بەزەیی و ئەمەکداری تەنکە و لە یەکەمین شۆکدا دەپچڕێت. یارمەتییەکی وەها مەخەرە ڕوو. گوریسی بەرژەوەندیی

خۆیی دوولایەنە زۆر ئەستوورە و بە ئاسانی زەفەری پێ ناگات. ئەمە بۆ ساڵانێک کەڵکت پێ دەگەیەنێت.

دەسەڵات: کورتترین و باشترین ڕێگە بۆ بەدەستهێنانی سامانت ئەوەیە لێگەڕێیت خەڵکی بە ڕوونی ئەوە ببینن کە لە بەرژەوەندییاندایە برەو بە بەرژەوەندییەکانی تۆ بدەن.

ژان دو لا برویەر، ١٦٤٥-١٦٩٦)

پێچەوانەبوونەوە

هەندێ کەس ڕووکردنە بەرژەوەندیی خۆییان بە دزێو و بێ ئەدەبانە دەبینن. ئەوان لە ڕاستیدا پێیان باشترە بتوانن پراوەی خێرخوازی، بەزەیی و دادپەروەری بکەن کە ڕێگەی خۆیانە بۆ هەستکردن بە باڵایی بەسەر تۆدا: کاتێک تۆ بۆ یارمەتی لێیان دەپاڕێیتەوە، جەخت لە دەسەڵات و پێگەیان دەکەیتەوە. ئەوان ئەوان بایی پێویست بەهێزن کە پێویستیان بەهیچ نەبێ لە تۆ جگە لە دەرفەتی هەستکردن بە باڵادەستی. ئەمە ئەو شەرابەیە کە ژەهراوییان دەکات. ئەوان تامەزرۆی دابینکردنی دارایین بۆ پرۆژەکەت، ناساندنت بە خەڵکانی دەسەڵاتدار- بێگومان بەو مەرجەی کە هەموو ئەمە بەئاشکرا و بۆ دۆزێکی باش ئەنجام بدرێت (زۆرجار چەندەی ئاشکراتر بێت باشترە). ئەو کاتە ناتوانیت لە ڕێگەی بەرژەوەندیی خۆییانەی گومان ئامێز لە هەموو کەسێک نزیک بیتەوە. هەندێ کەس ئەمە ساردی دەکاتەوە، چونکە نایانەوێ وا دیار بن کە بەم شتانە دەجوڵێن. ئەوان پێویستیان بە دەرفەت گەلێک هەیە بۆ پیشاندانی دڵی باشیان.

شەرمن مەبە. دەرفەتیان بدەرێ. ئەمە وەک ئەوە نییە کە تۆکڵاویان لەسەر بنێیت بەوەی کە داوای یارمەتییان لێ بکەیت- ئەمە بە ڕاستی خۆشیی ئەوانە بۆ پێدان و بینرانی ئەوەی کە دەبەخشن. دەبێ تۆ جیاوازی بکەیت لەنێوان خەڵکانی دەسەڵاتدار و بزانیت چ شتێک ختوکەیان دەدات. کاتێک ئەوان چاوچنۆکییان لێ دەبارێ، ڕوو مەکەرە

دیوی خێرخوازییان. کاتێك ئەوان دەیانەوێ خێرخواز و بەڕێز دیار بن، ڕوو مەگەرە دیوی چلێسی و چاوچنۆکییان.

زۆربەی پیاوان ئەوەندە تەواو خۆیین کە بە ڕاستی باکیان بە هیچ شتێك نییە جگە لە خۆیان. ئەوان هەمیشە بەر لە هەر شتێك بیر لە کەیسی خۆیان دەکەنەوە و تەواوی سەرنجیان لەسەر تاکە دەرفەتی ڕووکردنە هەر شتێکە کە بەشێوەیەکی شەخسی کاریگەری دەخاتە سەریان، ئەگەرچی قەت وەها دوورەدەستیش نەبوبێت.

ئارتور شۆپنهاوەر، ١٧٨٨-١٨٦٠

یاسای ژماره ١٤

وەك هاوڕێ خۆت دەرخە، وەکو سیخوڕ کار بکە

حوکم

زانین لەبارەی ڕکابەرەکەتەوە گرنگە. سیخوڕ بەکاربێنە بۆ کۆکردنەوەی زانیاریی گرنگ کە هەنگاوێك دەتباتە پێشەوە. لەوەش باشتر: خۆت ڕۆڵی سیخوڕ ببینە. لە دیدارە کۆمەڵایەتییە سەنگین و ڕێزئامێزەکاندا، فێر بە زانیاری سۆراخ بکەیت. پرسیاری ناڕاستەوخۆ بکە بۆ ئەوەی وا لە خەڵك بکەیت کە نیاز و خاڵی لاوازی خۆیان دەربخەن. هیچ بۆنە و حاڵەتێك نییە دەرفەتێك نەبێت بۆ سیخوڕیکردنی لێزانانە.

پەیڕەویکردن لە یاساکە

بێگومان جۆزێف دوڤین گەورەترین مامەڵەکاری هونەری سەردەمەکەی خۆی بوو– لە ١٩٠٤ەوە تا ١٩٤٠ ئەو تەقریبەن بەتەنیا مۆنۆپۆلیزەی بازاڕی ملیۆنێری کۆکردنەوەی بەرهەمی هونەریی ئەمریکای کرد. بەڵام گەمژەیەك گومڕای کرد: ئەندرو مێلۆنی خاوەن کارگە. پێش ئەوەی بمرێت، دوڤین مکوڕ بوو لەسەر ئەوەی مێلۆن بکاتە مشتەرییەك.

هاوڕێکانی دوڤین وتیان ئەمە خەونێکی ئەستەمە. مێلۆن کەسێکی تۆکمە و کپ بوو. ئەو چیرۆکانەی کە ئەو لەبارەی دوڤینی زۆربلێی نەرم و نیان بیستبوونی، بە ئاڕاستەیەکی هەڵەدا بردیان– ئەو ڕوونیکردبۆوە کە ئارەزووی ناسینی کابرای نییە.

لەگەڵ ئەوەشدا، دوڤین بە هاوڕێ بەگومانەکانی وت، "نەک تەنیا میلۆن لێم دەکڕێت بەڵکو تەنیا و تەنیا لە من دەکڕێت". بۆ ماوەی ساڵانێک ئەو بەدوای نێچیرەکەیەوە بوو، فێری خووەکان، ترس و زەوق و هیوایەتەکانی کابرا دەبوو. بۆ ئەم کارە، ئەو بە نهێنی هەندێ لە ستافەکانی میلۆنی خستە لیستی موچەی خۆیەوە و زانیاری بەنرخی لێ دەردەکێشان. بەهاتنی ئەو کاتەی کە ئەو چووە ناو کردارەوە، ئەوەندەی ژنەکەی میلۆن، زانیاری لەبارەی میلۆنەوە هەبوو.

لە ساڵی ١٩٢١دا میلۆن سەردانی لەندەنی دەکرد و لە شوقەیەکی بەریندا لە قاتی سێی هۆتێلی (کلاریج) دەمایەوە. دوڤین شوقەیەکی ڕێک لە خوار ئەوەی میلۆن گرت لە قاتی دووەم. ئەو ئامادەکاری ئەوەی کردبوو تا خزمەتکارەکەی ببێتە هاوڕێی خزمەتکارەکەی میلۆن و لە ڕۆژێکی چارەنووسسازدا پڕژابووە سەر هەنگاونان، خزمەتکارەکەی میلۆن بە خزمەتکارەکەی دوڤینی وت، کە ئەمیش بە دوڤینی وت، کە تازە یارمەتی میلۆنی داوە بۆ چاکەت لەبەرکردن و خاوەن کارگەکە بە ڕێگەوەیە بۆ ناو مەسعەدەکە.

خزمەتکارەکەی دوڤین بەپەلە یارمەتی دوڤینی دا تا چاکەتەکەی لەبەر بکات. چەند چرکەیەک دواتر، دوڤین چووە ناو مەسعەدەکە و ئیتر میلۆنیش لەوێدا بوو. دوڤین وتی "بەڕێز میلۆن چۆنیت؟" و خۆی ناساند "من بە ڕێگاوەم بەرەو گەلەری نیشتمانی بۆ تەماشاکردنی هەندێ وێنە". چەنێک ناسروشتی بوو– ئەمە ڕێک ئەو شوێنە بوو کە میلۆن بۆی دەچوو. بەمشێوەیە دوڤین توانی هاوەڵێتی نێچیرەکەی بکات بەرەو شوێنێک کە سەرکەوتنەکەی مسۆگەر دەکرد. ئەو زەوقی میلۆنی لە دەرەوە و ناوەوەڕا دەزانی و لەکاتێکدا کە ئەو دوو پیاوە بەناو مۆزەخانەکەدا پیاسەیان دەکرد، بژنسمانە دەوڵەمەندەکەی بە زانیارییەکەی سەرسام کرد. جارێکی تر بەشێوەیەکی تەواو ناسروشتی، پێدەچوو بە ڕادەیەکی زۆر زەوقی هاوبەشیان هەبێت.

میلۆن بەشێوەیەکی هاوڕا سەرسام بوو: ئەمە ئەو دوڤینە نەبوو کە پێشبینی دەکرد. کابرا سەرنجڕاکێش و دلگیر بوو دیار بوو کە زەوقێکی جوانی هەیە. کاتێک گەڕانەوە بۆ

نیویۆرك، میلۆن سەردانی گەلەرییە ناوازەکەی دوڤینی کرد و دڵی چووە سەر کۆبەندە مونەرییەکە. هەموو شتێك، بەشێوەیەکی سەرسوڕهێنی کتومت لەو جۆرە کارانە بوون کە دەیویست کۆیان بکاتەوە. لە پاشماوەی ژیانیدا ئەو باشترین و بەخشندەترین مشتەری دوڤین بوو.

لێکدانەوە

پیاوێکی خاوەن تموح و پێشبڕکێکاری وەکو جۆزێف دوڤین هیچ شتێکی بۆ ڕێکەوت نەهێشتەوە. ناڵە و سکاڵاکردن کەڵکی چییە بۆ هیواخواستن بەوەی بتوانیت ئەم مشتەری و ئەو مشتەریە بەدەست بێنیت؟ ئەمە وەکو تەقەکردنە لە مراویان بە چاوی نوقاوەوە. خۆت بە کەمێك زانیاری دەوڵەمەند بکە و ئامانجەکەت دەپێکیت.

میلۆن یەکێك بوو لە نێچیرە نایابەکانی دوڤین، بەڵام ئەو سیخوڕی بەسەر زۆرێك لە ملیۆنەرەکانەوە کردبوو. بەوەی کە بەنهێنی ئەندامانی ستاڤ ماڵی مشتەرییەکەی بخاتە ناو لیستی موچەی خۆیەوە، دەستبەجێ دەستی گەیشتە زانیاری گرنگ لەبارەی هاتن و چوون، گۆڕانکاری زەوق و برگە زانیاریی تری لەو بابەتەی مودیرەکەیان بۆئەوەی هەنگاوێك بچێتە پێشەوە. ڕکابەرێکی دوڤین کە ویستی هێنری فریك بکاتە مشتەری، تێبینی ئەوەی کرد کە هەر کاتێك ئەو سەردانی ئەم دەوڵەمەندە نیویۆرکییەی دەکرد، دوڤین پێش ئەم لەوێ بوو، وەك بڵێی حاسەی شەشەمی هەیە. بەلای مامەڵەکارەکانی ترەوە، پێدەچوو دوڤین لە هەموو شوێنێك بێت و هەموو شتێك بزانێت پێش ئەوەی ئەوان بیزانن. دەسەڵاتەکانی ئەو، ئەوانی سارد دەکردەوە، تا ئەو کاتەی کە زۆرێکیان دەستبەرداری وێڵبوون بەدوای ئەو مشتەرییە دەوڵەمەندانە بوون کە مامەڵەکارێکیان دەوڵەمەند دەکرد.

ئەمەیە هێزی سیخوڕیکردنی لێزانانە: ئەمە واتلێدەکات تۆ سەراپا بەهێزی نادیاربین بیت. ماریفەتی تۆ لەمەڕ کەسە ئامانجەکەت دەتوانێ بەهەمان شێوە واتلێبکات سەرنجڕاکێش دیار بیت وەك چۆن وات لێدەکات پێشبینی ئارەزووەکانی بکەیت. کەس

سەرچاوەی دەسەڵاتی تۆ نابینێت و ئەوەی کە ناتوانن ببینن ناتوانن ڕووبەڕووی ببنەوە.

فەرمانڕەواکان لە ڕێگەی سیخوڕەکانەوە دەبینن، وەکو چۆن مانگاکان لە ڕێگەی بۆنەوە، براهمییەکان لە ڕێگەی دەقە پیرۆزەکان و خەڵکی تر لە ڕێگەی چاوە ئاساییەکانیانەوە.

کۆتیلیا، فەیلەسوفی هیندی، سەدەی سێیەمی پێش زایین.

کلیلی دەسەڵات

لە قەڵەمڕەوی دەسەڵاتدا، ئامانجی تۆ ئاستێکی کۆنترۆڵە بەسەر ڕووداوەکانی ئایندەدا. کەواتە بەشێکی ئەو کێشەیەی ڕووبەڕووی دەبیتەوە ئەوەیە کە خەڵکی هەموو بیرۆکەکانیان، هەستەکانیان و پلانەکانیانت پێ ناڵێن. بە کۆنترۆڵکردنی ئەوەی کە دەیڵێن، زۆرجار بەشە هەرە گرنگەکانی کارەکتەرەکەیان دەشارنەوە— خاڵە لاوازەکانیان، پاڵنەرە شاراوەکانیان، خووەکانیان. ئەنجامەکە ئەوەیە کە تۆ ناتوانیت پێشبینی جوڵەکانیان بکەیت و بە بەردەوامی لە تاریکیدان. فێڵەکە ئەوەیە کە ڕێگەیەک بدۆزیتەوە بۆ سۆراخکردنیان، بۆ دۆزینەوەی نهێنییەکان و نیازە شاراوەکانیان، بەبێ ئەوەی لێگەڕێیت بزانن خەریکی چیت.

ئەمە ئەوەندەی کە پێت وایە، قورس نییە. پەردەیەکی دۆستانە ڕێگەت بۆ خۆش دەکات تا بە نهێنی زانیاری لەبارەی هاوڕێیان و دوژمنان وەک یەک کۆ بکەیتەوە. لێگەڕێ ئەوانیتر ڕوو بکەنە خوێندنەوەی بورجەکان یان کارتەکانی بەخت بخوێننەوە: تۆ ئامرازی کۆنکریتیترت لەبەردەستدان بۆ بینینی ئایندە.

باوترین ڕێگەی سیخوڕی کردن بەکارهێنانی خەڵکی ترە، بەو شێوەیەی دوڤین کردی. میتۆدەکە سادەیە، بەهێزە بەڵام مەترسیدارە: بەدڵنیاییەوە تۆ زانیاری کۆ دەکەیتەوە، بەڵام کۆنترۆڵێکی کەمت هەیە بەسەر ئەو خەڵکەدا کە کارەکە دەکەن. لەوانەیە ئەوان

دەست و پێ سپیانە سیخوڕییەکەی تۆ دەردەخەن، یان تەنانەت بەنهێنی لێت هەڵدەگەڕێنەوە. زۆر باشترە کە خۆت سیخوڕ بیت، وەکو هاوڕێ خۆت دەرخەیت لەکاتێکدا کە بە نهێنی زانیاری کۆ بکەیتەوە.

سیاسەتمەداری فەرەنسی، تالیراند، یەکێك بوو لە پراوەکارە هەرە گەورەکانی ئەم هونەرە. ئەو توانایەکی ناسروشتی هەبوو بۆ دەرکێشانی نهێنی لە خەڵکی لە وتووێژی بەرێزانەدا. هاوسەردەمێکی ئەو، بارۆن دو ڤیترۆڵ، نووسی "ژیری و سەنگینی لە تایبەتمەندییەکانی وتووێژی ئەو بوون. ئەو خاوەنی هونەری شاردنەوەی بیرۆکەکانی و نەگبەتییەکانی بوو لەژێر ڕووپۆشێکی شەفافی ئەنگێزەکانیدا، ئەو وشانەی کە گوزارشت لە شتێکی زیاتر لەوە دەکەن کە دەریدەبڕن. تەنیا ئەو کاتەی کە پێویست بوو، کەسایەتی خۆی دەهێنایە ناو قسەکانەوە". کلیلەکە لێرەدا توانای تالیراندە بۆ سەرکوتکردنی خۆی لە وتووێژدا، بۆ هاندانی ئەوانیتر بەشێوەیەکی ناکۆتا لەبارەی خۆیانەوە قسە بکەن و بێ مەبەست نیاز و پلانەکانیان دەرخەن.

بەدرێژایی ژیانی تالیراندا، خەڵکی دەیانگوت ئەو وتووێژکارێکی نایابە- لەگەڵ ئەو بە ڕاستی کەم دەگوت. ئەو قەت باسی ئایدیاکانی خۆی نەدەکرد. ئەو وەهای لەوانیتر دەکرد ئایدیاکانی خۆیان ئاشکرا بکەن. ئەو گەمەی دۆستانەی خشتەی وشەی بزری بۆ دیپلۆماتە بیانییەکان ڕێکدەخست، گردبوونەوەی کۆمەڵایەتی ڕێکدەخست کە تیایدا ئەو بە وریاییەوە قسەکانیانی هەڵدەسەنگاند، بڕوابەخۆبوونیانی بەکێش دەکرد و زانیاری بەنرخی بۆ کارەکەی وەکو وەزیری دەرەوەی فەرەنسا کۆ دەکردەوە. لە کۆنگرەی ڤییەنا (١٨١٤-١٨١٥) ئەو سیخوڕی خۆی بە ڕێگەی تر ئەنجامدا: ئەو شتانەی لە دەمی خۆی دەردەچوواند کە وەکو نهێنییەك دیار بوون (لە ڕاستیشدا شتێك بوو کە خۆی هەڵیبەستبوو) پاشان چاودێری کاردانەوەی گوێگرەکانی دەکرد. بۆ نموونە، لەوانەبوو لە کۆبوونەوەیەکی دیپلۆماتەکاندا بڵێت سەرچاوەیەکی جێ متمانە پێی وتووە تزاری ڕوسیا خەریکی پلاندانانە بۆ دەستگیرکردنی گەورە ژەنەراڵەکانی بە تۆمەتی ناپاکی. بە چاودێریکردنی کاردانەوەی دیپلۆماتەکانی بەرانبەر ئەم چیرۆکە هەڵبەستراوە، دەیزانی

کامەیان لەهەموویان زیاتر هاتۆتە جۆش لەبەرانبەر لاوازبوونی سوپای ڕوسیادا- لەوانەیە حکومەتەکانیان پلانی هەبووبێت لەسەر ڕوسیا؟ هەروەکو بارۆن ڤۆن سێتێن وتی، "مۆنسیۆ تالیراند فیشەکێك دەتەقێنێتە هەوا بۆ ئەوەی بزانێت کە لە پەنجەرەکە خۆی هەڵدەداتە خوارەوە".

لە مەودای کۆبوونەوە کۆمەڵایەتییەکان و دیدارە سەلامەتەکاندا، ئاگادار بە. ئەمە ئەو کاتەیە کە ڕووپۆشی خەڵکی دادەبەزێت. بە تێپەڕاندنی کەسایەتی خۆت، دەتووانیت وەهایان لێبکەیت شت دەرخەن. لێهاتوویی مانۆڕەکە ئەوەیە کە ئەوان بایەخدانی تۆ بەوان لەگەڵ هاوڕێیەتیدا تێکەڵ دەکەن، بۆیە تۆ نەك تەنیا فێر دەبیت بەڵکو هاوپەیمان دروست دەکەیت.

لەگەڵ ئەوەشدا، دەبێ تۆ بە وریاییەوە پراوەی ئەم تاکتیکە بکەیت. ئەگەر خەڵکی گومانی ئەوەیان لا دروست بێت کە تۆ لەژێر ڕووپۆشی وتوێژدا نهێنییان لێ دەردێنێت ئەوان بەتوندی لێت دوور دەکەونەوە. جەخت لە دەمەتەقێی دۆستانە بکەرەوە، نەك زانیاریی بەنرخ. ناکرێ گەڕانی تۆ بەدوای جەوهەرەکانی زانیاریدا ئەوەندە ڕوون بێت، ئەگینا پرسیارە سۆراخکەرەکانی تۆ زیاتر لەبارەی خۆت و نیازەکانتەوە شت دەردەخەن نەك ئەو زانیارییەی کە هیواداریت دەستت کەوێت.

فێڵێك بۆ تاقیکردنەوە لە سیخوڕیدا لە (لا ڕاچفۆکۆلد)ەوە دێت کە نووسی "سەرڕاستی لە ژمارەیەکی کەمی مرۆڤەکاندا هەیە و زۆرجار زیرەکانەترینی فێڵەکانە- مرۆڤ سەر ڕاستە بۆئەوەی متمانە و نهێنییەکان لەویتر دەربهێنێت". بە خۆدەرخستن بەوەی کە دڵی خۆت پیشانی ئەویتر دەدەیت، بە دەربڕینێکی تر، تۆ وەهایان لێدەکەیت کە نهێنییەکانی خۆیان دەربخەن. دانپێدانانێکی ساختە بخەرە ڕوو و ئیتر ئەوان دانپێدانانێکی ڕاستی دەخەنەڕوو. فێڵێکی تر لەلایەن ئارتور شۆپنهاوەری فەیلەسوف ناسراوەتەوە کە بە مکوڕییەوە پێشنیاری هاودژکردنی ئەو خەڵکەی کرد کە تۆ وتوێژیان لەگەڵ دەکەیت وەکو ڕێگەیەکی هەراسانکردنیان؛ وروژاندنیان بۆئەوەی بەشێك لە کۆنترۆڵیان بەسەر قسەکانیاندا لەدەست بدەن. لە کاردانەوەی هەستیانەیاندا ئەوا هەموو

جۆرە ڕاستییەك لەبارەی خۆیانەوە دەردەخەن، ئەو ڕاستییانەی کە دەتووانیت دوایی لەدژیان بەکاریان بێنینەوە.

میتۆدێکی تری سیخوڕیکردنی ناڕاستەوخۆ بریتییە لە تێستکردنی خەڵك، واتە دانانی تەڵەی بچوك کە وایانلێدەکات شت لەبارەی خۆیان دەربخەن. خەسرەوی دووەم، پاشای زیرەکی بەدناوی سەدەی حەوتەمی فارس، زۆر ڕێگەی خوێندنەوەی ڕەعیەکانی هەبوو بەبێ ئەوەی گومان بوروژێنێت. بۆ نموونە، ئەگەر تێبینی بکردایە کە دووان لە دەرباریییەکانی بوونەتە دۆست، یەکێکیانی جیا دەکردەوە و دەیگوت زانیاریم هەیە کە ئەوەی تریان ناپاکە و بەزوویی دەکوژرێت. پاشا بە دەرباریییەکەی دەوت کە لە هەمووان زیاتر متمانەی پێیە و دەبێ زانیارییەکە بە نهێنی بهێڵێتەوە. پاشان بە وریاییەوە چاودێری دوو پیاوەکەی دەکرد. ئەگەر ئەو بینیبای کە دەرباریی دووەم لە ڕەفتاریدا بەرانبەر پاشا نەگۆڕاوە، ئەوا دەگەیشتە ئەو ئەنجامەی کە دەرباریی یەکەم نهێنییەکەی پاراستووە و بەخێرایی تەرفیعێکی دەدایە، دوایی دەیهێنایە لاوە بۆ ئەوەی دانپێدانانێك بکات "مەبەستم کوشتنی هاوڕێکەت بوو لەبەر هەندێ زانیاریی دیاریکراو کە پێم گەیشتبوون، بەڵام کاتێك بەدواداچوونم بۆ بابەتەکە کرد، بۆم دەرکەوت ڕاست نییە". ئەگەر، لەلایەکی ترەوە، دەرباریی دووەم دەستی بکردایە بە خۆلادان لە پاشا، لاتەریك و گرژ ڕەفتاری بکردایە، دەیزانی کە نهێنییەکە دەرکەوتووە. ئەو دەرباریی دووەمی لە کۆشکەکەی دوور دەخستەوە، ڕێگەی دەدا بزانێت کە تەواوی بزنسەکە تەنیا تێست بووە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا کابرا هیچی هەڵەی نەکردبوو، ئەو چیتر نەیدەتووانی متمانەی پێبکات. لەگەڵ ئەوەشدا، دەرباریی یەکەم نهێنییەکی دەرخستبوو و خەسرەو تەواوی مەملەکەتەکەی لێ قەدەغە دەکرد.

ئەمە وەکو فۆرمێکی سیخوڕیی سەیر دیارە کە نەك زانیاریی ئەزموونی بەڵکو کارەکتەری کەسەکە دەردەخات. لەگەڵ ئەوەشدا، زۆرجار، باشترین ڕێگەی چارەسەرکردنی کێشەکانە پێش ئەوەی سەرهەڵبدەن.

به ڕاکێشانی خەڵك بەرەو هەندێ کرداری دیاریکراو، شت لەبارەی وەفاری، ڕاستگۆییان و هیتر دەزانیت. ئەم جۆرەی زانیاریش زۆرجار بەنرخترینە: کە بەم زانیارییە دەوڵەمەند بوویت، ئەوا دەتوانیت پێشبینی کردارەکانیان بکەیت لە ئایندەدا.

وێنە: چاوی سێیەمی سیخوڕ. لە سەرزەمینی دووچاوەکاندا، چاوی سێیەم زۆرزانییەکی خودایت پێ دەبەخشێت. تۆ دوورتر لەوانیتر دەبینیت و قووڵتر دەڕوانیتە ناوەوەیان. کەس لە بەرانبەر چاوەکەدا سەلامەت نییە جگە لە تۆ.

دەسەڵات: ئێستا، هۆکاری ئەمەی پاشایەکی لێهاتوو و ژەنەراڵێکی ژیر هەرکاتێك بجوڵێن دوژمنێك دەگرن و دەستکەوتەکانیان هی کەسانی ئاسایی تێدەپەڕێنێت، زانیاریی لەپێشینەیانە لەمەڕ بارودۆخی دوژمن. ناتوانرێ ئەم "زانیاریی پێشینە"یە لە تارماییەکان ، نە لە خوداکان، نە بە بەراوردکردنیش بە ڕووداوەکانی ڕابردوو و نە بە خەمڵاندنی بورجەکانیش بەدەست بهێنرێت. دەبێ لەو کەسانە بەدەست بهێنرێت کە بارودۆخی دوژمن دەزانن– لە سیخوڕەکانەوە.

(سون–تزو، هونەری جەنگ، سەدەی چوارەمی پێش زایین)

پێچەوانەبوونەوە

زانیاریی زۆر گرنگە بۆ دەسەڵات، بەڵام ڕێك وەك چۆن تۆ سیخوڕیی بەسەر خەڵکی ترەوە دەکەیت، دەبێ تۆش ئامادە بیت کە سیخوڕیت بەسەرەوە بکەن. کەواتە یەکێك لە چەکە هەرە کاریگەرەکان لە شەڕ بۆ زانیاری، دەستەبەرکردنی زانیاریی ساختەیە. هەروەك وینستۆن چەرچل وتی "حەقیقەت ئەوەندە بەهادارە کە دەبێ هەمیشە دەستەیەك پاسەوانی درۆ پارێزگاری لێ بکەن". دەبێ تۆ خۆت بە پاسەوانی وەها دەورە بدەیت، بۆئەوەی حەقیقەت زەفەری پێ نەبردرێت. بە چاندنی زانیاریی هەڵبژێردراوی دەستی خۆت، گەمەکە کۆنترۆڵ دەکەیت.

له ١٩٤٤دا، هێرشە نازییەکانی ڕۆکێت-بۆمب بۆ سەر لەندەن لەپڕێکدا تەشەنەی سەند. زیاتر لە دوو هەزار ڤی-١ بۆمب بەسەر شارەکەدا بارین و بووە هۆی کوژرانی زیاتر لە پێنج هەزار کەس و برینداربوونی زۆرێکی تر. بەشێوەیەک بەشێوەکان، ئەڵمانەکان بە بەردەوامی ئامانجەکانیان دەبوارد. بۆمبەکان بۆ پێکانی بریج تاوەر یان پیکادیلی بوون، بەڵام زۆر کورتیان دەهێنا و لە شوێنە دانیشتووان کەمەکان دەکەوتنە خوارەوە. ئەمە لەبەر ئەوە بوو کە، لە جێگیرکردنی ئامانجەکاندا، ئەڵمانەکان پشتیان بەو سیخوڕانە بەستبوو کە لە ئینگلتەرە دایاننابوون. ئەوان نەیاندەزانی ئەم سیخوڕانە دۆزراونەتەوە و ئەمەی کە لە شوێنیان، سیخوڕە داردەستەکانی ئینگلیز زانیاریی گومڕاکەریان دەدەنێ.

بۆمبەکان هەر جارێك دوور و دوورتر لە ئامانجەکانیان دەکەوتنە خوارەوە. بەکۆتایی هاتنی کەمپەینەکە، ئەم بۆمبانە لە دێهاتە بەر مانگاگان دەکەوتن. کەواتە بە پێدانی زانیاریی هەڵە بە خەڵك، تۆ کەڵکێکی زۆرت پێدەگات. لەکاتێکدا کە سیخوڕیکردن چاوی سێیەمت دەداتێ؛ زانیاریی گومڕاکەر چاوێکی دوژمنت بۆ دێنێتە دەرەوە.

ئەگەر تۆ هۆکارێکت هەیە بۆئەوەی گومان بکەیت کە کەسێك درۆت لەگەڵ دەکات، وەها خۆت دەرخە کە باوەڕت بە هەموو قسەکانی کردووە. ئەمە ئازایەتی دەداتێ تا بەردەوام بێت. ئەو بەجۆشتر دەبێت دەبێت لە دەربڕینەکانیدا و لە کۆتاییدا ناپاکی لە خۆی دەکات. جارێکی تر، ئەگەر تۆ هەستت کرد کەسێك هەوڵ دەدات شتێکت لێ بشارێتەوە، بەڵام زۆر سەرکەوتوو نییە، وەها خۆت دەرخە کە باوەڕی پێ ناکەیت. بەرهەڵستییەکەی تۆ دەیبزوێنێت تا یەدەکی ڕاستییەکەی دەرخات و هەموو هێزەکەی لێدەربێنێت تا کاریگەری بخاتە سەر باوەڕنەکردنەکەی تۆ.

ئارتور شۆپنهاوەر، ١٧٨٨-١٨٦٠

یاسای ژمارە ١٥

دوژمنەکەت سەرا پا تێك بشکێنە

حوکم

هەموو سەرکردە مەزنەکان لە سەردەمی موساوە زانیویانە کە دەبێ دوژمنێکی مەترسیدار بەتەواوی تێك بشکێنرێت. (هەندێ جار بە زەحمەتێکی زۆر گەیشتوونەتە ئەم ئەنجامە). ئەگەر پشکۆیەك بە گەشی بمێنێتەوە، گرنگ نییە چەنێك بە کزی داگیرساوە، دواجار ئاگرێکی لێ هەڵدایسێت. وەستان لە نیوەی ڕێگە زیانی زیاتری بەبەرەوەیە لە چاو بنبڕکردنی تەواوەتی: دوژمن چاك دەبێتەوە و بەدوای تۆڵەدا وێڵ دەبێت. تێکی بشکێنە، نەك تەنیا بە جەستە بەڵکو بە ڕۆحیش.

سەرپێچی لە یاساکە

هیچ ڕکابەرییەکی نێوان سەرکردەکان لە مێژوویی چینیدا ئەوەندەی ململانێی نێوان هسیانگ یو و لیو پانگ ستایش ناکرێت. ئەم دوو ژەنەراڵە ژیانی پیشەیی خۆیان بە شەڕکردن لەهەمان بەرە وەکو هاوڕێ دەستپێکرد. هسیانگ یو لە خانەدانەکان بوو، گەورە و بەهێز بوو، جارجارە توندوتیژی و میزاج دایدەگرت، کەمێك تێگەیشتنی لاواز بوو، لەگەڵ ئەوەشدا جەنگاوەرێك بەتوانا بوو کە هەمیشە لە پێشەوەی سەربازەکانی دەجەنگا. لیو پانگ لە بنەماڵەیەکی جوتیارەوە هاتبوو، ئەو قەت سەربازێکی تێنەدەبوو و ژن و

شەرابی پێ لە شەڕ باشتر بوو. لە ڕاستیدا ئەو لە بابەتی ناڕاستگۆکان بوو. بەلام ئەو لێهاتوو بوو و توانای ئەوەی ناسینەوەی باشترین ستراتیژیستەکانی هەبوو، وەکو ڕاوێژکار گلی دەدانەوە و گوێبیستی ئامۆژگارییەکانیان دەبوو. ئەو لە ڕێگەی ئەم تواناییانەوە لەناو سوپادا بەرز بیووەوە.

لە ۲۰۸ی پێش زایینیدا، پاشا (چو) دوو لەشکری گەورەی ناردن بۆ گرتنی مەملەکەتی بەهێزی (چی ین). لەشکرێك لە ژێر ڕێبەرایەتی ژەنەراڵ (سونگ یی) و بە یاردەدەرێتی (هسیانگ یو) بەرەو باکوور ڕۆیشت، ئەویتر بە ڕێبەرایەتی (لیو پانگ) بەرەو (چی ین) ڕۆیشت. ئامانجەکە پایتەختی درەوشاوەی مەملەکەتەکە بوو، هسێن یانگ. (هسیانگ یو)ش کە وەك هەمیشە توندوتیژ و بێ ئۆقرە بوو، نەیتوانی بەرگەی ئەو بیرۆکەیە بگرێت کە لیو پانگ پێش هەموان بگاتە (هسێن یانگ) و ئەگەری ئەوەش کە بەرپرسیارێتی فەرماندەیی تەواوی سوپا بگرێتە ئەستۆ.

لە ساتێك لە ساتەکاندا لە بەرەی باکوور، فەرماندەی هسیانگ، سونگ یی، ڕاڕا بوو لەوەدا کە سەربازەکانی ڕەوانەی شەڕ بکات. هسیانگ کە تووڕە بوو، چووە ناو خێمەی (سونگ یی)، بە ناپاك لەقەڵەمیدا، سەری لێکردەوە و فەرماندەیی تاکانەیی سوپای گرتە ئەستۆ. بەبێ چاوەڕێکردنی فەرمان، ئەو بەرەی باکووری جێهێشت و ڕاستەوخۆ بەرەو (هسێن یانگ) ڕێی کرد، ئەو دڵنیا بوو لەوەی کە ئەم سەرباز و ژەنەراڵێکی باشترە لە لیو، بەلام، تەواو سەری سوڕما کە ڕکابەرەکەی، کە ڕێبەرایەتی لەشکرێکی خێراتری بچوکتری دەکرد، توانی یەکەم کەس بگاتە (هسێن یانگ). هسیانگ ڕاوێژکارێکی هەبوو بەناوی (فان تسێنگ) کە هۆشداری پێدا، "سەرۆکی ئەم گوندە، لیو پانگ، تەنیا چڵێسی سامان و ژن بوو، بەلام ئەوەتەی هاتۆتە ناو پایتەخت، سامان، شەراب، یان سێکس گومڕای نەکردووە. ئەمە پیشانی دەدات کە ئەو بەرز دەڕوانێت".

فان تسێنگ، هسیانگی ماندا ڕکابەرەکەی بکوژێت بەر لەوەی زۆر درەنگ بێت. ئەو بە ژەنەراڵی وت بانگهێشتی جوتیارە لێهاتووەکە بکات بۆ خوانێك لە کەمپەکەیان لە دەرەوەی هسێن یانگ و لە گەرمەی ئاهەنگی سەمای شمشێردا سەری لێبکاتەوە.

بانگهێشتەکە نێردرا. لیو کەوتە ناو تەڵەکەوە و هات بۆ خوانەکە. بەڵام هسیانگ ڕاپا بوو لەوەی کە فەرمان بە ڕێکخستنی سەمای شمشێر بکات و بەهاتنی ئەو کاتەی کە ئاماژەکەی دا، لیو هەستی بە تەڵەکە کردبوو و توانی ڕابکات. فان تسێنگ قێزی کردەوە و هاواری لێ هەڵسا بەوەی کە بینی هسیانگ تەڵەکەی لەبار بردووە، "مرۆڤ ناتوانێت لەگەڵ گەمژەیەک پلان دابنێت. لیو پانگ لەگەڵ ئەوەشدا ئیمپراتۆریەتەکەت دەدزێت و هەموومان زیندانی دەکات".

بە دەرککردن بە هەڵەکە، هسیان بە پەلە بەرەو هسین یانگ بەڕێکەوت، ئەم جارە سوور بوو لەسەر ئەوەی سەری ڕکابەرەکەی بپەڕێنێت. لیو قەت لەوانە نەبوو شەڕ بکات کاتێک بارودۆخەکە لەدژی دەشکایەوە و ئیتر دەستبەرداری شارەکە بوو. هسیانگ، (هسێن یانگ)ی گرت، میری گەنجی (چی ین)ی کوشت و شارەکەی سوتاند. ئێستا لیو دوژمنی سەرسەختی هسیانگ بوو و ئەو بۆ ماوەی چەند مانگێک دوای کەوت، دواجار لە شارێکی دیواربەند دا گەمارۆیدا. لیو کە خۆراکی لێبڕابوو و لەشکرەکەی پەرتەوازە ببوو، تکای ئاشتی کرد.

جارێکی تر فان تسێنگ هۆشداری دایە هسیانگ "ئێستا تێکی بشکێنە! ئەگەر جارێکی تر لێگەڕێیت بڕوات، ئەوا دوایی پەشیمان دەبیتەوە". بەڵام هسیانگ بڕیاریدا بەزەیی بنوێنێت. ئەو ویستی لیو بە زیندوویی بگەڕێنێتەوە بۆ (چو) و هاوڕێی پێشووی ناچار بکات تا وەکو گەورە دانی پێدا بنێت. بەڵام فان قسەکەی ڕاست دەرچوو: لیو توانی دانوستانەکان بۆ ملکەچبوونی وەکو ئامرازێکی هۆش پەرتکردن بەکار بێنێت و لەگەڵ لەشکرێکی بچوکدا ڕایکرد. هسیانگ، سەری سوڕما کە جارێکی تر لێگەڕا ڕکابەرەکەی بۆی دەرچێت، جارێکی تر بەدوای لیو دا وێڵ بوو، ئەمجارە بە گوڕێکی وەهاوە کە پێدەچوو شێتگیر بووبێت. لە ساتێك لە ساتەکاندا، پاش ئەوەی باوکی لیوی لە شەڕدا گرت، هسیانگ لە مەودای شەڕدا پیرە پیاوەکەی هەڵساندە سەر پێ و لەوبەر هێڵی سەربازەکانەوە هاواری کردە لیو و وتی "هەر ئێستا تەسلیم بە ئەگینا باوکت بە زیندوویی دەکوڵێنم!" لیو بە هێمنی وەڵامی دایەوە "بەڵام ئێمە برای سوێندیین. بۆیە باوکی من

باوکی تۆشە. ئەگەر تۆ سوور بیت لەسەر ئەوەی باوکی خۆت بکوژێنیت، قاپێک سوپم بۆ بنێرە! " هسیانگ لە قسەکەی پاشگەز بووەوە و شەڕەکە درێژەی کێشا.

چەند هەفتەیەک دواتر، لە گەرمەی ڕاوەکەدا، هسیانگ بەشێوەیەکی نائێرانە هێزەکانی بڵاو کرد و لە هێرشێکی ناکاودا لیو توانی کاریسۆنە سەرەکییەکەی ئەو گەمارۆ بدات. بۆ یەکەمین جار باروودۆخەکە هەڵگەڕایەوە. ئێستا ئەوە هسیانگ بوو کە تکای ئاشتی کرد. گەورە ڕاوێژکاری لیو هانیدا تا هسیانگ لەنێو ببات، سوپاکەی تێک بشکێنێت و بەزەیی نیشان نەدات. ڕاوێژکار وتی "لێگەڕانی وەکو ئەوە وایە پڵنگێک بەخێو بکەیت– دوایی قووتت دەدات". لیو ڕازی بوو.

بە ئەنجامدانی پەیماننامەیەکی ساختە، ئەو هسیانگی بەکێشکرد تا بەرگرییەکەی هێور بکاتەوە، پاشان تەقریبەن هەموو سوپاکەی لەنێو برد. هسیانگ بەتەنیا و بەپێ ڕایکرد. دەیزانی لیو خەڵاتێکی بۆ سەری داناوە، ڕێکەوتی گروپێکی بچوکی سەربازە کشاوەکانی خۆی کرد و هاواری کرد "بیستوومە لیو پانگ هەزار پارچە ئاڵتون و موڵکێکی دە هەزار خێزانی بۆ سەری من داناوە. با چاکەیەکتان لەگەڵدا بکەم". پاشان قوڕگی خۆی بڕی و مرد.

لێکدانەوە

هسیانگ یو دڵڕەقی خۆی لە زۆر بۆنەدا سەلماندبوو. ئەو بەدەگمەن ڕاڕا بوو لەوەی ڕکابەرێک وێڵ بکات ئەگەر لە بەرژەوەندی ئامانجەکەی بووایە. بەڵام لە پەیوەند بە لیو پانگ، جیاواز ڕەفتاری کرد. ئەو ڕێزی ڕکابەرەکەی دەگرت و نەیدەویست لە ڕێگەی فریودانەوە شکستی پێ بێنێت. ئەو دەیویست باڵایی خۆی لە شەڕگەدا بسەلمێنێت، تەنانەت لیوی زیرەک ناچار بکات تا ملی بۆ بدات و خزمەتی بکات. هەر جارێک کە ڕکابەرەکەی دەکەوتە بەر دەستی، شتێک وایلێدەکرت دوودڵ بێت– هاوسۆزییەکی کوشندە یان ڕێز بۆ پیاوەکە کە دواجار، جارێک لە جاران هاوڕێیەک و هاوەڵێک بوو لە شەڕدا. بەڵام ئەو ساتەی هسیانگ ڕوونی کردەوە کە ئەو نیازی وایە لیو لەکۆڵ بکاتەوە،

لەگەڵ ئەوەشدا کە نەیتووانی ئەمە بەدی بێنێت، چارەنووسی خۆی بە کۆتا گەیاند. لیو تووشی هەمان ڕاڕایی نەدەبوو کاتێك بارودۆخەکە پێچەوانە دەبووەوە.

ئەمە ئەو چارەنووسەیە کە ڕووبەڕووی هەموو ئێمە دەبێتەوە کاتێك هاوسۆزین لەگەڵ دوژمنانمان، کاتێك بەزەیی، یان هیوای ئاشتەوایی وامان لێدەکات پاشەکشە بکەین لە لەناوبردنیان. ئێمە تەنیا ترس و ڕقیان لە ئێمە بەهێز دەکەین. ئێمە شکستمان پێ هێناون و ئەوان ڕیسوا بوون، لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە خۆراك دەدەینە ئەم مارە قین لەدڵانە کە ڕۆژێك لەر ۆژان دەمانکوژن. ناکرێ دەسەلات بەم شێوەیە مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت. دەبێ تێکبشکێنرێت، لەنێو ببرێت، لە دەرفەتی گەڕانەوە بۆ پەیدابوونەوە بەسەر سەرمانەوە بەربەست بکرێت. ئەمە زۆر ڕاستە بۆ هاوڕێیەکی پێشوو کە بووەتە نەیارێك. ئەم یاسایە کە حوکمی دوژمنایەتییە کوشندەکان دەکات، دەڵێت: ئاشتەوایی لە دەرەوەی پرسیاردایە. تەنیا یەك لایەن دەتووانێت بباتەوە و پێویستیشە بردنەوەکە سەراپاگیر بێت.

لیو پانگ باش ئەم وانەیە فێر بوو. پاش شکست پێهێنانی هسیانگ یو، ئەم کوڕە جوتیارە بەردەوام بوو لەوەی ببێتە فەرماندەی باڵای لەشکرەکانی (چوو). پاش تێکشکاندنی ڕکابەری دواتری– پاشای (چوو)، سەرکردەی پێشووی خۆی– تاجی ئیمپراتۆری لەسەر نا، هەموو ئەوانەی ڕاماڵی کە لەسەر ڕێگاکەی بوون و وەکو یەکێك لە مەزنترین فەرمانڕەواکانی چین ناوی چووە مێژووەوە، واتە هان کاو– تسوی دامەزرێنەری سیلسیلەی (هان).

ئەوانەی کە سۆراخی بەدەستهێنانی شتەکان دەکەن دەبێ بەزەیی پیشان نەدەن.

کۆتیلیا، فەیلەسوفی هیندی، سەدەی سێیەمی پێش زایین.

پەیڕەویکردن لە یاساکە

(وو چاو) کە لە ٦٢٥ی زاییندا لەدایك بوو، کچی دوکێك بوو و وەکو ژنێکی گەنجی جوانی سیحراوی، بەم پێیە بەسترایەوە بە حەرەمی ئیمپراتۆری حەرەمی (تای تسونگ).

حەرەمە ئیمپریالییەکە شوێنێکی ترسناك بوو، پڕ بوو لە کەنیزەکی گەنج کە کێبڕکێیان بوو بۆ بوون بە دڵخوازی ئیمپراتۆر. جوانی و کارەکتەری بەکێشکەری (وو) بەخێرایی بووەهۆی بردنەوەی ململانێکە، بەڵام بە زانینی ئەوەی کە ئیمپراتۆریش، وەکو پیاوە دەسەڵاتدارەکانی تر زیندەوەری هەوەسە و دەشێ بە ئاسانی جێگۆڕکێی پێ بکرێت، چاوی بڕیە ئایندە.

(وو) پڕژایە سەر فریودانی کوڕە هەرزەکەی ئیمپراتۆر، کاو تسونگ، لە تاکە بۆنەیەکی مومکیندا کاتێك ئەو توانی بەتەنیا بیدۆزێتەوە: کاتێك خەریکی میز کردن بوو. بەمشێوەیەش، کاتێك ئیمپراتۆر مرد و کاو تسونگ لەسەر تەخت دانیشت، هێشتا ئەو ژنە بەدەست ئەو چارەنووسەوە دەیناڵاند کە هەموو هاوسەرەکان و کەنیزەکەکانی ئیمپراتۆرێکی مردوو بە نەریت و یاسا پێیەوە بەسترابوون: بە سەری تاشراوەوە، چووە ناو پەرستگەیەك، شوێنێك کە وا دادەنرا تەواوی ژیانی تیادا بەسەر ببات. بۆ ماوەی حەوت ساڵ (وو) پیلانی ڕاکردنی دانا. بەپەیوەندیکردنی نهێنی لەگەڵ ئیمپراتۆرە نوێکەدا و هاوڕێیەتیکردنی ژنەکەی، ئیمپراتۆرە، توانی فەرمانێکی شاهانەی نائاسایی بەدەست بێنێت کە ڕێگەی پێدەدا بگەڕێتەوە بۆ کۆشك و بۆ حەرەمی شاهانە. کە گەیشتەوە ئەوێ، مەرایی بۆ ئیمپراتۆرە کرد، لەکاتێکدا کە هێشتا لەگەڵ ئیمپراتۆر دەخەوت. ئیمپراتۆرە بەرانبەر ئەمە نەیڕەواندەوە– ئەو هێشتا دەبووایە میراتگرێك بۆ ئیمپراتۆر دابین بکات، پێگەکەی هەستیار بوو و (وو) هاوپەیمانێکی بەنرخ بوو.

لە ٦٥٤ی زایین (چاو) مناڵێکی بوو. ڕۆژێکیان ئیمپراتۆرە هاتە دیدەنی و هەر کە ڕۆیشت، (وو) ساواکەی لەنێوبرد– مناڵەکەی خۆی. کاتێك کوشتنەکە ئاشکرا بوو، دەستبەجێ گومان کەوتە سەر ئیمپراتۆرە، کە پێش چەند ساتێك لە شوێنەکە بوو و کە سروشتی ئیرەییبردنی بەلای هەمووانەوە ڕوون و ئاشکرا بوو. ئەمە ڕێك پلانی (وو) بوو. دواتر بە ماوەیەکی کورت، ئیمپراتۆرە بە کوشتن تۆمەتبار کرا و لەسێدارە درا. (وو چاو) لە شوێنی ئەو تاجی ئیمپراتۆرەی لەسەر نرا. مێردە تازەکەی، فرچکی بە ژیانی چێژ و خۆشی

ئەوەوە گرت، بە خۆشحاڵییەوە جڵەوی حکومەتی بۆ (وو چاو) بەردا کە لەوە بەدوا وەکو ئیمپراتۆرە (وو) ناسرا.

هەرچەندە ئێستا لە پێگەی دەسەڵاتێکی بەهێزدا بوو، (وو) بە زەحمەت هەستی بە سەلامەتی دەکرد. دوژمن لەهەموو شوێنێك هەبوون. ئەو نەیدەتوانی بۆ ساتێکیش پارێزگاریی لەسەر خۆی لا ببات. لە ڕاستیدا، کاتێك ئەو تەمەنی چل و یەك ساڵ بوو، ترسی ئەوەی لێ نیشت کە خوشکەزا گەنجە جوانەکەی ببێتە دڵخوازی ئیمپراتۆر. ئەو ژنەکەی بە ژەهرێکی کە تێکەڵ بە خواردنەکەی کرد، ژەهراوی کرد. لە ٦٧٥دا، کوڕەکەی خۆی، کە پێدەچوو وەکو میراتگرێك بهێنرێتە پێشەوە، ژەهراوی کرا. گەورە کوڕی دواتر– ناشەرعی، بەڵام ئێستا میری جێنشین بوو– بە تۆمەتی هەڵبەستراو دوایی دەربەدەر کرا. کاتێکیش کە ئیمپراتۆر مرد، لە ٦٨٣دا، (وو) توانی وا بکرێت کە دوایی بە ناگونجاو بۆ تاج ڕابگەیەنرێت. هەموو ئەمە بەو مانایە بوو کە ئەوە گەنجترین و کاریگەرترین کوڕی ئەو بوو کە دواجار بووە ئیمپراتۆر. بەم شێوەیە ئەو بەردەوام بوو لە حوکمڕانی.

بەدرێژایی پێنج ساڵی دواتر چەندەها کودەتای تر لە کۆشکدا لە ئارادا بوون. بەهاتنی ٦٨٨ کەس نەما تەحەدای (وو) بکات. ئەو خۆی وەکو وەچەی خودایی بودا لەقەڵەم دا و لە ٦٩٠دا هیواکانی بۆ دواجار هاتنە دی: ئەو ناونرا ئیمپراتۆری (پیرۆز) و (خودایی) چین.

(وو) بووە ئیمپراتۆر چونکە بەمانای وشە لە سیلسیلەی (تانگ)ی پێشوو کەس نەمابوو. بەمشێوەیە ئەو بەشێوەیەکی تەحەدانەکراو، بۆ ماوەی دەیەیەکی ئاشتی ڕێژەیی حوکمی کرد. لە ٧٠٥ی زاییندا، لە تەمەنی هەشتا ساڵیدا، ناچار کرا واز لە تەختی ئیمپراتۆری بێنێت.

لێکدانەوە

هەموو ئەوانەی ئیمپراتۆرە (وو)یان دەناسی، تێبینی وزە و هۆشمەندییان کردبوو. لەو سەروەختەدا، هیچ شکۆیەك بۆ ژنێکی چاوچنۆك لە چەند ساڵێك زیاتر لە حەرەمی ئیمپریالیدا نەبوو، کە پاشان تەمەنێك لە پشت پەرستگایەکەوە دیواربەند دەکرا. لە

رابوونی پەیتا پەیتا بەلام بەرچاوی (وو)دا بۆ ترۆپك، قەت ساویلکە نەبوو. ئەو دەیزانی کە هەر نوودڵییەك، هەر لاوازییەکی کاتی، کۆتاییەکەی زامن دەکات. ئەگەر، هەر جارێك کە لە رکابەرێك قوتار دەبوو و دانەیەکی تاز ە دەردەکەوێت، چارەسەرەکە ئاسان بوو: دەبووایە هەموویان تێکبشکێنێت یان ئەوەتا خۆی بکوژرێت. ئیمپراتۆرەکانی تری پێش ئەو هەمان رێڕەویان بەرەو لوتکە گرتبووە بەر، بەلام (وو)-کە، وەکو ژن کە نزیکە ئەستەم بوو دەسەلات بەدەست بێنێت- دەبووایە دڵڕەقتریش بێت.

حوکمڕانی چل ساڵەی ئیمپراتۆرە (وو) یەکێك بوو لە درێژترین حوکمڕانییەکان لە مێژووی چیندا. هەرچەندە چیرۆکی ڕابوونی خوێناوی ئەو بۆ سەر دەسەلات باش زانراوە، لە چین ئەویە یەکێك لە حوکمڕانە هەرە کاریگەر و بەتواناکانی سەردەمەکە دادەنرێت.

قەشەیەك پرسیاری لە دەوڵەتمەدار و ژەنەراڵی ئیسپانی، ڕامۆن ماریا ناڤارێز (١٨٠٠-١٨٦٨) کرد کە لە گیانەلادا بوو، "ئایا جەنابت هەموو دوژمنەکانت دەبەخشیت؟" ناڤارێز لە وەلامدا وتی "پێویست ناکات دوژمنەکانم ببەخشم، هەموویانم بەکوشت داوە".

کلیلی دەسەلات

رێکەوت نییە کە دوو چیرۆك کە شرۆڤەی ئەم یاسایە دەکەن لە چینەوە دێن: مێژووی چین پڕە لە نموونەکانی ئەو دوژمنانەی کە بە زیندوویی جێهێڵراون گەڕاونەتەوە بۆ سەرکردنە سەر کابرای بەبەزەیی. "دوژمن تێکبشکێنە" بیروباوەڕێکی ستراتیژیی گرنگی سون-تزوی نووسەری (هونەری جەنگ)ی سەدەی چواردەی پێش زایینە. ئایدیاکە سادەیە: دوژمنەکانت هیواخوازن خراپەت بەسەر بێت. هیچ شتێك نییە ئەوان بیانەوێ جگە لە لەنێوبردنت. ئەگەر لە ململانێکانتدا لەگەڵ ئەوان، لە نیوەی ڕێگە بوەستیت یان تەنانەت لە سێ چارەکی ڕێگەدا بوەستیت، چ لەئەنجامی بەزەیی هاتنەوە یان هیواخواستن یان ئاشتەواییکردن، تەنیا مکوڕتر، دڵڕەقتریان دەکەیت و ئەوان ڕۆژێك دێت تۆڵە بکەنەوە. لەوانەیە ئەوان بۆ ماوەیەکی کاتی دۆستانە ڕەفتار بکەن، بەلام ئەمە تەنیا لەبەرئەوەیە کە

تۆ شکستت پێهێناون. ئەوان هیچ بژاردەیەکیان نییە جگە لەوەی کە چاوەڕوانی کاتی خۆیان بکەن.

چارەسەرەکە: بەزەییت نەبێت. دوژمنانت سەراپا تێکبشکێنە وەك چۆن ئەگەر ئەوان بۆیان بلوایە وەهایان دەکرد. سەرەنجام تاکە ئاشتییەك یان ئەمنیەتێك کە تۆ بتوانیت هیوای بۆ بخوازیت لە دوژمنانت، لەنێوچوونیانە.

ماوتسی تۆنگ، خوێنەری ڕژدی سون- تزو و مێژووی چین بەگشتی، گرنگی ئەم یاسایەی دەزانی. لە ١٩٣٤دا، سەرکردە کۆمەنیستەکە و ٧٥,٠٠٠ سەربازی کەم چەك و تەقەمەنی بەرەو شاخە لاتەریکەکانی خۆرئاوای چین ڕایانکرد بۆ قوتار بوون لە سوپای گەورەی (چیان کای شێك) لە شتێکدا کە لەو کاتە بەدواوە ناونرا ڕێکردنی درێژ.

چیانگ سوور بوو لەسەر بنبڕکرنی دوایین کۆمەنیست و داوی چەند ساڵێك ماو کەمتر لە ١٠,٠٠٠ سەربازی بەدەستەوە مابوو. لە ڕاستیدا بەهاتنی ١٩٣٧، کاتێك چین لەلایەن ژاپۆنەوە گیرا، چیانگ مەزەندەی ئەوەی کرد کە چیتر کۆمەنیستەکان هەڕەشەیەك نەبن. ئەو بڕیاریدا دەستبەرداری ڕاوەدوونانەکە بێت و تەرکیز بخانە سەر ژاپۆنییەکان. دە ساڵ دواتر کۆمەنیستەکان بایی پێویست هاتبوونەوە سەر خۆیان بۆ بەزاندنی سوپاکەی چیانگ. چیانگ ژیریی کۆنی تێکشکاندنی دوژمنی بیر چووبۆوە. ماو بیری نەچووبووەوە. چیانگ ڕاوەدوونرا تا ئەو کاتەی کە ئەو و سەراپای سوپاکە بۆ دوورگەی تایوان ڕایانکرد. تاوەکو ئەمڕۆ هیچ شتێك لە ڕژێمەکەی لەسەر خاکی چین نەماوەتەوە.

ژیریی پشت "تێکشکاندنی دوژمنەکەت" ئەوەندەی کتێبی پیرۆزی مەسیحییەکان کۆنە: لەوانەیە یەکەمین پیادەکەری موسا بوو بێت، کە لە خوداوە فێری بوو، کاتێك دەریای سووری بۆ جوولەکان کەرت کرد پاشان لێگەڕا ئاوەکە بگەڕێتەوە جێی خۆی و بەسەر ئەو میسرییانەدا بڕژێت کە بەدوایانەوە بوون بۆئەوەی " تاکە کەسێکیان لێ نەمێنێت". کاتێك موسا بە دە فەرمانەکەوە لە شاخی سینا گەڕایەوە و بۆی دەرکەوت خەڵکەکەی گوێرەکەی ئاڵتونی دەپەرستن، دوایین تاوانکاری بە کوشتدا. ڕێك پێش ئەوەی کە بشمرێت، کە دواجار خەریك بوو دەچوونە ناو خاکی بەڵێندراو، ، بە شوێنکەوتووانی وت

"بەتەواوی تێکیان بشکێنن...هیچ رێککەوتنێکیان لەگەڵدا مەکەن و هیچ بەزەییەکیان پیشان مەدەن".

ئامانجی سەرکەوتنی تەواوەتی پەندێکی جەنگی مۆدێرنە و لەلایەن کارل ڤۆن کلاوسویتزی فەیلەسوفی جەنگ کراوەتە یاسایەکی وەها. بە شیکردنەوەی کەمپەینەکانی ناپۆلیۆن، ڤۆن کلاوسویتز نووسی " ئێمە بانگەشەی ئەوە دەکەین کە دەبێ بنبڕکردنی ڕاستەوخۆی هێزەکانی دوژمن هەمیشە *لەبەرچاوگرتنێکی زاڵ* بێت...هەر کە سەرکەوتنی گەورە بەدەست هات دەبێ قسەیەك لەسەر پشوو، پانتایی هەناسەدان نەبێت...بەڵکو دیسان تەنیا لەسەر سۆراخکردن و وێڵ بەدوای دوژمن، گرتنی پایتەختەکەی، هێرشکردنە سەر یەدەکەکانی و هەر شتێکی تر هەبێت کە دەشێ یارمەتیدەر و ئاسودەبەخش بێت بۆ وڵاتەکەی". هۆکار بۆ ئەمە، ئەوەیە کە پاش جەنگ، دانوستان و دابەشبوونی خاك دێت. ئەگەر تۆ تەنیا سەرکەوتنێکی بەشەکیت بەدەستهێنا، بەشێوەیەکی حەتمی لە دانوستاندا ئەو شتە لەدەست دەدەیت کە بەهۆی جەنگەوە بەدەستت هێناوە.

چارەسەرەکە سادەیە: هیچ بژاردەیەك بۆ دوژمنانت مەهێڵەرەوە. بنبڕیان بکە و سەرزەمینەکەیان هی تۆیە. ئامانجی دەسەڵات بریتییە لە کۆنترۆلکردنی دوژمنەکانت بەشێوەیەکی تەواوەتی، ئەوەیە وەهایان لێبکەیت بەتەواوەتی پەیڕەوی لە ئیرادەت بکەن. تۆ ناتوانیت بەرگەی ڕۆیشتنی نیوەی ڕێگە بگریت. ئەگەر ئەوان بژاردەیان لەبەردەمدا نەبێت، ئەوا ناچار دەبن بە قسەی تۆ بکەن. ئەم یاسایە لەودیو شەڕگەشەوە پیادە دەکرێت. دانوستان مارێکی گەورەی شاراوەیە کە سەرکەوتنەکەت قوت دەدات، بۆیە هیچ شتێك مەدە دوژمنانت بۆ دانوستان، هیچ هیوایەك، پانتاییەکیان مەدەیە بۆ مانۆڕکردن. ئەوان تێکشکاون و هیچی تر.

درك بەمە بکە: لە ململانێێدا بۆ دەسەڵات تۆ ڕکابەرێتی دەوروژێنیت و دوژمن دروست دەکەیت. خەڵکێك دەبێ کە تۆ ناتوانیت بەسەریاندا سەرکەوتوو بیت، کە گرنگ نییە چی دەبێ یان نابێ، هەر دوژمنی تۆ دەبن. بەڵام تووشی هەر برینێکیان بکەیت، بە ئەنقەست بێت یان نا، ڕق و کینەیان بە شەخسی وەرمەگرە. تەنیا ئەوە بزانە کە هیچ ئەگەرێکی

ئاشتی لەنێوان ئێوەدا نییە، بەتایبەت تا ئەو جێیەی کە تۆ لە دەسەڵاتدایت. ئەگەر تۆ ڕێگەیان بدەیت هەر بمێنن، ئەوا بەدوای تۆڵەدا وێڵ دەبن، وەکو چۆن شەو بەدوای ڕۆژدا وێڵە.

وێنە: مارێك لەژێر پێکانتدا پلیشاوەتەوە بەڵام بە زیندوویی جێ هێڵراوە، قوت دەبێتەوە و بە ژەهرێکی زیاترەوە پێت وەدەدات. دوژمنێك کە وازی لێهێنراوە وەکو مارێکی نیوە زیندوو وایە کە چاك دەبێتەوە. کات وەها لە ژەهرەکە دەکات کاریگەرتر ببێت.

دەسەڵات: لەبەرئەوەی دەبێ تێبینی ئەوە بکرێت کە دەبێ پیاوان دەست بەسەریاندا بهێنرێت یان بنبڕ بکرێن. ئەوان تۆڵەی خۆیان لەبەرانبەر برینە بچوکەکان دەکەنەوە، بەڵام بۆ برینە گەورەکان ناتووانن ئەمە بکەن. بۆیە دەبێ ئەو برینەی بەسەر کەسێکی دێنین وەها بێت کە ترسی تۆڵەکردنەوەیمان نەبێت.

(نیکۆلۆ ماکیاڤیللی، ١٤٦٩-١٥٢٧)

پێچەوانەبوونەوە

دەبێ ئەم یاسایە زۆر بە دەگمەن فەرامۆش بکرێت، بەڵام هەندێ جار وا ڕێدەکەوێت کە باشترە ڕێگە بە دوژمنانت بدەیت خۆیان لەنێو ببەن، ئەگەر شتێکی وەها مومکین بێت، لەبری ئەوەی کە بە دەستی تۆ ئازار بچێژن. لە جەنگدا، بۆ نموونە، ژەنەراڵێکی باش دەزانێت ئەگەر ئەو هێرش بکاتە سەر سوپایەك کاتێك گەمارۆ دراوە، سەربازەکانی توندتر دەجەنگن. بۆیە هەندێ جار وا باشترە ڕێڕەوێکی ڕاکردنیان بۆ بهێڵێتەوە، بۆ دەرچوونیان. لەکاتێکدا کە ئەوان پاشەکشە دەکەن، بڕست لەخۆیان دەبڕن و سەرەنجام مەعنەویاتیان بە پاشەکشە دادەبەزێت زیاتر لە هەر شکستێك لکە لەوانەیە لە شەڕگەدا تووشی بێت. کەواتە کاتێك تۆ دەبینیت کەسێك سەری بە پەتەکەوەیە -بەڵام هیچ شانسێکی دەرچوونی نییە- دەشێ تۆ ڕێگە بدەیت خۆیان هەڵواسن. ڕێگە بدە بکەرانی لەنێوبردنی خۆیان بن. ئەنجامەکە هەمان شت دەبێت و تۆ نیوەوەندە هەستی خراپت نابێت.

لەکۆتاییدا، هەندێ جار بە تێکشکاندنی دوژمنەکەت، تۆ ئەوەندە تورەیان دەکەیت کە ئەوان ساڵانێك بە پیلانی تۆڵەسەندنەوە بەسەر دەبەن. پەیماننامەی ڤێرسای کاریگەرییەکی وەهای لەسەر ئەڵمانەکان هەبوو. هەندێکیان بەڵگەی ئەوەیان دەهێنایەوە کە لە دوورمەودا دا، وا باشترە هەندێ نەرمی پیشان بدەیت. کێشەکە ئەوەیە کە، نەرمیی تۆ سەرکێشییەکی تر دەگرێتە خۆ- لەوانەیە ئەمە دوژمن بەهێز بکات، کە هێشتا خۆی مات داوە، بەڵام ئێستا پانتاییەکی ئیشکردنی هەیە. تەقریبەن هەمیشە وەها ژیرانەترە کە دوژمنەکەت تێك بشکێنیت، بەڵام هەروا بە سانایی جارێکی تر تێکیانبشکێنەوە.

یاسای ژمارە ١٦

خۆونکردن بەکاربێنە بۆئەوەی رێز و پێزانینت زیاتر ببێت

حوکم

زۆر دەرکەوتن و هاتن و چوون نرخەکە دەمێنێتە خوارەوە: چەندەی زیاتر ببینرێیت و لەبارەتەوە ببیستن، ئەوەندە ئاساییتر دیار دەبیت. ئەگەر تۆ هەنوکە لە گروپێکدا رەگت داکوتاوە، کشانەوەی کاتی لێی وەهات لێدەکات کە قسەی زیاترت لەبارەوە بکرێت، و تەنانەت پەسەندتر بێت. دەبێ تۆ فێر بیت چ کاتێك برۆیت. لە رێگەی دەگمەنییەوە بەها دروست بکە.

سەرپێچی و پەیرەوی لە یاساکە

سێر گویلۆم دی بالۆن شاعیرێك بوو کە لە سەدەکانی ناوەڕاستدا لە باشوور فەرەنسا دەهات و دەچوو، لە قەڵایەکەوە دەچووە قەڵایەکی تر، شیعری دەگوتن و سوارچاکێکی پێرفێکتی دەنوواند. لە قەڵای جافیاك چاوی بە خانمێکی جوانی ماڵەکە کەوت و کەوتە داوی عەشقیەوە، ناوی مادام گویلێلما دی جاڤیاك بوو. ئەو گۆرانییەکانی بۆ ئەو وت، شیعری بیا هەلگوت، شەترەنجی لەگەڵ کرد و پەیتا پەیتا ئەویش بە نۆرەی خۆی عاشقی بوو. گویلۆم هاورێیەکی هەبوو بەناوی سێر پیەر دی بارجاك کە لەگەڵیدا سەفەری دەکرد و

رەوەمان شێوە لە قەڵاکە پێشوازی لێدەکرا. پیەرش کەوتە داوی عەشقی خانمێک لە ماڵباتێک. ڤیرنێتای جوان شۆخ و شەنگ بەڵام مەزاجی.

پاشان رۆژێکیان پیەر و ڤیرنێتا دەمەقاڵێیەکی توندیان کرد. خانمەکە ئەوی وەدەرنا و ئەو چووە سۆراخ گویلۆمی هاورێی تا یارمەتیدەر بێت لە سارێژکردنی برینەکە و بیگەڕێنێتەوە بۆ ئامێزی جوانییەکەی ئەو. گویلۆم خەریکی جێهێشتنی قەڵاکە بوو بۆ ماوەیەک، بەڵام لەگەڕانەوەیدا، چەند هەفتەیەک دواتر، جادووەکەی خستە گەڕ و پیەر و خانم ئاشت بوونەوە. پیەر هەستی کرد کە خۆشەویستییەکەی دە قات زیاد بووە– ئەمەی کە خۆشەویستییەکی بەهێزتر لەو خۆشەویستییە لەئارادا نییە کە بەدوای ئاشتبوونەوەدا دێت. ئەو بە گویلۆمی وت، چەندەی ناکۆکییەکە بەهێزتر و درێژتر بێت، ئەوەندە ئەو هەستە شیرینتر دەبێ کە لەگەڵ ئاشتی و ئاساییبوونەوەدا دێت.

وەکو شاعیرێک، سێر گویلۆم شانازی دەکرد بە ئەزموونکردنی ئەو هەموو خۆشی و خەفەتەی خۆشەویستییەوە. بە بیستنی قسەکانی هاورێکەی، ئەویش ویستی نیعمەتی ئاشتبوونەوەی پاش دەمەقاڵێ بزانێت. بۆیە ئەو وای دەرخست کە زۆر لە خانم گویلێما تورەیە، چیتر نامەی خۆشەویستی بۆ نەنارد و لە پڕێکدا قەڵاکەی جێهێشت و خۆی ون کرد، تەنانەت لە فێستیڤاڵ و ڕاوکردنەکانیش خۆی دوور خستەوە. ئەمە خانمە گەنجەکەی شێتگیر کرد.

گویلێما نامەبەری ناردنە دووی گویلۆم بۆ ئەوەی بزانێ چی ڕوویداوە، بەڵام ئەو نامەبەرەکانی لەخۆی دوور خستەوە. ئەو پێی وابوو هەموو ئەم شتانە خانم تورە دەکەن، فشاری بۆ دێنن تا تکای ئاشتبوونەوە بکات ڕێک بەشێوەی پیەر. کەچی، ونبوونی ئەو کاریگەرییەکی پێچەوانەی هەبوو: ئەمە وەهای لە گویلێما کرد زۆر زیاتری خۆش بوێت. ئێستا خانم بەدوای سوارچاکەکەیدا وێڵ بوو، نامەبەر و تێبینی خۆشەویستی خۆی ناردن. ئەمە تەقریبەن نەبیستراو بوو– خانمێک هەرگیز سۆراخی شاعیرەکەی نەکرد. گولۆمیش کەیفی بەمە نەهات. جورئەتی گویلێلما وەهای لەو کرد هەست بکات خانم بڕێک لە

شکۆیەکەی لەدەستداوە. ئەو نەک تەنیا چیتر لە پلانەکەی دڵنیا نەبوو، بەڵکو چیتر لە خانمەکەشی دڵنیا نەبوو.

دواجار، پاش چەند مانگێکی نەبیستنی هەواڵ لە گویلۆمەوە، گویلێلما وازی هێنا. ئەو چیتر نامەبەری نەناردن و ئەمیش دەستیکرد بە بیرکردنەوە- لەوانەیە پەست بووبێت؟ لەوانەشە پلانەکە دواجار کاری خۆی کردبێت؟ ئەگەر وەها بێت زۆر باشترە. ئەو چیتر چاوەڕوان نەدەبوو- کاتی ئاشتەوایی هاتبوو. بۆیە ئەو باشترین ڕۆبی کردە بەر خۆی، ئەسپەکەی بە جوانترین شێوە زین کرد، کڵاوخودەیەکی نایابی لەسەرنا و بەرەو جاڤایك کەوتە ڕێ.

بە بیستنی ئەوەی کە عاشقەکەی گەڕاوەتەوە، گویلێلما بە هەڵەداوان ڕۆیشت بۆ بینینی، لەبەردەمیدا چۆکی دادا، ڕووپۆشەکەی لادا تا ماچی بکات و پاڕایەوە بۆ لێخۆشبوون لەبەرانبەر هەرچییەك کە بووبێتە هۆی تووڕەبوونی. وێنای سەرگەردانی و نائومێدییەکەی بکە- پلانەکەی زۆر بەخراپی شکستی هێنابوو. ئەو تووڕە نەبوو، ئەو قەت تووڕە نەببوو، ئەو تەنیا قووڵتر ڕۆچووبووە ناو خۆشەویستییەوە و پیاوەکەش قەت ئەزموونی خۆشی ئاشتبوونەوەی پاش دەمەقاڵێی نەدەکرد. ئێستا کە وەها ئەوی بینی و هێشتا دەستەوەستان بوو لە تامکردنی ئەو خۆشییە، بڕیاریدا جارێکی تر هەوڵ بدات: بە قسەی ڕەق پاڵینا و ئاماژەی هەڕەشە ئامێزی نیشاندا. خانم ڕۆیشت، ئەمجارە سوێندی خوارد قەت جارێکی تر نەیبینێتەوە.

بەیانی دواتر شاعیرەکە پەشیمان بۆوە لەوەی کردبووی. ئەو گەڕایەوە بۆ جاڤیاك، بەڵام خانم پێشوازی لێ نەکرد و فەرمانی بە خزمەتکارەکانی دا دووری بخەنەوە. گویلۆم ڕایکرد. کە چووە ناو ژوورەکەی کەوت و دەستیکرد بە گریان: ئەو هەڵەیەکی گەورەی کردبوو. بەدرێژایی ساڵی دواتر، بەهۆی ئەوەی نەیتووانی خانمەکەی ببینێت، ونبوونێکی خەمناکی ئەزموون کرد کە کە تەنیا خۆشەویستی گڕ دەدا. ئەو یەکێك لە قەسیدە هەرە جوانەکانی نووسی، "گۆرانیی من بەدەم نزاکردنەوە بۆ بەزەیی ڕادەبێت" و ئەو نامەی زۆری بۆ گولیلێما ناردن و ڕوونی کردەوە چی کردووە، و بۆ لێخۆشبوون پاڕایەوە.

باش ئەمە، خانم گویلیلما بە هێنانەوەیادی گۆرانییە جوانەکەی ئەو، قۆزییەکەی و شارەزاییەتییەکەی لە سەماکردن و پەروەردەکردنی بازدا، هەستی بە تامەزرۆییەک کرد بۆ گەڕاندنەوەی. وەکو سزایەک بۆ دڵڕەقییەکەی، فەرمانی پێدا نینۆکی پەنجە تونەی دەستی ڕاستی دەربێنێت و لەگەڵ قەسیدەیەکدا بۆی بنێرێت کە تیایدا باسی نەگبەتییەکانی بکات.

ئەو بە قسەی خانمی کرد. دواجار گولیلۆم توانی تامی هەستی سەرەنجام بکات-ئاشتەوایییەک کە تەنانەت لە هی پیەری هاوڕێی تێپەڕی کرد.

لێکدانەوە

بە هەوڵدان بۆ دۆزینەوەی خۆشییەکانی ئاشتبوونەوە، گویلۆم دی بالۆن بەبێ مەبەست حەقیقەتی یاسای ونبوون و ئامادەبوونی ئەزموون کرد. لە سەرەتای پەیوەندییەکی سۆزیدا، دەبێ تۆ ئامادەبوونت لەچاوی ئەویتردا چڕ بکەیتەوە. ئەگەر تۆ زوو خۆت ون بکەیت ئەوا لەوانەیە بیر بچیتەوە. بەڵام هەر کە هەستەکانی خۆشەویستەکەت دەرگیر بوون، و هەستی خۆشەویستی بەرجەستە بوو، ونبوون گڕ دەدات و دەهێنێتە جۆش. بەدەستەوە نەدانی هۆکار بۆ ونبوونت تەنانەت جۆشێکی زیاتری بەدواوەیە: کەسەکەی تر وایدادەنێت کە ئەو لەهەڵەدایە. لەکاتێکدا کە تۆ دووریت، وێنای خۆشەویستەکە باڵ دەگرێت و خەیاڵێکی وەجۆش هاتوو تەنیا خۆشەویستی بەهێزتر دەکات. بە پێچەوانەوە، چەندەی گویلیما سۆراخی گویلۆمی کرد، ئەوەندە کەمتر خۆشی ویست- ئەو ئامادەییەکی زۆر ببوو، زۆر ئاسان دەبینرا، هیچ پانتاییەکی بۆ وێنا و خەیاڵەکەی ئەو نەهێشتەوە، بۆیە هەستەکانی ئەو دەخنکان. کاتێک بۆ دواجار خانم چیتر نامەبەری نەناردن، ئەو توانی جارێکی تر هەناسەیەک هەڵمژێت و بگەڕێتەوە بۆ سەر پلانەکە.

پێدەچێت ئەو شتەی دەکشێتەوە، ئەوەی کە دەبێتە دەگمەن، لەپڕێکدا شایستەی ڕێز و پێزانینمان بێت. ئەوەی کە زۆر دەمێنێتەوە، پڕمان دەکات لە ئامادەبوونی، وامان لێدەکات بە سوک ببینین. لە سەدەکانی ناوەڕاستدا، خانمان بە بەردەوامی سوارچاکەکانیان دەخستەژێر تاقیکردنەوەی خۆشەویستی، بە گەشتی سەخت و درێژ

ڕەوانەیان دەکردن– هەمووشی بۆ دروستکردنی ڕێسایەکی ونبوون و ئامادەبوون. لەراستیدا، ئەگەر گوێلۆم هەر لەسەرەتاوە خانمەکەی جێ نەهێشتایە، لەوانەبوو ناچار بووایە دووری بخاتەوە و خۆی ونبوونێك دروست بکات.

ونبوون سۆزە لاوەکییەکان کەم دەکاتەوە و سۆزە گەورەکان گڕ دەدات، وەك چۆن با مۆمێك دەکوژێنێتەوە و ئاگرێك دایسێنێت.

لا ڕۆچێفۆکۆلد، ١٦١٣–١٦٨٠

پەیڕەویکردن لە یاساکە

بۆ ماوەی چەند سەدەیەك ئاشوورییەکان بە مشتەکۆڵەی ئاسنین حوکمی بەشی سەرووی ئاسیایان کرد. لە سەدەی هەشتەمی پێش زاییندا، خەڵکی میدیا (کەئێستا لە باکووری خۆرئاوای ئێران نیشتەجێن) لەدژیان هەڵگەڕانەوە و دواجار ئازاد بوون. ئێستا کە میدیەکان دەبووایە حکومەتێکی نوێ بونیاد بنێن. ئەوان کە سوور بوون لەسەر هە جۆرە فۆرمێکی تاکڕەوی، ڕەتیانکردەوە دەسەڵاتی کۆتایی بدەنە تاکە کەسێك یان پاشایەتی بونیاد بنێن. لەگەڵ ئەوەشدا، بەبێ سەرکردەیەك، وڵاتەکە بەزوویی دەکەوتە ناو ئاژاوە و بۆ چەند مەملەکەتێك پارچەپارچە دەبوو کە تیایدا گوند لە دژی گوند دەجەنگا.

لە گوندێکی وەهادا پیاوێك دەژیا بەناوی دیۆسیس کە لە ڕێگەی مامەڵەی دادپەروەرانە و توانای هەڵبڕینی ناکۆکییەکان ناوێکی بۆ خۆی دروستکرد.

ئەو زۆر بە سەرکەوتوویی ئەمەی کرد کە هەر ململانێیەکی یاسایی بەزوویی دەکەوتە لای ئەو، و دەسەڵاتی ئەو زیادیکرد. لە سەرانسەری سەرزەمینەکە، یاسا سوك ببوو– دادوەران گەندەڵ بوون و کەس چیتر کەیسەکانی سپاردەی دادگا نەدەکرد، لەبری ئەمە پەنای دەبردە بەر توندوتیژی. کاتێك هەواڵی ژیریی دیۆسیس بڵاو بووەوە و دەنگۆی ئەوە پەیدا بوو کە کەسێکە لەق نابێت، گەندەڵ نابێ و بێلایەنە، گوندەگانی مێدی بە لێشاو ڕوویان تێکرد بۆ هەڵبڕینی هەموو جۆرە کەیسێك. بەزوویی ئەو بووە تاکە نێوانگیری دادپەروەری لەسەرزەمینەکەدا.

لە ترۆپکی دەسەڵاتیدا، دیۆسیس لەپڕێکدا بڕیاریدا بایی پێویستی کاری خۆی کردووە. ئەو چیتر لەسەر کورسی داوەری دانەدەنیشت، چیتر گوێی لە سکاڵاکان نەگرت، چیتر ناکۆکییەکانی نێوان برا و برا، گوندو گوندی هەڵنەبڕی. سکاڵای ئەوەی کرد کە کاتێکی ئەوەندە بە دەست و پەنجە نەرمکردن بە کێشەکانی خەڵکی تر بەسەر دەبات کە ئیش و کاری خۆی فەرامۆش کردووە، ئەو خانەنشین بوو. وڵاتەکە جارێکی تر کەوتەوە ناو ئاژاوە و پەشێوی. لەگەڵ کشانەوەی لەپڕی نێوانگیرێکی بەهێزی وەکو دیۆسیس، تاوان پەرەی سەند و یاسا پێسوا بوو. مێدییەکان کۆبوونەوەیەکی هەموو گوندەکانیان ئەنجامدا بۆ ئەوەی بزانن چۆن لەو تەنگژەیە خۆیان قوتار بکەن. سەرۆک خێڵێک وتی "ئێمە ناتووانین لەژێر ئەم هەلومەرجەدا لەم وڵاتەدا بژین. با یەکێک لەنێو خۆماندا هەڵبژێرین حوکم بکات بۆئەوەی بتووانین لەژێر حکومەتێکی ڕێکوپێکدا بژین، نەک ئەوەی لەم پەشێوییەدا ماڵ و حاڵمان بەتەواوی لەدەست بدەین".

بەمشێوەیە، سەر باری هەموو ئەوەی مێدییەکان لەژێر تاکڕەوی ئاشوورییەکاندا بەدەستیەوە دەیانناڵاند، بڕیاریاندا پاشایەتییەك بونیاد بنێن و پاشایەك ناودێر بکەن. هەڵبەت ئەو پیاوەش کە دەیانویست حوکم بکات دیۆسیسی دادپەروەر بوو. ئەو قایلکردنی قورس بوو، چونکە چیتر نەیدەویست خۆی تێکەڵی شەڕ و کێشەی نێوخۆیی گوندەکان بکات، بەڵام میدیەکان پاڕانەوە- بەبێ ئەو وڵاتکەوتبووە ناو دۆخێکی بێ یاساییەوە. دیۆسیس بۆ دواجار ڕازی بوو.

لەگەڵ ئەوەشدا ئەو بەهەمان شێوە مەرجیشی سەپاندن. کۆشکێکی گەورەی بۆ بونیاد دەنرا، پاسەوانی بۆ دادەنران و شارێکی پایتەختی بۆ بونیاد دەنرا کە بتووانێ لێیەوە حوکم بکات. هەموو ئەمە کرا و دیۆسیس لە کۆشکەکەیدا جێگیر بوو. لە سەنتەری پایتەختدا، کۆشکەکە بە دیوار دەورە درابوو و بەتەواوی لە خەڵکی ئاسایی دابڕابوو. پاشان دیۆسیس مەرجەکانی حوکمی خۆی خستەڕوو: داواکردنی بینینی قەدەغەیە. پەیوەندی لەگەڵ پاشا تەنیا لە ڕێگەی نامەبەرەکانەوە مومکین بوو. کەس لە دەرباری

شاهانە نەیدەتووانی لە هەفتەی جارێك زیاتر ببینێت و ئەمەش تەنیا بە مۆڵەت وەرگرتن دەبوو.

دیۆسیس بۆ ماوەی پەنجاوسێ ساڵ حوکمی کرد، ئیمپراتۆریەتی میدی فراوانکرد و بناغەی بۆ ئیمپراتۆریەتی دواتری فارس لەژێر فەرمانڕەوایی (کورەش)ی نەوەی نەوەکەی دانا. لەماوەی حوکمڕانی دیۆسیسدا، ڕێزی خەڵك بۆ ئەو پەیتا پەیتا گۆڕا بۆ شێوەیەکی پەرستن: بە بڕوای ئەوان، ئەو تەنیا مرۆڤێك نەبوو بەڵکو کوڕی خودا بوو.

لیکدانەوە

دیۆسیس پیاوێکی تموحێکی گەورە بوو. ئەو زوو بڕیاریدا لەسەر ئەوەی کە وڵاتەکە پێویستی بە فەرمانڕەوایەکی بەهێزترهەیە و ئەو پیاوی ئیشەکەیە.

لە وڵاتێکدا کە ئافاتاری ئانارشی لێیدابوو، بەهێزترین پیاو دادوەر و نێوانگیرەکە بوو. بۆیە دیۆسیس کارەکەی خۆی بەوە دەستپێکرد کە ناوبانگی وەکو پیاوێکی دادپەروەریی بێ هاوتا دروست بکات.

لە ترۆپکی دەسەڵاتدا وەکو دادوەر، دیۆسیس درکی بە حەقیقەتی یاسای ونبوون و ئامادەبوون کرد: بە خزمەتکردنی خەڵکێکی زۆر کە دەهاتنە لای، ئەو بووە کەسێکی بەرچاو و ئەو ڕێزەی لەدەستدابوو کە پێشتر بەدەستیهێنابوو. خەڵکی خزمەتگوزارییەکەیان بە بێ چەندوچون دەبینی. تاکە ڕێگەی بەدەستهێنانەوەی ئەو ڕێز و دەسەڵاتەی دەیویست ئەوە بوو بەتەواوی پاشەکشێ بکات و لێگەڕێ میدییەکان تامی ئەوە بچێژن کە بەبێ ئەو ژیان چۆنە. وەك ئەوەی پێشبینی کرد، ئەوان هاتن و لێی پاڕانەوە تا بێت حوکمیان بکات.

هەر کە دیۆسیس حەقیقەتی ئەم یاسای دۆزییەوە، بە ڕێکوپێکترین شێوە پیادەی کرد. لەو کۆشکەدا کە خەڵکی بۆیان بونیاد نابوو، کەس نەیدەتووانی ببینێت جگە لە چەند دەرباریيەك و ئەویش تەنیا بە دەگمەن. هەروەك هێرۆدۆتس دەنووسێت "مەترسی ئەوە هەبوو کە ئەگەر ئەوان زوو زوو ببینن، لەوانە بوو ئیرەیی و کینەی لێبکەوێتەوە و پیلانی

بەدواودا دەهات. ئەگەر کەس نەیبینیایە، ئەفسانەکە وەها لێکدەدرایەوە کە بوونەوەرێکی جیاواز بێت لە کەسانی ئاسایی".

پیاوێك بە دەروێشی وت: "بۆچی زوو زوو نایبینم؟" دەروێش لە وەلامدا وتی: "لەبەرئەوەی (بۆچی نایەیتە دیدەنیم؟) لە گوێمدا خۆشتر دەزرنگێتەوە لە (بۆچی دیسان هاتوویەوە؟)".

مەولا جامی، لە کاروانی خەونەکانی ئیدریس شا، ۱۹٦۸ وەرگیراوە.

کلیلی دەسەلات

هەموو شتێك لە جیهاندا بەندە بە غیاب و ئامادەیی. ئامادەییەکی بەهێز دەسەلات و تەرکیز بەلای تۆدا رادەکێشێت– تۆ زۆرتر لەوانەی دەوروبەرت دەدرەوشێیتەوە. بەلام بە شێوەیەکی حەتمی خالێك دێت کە تیایدا ئامادەبوونێکی زۆر کاریگەرییەکی پێچەوانە دروست دەکات: چەندەی زۆرتر ببینرێیت و لەبارەتەوە ببیسترێت، ئەوەندە بەهاکەت دادەبەزێت. تۆ دەبیتە خوویەك. گرنگ نییە چەنێك سەرسەختانە هەولّ دەدەیت جیاواز، ئالۆز بیت ، بەبێ ئەوەی بزانیت بۆچی، خەلکی کەم و کەمتر رێزت دەگرن. لە ساتەوەختی دروستدا دەبێ فێر بیت خۆت بکشێنیتەوە پێش ئەوەی ئەوان بەشێوەیەکی نائاگایانە وێلّت بکەن. ئەمە گەمەیەکی چاوشارکێیە.

راستیی ئەم یاسایە دەشێ زۆر بەئاسانی لە بوارەکانی خۆشەویستی و بەکێشکردندا پیادە بکرێت. لە قۆناغە سەرەتاییەکانی پەیوەندییەکی سۆزداریدا، ونبوونی خۆشەویست خەیالّی تۆ جۆش دەدات، جۆرێك لە پرشنگ بەدەوریدا دێنێتە کایەوە. بەلام ئەم پرشنگە نامێنێت کاتێك تۆ زۆری لەبارەوە دەزانیت– کاتێك وێنای تۆ چیتر بواری بۆ جولّە نییە. مەعشوقەکە دەبێتە کەسێك وەکو هەر کەسێکی تر، کەسێك کە ئامادەبوونەکەی بەئاسایی و بێ چەندوچون دەبینرێت. هەربۆیە سۆزانییەفەرەنسی سەدەی حەڤدەهەم نینۆن دی

لێنکلۆس بەردەوام ڕێنمایی فریوئامێزی خستۆتە ڕوو لەمەڕ خۆدزینەوە لە مەعشوق. ئەو دەڵێت "خۆشەویستی قەت لەبرسا نامرێت، بەڵکو زۆرجار لە بەدهەرسیدا دەمرێت".

ئەو ساتەی کە تۆ ڕێگە بەخۆت دەدەیت وەکو هەر کەسێکی تر مامەڵەت لەگەڵدا بکرێت، زۆر درەنگە- تۆ قوت دراویت و هەرس کراویت. بۆ ڕێگرتن لەمە پێویستە ئامادەبوونی خۆت لە کەسەکەی تر ببڕیت. لە ڕێگەی هەڕەشەلێکردنیان بە ئەگەری ئەوەی بۆ هەتاهەتایە تۆ لەدەست دەدەن ڕێزگرتنیان بەسەردا بسەپێنە. ڕێسایەکی ونبوون و ئامادەبوونەوە دروست کە.

کاتێك تۆ دەمریت، هەموو شتێك لەبارەی تۆوە جیاواز دیارە. تۆ بە پرشنگێکی خێرای ڕێز دەورە دەدرێیت. خەڵکی ڕەخنەکانی تۆ، مشتومڕەکان لەگەڵ تۆدا دێننەوە یاد و پڕ دەبن لە پەشیمانی و گوناه. ئەوان بیری ئامادەبوونێك دەکەن کە قەت ناگەڕێتەوە. بەڵام پێویست ناکات تۆ چاوەڕێ بیت تا دەمریت: بەوەی کە بۆ ماوەیەك بەتەواوی پاشەکشێ بکەیت، جۆرێك لە مەرگ پێش مردن دروست دەکەیت. کاتێکیش کە دەگەڕێیتەوە، وەك ئەوە وایە کە تۆ لە مردن گەڕابیتەوە- کەشێکی زیندووبوونەوە دادەپۆشێت و خەڵکی بە گەڕانەوەت دەگەشێنەوە. بەمشێوەیەیە کە دیۆسیس خۆی کرد بە پاشا.

وێنە: خۆر. تەنیا بە ونبوونی دەنرخێنرێت. چەندەی ڕۆژانی باران درێژتر بن، خۆر ئەوەندە دڵگیرتر دەبێت. بەڵام ڕۆژانی گەرمای زۆر و خۆرەتاو نارەحەتکەرن. فێر بو خۆت بە تەمومژاوی بهێڵیتەوە و وەها لە خەڵکی بکەیت داوای گەڕانەوەت بکەن.

یاسای دەگمەنی بەسەر شارەزایەتییەکانی خۆتدا پیادە بکە. ئەو شتەی پێشکەشی جیهانی دەکەیت بیکە بە دەگمەن و دەستنەکەوتوو و لێرەوە دەستبەجێ بەهاکەی زیاد دەکەیت.

هەمیشە ساتەوەختێك دێت کە تیایدا ئەوانەی لە دەسەڵاتدان کاتێکی زیاتر دەمێننەوە. ئێمە لێیان بێزار دەبین، ڕێزمان بۆیان نامێنێت، لە کەسانی ئاسایی جیاوازتر نایانبینین کە وەك ئەوەیە بڵێین خراپتر دەیانبینین، چونکە ئێمە بەشێوەیەکی حەتمی پێگەی هەنوکەییان لە چاوی خۆماندا بە پێگەی پێشوو بەراورد دەکەین. هونەرێك هەیە لەوەدا کە

مزادیی ﻟﻪ کاتێك پاشەکشێ دەکەین. ئەگەر بە دروستی ئەنجام بدرێت، ئەوا ئەو ڕێزە بەدەست دەهێنیتەوە کە لەدەستت داوە و بەشێك لەدەسەڵاتت بەدەست دێنیتەوە.

گەورەترین فەرمانڕەوای سەدەی شازدە چارلزی پێنجەمی ئیسپانیا، ئیمپراتۆری هابسبورگ بوو. ئەو حوکمی ئیمپراتۆریەتێکی کرد کە لە سانێك لە ساتەکاندا بەشی زۆری ئەورووپا و (جیهانی نوێ)ی دەگرتەخۆ. لەگەڵ ئەوەشدا، لە ترۆپکی دەسەڵاتەکەیدا لە ١٥٥٧، لە پەرستگای (یوست)دا گۆشەگیر بوو. هەموو ئەورووپا سەرسام بوو بە کشانەوەی لەناکاوی. ئەو خەڵکەی ڕقی لێی بوو و لێی دەترسا لەپڕێکدا بە مەزن ناودێریان کرد و ئەو لەوە بەدوا وەکو قەدیسێك بینرا. لەسەردەمێکی تازەتردا، ئەکتەری فیلم (گرێتا گاربۆ) قەت ئەوەندەی ئەو کاتە جێی سەرسامی نەبوو کە لە ١٩٤١دا خانەنشین بوو. بەلای هەندێ کەسەوە، ونبوونەکەی ئەو زۆر زوو بوو– ئەو لە ناوەڕاستی سییەکانی تەمەنیدا بوو– بەڵام بەشێوەیەکی ژیرانە ئەوەی بەلاوە پەسەند بوو کە بە ئیرادەی خۆی واز بێنێت، نەك ئەوەی چاوەڕێ بێت تا هەوادارانی لێی بێتاقەت بن.

ئەگەر زۆر خۆت بێنیتە بەرچاوان ئەو پرشنگەی دەسەڵات کە بە دەوری خۆتدا دروستت کردووە کز دەبێت. گەمەکە پێچەوانە بکەرەوە: خۆت کەمتر بێنە بەرچاوان و ئیتر بەهای ئامادەبوونەکەت بەرز دەبێتەوە.

دەسەڵات: غیاب بەکاربێنە بۆ دروستکردنی ڕێز و سەنگ. ئەگەر ئامادەبوون ناوبانگ کەم بکاتەوە، ئەوا ونبوون زیادی دەکات. ئەو کەسەی کاتێك ونە بە شێر لەقەڵەم دەدرێت کاتێك ئامادەیی هەیە ئاسایی و پوچە. بەهرەکان ڕەونەقی خۆیان لەدەست دەدەن ئەگەر ئێمە زۆر پێیان ئاشنا بین، چونکە ڕووی دەرەوەی ئەقڵ زۆر ئاسانتر دەبینرێت لە کرۆکە دەوڵەمەندەکەی ناوەوەی. تەنانەت گەورەترین بلیمەت خانەنشینییەکەی بەکار دێنێت بۆئەوەی بکرێ خەڵکی ڕێزی لێ بنێن و بۆئەوەی ئەو ئامەزرۆییەی بەهۆی غایب بوونیەوە سەرهەڵدەدات سەنگ و ئیمتیازی بە نسیب بکات.

(بالتازار گراسیەن، ١٦٠١–١٦٥٨)

ئەم یاسایە تەنیا ئەو کاتە پیادە دەبێت کە ئاستێکی دیاریکراوی دەسەلات بەدەستهێنراوە. پێویستیی کشانەوە تەنیا پاش ئەو کاتە دێت کە تۆ ئامادەیی خۆت بونیاد ناوە. زۆر زوو بڕۆیت ڕێزت زیاد ناکەیت، بەڵکو بیر دەچیتەوە. کاتێک تۆ بۆ یەکەمین جار دەچیتە سەر شانۆی جیهان، وێنەیەک دروست بکە کە قابیلی ناسینەوەیە، قابیلی بەرهەمهێنانەوەیە و لەهەموو شوێنێک دەبینرێت. تا ئەو کاتەی کە ئەم پێگەیە بەدەست دەهێنرێت، ونبوون مەترسیدارە — لەبری باوەشێنکردنی ئاگر، دەیکوژێنێتەوە.

بەهەمان شێوە، لە خۆشەویستی و بەکێشکردندا، ونبوون تەنیا ئەو کاتە کاریگەرە کە تۆ ئەویترت بە وێنەکەت دەورە داوە، لەلایەن ئەوەوە لە هەموو شوێنێک دەبینرێیت. دەبێ هەموو شتێک ئامادەیی تۆ بیر خۆشەویستەکەت بێنێتەوە بۆنەوەی کاتێک تۆ دوورکەوتنەوە هەڵدەبژێریت، خۆشەویستەکەت هەمیشە بیرت لە تۆ بکاتەوە، بە چاوی ئەقڵی هەمیشە تۆ ببینێت.

بیرت بێت: لە سەرەتادا، خۆت دەگمەن مەکە بەڵکو بەردەوام ئامادەییت هەبێت. تەنیا ئەوەی کە دەبینرێ و ستایش دەکرێت، لە ونبوونیدا بیری دەکرێت.

یاسای ژمارە ١٧

ئەوانیتر لە ترسێکی هەڵپەسێردراودا بهێڵەرەوە: کەشێکی پێشبینی نەکردن بهێنەرەکایەوە

دوکە

مرۆڤەکان زیندەوەری خوون کە پێویستییەکی تێرنەکراویان هەیە بۆ بینینی ئاشنا لە کردارەکانی خەڵکی تردا. ئەگەر تۆ پێشبینیکراو بیت، ئەمە هەستێکی کۆنترۆڵ و زاڵبوونیان پێدەبەخشێت. باروودۆخەکە پێچەوانە بکەرەوە: بە ئەنقەست پێشبینی نەکراو بە. ڕەفتارێک کە پێدەچێت ناجێگیر بێت یان مەبەستێکی تیا نەبێ هاوسەنگییان تێکدەدات و ئەوان بڕست لەخۆیان دەبڕن تا جوڵەکانی تۆیان بۆ دەرکەوێت. ئەگەر ئەم ستراتیژییە تا ئاستێکی زۆر پراوە بکرێت، دەتوانێ ترس و خۆف بهێنێتە کایەوە.

پەیڕەوکردن لە یاساکە

لە مایسی ١٩٧٢دا، پاڵەوانی شەترەنجبۆریس سپاسکی بەشێوەیەکی شڵەژاو چاوەڕێی (بۆبی فیشەر)ی ڕکابەری بوو لە ڕەیکجافیک، ئایسەلەندە. ئەو دوو پیاوە بڕیار بوو بۆ پاڵەوانێتی جیهانی شەترەنج بەیەک بگەن، بەڵام فیشەر لەکاتی خۆیدا نەگەیشتبوو و یارییەکە ڕاگیرابوو. فیشەر کێشەی هەبوو لەگەڵ قەبارەی پارەی خەڵاتەکە، کێشەی

شێوازی دابەشکردنی پارەکە، کێشەکانی لۆجیستیکی ڕاگرتنی یارییەکە لە ئایسلەندە. لەوانەیە ئەو لە هەر ساتێکدا بکشێتەوە.

سپاسکی هەولیدا ئۆقرە بگرێت، بەڕێوەبەرە ڕوسییەکانی هەستیان کرد فلێشەر گاڵتەی پێدەکات و پێی وت دوور کەوێتەوە، بەڵام سپاسکی ئەم یارییەی دەویست. ئەو دەیزانی دەتوانێ"فلێشەر شکست پێ بێنێت و هیچ شتێك گەورەترین سەرکەوتنی ژیانی لێ تێکنەدەدا. سپاسکی بە هاوەڵێکی وت "کەواتە پێدەچێت هەموو کارەکەی ئێمە بە هیچ بە ئەنجام بگات. بەڵام ئێمە دەتوانین چی بکەیت؟ ئەمە جوڵەکەی بۆبییە. ئەگەر ئەو بێت، ئێمە یاری دەکەین. ئەگەر نەیەت، یاری ناکەین. پیاوێك کە ئارەزوومەندی ئەنجامدانی خۆکوژییە دەستپێشخەرییەکەی لەبەردەمدایە".

فیشەر بۆ دواجار گەیشتە ڕەیکجاڤیك، بەڵام کێشەکان و هەڕەشەی ئیلغاکردنەوە، بەردەوام بوو. ئەو کەیفی بە هۆڵەکە نەدەهات کە قەرار وابوو یارییەکەی تێدا بەڕێوە بچێت، ئەو ڕەخنەی لە ڕووناکی دەگرت، ئەو سکاڵای لەبارەی ژاوەژاوی کامێراکان هەبوو، ئەو تەنانەت ڕقی لە کورسییەکان بوو کە ئەو و سپاسکی لەسەری دادەنیشتن. ئێستا یەکێتی سۆڤێت دەستپێشخەرییەکەی کرد و هەڕەشەی کشاندنەوەی یاریزانەکەی خۆیان کرد.

پێدەچوو هەوڵی فریودانەکە کاری کردبێت: پاش ئەو هەموو هەفتانەی چاوەڕوانی، دانوستانی ناکۆتا و تووڕەکەر، فیشەر ڕازی بوو یاری بکات. هەمووان ئاهێکیان هاتەوە بەر، بەتایبەت سپاسکی. بەڵام لە ڕۆژی یەکترناسینە ڕەسمییەکە، فیشەر زۆر درەنگ گەیشت و ئەو ڕۆژەی کاتێك "یاریی سەدەکە" خەریك بوو دەست پێبکات، جارێکی تر درەنگ بوو. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەمجارە، بەرەنجامەکان کارەساتبار دەبوون: ئەگەر ئەو زۆر درەنگ پەیدا بووایە ئەوا لە یەکەمین یاری بێبەری دەکرا. چی ڕوویدەدا؟ ئایا یارییەکە جۆرێك لە گەمەی ئەقڵی بوو؟ بەلای مامۆستا گەورە کۆ بووەوەکان و بەلای سپاسکیشەوە وا دیار بوو کە ئەم کوڕە گەنجەی بروکلین حاڵەتێکی خەمناکی شڵەژانی هەبێت. لە سەعات ٥:٩ دا فیشەر پەیدا بوو، ڕێك خولەکێك پێش ئەوەی یارییەکە ئیلغا بکرێتەوە.

یەکەمین گەمەی پاڵەوانێتییەکی شەترەنج گرنگە، چونکە ئەمە ڕێڕەو بۆ مانگەکانی ئاییندە دادەڕێژێت. ئەمە زۆرجار ململانێیەکی بێدەنگ و خاوە لەبارێکدا کە دوو یاریزانەکە خۆیان بۆ جەنگ ئامادە دەکەن و هەوڵ دەدەن ستراتیژەکانی یەکتری بخوێننەوە. ئەم گەمەیە جیاواز بوو. فیشەر هەر زوو جوڵەیەکی خەمناکی کرد ، لەوانەیە خراپترین جوڵەی ژیانی بووبێت و کاتێک سپاسکی خستیە داوەکەوە، پێدەچوو ئەو دەستبەردار بێت. لەگەڵ ئەوەشدا سپاسکی زانی کە فیشەر قەت واز ناهێنێت. تەنانەت کاتێک ڕووبەڕووی کش مات بووەوە، لە کۆتاییە تاڵەکە بەرەنگاری کرد و بڕستی لە نەیارەکەی بڕی. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەمجارە، پێدەچوو دەست بکێشێتەوە. پاشان لەپڕێکدا جوڵەیەکی ئازایانەی ئەنجامدا کە هەموو ژوورەکەی تووشی سەرسوڕمان کرد. جوڵەکە سپاسکی تووشی شۆک کرد، بەڵام ئەو هاتەوە سەر سکە و توانی گەمەکە بباتەوە. بەڵام کەس نەیتوانی بزانێت فیشەر بەتەمای چییە. ئایا ئەو بە ئەنقەست دۆڕابوو؟ یان ئایا ئەو هەژا بوو؟ ناجێگیر بوو؟ تەنانەت، وەک هەندێ پێیان وابوو، شێت بوو؟

پاش شکستەکەی ئەو لە یەکەمین یاریدا، فیشەر بە دەنگی بەرزتر سکاڵای لەبارەی ژوورەکە، کامێراکان و هەموو شتێکی تر کرد. ئەو بەهەمان شێوە بۆ گەمەی دووەمیش نەیتوانی لەکاتی خۆیدا ئامادە بێت. ئەمجارە ڕێکخەران بێزار ببوون: ئەو بێبەری کرا. ئێستا ئەو دوو یاری بەرانبەر هیچ، لەدەستدابوو، پێگەیەک کە تا ئەو کاتە کەس لێیەوە هەڵنەستابووەوە بۆ بردنەوەی پاڵەوانێتی شەترەنج. بە ڕوونی دیار بوو کە فیشەر نیگەران بێت. لەگەڵ ئەوەشدا، لە گەمەی سێیەمدا، وەک هەموو ئەوانەی بینییان بیریان دێتەوە، ئەو ڕواڵەتێکی دڵڕەقانە بە ڕوخسارییەوە بوو، ڕواڵەتێک کە دیار بوو سپاسکی هەراسان کردبوو. سەرباری ئەو چاڵەکەش کە بۆ خۆی هەڵکەندبوو، پێدەچوو تەواو بڕوای بەخۆی بێت. ئەو شتێکی کرد کە پێدەچوو هەڵەیەکی تر بێت، وەک چۆن لە گەمەی یەکەمدا کردی– بەڵام ئەو کەشە لوتبەرزانەیەی دروستیکردبوو وەهای لە سپاسکی دەکرد بۆنی تەڵەیەک بکات. لەگەڵ ئەوەشدا سەرباری گومانەکانی ڕوسییەکە، ئەو نەیدەتوانی بە تەڵەکە بزانێت، و پێش ئەوەی پێی بزانێت، فیشەر کش ماتی کرد. لە ڕاستیدا تاکتیکە

ئاباوەکانی فیشەر مەعنەویاتی نەیارەکەی بەتەواوی دابەزاندبوو. لە کۆتایی گەمەکەدا، فیشەر بازیدایە سەر پێ و بۆی دەرچوو و لەکاتێکدا بە مشتەکۆڵە ئەیدا لە لەپی دەستی خۆی، هاواری دەکردە هاوەڵەکانی : "من بە مێژێکی دڕندانە تێکی دەشکێنم!"

لە گەمەکانی دواتردا فیشەر ئەو جوڵانەی ئەنجامدا کە پێشتر کەس لێی نەبینیبوو، ئەو جوڵانەی کە ستایڵی ئەو نەبوون. ئێستا سپاسکی دەستیکرد بە هەڵە کردن. پاش دۆڕاندنی گەمەی شەشەم، دەستیکرد بە گریان. مامۆستایەکی گەورە وتی "پاش ئەمە، دەبێ سپاسکی پرسیار لەخۆی بکات ئاخۆ گەڕانەوە بۆ ڕوسیا سەلامەتە". پاش گەمەی هەشتەم سپاسکی پێی وابوو دەزانێ چی ڕوودەدات: بۆیی فیشەر خەریکی هیپنۆتیزەکردنی ئەوە. ئەو بڕیاریدا چاو نەبڕێتە چاوانی فیشەر. کەچی هەر دۆڕا.

بپاش گەمەی چوارەم ئەو داوای کۆنفرانسی ستاف کرد و ڕایگەیاند "هەوڵێك لەئارادایە بۆ کۆنترۆڵکردنی ئەقڵ". ئەو بیری لەوە کردەوە ئاخۆ ئەو شەربەتی پرتەقاڵەی ئەوان خواردیانەوە لەسەر مێزی شەترەنج دەرمانی تێنەکرابێت. لەوانەیە تۆزی کیمیاویان پرژاندبێتەهەوا. دواجار سپاسکی بە ئاشکرا قسەی کرد، تیمی فیشەری تۆمەتبار کرد بە دانانی شتێك لەناو کورسییەکاندا کە ئەقڵی سپاسکی گۆڕیووە. (کەی جی بی) کەوتە حاڵەتی ئامادەباشییەوە: بۆریس سپاسکی خەریکی شەرمەزارکردنی یەکێتی سۆڤێتە!

کورسییەکان لێك جیاکرانەوە و تیشکی ئێسکیان لێدرا. کیمیاناسێك هیچ نائاسایی تیایاندا نەدۆزییەوە. لە ڕاستیدا تاکە شتێك کە کەسێك لە شوێنێك بیدۆزێتەوە بریتی بوو لە دوو مێشوولەی مردوو لە گڵۆپێکدا. سپاسکی سکاڵای کرد لەوەی کە شتی دێتە پێش چاوان. ئەو هەوڵیدا لە یاریکردن بەردەوام بێت، بەڵام ئەقڵی شێوابوو. نەیدەتوانی بەردەوام بێت. لە ٢ی سێپتێمبەردا، وازی هێنا. هەرچەندە هێشتا تا ڕادەیەك گەنج بوو، لەو شکستەی قەت هەڵنەسایەوە.

لێکدانەوە

لە گەمەکانی نێوان فیشەر و سپاسکی دا، فیشەر ماڵئاوایی نەکردبوو. سپاسکی توانایەکی ناسروشتی هەبوو بۆ خوێندنەوەی ستراتیژی نەیارەکەی و بەکارهێنانی لەدژی. ئەو کە بە تۆقرە و خۆگونجێن بوو، ئەو هێرشانەی بونیاد دەنا کە نەك لە حەوت جوڵە بەڵکو لە حەفتا جوڵەدا شکستی بە بەرانبەر دەهێنا. ئەو هەر جارێك کە یارییان دەکرد شکستی بە فیشەر دەهێنا چونکە ئەو زۆر زیاتری لە پێشیاندا دەبینی و لەبەرئەوەی ئەو دەروونناسێکی لێهاتوو بوو کە قەت کۆنترۆڵی لەدەست نەدەدا. مامۆستایەك وتی "ئەو نەك تەنیا سۆراخی باشترین جوڵە دەکات. ئەو سۆراخی ئەو جوڵەیە دەکات کە بەرانبەر هەراسان دەکات".

لەگەڵ ئەوەشدا، دواجار فیشەر تێگەیشت کە ئەمە یەکێکە لە کلیلەکان بۆ سەرکەوتنی سپاسکی: ئەو یاری لەسەر پێشبینی تۆ کرد، لە یاری خۆتدا تۆی شکست پێهێنا. هەموو ئەو شتەی فیشەر بۆ یاریی پاڵەوانێتییەکە کردی هەوڵێك بوو بۆ هێشتنەوەی دەستپێشخەری لەلای خۆیەوە و هێشتنەوەی سپاسکی بە ناهاوسەنگی.

ئاشکرایە کە چاوەڕوانیی ناکۆتا کاریگەریی هەبوو لەسەر دەروونی سپاسکی. لەهەمووشی بەهێزتر، هەڵە بەئەنقەستەکانی فیشەر و نەبوونی ستراتیژێکی ڕوون لە ڕوخساریەوە، بوون. لە ڕاستیدا، ئەو هەموو شتێکی دەکرد کە لەتوانایدا بووایە بۆئەوەی ڕێسا کۆنەکانی وێڵ بکات، ئەگەرچی ئەمە بەمانای لەدەستدانی یەکەمین گەمە و بێبەری بوون بێت لە دووەمیان.

سپاسکی بە هێمنی و ئارامییەکەی ناسرابوو، بەڵام بۆ یەکەمین جار لە ژیانیدا نەیتوانی لە نەیارەکەی تێبگات. ئەو لەسەرخۆ دارما، تا ئەوەی کە لەکۆتاییدا ئەو، ئەو کەسە بوو کە وا پێدەچوو شێت بووبێت.

شەترەنج جەوهەری چڕکراوەی ژیان دەگرێتە خۆ: یەکەم، چونکە بۆئەوەی بیبەیتەوە دەبێ بێ ڕادە بەئۆقرە و دووربین بیت و دووەم، لەبەرئەوەی گەمەکە لەسەر ڕێساکان بونیاد دەنرێت، سەراپای زنجیرەی ئەو جوڵانەی کە پێشتر یارییان پێ کراوە و جارێکی تر یارییان پێدەکرێتەوە، بە گۆڕانکارییەکی بچوکەوە لە هەر یارییەکدا. نەیاری تۆ ئەو ڕێسایانە شی دەکاتەوە کە تۆ یارییان پێدەکەیت و بەکاریان دێنێت بۆ هەوڵدان بۆ پێشبینی کردنی جوڵەکانی تۆ. بەوەی کە ڕێگەی هیچ شتێکی پێشبینیکراو خۆش نەکەیت تا ستراتیژی خۆی لەسەر بنیات بنێت، هەتوانێکی گەورەیە بۆ تۆ. لە شەترەنجدا، هەروەکو لە ژیانیشدا وایە، کاتێك خەڵکی ناتووانن بزانن تۆ خەریکی چیت، لە حاڵەتێکی ترسدا دەمێننەوە — چاوەڕوانی، نادڵنیایی، سەرگەردان.

ژیان لە دەرباردا، گەمەیەکی جدیی خەمهێنی شەترەنجە کە وامان لەسەر پێویست دەکات تا مێلکارییەکەمان بکێشین، پلانێك دابنێین و پەیڕەوی بکەین، ئەوەی نەیارەکەمان بەربەست بکەین. لەگەڵ ئەوەشدا، هەندێ جار وا باشترە کە سەرکێشی بکەین و مەترسیدارترین و پێشبینی نەکراوترین جوڵە بکەین.

ژان دی لا برویەر، ١٦٤٥–١٦٩٦

کلیلی دەسەڵات

هیچ شتێك ئەوەندەی شتی لەناکاو و پێشبینی نەکراو تۆقێنەر نییە. هەربۆیە زەمین لەرزەکان و زریانەکان ئەوەندە دەمانترسێنن: ئێمە نازانین چ کاتێك پەیدا دەبن. پاش ئەوەی یەکێکیان ڕوویدا، ئێمە لە ترس و خۆفدا دەمێنینەوە بۆ دانەیەکی تر. بە ئاستێکی کەمتر، ئەمە ئەو کاریگەرییەیە کە ڕەفتاری پێشبینی نەکراوی مرۆڤ لەسەر ئێمەی هەیە.

گیانەوەران بە ڕێساگەلی دیاریکراو ڕەفتار دەکان هەربۆیە ئێمە دەتووانین ڕاویان بکەین و بیانکوژین. تەنیا مرۆڤە کە توانای ئەوەی هەیە بەشێوەیەکی ئاگایانە ڕەفتارەکەی وەرچەرخێنێت، بۆئەوەی قورسایی ڕۆتین و خوو کۆنترۆڵ بکات. لەگەڵ ئەوەشدا زۆرەی مرۆڤەکان درك بەم هێزە ناکەن. ئەوان ئاسودەیی ڕۆتینیان بەلاوە

پەسەندترە، ئاسودەیی ملدان بۆ سروشتی ئەو گیانەوەرەی کە چەندین جار کردارە بێ چەندوچونەکان چەندبارە دەکاتەوە. ئەمانە وەها دەکەن چونکە پێویستی بە تەقەلا و هەوڵ نییە، و لەبەرئەوەی ئەوان بەهەڵە پێیان وایە ئەگەر ئەوانیتر بشڵەژێنن، ئەوا بەتەنیا دەمێننەوە. تێبگە: کەسی خاوەن دەسەڵات جۆرێك لە ترس دەچەسپێنن لە ڕێگەی بە ئەنقەست ناجێگیرکردنی ئەوانەی دەوروبەری بۆئەوەی دەستپێشخەرییەکە لەدەستی خۆیدا بهێڵێتەوە. پێویستە تۆ هەندێ جار بەبێ ئاگادار کردنەوە گورز بوەشێنیت، بۆئەوەی وەها لەوانیتر بکەیت بلەرزن کاتێك بە کەمترین ڕادە پێشبینی دەکەن. ئەمە ئامرازێکە کە کەسی دەسەڵاتدار بۆ ماوەی چەند سەدەیەك بەکاری هێناوە.

ڤیلیپۆ ماریا، دوایینی دوکەکانی (ڤیکۆنتی)ی میلان لە سەدەی پانزەهەمی ئیتالیادا، بەشێوەیەکی ئاگایانە پێچەوانەی ئەو شتانەی دەکرد کە هەمووان لێیان چاوەڕێ دەکرد. بۆ نموونە، لەوانەبوو لە پڕێکا بایەخ و سەرنجی تەواو بخاتە سەر دەرباریەك و پاشان، هەر کە کابرا چاوەڕێی تەرفیعێکی دەکرد بۆ پۆستێکی بەرزتر، لەپڕێکا بە سوکترین شێوە مامەڵەی لەگەڵدا دەکرد. بەهۆی سەرلێشێواوییەوە لەوانەبوو پیاوەکە دەربار جێ بێڵێت، کاتێك دیوك لەپڕێکدا بانگی دەکردەوە و جارێکی تر جاردەستیدەکرد بە مامەڵەکردن بەشێوەیەکی باش لەگەڵیدا. دەربارییەکە کە دیسان سەرگەردان دەبووەوە بیری لەوە دەکردەوە ئاخۆ گریمانەکەی لەمەڕ ئەوەی کە تەرفیع وەردەگرێت بەلای دیوکەوە ڕوون بۆتەوە و ئاخۆ بۆ ئەم پرسە بریندارکەر نابێت، و دەستیدەکرد بە ڕەفتارکردن بەشێوەیەك کە چیتر چاوەڕێی شەرەفێکی وەها ناکات. دیوکیش لەبەرانبەر نەبوونی تموحدا سەرکۆنەی دەکرد و دووری دەخستەوە.

نهێنی مامەڵەکردن لەگەڵ ڤیلیپۆ سادە بوو: قەت وێنای ئەوە مەکە کە دەزانیت چی دەوێت. هەوڵ مەدە پێشبینی ئەوە بکەیت چ شتێك دڵخۆشی دەکات. قەت ئیرادەی خۆی مەسەپێنە، تەنیا مل بۆ ئیرادەی ئەو بدە. پاشان چاوەڕێ بە و بزانە چی ڕوودەدات. لە گەرمەی ئەو نادڵنیایی و سەرلێشێواوییەی دروستیکرد، دیوك بالادەست بوو، تەحەدانەکراو و لە ئارامیدا بوو.

پێشبینی نەکراویێتی زۆرجار تاکتیکی مامۆستا و گەورەیە، بەلام کەسی ئاساییش دەتوانێت بە رادەیەکی کاریگەر بەکاری بێنێت. ئەگەر تۆ خۆت وەها بینییەوە کە دەورووبەرت قەرەباڵغ بووە یان چوار دەورت گیراوە، زنجیرەیەک جوڵە بخەرە روو. دوژمنەکامنت ئەوەندە سەرگەردان دەبن کە پاشەکشە دەکەن یان هەڵەیەکی تاکتیکی دەکەن.

لە بەهاری ١٨٦٢، لەماوەی جەنگی ناوخۆی ئەمریکادا، ژەنەراڵ ستۆنویێل جاکسن و هێزێکی ٤٦٠٠ سەربازی کۆنفیدرات لە دۆڵی شێناندۆ هێزەکانی یەکگرتنیان ئازار دەدات کە گەورەتر بوون. لەهەمان کاتدا، لە شوێنێکی زۆر دوورتر نا، ژەنەراڵ جۆرج برینتن مکلێلان، کە رێبەرایەتی هێزێکی ٩٠,٠٠٠ سەربازی یەکگرتن ی دەکرد لە واشنتنەوە بەرەو باشوور رێی دەکرد بۆ گەمارۆدانی ریچمۆند، ڤیرجینیا، واتە پایتەختی کۆنفیدەرات. لەکاتێ:دا کە هەفتەکانی کەمپەینەکە تێپەرین، جاکسۆن بە بەردەوامی سەربازەکانی بەرەو دەرەوەی دۆڵی شێناندۆ ئاراستە دەکرد، پاشان دەگەرانەوە بۆ ئەوێ.

جوڵەکانی ئەو بێ مانا بوون. ئایا ئەو ئامادەکاری دەکرد بۆ یارمەتیدانی بەرگریی ریچمۆند؟ ئایا ئەو بەرەو واشنتن رێی دەکرد. ئایا ئەو بەرەو باکوور دەجولا بۆ ئانەوەی پەشێوی لەوێ؟ بۆچی هێزە بچوکەکەی بەشێوەی بازنەیی دەجولان؟

جوڵە روونەکراوەکانی جاکسۆن وەهای لە ژەنەراڵەکانی یەکگرتن کرد رێکردن بەرەو ریچمۆند دوا بخەن لەکاتێکدا کە ئەوان چاوەرێی ئەوە بوون بزانن ئەو بەتەمای چییە. لەهەمان کاتدا، باشوور توانی هێزی پاڵپشتی برژێنێتە ناو شارۆچکەکە. جاکسۆن ئەم تاکتیکە چەند جارێك بەکارهێنا کاتێك رووبەرووی هێزە قەبارە گەورەکان دەبۆوە. دەیگوت "هەمیشە جادوو لە دوژمن بکە، گومرای بکە و تووشی سەرسورمانی بکە، ئەگەر دەکرێ"، "...ئەم تاکتیکانە هەمیشە ئاکامیان دەبێت و لێرەوە لەشکرێکی بچوك دەشێ لەشکرێکی گەورە تێکبشکێنێت".

ئەم یاسایە نەك تەنیا بەسەر جەنگ بەلکو بەسەر باروودۆخەکانی رۆژانەشدا پیادە دەبێت. خەڵکی هەمیشە هەوڵ دەدەن ئەنگیزەکانی پشت کردارەکانت بخوێننەوە بەکاری

بێنن بۆ پێشبینی تۆ لەدژت. جوڵەیەکی تەواو پێشبینی نەکراو بکە و ئیتر تۆ دەیانخەیتە حاڵەتی بەرگرییەوە. لەبەرئەوەی ئەوان لە تۆ تێناگەن، ئەوان شڵەژاون و لە دۆخێکی وەهادان کە تۆ بە ئاسانی دەتوانیت بیانترسێنیت.

جارێکیان پابلۆ پیکاسۆ وتی "باشترین خەمڵاندن نەبوونی خەمڵاندنە. هەر کە تۆ ئاستێکی دیاریکراوی پێزانینت بەدەستهێنا، ئەوانیتر بەگشتی دەزانن کاتێك تۆ شتێك دەکەیت ئەوا لەبەر هۆکارێکی هۆشمەندانەیە. بۆیە بە ڕاستی گەمژانەیە جوڵەکانت لە پێشدا زۆر بە وریایی دابڕێژیت. وا باشترە تۆ بەشێوەیەکی ڕەمەکی ڕەفتار بکەیت".

بۆ ماوەیەك، پیکاسۆ لەگەڵ مامەڵەکاری هونەر، پۆل ڕۆزنبێرگ، کاری کرد. لەسەرەتادا ئەو بوارێکی زۆری بۆ ڕەخساند لە مامەڵەکردن لەگەڵ تابلۆکانیدا، پاشان ڕۆژێکیان، لەبەر هۆکارێکی نادیار بە پیاوەکەی وت چیتر هیچ بەرهەمێکی تری ناداتێ بۆ فرۆشتن. هەروەك پیکاسۆ ڕوونی کردەوە، "ڕۆزنبێرگ چل و هەشت سەعاتی دواتری بە هەوڵدان بەسەر برد بۆ زانینی هۆکارەکە. ئایا من شتەم بۆ مامەڵەکارێکی تر هەڵدەگرت؟ من بەردەوام بووم لە کارکردن و خەوتن و ڕۆزنبێرگ کاتەکەی بە بیرکردنەوە لە هۆکارەکە بەسەر دەبرد. پاش دوو ڕۆژ گەڕایەوە، شڵەژاو بوو، وتی، هاوڕێی بەڕێز دواجار تۆ من ڕەت ناکەیتەوە ئەگەر من ئەم بڕە پارەیە (ڕەقەمێکی گەورەی وت) بۆ ئەو تابلۆیانەت بخەمەڕوو نەك ئەو نرخەی کە من ڕاهاتبووم لەدانان لەسەر تابلۆکانت؟"

پێشبینی نەکردن نەك تەنیا چەکێکی تۆقاندن: بەلاوەنانی ڕێساکانت لە سەر بنەمایەکی ڕۆژانە دەبنە هۆی شێوانێك لە دەوری تۆ و بایەخپێدانێك دروست دەکەن. خەڵکی باست دەکەن، ئەو ئەنگێزە و ڕوونکردنەوانە دەهێننە بەر باس کە هیچ پەیوەندییان بە حەقیقەتەکەوە نییە، بەڵام ئەمە بە بەردەوامی تۆ لە مێشکی ئەواندا دەهێڵێتەوە. لە کۆتاییدا، چەندەی تۆ گۆڕاو و پێشبینی نەکراو دیار بیت، ئەوەندە ڕێز و پێزانینی زۆرتر مسۆگەر دەکەیت. تەنیا کەسانی بەشێوەیەکی کوشندە لاوەکی، بەشێوازێکی پێشبینیکراو ڕەفتار دەکەن.

وێنە: تۆفان، بایەک کە ناتوانرێت پێشبینی بکرێت، وەرچەرخانی لەپڕی بارۆمیتەر، گۆڕانی ڕوونەکراوە لە ئاراستە و گوڕدا. هیچ بەرگرییەک نییە: تۆفان تۆقین و سەرگەردانی دادەچێنێت.

دەسەڵات: فەرمانڕەوای ڕۆشنبیر ئەوەندە ڕازئامێزە کە پێدەچێت لە هیچ کوێیەک نەگیرسێتەوە، ئەوەندە ڕوونەکراوەیە کە کەس ناتوانێت سۆراخی بکات. ئەو لە سەرەوە لەناکرداردا پشوو دەدات و وەزیرەکانیشی لەژێرەوە دەلەرزن.

(هان–فەی–تزو، فەیلەسوفی چینی، سەدەی سێیەمی پێش زایین).

پێچەوانەبوونەوە

دەشێ هەندێجار پێشبینیکراوبوون لە بەرژەوەندی تۆ بشکێتەوە: بە دروستکردنی ڕێسایەک کە خەڵکی پێی ئاشنا و ئاسودە بن، دەتوانین لای لایەیان بۆ بکەیت و خەویان پیا بکەوێت. ئەوان بە گوێرەی بیرۆکە لەپێشدا ئامادەکراوەکانیان لەبارەی تۆوە، هەموو شتێکیان ئامادە کردووە. تۆ دەتوانیت بە چەند شێوازێك ئەمە بەکار بێنیت: یەکەم، ئەمە تەمێك دروست دەکات، پەردەیەکی ئاسودەبەخش کە لە پشتیەوە تۆ دەتوانیت کرداری فریودەرانە جێبەجێ بکەیت. دووەم، ئەمە ڕێت بۆ خۆش دەکات تا تۆ لە حاڵەتی دەگمەندا شتێکی تەواو پێچەوانەی ڕێساکە بکەیت، نەیارەکەت ئەوەندە قووڵ بشڵەژێنیت کە بکەوێتە سەر زەوی بەبێ ئەوەی پاڵی پێوە بنێیت.

لە ١٩٧٤دا جەدوەڵ دانرا تا محەمەد عەلی و جۆرج فۆرمان زۆرانبازی بکەن بۆ پاڵەوانێتی مشتەکۆڵەی کێشی قورسی جیهان. هەمووان دەیانزانی چی ڕوودەدات: جۆرج فۆرمانی گەورە هەوڵ دەدا تا مشتەکۆڵەیەکی بەردانەوە بوەشێنێت، لەکاتێکدا کە عەلی بەدەوریدا سەما دەکات و بڕستی لەبەر دەبڕێت. ئەوە شێوازی عەلی بوو بۆ شەڕکردن، ڕێساکەی ئەو بوو و دە ساڵێك دەبوو ئەو ڕێسایەی نەگۆڕیبوو. بەڵام لەم حاڵەتەدا پێدەچوو بوارێك بۆ فۆرمان برەخسێنێت: ئەو مشتەکۆڵەیەکی توندی وەشاندبوو و ئەگەر

چاوەڕێ دەوایە، ئەوا زوو یان درەنگ دەبووایە عەلی بۆی بێت. عەلی، ستراتیژیستی گەورە، پلانی تری هەبوون: لە کۆنفرانسی ڕۆژنامەوانیدا پێش ئەوەی شەڕە گەورەکە دەست پێبکات، وتبووی نیازیەتی ستایلەکەی بگۆڕێت و یەک مشتەکۆڵەی توند بوەشێنێت. کەس، بەتایبەت فۆرمان، بۆ ساتێکیش بڕوایان بەمە نەکرد. ئەو پلانە خۆکوژییەک دەبوو لەلایەن عەلیەوە. ئەو وەکو جاری جاران ڕۆڵی کۆمیدییەکی دەگێڕا. پاشان، پێش شەڕەکە، ڕاهێنەرەکەی عەلی گوریسەکانی دەوری ڕینگەکەی شل کردەوە، شتێک کە ڕاهێنەرەکە دەیکرد ئەگەر زۆرانبازەکە نیازی بووایە مشتەکۆڵە توندەکە بوەشێنێت. بەڵام کەس بڕوای بەم تەڵەکەیە نەکرد. دەبێ ئەمە داوێک بووبێت.

هەمووان تووشی سەرسوڕمان بوون کە عەلی ڕێک ئەو شتەی کرد کە وتبووی. لەکاتێکدا کە فۆرمان چاوەڕێی دەکرد بەدەوریدا سەما بکات، عەلی ڕێک چووە لای ڕاستی و مشتەکۆڵەی توندی وەشاند. ئەو بەتەواوی لە ستراتیژی نەیارەکەی پەست بوو. لەکاتێکدا کە سەرگەردان ببوو، فۆرمان بڕستی لە خۆی بڕی، نەک بەوەی بەدوای عەلیدا وێڵ بێت بەڵکو بەوەی کە شێتانە مشتەکۆڵە بوەشێنێت و بەردەوام دژەمشتەکۆڵەی بەرکەوێتەوە. لە کۆتاییدا، عەلی لەلای ڕاستەوە مشتەکۆڵەیەکی بەردانەوەی وەشاند و فۆرمانی بەردایەوە. خووی وێناکردنی ئەوەی کە ڕەفتاری کەسێک لەگەڵ ڕێساکانی پێشووی دەگونجێت ئەوەندە بەهێزە کە تەنانەت ڕاگەیاندنی عەلی لەمەڕ گۆڕینی ستراتیژ بەس نەبوو بۆ ئەوەی لەقی بکات. فۆرمان کەوتە ناو تەڵەیەکەوە— ئەو تەڵەیەی کە پێی وترابوو پێشبینی بکات.

ئاگادارکردنەوە: هەندێ جار دەشێ پێشبینی نەکران لەدژی تۆ بشکێتەوە، بەتایبەت ئەگەر تۆ لە پێگەیەکی پاشکۆدا بیت. هەندێ جار هەن کە باشترە لێگەڕێیت خەڵکی لە دەوری تۆ هەست بە ئاسودەیی و جێگیری بکەن نەک ئەوەی هەراسانیان بکەیت. پێشبینی نەکرانی زۆر وەکو نیشانەیەکی سستی و بڕیارنەدان دەبینرێت، یان تەنانەت بە کێشەیەکی دەروونی وێنا دەکرێت. ڕێساکان بەهێزن و تۆ دەتوانیت بە سەرلێشێواندنیان بیانتۆقێنیت. دەبێ هێزێکی وەها تەنیا بەشێوەیەکی حەکیمانە بەکار بهێنرێت.

یاسای ژماره ۱۸

بۆ پارێزگاری کردن له خۆت قه‌ڵا بونیاد مه‌نێ-گۆشه‌گیری مه‌ترسیداره

حوکه

جیهان مه‌ترسیداره و دوژمنان له هه‌موو شوێنێکن- ده‌بێ هه‌موو که‌سێك پارێزگاری له خۆی بکات. پێده‌چێت قه‌ڵا سه‌لامه‌ترین شوێن بێت. به‌ڵام گۆشه‌گیری ده‌تخاته به‌ر مه‌ترسی زۆرتر له‌وه‌ی که پارێزگاریت لێ بکات. قه‌ڵا له زانیاریی به‌نرخ دانده‌بڕێنێت، ده‌تکاته ئامانجێکی به‌رچاو و ئاسان. باشتره له‌گه‌ڵ خه‌ڵكدا تێکه‌ڵ بیت و هاوپه‌یمان بدۆزیته‌وه. تۆ له‌رێگه‌ی قه‌ره‌باڵغییه‌وه قه‌ڵغان دروست ده‌که‌یت.

سه‌رپێچی له‌یاساكه

چین شی هوانگ تی، یه‌که‌مین ئیمپراتۆری چین (۲۲۱-۲۱۰ی پێش زایین) به‌هێزترین پیاوی سه‌رده‌می خۆی بوو. ئیمپراتۆریه‌ته‌که‌ی ئه‌و گه‌وره‌تر و به‌هێزتر بوو له‌وه‌ی ئه‌لێکسانده‌ری مه‌زن. ئه‌و هه‌موو مه‌مله‌که‌ته‌کانی ده‌وری مه‌مله‌که‌ته‌که‌ی (چی ین)ی خۆی گرتبوو و له‌قه‌ڵه‌مره‌وێکی گه‌وره‌دا به‌ناوی چین یه‌کیخستبوون. به‌ڵام له دوایین ساڵه‌کانی ژیانیدا، به‌ده‌گمه‌ن ده‌بینرا.

ئیمپراتۆر له نایابترین كۆشكدا له پایته‌ختی (هسیه‌ن یانگ) ده‌ژیا. كۆشكه‌كه ۲۷۰ تاوه‌ری هه‌بوون كه هه‌موویان به ڕێڕه‌وی ژێرزه‌وینی نهێنی گرێ درابوونه‌وه، ڕێگه‌ی بۆ

ئیمپراتۆر خۆش دەکرد لە کۆشکەکە دەرچێت بەبێ ئەوەی کەس بیبینێت. ئەو هەر شەوێك لە ژوورێکی جیاواز دەخەوت و هەر کەسێك کە بە رێکەوت چاوی بکەوتایەتە سەر ئەو دەستبەجێ سەری دەپەڕێنرا. تەنیا چەند پیاوێك شوێنەکەیان دەزانی و ئەگەر ئەوان بە هەر کەسێکیان بوتایە، ئەوانیش دەکوژران.

بەکەمێ ئیمپراتۆر ئەوەندەلەپەیوەندیکردن بە مرۆڤەوە تۆقیبوو کە کاتێك دەبووایە کۆشك جێ بێڵێت بە دزییەوە دەردەچوو، بە وریاییەوە خۆی دەگۆڕی. لە گەشتێکی وەهادا لە ناوچەیەکەوە بۆ ناوچەیەکی تر، لەپڕێکدا مرد. لاشەکەی بە عەرەبانەی ئیمپراتۆر گەڕێنرایەوە بۆ پایتەخت لەگەڵ عەرەبانەیەك کە پڕکرابوو لە ماسی سوێرکراو کە لەپشتیەوە رادەکێشرا بۆئەوەی بۆنی رزینی لاشەکە بشارێتەوە- کەس ئاگاداری مردنی ئەو نەبوو. ئەو تەنیا کرد، دوور لە ژن، خێزان، هاوڕێ و دەرباریییەکانی و تەنیا وەزیرێك و چەند دەست و پێوەندێك هاوەڵێتییان کرد.

لیکدانەوە

شیە هوانگ تی وەکو پاشای (چی ین) دەستیپێکرد، جەنگاوەرێکی بێ ترس بە تموحێکی بێسنوورەوە. نووسەرانی سەردەمەکە وەکو پیاوێك بە "لوتی زەردەواڵە، چاوی درز ئاسا، دەنگی چەقەڵ و دڵی پڵنگ یان گورگ" وەسفیان دەکرد. ئەو هەندێ جار دەیتووانی بەزەیی هەبێت، بەڵام زۆربەی جار ئەو "بەبێ دوودڵی مرۆڤی قوت دەدا". لە رێگەی فێڵبازی و توندوتیژییەوە بوو کە ئەو ناوچەکانی دەوری ناوچەکەی خۆی گرت و (چین)ی دروستکرد، نەتەوە و کەلتوورێکی لە هیچەوە چێ کرد. ئەو سیستەمی دەرەبەگی هەڵوەشاند و بۆئەوەی چارێکی لەئەندامانی زۆری خانەوادە پاشایەتییەکان بێت کە بە مەملەکەتە زۆرەکانی قەڵەمڕەوەکدا بڵاو ببوون، ١٢٠,٠٠٠یانی بۆ پایتەخت گواستەوە کە لەوێ دەربارییە هەرە گرنگەکانی لە کۆشکی گەورەی (هسیەن یانگ)دا نیشتەجێ کرد. ئەو دیواری زۆری لەسەر سنوورەکان بونیادنا و کردی بە داوی گەورەی

چین. ئەو یاساکانی وڵات، زمانی نووسین، تەنانەت قەبارەی ویلی عەرەبانەکانی ستاندەرایز کرد.

لەگەڵ ئەوەشدا وەکو بەشێك لەم پرۆسەیەی یەکخستن، یەکەمین ئیمپراتۆر نووسینەکان و وانەکانی کۆنفۆشیوس واتە ئەو فەیلەسوفەی ئایدیاکانی لەمەڕ ژیانی ئەخلاقی هەنوکە تەقریبەن ببوونە دینێك لە کەلتووری چینیدا، قەدەغە کرد. بە فەرمانی شی هوانگ تی، هەزاران کتێبی پەیوەند بە کۆنفۆشیوس سوتێنران و هەر کەسێك وتەی کۆنفۆشیوسی بهێنایەتەوە سەری دەپەڕێنرا. ئەمە دوژمنی زۆری بۆ ئیمپراتۆر دورستکرد و ئەو بەردەوام ترسی لێ دەنیشت، تەنانەت تووشی پارانۆیا ببوو. ژمارەی سەر پەڕاندنەکان زیادیکرد. نووسەرێکی هاوچەرخ، هان فەی تزو، دەڵێت "چی ین بۆ ماوەی چوار جیل سەرکەوتوو ببوو، لەگەڵ ئەوەشدا لە ترس و شڵەژانی بەردەوامی وێرانبووندا دەژیا".

لەکاتێکدا کە ئیمپراتۆر قووڵ و قووڵتر بۆ ناو کۆشك دەکشایەوە بۆ پارێزگاریکردن لەخۆی، هێواش هێواش کۆنترۆڵی بەسەر قەڵەمڕەوەکەدا لەدەستدا. دەست و پێوەند و وەزیرەکان سیاسەتیان بەبێ پرسی ئەو دادەڕشت یان تەنانەت بەبێ ئەوەی ئاگای لێ بێت. ئەوان بەهەمان شێوە پیلانیشیان لەدژی دەگێڕا. لە کۆتاییدا، ئەو تەنیا بەناو ئیمپراتۆر بوو و ئەوەندە گۆشەگیر ببوو کە بە ئەستەم کەسێك دەیزانی مردووە یان ماوە. لەوانەیە ئەو لەلایەن هەمان ئەو وەزیرە پیلانگێڕانەوە ژەهرخوارد کرابێت کە هانیاندا گۆشەگیر ببێت.

ئەمەیە گۆشەگیری لەگەڵ خۆیدا دەیهێنێت: بکشێوە بۆ ناو قەڵایەك و ئیتر تۆ پەیوەندی لەگەڵ سەرچاوەکانی دەسەڵاتت لەدەست دەدەیت. تۆ گوێچکەت بۆ ئەو شتەی لە دەوروبەرت ڕوودەدات و هەستی هاوسەنگیت لەدەست ەدەیت. لەبری ئەوەی کە سەلامەتتر بیت، خۆت لەو جۆرە مەعریفەیە دادەبڕێنیت کە ژیانتی پێوە بەندە. قەت خۆت ئەوەندە دوور دامەبڕێنە بەجۆرێك کە نەزانیت لەدەوروبەرت چی ڕوودەدات، بەو پیلانانەشەوە کە لەدژت دەگێڕدرێن.

لویسی شانزە کۆشکی ڤێرسای و دەرباری لە ١٦٦٠ەکاندا بۆ خۆی بونیاد نا و ئەمە وەکو هیچ کام لە کۆشکە شاهانەییەکانی تر نەبوو لەجیهاندا. هەروەك لە پورەیەکی هەنگدا، هەموو شتێك لەدەوری کەسی شاهانە دەسوڕایەوە. ئەو لە ژیانیدا بەو خانەدانانە دەورە درابوو کە شوقەیان لە تەنیشت ئەوەی خۆی بۆ تەرخان کرابوو، نزیکایەتییان بەند بوو بە پلەکەیان. ژووری خەوتنی پاشا سەنتەری کۆشکەکەی گرتبوو و جێی سەرنجی هەموو کەسێك بوو. هەموو بەیانییەك پاشا لەم ژوورەدا بە سروتێك سڵاوی لێدەکرا.

لە هەشتی بەیانیاندا، یەکەمین بەردەستی پیاوی پاشا، کە لە خوارەوەی پێخەڤ شاهانە دەخەوت، خاوەن شکۆی بەخەبەر دەهێنا. پاشان کارەکەرەکان دەرگایان دەکردەوە و ڕێگەیان بۆ ئەوانە دەکردەوە کە دەبووایە لە سروتەکەدا بەشدار بن. فەرمانی هاتنە ژوورەوەیان ڕێکوپێك بوو: سەرەتا کوڕە ناشەرعییەکان و نەوەکانی پاشا دەهاتن، پاشان میرە هاوخوێنەکان و دواتر پزیشکەکەی و نەشتەرگەرەکەی دەهاتن. پاشان ئەفسەرە پلە بەرزەکانی پۆشاك، خوێنەری ڕەسمی پاشا و ئەوانەی بەرپرس بوون لە سەرگەرمکردنی پاشا دەهاتن. دواتر کاربەدەستی جیاجیای حکومی دەهاتن یەك لەدوای یەك بەپێی پلەکانیان. ئینجا ئەوانە دەهاتن کە بەپێی بانگهێشتنامەی تایبەت بەشداریی سروتەکەیان دەکرد. بەهاتنی کۆتایی مەراسیمەکە، ژوورەکە پڕ دەبوو لە زیاتر لە سەد بەشداری شاهانە و سەردانکەر.

ڕۆژەکە ڕێکدەخرا بۆئەوەی هەموو وزەی کۆشك ئاراستەی پاشا بکرێت و لەڕێگەی ئەوەوە ڕەت ببێت. لویس بە بەردەوامی دەربار و کاربەدەستی لا بوون، هەموویان داوای ئامۆژگاری و حوکمی ئەویان دەکرد. بەرانبەر هەموو پرسیارەکانیشیان زۆرجار وەڵامەکەی ئەمە بوو: "با بزانین چۆن دەبێت".

هەروەك سان سیمۆن دەنووسێت "ئەگەر ئەو ڕووی بکردایەتە کەسێك، پرسیارێکی لێ بکردایە، تێبینییەکی ناگرنگی بخستایەتەڕوو، چاوانی هەموو ئامادەبووان دەکەوتنە سەر ئەو کەسە. ئەمە جیاوازییەك بوو کە قسەی لەبارەوە دەکرا و شکۆی زیاد دەکرد". ئەگەری نهێنی پارێزی لە کۆشکدا نەبوو، تەنانەت بۆ پاشاش- هەموو ژوورێك ڕایەڵ بوو بە ژوورێکی ترەوە و هەموو ڕاڕەوێك بە ژووری گەورەترەوە گرێ دەدرانەوە کە تیایاندا گروپەکانی خانەدانان بە بەردەوامی کۆ دەبوونەوە. کردارەکانی هەمووان پەیوەست بوو بەیەکترییەوە و هیچ شتێك و هیچ کەسێك بە نادیاری ڕەت نەدەبوو. ئەو هەستی بریندار دەبوو ئەگەر سەنگینترینی خانەدانەکان بە بەردەوامی لە دەربار ژیانی بەسەر نەبردبایە و ئەوانەی کە قەت خۆیان دەرنەدەخست یان بە دەگمەن خۆیان پیشان دەدا، کەیفی پێنەدەهاتن. ئەگەر یەکێك لەمانە ئارەزووی شتێکی بکردایە، پاشا بە سەربەرزییەوە دەیگوت: "من نایناسم" و ئەم حوکمدانە قابیلی پێچەوانەبوونەوە نەبوو.

لێکدانەوە

لویسی شانزە لە کۆتایی شەڕی ناوخۆی خەمناکدا هاتە سەر دەسەڵات. خانەدانان دەستپێشخەری بنەڕەتی جەنگ بوون کە بە قووڵی ڕقیان لە دەسەڵاتی گەشەکردووی پاشا بوو و تامەزرۆی ڕۆژانی دەرەبەگایەتی بوون، کاتێك لۆردەکان خۆیان حوکمی زەوییەکانی خۆیان دەکرد و پاشا دەسەڵاتێکی کەمی بەسەریاندا هەبوو. خانەدانان جەنگی ناوخۆیان دۆڕاندبوو، بەڵام ئەوان وەکو خەڵکێکی داخ لە دڵی سەربەگۆند مانەوە.

بونیادنانی ڤێرسای زۆر زیاتر بوو لە دنەی نائەخلاقی پاشایەکی چێژ و خۆشی دۆست. ئەمە بۆ کردارێکی گرنگ بوو: پاشا توانی چاوێك و گوێچکەیەك لەسەر هەر کەسێك و هەر شتێکی دەوروبەری ڕادێرێت. ئەوانەی ڕۆژێك لە ڕۆژان خانەدانی سەربەرز بوون بچوك کرانەوە بۆ کۆمەڵێکی دەمەقاڵێکەر لەسەر ماف یارمەتیدانی پاشا بۆ پۆشینی ڕۆبەکەی لە بەیانیاندا. لێرەدا ئەگەری تایبەتمەندپارێزی لەئارادا نەبوو- ئەگەر گۆشەگیری نەبوو. لویسی شانزە زۆر زوو درکی بەو ڕاستییە کرد کە زۆر مەترسیدارە بۆ

پاشا خۆی گۆشەگیر بکات. لە غیابیدا، پیلان وەکو قارچکی پاش باران هەڵدەتۆقن، دوژمنکاری لە چەند بالێکدا بەرجەستە دەبێت و یاخیگەری هەڵدایسێت پێش ئەوەی کاتی کاردانەوەی هەبێت. بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی ئەمە، کۆمەڵایەتیبوون و کرانەوە نەك تەنیا دەبێ هان بدرێن بەڵکو دەبێت ڕێکبخرێن و ئاراستە بکرێن.

ئەم هەلومەرجە لە ڤێرسیای بە درێژایی حوکمی لویس درێژەی کێشا، کە ماوەیەکی ئاشتی و هێمنی ڕێژەیی بوو. لەسەرانسەری ئەو کاتەدا، دەرزییەکی بەبێ ئەوەی لویس گوێبیستی بێت نەکەوتە سەر زەوی.

خەڵوەت مەترسیدارە بۆ ئەقڵ، بەبێ ئەوەی بۆ فەزیلەت پەسەند بێت... بیرت بێت کە مرۆڤی تەنیا بەدڵنیاییەوە لە نیعمەتدایە، لەوانەشە لە وەهمدا بێت و دووریش نییە شێت بێت.

دکتۆر ساموێل جۆنسن، ١٧٠٩–١٧٨٤

کلیلی دەسەلات

مەکیاڤیللی بەڵگەی ئەوە دێنێتەوە کە بە مانایەکی تەواو سەربازی، قەڵا بەشێوەیەکی بێ چەندوچون هەڵەیە. ئەمە دەبێتە ڕەمزی گۆشەگیریی دەسەڵات و ئامانجێکی ئاسانە بۆ دوژمنانی بونیادنەرەکانی. قەڵا کە بۆ بەرگریکردن لە تۆ دیزاین کراوە، لە ڕاستیدا لە یارمەتی دادەبڕێنێت و لە کشۆکبوونت دەدات. لەوانەیە وەها دیار بێت کە قابیلی گرتن نییە، بەڵام هەر کە تۆ تیایدا گۆشەگیر بوویت، هەمووان دەزانن لە کوێیت و پێویست ناکات گەمارۆیەك سەرکەوتوو بێت بۆئەوەی قەڵاکەت بگۆڕێت بۆ زیندان. بە پانتاییە بچوك و سنووربەندەکانی، قەڵا بەهەمان شێوە زێدە ئاسکە بەرانبەر ئافات و نەخۆشییە درمەکان. بەمانایەکی ستراتیژی، گۆشەگیریی قەڵا هیچ پارێزگارییەك دابین ناکات و لەڕاستیدا کێشەی زۆرتر دروست دەکات لە چارەسەرکردنیان.

لەبەرئەوەی مرۆڤەکان بە سروشت زیندەوەرن، دەسەڵات بەندە بە تێکەڵاوبوون و کارلێکی کۆمەڵایەتی. بۆئەوەی خۆت بەهێز بکەیت دەبێت خۆت لە سەنتەری شتەکاندا

دابنێیت، هەروەك لویسی شانزە لە کۆشکی ڤێرسای ئەمەی کرد. دەبێ هەموو چالاکییەك لە دەوری تۆ بسوڕێتەوە و دەبێ تۆ بەئاگا بیت لە هەموو ئەو شتەی لەسەر شەقام ڕوودەدات و هەر کەسێك کە دەشێ خەریکی پیلانگێڕی بێت لەدژی تۆ. مەترسی بۆ زۆربەی خەڵکی ئەو کاتە پەیدا دەبێت کە هەست بە هەڕەشە دەکەن. لە کاتی وەهادا ئەوان پاشەکشێ دەکەن و خۆیان لە جۆرە قەڵایەکدا گرمۆڵە دەکەن بۆئەوەی ئاسایشی تێدا بدۆزنەوە. لە کردارێکی وەهادا، ئەوان بۆ زانیاری پشت بە بازنەی بچوکتر و بچوکتر دەبەستن و ڕوانگەیان بۆ ڕووداوەکانی دەوریان لەدەست دەدەن. ئەوان توانای مانۆڕکردن لەدەست دەدەن و بە ئاسانی دەبنە ئامانج و گۆشەگیرییان دەیانکات بە پارانۆید. هەروەك لە جەنگ و زۆربەی گەمەکانی ستراتیژدا، زۆرجار گۆشەگیریی لە پێشت شکست و مەرگەوە دێت.

لە ساتەوەختەکانی نادڵنیایی و مەترسیدا، پێویستە تۆ ڕووبەڕووی ئەو ئارەزووە بیتەوە تا نەیەتە ناوەوە. لەبری ئەمە، خۆت تێکەڵاو بکە، سۆراخی هاوپەیمانە کۆنەکان بکە و هاوپەیمانی نوێ دروست بکە، خۆت بخەرە ناو بازنەی جیاوازترەوە. ئەمە فێڵی خەڵکە بەدەسەڵاتەکانی چەندەها سەدە بووە.

دەوڵەتمەداری ڕۆمانی، سیسرۆ لە خانەوادەیەکی خانەدانی خوارەوە لەدایك بوو و دەرفەتێکی کەمی دەسەڵاتی هەبوو تا ئەو کاتەی توانی شوێنێك بۆ خۆی لەنێو ئەریستۆکراتەکاندا بکاتەوە کە کۆنترۆڵی شارەکەیان کردبوو. ئەو لێهاتووانە سەرکەوتنی بەدەست هێنا، هەموو ئەوانەی کاریگەرییان هەبوو ناسینییەوە و بۆی دەرکەوت کە ئەوان بەیەکترییەوە بەندن. ئەو لەهەموو شوێنێك تێکەڵاو بوو، هەمووانی ناسی و تۆڕێکی وەها گەورەی پەیوەندی هەبوو کە لێرەدا دوژمنێك بە ئاسانی بە هاوپەیمانێکی پارسەنگ دەدرایەوە.

دەوڵەتمەداری فەرەنسی تالیراند بەهەمان شێوە یارییەکەی ئەنجام دەدا. هەرچەندە ئەو لە خێزانە ئەریستۆکراتە هەرە بەناوبانگەکانی فەرەنسا بوو، وەهایکرد کە هەمیشە لەپەیوەندیدا بمێنێتەوە لەگەڵ ئەوەی کە لە شەقامەکانی پاریسدا ڕوویدەدا، ڕێگەی بۆ

خۆش دەکرت تا پێشبینی گۆڕانکارییەکان و کێشەکان بکات. تەنانەت ئەو خۆشییەکی دیاریکراوی لە تێکەڵاوبوون لەگەڵ تاوانکارەکانی بەر سێبەر ئەبینی کە زانیاری بەنرخیان بۆ دابین دەکرد. هەر جارێك کە قەیرانێك، گواستنەوەیەکی دەسەڵات لەئارادا بووایە- کۆتایی بەڕێوەبەرایەتی، کەوتنی ناپۆلیۆن، وازهێنانی لویسی هەژدە - ئەو دەیتووانی بەرگە بگرێت و تەنانەت گەشە بکات، چونکە ئەو قەت لە یارنەیەکی بچوکدا خۆی قەتیس نەدەکرد بەڵکو هەمیشە پەیوەندی لەگەڵ سیستەمی نوێدا دروست دەکرد.

لەبەرئەوەی مرۆڤەکان بوونەوەری کۆمەڵایەتین، سەرەنجام ئەو هونەرە کۆمەڵایەتییانەی کە ئامادەبوونمان دلگیر دەکەن دەشێ تەنیا لە ڕێگەی دەرکەوتنی بەردەوام و تێکەڵبوونەوە پراوە بکرێن. چەندەی تۆ زۆرتر لە پەیوەندیدا بیت لەگەڵ ئەوانیتردا، ئەوەندە جوانتر و ئارامتر دەبیت. کەچی گۆشەگیری، نامۆیی لە ئاماژەکانی تۆدا بەرهەم دێنێت و سەردەکێشێت بۆ گۆشەگیریی زیاتر لەکاتێکدا خەڵکی بەرە بەرە خۆت لێ لادەدەن.

لە ١٥٤٥دا دوك كۆسیمۆ I دی مێدیسی گەیشتە ئەو ئەنجامەی کە بۆ زامنکردنی نەمریی ناوەکەی، ڕاسپێرێت تا نەخش و نیگار لەسەر دیوارەکانی ژووری سەرەکیی کەنیسەی سان لۆرێنزۆ لە فلۆرێنس دروست بکەن. زۆ نیگارکێشی مەزن هەبوون تا لەناویاندا هەڵبژێرێت و لەکۆتاییدا ئەو جاکۆپۆ دا پۆنتۆرمۆی هەڵبژارد. یەکەمین بڕیاری ئەوە بوو ژوورەکە بە عازل دابخات. ئەو نەیویست کەسی دروستکردنی ئەم شاکارە ببینێت یان ئایدیاکانی بدزێت. ئەو خۆی لە مایکڵ ئەنجێلۆ چالاکتر بوو. کاتێ: هەندێ گەنج هەر لە خۆتێهەڵقورتاندنەوە خۆیانکرد بە ژوورەکەدا، جاکۆپۆ تەنانەت زیاتر دایپۆشی.

پۆنتۆرمۆ بنمیچی ژوورەکەی بە دیمەنی کتێبی پیرۆز نەخشاند- خەلق، ئادەم و حەوا، کەشتی نوح و هیتر. لە سەرەوەی ناوەڕاستی دیوارەکە وێنەی مەسیحی کێشا کە خەریکی ڕاستکردنەوەی مردووان بوو لە ڕۆژی دواییدا. هونەرمەندەکە بۆ ماوەی یانزە

ساڵ کاری لە ژوورەکەدا کرد، بە دەگمەن جێی دەهێشت، چونکە ئەو فۆبیایەکی بەرانبەر پەیوەندیکردن لەگەڵ مرۆڤدا لا دروست ببوو و دەترسا ئایدیاکانی بدزرێن.

پۆنتۆرمۆ کۆچی دوایی کرد بەر لەوەی دیمەن و وێنەکان تەواو بکات و هیچیشیان نەمانەوە، بەلام نووسەری گەورەی ڕێنیسانس، ڤاساری، هاوڕێی پۆنتۆرمۆ کە بە ماوەیەکی کورت پاش مردنی هونەرمەندەکە دیمەنەکانی بینی، وەسفێك لەو کارانە جێهێشت. ناهاوسەنگییەکی تەواو لەئارادا بوو. چەند دیمەنێك لەگەڵ چەند دیمەنێکی تر ناکۆك دەهاتنەوە، فیگەرێك لە چیرۆکێکدا لەگەڵ دانەیەکی تردا هاودژ بوو. پۆنتۆرمۆ فرچکی گرتبوو بە وردەکارییەوە بەلام ڕەهەندە گشتییەکەی فەرامۆش کردبوو. ڤاساری لە کۆتایی وەسفەکەیدا نوسیبووی، ئەگەر ئەو بەردەوام بووایە "پێم وایە شێت دەبووم و لەم نیگارانەدا گرفتار دەبووم، هەروەك چۆن پێم وایە لە ماوەی یانزە ساڵی کاتی جاکۆپۆدا، ئەو خۆی و هەر کەسێکی تری گرفتار کرد بینیبیان". لەبری ئەوەی کارەکەی ببێتەهۆی بەرزراگرتنی ژیانی پیشەیی، کارەکە بووەهۆی بزرکردنی.

ئەم دیمەن و نیگارانە هاوتای بینراوی کاریگەرییەکانی دابڕان بوو لەسەر ئەقڵی مرۆڤ: نەبوونی هاوسەنگی، فرچکگرتن بە وردەکاریی تێکەڵ بە نەتوانینی بینینی وێنە گەورەکە، جۆرێك لە دزێویی زێدەڕەوانە کە چیتر پەیوەندی ناکات. ئاشکرایە کە گۆشەگیری بۆ هونەرەکانی ئەفراندن ئەوەندەی بۆ هونەرە کۆمەڵایەتییەکان کوشندەیە. شەیکسپیەر بەناوبانگترین نووسەرە لە مێژوودا چونکە، وەکو دراماتیست بۆ شانۆی گشتی، خۆی بۆ حەشامات واڵا کرد، کارەکەی خستە بەردەستی خەڵك گرنگ نییە ئاستی خوێندنیان و زەوقیان چۆن بوو. ئەو هونەرمەندانەی کە خۆیان دەئاخنە ناو قەڵاکانیان، هاوسەنگی لەدەست دەدەن، کارەکەیان تەنیا پەیوەندی و بەرکەوتنی لەگەڵ بازنە بچوکەکەیاندا دەبێت. هونەرێکی وەها بە داخراوی و بێ هێزی دەمێنێتەوە.

لە کۆتاییدا، لەبەرئەوەی دەسەڵات دروستکراوی مرۆڤە، بەشێوەیەکی حەتمی بە کۆنتاکت لەگەڵ خەڵکی تردا زیاد دەکات. لەبری کەوتنە ناو ئەقڵیەتی قەڵا، بەم شێوازە جیهان ببینە: ئەمە وەکو ڤێرسای-یەکی گەورەیە لەبارێکدا کە هەموو ژوورێك پەیوەندی

لەگەڵ ڕووڕەکەی تردا بەرقەرار دەکات. پێویستە تۆ واڵا بیت، بتوانیت بۆ ناو و بۆ دەرەوەی بارنە جیاجیاکان بێیت و بچیت و لەگەڵ جۆرە جیاوازەکاندا تێکەڵ ببیت. ئەو جۆرە جوڵان و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییە لە پیلانگێڕەکان دەتپارێزێت کە ناتوانن نهێنییەکان لەبەرانبەر تۆ و دوژمنەکانتدا بپارێزن، کە ناتوانن تۆ لە هاوپەیمانەکانت دابڕێنن.

وێنە: قەڵا. لە سەری سەرەوەی گردەکە، قەڵا دەبێتە ڕەمزی هەموو ئەو شتەی کە جێی ڕقە لە دەسەڵات و هێزدا. هاوڵاتییانی شار بۆ یەکەمین دوژمن کە دێت ناپاکیت بەرانبەر ئەنجام دەدەن. گەر لە پەیوەندیکردن و زانیاری دابڕێت، قەڵاکە بەئاسانی دەکەوێت.

دەسەڵات: میرێکی باش و ژیر، کە ئارەزوومەندی بەرقەرارکردنی ئەو کارەکتەرە و خۆدوورگرتنە لە پێداني دەرفەت بە کوڕەکانی تا نەبنە سەرکوتگەر، قەت قەڵا بونیات نانێت، بۆئەوەی بتوانن پشت بە ئیرادەی باشی ڕەعیەکانیان ببەستن نەک بە بەهێزیی قەڵاکان.

(نیکۆلۆ ماکیاڤێللی، ١٤٦٩–١٥٢٧)

پێچەوانەبوونەوە

بە دەگمەن شتێکی ڕاست و دڵخوازە کە گۆشەگیری هەڵبژێریت. بەبێ بەئاگابوون لەوەی لە سەر شەقامەکان ڕوودەدات، ناتوانیت خۆت بپارێزیت. تاکە شتێک کە پەیوەندیی مرۆیی بەردەوام ناتوانێت زەمینەسازی بکات، بیرکردنەوەیە. دەشێ قورسایی گوشاری کۆمەڵگە بۆ گرنجان و نەبوونی دووری لە خەڵکی ترەوە، بیرکردنەوەی ڕوون لەبارەی ئەوەی کە لەدەورت دەگوزەرێ ئاسان بکات. کەواتە، وەکو پەنایەکی کاتی، دەشێ دابڕان یارمەتیدەرت بۆ بەدەستهێنانی ڕوانگەیەکی دروست. زۆرێك لە بیرمەندانی جددی لە زینداندا پێگەیشتوون کە تیایاندا هیچمان نییە بیکەین

جگە لە بیرکردنەوە. ماکیاڤیللی تەنیا ئەو کاتە توانی کتێبی (میر) بنووسێت کە خۆی لە تاراوگە و گۆشەگیریدا بینیبیەوە لە کێلگەیەکدا کە دوور بوو لە پیلانە سیاسییەکانی فلۆرێنس.

لەگەڵ ئەوەشدا مەترسییەکە ئەوەیە کە ئەم جۆرە گۆشەگیرییە هەموو جۆرە بیرۆکەیەکی نامۆ و سەیر دەخاتەوە. لەوانەیە تۆ ڕوانگەیەکی دروست بۆ وێنە گەورەکە بەدەست بێنیت، بەڵام هەستکردن بە بچوکی و سنووریەندبوونی خۆت لەدەست دەدەیت. هەروەها، چەندەی گۆشەگیرتر بیت، ئەوەندە قورستر دەبێت لە گۆشەگیرییەکەت بێیتە دەرەوە کاتێك هەڵیدەبژێریت- ئەمە بە قوڵاییدا لمێکی نەرمدا دەتباتە خوارەوە بەبێ ئەوەی تێبینی بکەیت. ئەگەر تۆ پێویستت بە بیرکردنەوە بێت ئەوا تەنیا وەکو دوا پەنا گۆشەگیری هەڵبژێرە و تەنیا بە بڕی کەمیش. وریا بە بۆئەوەی ڕێگەی گەڕانەوەت بۆ ناو کۆمەڵگە بە کراوەیی بهێڵیتەوە.

یاسای ژماره ١٩

بزانە مامەڵە لەگەڵ کێدا دەکەیت- کەسی نەگونجاو بریندار مەکە

حوکم

زۆر جۆری جیاوازی خەڵك لە جیهاندا هەن، و تۆ قەت ناتوانیت وێنای ئەوە بکەیت کە هەموان هەمان پەرچەکرداریان بەرانبەر ستراتیژەکانی تۆ دەبێت. هەندێ خەڵك هەیە کە ئەگەر فریویان بدەیت یان لێیان ببەیتەوە تەواوی ژیانیان بەدوای تۆڵەدا وێڵ دەبن. ئەمانە گورگن لە پێستی مەڕدا. بە وریاییەوە قوربانی و نەیارەکانت هەڵبژێرە- قەت کەسی نەگونجاو فریو مەدە یان بریندار مەکە.

نەیارەکان، گەمژەکان و قوربانییەکان

لە ڕابوونت بەرەو دەسەڵات ڕێکەوتی زۆرێك لە جۆری نەیار، گەمژە و قوربانی دەکەیت. بەرزترین فۆرمی هونەری دەسەڵات توانای جیاکردنەوەی گورگەکانە لە بەرخەکان، ڕێوییەکان لە کەروێشکەکان، هەڵۆکان لە سیسارکە کەچەڵەکان. ئەگەر تۆ ئەم جیاکارییە بە باشی بکەیت، ئەوا سەرکەوتوو دەبیت بەبێ ئەوەی پێویست بکات زۆری لە هەر کەسێك بکەیت. بەڵام ئەگەر کوێرانە مامەڵە لەگەڵ هەر کەسێکدا بکەیت کە دێتە ڕێگەت، ئەوا ژیانێکی بەردەوام پڕ لە خەفەت دەبێت، لەوانەیە بڵێین زۆریش ناژیت. توانینی ناسینەوەی خەڵك و ڕەفتارکردنە بەم پێیە، گرنگە. ئەوەی لە خوارەوە

بێت پێنج جۆری هەرە مەترسیدار و سەختی ئامانجەکان لە جەنگەڵدا، بەو شێوەیەی کە لەلایەن هونەرمەندان– ساختەچی و بە پێچەوانەوە– ی ڕابردوو ناسراونەتەوە.

لوتبەرز و خۆ بەگەورە زان. هەرچەندە لەوانەیە لە سەرەتادا بیشارێتەوە، شانازیی هەستپێکراوی ئەم کەسە زۆر مەترسیدارە. هەر ئیهانەیەکی هەست پێکراو سەر دەکێشێت بۆ تۆڵەی توندوتیژیی بەرچاو. لەوانەیە تۆ بە خۆت بڵێیت "بەلام من لە ئاهەنگێکدا تەنیا ئەوەم وت و ئەمەم وت کە تیایدا هەمووان سەرخۆش بوون..."ئەمە گرنگ نییە. هیچ ساغییەك لەپشت زێدە پەرچەرکردارەکەیەوە نییە، بۆیە کاتت بە هەوڵدان بۆ لێ تێگەیشتنی بە فیڕۆ مەدە. ئەگەر لە هەر ساتێکدا لە مامەڵەکردنت لەگەڵ کەسێکدا هەست بە لوتبەرزییەکی زێدە هەستیارانە دەکەیت، ڕابکە. هەرچییەك کە تۆ لەو هیوای بۆ دەخوازیت، شایەنی نییە.

مرۆڤی بێ ڕادە نائەمن (نائاسودە). ئەم کەسە پەیوەندی هەیە بە جۆری لوتبەرز و لەخۆبایی، بەلام کەمتر توندوتیژ و دیاریکردنی قورسە. نەفسیەتی ناسکە، هەست بە خۆکردنی نائاسودەیە و ئەگەر هەست بکات فریو دراوە یان هێرشی کراوەتە سەر، ئازارەکەی دێتەجۆش. ئەو برگە برگە پەلامارت دەدات کە ئاهەتایە دەخایەنێت تا تێبینی دەکەیت. ئەگەر تۆ کەسێکی وەها فریو یان ئازار دا، بۆ ماوەیەکی درێژ بزر بە. زۆر لە دەوری مەمێنەوە ئەگینا پاروو پاروو لە جەستەت دەکاتەوە تا دەمریت.

جەنابی گوماناوی. جۆرێکی تر لەو جۆرانەی سەرەوەیە، ئەمە جۆزێف ستالینی داهاتووە. ئەو، ئەو شتە دەبینێت کە – زۆرجاریش خراپتر– دەیەوێ لە خەڵکی تردا ببینێت و وێنای ئەوە دەکات کە هەمووان بەدوایەوەن. جەنابی گوماناوی لە ڕاستیدا لە سێیانەکەی تر کەمتر مەترسیدارە: بەشێوەیەکی ڕاستەقینە ناهاوسەنگە، ئەو ئاسانە بۆ فریودان، وەك چۆن خودی ستالین بە بەردەوامی فریو دەدرا. یاری لەسەر سروشتە گوماناوییەکەی بکە بۆئەوەی وایلێبکەیت لە خەڵکی تر هەڵگەڕێتەوە. بەلام ئەگەر تۆ ببیتە ئامانجی گومانەکانی، وریا بە.

ماری یادەوەر بەهێز. ئەگەر ئازاری پێگەیشت یان فریو درا، ئەم کابرایە لە ڕواڵەتدا توڕەیی پیشان نادات، ئەو دەخەمڵێنێت و چاوەڕێ دەبێت. پاشان، کاتێک ئەو لە پێگەیەکدایە کە باروودۆخەکە ئاوەژوو بکاتەوە، بە زیرەکییەکی خوێن ساردانە تۆڵە دەکاتەوە. ئەم کابرایە بە خەملاندن و زیرەکییەکەی لە بوارە جیاجیاکانی ژیاندا بناسەوە. ئەو زۆرجار سارد و بێ هەستە. دووجار لەم مارە وریا بە و ئەگەر تۆ بەشێوەیەک لە شێوەکان بریندارت کرد، یا بەتەواوی تێکی بشکێنە یان لەبەرچاوت دووری بخەرەوە.

کەسی سادە، خاکی و زۆرجار ناهۆشمەند. ئەها، گوێکانت قوڵاخ دەبن کاتێک قوربانییەکی وەها بەکێشکەر بەدی دەکەیت. بەڵام ئەم کەسە فریودانی زۆر سەختترە لەوەی کە وێنای دەکەیت. باوەڕهێنان بە تەڵەکەیەک زۆرجار هۆشمەندی و وێنای پێویستە- هەستێکی پاداشتی مومکین. کەسی سادە چەشتەکە نابات چونکە نایناسێتەوە. ئەو، ئەوەندە بێ ئاگایە. مەترسی ئەم کەسە ئەوە نییە کە ئازارت دەدات یان بەدوای تۆڵەوەیە، بەڵکو تەنیا ئەوەیە کە کات، وزە، سەرچاوەکان و تەنانەت تەندروستیت بەفیڕۆ دەدات لە هەوڵی ئەوەدا کە فریوی بدەیت. تێستێکی نیشانەیەک بکە- نوکتەیەک، چیرۆکێك. ئەگەر کاردانەوەکەی تەواو حەرفی بوو، ئەمە ئەو جۆرەیە کە مامەڵەی لەگەڵدا دەکەیت. بەردەوام بە، بەڵام ئۆباڵی خۆت لە ئەستۆی خۆت.

سەرپێچی لە یاساکە

سەرپێچی ١

لە سەرەتاکانی سەدەی سیانزەدا، موحەممەد، شای خوارەزم، پاش چەندین جەنگ توانی ئیمپراتۆریەتێکی زەبەلاح بونیاد بنێت، کە لەخۆرئاواوە بۆ تورکیای ئەمڕۆ و باشووری ئەفغانستان دەکشا. سەنتەری ئیمپراتۆریەتەکە، پایتەختی ئاسیای گەورە،

سەمەرقەند بوو. شا سوپایەکی ڕاهێنراو و بەهێزی هەبوو و دەیتووانی ۲۰۰،۰۰۰ جەنگاوەر لەماوەی چەند ڕۆژێکدا ساز بدات.

لە ۱۲۱۹دا موحەمەد پێشوازی لە نێردەی سەرەک هۆزێکی خۆرهەڵات کرد بەناوی جەنگیز خان. نێردەکە پێکهاتبوو لە هەموو جۆرە دیارییەک بۆ موحەمەدی مەزن، کە نیشانەی باشترین کاڵاکان بوو لە ئیمپراتۆریەتی مەنگۆلی بچوک بەڵام گەشەکردووی مەنگۆل. جەنگیز خان دەیویست ڕێڕەوی ئاوریشم ڕووەو ئەورووپا بکاتەوە و پێشنیاری ئەوەی کرد کە لەگەڵ موحەمەد دا هاوبەش بێت لەکاتێکدا کە بەڵێنی ئاشتی دەدا لەنێوان دوو ئیمپراتۆریەتەکەدا.

موحەمەد ئەم تازەپێگەیشتووەی لە خۆرهەڵاتەوە نەدەناسی، کە بە بۆچوونی ئەو، بێ ڕادە لوتبەرز بوو کە هەوڵیدا وەکو هاوتایەک قسە لەگەڵ ئەم بکات کە ڕوون و ئاشکرا لەو باڵاتر بوو. ئەو پێشنیارەکەی خانی فەرامۆش کرد. خان جارێکی تر هەوڵیدایەوە: ئەمجارە کاروانێکی سەد حوشتری پڕ لە خشڵی دەگمەنی نارد کە لە چین تاڵانی کردبوو. پێش ئەوەی کاروانەکە بگاتە موحەمەد، ئینالچیک، حاکمی هەرێمێکی هاوسنووری سەمەرقەند خۆی دەستی بەسەردا گرت و سەرکردەکانی ئیعدام کرد.

جەنگیز خان دڵنیا بوو لەوەی کە ئەم هەڵەیە- ئەمەی کە ئینچالیک بەبێ ڕەزامەندی موحەمەد ئەمەی کردووە. دیسان جارێکی تر وەفدێکی تری بۆ موحەممەد نارد، پێداگری لە ئۆفەرەکەی کرد و داوای کرد حاکم سزا بدرێت. ئەمجارە موحەمەد خۆی یەکێک لە نێردراوەکانی سەر بڕی و دووانەکەی تری بە سەری تاشراوەوە ناردەوە- ئیهانەیەکی تۆقێنەر لە کۆدی شەرەفی مەنگۆلدا. خان نامەیەکی بۆ شا نارد: "تۆ جەنگت هەڵبژاردووە. چی دەبێ با ببێ و ئەوەی کە دەبێ نایزانین، تەنیا خودا دەزانێت". پاش سازدانی هێزەکانی لە ۱۲۲۰دا، ئەو هێرشی کردە سەر ناوچەکەی ئینچالیک کە تیایدا پایتەختی گرت، حاکمەکەی دەستگیر کرد و فەرمانیدا لە ڕێگەی ڕژاندنی زیوی تواوە بەسەر چاوەکانی و گوێچکەکانیدا ئیعدام بکرێت.

بەدرێژایی ساڵی دواتر، خان ڕێبەرایەتی زنجیرەیەک کەمپەینی شێوە گەریلایی کرد لەدژی سوپای زۆر گەورەتری شا. میتۆدەکەی ئەو لەو سەروەختەدا سەراپا تازە بوو- سەربازەکانی توانیبیان بە سواری ئەسپ زۆر خێرا بجوڵێن و شارەزای هونەری تیرهاوێژی بوون لەکاتێکدا کە لەسەر ئەسپ بوون. خێرایی و کشۆکیی هێزەکانی ڕێگەخۆشکەر بوون بۆی تا موحەممەد لە سۆنگەی نیازەکانی و ئاراستەی جوڵەکانی فریو بدات. دواجار ئەو توانی لەپێشدا چواردەوری سەمەرقەند بگرێت، پاشان بیگرێت. موحەممەد ڕایکرد و ساڵێک دواتر مرد، ئیمپراتۆریەتە زەبەلاحەکەی تێکشکا. جەنگیزخان تاکە گەورەی سەمەرقەند، ڕێڕەوی ئاوریشم و زۆربەی باکووری ئاسیا بوو.

لێکدانەوە

قەت وایدامەنێ ئەو کەسەی مامەڵەی لەگەڵدا دەکەیت لە تۆ کەمتر یان لاوازترە. هەندێ کە لە پەلاماردا خاون، کە لەوانەیە وات لێبکەن بە هەڵە حوکم لەسەر ئەستووریی پێستیان بدەیت و نیگەران نەبیت لە ئیهانەکردنیان. بەڵام ئەگەر شەرەفیان بریندار بکەیت و لە عزەت نەفسیان بدەیت، بە توندوتیژییەک وەڵامت دەدەنەوە کە لەناکاو و پەرگیرانە دیارە بە بەراورد بە هێواشیی توڕەبوونیان. ئەگەر تۆ دەتەوێ خەڵکی ڕەت بکەیتەوە، وا باشترە بە ئەدەب و بە ڕێزەوە ئەمە بکەیت، ئەگەرچی هەست بکەیت داوایەکە چەقاوەسووانەیە یان پێشنیارەکەیان پوچە. قەت بە ئیهانەیەکەوە ڕەتیان مەکەرەوە تا ئەو کاتەی کە باشتر نەیانناسیت، ئەگینا لەوانەیە دەست و پەنجە لەگەڵ جەنگیزخانێکدا نەرم بکەیت.

سەرپێچیی ٢

لە دەرەنگانی ١٩١٠یەکاندا هەندێ لە باشترین کلاوچییەکان لە ئەمریکا ئەڵقەیەکی ساختەچییەکانیان لە (دێنڤەر)ی کۆلۆرادۆ پێکهێنا. لە مانگەکانی زستاندا ئەوان بە

ویلایەتەکانی باشووردا بڵاو دەبوونەوە، پەرەیان بە بازرگانییەکەیان دەدا. لە ١٩٢٠دا، جۆ فوری، سەرکردەی ئەڵقەکە لەتەکساس کاری دەکرد، سەدان هەزار دۆلاری بە گەمە ساختە کلاسیکەکان دەبردەوە. لە (فۆرت وێرس)، چاوی بە ساویلکەیەک کەوت بەناوی (جەی.فرانك نۆرفلید)، گاوانێك کە گاڕانێکی گەورەی هەبوو. نۆرفلیت کەوتە داوی ساختەییەکەوە. بەو قەناعەتەکەی کە سامانێکی بۆ دێت، حسابە بانکییەکەی لە ٤٥,٠٠٠ دۆلار بەتاڵ کرد کە هەیبوو و ڕادەستی فوری و هاوەڵەکانی کرد. چەند ڕۆژێك دواتر ئەوان "ملیۆنان"ەکەیان بەخشی بەو کە دەرکەوت چەند تاك دۆلارییەکن و بە دەوری پاکێتێك لە پارچە کاغەز وەرپێچراون.

فوری و پیاوەکانی پێشتر سەدان تەڵەکەی وەهایان ئەنجام دابوو و زۆرجار ساویلکەکە ئەوەندە شەرمەزار دەبوو بە خۆشباوەڕییەکەی که بە بێدەنگی پەندی وەردەگرت و دۆڕانەکەی قبوڵ دەکرد. بەڵام نۆرفلیت وەکو ساویلکەکانی تر نەبوو. ئەو چووە پۆلیس کە پێیان وت هیچیان لەدەست نایەت. نۆرفلیت بە لێکۆڵەرەکانی وت "کەواتە من خۆم دەچم بە شوێن ئەو کەسانەدا. من خۆم دەیانگرم ئەگەر تەواوی ژیانم لەسەر دانابێت". ژنەکەی جڵەوی گاڕانەکەی کرتە دەست لەکاتێکدا کە نۆرفلیت سەرانسەری وڵاتی تەی دەکرد و بەدوای ئەو کەسانەی تردا دەگەڕا کە کەوتبوونە داوی هەمان گەمەوە. ساویلکەیەکی تری لەو جۆرە پەیدا بوو و هەردووکیان پێکەوە یەکێك لەو ساختەچییانەیان لە سان فرانسیسکۆ ناسییەوە و توانیان قۆڵبەستی بکەن. کابرا خۆکوژی ئەنجامدا لەبری ئەوەی کە ئامادە بێت ڕووبەڕووی زیندانیی تاهەتایی بێتەوە.

نۆرفلیت لە ڕێکردن بەردەوام بوو. ئەو یەکێکی تری لە ساختەچییەکان لە مۆنتانا دۆزییەوە، وەکو گوێرەکە بە گوریس بەستییەوە و بەناو شەقامە قوڕاوییەکاندا بەرەو زیندانی شار ڕایکێشا. ئەو نەك تەنیا بە سەرانسەری وڵاتدا گەڕا بەڵکو چووە ئینگلتەرە، کەنەدا و مەکسیك بۆئەوەی جۆ فوری و بەهەمان شێوە دەبلیو.بی.سپێنسەری دەستەڕاستی بدۆزێتەوە. پاش دۆزینەوەی سپێنسەر لە مۆنتریال، نۆرفلیت بە

ئەفسەرەکاندا دوای کەوت. سپێنسەر ڕایکرد بەڵام گاوانەکە لە ئیشی خۆی بەردەوام و ئەویشی لە شاری سۆڵت لەیک دەستگیر کرد.

نۆرفلیت فوری لە جاکسۆنڤیل، فلۆریدا دۆزییەوە و لە تەکساس جێی هێشت تا ڕووبەڕووی دادگا بکرێتەوە. بەڵام ئەو لەوێ نەدەوەستا: لە ڕێگەکەیدا بەرەو دێنڤەر بەردەوام بوو، سوور بوو لەسەر شکاندنی تەواوی ئەڵقەکە. نەک تەنیا بڕێکی زۆر لە پارە بەڵکو ساڵێکی تری ژیانیشی لە گەڕان بە سەر برد تا توانی هەموو سەرکردەکانی ئەڵقەکە بخاتە پشت شیشەکانی زیندانەوە. تەنانەت هەندێ لەوانەی دەستگیری نەکرابوون ئەوەندە لێی ترسابوون کە ئەوانیش خۆیاندا بەدەستەوە.

پاش چەند ساڵێک لە سۆراخکردن، نۆرفلیت خۆی بەتەنیا گەورەترین کۆنفیدراسیۆنی ساختەچییەکانی تێکشکاند. هەوڵەکە بووە هۆی مایەپووچ بوون و تێکدانی هاوسەرێتییەکەی، بەڵام وەکو کابرایەکی بەقەناعەت مرد.

لێکدانەوە

زۆربەی پیاوان ڕیسوایی قۆڵبڕین و کڵاو لەسەر نان بە هەستێکی سەرشۆڕییەوە قبوڵ دەکەن. ئەوان وانەیەک فێر دەبن، بەوە دەزانن کە شتێک نییە بەناوی ژەمی بەلاش و زۆرجاریش لەبەرانبەر چڵێسیی بۆ پارەی ئاسان، دەکەون. لەگەڵ ئەوەشدا، هەندێکیان ڕەتی دەکەنەوە دەرمانەکەیان وەربگرن. لەبری تێڕامان لە چاوچنۆکی و خۆش باوەڕیی خۆیان، خۆیان وەها دەبینن کە قوربانیی سەراپا بێگوناهن.

لەوانەیە پیاوانی وەکو ئەمە تێکۆشەری دادپەروەری و ڕاستگۆیی بن، بەڵام ئەمانە لە ڕاستیدا بەشێوەیەکی نامەعقول نائاسودەن. پێ ڕابواردن، کڵاو لەسەرنان، گومانیان لەخۆیان چالاک کردووە و ئەوان دەستەوستانن لە چاککردنەوەی زیانەکە. ئایا دارمانی هاوسەرێتییەکەی و ساڵانێک قەرزکردنی پارە و ژیانێکی ناخۆش لە هۆتێلەکان ئەوەی دەهێنا تۆڵەی شەرمەزاریی قۆڵبڕان بکاتەوە؟ بەلای نۆرفلیتەکانی جیهانەوە، زاڵبوون بەسەر شەرمەزارییەکەیاندا هەموو نرخێک دەهێنێت.

هەموو خەڵك ڕەهەندێكی نائاسودەیی و نائەمنییان هەیە و زۆرجار باشترین ڕێگە بۆ فریودانی ساویلكەیەك یاریكردنە بە خاڵەكانی نائاسودەیی. بەڵام لە پانتایی دەسەڵاتدا، هەموو شتێك پەیوەندی هەیە بە ئاستەوە و ئەو كەسەی خۆی بڕیار دەدات نائەمنتر بێت لە كەسێكی ئاسایی، مەترسی گەورە دەخاتە ڕوو. ئاگادار بە: ئەگەر تۆ پڕاوەی هەر جۆرە فێڵ و تەڵەكەبازییەك بكەیت، باش تاووتوێی نیشانەكەت بكە. نائەمنیی و نەفسیەتی هەندێ خەڵك ناتوانێ بەرگەی بچوكترین بریندارى ناگرێت. ئەگەر زانیت مامەڵە لەگەڵ جۆرێكی وەهادا دەكەیت، سەرەتا تێستیان بكە– بۆنموونە، نوكتەیەكی نەرم و نیانیان لەسەر بكە. كەسی ئاسودە پێدەكەنێت، كەسێكی بە ئاشكرا نائەمن و نائاسودە وەها كاردانەوە پیشان دەدات وەك بڵێی ئیهانە كراوە. ئەگەر گومانی ئەوەت لا دروست بوو كە لەگەڵ ئەم جۆرەدا مامەڵە دەكەیت، قوربانییەكی تر بدۆزەرەوە.

سەرپێچیی ٣

لە سەدەی پێنجەمی پێش زایین، (چوانگ ئێره) میری (چی ین) (چینی ئەمڕۆ) ناچاری دەربەدەری كرا. ئەو بەشێوەیەكی خاكی ژیا– تەنانەت، هەندێ جار لە هەژاریشدا ژیا– چاوەڕێی ئەو كاتە بوو كە بتوانێ بگەڕێتەوە ماڵەوە و ژیانی میرانەی دەست پێبكاتەوە. جارێكیان كە لە ویلایەتی چێنگ دەپەڕییەوە، كە لەوێ فەرمانڕەواكە نەیدەزانی كێیە، بە ڕەقی مامەڵەی لەگەڵدا كرد. (شو چان)ی وەزیری فەرمانڕەواكە ئەمەی بینی و وتی "ئەم پیاوە میرێكی شایستەیە. دەكرێ جەنابتان بە ڕێزێكی زۆرەوە مامەڵەی لەگەڵدا بكەن و بیخەنە ژێر بەرپرسیارێتییەكەوە!" بەڵام فەرمانڕەواكە تەنیا دەیتوانی پێگەی نزمی میرەكە ببینێت، ئامۆژگارییەكەی فەرامۆش كرد و جارێكی تر ئیهانەی میرەكەی كردەوە. شو چان جارێكی تر هۆشداری دایە گەورەكەی، وتی "ئەگەر جەنابتان ناتوانن بە ڕێزەوە مامەڵە لەگەڵ چونگ ئێرهدا بكەن، دەبێ بیكوژن، بۆئەوەی ڕێگە لە كارەساتێكی ئایندە بیگردرێت". فەرمانڕەوا هەر گاڵتەی پێدەهات.

سالانێك دواتر، بۆ دواجار میر توانی بگەڕێتەوە ماڵەوە و بارودۆخەکەی بەشێوەیەکی بەرچاو گۆڕابوو. ئەو بیری نەچوو کە لەماوەی هەژارییەکەیدا کێ لەگەڵیدا میهرەبان بووە و کێ لەگەڵیدا ڕەق بووە. ئەوەی کە هەر هیچ بیری نەچووبووەوە، مامەڵەی فەرمانڕەوای چێنگ بوو. لە یەکەمین دەرفەتیدا لەشکرێکی گەورەی پێکەوە نا و بەرەو چێنگ کەوتە ڕێ، هەشت شاری گرت، مەملەکەتەکەی وێران کرد و فەرمانڕەواکەی دەربەدەر کرد.

لێکدانەوە

تۆ قەت ناتوانیت دڵنیا بیت لەوەی مامەڵە لەگەڵ کێدا دەکەیت. کەسێك کە گرنگی و دەرەتانێکی کەمی لەمڕۆدا هەیە، دەشێ سبەی کەسێکی خاوەن دەسەڵات بێت. ئێمە لە ژیاندا زۆر شتمان بیر دەچێتەوە، بەڵام بە دەگمەن ئیهانە لەبیر دەکەین.

فەرمانڕەوای چێنگ چۆن بیزانیایە میر چونگ ئێرە لە جۆری زیرەك، وردەکار و چاوچنۆکە، مارێکە یادەوەرییەکی درێژی هەیە؟ بە ڕاستی هیچ ڕێگەیەك نەبوو تا بزانێت- بەڵام لەبەرئەوەی هیچ ڕێگەیەك نەبوو، وا باشتر بوو شتێکی مەترسیدار ئەنجام نەدات و چاوەڕێ نەبێت تا بزانێ. هیچ شتێك نییە بە ئیهانەکردنی ناپێویستی کەسێك بەدەست بێت. پاڵنەری هەست بریندارکردن بەلاوەنێ، ئەگەرچی کەسەکەی تر لاواز دیار بێت. ئەو ڕەزایەتمەندییەی بەمە دروست دەبێت هیچ نییە بە بەراورد بەو مەترسییەی کە ڕۆژێك لە ڕۆژان لە پێگەی دەسەڵاتدا دەبێت.

سەرپێچی ٤

١٩٢٠ ساڵێکی زۆر خراپ بووە بۆ مامەڵەکارانی هونەری ئەمریکا. کڕیارە گەورەکان- ئەوەی فیوداڵەکانی سەدەی پێشوو- دەگەیشتنە تەمەنێك کە وەکو مێروو بەرەو نەمان دەچوون و هیچ ملیۆنێرێکی نوێ پەیدا نەبوون تا شوێنیان بگرنەوە. شتەکان ئەوەندە خراپ بوون کە ژمارەیەك لە مامەڵەکارە گەورەکان بڕیاریاندا دەرامەتەکانیان یەکبخەن،

ڕووداوێکی نەبیستراو بوو، چونکە مامەڵەکارانی هونەر زۆرجار وەکو پشیلە و سەگ بەیەکەوە هەڵدەکەن.

جۆزێف دوڤین، مامەڵەکاری هونەری بۆ دەوڵەمەنترین بزنسمانەکانی ئەمریکا، لەو ساڵەدا زیاتر لەهەمووان زیانمەند بوو، بۆیە بڕیاریدا لەگەڵ ئەم هاوپەیمانێتییەدا بێت. ئێستا گروپەکە پێکهاتبوو لە پێنج گەورەترین مامەڵەکار لەوڵاتەکەدا. پاش گەڕان بۆ مشتەرییەکی نوێ، ئەوان بڕیاریاندا کە باشترین هیوایان بریتییە لە هێنری فۆرد، کە ئەو کاتە دەوڵەمەنترین پیاو بوو لە ئەمریکا. فۆرد هێشتا سەرکێشی لە بازاڕی هونەریدا نەکردبوو و ئامانجێکی گەورە بوو کە ئیشکردن لەگەڵیدا بۆ ئەوان واتای هەبوو.

مامەڵەکارەکان بڕیاریاندا لیستێك ئامادە بکەن، "١٠٠ گەورەترین تابلۆکە لە جیهاندا" و بەشێکی زۆری بدەنە فۆرد. بە کڕینێك ئەو دەیتووانی خۆی بکاتە گەورەترین کۆکەرەوەی جیهان. کۆنسۆرتیۆمەکە بۆ چەند هەفتەیەك کاری کرد بۆ بەرهەمهێنانی بابەتێکی نایاب: سێتێکی سێ ڤۆلیۆمیی ئەو کتێبانەی کە بەرهەمهێنانەوە جوانەکانی تابلۆکانیان دەگرتەخۆ، هەروەها ئەو تێکستە ئەکادیمییانەی لەگەڵ هەر وێنەیەکدا بوون. پاشان ئەوان سەردانێکی شەخسییان بۆ لای فۆرد لە ماڵەکەیدا لە (دێربۆرن) ی میشیگان ئەنجامدا. لەوێ ئەوان لەبەرانبەر سادەیی ماڵەکەدا تووشی سەرسوڕمان بوون: بەڕێز فۆرد بە ئاشکرا کەسێکی بێ هەست بوو.

فۆرد لە ژووری کتێبخانەکەی پێشوازی لێکردن. بە تەماشاکردنی پەڕتوکەکەیان، سەرسوڕمان و شادی خۆی دەربڕی. مامەڵەکارانی بەجۆش هاتوو دەستیانکرد بە وێناکردنی ملیۆنان دۆلاری کە بەماوەیەکی کورت دەڕژایە ناو تورکەکانیان. دواجار، فۆرد سەری لەسەر پەڕتوکەکە هەڵبڕی و وتی "بەڕێزان، پەڕتوکی جوانی وەك ئەمانە، بەو وێنە ڕەنگاوڕەنگانەوە، دەبێ تێچوویەکی زۆریان هەبێت". دوڤین وتی "بەڵام بەڕێز فۆرد، ئێمە پێشبینی ئەوە ناکەین تۆ ئەم کتێبانە بکڕیت. ئێمە بەتایبەت بۆ تۆمان هێناون، بۆئەوەی وێنەکانت پیشان بدەین. ئەم پەڕتوکانە دیاریین بۆ تۆ، بەڵام من لە ڕاستیدا نابینم چۆن دەتووانم دیارییەکی گرانبەهای جوانی وەکو ئەمە لە غەریبەکان

قبولْ بکەم". دوڤین بۆ فۆردی ڕوون کردەوە کە بەرهەمهێنراوەکانی ناو پەڕتوکەکان ئەو تابلۆیانە پیشان دەدەن کە ئەمان هیوادار بوون پێی بفرۆشن. دواجار فۆرد تێگەیشت، ئەو وتی "بەڵام بەڕێزان، من چیم داوە لە وێنە ڕەسەنەکان لەکاتێکدا کە ئەوانەی لەم پەڕتوکانەدا هەن ئەوەندە جوانن؟"

لێکدانەوە

جۆزێف دوڤین شانازی بەخۆیەوە دەکرد لە لەپێشدا خوێندنەوەی قوربانییەکان و مشتەرییەکانیدا، خاڵە لاوازەکانیان و تایبەتمەندییەکانی زەوقیانی بۆ دەردەکەوت تەنانەت پێش ئەوەی بیانناسێت. ئەو لە بەکارهێنانی ئەم تاکتیکەدا لەسەر هێنری فۆرد نائومێد بوو. چەند مانگێکی پێچوو تا لەو خراپ حوکمدانەی بێتەوە سەر سکە، هەم لەلایەنی دەروونی و هەم لەلایەنی داراییەوە. فۆرد لە جۆری کەسێکی خاکی و سادە بوو کە قابیلی هەراسانکردن نەبوو. ئەو بەرجەستەبووی کەسێك بوو کە وشەکانی بەمانا حەرفیەکەی وەردەگرت و وێنابیەکی پێویستی نەبوو بۆ فریودران. لەو کاتە بەدوا، دوڤین وزەکانی خۆی پاشەکەوت کرد بۆ مێلۆنەکان و مۆرگانەکانی جیهان- پیاوانی بایی پێویست زیرەك بۆ ئەو کە بکەونە ناو تەڵەکانیەوە.

کلیلی دەسەڵات

توانای پێوانەکردنی خەڵك و زانینی ئەوەی کە مامەڵە لەگەڵ کێدا دەکەیت گرنگترین شارەزایەتییە لە کۆکردنەوە و پاراستنی دەسەڵاتدا. بەبێ ئەمە تۆ کوێریت: نەك تەنیا تۆ خەڵکی نەگونجاو بریندار دەکەیت، بەڵکو تۆ جۆرە هەڵەکان هەڵدەبژێریت بۆئەوەی ئیشیان لەسەر بکەیت و پێت وایە مەرایی خەڵکێك دەکەیت لەکاتێکدا کە بە ڕاستی دەیانشکێنیت. پێش هەر هەنگاوێك، نیشانەکەت نەبارە ئیحتیمالیەکەت هەڵسەنگێنە. ئەگینا کات بەفیڕۆ دەدەیت و هەڵە دەکەیت. لاوازییەکانی خەڵك، دیوەکانی شانازی و

نائەمنییان بخوێنەرەوە. ناوەوە و دەرەوەیان بناسە پێش ئەوەی ئەنانەت بڕیار بدەیت ئاخۆ مامەڵەیان لەگەڵ بکەیت یان نا.

دوو قسەی کۆتایی وریابوون: یەکەم، لە حوکمدان و پێوانەکردنی نەیارەکەتدا، قەت پشت بە غەریزەکانت مەبەستە. تۆ گەورەترین هەڵە دەکەیت ئەگەر پشت ئەستوور بیت بە پێوەری وەها ناڕێك. هیچ شتێك ناتووانێت شوێنی کۆکردنەوەی مەعریفەی کۆنکریتی بگرێتەوە. بۆ ماوەیەك نەیارەکەت بخوێنەرەوە و سیخوڕی بەسەرەوە بکە، ئەمە لە دوورمەودادا کەڵکی دەبێت.

دووەم، قەت متمانە بە ڕواڵەتەکان مەکە. هەر کەسێك کە دڵی ماری هەیە دەتووانێت نمایشی بەزەیی بکات بۆ داپۆشینی. کەسێك کە لە ڕووکەشدا توندە زۆرجار لەناوەوەڕا ترسنۆکێکە. فێر بە ئەودیوی ڕووکارەکان و هاودژییەکانیان ببینیت. قەت متمانە مەکە بەو فێرژنەی کە خەڵکی لەخۆیانی پیشان دەدەن- ئەمە تەواو متمانەپێنەکراوە.

وێنە: ڕاوچی. ئەو هەمان تەڵەی ڕێوییەك بۆ گورگێك نانێتەوە. ئەو چەشتە لە شوێنێك دانانێت کە کەس بەلایدا نەڕوات. ئەو بەتەواوی نێچیرەکەی، خووەکانی و دیوە شاراوەکانی دەناسێت و بەو پێیە ڕاوی دەکات.

دەسەڵات: قەناعەت بکە کە، کەسی ناچیزە و ناگرنگ بوونیان نییە، دەشێ هەندێ جار هەر ئەوانە دەسەڵاتێکیان هەبێت بەکەڵکی تۆ بێت کە ئەم کەڵکە بوونی نابێ ئەگەر تۆ جارێك لە جاران برینداریان بکەیت. زۆر جاران هەڵەکان بیر دەچینەوە، بەڵام بریندارکردن قەت بیر ناچێتەوە. نەفسیەتمان هەمیشە بیری دەمێنێت.

(لۆرد چێستەرفیلد، ١٦٩٤-١٧٧٣)

پێچەوانەکردنەوە

ج چاکەیەکی مومکین دەشێت لە نەزانی لەمەڕ ئەوانیترەوە بێت؟ فێر بە لە بەرخەکانەوە شێرەکان بناسیتەوە ئەگینا باجەکەی بدە. پەیڕەوی لەم یاسایە بکە لەوپەڕیدا، پێچەوانەبوونەوەی نییە.

یاسای ژماره ۲۰

خۆت بەکەسەوە پابەند مەکە

حوکم

ئەو کەسە گەمژە بوو کە پەلەی کرد لە لایەنگیریدا. خۆت پابەند مەکە بەهیچ لایەنێك یان دۆزێك جگە لە خۆت. بە بەرقەرارکردنی سەربەخۆیی خۆت، دەبیتە گەورەی ئەوانیتر- یاریکردن بە خەڵك لەدژی یەکتری، وەها لێکردنیان کە شوێن تۆ بکەون.

بەشی ۱: خۆت پابەند مەکە بە کەسەوە، بەڵام با هەمووان مەرایيت بۆ بکەن

ئەگەر تۆ رێگە خۆش بکەیت بۆ خەڵکی تا هەست بکەن خاوەنی تۆن، بە هەر رادەیەك بێت، هەموو دەسەڵاتێك بەسەریاندا لەدەست دەدەیت. بە پابەندنەبوون بە سۆزەکانت، ئەوا ئەوپەڕی هەوڵی خۆیان دەدەن بەدەستت بێنن. لاتەریك بە و ئیتر تۆ ئەو دەسەڵاتە بەدەست دێنیت کە لە گرنگیدان و ئارەزووی نائومێدانەیانەوە دێت. رۆڵی شاژنی پاکیزە ببینە: هیوایان بدەرێ بەڵام قەت دڵنیایان مەکە.

پەیڕەویکردن لە یاساکە

کاتێك شاژنە ئەلیزابێسی یەکەم لە ١٥٥٨دا هاتە سەر تەختی شاهانەی ئینگلتەرە، زۆر شت هەبوو بکرێت بۆ دۆزینەوەی مێردێك بۆی. پرسەکە لە پەرلەمان قسەی لەسەر کرا و بابەتێکی سەرەکی وتوێژەکان بوو لەنێو ئینگلیزەکانی هەموو چینەکاندا. ئەوان

زۆرجار ناکۆك بوون لەسەر ئەوەی دەبێ شاژن شوو بە کێ بکات، بەلام هەمووان پێیان وابوو دەبێ ئەو چەندەی دەکرێ زوو شوو بکات، چونکە دەبێ بۆ هەر شاژنێك، پاشایەك هەبێت و دەبێ میراتگر بۆ مەملەکەتەکە بخاتەوە. مشتومڕەکان بۆ ماوەی سالانێك گەرم و گوڕ بوون. لەهەمان کاتدا قۆزترین و شیاوترین زگورتییەکان لە قەلەمڕەوەکەدا- سێر ڕۆبەرت دودلی، ئێرلی سەسێکس، سێر والتەر ڕاله- کێبڕکێیان بوو بۆ دەستی ئەلیزابێس. ئەو، ئەوانی سارد نەدەکردەوە، بەلام پێنەدەچوو پەلەشی بێت و ئاماژەکانی لەمەڕ ئەوەی کە کام پیاوە دەشێ دلخوازی بێت، زۆرجار هاودژ و ناکۆك بوون. لە سالی ١٥٦٦دا، پەرلەکان وەفدێکی بۆ لای ئەلیزابێس نارد و هانیدا هاوسەرگیری بکات پێش ئەوەی ئەوەندە پیر بێت کە نەتوانێ وەچە بخاتەوە. ئەو مشتومڕی نەکرد، نە وەفدەکەشی نائومێد کرد، بەلام لەگەل ئەوەشدا هەر وەك پاکیزەیەك مایەوە.

ئەو گەمە ناسکەی ئێلیزابێس لەگەل داخوازیکەرانیدا کردی، پەیتا پەیتا ئەوی کرد بە بابەتی چەندەها فەنتازیای سێکسی و بابەتی پەرستنێکی ئایینی. سیمۆن فۆرمەنی پزیشکی دەربار، یادداشتەکانی بەکارهێنا بۆ وەسفکردنی خەونی بەژنکردنی ئەلیزابێس. وێنەکێشەکان ئەویان وەك دایانا و خوداوەندەکانی تر نیواند. ئێدمۆند سپێنسەر و ئەوانیتر هۆنراوەی پیاهەلوتنیان بۆ شاژنی پاکیزە نووسی. ئەو وەکو "ئیمپراتۆرەی جیهان" ئاماژەی پێکرا، ئەو "پاکیزە ڕەوشتبەرزە"ی کە حوکمی جیهان دەکات و ئەستێرەکان دەهێنێتە جولە. لە وتوێژێکدا لەگەل ئەو، داخوازیکەرە نێرینەکانی، گوزارشتی سێکسی ئازایانەیان بەکاردەهێنا، جورئەتێك کە ئەلیزابێس لاری نەبوو لێیان. ئەو هەموو ئەو شتەی لەتوانایدابوو کردی بۆئەوەی ئارەزوومەندییان ببزوێنێت و لەهەمان کاتدا دوور لەخۆیان بهێلێتەوە.

لە سەرانسەری ئەوروپادا، پاشا و میرەکان دەیانزانی کە هاوسەرگیرییەك لەگەل ئەلیزابێس دەشێ کۆتایی بەهاوپەیمانییەك بێنێت لەنێوان ئینگلتەرە و هەر ولاتێکی تردا. پاشای ئیسپانیا داوای کرد، وەك چۆن میری سوید و دیوکی نەمسا داوایان کرد، ئەو بە ڕێزەوە هەموانی ڕەت کردەوە.

پرسی دیپلۆماسیی گەورەی ڕۆژگاری ئەلیزابێس ڕووبەڕووی یاخیگەری زەوییە نزمەکانی فلاندەرز و هۆڵەندییەکان بووەوە کە کە ئەو کاتە بەشێك بوون لە خاوەندارێتی ئیسپانیا. دەبووایە ئینگلتەرە هاوپەیمانێتی لەگەڵ ئیسپانیا بشکاندایە و فەرەنسای وەکو هاوپەیمانی سەرەکی لە کیشوەرەکەدا هەڵبژاردایە و لەوێوە هانی سەربەخۆیی فلاندەرزەکان و هۆڵەندییەکانی بدایە؟ بەهاتنی ١٥٧٠، وا پێدەچوو هاوپەیمانییەك لەگەڵ فەرەنسا ژیرانەترین هەنگاوی ئینگلتەرە بێت. فەرەنسا دوو پیاوی شەرعی لە خوێنی خانەدانەکان هەبوو، دوکەکانی ئانجۆ و ئالێنچۆن، برایانی پاشای فەرەنسا. ئایا هیچ کامیان هاوسەرگیری لەگەڵ ئەلیزابێس دەکرد؟ هەردووکیان خاڵی بەهێزیان هەبوو و ئەلیزابێس هیوای هەردووکیانی بە زیندوویی هێشتەوە. پرسەکە بۆ ساڵانێك درێژەی هەبوو. دوکی ئانجۆ چەند سەردانێکی بۆ ئینگلتەرە ئەنجامدا، ئەلیزابێسی بە ئاشکرا ماچ کرد، تەنانەت بە ناوی نازدارانە بانگی کرد، ئەو وەها دیار بوو کە وەڵامگۆی سۆزەکانی بێت. لەهەمان کاتدا، لەکاتێکدا کە ئەو لەگەڵ دوو براکەدا گفت و لفتی هەبوو، پەیماننامەیەك واژۆ کرا کە ئاشتیی لەنێوان فەرەنسا و ئینگلتەرەدا هێنایە کایەوە. بەهاتنی ١٥٨٢، ئەلیزابێس هەستیکرد کە دەتوانێ پەیوەندییە ڕۆمانسییەکە بپچڕێنێت. بەتایبەت لە حاڵەتی دوکی ئانجۆدا، بە ئاسودەییەوە ئەمەی کرد: لەپێناو دیپلۆماسیدا ئەو ڕێگەی بەخۆیدابوو تا لەلایەن پیاوێکەوە مەرایی بکرێت کە ئەو نەیدەتوانی بەرگەی ئامادەبوونەکەی بگرێت و لەڕووی جەستەییەوە بە درێو دەیبینی. هەر کە ئاشتی نێوان فەرەنسا و ئینگلتەرە مسۆگەر بوو، ئەو هەتا توانی بە ئەدەبەوە دوکە زمان لوسەکەی ڕەت کردەوە.

بەهاتنی ئەو کاتە ئەلیزابێس زۆر لەوە بەتەمەنتر بوو منداڵ بخاتەوە. ئەو بەم پێیە توانی بەشی دواتری ژیانی بەو شێوەیەی دەیویست بەسەر ببات و وەکو ژانی پاکیزە کۆچی دوایی کرد. ئەو هیچ میراتگرێکی ڕاستەوخۆی لەدوای خۆی جێ نەهێشت، بەڵام لەماوەیەکی ئاشتی و چالاکیی کەلتووریی بێ پێشینەدا حوکمی کرد.

ئەلیزابێس پاساوێکی باشی هەبوو بۆئەوەی هاوسەرگیری نەکات: ئەو شایەتی هەڵەکانی ماری شاژنی سکۆتلەندە بوو کە ئامۆزای بوو. بەهۆی بەرەنگارییان بەرانبەر بیرۆکەی فەرمانڕەواییکردنیان لەلایەن ژنێکەوە، سکۆتلەندییەکان چاوەڕوانی ئەوەیان دەکرد ماری هاوسەرگیری بکات و هاوسەرگیرییەکەی ژیرانە بێت. هاوسەرگیری لەگەڵ بیانیدا نەخوازراو بوو، مەیل بۆ ماڵێکی خانەدانی دیاریکراو دەرگای ڕکەبەرێتییەکی خەمناکی دەرکردەوە. لە کۆتاییدا، ماری لۆرد دارنلی هەڵبژارد کە کاسۆلیك بوو. لەم کردارەیدا، ئەو کینەی پرۆتێستانتەکانی سکۆتلەندە و پەشێویی ناکۆتای بزرواند.

ئەلیزابێس دەیزانی هاوسەرگیری زۆرجار دەتوانێ سەر بکێشێت بۆ کۆتاییهاتن بە فەرمانڕەوای مێینە: بە هاوسەرگیری و پابەندبوون بە هاوپەیمانێتییەك لەگەڵ لایەنێك یان وڵاتێك، شاژن دەگلێتە ناو ئەو ململانێیانەی کە لە هەڵبژاردنی خۆی نین، ئەو ململانێیانەی کە دەشێ بۆ دواجار ئەو سەرنگون بکەن یان بەرەو جەنگێکی بێ ئاکام ببەن.

هەروەها، مێردەکە دەبێتە فەرمانڕەوای دیفاکتۆ و زۆرجار هەوڵ دەدات ژنەکەی کە شاژنە، وێڵ بکات، هەروەك دارنلی هەوڵیدا خۆی لە ماری قوتار بکات. ئەلیزابێس باش پەندی لە وانەکە وەرگرت. ئەو وەکو فەرمانڕەوا دوو ئامانجی هەبوون: خۆلادان لە هاوسەرگیری و خۆلادان لە جەنگ. ئەو توانی ئەم ئامانجانە لە ڕێگەی خستنەڕووی ئەگەری هاوسەرگیری بۆ پێکهێنانی هاوپەیمانێتی، توانی ئەو ئامانجانە لێکبدات. ئەو ساتەوەختەی کە ئەو پابەند بوو بە هەر تاکە داخوازیکەرێك ئەو ساتەوەختە دەبوو کە دەسەڵاتی لەدەست دەدا. دەبووایە ئەو ڕاز و ئارەزوو دروست بکات و قەت هیواکانی کەس وشك نەکات و قەتیش مل نەدات.

بەدرێژایی گەمەی گفت و لفت خۆشی و کشانەوە کە تەمەنێکی خایاند، ئەلیزابێس بەسەر وڵات و هەر پیاوێکیشدا زاڵ بوو کە دەیویست بەدەستی بێنێت. وەکو سەنتەری

هۆش و بایەخپێدان، ئەو باڵادەست بوو. بە هێشتنەوەی سەربەخۆیی لەسەروو هەموو شتێکەوە، ئەلیزابێس دەسەڵاتەکەی پاراست و خۆی کردە بابەتی پەرستن.

پێم باشە دەرۆزەکەر بم و زگورت بم نەک شاژن و هاوسەردار.

شاژنە ئەلیزابێسی یەکەم، ١٥٣٣–١٦٠٣

کلیلی دەسەڵات

لەبەرئەوەی دەسەڵات تا ڕادەیەکی زۆر بەندە ڕوواڵەتەکانەوە، دەبێ فێری ئەو فێڵانە بیت کە وێنەکەت جوان دەکەن و پەرە پێدەدەن. ڕەتکردنەوەی پابەند بوون بە کەسێک یان گروپێک یەکێکە لەمانە. کاتێک تۆ پاشەکشێ دەکەیت، تۆ نەک تووڕەیی بەڵکو جۆرێک لە ڕێز دەجوڵێنیت. تۆ ڕاستەوخۆ بەهێز دیاریت چونکە خۆت دەکەیتە کەسێکی نەگیراو، نەک ئەمەی پەنا ببەیتە بەر گرو یان پەیوەندی، وەک ئەوەی زۆربەی خەڵکی دەیکەن. ئەم پرشنگەی دەسەڵات تەنیا لەگەڵ کاتدا گەشە دەکات. لەکاتێکدا کە ناوبانگت بۆ سەربەخۆیی گەشە دەکات، خەڵکێکی زۆر و زۆرتر ئارەزووت دەکەن، دەیانەوێ ئەو کەسە بن کە تۆ پابەند دەکەن. ئارەزوو وەکو ڤایرۆس وایە: ئەگەر ئێمە ببینین کەسێک لەلایەن خەڵکی ترەوە ئارەزوو دەکرێت، ئێمەش ئارەزووی دەکەین.

ئەو ساتەی کە تۆ پابەند دەبیت، جادووەکە نامێنێت. تۆ وەکو هەر کەسێکی ترت لێدێت. خەڵکی هەموو جۆرە هەوڵێك دەدەن تا پابەندت بکەن. ئەوان دیاریت دەدەنێ، چەندەها چاکەت لەگەڵ دەکەن، هەمووشی بۆئەوەی بتخەنە ژێر بەرپرسیارێتییەکەوە. سەرنج و هۆشی خەڵك بجوڵێنە، ئارەزوومەندییان ختوکە بدە، بەڵام بەهیچ شێوەیەکی پابەند مەبە. دیاری و چاکە قبوڵ بکە ئەگەر حەز دەکەیت، بەڵام وریا بە لەناختدا لاتەریکی بایەخ نەدانی خۆت بپارێزە. تۆ ناتوانیت بێ نیاز ڕێگە بە خۆت بدەیت هەست بە ئەرکدارێتی بەرانبەر هیچ کەسێك بکەیت.

لەگەڵ ئەوەشدا، بیرت بێت: ئامانجەکە بریتی نییە لە ساردکردنەوەی خەڵك، یان ئەمەی کە وەها پیشان بدەیت ناتوانیت پابەند بیت. وەکو شاژنی پاکیزە، پێویستە لە

مەنجەڵەکە وەربدەیت، بایەخ و ئارەزوومەندیی بجووڵێنیت، خەڵکی بە ئەگەری ئەوەی تۆ بەدەست بێنن بەکێش بکەیت. پاشان دەبێ تۆ ناوبەناو مل بۆ ئەرکێز و سەرنجیان بدەیت- بەڵام قەت ئەوەندە دوور مەڕۆ.

سەرباز و دەوڵەتمەداری یۆنانی (ئالسیبیادیس) ئەم یارییەی بە نایابی ئەنجامدا. ئەوە ئالسیبیادیس کە ئیلهامبەخش و ڕێنوێنی ڕەوەکەشتی جەنگیی گەورەی ئەسینایییەکان بوو کە (سیسیلی)یان لە ٤١٤ی پێش زاییندا داگیر کرد. کاتێك ئەسینایییە ئیرەیی بەرەکان گەڕانەوە ماڵەوە، هەوڵیاندا بیهێننە خوارەوە بە تۆمەتبارکردنی بە بە تۆمەتی ساختە، ئەو چووە پاڵ دوژمن، سپارتاکان، لەبری ڕووبەڕووبوونەوەی دادگایی لە زێدی خۆی. پاشان پاش ئەوەی ئەسینایییەکان لە (سیراکیوس) شکستیان پێهێنرا، ئەو سپارتای جێهێشت و چووە وڵاتی فارس، ئەگەرچی دەسەڵاتی سپارتا ئێستا لە زیادبووندا بوو. لەگەڵ ئەوەشدا، ئێستا هەم ئەسینایییەکان و هەم سپارتاکان ئالسیبیادیسیان دەدوواند بەهۆی کاریگەرییەکەیەوە لەسەر فارسەکان و فارسەکان ڕێزیان بەرانبەر دەنوواند بەهۆی دەسەڵاتەکەیەوە بەسەر ئەسینایییەکان و سپارتاکاندا. ئەو بەڵێنی بە هەموو لایەنەکاندا بەڵام پابەندی هیچیان نەبوو و لە کۆتاییدا هەموو کارتەکانی بەدەستەوە بوو.

ئەگەر تۆ خەون بە کاریگەری و دەسەڵاتەوە دەبینی، تاکتیکی ئالسیبیادیس تاقی بکەرەوە: خۆت بخەرە نێوان هێزە ڕکابەرەکان. بە بەڵێنی یارمەتیت لایەنێك بەکێش بکە، لایەنەکەی تر هەمیشە دەیەوێ هەنگاوێك زیاتر لە دوژمنەکەی بچێتە پێش، ئەویش شوێن تۆ دەکەوێت. لەکاتێکدا کە هەر لایەنێك لە لایەنەکان کێبڕکێ لەسەر هۆش و سەرنجی تۆ دەکەن، تۆ دەستبەجێ وەکو کەسێکی خاوەن کاریگەری و سەنگ دەردەکەویت. دەسەڵاتێکی زۆرتر دێتە بەر دەستت بە بەراورد بەو حاڵەتەی کە تۆ بەخێرایی پابەند بوویتایە بە لایەنێکەوە. بۆئەوەی ئەسپی خۆت لەم تاکتیکە دا تاو بدەیت پێویستە لەناوەوەڕا ئازاد بیت لە تێوەگلانە هەستییەکان و لە

دەسەلاتگرتنەدەستتدا هەموو ئەوانەی دەوروبەرت وەکو بوکەڵە ببینیت. تۆ ناتووانیت ڕێگە بە خۆت بدەیت ببیتە خزمەتکار بۆ هیچ دۆزێك.

لە گەرمەی هەڵبژاردنە سەرۆکایەتییەکەی ١٩٦٨ی ئەمریکادا، هێنری کیسینجەر پەیوەندییەکی تەلەفۆنی لەگەڵ تیمی ڕیچارد نیکسۆن ئەنجامدا. کیسینجەر هاوپەیمان بوو لەگەڵ نیلسۆن ڕۆکفێلەر کە بەشێوەیەکی ناسەرکەوتووانە سۆراخی پالاوتنی کۆماری کرد. ئێستا کیسینجەر پێشنیاری کرد زانیاریی ناوەکی لەبارەی دانوستانەکانی ئاشتی لە ڤێتنام بخاتە بەردەم کەمپی نیکسۆن کە ئەو کاتە لە پاریس لەئارادا بوو. ئەو پیاوێکی لە تیمی دانوستاندا هەبوو کە لەبارەی دوایین بەرەوپێشچوونەکان ئاگاداری دەکردەوە. تیمی نیکسۆن بە خۆشحاڵییەوە ئەم ئۆفەرەی قبوڵ کرد.

لەهەمان کاتدا، کیسینجەر لە پاڵێوراوی دیموکراتەکان، هوبێرت هومفێری نزیک دەکەوتەوە و پێشنیاری یارمەتیدانی کرد. کەسانی نزیك لە هومفێری داوای زانیاریی ناوەکییان لەبارەی نیکسۆن لێکرد و ئەویش خستیەڕوو. کیسینجەر بە کەسانی نزیك لە هومفێری وت "بزانن، من ساڵانێك بوو ڕقم لە نیکسۆن بووە". لە ڕاستیدا ئەو گرنگی بەهیچ کام لەلایەکان نەدەدا. ئەوەی کە بە ڕاستی دەیویست بەدەستیهێنا: بەڵێنی پۆستێکی بەرزی کابینەکە هەم لە نیکسۆن و هەم لە هومفێری. هەر کەسێکیان هەڵبژاردنی ببردایەتەوە، پۆستەکەی کیسینجەر مسۆگەر بوو.

بێگومان، براوەکە نیکسۆن بوو کیسینجەر بەم پێیە پۆستەکەی لە کابینەکەی ئەو بەدەستهێنا. تەنانەت ئەو وریا بوو لەوەی قەت وەکو پیاوی نیسکۆن دەرنەکەوێت. کاتێك نیکسۆن لە ١٩٧٢دا هەڵبژێردرایەوە، پیاوانی زۆر لەو بەئەمەکتر بۆ نیکسۆن لەسەر کار لابران. کیسینجەر هەمیشە تاکە کاربەدەستی بەرزی نیکسۆن بوو کە لە سکاندڵی وەتەرگەیت قوتاری بوو و لە کابینەی سەرۆکی دواتر، جیراڵد فۆردیشدا خزمەتی کرد. بە هێشتنەوەی کەمێك دوورایی، لەسەردەمە پەشێوەکاندا بەرگەی گرت.

ئەو کەسانەی ئەم ستراتیژە بەکار دێنن، زۆرجار تێبینی دیاردەیەکی سەیر دەکەن: ئەو خەڵکەی بەپەلە دەپرژێنە سەر پشتیوانی ئەوانیتر، ڕێزێکی کەم لە پرۆسەکەدا

بەدەست دێنن، چونکە پارەتییەکەی بەئاسانی بەدەست دەخرێت، لەکاتێکدا کە ئەوانەی هەڵوەستە دەکەن، خۆیان بە دەورەدراو بە تکاکار دەبیننەوە.

کاتێك پیکاسۆ، پاش ساڵانی سەرەتای هەژاری، ببووە سەرکەوتووترین هونەرمەند لە جیهاندا، خۆی پابەند نەکرد بەم مامەڵەکار یان ئەو مامەڵەکارەوە، هەرچەندە ئەوان ئێستا لە هەموو لایەکەوە بە ئۆفەری سەرنجراکێش و بەڵێنی گەورە دەوریان دابوو. لەبری ئەمە، ئەو وا خۆی دەرخست کە بایەخ بە خزمەتگوزارییەکانیان نادات. ئەم تەکنیکە ئەوانی شێتگیر کرد و لەکاتێکدا کە بۆ بەدەستهێنان لە ململانێدا بوون، نرخەکانی ئەو بەرز دەبووەوە. کاتێك هێنری کیسینجەر، وەکو وەزیری دەرەوە ویستی لەگەڵ یەکێتی سۆڤێتدا پەیوەندییەکان ئاسایی بکاتەوە، هیچ سازشێك یان ئاماژەی ئاشتەوایی بەدەستەوە نەدا، بەڵکو لەبری ئەمە گفتخۆشی لەگەڵ چیندا نوواند. ئەمە بووەهۆی توڕە بوون و هەروەها ترسانی سۆڤێتییەکان– ئەوان هەنوکە لەڕووی سیاسییەوە گۆشەگیر ببوون و لە گۆشەگیریی زیاتر دەترسان ئەگەر ئەمریکا و چین لێك نزیك ببوونایەوە. هەنگاوەکەی کیسینجەر ئەوان بەرەو مێزی دانوستان ئاراستە کرد. تاکتیکەکە بە بەکێشکردندا هاوتەرییێکی هەیە: ستێندال دەڵێت، کاتێك تۆ دەتەوێ ژنێك بەکێش بکەیت، یەکەم جار مەرایی خوشکەکەی بکە.

لاتەریك بە و خەڵکی خۆیان بە پیرتەوە دێن. ئەمە دەبێتە تەحەدییەك بۆیان تا سۆزی تۆ بەدەست بێنن. تا ئەو جێیەی کە لاسایی شاژنی پاکیزە دەکەیتەوە و هیواکانیان دەگەشێنیتەوە، تۆ وەکو موگناتیسێکی هۆش، سەرنج و ئارەزوو دەمێنیتەوە.

وێنە: شاژنی پاکیزە. سەنتەری هۆش، ئارەزوو و پەرستن. بەوەی کە ملی بۆ تاکە داخوازیکەرێك نەدا، شاژنی پاکیزە وایلێکردن لە دەور و خولیدا بێن و بچن وەکو هەسارەکان، بێ ئەوەی بتوانن لە مەدارەکەی دەربچن و نە بشتوانن لەوە زیاتر لێی نزیك بکەونەوە.

دەسەڵات: خۆت پابەند مەکە بە هیچ کەسێك یان هیچ شتێك، چونکە ئەمە دەتکاتە کۆیلە، کۆیلەی هەموو کەسێك...لەسەروو هەموو شتێکەوە، خۆت لە پابەندبوون و کۆت و بەندەکان لابدە- ئەمانە ئامرازی کەسێکی ترن بۆئەوەی بتهێنێتە ناو دەسەڵاتی خۆیەوە...

(بالتازار گراسیەن، ١٦٠١-١٦٥٨)

بەشی ٢: پابەند مەبە بە هیچ کەسیکەوە- خۆت تێکەڵ مەکە

ڕێگە بە خەڵك مەدە ڕاتکێشنە ناو شەڕ و دەمەقاڵێ ناچیزەکانیان. ئارەزوومەند و پشتیوان دیار بە، بەڵام ڕێگەیەك بدۆزەرەوە بۆ ئەوەی بێلایەن بمێنیتەوە. ڕێگە بەوانیتر بدە شەڕەکە بکەن لەکاتێکدا کە تۆ دوور بوەستە، تەماشا بکە و چاوەڕێ بە. کاتێك لایەنە شەڕکەرەکان باش بن و ماندوو بوون ئەوا ئیتر پێگەیشتوون بۆئەوەی لێیان هەڵبژێریت. لە ڕاستیدا تۆ دەتوانیت ئەوە بکەیتە پراوەیەك کە دەمەقاڵێ لەنێوان خەڵکی تردا بوروژێنیت و پاشان پێشنیاری نێوانگیری بکەیت، وەکو نێوانگیرێك دەسەڵات بەدەست بێنیت.

پەیڕەویکردن لە یاساکە

بە سەدەی پانزەدا، بەهێزترین دەوڵەتشارەکان لە ئیتاڵیا- ڤینیسیا، فلۆرێنس، ڕۆم و میلان- خۆیان لە دەمەقاڵێیەکی بەردەوامدا بینییەوە. فەرەنسا و ئیسپانیا کە بەسەر سەریانەوە وەستابوون، ئامادەبوون هەرچییەك بیتوانن لە هێزە لاوازبووەکانی ئیتالیا بەدەستی بێنن. ئەوەشی کە لە ناوەڕاستدا گیری خواردبوو دەوڵەتی بچوکی (مانتوا) بوو لەلایەن دوکی گەنج، جیانفرانسیسکۆ گۆنزاگا، فەرمانڕەوایی دەکرا. مانتوا لەڕووی ستراتیژییەوە کەوتبووە باکووری ئیتالیا و پێدەچوو تەنیا پەیوەندی بە کاتەوە هەبێت

پێش ئەوەی یەکێك لە هێزەکانی قوتی بدات و چیتر وەکو مەملەکەتێکی سەربەخۆ بوونی نەمێنێت.

گۆنزاگا جەنگاوەرێکی توند و فەرمانڕەوایەکی لێهاتوو بوو و بووە ژەنەراڵێکی بەکرێگیراو بۆ هەر لایەنێك کە باشترین پارەی پێبدایە. لە ساڵی ۱٤۹۰دا، هاوسەرگیری لەگەڵ ئیزابێلا دێست کرد، کچی فەرمانڕەوای قەڵەمڕەوی دوکی (فێرارا). لەبەرئەوەی ئەو ئێستا بەشی هەرە زۆری کاتەکەی دوور لە مانتوا بەسەر دەبرد، ئیزابێلا وای بە بیردا هات کە ئەو لەبری ئەم فەرمانڕەوایی بکات.

یەکەمین تێستی ڕاستەقینەی ئیزابێلا وەکو فەرمانڕەوا لە ۱٤۹۸دا بوو کاتێك پاشا لویسی دوانزەهەمی فەرەنسا خەریکی ئامادەکردنی سوپا بوو بۆ هێرشکردنە سەر میلان. لە بەرگی فریودەرانەی هەمیشەییاندا، دەوڵەتانی ئیتالیا دەستبەجێ بەدوای ڕێکەگەلێکدا گەڕان بۆ قازانجکردن لە تەگەرەکانی میلان. پاپا ئەلێکساندەری شەشەم بەڵێنیدا تێکەڵ نەبێت، لەوێوە سەربەستی تەواوی دایە فەرەنسییەکان. ڤێنیسیەکانیش ئاماژەی ئەوەیاندا کە یارمەتی میلان نادەن— و لەبەرانبەر ئەمەدا، ئەوان هیوای ئەوەیان هەبوو فەرەنسییەکان (مانتوا)یان بدەنێ. فەرمانڕەوای میلان، لۆدۆڤیسۆ سفۆرزا، لەپڕێکدا خۆی بەتەنیا و دەست لێبەردراو بینییەوە. ئەو ڕوویکردە ئیزابێلا دیست، یەکێك لە هاوڕێ هەرە نزیکەکانی (هەروەها دەنگۆی ئەوەش هەبوو مەعشوقی بێت) و لێی پاڕایەوە تا دوکی گۆنزاگا ڕازی بکات تا یارمەتی بدات. ئیزابێلا هەوڵیدا، بەڵام مێردەکەی ڕاڕا بوو، چونکە دۆزی (سفۆرزا)ی بە نائومێدبەخش بینی. بۆیە، لە ۱٤۹۹دا، لویس هەڵیکوتایە سەر میلان و بە ئاسانی گرتی.

ئێستا ئیزابێلا ڕووبەڕووی تەنگژەیەك دەبووەوە: ئەگەر تۆ لەگەڵ لۆدۆڤیسۆ بەئەمەك بووایە، فەرەنسییەکان لەدژی هەنگاویان دەنا. بەڵام ئەگەر لەبری ئەمە، خۆی لەگەڵ فەرەنسا ڕێك بخستایە، لە شوێنی تری ئیتاڵیا دوژمنی بۆ خۆی پەیدا دەکرد، بە (مانتوا)شەوە کە لویس بۆ دواجار لێی کشایەوە. ئەگەر بۆ یارمەتی ڕووی بکردایەتە ڤێنیسیا یان یان ڕۆم ئەوا بە ئاسانی (مانتوا)یان لە ژێر ڕووپۆشی یارمەتی ئەودا قوت

دەدا. لەگەڵ ئەوەشدا ئەو دەبوایە شتێك بكات. پاشای بەتوانای فەرەنسا لە نزیكەوە چاودێری كرد: ئەو بڕیاریدا دۆستایەتی بكات، وەك چۆن پێش ئەم دۆستایەتی لۆدۆڤیسۆ سفۆرزای كردبوو- بە دیاریی سەنجڕاكێش، نامەی ژیرانە و ئەگەری هاوەڵێتیكردنی، چونكە ئیزابێلا ژنێك بوو بە جوانی و سیحرە نایابەكەی ناسرابوو.

لە ١٥٠٠دا لویس بانگهێشتی ئیزابێلای كرد بۆ ئاهەنگێكی گەورە لە میلان بۆ ستایشكردنی سەركەوتنەكەی. لیۆناردۆ داڤینچی شێرێكی میكانیكی گەورەی بۆ بۆنەكە بونیاد نا: كاتێك شێرەكە دەمی كردەوە، گوڵی لیلی فرێش لە دەمی هاتە دەرەوە، كە ڕەمزی ئەمەكدارێتی فەرەنسا بوو. لە ئاهەنگەكدا، ئیزابێلا یەكێك لە درێسە جوانەكانی پۆشی (ئەو گەورەترین دۆلابی جلوبەرگی هەبوو) و هەر بەو شێوەیەی كە هیوای دەخواست، سیحری لە لویس كرد كە هەموو خانمەكانی تری فەرامۆش كرد و هەوڵیدا بكەوێتە ژێر سەرنجی. ئیزابێلا بەزوویی بووە هاوەڵی بەردەوامی ئەو و لەبەرانبەر هاوڕێیەتییەكەیدا ئەو پەیمانیدا پارێزگاری لە سەربەخۆیی مانتوا بكات لە ڤینیسیا.

لەكاتێكدا كە مەترسییەك نەما، دانەیەكی تر كە نیگەرانكەرتر بوو سەریهەڵدا، ئەمجارە لەباشوورەوە و لە شێوەی قەیسەر (بۆرگیا)دا. لە سەرەتای ١٥٠٠ەوە، بۆرگیا بەشێوەیەكی بەردەوام بەرەو باكوور ڕێی دەكرد، بەناوی پاپا ئەلێكساندەری باوكییەوە هەموو ئەو مەملەكەتە بچوكانەی قوت دەدا كە لە ڕێگەیدابوون. ئیزابێلا بەتەواوی لە قەیسەر تێگەیشت: ئەو نە دەكرا متمانەی پێبكرێت نە بەشێوەیەك لە شێوەكان ئیهانە بكرێت. دەبوایە ئەو مەرایی بۆ بكرێت و لە دوور بهێڵرێتەوە. ئیزابێلا دەستیكرد بە ناردنی دیاری بۆی- بازەكان، سەگی خەڵات، بۆن، و دەیان ماسك، كە دەیزانی ئەو هەمیشە لەكاتی هاموشۆ بە شەقامەكانی ڕۆمدا دەیپۆشێ. ئەو نامەبەری بە سڵاو و ئەحواڵپرسی گەرم و گوڕەوە ناردن (هەرچەندە ئەم نامەبەرانەش وەكو سیخوڕ كاریان كرد). لە ساتێك لە ساتەكاندا قەیسەر پرسی ئاخۆ دەتوانێت هەندێ سەرباز لە (مانتوا) جێگیر بكات، ئیزابێلا بە ئەدەبەوە لە داواكە ساردی كردەوە، چونكە باش دەیزانی هەر كە سەربازەكان لە شارەكە جێگیر كران، قەت ناڕۆن.

تەنانەت لەکاتێکدا کە ئیزابێلا جادووی لە قەیسەر دەکرد، هەموو کەسی دەوری خۆی ئاگادار کردەوە لەوەی وریا بن قسەیەکی توند لەبارەی نەکەن، چونکە ئەو سیخوڕی لەهەموو شوێنێك هەبوو بچوکترین پاساوی بۆ داگیرکردن بەکار دەهێنا. کاتێك ئیزابێلا منالێکی هەبوو، داوای لە قەیسەر کرد ببێتە باوکی ناودێرکراوی. تەنانەت ئەو ئەگەری هاوسەرگیریی نێوان خانەوادەکەی خۆی و ئەوی هێنایە بەر باس. بەشێوەیەك لە شێوەکان هەموو ئەمە کاریگەر بوو، چونکە هەرچەندەی لە شوێنی تر هەموو شتێکی سەر ڕێگاکەی زەوتکرد، (مانتوا)ی وازلێهێنا.

لە ١٥٠٣دا، باوکی قەیسەر، ئەلێگزاندەر، کرد و چەند ساڵێك دواتر پاپای نوێ جولیەسی دووەم چووە جەنگەوە بۆ کردنەدەری سەربازانی فەرەنسی لە ئیتاڵیا. کاتێك فەرمانڕەوای فێرارا- ئالفۆنسۆ، برای ئیزابێلا- لایەنگیری فەرەنسییەکانی کرد، جولیەس بڕیاریدا هێرش بکات و ڕیسوای بکات. جارێکی تر ئیزابێلا خۆی لە ناوەڕاستدا بینییەوە: پاپا لەلایەکەوە، فەرەنسییەکان و براکەی لەلایەکی ترەوە. ئەو جوڕئەتی کرد کە لەگەڵ هیچ کامێکیاندا خۆی ڕێکنەخات، بەڵام ئیهانەکردنی هەر کامێکیشیان کارەساتبار دەبوو. جارێکی تر، ئەو گەمەیەکی دووفاقیانەی کرد کە تیایدا ئەسپی خۆی تاو دابوو. لەلایەکەوە بە گۆنزاگۆی مێردی وتبوو بۆ پاپا شەڕ بکات، کە دەیزانی ئەو زۆر توند شەڕ ناکات. لەلایەکی ترەوە ڕێگەی بە سەربازانی فەرەنسیدا بە مانتوا دا ڕەت بن بۆئەوەی بێنە هانای (فێرارا). لەکاتێکدا کە ئەو بە ئاشکرا سکاڵای ئەوەی دەکرد کە فەرەنسییەکان خاکەکەی ئەمیان "داگیر" کردووە، بە نهێنی زانیاریی بەنرخی پێدەدان. بۆئەوەی داگیرکردنەکە بۆ جولیەس مومکین بکات، تەنانەت وەها پیشانیدا کە فەرەنسییەکان خەریکی تاڵانکردنی (مانتوا)ن. جارێکی تر ئەمەش کاریگەر بوو: پاپا بەتەنیا (مانتوا)ی جێهێشت.

لە ١٥١٣دا، پاش گەمارۆیەکی درێژخایەن، جولیەس شکستی بە فێرارا هێنا و سەربازانی فەرەنسی کشانەوە. پاپا کە بەهۆی تەقەلاکەوە برستی لەبەر بڕابوو پاش

چەند مانگێك مرد. بە مردنی پاپا، سوری مۆتەکەناسای شەڕەکان و دەمەقاڵێ ناچیزەکان خۆیان چەندبارە کردەوە.

گۆڕانکارییەکی زۆر لەماوەی حوکمی ئیزابێلادا لە ئیتالیا ڕوویدا: قەیسەر بۆرگیا هات و ڕۆیشت، ڤینیسیا ئیمپراتۆریەتەکەی لەدەستدا، میلان داگیرکرا، فلۆرێنس بەرەو ناوابوون چوو و ڕۆم لەلایەن ئیمپراتۆری هابسبورگ، چارلزی پێنج تالان کرا. بەدرێژایی هەموو ئەمە، (مانتوا)ی بچوك نەك تەنیا بەرگەی گرت بەڵکو ژیایەوە. سامانەکەی و سەروەرییەکەی بۆ ماوەی سەدەیەك پاش مەرگی ئیزابێلا لە ۱۵۳۹دا، بە تۆکمەیی دەمایەوە.

لێکدانەوە

ئیزابێلا دیست بە ڕوونییەکی سەرسوڕهێنەوە لە بارودۆخی سیاسی ئیتالیا تێگەیشت: کاتێك تۆ لایەنگیری هەر هێزێکی مەیدانەکە دەکەیت، کارت لەکار ترازاوە. بەهێزەکەیان بەسەرتدا زاڵ دەبێت و لاوازەکە برستت لەبەر دەبڕێت. هەر هاوپەیمانێتییەکی نوێ سەر دەکێشێت بۆ دوژمنێکی نوێ و ئەم سوڕە ململانێی زۆرتر دەوروژێنێت، هێزەکانی تر ڕادەکێشرێنە ناوەوە، تا ئەو کاتەی کە تۆ چیتر ناتوانیت خۆت قوتار بکەیت. دواجار دەشێ تۆ بەهۆی برست لێبڕان بڕوخێیت.

ئیزابێلا تەنیا لەسەر ئەو ڕێڕەوە مەملەکەتەکەی ئاراستە کرد کە سەلامەت بوو. ئەو ڕێگەی بەخۆی نەدەدا لە ڕێگەی ئەمەك و وەفاداری بۆ دوك یان پاشا سەری بە فەتارەت بچێت. نە هەوڵیشی دەدا ئەو ململانێیە بوەستێنێت کە لە دەورووبەری هەڵدایسا- کە تەنیا ڕایدەکێشایە ناوی. لە هەر حاڵەتێکیشدا ململانێکە لە بەرژەوەندی ئەو بوو. ئەگەر لایەنە جیاجیاکان تا مردن دەجەنگان و لە پرۆسەکەدا هێزیان تیا نەدەما، ئەوان لە پێگەیەکدا نەبوون کە مانتوا قوت بدەن. سەرچاوەی هێزی ئیزابێلا توانای زیرەکانەی بوو بۆ ئەوەی وا دیار بێت کە بایەخ بە کێشەکانی هەر یەك لەلایەنەکان دەدات و

بەرژەوەندییەکانیان ڕەچاو دەکات، لەکاتێکدا کە بە ڕاستی بە هیچ کەسێکەوە پابەند نەبوو جگە لە خۆی و مەملەکەتەکەی.

کاتێك تۆ پێ دەنێیتە ناو شەڕێکەوە کە لە هەڵبژاردنی خۆت نییە، هەموو دەستپێشخەرییەك لەدەست دەدەیت. بەرژەوەندییەکانی شەڕکەران دەبنە بەرژەوەندییەکانی تۆ. تۆ دەبیتە ئامرازیان. فێر بە خۆت کۆنترۆڵ بکەیت، مەیلی سروشتیت بۆ لایەنگیری و چوونە ناو شەڕ کۆت بکەیت. دۆستانە و سەنجراکێش بە بۆ هەر کام لە لایەنە شەڕکەرەکان، پاشان لەکاتێکدا کە پێکدا دەدەن، بکشێوە. ئەوان لە هەر شەڕێکدا لاوازتر دەبن، لەکاتێکدا کە تۆ لەگەڵ هەر شەڕێکدا کە خۆتی لێ لادەدەیت، بەهێزتر دەبیت.

کلیلی دەسەلات

بۆئەوەی لە گەمەی دەسەلاتدا سەرکەوتوو بیت، دەبێت لە هەستەکاندا ئەسپی خۆت ناو بدەیت. بەلام تەنانەت ئەگەر لە بەدەستهێنانی خۆکۆنترۆلکردنێکی وەهادا سەرکەوتوو بیت، قەت ناتوانیت میزاجی ئەوانەی دەوروبەریت کۆنترۆڵ بکەیت. ئەمەش مەترسییەکی گەورە دەخاتەڕوو. زۆربەی خەڵك لە گێژاوی هەستەکاندا کار ڕەفتار دەکەن، بە بەردەوامی کاردانەوە پیشان دەدەن، دەمەقالێ و ململانێ دەوروژێنن. ئۆتۆنۆمی و خۆکۆنترۆلکردنت تەنیا هەراسانیان دەکات. ئەوان هەوڵ دەدەن ڕاتکێشنە ناو گێژەنەکە، لێت دەپاڕێنەوە لە شەڕە ناکۆتاکانیاندا لایەنگیری بکەیت و هەڵوێستت هەبێت یان ئاشتیان بۆ بەرقەرار بکەیت. ئەگەر تۆ وەلامگۆی تکا هەستییەکان بیت، ئەوا بەیتا پەیتا بۆت دەردەکەوێت کە کات و ئەقڵت بە کێشەکانیان ڕکێف کراوە. ڕێگە مەدە سۆز و بەزەییت قۆرخت بکەن. تۆ قەت ناتوانیت ئەم گەمەیە ببەیتەوە، ململانێکان تەنیا چەندقات زیاد دەکەن.

لەلایەکی ترەوە، تۆ ناتوانیت بەتەواوی لەلاوە بوەستیت، چونکە ئەمە ئیهانەیەکی ناپێویستی لێدەکەوێتەوە. بۆئەوەی گەمەکە بە ڕێکوپێکی بکەیت، دەبێ وەها دیاری

بیت کە گرنگی بە کێشەکانی خەڵك دەدەیت، تەنانەت هەندێ جار وا دیار بێت کە لایەنگیرییان دەکەیت. بەڵام لەکاتێکدا کە تۆ ئاماژەی ڕواڵەتییانەی پشتگیری پیشان دەدەیت، دەبێ وزەی ناوەوەت بپارێزیت لە ڕێگەی دوورەپەرێز هێشتنەوەی هەستەکانت. گرنگ نییە خەڵکی چەنێك سەرسەختانە هەوڵ دەدەن ڕاتکێشنە ناوەوە بۆ پشتگیری، قەت گرنگی بە کێشەکان و کاروبارییان و دەمەقاڵێیە ناچیزەکانیان مەدە بە ڕووکەش نەبێت. دیارییان بدەرێ، بە ڕواڵەتێکی هاوسۆزانەوە گوێیان لێ بگرە، تەنانەت ڕۆڵی کەسی سەرنجڕاکێش ببینە- بەڵام لەناوەوەڕا هەم لە پاشا دۆستەکان و هەم لە بۆرگیا متمانەپێنەکراوەکان دوور مەکەوە. بە ڕەتکردنەوەی پابەندبوون و لێرەوە بەرقەرارکردنی سەربەخۆیی خۆت دەستپێشخەرییەکە دەپارێزیت: جوڵەکانی تۆ پەیوەندیدار دەبن بە هەڵبژاردنی خۆتەوە، نەك پەرچەکردارە بەرگریکارەکان لە بەرانبەر بێنە و بەردەی ئەوانەی لەدەورویەرتن.

دەشێ خاوی لە هەڵبژاردنی چەکەکانتدا خۆی چەکێك بێت، بەتایبەت ئەگەر تۆ ڕێگە بدەیت خەڵکی تر لە شەڕکردندا بڕست لەخۆیان ببڕن، پاشان کەڵك لە بڕست لێبڕانەکەیان وەرگرە. لە چینی دێریندا، مەملەکەتی چین جارێك لە جاران مەملەکەتی (هسینگ)ی داگیر کرد. (هوان)، فەرمانڕەوای ناوچەیەکی نزیك، بیری لەوە کردەوە کە دەبێ پەلە بکات بۆ بەرگریکردن لە (هسینگ)، بەڵام ڕاوێژکارەکەی ئامۆژگاری کرد چاوەڕێ بێت: وتی "هسینگ هێشتا ماویەتی بروخێت و چین هێشتا بڕستی لێ نەبڕاوە. ئەگەر چین بڕستی لەبەر نەبڕێت، ئێمە ناتووانین زۆر کاریگەر بین. سەرباری ئەمەش، شایستەیی پشتگیریکردن لە دەوڵەتێك کە لە مەترسیدایە ئەوەندەی فەزیلەتی دەوڵەتێك کە لە گیانەلادایە، گەورە نییە". بەڵگاندنەکەی ڕاوێژکار کەڵکی هەبوو و وەك ئەوەی پێشبینی کردبوو، دوایی هوان شکۆی ڕزگارکردنی (هسینگ) لە لێواری وێرانبوون و پاشان گرتن و بێهێزکردنی چینی بەدەستهێنا. ئەو لە دەرەوەی شەڕ مایەوە تا ئەو کاتەی کە ئەو هێزانەی تێوەی گلابوون هێزیان لەیەکتری بڕیبوو، لە حاڵێکدا کە تێکەڵبوونی بە بارودۆخەکە سەلامەت بوو.

ئەمەیە زەمینەخۆشبوون بەهۆی خۆدوورگرتن لە شەڕ: کاتی خۆ ڕێکخستنت بۆ کەڵک وەرگرتن لە بارودۆخ کاتێك لایەنێك خەریکە دەدۆڕێت. تۆ بەهەمان شێوە دەتوانیت گەمە هەنگاوێك بەرەو پێش ببەیت، لە ڕێگەی بەڵێنی پشتیوانیکردنی هەردوو لایەنەکە لە ململانێیەکدا لەکاتێکدا کە خەریکی مانۆڕکردنی بۆنەوەی ئەو کەسەی کە لە پێشدا لە ململانێکە دێتە دەرەوە تۆ بیت.

لە شۆڕشی جولای ١٨٣٠ی فەرەنسادا، پاش سێ ڕۆژ لە پەشێوی، تالیراندی دەوڵەتمەدار، کە ئێستا بەتەمەنداچوویوو، لەبەردەم پەنجەرە پاریسییەکەیدا دانیشتبوو، گوێی بۆ زەنگەکان هەڵخستبوو کە ئاماژەی تەواوبوونی پەشێوییەکانیان دەدا. پاش ڕووکردنە یاریدەدەرێك، وتی، "ئای، زەنگەکان! ئێمە دەیبەینەوە". یاریدەدەرەکە پرسی "(ئێمە) کێیە میری من؟". تالیراند بە ئاماژەکردن بۆ کابرا تا بێدەنگ بێت، وتی "یەك قسە مەکە! سبەی پێت دەڵێم (ئێمە) کێین". ئەو دەیزانی تەنیا گەمژەکان پەلە لە بارودۆخێك دەکەن- واتە بە پابەندبوونی زۆر خێرا، قابیلیەتی مانۆڕکردنت لەدەست دەدەیت. هەروەها خەڵکی ڕێزی کەمترت دەگرن: ئەوان پێیان وایە، لەوانەیە سبەی پابەندی یەکێکی تر، دۆزێکی جیاواز ببیت چونکە تۆ بەئاسانی بۆ ئەمەیان خۆتدا بەدەستەوە. سامانی باش خودایەکی گۆڕاوە و زۆرجار لەلایەنێکەوە دەچێتە لای لایەنێکی تر. پابەندبوون بە لایەنێکەوە لە کەڵکی کات و خۆشیی چاوەڕێبوون بێبەشت دەکات. ئەوانیتر دەکەونە ناو خۆشەویستی لەگەڵ ئەم یان ئەو گروپە، بەڵام تۆ پەلە مەکە، ئەقڵت لەدەست مەدە.

لە کۆتاییدا، حاڵەت هەن تیایاندا ژیرانەترین شت ئەوەیە هەموو نمایشێکی پشتیوانی بەلاوە نێیت و لەبری ئەمە سەربەخۆیی و پشت بەخۆبەستنت ڕابگەیەنیت. نمایشی ئەریستۆکراتانەی سەربەخۆیی بەشێوەیەکی دیاریکراو بۆ ئەو کەسانە گرنگە کە پێویستیان بە بەدەستهێنانی ڕێزە. جۆرج واشنتن لە کارەکەیدا بۆ بونیادنانی کۆماری ئەمریکای گەنج لەسەر زەوییەکی بتەو، بەمەی زانی. وەکو سەرۆك، واشنتن خۆی لە فریوی هاوپەیمانێتیکردن لەگەڵ فەرەنسا یان ئینگلتەرە بووارد، سەرباری هەبوونی فشار

لەسەری بۆ ئەم کارە، ئەو دەیویست وڵات لە ڕێگەی سەربەخۆییەکەیەوە ڕێزی جیهان بەدەست بێنێت. هەرچەندە ڕەنگ بوو پەیماننامەیەک لەگەڵ فەرەنسادا لە کورت مەودا دا یارمەتیدەر بێت، دەیزانی لە دوورمەودا دا وەها کاریگەرترە کە ئۆتۆنۆمی وڵات بونیاد بنرێت. دەبووایە ئەورووپا ئەمریکا وەکو هێزێکی هاوتا ببینێت.

بیرت بێت: تۆ وزەیەکی زۆر و کاتێکی زۆرت هەیە. هەر ساتێکی بەفیڕۆدراو لە کاروباری ئەوانیتر، هەتوانی تۆ دادەخورپێنێت. لەوانەیە تۆ ترسی ئەوەت هەبێت کە خەڵکی بە ترسنۆک ئیدانەت دەکەن، بەڵام لە کۆتاییدا، بە بەرقەرارکردنی سەربەخۆییت و متمانە بەخۆکردنت ڕێز و شوێنی زۆرتر لە پێگەیەکی دەسەڵاتدا بەدەست دێنیت کە لێیەوە دەتوانیت بە دەستپێشخەریی خۆت یارمەتی ئەوانیتر بدەیت.

وێنە: دەوەنێک. لە دارستاندا، دەوەنێک دەئاڵێتە دەوەنێکی تر، بە دڕکەکانیەوە دەئاڵێتە دراوسێکەی، بە هێواشی دزە دەکاتە ناو قەڵەمڕەوە قایمەکەی. تەنیا ئەوەی کە دوورایی خۆی دەپارێزێت و جودا هەڵدەکەوێت دەتوانێت گەشە بکات و بەسەر دەوەنەکەدا بەرز بێتەوە.

دەسەڵات: بە بوێرانەتر لەقەڵەمی بدە کە نەگلێیتە ناو ململانێیەک لەوەی کە شەڕێک ببەیتەوە و لە شوێنێک کە هەنوکە گەمژەیەکی تێکەڵبوو بە ململانێ ئامادەیی هەیە، وریا بە نەبێت بە دووان.

بالتازار گراسیە، (١٦٠١–١٦٥٨)

پێچەوانەبوونەوە

هەردوو بەشەکەی ئەم یاسایە لەدژی تۆ هەڵدەگەڕێنەوە ئەگەر تۆ بە هەندی وەرنەگریت. ئەو گەمەیەی لێرەدا دەخرێتە ڕوو ناسک و قورسە. ئەگەر تۆ یاری بە چەند لایەنێک لەدژی یەکتری بکەیت، ئەوا بە مانۆڕەکە دەزانن و گەلەکۆمەت لێدەکەن. ئەگەر تۆ ژمارەی ئەو داخوازیکەرانەت زیاد بکەیت کە لە چاوەڕوانییەکی درێژخایەندان، ئەوا

نەك ئارەزوو بەڵكو بێ متمانەیی دەوروژێنێت. خەڵکی پەیتا پەیتا ئارەزوومەندی لەبەرانبەر تۆدا لەدەست دەدەن. لەکۆتاییدا لەوانەیە تۆ بە شایستەی ببینیت کە پابەند بیت بە لایەنێکەوە– ئەگەر تەنیا لەبەر ڕواڵەتیش بێت، بۆئەوەی بیسەلمێنیت توانای هۆگربوونت هەیە.

تەنانەت ئەو کاتەش، کلیلەکە بەرقەرارکردنی سەربەخۆیی ناوەوەت دەبێت– ئەمەی کە خۆت لە تێوەگلانی هەستیت بەدوور بگریت. بژاردەی قسە لەسەرنەکراوی توانای جێهێشتن لەهەر ساتەوەختێکدا بپارێزە و ئازادیی خۆت بگەڕێنەرەوە ئەگەر ئەو لایەنەی تۆ خۆت لەگەڵدا ڕێکخستووە بەرەو دارمان بچێت. ئەو هاوڕێیانەی کە دروستت کردن لەبارێکدا کە مەراییت بۆ دەکرا، شوێنی زۆرت دەدەنێ بۆ ئەوەی بۆی بچیت کاتێك لە ئۆتۆمبێلەکە خۆت فڕێ دەدەیت.

یاسای ژمارە ٢١

وەك ساویلکە بنوێنە بۆنەوەی ساویلکەیەك بگریت-لە نیشانەکەت دەبەنگتر بنوێنە

حوکم

کەس حەز ناکات هەست بکات لە کەسەکەی تر دەبەنگترە. بۆیە، فێڵەکە ئەوەیە کە وا لە قوربانییەکانت بکەیت هەست بکەن زیرەکن-نەك تەنیا زیرەکیش بەڵکو زیرەکتر لە تۆ. هەر کە قەناعەتیان بەمە کرد، ئەوا قەت گومانی ئەوە ناکەن کە تۆ ئەنگێزەی شاراوەت هەن.

پەیڕەویکردن لە یاساکە

لە زستانی ١٨٧٢دا، سپۆنسەری دارایی ئەمریکی، ئاسبوری هارپێندینگ سەردانی لەندەنی دەکرد کاتێك نامەیەکی پێگەیشت: کانێکی ئەڵماس لە خۆرئاوای ئەمریکا دۆزراوەتەوە. نامەکە لە سەرچاوەیەکی جێ متمانەوە هات- ویلیام ڕالستۆن، خاوەنی بانکی کالیفۆرنیا- لەگەڵ ئەوەشدا هارپێندینگ ئەمەی بە پێڕابواردنێك وێنا کرد، کە لەوانەیە لە دۆزینەوەکانی ئەو دواییەی کانە ئەڵماسە گەورەکانی ئەفریقای باشوورەوە سەرچاوەی گرتبێت. ڕاستە، کاتێك ڕاپۆرت لەبارەی دۆزینەوەی ئاڵتون لە خۆرئاوای ئەمریکا بڵاو بوونەوە، هەمووان بەگومان بوون، و ئەمانەش ڕاست دەرچوون. بەڵام

کانێکی ئەڵماس لە خۆرئاوا! هارپێندینگ نامەکەی پیشانی هاوەڵەکەیدا، بارۆن ڕۆسچیلد، کە یەکێک بوو لە دەوڵەمەندەکانی جیهان و پێی وت دەبێ ئەمە پێ ڕابووادرن بێت. لەگەڵ ئەوەشدا، بارۆن لە وەڵامدا وتی "ئەوەندەش زۆر دڵنیا مەبە لەمبارەیەوە. ئەمریکا وڵاتێکی زۆر گەورەیە. هەنوکە بە زۆر سورپرایز جیهانی دەوڵەمەند کردووە. لەوانەیە هیتریشی لە هەگبەدا بێ". هارپێندینگ دەستبەجێ سواری یەکەمین کەشتی بوو بەرەو ئەمریکا.

کاتێک هارپێندینگ گەیشتە سان فرانسیسکۆ، جۆش و خرۆشێک هاتە ئاراوە کە وەبیرهێنەرەوەی ڕۆژانی (تای ئاڵتون)ی درەنگانی ١٨٤٠ەکان بوو. دوو دۆزەرەوە بەناوی فیلیپ ئارنۆڵد و جۆن سلاک ئەو کەسانە بوون کانی ئەڵماسیان دۆزیبیەوە. ئەوان شوێنەکەیان لە ویۆمینگ ئاشکرا نەکردبوو بەڵکو پێش چەند هەفتەیەک شارەزایەکی کانی بەناویانگیان بە ڕێرەوێکی بازنەییدا بردبوو بۆئەوەی نەتوانێت بە شوێنەکە بزانێت. هەر کە گەیشتنە ئەوێ، شارەزاکە تەماشای کردبوو کە کان هەڵکۆڵەکان دەستیان کردووە بە هەڵکۆڵین. لە سان فرانسیسکۆ شارەزاکە خشڵەکانی بۆ چەندەها خشڵفرۆش بردبوو، کە یەکێکیان خەملاندنی ١.٥ ملیۆن دۆلاری بۆ کردبوون.

هارپێندینگ و ڕالستۆن ئێستا پرسیاریان لە ئارنۆڵد و سلاک کرد بۆ هاوەڵێتیکردنیان بۆ نیویۆرک کە لەوێ چارلس تیفانی خشڵفرۆش خەملاندنە بنچینەییەکانی پشتڕاست دەکردەوە. دۆزەرەوەکان بە نارەحەت وەڵامیان دایەوە– ئەوان بۆنی تەڵەیەکیان کرد: چۆن دەتوانن باوەڕ بەم شارییانە بکەن؟ چ ئەبێت ئەگەر تیفانی و سپۆنسەرە داراییەکان توانیان تەواوی کانەکە بدزن؟ ڕالستۆن هەوڵیدا ترسەکانیان بڕەوێنێتەوە بەوەی کە ١٠٠,٠٠٠ دۆلاریان بداتێ و ٣٠٠,٠٠٠ دۆلاری تریان لەکاتێکی تردا بدرێتێ. کان هەڵکۆڵەکان ڕازی بوون.

گروپە بچوکەکە بەرەو نیویۆرک سەفەری کرد کە لەوێ کۆبونەوەیەک لە ماڵی سامویل. ئێل.بارلۆ ئەنجامدرا. ئەریستۆکراتەکانی شار لەوێ بوون– ژەنەراڵ جۆرج برینتۆن مکلێلان، فەرماندەی هێزەکانی یەکگرتن لە شەڕی ناوخۆ، ژەنەراڵ بێنجامین

بەتلەر، هۆرەس گریلی، نووسەری ڕۆژنامەی نیویۆرک تریبیون، هارپێندینگ، ڕالستۆن و تیفانی. تەنیا سلاك و ئارنۆلد لەوێ نەبوون– وەکو گەشتیاری ناو شار، بڕیاریاندابوو بچنە دیدەنی شوێنە گەشتیارییەکان.

کاتێك تیفانی ڕایگەیاند کە خشڵەکان ڕاستین و شایەنی سامانێکن، سپۆنسەرە داراییەکان بە زەحمەت توانیان جۆش و خرۆشی خۆیان کۆنترۆڵ بکەن. ئەوان نامەیان بۆ ڕۆسچیلد و بزنسمانەکانی تر نارد بۆئەوەی هەواڵی کانە ئەڵماسەکەیان بدەنێ و بانگهێشتیان بکەن بۆ هاوبەشیکردن لە وەبەرهێنانەکەدا. لەهەمان کاتدا، ئەوان بە دۆزەرەوەکانیان وت کە تێستێکی تریان دەوێت: ئەوان سوور بوون لەسەر ئەوەی کە شارەزایەکی کان کە خۆیان هەڵیدەبژێرن، هاوەڵێتی سلاك و ئارنۆلد بکات بۆ شوێنەکە بۆ پشتڕاستکردنەوەی سامانەکەی. دۆزەرەوەکان بەنابەدڵییەوە ڕازی بوون. لەهەمان کاتدا، ئەوان وتیان دەبێ بگەڕێنەوە بۆ سان فرانسیسکۆ. ئەو خشڵانەی کە تیفانی پشکنیبوونی، لای هارپێندینگ جێیان هێشت بۆ هەڵگرتنی.

چەند هەفتەیەك دواتر، پیاوێك بەناوی لویس جانین، باشترین شارەزای کان لە وڵاتدا، چاوی بە دۆزەرەوەکان کەوت لە سان فرانسیسکۆ. جانین هەر بە سروشت بەدگومان بوو کە سوور بوو لەسەر ئەوەی دڵنیا بێتەوە کە کانەکە ساختە نییە. ئەو کەسەی هاوەڵێتی جانینی دەکرد هارپێندینگ و ژمارەیەك سپۆنسەری دارایی تر بوون. هەرچی پەیوەندی بە شارەزایەکەی پێشووەوە هەیە، دۆزەرەوەکان تیمەکەیان بەناو زنجیرەیەك دۆڵی ئاڵۆزدا ڕێنوێنی کرد کە پەیوەند بە شوێنەکانیان بەتەواوی سەریان لێ شێواندبوون. پاش گەیشتنە شوێنەکە، سپۆنسەرە داراییەکان بە سەرسوڕمانەوە دەیانڕەوانی لەکاتێکدا کە جانین خەریکی کۆلێنکاری شوێنەکە بوو، گردەکانی پان دەکردەوە، تەپۆلکەکانی سەرەوژێر دەکرد و ئێمیراڵد، ڕوبی، یاقوت و لەهەمووشی زۆرتر، ئەڵماسی دەدۆزییەوە. هەڵکەندنەکە هەشت ڕۆژی خایاند و بەهاتنی کۆتاییەکە، جانین قەناعەتی هات: ئەو بە وەبەرهێنەرەکانی وت کە ئێستا خاوەنی دەوڵەمەندترین کێڵگەن لە مێژووی

کانەکاندا. بەوانی وت "بە سەد کەس و ماکینەیەکی ڕێکوپێکەوە، گەرەنتی ئەوە دەدەم کە هەموو سی ڕۆژێك بایی یەك ملیۆن دۆلار لە ئەڵماسەکان بنێرم".

پاش گەڕانەوە بۆ سان فرانسیسکۆ، ڕالستۆن، هارپێندینگ و هاوەڵانیان بەخێرایی هەنگاویان نا بۆ پێکهێنانی کۆمپانیایەکی ١٠ ملیۆن دۆلاریی وەبەرهێنەرانی تایبەت. لەگەڵ ئەوەشدا، یەکەم جار دەبوایە خۆیان لە ئارنۆلد و سلاك قوتار بکەن. ئەمە بە مانای شاردنەوەی جۆش و خرۆشەکەیان بوو– بە دڵنیاییەوە نەیاندەویست بەهای ڕاستەقینەی کێڵگەکە دەربخەن. بۆیە وەکو بێ ئاگا خۆیان نیشاندا. ئەوان بە دۆزەرەوەکانیان وت، کێ چوزانێ جانێن لەسەر حەقە، لەوانەیە کانەکە ئەوەندەش دەوڵەمەند نەبێت کە ئێمە بیرمان لێ دەکردەوە. ئەمە دۆزەرەوەکانی توڕە کرد. سپۆنسەرە داراییەکان، لە هەوڵی تاکتیکێکی جیاوازدا، بە دوو پیاوەکەیان وت ئەگەر سوور بن لەسەر هەبوونی پشك لە کانەکەدا، ئەوا لە کۆتاییدا لەلایەن بزنسمان و وەبەرهێنەرە نائەخلاقییەکان قۆڵیان دەبڕدرێت کە کۆمپانیاکە بەڕێوە دەبەن. ئەوان وتیان باشترە ئەو ٧٠٠,٠٠٠ دۆلارە ببەن کە هەنوکە خراوەتە بەردەمیان– کە بڕە پارەیەکی زۆر بوو لەو کاتەدا– و واز لە چاوچنۆکی بێنن. پێدەچوو دۆزەرەوەکان لەمە تێبگەن و دواجار ڕازی بوون پارەکە ببەن، لەبەرانبەردا واژۆی ماف خاوەندارێتی بۆ سپۆنسەرە داراییەکان بکەن نەخشەکانیان بۆ جێ بهێڵن.

هەواڵی کانەکە وەکو ئاگری بن کا بڵاو بووەوە. دۆزەرەوەکان بە سەرانسەری ریۆمینگ دا هاتن و چوون. لەهەمان کاتدا، هارپێندینگ و گروپەکە دەستیانکرد بە خەرجکردنی ئەو ملیۆنان دۆلارەی کە لە وەبەرهێنەران کۆیان کردبووەوە، کەل و پەلیان کڕی، باشترین پیاوانی ناو بزنسیان بەکرێ گرت و ئۆفیسی ئامادەکراویان لە نیویۆرك و سان فرانسیسکۆ دانا.

چەند هەفتەیەك دواتر، لە یەکەمین گەشتی گەڕانەوەیاندا بۆ شوێنەکە، بە حەقیقەتێکی ڕەقیان زانی: تاکە ئەڵماسێك یان یاقوتێك نەدەدۆزرایەوە. هەمووی ساختە

بوو. ئەوان دارمان. هارپیندینگ بەشێوەیەکی نازیرانە دەوڵەمەنترین پیاوانی جیهانی بۆ ناو گەورەترین تەڵەی سەدە بەکێش کرد.

ئارنۆلد و سلاك فێڵە کاریگەرەکەیان لە ڕێگەی بەکارهێنانی ئەندازیارێکی ساختە یان بەرتیلدان بە تیفانی بەکارنەهێنا؛ هەموو شارەزایەکان ڕاستەقینە بوون. هەموویان بەشێوەیەکی سەرڕاستانە بروایان بە هەبوونی کان و بەهای خشڵەکان هەبوو. ئەوەی کە ئەوانی لە خشتە برد، هەمووی هیچ نەبوو جگە لە خودی ئارنۆلد و سلاك. پێدەچوو دوو پیاوەکە ئەوەندە ساویلکە، ناشی و دێهاتی دیار بوون کە هیچ کەسێك بۆ ساتێکیش بڕوای وەها نەبوو توانای ساختەچێتییەکی بوێرانەیان هەبێت. دۆزەرەوەکان تەنیا پەیڕەوییان لە یاسایەك کرد: گەمژەتر دیار بوون لە نیشانەکەیان.

لۆجیستیکی ساختەچێتییەکە زۆر سادە بوو. چەند مانگێك پێش ئەوەی ئارنۆلد و سلاك "دۆزینەوە"ی کانی ئەڵماسەکە ڕابگەیەنن، بەرەو ئەورووپا سەفەریان کرد کە لەوێ هەندێ خشڵیان بە نزیکەی ١٢,٠٠٠ دۆلار کڕی (بەشێك لەو پارەیەی کە لە ڕۆژانی کرێکاریی کانی ئاڵتون پاشەکەوتیان کردبوو). پاشان ئەوان "کان"ەکەیان بەم خشڵانە داچاند کە یەکەم شارەزای کۆڵێنکاری کرد و هێنایە سان فرانسیسکۆ. ئەو خشڵ فرۆشانەی کە ئەم بەردانەیان هەڵسەنگاندبوو، بەخودی تیفانیشەوە، کەوتبووە بەر تایەکە و بە ڕادەیەکی زۆر زێدە خەمڵاندنی بۆ بەهاکەیان کردبوو. پاشان ڕالستۆن ١٠٠,٠٠٠ دۆلاری وەکو سیکیوریتی دایە دۆزەرەوەکان و پاش گەشتەکەیان بۆ نیویۆرك دەستبەجێ چوونە ئەمستەردام کە لەوێ چەند تورەکەیەك خشڵی نەبڕدراویان کڕی، پێش ئەوەی بگەڕێنەوە بۆ سان فرانسیسکۆ. جاری دووەم ئەوان خشڵەکەیان بە کانەکە وەرکرد، خشڵێکی زۆرتر دۆزرایەوە.

لەگەڵ ئەوەشدا، کاریگەرێتی پیلانەکە بەند نەبوو بە فێڵی لەم بابەتە بەڵکو بەند بوو بەو فاکتەی کە ئارنۆلد و سلاك بەشێوەیەکی نایاب ڕۆڵی خۆیان گێڕا. لە گەشتەکەیاندا بۆ نیویۆرك، کە لەوێ لەگەڵ ملیۆنەرەکان و بزنسمانەکاندا تێکەڵ بوون، ئەوان وێنەی کەسانی دێهاتییان بە خۆیاندا، پانتۆڵ و چاکەتی یەك دوو سایز بچوکتریان لەبەردا بوو و

وەها ڕەفتاریان دەکرد کە ئەوەی لە شاری گەورەدا دەیبینین بە چاوی خۆیان باوەڕی پێناکەن. کەس بڕوای وانەبوو کە ئەم لادێیە سادانە بتوانن ناسەرڕاسترین و نائەخلاقیترین سپۆنسەری دارایی سەردەمەکە لە خشتە ببەن. کاتێکیش هارپێندینگ، ڕالستۆن و تەنانەت ڕۆسچیلد بوونی کانەکەیان قبوڵ کرد، هەر کەسێك گومانی لەوە هەبووایە هۆشمەندیی سەرکەوتووترین بزنسمانەکانی جیهانی دەخستە ژێر پرسیارەوە.

لە کۆتاییدا، ناوبانگی هارپێندینگ تێکچوو و قەت چاك نەبووەوە. ڕۆسچیلد پەندی وەرگرت و قەت نەکەوتە داوی تەڵەکەیەکی ترەوە. سلاك پارەکەی برد و لەبەرچاو ون بوو و قەت نەدۆزرایەوە. ئارنۆلد چووەوەماڵەکەی خۆی لە کێنتەکی. دواجار، فرۆشی لە مافەکانی کۆڵێنکاری کان ڕەوا بوو. کڕیاران باشترین ئامۆژگارییان وەرگرتبوو و ئەگەر کانەکە ئەڵماسی لەبەر ببڕایە، کێشەی خۆیان بوو. ئارنۆلد بەشی زۆری پارەکەی بەکارهێنا بۆ کێڵگەکەی و کردنەوەی بانکێکی تایبەت بەخۆی.

کلیلی دەسەڵات

ئەو هەستەی کە کەسێکی تر هۆشمەندترە لە ئێمە قابیلی تەحەمول نییە. ئێمە زۆرجار هەوڵ دەدەین بە شێوازی جیاواز پاساوی بدەین: "ئەو تەنیا زانیاری نێو کتێبی هەیە، لەکاتێکدا کە من زانیاریی ڕاستەقینەم هەیە". "باوانی ئەو پارەیان داوە تا خوێندنی باش بەدەست بێنێت. ئەگەر باوانی منیش ئەوەندە پارەیان هەبووایە، ئەگەر منیش لە پێگەیەکی وەهادا بوومایە...". "ئەو ئەوەندەش زیرەك نییە کە پێی وایە". هەروەها "لەوانەیە ئەو باشتر لە من بوارە بەرتەسکەکەی خۆی بزانێت، بەڵام لەودیو ئەمە، ئەو بەهیچ شێوەیەك زیرەك نییە. تەنانەت ئەنیشتاینیش لە دەرەوەی فیزیا هیچی نەدەزانی".

بە لەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە بیرۆکەی هۆشمەندی بۆ شانازیی مرۆڤ چەنێك گرنگە، شتێکی گرنگە کە قەت بەهەڵە ئیهانەی هێزی ئەقڵی کەسێك نەکەین. ئەمە گوناهێکی بێ چەندوچونە. بەڵام ئەگەر بتوانیت وا بکەیت ئەم یاسایە لەبەرژەوەندی خۆت کار

بشکێت، هەموو جۆرە دەرگایەکی لەخشتەبردن دەکاتەوە. تا رادەی ئەوپەڕی، خەڵکی دڵنیا بکەرەوە کە لە تۆ زیرەکترن یان تەنانەت تۆ کەمێك دەبەنگیت و ئیتر تۆ بەسەریان سەرکەوتوو دەبیت. ئەو هەستەی باڵایی هۆشمەندی کە تۆ دەیاندەیتێ، گومانیان دەرەوێنێتەوە.

لە ١٨٦٥دا راوێژکاری پروسی، ئۆتۆ ڤۆن بیسمارك ویستی نەمسا پەیماننامەیەکی دیاریکراو واژۆ بکات. پەیماننامەکە بەتەواوی لە بەرژەوەندیی پروسیا و لەدژی بەرژەوەندییەکانی نەمسا بوو و دەبوایە بیسمارك ستراتیژ دابنێ بۆئەوەی وەها لە نەمساوییەکان بکات رازی بن لەسەری. بەڵام دانوستانکاری نەمساوی، کۆنت بلۆم یاریزانێکی کارتی تامەزرۆ بوو. گەمە دیاریکراوەکەی بریتی بوو لە (کوینز) و زۆر جار دەیگوت دەتوانێت بەو شێوازەی کە یاریی کوینز دەکات دەتوانێت حوکم لەسەر کارەکتەری مرۆڤ بدات. بیسمارك ئاگاداری ئەم وتەیەی بلۆم بوو.

شەوی پێش دەستپێکردنی دانوستان، بیسمارك بەشێوەیەکی بێگوناهانە بلۆمی خستە ناو گەمەی (کوینز)ەوە. سەرکردە پروسییەکە دوایی نوسیبووی "ئەمە دوایین جار بوو یاری کوینز بکەم. ئەوەندە بێباکانە یاریم کرد کە هەمووان سەریان سوڕما. چەند هەزار تالێر (دراوی ئەو کاتە)م دۆڕاند، بەڵام سەرکەوتوو بووم لە لەخشتەبردنی بلۆم، چونکە ئەو بڕوای وابوو من مەترسیدارترم لەوەی کە هەم و منیش رێگەم واڵا کرد". سەرباری دەرکەوتن بەشێوەی بێباکانە، بیسمارك بەهەمان شێوە وەك گەمژەیەکی سادە یاری کرد، شتی پوچی دەگوت و هەڵەی ساویلکانەی دەکرد.

هەموو ئەمە وای لە بلۆم کرد هەست بکات ئەو زانیاریی بەنرخی کۆکردۆتەوە. ئەو دەیزانی بیسمارك شەڕانگێزە– هەنوکە ناوبانگی هەبوو و شێوازی یاریکردنیشی ئەمەی دەسەلماند. بلۆم دەشیزانی کە دەشێ پیاوان شەڕانگێز گەمژە و هەڵەشە بن. بەم پێیە، کاتێك هاتنە سەر واژۆکردنی پەیماننامەکە، بلۆم وایزانی خۆی زاڵە. ئەو وای بۆچوو کە کەسێکی بێ هۆش و ئاگای وەکو بیسمارك توانای فریو و خەمڵاندنی بێ بەزەییانەی نییە، بۆیە ئەو تەنیا سەرنجی دایە پەیماننامەکە بەر لە واژۆکردنی– ئەو نەیتوانی چاپە

وردەکە بخوێنێتەوە. هەر کە مەرەکەبەکە وشك بۆوە، بسمارکی دڵشاد بە سەرسوڕمانەوە وتی "باشە، قەت نەمدەتوانی بڕوا بەوە بکەم کە دیپلۆماتێکی نەمساوی دەدۆزمەوە کە ئەو دۆکیومێنتە واژۆ بکات!".

چینییەکان قسەیەکیان هەیە " خۆگۆڕین وەك قاز بۆ کوشتنی پڵنگ". ئەمە ئاماژەیە بە تەکنیکی کۆنی ڕاوکردن کە تیایدا ڕاوچی وەك بەراز خۆی نمایش دەکات و لاسایی دەکاتەوە. پڵنگی بەهێز پێی وایە بەرازێك دێتە ڕێگەی و لێدەگەڕێ نزیك بێتەوە، چاوەڕێی ژەمێکی ئاسان دەکات. بەڵام ئەوە ڕاوچییەکەیە کە بە دەم بە پێکەنینەوە دوایین ڕاو دەکات.

خۆ گۆڕین لە شێوەی قاز بەشێوەیەکی سەرسوڕهێن کاریگەری لەسەر ئەوانە هەیە کە وەکو پڵنگ لوتبەرز و زێدە لەخۆڕازین: چەندەی پێیان وابێت بەنێچیرکردنی تۆ ئاسانە، ئەوەندە بارودۆخەکە لە بەرژەوەندی تۆ پێچەوانە دەبێتەوە. ئەم فێڵە بەهەمان شێوە بەکەڵکە ئەگەر تۆ تموحت هەبێت لەگەڵ ئەوەشدا خۆت لە نزمایی هەرەمەکە ببینیتەوە: کەمتر لەخۆت هۆشمەند دەرکەویت، تەنانەت کەمێك دەبەنگیش دیار بیت، خۆگۆڕینێکی کامڵە. وەکو بەرازێکی بێ زیان دەرکەوە و بەم شێوەیە کەس باوەڕ ناکات کە تۆ ئامانجی مەترسیدارت هەن. لەوانەیە ئەوان تەنانەت لەوانەیە تەرفیعێکت بدەنێ، چونکە ئەوەندە دڵگیر و ملکەچ دیاریت. کلاودیەس بەر لەوەی ببێتە ئیمپراتۆری ڕۆم و میری فەرەنسا کە دوایی بوو بە لویسی سیانزە، ئەم تاکتیکەیان بەکارهێنا کاتێك ئەوانەی سەرووی خۆیان گومانی ئەوەیان لا پەیدا بوو کە لەوانەیە خەریکی پیلان بن بۆ تەخت و تاج. ئەوان بە نواندن وەکو گەمژە کاتێك گەنج بوون، وازیان لێهێنرا. کە کاتی ئەوە هات گۆڵی خۆیان بکەن و شکۆمەندانە و لێبڕاوانە ڕەفتار بکەن، هەمووانیان تووشی شۆك کرد.

هۆشمەندی تایبەتمەندییەکی ڕوونە کە بە ناچیزەی بگریت، بەڵام بۆچی لەوێدا بوەستیت؟ سەلیقە و قوڵبینی لە پلەیەکی نزیکدان لە تەرازووی لوتبەرزی. وەها لە

خەڵكی بکە هەست بکەن لە تۆ قوڵبینترن و لێرەوە دەستەوستان دەبن. هەروەك ئارنۆلد و سلاك لەمەیان زانی، کەشێکی ساویلکەیی دەتووانێ کاریگەریی بێ وێنەی هەبێت.

وێنە: گیانەوەری (ئۆپۆسەم). ئۆپۆسەم گیانەوەرێکە هەندێ جار خۆی بە مردوو نیشان دەدات. بۆیە زۆر گیانەوەری دڕندە وازی لێدێنن. کێ دەتووانێ باوەڕ بەوە بکات گیانەوەرێکی وەها بچکۆلە، شلەژاو و سادە بتووانێ فێڵێکی وەهای هابێت؟

دەسەڵات: فێری ئەوە بە چۆن گەمژەیی بەکار بێنیت: ژیرترین مرۆڤ هەندێ جار ئەم کارتە بەکار دێنێت. هەندێ حاڵەت هەن تیایاندا بەرزترین ئاستی ژیری بریتییە لە نەزانین- نابێ نەزان بیت بەڵکو بتووانیت یاری پێ بکەیت. شتێکی زۆر باش نییە لەنێو گەمژاندا ژیر بیت و لەنێو شێتاندا ساغ بیت. ئەو کەسەی کە خۆی وەك گەمژە دەنوێنێت، گەمژە نییە. باشترین ڕێگە بۆئەوەی بە باشترین شێوە پێشوازیت لێ بکرێت ئەوەیە کە خۆت لە پێستی دەبەنگترین گیانەوەراندا بشاریتەوە.

(بالتازار گراسیەن، ١٦٠١-١٦٥٨)

پێچەوانەبوونەوە

دەرخستنی سروشتی خۆت بەدەگمەن کەڵکی هەیە. دەبێ تۆ خووی ئەوە پەیدا بکەیت کە لە هەموو حاڵەتەکاندا بە کەم بیگریت. ئەگەر خەڵکی بەبێ مەبەست ڕاستییەکە بزانن- ئەمەی کە تۆ بە ڕاستی زۆر زیرەکتری لەوەی کە دیاریت- زۆر زیاتر گرنگیت پێ دەدەن لەبەرانبەر ئەوەدا کە تۆ وریا بوویت نەك لەبەرئەوەی نمایشی زیرەکانەت دەکرد. بێگومان لە سەرەتای سەرکەوتنتدا بەرەو ترۆپك، ناکرێ ئەوەندە گەمژانە ڕەفتار بکەیت: لەوانەیە بتەوێ، بەشێوەیەك لە شێوەکان، بەرپرسەکەت بزانێ کە تۆزیرەکتریت لە کێبڕکێکارەکانی دەورووبەرت. لەگەڵ ئەوەشدا، لەکاتێکدا کە بە پەیژەکەدا سەر دەکەویت، دەبێ بە ڕادەیەك لە ڕادەکان هەوڵ بدەیت زیرەکییەکەت بەلاوە بنێیت.

لەگەڵ ئەوەشدا، بارودۆخێك هەیە تیایدا پێچەوانەکەی کاریگەرە- کاتێك تۆ دەتوانیت فریودانێك بە نمایشێکی زیرەکبوون داپۆشیت. ئەگەر تۆ وەها دیار بیت کە دەسەڵات و ماریفەتت هەیە، خەڵکی باوەڕ بەوە دەکەن کە دەیڵێیت. دەشێ ئەمە زۆر بەکەڵك بێت لە هێنانەدەرەوەت لە گرفتاری.

جارێکیان مامەڵەکاری هونەری، جۆزێف دوڤین ئامادەی ئاهەنگێك بوو لە نیویۆرك لە ماڵی بزنسمانێك کە بەم دواییە تابلۆیەکی (دورەر)ی بە نرخێکی زۆر پێ فرۆشتبوو. لەنێو میوانەکاندا ڕەخنەگرێکی هونەری گەنج هەبوو کە پێدەچوو زێدە پڕ ماریفەت و بڕوابەخۆ بێت. بە مەبەستی سەرسامکردنی ئەم پیاوە، کچی بزنسمانەکە تابلۆکەی (دورەر)ی پیشاندا کە هێشتا هەڵنەواسرابوو. ڕەخنەگرەکە بۆ کاتێك تاووتوێی کرد، پاشان بۆ دواجار وتی "دەزانیت، ئەم دورەرە ڕاست بێت". ئەو شوێن ژنە گەنجەکە کەوت لەکاتێکدا کە بەپەلە چوو بە باوکی بڵێت کابرا چی وتووە و گوێی هەڵخست لەکاتێکدا کە بزنسمانەکە، بە ناجێگیرییەکی تەواوەوە، ڕوویکردە دوڤین بۆ دڵنیا کردنەوە. دوڤین پێکەنی و وتی "چەنێك پێکەنیناوییە. دەزانیت گەنجۆ، دەزانیت لانی کەم بیست شارەزای تر لێرە و لە ئەوروپاش تێکەوتوون و ووتویانە ئەم تابلۆیە ڕەسەن نییە؟ ئێستاش تۆ هەمان هەڵەت ئەنجامدا". تۆنە دڵنیاکەی و کەشی دەسەڵاتگەرایانەی بووە هۆی ترسانی فەرەنسییەکان کە بۆ هەڵەی گەنجەکە پۆزشیان هێنایەوە.

دوڤین دەیزانی بازاڕی هونەر پڕ لە ساختە و زۆرێك لە تابلۆکان بە هەڵە دەدرایە پاڵ مامۆستا کۆنەکان. ئەو، ئەوپەڕی هەوڵی خۆیدا تا ڕاستەقینە لە ساختە جیا بکاتەوە، بەڵام لە ئامەزرۆییەکەیدا بۆ فرۆشتن، زۆرجار لەبارەی ڕەسەنێتی تابلۆیەك زێدەڕۆیی دەکرد. ئەوەی کە بەلایەوە گرنگ بوو، ئەوە بوو کە کڕیارەکە بڕوای وابێت (دورەر)ێکی کڕیووە و دوڤین خۆی لەبارەی "شارەزایەتییەکەی" قەناعەتی بە هەمووان دەهێنا، ئەمەش بە کەشێکی دەسەڵاتی ئانە لێنەگیراو. بەمشێوەیە، گرنگە بتوانیت وەك پرۆفیسۆر خۆت بنوێنیت کاتێك پێویستە و قەت لەپێناو خۆیدا تێڕوانینێکی وەها ئەسەپێنیت.

یاسای ژمارە ٢٢

تاکتیکی ملدان بەکاربێنە: خاڵی لاواز وەرچەرخێنە بۆ دەسەڵات

حوکم

کاتێك تۆ لاوازتریت، قەت لەپێناو شەرەفدا مەجەنگە، لەبری ئەمە ملدان هەڵبژێرە. ملدان کاتت پێدەدات بۆ هەڵسانەوە، کاتت دەداتێ بۆ ئەشکەنجەدان و هەراسانکردنی نەیارە براوەکەت، کات بۆ چاوەڕێبوون تا دەسەڵاتەکەی کز دەبێت. شادیی شەڕکردن و شکستپێهێنانی تۆی پێ مەبەخشە- سەرەتا مل بدە. بە ڕاگرتنی لا ڕوومەتەکەی ترت، تۆ توڕەی دەکەیت و دەیشڵەژێنیت. ملدان بکە بە ئامرازێکی دەسەڵات.

پەیڕەویکردن لە یاساکە

دوورگەی (مێلۆس) لە ڕووی ستراتیژییەوە کەوتۆتە چەقی مێدیتەرانە. لە سەردەمانی کلاسیکدا، شاری ئەسینا بەسەر ناوچە کەناری و ئاوییەکانی دەوری یۆناندا زاڵ بوو، بەڵام سپارتا، لە (پێلۆپۆنیز) کۆلۆنابزەری بنچینەیی (مێلۆس) بوو. لەماوەی جەنگی پێلۆپۆنیزیدا، مێلیانییەکان ڕەتیان کردەوە خۆیان لەگەڵ ئەسینایییەکاندا ڕێك بخەن و بەرانبەر دایکە سپارتا ئەمەکدار مانەوە. لە ٤١٦ی پێش زاییندا، ئەسینایییەکان هەڵمەتێکیان لەدژی مێلۆس ڕێکخست. لەگەڵ ئەوەشدا، پێش بەگەڕخستنی هێرشێکی

سەراپاگیر، ئەوان وەفدێکیان نارد بۆ ڕازیکردنی مێلانییەکان بۆ ملکەچبوون و بوون بە هاوپەیمان نەك نالآندن بەدەست ڕووخان و شکست.

وەفدەکان وتیان "ئێوەش دەزانن وەك چۆن ئێمە دەزانین کە ستانداردی دادپەروەری بەندە بە یەکسانیی هێز بۆ ناچارکردن و ئەمەی کە لە ڕاستیدا بەهێزەکان ئەوە دەکەن کە لەدەسەلآتیاندایە بیکەن و لاواز ئەوە قبوڵ دەکات کە دەبێ بیکات". کاتێك مێلانییەکان وەلآمیان دایەوە و نکوڵییان لە بیرۆکەی یارییەکی دادپەروەرانە کرد، ئەسینایییەکان وتیان ئەوانەی لە دەسەلآتدان دیاری دەکەن چ شتێك دادپەروەرانەیە و چ شتێك دادپەروەرانە نییە. مێلانییەکان جەختیان لەوە کردەوە کە ئەم دەسەلآتە هی خوداکانە نەك مرۆڤەکان. "ئەندامێکی وەفدی ئەسینایی وەلآمی دایەوە و وتی "ڕای ئێمە لەمەڕ خوداکان و ماریفەتمان لەمەڕ پیاوان وامانلێدەکات بگەینە ئەو ئەنجامەی کە ئەوە یاسایەکی گشتی و پێویستی سروشتە بۆ حوکمکردنی هەر شتێك کە مرۆڤ دەیتوانێت".

مێلانییەکان جێنگڵیان نەدەدا. ئەوان سوور بوون لەسەر ئەوەی سپارتا گەلێکی کرداریی کۆنسێرڤاتیڤن و یارمەتی مێلۆس نادەن چونکە ئەوان هیچ نەبوو بەدەستی بێنن و زۆر هەبوو لەدەستی بدەن.

دواجار مێلانییەکان دەستیانکرد بە قسەکردن لەسەر شەرەف و پرەنسیپی بەرەنگاریی هێزی فیزیکی. ئەسینایییەکان وتیان "بە هەستێکی ساختەی شەرەف گومڕا مەبن، شەرەف زۆرجار پیاوان هەرەس پێدێنێت کاتێك ئەوان ڕووبەڕووی مەترسییەکی ڕوون دەبنەوە کە بەشێوەیەك لە شێوەکان کاریگەری بۆ سەر شانازییان هەیە. هیچ ئابڕووچوونێك نییە لە ڕێگە کردنەوە بۆ گەورەترین شار لە هێلاس کاتێك ئەو مەرج و برگەی وەها مەعقوڵت بۆ پێشنیار دەکات". دیبەیتەکە کۆتایی هات. مێلانییەکان لەناو خۆیاندا پرسەکەیان تاووتوێ کرد، و بڕیاریاندا متمانە بە کۆمەکی سپارتاکان، ئیرادەی خوداکان و ڕاستیی دۆزەکەیان بکەن. ئەوان بە ئەدەبەوە ئۆفەری ئەسینایییەکانیان ڕەتکردەوە.

چەند ڕۆژێك دواتر ئەسینابییەکان میلۆسیان داگیر کرد. میلانییەکان بە سەربەرزییەوە جەنگان، تەنانەت بەبێ سپارتاکان کە بەهانایانەوە نەچوون. چەند هەوڵێکی خایاند پێش ئەوەی ئەسینابییەکان بتوانن دەوری شارەکەیان بگرن، بەڵام میلانییەکان بۆ دواجار ملیاندا. ئەسینابییەکان هیچ کاتیان بەفیڕ نەدا- ئەوان هەموو ئەو پیاوانەی تەمەنی سەربازییان لەناو برد کە بەردەستیان کەوت، ئەوان ژن و منالەکانیان وەك کۆیلە فرۆشت و ئەوان دوورگەکەیان بە کۆلۆنیستەکانی خۆیان پڕ کردەوە. تەنیا چەند میلانییەك زیندوو مانەوە.

لیکدانەوە

ئەسینابییەکان گەلێکی تا بڵێی کرداری بوون لە مێژوودا و کرداریترین مشتومڕیان لەگەڵ میلانییەکان ئەنجامدا: کاتێك تۆ لاوازتریت، هیچ شتێك بە شەڕی بێ کەڵك بەدەست نایەت. کەس بەهانای لاوازەوە نایەت- بەم کردارە ئەوان تەنیا خۆیان دەخستە مەترسییەوە. لاوازەکان بەتەنیان و دەبێ مل بدەن. شەڕکردن هیچت بۆ دەستەبەر ناکات جگە لە شەهیدبوون و لە پرۆسەکەدا خەڵکێکی زۆر کە باوەڕیان بە دۆزەکەی تۆ نییە دەمرن.

خاڵی لاواز گوناه نییە و دەشێ تەنانەت ببێتە خاڵێکی هێز ئەگەر تۆ بۆت دەرکەوێت چۆن بە دروستی کاری لەسەر بکەیت. ئەگەر میلانییەکان هەر لەسەرەتاوە ملیان بدایە، ئەوا دەیانتووانی بەشێوازێکی ناڕاستەوخۆ زیان بە ئەسینابییەکان بگەیەنن یان دەیانتووانی ئەوە لە هاوپەیمانێتییەکە بەدەست بێنن کە دەیانویست و پاشان لێی بهاتنایەتە دەر کاتێك ئەسینابییەکان خۆیان لاواز دەبوون، وەك چۆن لە ڕاستیدا چەند ساڵێك دواتر ڕوویدا. چارەنووس دەگۆڕێت و زۆرجار بەهێز دادەڕمێت. ملدان هێزێکی گەورەی لەبەردایە: ئارامکردنەوەی دوژمن لە لەخۆڕازیبوونەکەیدا کاتت دەداتێ بۆ هەڵسانەوە، بۆ بنکۆڵکردن، کات بۆ تۆڵەکردنەوە. قەت ئەو کاتە مەکە بە قوربانی ئاڵوگۆڕ بۆ شەرەف لە شەڕێکدا کە تۆ ناتووانیت بیبەیتەوە.

خەلکی لاواز قەت ڕێگە نادەن کاتێك پێویستە ئەمە بکەن.

کاردینال دی ڕێتز، ١٦١٣-١٦٧٩

پەیڕەویکردن لە یاسا

لەکاتێکی ١٩٢٠ەکاندا نووسەری ئەڵمانی بێرتۆلت برێشت بووە هەلگەڕاوەیەك بۆ دۆزی کۆمەنیزم. لەو کاتە بەدوا لە شانۆییەکانی، وتارەکانی و قەسیدەکانیدا گوڕی شۆڕشگێڕانە ڕەنگیدایەوە و ئەو بەگشتی هەوڵیدا ئەوەندەی دەکرێت لێدوانە ئایدۆلۆژییەکانیدا ڕوون بێت. کاتێك هیتلەر لە ئەڵمانیا هاتە سەر حوکم، برێشت و هاوەڵە کۆمەنیستەکانی بوونە نیشانە. ئەو هاوڕێی زۆری لە ئەمریکا هەبوون– ئەو ئەمریکییانەی هاوسۆز بوون لەگەڵ باوەڕەکانیدا، هەروەها ئەو ڕۆشنبیرە ئەڵمانیانەی کە هیتلەریان جێ هێشتبوو. بەم پێیە، لە ١٩٤١دا برێشت بەرەو ئەمریکا کۆچی کرد و بڕیاریدا لە لۆس ئەنجلس بگیرسێتەوە کە لەوێ هیوادار بوو بژێوییەك لە بزنسی فیلمدا پەیدا بکات.

بە درێژایی چەند ساڵی دواتر برێشت هەندێ فیلمنامەی نووسی کە تۆنێکی دژە کەپیتالیستی پێوە دیار بوو. ئەو لە هۆلیوود سەرکەوتنێکی وەهای بەدەست نەهێنا، بۆیە ١٩٤٧دا لەگەڵ کۆتایی هاتنی جەنگ بڕیاریدا بگەڕێتەوە بۆ ئەوروپا. لەگەڵ ئەوەشدا، هەمان ساڵ لیژنەی چالاکوانە نائەمریکییەکانی کۆنگرێسی ئەمریکا لێکۆڵینەوەی لە دزەکردنی کۆمەنیستی بۆ ناو هۆلیوود دەستپێکرد. ئەم لیژنەیە دەستیکرد بە کۆکردنەوەی زانیاری لەبارەی برێشت کە بە ئاشکرا مارکسیزمی پەیڕەو کردبوو و لە ١٩ی سێپتێمبەری ١٩٤٧دا، تەنیا مانگێك پێش ئەوەی پلانی دەرچوون لە ئەمریکا دابرێژێت، ئاگادارییەکی بەدەست گەیشت بۆ ئەوەی لەبەردەم کۆمیتەکەدا ئامادە بێت. سەربارى برێشت، ژمارەیەك لە نووسەر، بەرهەمهێنەر و بەڕێوەبەری تر ئاگادار کرانەوە بۆئەوەی ئامادە بن و ئەم گروپە دوایی بە هۆلیوود ١٩ ناسرا.

پێش چوون بۆ واشنتن، هۆلیوود ١٩ کۆبوونەوە بۆئەوەی پلانێك دابنێن. ڕوانگەکەیان ڕوانگەیەکی ڕووبەڕووبوونەوە دەبوو. لەبری وەڵامدانەوەی پرسیارەکان لەبارەی

ئەندامێتییان، یان نەبوونی ئەندامێتییان لە حزبی کۆمەنیستدا، ئەو لێدوانانەیان ئامادە دەکرد کە تیایدا تەحەدای دەسەڵاتی لیژنەکەیان دەکرد و بەڵگەی ئەوەیان دەهێنایەوە کە چالاکییەکانیان نادەستوورییە. تەنانەت ئەگەرچی ئەم ستراتیژە بەمانای زیندانیکردن بوو، نۆزەکەیانی برەو پێدەدا.

برێشت ڕازی نەبوو. ئەو پرسی کەڵکی چییە وەک شەهید بنوێنێت و کەمێک هاوسۆزی گشتی بەدەست بێنێت ئەگەر لە پرۆسەکەدا ئەوان توانای پێشکەشکردنی شانۆییەکانیان و فرۆشتنی فیلمنامەکانیان بۆ ساڵانی دواتر، لەدەستدا؟ ئەو دڵنیا بوو لەوەی کە ئەمان لەهەموو ئەندامانی لیژنەکە هۆشمەندتر بوون. بۆچی خۆیان بۆ ئاستی نەیارەکانیان نزم بکەنەوە بەوەی کە مشتومڕیان لەگەڵ بکەن؟ بۆچی لە کۆمیتەکە زیرەکتر نەبن بەوەی کە وا دەربخەن ملیان داوە لەکاتێکدا بەنهێنی گاڵتەیان پێبکەن؟ هۆلیوود ١٩ بە ئەدەبەوە گوێی بۆ برێشت هەڵخست، بەڵام بڕیاریدا دەست بە پلانەکەوە بگرێت و لێگەڕێت برێشت بە ڕێگەی خۆیدا بڕوات.

دواجار لیژنەکە لە ٣٠ ئۆکتۆبەردا برێشتی بانگ کرد. ئەوان پێشبینی ئەوەیان دەکرد برێشت هەمان ئەو شتە بکات کە ئەندامانی هۆلیوود ١٩ کردیان لە کاتی گەواهیدانیان لەبەردەم کۆمیتەکەدا: مشتومڕکردن، ڕەتکردنەوەی وەڵامدانەوەی پرسیارەکان، تەحەداکردنی مافی کۆمیتەکە بۆ ئەنجامدانی جەلەسەی گوێگرتن، تەنانەت هاوارکردن و ئیهانەکردن. لەگەڵ ئەوەشدا، سەریان سوڕما کاتێک برێشت وێنەی نەرم و نیانی بوو. ئەو قاتێکی لەبەر بوو (شتێک کە بەدەگمەن دەیکرد) جگەرەیەکی کێشا (ئەو بیستبووی کە سەرۆکی کۆمیتەکە جگەرەکێشە)، بە ئەدەبەوە وەڵامی پرسیارەکانیانی دایەوە و بەگشتی ڕێزی لە دەسەڵاتەکەیان گرت.

بە پێچەوانەی شایەتەکانی ترەوە، برێشت وەڵامی ئەو پرسیارەی دایەوە کە ئاخۆ ئەندامی حزبی کۆمەنیستە یان نا: وتی ئەندام نیم، کە هەرواش بوو. ئەندامێکی کۆمیتەکە پرسی "ئایا ڕاستە تۆ ژمارەیەک شانۆنامەی شۆڕشگێڕانەت نوسیووە؟" برێشت زۆر شانۆنامەی بە پەیامی کۆمەنیستانەی ئاشکراوە نوسیبوون، بەڵام لە وەڵامدا

وتی "من ژمارەیەك قەسیدە و گۆرانی و شانۆنامەم لە شەڕ لەدژی هیتلەر نوسیوون و بێگومان دەشێ ئەمانە بە شۆڕشگێڕانە لەقەڵەم بدرێن، چونکە هەڵبەت من لەگەڵ ڕووخانی حکومەتەکە بووم". ئەم قسەیە هیچ بەرهەڵستییەکی بەرانبەر پیشان نەدرا.

ئینگلیزییەکەی برێشت باش بوو، بەڵام بەدرێژایی گەواهیدانەکە وەرگێڕێکی بەکارهێنا، تاکتیکێك کە ڕێگەی بۆ خۆش کرد تا گەمەی ئاڵۆز بە زمان ئەنجام بدات. کاتێك ئەندامانی لیژنەکە مەیلی کۆمەنیستییان لە دێڕەکانی چاپە ئینگلیزییەکەی قەسیدەکانیدا بەدی دەکرد، ئەو دێڕەکانی بە زمانی ئەڵمانی بۆ وەرگێڕەکە دووبارە دەکردەوە کە پاشان دیسان وەریدەگێڕانەوە و بەشێوەیەك لە شێوەکان بێ زیان دەردەکەوتن. لە ساتێك لە ساتەکاندا ئەندامێکی لیژنەکە یەکێك لە قەسیدە شۆڕشگێڕییەکانی برێشتی بە دەنگی بەرز بە ئینگلیزی خوێندەوە و لێی پرسی ئاخۆ ئەو نوسیوویەتی. لە وەڵامدا وتی "نەخێر، من قەسیدەیەکی ئەڵمانیم نوسیووە کە زۆر لەمە جیاوازە". وەڵامە تەمومژاوییەکانی نووسەرەکە ئەندامانی لیژنەکەی تووشی سەرسوڕمان کرد، بەڵام ئەدەب و ڕێزەکەی و شێوازی ملدانی بۆ دەسەڵاتەکەیان، توڕەبوونی ئەوانی ئەستەم کرد.

تەنیا سەعاتێك پاش پرسیارکردن، ئەندامانی کۆمیتەکە تەواو بوون. سەرۆکی کۆمیتەکە وتی "زۆر سوپاس، تۆ نموونەیەکی باشی بە بەراورد بە گەواهیدەرەکانی تر". نەك تەنیا ئازادیان کرد، بەڵکو پێشنیاریان کرد یارمەتیدەری بن ئەگەر هەر کێشەیەکی لەگەڵ کاربەدەستانی کۆچبەرێتی هەبوو کە لەوانەیە لەبەر هۆکاری خۆیان دەستگیری بکەن. ڕۆژی دواتر، برێشت ئەمریکای جێهێشت و قەت نەگەڕایەوە.

لێکدانەوە

ئاراستەی ڕووبەڕووبوونەوەی هۆلیوود ١٩ بووەهۆی دروستکردنی هاوسۆزییەکی زۆر و ساڵانی دواتر لە ڕای گشتیدا جۆرێك لە بێگوناهییان بە بەربڕا. بەڵام بەهەمان شێوە ناویان زڕا و ساڵانێکی بەنرخی کاری پڕ قازانجیان لەدەستدا. کەچی برێشت کینەی خۆی

بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆتر بەرانبەر لیژنەکە دەربڕی. ئەوە نەبوو کە باوەڕەکانی خۆی بگۆڕێت یان سازشی لەسەر بەهاکانی کردبێت، بەڵکو لەماوەی کورتی شایەتیدانەکەیدا، بالادەست بوو کاتێك وا خۆی دەرخست مل دەدات لەکاتێکدا کە بەدرێژایی ئەو هەموو کاتە بە وەڵامی تەمومژاوی کۆمیتەکەی بە درۆی ڕاستەوخۆ سەرگەردان کردبوو کە ئەوان لێیان وەردەگرت چونکە کەوتبوونە ناو مەتەڵ و گەمەی وشەوە. لە کۆتاییدا ئەو ئازادیی بەردەوامیدان بە نووسینە شۆڕشگێڕییەکەی پاراست (وەکو هاودژێکی ئازارچەشتنی زیندان یان دەستبەسەری لە ئەمریکا)، تەنانەت لەکاتێکیشدا کە بە نهێنی گاڵتەی بە لیژنەکە و دەسەڵاتەکەی دەکرد.

ئەوەت لەبیر بێت: ئەو خەڵکەی نمایشی دەسەڵاتیان دەکەن بە تاکتیکی ملدان بە ئاسانی فریو دەخۆن. نیشانەی ڕواڵەتییانەی ملدانت وایانلێدەکات هەست بە گرنگی بکەن، ڕەزامەندن و ئاسودەن بەوەی کە تۆ ڕێزیان دەگریت، ئەوان ئاسانتر دەبنە ئامانج بۆ دژەهێرشی دوایی یان بۆ ئەو جۆرە ڕیسواکردنە ناڕاستەوخۆیەی کە برێشت بەکاریهێنا. بە پێوانەکردنی دەسەڵاتەکەت پێ بە پێی کات، قەت مانۆڕی دوورمەودا مەکەرە قوربانی شکۆمەندییە کورتخایەنەکانی شەهادەت.

کاتێك لوردی مەزن گوزەر دەکات، جوتیاری ژیر لە ناخی دڵیەوە سەر دادەنەوێنێت و بە نهێنییەوە تڕێك دەکەنێت.

پەندێکی ئەسیوپی

ئەوەی کە لە قەڵەمڕەوی دەسەڵاتدا دەمانخاتە ناو گێروگرفتەوە زۆرجار زێدە کاردانەوەمانە بەرانبەر جوڵەکانی دوژمنان و ڕکابەرەکانمان. ئەو زێدەکاردانەوەیە ئەو کێشانە دروست دەکات کە ئەگەر ئەقڵانیتر بووینایە ئەوا خۆمان لێ لادەدا. ئەمە بەهەمان شێوە کاریگەرییەکی چەند جارەیی دەبێت، چونکە ئەو کاتە دوژمنیش زێدە کاردانەوەی دەبێت وەك چۆن ئەسینایییەکان لەبەرانبەر مێلانییەکاندا هەیانبوو. کاردانەوە هەمیشە یەکەمین غەریزەمانە، ئەمە شەڕانگێزییە بەرانبەر شەڕانگێزییەکی تر.

بەڵام جارێکی تر کە کەسێك پاڵت پێوە دەنێت و تۆش خۆت لە پەرچەکردارێکدا دەبینییەوە، ئەمە تاقی بکەرەوە: بەرەنگاری یان کاردانەوەت نەبێت، بەڵکو مل بدە، لا روومەتەکەی ترت رابگرە. تۆ بۆت دەردەکەوێت کە زۆرجار ئەمە رەفتاریان ئاسایی دەکاتەوە- ئەوان چاوەڕوانی ئەوەیان کردووە، یان تەنانەت ویستوویانە بە هێزەوە کاردانەوە پیشان بدەن و بۆیە ئەوان دەستەوستان دەبن و لەبەرانبەر نەبوونی بەرەنگاریتدا سەریان دەسوڕمێت. بە ملدان، تۆ بارودۆخەکە کۆنترۆڵ دەکەیت، چونکە ملدانی تۆ بەشێکە لە پلانێکی گەورەتر بۆ دروستکردنی ئەو باوەڕە لایان کە تۆیان شکست پێهێناوە.

لە ٤٧٣ی پێش زایین لە چینی کۆندا، پاشا (گۆجیان)ی بو، لە شەڕی (فوجیاو)دا تووشی شکستێکی گەورە بوو لەبەرانبەر فەرمانڕەوای (وو)دا. گۆجیان ویستی رابکات، بەڵام راوێژکارێکی هەبوو کە پێی وت مل بدات و خۆی بخاتە خزمەت فەرمانڕەوای (وو)، بێگەیەك کە ئەو لێیەوە دەیتوانی تاووتوێی ئەو پیاوە بکات و پیلانی تۆڵەسەندنەوە دابڕێژێت. بە بڕیاردان بە پەیڕەوکردنی ئەم ئامۆژگارییە، گۆجیان هەموو سامانەکەی دایە فەرمانڕەواکە و چوو وەکو نزمترین خزمەتکار لە گەورەکانی داگیرکەرەکەیدا کار بکات. بۆ ماوەی سێ ساڵ لەبەردەم فەرمانڕەواکەدا خۆی سادە نوواند کە ئەویش دوایی لە ئەمەکدارێتییەکەی دڵنیا بوو و رێگەیدا بگەڕێتەوەماڵەوە. لەناوەوەرا، گۆجیان ئەو سێ ساڵە بە کۆ کردنەوەی زانیاری و دانانی پیلانی تۆڵە بەسەر برد. کاتێك وشکی و قاتییەك رووی لە (وو) کرد و مەملەکەتەکە بەهۆی پەشێویی ناوخۆییەوە لاواز کرا، ئەو سوپایەکی ئامادە کرد، داگیری کرد و بە ئاسانی سەرکەوتوو بوو. ئەوەیە دەسەڵاتی پشت ملدان: ئەمە کات و کشۆکیت دەداتێ تا پیلانی دژەلێدانێکی کاولکەر دابڕێژێت. ئەگەر گۆجیان رایبکردایە، ئەم دەرفەتەی لەدەست دەدا.

کاتێك لە ناوەراستی سەدەی نۆزدە بازرگانی دەرەکی بۆ هەرەشەکردن لە سەربەخۆیی ژاپۆن دەستیپێکرد، ژاپۆنییەکان مشتومڕیان لەسەر ئەوە کرد ئاخۆ چۆن شکست بە بیانییەکان بهێنرێت. وەزیرێك بەناوی (هۆتا ماسایۆشی) یادداشتێکی لە

١٨٥٧دا نووسی که بۆ ساڵانی داهاتوو کاریگەری خستە سەر سیاسەتی ژاپۆنی: "بۆیە من قەناعەتم وایە کە دەبێ سیاسەتی ئێمە هاوپەیمانیی دۆستانە بگرێتە خۆ، بۆ ناردنی کەشتی بۆ وڵاتانی بیانی لە هەموو شوێنێك و ئەنجامدانی بازرگانی، لاساییکردنەوەی بیانییەکان لەو شوێنەدا کە لە باشترین حاڵەتدان و لێرەوە چاککردنی کێماسییەکانمان، پەرەدان بە توانای نیشتمانیمان و تەواوکردنی خۆپرچەککردنمان و لێرەوە پەیتا پەیتا کارتێکردنی بیانییەکان تا ئەو کاتەی کە لە کۆتاییدا هەموو وڵاتانی جیهان لە بەرەکەتی هێمنی تەواوی ئێمە تێدەگەن و هەژموونمان لە سەرانسەری جیهاندا پێی دەزانرێت". ئەمە پیادەکردنێکی لێهاتووانەی یاسایە: ملدان بەکاربێنە بۆ بەدەستگەیشتن بە دوژمنەکەت. شێوازەکانی بزانە، پەیتا پەیتا لێی تێبگە، لە دەرەوەڕا خۆت لەگەڵ نەریتەکانیدا بگونجێنە، بەڵام لەناوەوەڕا کەلتووری خۆت بەرقەرار بکە. لە کۆتاییدا تۆ سەرکەوتوو دەبیت، چونکە هەرچەندە ئەو بە لاواز و نەرم دەتبینێت و هیچ وریاییەکت لەدژ وەرناگرێت، تۆ کات بەکاردەهێنیت و پێی دەگەیتەوە و لێشی ڕەت دەبیت. ئەم فۆرمە نەرمە کاریگەرەی داگیرکردن زۆرجار باشترینە چونکە دوژمن هیچی نییە کاردانەوەی لەبەرانبەردا بنوێنێت، خۆی بۆ ئامادە بکات یان بەرەنگاری بکات. ئەگەر ژاپۆن بە زەبری هێز بەرەنگاریی خۆرئاوای بکردایە، لەوانەبوو ڕووبەڕووی داگیرکارییەکی کاولکارانە بێتەوە کە بۆ هەمیشە کەلتوورەکەی وەردەچەرخاند.

دەشێ ملدان بەهەمان شێوە ڕێگەیەکی گاڵتەکردن بە دوژمنەکانت بخاتەڕوو، ڕێگەیەکی ئاراستەکردنەوەی دەسەڵاتیان لەدژیان، هەروەك ئەوەی بۆ برێشت ڕوویدا. ڕۆمانەکەی میلان کۆندێرا (نوکتە) لەسەر بنەمای ئەزموونەکانی نووسەر لە کەمپی سزادانی چیکسلۆڤاکیا، چیرۆکی ئەوە دەگێڕێتەوە کە چۆن پاسەوانانی زیندان پێشبڕکێیەکیان ئەنجامدا، پاسەوانەکان لەدژی زیندانییەکان. بۆ پاسەوانەکان، ئەمە دەرفەتێك بوو بۆ پیشاندانی باڵایی جەستەیی. زیندانییەکان دەیانزانی کە ئەوان چاوەڕوانی ئەوەیان لێدەکرێت بدۆڕێن، بۆیە ئەوان لە شێوازی خۆیان دەرچوون- لاساییکردنەوەی زیادەڕەوانە لە ماندووبوون، ڕاکردنی چەند یاردێك و بەربوونەوە،

ڕێکردنی خاو و هێتر لەکاتێکدا کە پاسەوانەکان بە خێرایی لە پێشیانەوە ڕایاندەکرد. بە چوونە ناو پێشبڕکێکەوە و دۆڕاندنی، ئەوان بەشێوەیەکی ملکەچکەرانە پاسەوانەکانیان ناچار کردبوو، بەلام "زێدەملکەچی" ی ئەوان حالەتێکی گالتەجاڕانەی هێنابووە کایەوە بەشێوەیەك کە بارودۆخەکەی شێواند. زێدەملکەچی- خۆبەدەستەوەدان- لێرەدا ڕێگەیەك بوو بۆ پیشاندانی بالایی بەشێوازێکی پێچەوانە. بەرەنگاری، زیندانییەکانی دەخستە ناو سوڕێکی توندوتیژی، ئەمانی بۆ ئاستی پاسەوانەکان نزم دەکردەوە. لەگەڵ ئەوەشدا، زێدە ملکەچبوون بەرانبەر پاسەوانەکان، ئەوانی پوچ نیشاندا، لەگەڵ ئەوەشدا نەیانتووانی بەشێوەیەکی ڕاست سزای زیندانییەکان بدەن کە ڕێك ئەوەیان کرد کە داوایان لێکرابوو.

دەسەلات هەمیشە لە گۆڕاندایە- چونکە گەمەکە بە سروشتی خۆی شلۆقە و پانتاییەکی ململانێی بەردەوامە، ئەوانەی دەسەلاتیان هەیە تەقریبەن هەمیشە خۆیان لە جولەیەکی لێژبوونەوەدا دەبیننەوە. ئەگەر تۆ بەشێوەیەکی کاتی خۆت بە لاوازبوو ببینیت، تاکتیکی ملکەچبوون پێرفێکتە بۆ جارێکی تر خۆبەرووەردەکردنەوەت- ئەمە ئامانجی تۆ پووپۆش دەکات. ئەم فێری ئۆقرەگرتن و خۆکۆنترۆلکردن و شارەزایەتییەکانت دەکات لە یارییەکەدا و دەتخاتە باشترین پێگەی مومکین بۆ کەلك وەرگرتن لە خلیسکانی لەپڕی سەرکوتگەرەکەت. ئەگەر تۆ ڕابکەیت یان شەڕ بکەیتەوە، لە دوور مەودادا ناتووانیت بیبەیتەوە. ئەگەر مل بدەیت، ئەوا تەقریبەن هەمیشە لە کۆتاییدا سەرکەوتوو دەبیت.

وێنە: درەختی بەڕوو. ئەو بەڕووەی بەرەنگاریی با دەکات، لقەکانی یەك بە یەك لەدەست دەدات و لەکاتێکدا کە هیچی نامێنێت بیپارێزێت، بنەدارەکە بۆ دواجار دەشکێت. ئەو دار بەڕووەی دەچەمێتەوە زیاتر دەژیت، بنەکەی گەشە دەکات، دەکشێت، ڕەگەکانی قووڵتر دەچنە خوارەوە و تۆکمەتر دەبێت.

دەسەلات: تۆ ئەوەت بیستووە کە دەلێت، چاو لەبەرانبەر چاو و ددان لەبەرانبەر ددان: بەلام من پێت دەلێم، بەرەنگاریی ئەهریمەن مەکە: بەلکو هەر کەسێك زللەیەکت

لەلای ڕاستت دەدات لاکەی تریشی بۆ ڕاگرە. ئەگەر هەر کەسێك لای یاسا سکاڵات لێبکات و چاکەتەکەت ببات، با باڵاپۆشەکەشت ببات. هەر کەسێکیش ناچارت بکات مایلێك ڕێ بکەیت، دوو مایلی لەگەڵ برۆ.

(عیسای مەسیح).

پێچەوانەبوونەوە

کەلکی ملکەچبوون ڕزگارکردنی ژیانتە بۆ کاتێکی دواتر کاتێك تۆ دەتوانیت پێی خۆت قایم بکەیت. ئەمە کتومت خۆلادانە لە شەهادەت کە کەسێك مل دەدات، بەڵام کاتی تر هەن تیایاندا دوژمن سازش ناکات و پێدەچێت شەهادەت تاکە ڕێگەی دەرچوون بێت. سەرباری ئەمەش، ئەگەر تۆ ئامادەیی مردنت تێدابێت، لەوانەیە ئەوانیتر دەسەڵات و ئیلهام لە نموونەی تۆ وەرگرن.

لەگەڵ ئەوەشدا، شەهادەت، پێچەوانەبوونەوەی ملکەچبوون، تاکتیکێکی پەشێو و نادەقاودەقە و وەکو شەڕانگێزییەی ڕووبەڕووی دەبێتەوە توندوتیژانەیە. بۆ هەموو شەهیدێکی بەناوبانگ هەزارانی تر هەن کە نە ئیلهامبەخشی دین بوون نە یاخیگەری، بۆیە ئەگەر شەهادەت جارێك لە جاران دەسەڵاتێکی دیاریکراوت پێ بدات، بەشێوەیەکی پێشبینی نەکراو ئەمە دەکات. لەوەش گرنگتر، تۆ بوونت نابێت تا خۆشی لەو دەسەڵاتە ببینیت، بەو شێوەیەی کە هەیە. دواجاریش شتێکی خۆپەرستانە و لوتبەرزانە لەمەڕ شەهادەت هەیە، وەك بڵێی ئەو کەسانە هەستیان کردووە ئەوانەی شوێنیان کەوتوون گرنگییەکی کەمتریان لە شکۆمەندی ئەمان هەیە.

کاتێك دەسەڵات جێت دەهێڵێت، باشترین شت ئەوەیە پێچەوانەبوونەوەی یاساکە فەرامۆش بکەیت. واز لە شەهادەت بێنە: دواجار بارودۆخەکە لەبەرژەوەندیی خۆت دەشکێتەوە، و دەبێ تۆ زیندوو بمێنیت تا ببینیت.

یاسای ژمارە ٢٣

هێزەکانت چڕ بکەرەوە

حوکم

وزە و هێزەکانت پارێزگاری لێبکە بەوەی کە لە بەهێزترین پێتیاندا بە چڕی بیانهێڵیتەوە. تۆ بە دۆزینەوەی کانێکی دەوڵەمەند و قووڵتر تێڕاچوونی، خشڵی زیاترت دەست دەکەوێت نەك بەوەی کە لە کانێکی تەنکەوە بەخێرایی بچیتە سەر کانێکی تەنکی تر-هەموو کاتێك چڕی شکست بە فراوانی دێنێت. کاتێك تۆ بۆ سەرچاوەکانی دەسەڵات دەگەڕێیت بۆئەوەی بەرزت بکاتەوە، یەك پاڵپشتی سەرەکی بدۆزەوە، ئەو مانگا قەڵەوەی کە بۆ ماوەیەکی درێژ شیرت دەداتێ.

سەرپێچی لە یاساکە

لە چین لە سەرەتاکانی سەدەی شەشەمدا، مەملەکەتی (وو) جەنگیان لەگەڵ ناوچە باکورییەکانی دراوسێ، **مەملەکەتی ناوەڕاست**، هەڵایساند. (وو) هێزێکی ڕوولەگەشە بوو، بەڵام مێژوو و شارستانیەتی مەملەکەتی ناوەڕاست ی نەبوو، بۆ ماوەی چەند سەدەیەك سەنتەری کەلتووری چین بوو. بە شکست پێهێنانی مەملەکەتی ناوەڕاست، پاشای (وو) دەستبەجێ پێگەکەی بەرز دەبووەوە.

جەنگ بە گورینکی زۆر و چەند سەرکەوتنێکەوە دەستیپێکرد، بەڵام بەزوویی کپ بووەوە. سەرکەوتن لەبەرەیەکدا لەشکرەکانی (وو)ی لە بەرەیەکی تردا لاواز دەکرد. ڕاوێژکار و وەزیری سەرەکی پاشا، (وو تزو هسیو) هۆشداری دا لەمەڕ ئەوەی کە دەوڵەتی درندەی (یوە) لە باشوور، تێبینی کێشەکانی مەملەکەتی (وو) دەکات و پلانی داگیرکاری هەیە. پاشا تەنیا پێکەنینی بەم نیگەرانیانە دەهات— سەرکەوتنێکی تری بەدەست بهێنایە ئەوا مەملەکەتی ناوەڕاستی مەزن هی خۆی دەبوو.

لە ساڵی ٤٩٠دا، وو تزو هسیا کورەکەی ناردە مەملەکەتی (چی) بۆ مەبەستی پارێزگاری. بەم کردارە، ئاماژەیەکی دایە پاشا لەمەڕ ئەوەی کە ئەو جەنگی بەلاوە پەسەند نییە و باوەڕی وایە چاوچنۆکیی خۆپەرستانەی پاشا سەردەکێشێت بۆ ڕووخانی (وو). پاشا، دوای ئەوەی هەستیکرد ناپاکی لێکراوە، ڕەخنەی لە وەزیرەکەی گرت و تۆمەتباری کرد بە بێ ئەمەکی و لە تورەییدا فەرمانی پێدا خۆی بکوژێت. (وو تزو هسیو) پەیڕەوی لە پاشاکەی کرد، بەڵام پێش ئەوەی چەقۆ لە سنگی هەڵچەقێنێت، هاواری کرد "ئەی پاشا، چاوەکانم دەربێنە و بە دەروازەی (وو) هەڵیانواسە، بۆئەوەی هاتنە ناوەوەی سەرکەوتووانەی (یوە) ببینم".

بەو شێوەیەی (وو تزوو هسیو) پێشبینی کردبوو، لەماوەی چەند ساڵێکدا سوپایەکی (یوە) بەژێر دەروازەی (وو)دا ڕەت بوو. لەکاتێکدا کە بەربەربییەکان دەورەی کۆشکیان گرت، پاشا دوایین قسەی وەزیری بیر کەوەتەوە— و هەستیکرد چاوە دەرهێنراوەکانی کابرای مردوو ڕیسوایەتییەکەی ئەم دەبینن. بەهۆی ئەوەی نەیتوانی بەرگەی شەرمەزارییەکەی بگرێت، پاشا خۆی کوشت، " ڕوخساری خۆی داپۆشی بۆئەوەی سەرنجی پڕ لۆمەی وەزیرەکەی لە دنیاکەی تردا نەبینێت".

لیکدانەوە

چیرۆکی (وو) نموونەی هەموو ئەو ئیمپراتۆریەتانەیە کە بەهۆی قاچ درێژ کردن ڕووخاون. ئەم ئیمپراتۆریەتانە بەهۆی مەستبوون بە سەرکەوتن و نەخۆشکەوتن بە

چارچنۆکی، بە ئاستی نامۆ فراوان دەبن و ڕووبەڕووی ڕووخانێك دەبنەوە کە سەراپاگیرە. ئەمەش بوو بەسەر ئەسینابییەکان هات کە چاویان بڕییە دوورگەی دووردەستی (سیسیلی) و دواجار ئیمپراتۆریەتەکەی لەدەستدا. ڕۆمانەکان سنوورەکانی ئیمپراتۆریەتەکەیان کشاند بۆ گرتنەخۆی زەوییە فراوانەکان، لەمەشدا لاوازیی خۆیان و دەرفەتی داگیرکارییان لەلایەن هێزێکی تری بەربەرییەوە زیاد کرد.

بەلای چینییەکانەوە، چارەنوسی مەملەکەتی (وو) وانەیەکی بنەڕەتییە لەبارەی ئەوەی کە چی ڕوودەدات کاتێك تۆ لەپێناو دەستکەوتی هەنوکەییدا هێزەکانت لەچەند بەرەیەکەوە بڵاو دەکەیتەوە، بینایی بۆ مەترسییە دوورەکان لەدەست دەدەیت. (سون تزو) دەڵێت "ئەگەر تۆ لە مەترسیدا نەبیت ئەوا شەڕ مەکە". ئەوە تەقریبەن یاسایەکی فیزیکییە: هەر شتێك لەودیو قەبارەی خۆیەوە هەڵئاوسا بەشێوەیەکی حەتمی دادەڕمێت. نابێ ئەقڵ لە ئامانجێکەوە بەرەو ئامانجێکی تر بجوڵێت. ئەوەی کە چڕ بووەتەوە، تەبایە و ڕایەڵە بە ڕابردوویەوە، دەسەڵاتی هەیە. ئەوەی کە ون بوو، دابەش بوو و ئاوسا، دەڕزێت و دەکەوێتە سەر زەوی. چەندەی گەورەتر بئاوسێت، توندتر دەکەوێت.

پەیڕەویکردن لە یاساکە

خانەوادەی بانکیی ڕۆسچیلد سەرەتایەکی سادەی لە ئۆردوگای جولەکەی فرانکفورت، ئەڵمانیا هەبوو. یاسا توندەکانی شارەکە بۆ جولەکەی ئاسان کرد تا لەگەڵ دەرەوەی ئۆردوگاکەدا تێکەڵ بن، بەڵام جووەکان ئەمەیان گۆڕیبوو بۆ فەزیلەتێك- وایلێکردن پشت بەخۆیان ببەستن و تامەزرۆ بن بۆ پارێزگاری لە کەلتوورەکانیان بە هەر باجێك بێت. (مایەر ئامشێل)، یەکەمین ئەندامەی ڕۆسچیلدەکان کە لە درەنگانی سەدەی هەژدەدا لە ڕێگەی پێدانی قەرزەوە سامانی کەڵەکە کرد، بەباشی لەو دەسەڵاتە تێگەیشت کە لەم جۆرە چڕکردنەوە و هەماهەنگکردنە دێت.

یەکەم، مایەر ئامشێل خۆی لەگەڵ خانەوادەیەکدا یەکخست، واتە میرە بەهێزەکانی (تورن ئوند تێکساس). لەبری بڵاوکردنەوەی خزمەتگوزارییەکانی، خۆی کردە بانکداری سەرەکیی ئەم میرانە. دووەم، ئەو بەرپرسیارێتی هیچی بەشێکی بزنسەکەی بە بێگانەکان نەسپارد، تەنیا منداڵەکان و خزمە نزیکەکانی بەکارهێنا. چەندەی خێزانەکە یەکگرتوو و بەیەکەوە پەیوەست بوو، ئەوەندە بەهێزتر دەبوو. بەزوویی، پێنج کوڕەکەی مایەر ئامشێل بوونە بەڕێوەبەری بزنسەکە. کاتێکیش مایەر ئامشێل لە ١٨١٢دا مرد، ڕەتی کردەوە ناوی میراتگرێکی بنچینەیی بێنێت، لەبری ئەمە، هەموو کوڕەکانی دانا بۆ بەردەوامی پێدان بە نەریتی خێزانی بۆئەوەی بە یەکگرتوویی بمێننەوە بەرەنگاریی مەترسییەکانی پەرتەوازەیی و دزەکردنی بێگانە بگرن.

کاتێک کوڕەکانی مایەر ئامشێل بزنسی خێزانەکەیان کۆنتڕۆڵ کرد، گەیشتنە ئەو ئەنجامەی کە کلیلی سامان لە ئاستێکی فراواندا بریتییە لە زامنکردنی شوێنپێ لە داراییەکانی ئەورووپادا بە گشتی، نەك خۆبەستنەوە بە وڵاتێك یان میرێك. لەو پێنج برایە، ناسان هەنوکە دوکانێك لە لەندەن کردبۆوە. لە ١٨١٣دا، جەیمز چووە پاریس. ئامشێل لە فرانکفورت مایەوە، سالۆمۆن خۆی لە ڤیەننا جێگیر کرد و کارل ی گەنج چووە نیپاڵ. لەبارێکدا کە هەر یەك لە قەڵەمڕەوەکانی کاریگەری داپۆشران، ئەوان توانیان دەستی خۆیان لە بازاڕە داراییەکانی ئەورووپا گیر بکەن.

لیکدانەوە

ڕۆسچیلدەکان لەسەردەمێکی نامۆدا هاتنە دنیاوە. ئەوان لە شوێنێکەوە هاتن کە چەند سەدەیەك بوو نەگۆڕابوو، بەڵام لەسەردەمێکدا ژیان کە شۆڕشی پیشەسازی، شۆڕشی فەرەنسی و زنجیرەیەکی ناکۆتای ناجێگیرییەکانی لێکەوتەوە. ڕۆسچیلد ڕابردووی بە زیندوویی هێشتەوە، بەرگەی ڕێساکانی بڵاوبوونەوەی سەردەمەکەی گرت و یاسای چڕبوونەوەی پەیڕەو کرد.

کەس لە جەیمز ڕۆسچیلد باشتر نوێنەرایەتی ئەمە ناکات، ئەو کوڕەی کە لە پاریس خۆی بونیاد نا. لە تەمەنیدا، جەیمز شایەتی شکستی ناپۆلیۆن، گەڕانەوەی پاشایەتی بۆربۆن، پاشایەتی بۆرجوازیی (ئۆرلیێنز)، گەڕانەوەی کۆمار و دواجار تاج لەسەرنانی ناپۆلیۆنی سێیەم بوو. بەدرێژایی ئەم هەموو پەشێوییە، فاشیۆن و ستایلە فەرەنسییەکان بە ڕیتمێکی بێ وچان گۆڕانیان بەسەردا هات. بەبێ ئەوەی وەکو پاشەوارێکی ڕابردوو دیار بێت، جەمیس خانەوادەکەی ئاراستە کرد وەك بڵێی گوندە جووەکە لەناو ناخیاندا لەژیان بەردەوام بوو. ئەو هێز و تەبایی ناوەکیی هۆزەکەی پاراست. چڕکردنەوە بناغەی هێز، سامان و سەقامگیریی ڕۆسچیلدەکان بوو.

باشترین ستراتیژ هەمیشە ئەوەیە زۆر بەهێز بیت، سەرەتا بەشێوەیەکی گشتی، پاشان لە خاڵێکی یەکلاییکەرەوەدا...یاسایەکی باڵاتر و سادەتری ستراتیژ وەکو هێزە چڕکراوەکان بوونی نییە...بە کورتی، یەکەمین پرەنسیپ ئەمەیە: بەوپەڕی چڕکردنەوەوە هەنگاو بنێ.

(لەبارەی جەنگەوە، کارل ڤۆن کلاوسویتز ١٧٨٠-١٨٣١)

کلیلی دەسەڵات

جیهان لە ڕێگەی دابەشبوونێکی گەورە و گەورەترەوە بەر ئافات کەوتووە-لەناو وڵاتان، گروپە سیاسییەکان، خانەوادەکان و تەنانەت تاکەکاندا. ئێمە هەموومان لە دۆخێکی پەرت و بڵاوبوونی تەواوەتیدایین، بە زەحمەت دەتوانین هۆشمان بە یەك ئاقاردا ئاراستە بکەین تا بە هەزار ئاقاردا بەکێش نەکرێین. ئاستی ململانێی جیهانی مۆدێرن لەهەموو کاتێکی تر زیاترە و ئێمە تێکەڵی بیروباوەڕی ژیانی خۆمان کردووە.

چارەسەرەکە بریتییە لە فۆرمێکی کشانەوە بۆ ناو خۆمان، بۆ ڕابردوو، بۆ فۆرمە چڕترەکانی بیر و کردار. هەروەك شۆپنهاوەر دەنووسێت "بیر ئەندازەی چڕییە، نەك ئەندازەی فراوانی". ناپۆلیۆن بە بەهای چڕکردنەوەی هێزەکانی لە لاوازترین خاڵی دوژمن دەزانی- ئەمە نهێنیی سەرکەوتنەکەی بوو لە شەڕگەدا. بەڵام توانای ئیرادە وهۆشی

لەسەر هەمان بەرزگە سەرچاوەی گرتبوو. تاك ئامانجی، تەركیزی تەواو بۆ سەر ئامانج و بەكارهێنانی ئەم تایبەتمەندییانە لەدژی خەڵكی كەم تەركیز، خەڵكی ناو دۆخی هۆش پەرتی – تیرێكی وەها هەمیشە نیشانەی خۆی دەدۆزێتەوە و دوژمن سەرنگون دەكات.

كازانۆڤا سەركەوتنی لەژیاندا گەڕاندەوە بۆ توانای لە تەركیز كردنە سەر تاكە ئامانجێك و كارلەسەركردنی تا ئەو كاتەی ئاكامی دەبێت. ئەوە توانای بوو لەوەدا كە تەواو خۆی بەو ژنانی ئارەزووی دەكردن بسپێرێت كە ئەوی كردە كەسێكی تەواو بەكێشكەر. بۆ ئەو هەفتە و مانگانەی كە یەكێك لەم ژنانە لە دەوروبەری دەژیا، بیری لە كەسی تر نەدەكردەوە. كاتێك ئەو بە تۆمەتی ناپاكی لە كۆشكی دوك لە ڤینیسیا زیندانی كرا، زیندانێك كە كەس نەیتوانیبوو لێی ڕابكات، ڕۆژ لەدوای ڕۆژ هۆشی خۆی لەسەر تاك ئامانجی ڕاكردن چڕ كردەوە. گۆڕانكارییەكی زۆورەكان، كە بەو مانایە بوو چەند مانگێكی هەڵكەندن هیچ ئەنجامێكی نەدەبوو، ئەوی سارد نەكردەوە. ئەو مكوڕ بوو و دواجار ڕایكرد. ئەو دوایی نوسیبووی "من هەمیشە بڕوام وابووە كە كاتێك كەسێك شتێك لەكەللەی دەدات بیكات، كاتێكیش بەشێوەیەكی ناوازە خۆی بەو پلانەوە قاڵ دەكات، دەبێ سەركەوتوو بێت، جا تەگەرەكان هەرچییەك بن. ئەو كەسە دەبێتە وەزیری ئەعزەم یان پاپا".

تەركیز بكەرە سەر تاكە ئامانجێك، تاكە ئەركێك و بە ئاكامی بگەیەنە. لە جیهانی دەسەڵاتدا تۆ بە بەردەوامی پێویستت بە یارمەتی ئەوانیترە، زۆرجاریش ئەو كەسانەی كە لە تۆ بەهێزترن. گەمژە لە كەسێكەوە دەچێتە لای كەسێكی تر، بەو بڕوایەی كە خۆی بڵاو كردەوە بەرگە دەگرێت. ئەوە كرۆكی یاسای تەركیزە كە لە ڕێگەی خۆ جێگیركردنت لەسەر سەرچاوەیەكی گونجاوی دەسەڵات، بەشێكی زۆری وزە دەگێڕێتەوە و دەسەڵاتێكی زۆر بەدەست دێنیت. نیكۆلا تێسلای زانا بەو بڕوایەی كە بەوەی خزمەتی تاكە دەسەڵاتدارێك نەكات بەشێوەیەك لە شێوەكان سەربەخۆیی خۆی دەپارێزێت، خۆی وێران كرد. ئەو تەنانەت (جەی.پی.مۆرگەن)ی ڕەت كردەوە كە گرێبەستێكی دەوڵەمەندی خستە بەردەمی.

هەموو نووسەر و وێنەکێشە مەزنەکانی ڕێنیسانس لەگەڵ ئەم کێشەیەدا ململانێیان بوو، لەهەموشیان زیاتر پیێترۆ ئارێتینۆ. بەدرێژایی ژیانی، ئارێتینۆ بەدەست ڕیسوایی ڕازیکردنی ئەم میر و ئەو میرەوە ناڵاندی. دواجار، ئیتر بەس بوو بۆی و بڕیاریدا پۆو بکانە مەرایی کردن بۆ چارلسی پێنجەم، بەڵێنی خزمەتگوزارییەکانی قەڵەمە کاریگەرەکەی بە ئیمپراتۆر دا. دواجار ئەو ئازادییەی بۆ دەرکەوت کە لە هۆگربوون بە تاکە سەرچاوەی دەسەڵات دەهات. مایکڵ ئەنجێلۆ ئەم ئازادییەی لای پاپا جولیەسی دوو، گالیلۆ لای مێدیسیەکان بەدی کرد. لەکۆتاییدا تاکە پاڵپشتێك ستایشی ئەمەکداری تۆ دەکات و پشت بە خزمەتگوزارییەکانت دەبەستێت. لەدوورمەودا دا، گەورە خزمەتی بەندە دەکات.

وێنە: تیر. تۆ ناتوانیت بە تیرێك دوو نیشانە بپێکیت. ئەگەر بیرکردنەوەکانت گومڕا بووبن ئەوا دڵی دوژمن ناپێکیت. ئەقڵ و تیر دەبێ یەك بن. تەنیا بە تەرکیزێکی توانای ئەقڵی و فیزیکییەوە دەتووانیت ئامانج بپێکیت و دڵ بدڕیت.

دەسەڵات: زیاتر بایەخ بدە بە چڕی نەك فراوانی. کامڵبوون لەناو چۆنایەتیدایە دایە نەك لە بڕدا. پانتایی بەتەنیا ناچێتە سەروو ئاستی مام ناوەندەوە و ئەوە نەگبەتی کەسانی خاوەن ئارەزوومەندیی فراوانە کە لەکاتێکدا کە دەیانەوێ پەنجە بخەنە ناو هەموو کێکێکەوە، پەنجەیەکیان لەهیچ کامێکیاندا نییە. چڕی، بەرجەستەیی دابین دەکات و ئاکام مسۆگەر دەکات.

(بالتاسار گراسیەن، ١٦٠١-١٦٥٨)

پێچەوانەبوونەوە

لە تەرکیزکردندا مەترسی و ئەو ساتانەش هەن کەتیایاندا بڵاوبوونەوە جوڵەی تاکتیکی گونجاوە. بە شەڕ کردن لەدژی ناسیۆنالیستەکان بۆ کۆنترۆڵکردنی چین، ماو تسی تونگ و کۆمەنیستەکان جەنگێکی درێژخایەنیان لە چەند بەرەیەکەوە ئەنجامدا و زیان پێگەنیاندن و بۆسە نانەوە چەکی سەرەکییان بوو. بڵاوبوونەوە زۆرجار بۆ لایەنە

لاوازەکە گونجاوە. لە ڕاستیدا پرەنسیپێکی گرنگی جەنگی گەریلاییشە. کاتێك لەگەڵ دوژمنێکی بەهێزتردا دەجەنگیت، چڕکردنەوەی هێزەکانت تەنیا دەتکاتە ئامانجێکی ئاسانتر- وا باشترە بە ڕووبەرەکەدا بڵاو بینەوە و دوژمنەکەت بە سەختی بەدیکردنت نائومێد بکەیت.

خۆبەستنەوەت بە تاکە سەرچاوەیەکی دەسەڵات مەترسییەکی بەرجەستەی هەیە: ئەگەر ئەو کەسە بمرێت، بڕوات یان لە پێگە بکەوێت، تۆ ئازار دەچێژیت. ئەمە بەسەر قەیسەر بۆرگیا هات کە دەسەڵاتی خۆی لە باوکی، واتە پاپا ئەلێکساندەری چوارەم وەرگرت. ئەوە پاپا بوو سوپای دایە قەیسەر بۆ شەڕکردن بەناویەوە. کاتێك لەپڕێکدا مرد (لەوانەشە بەهۆی ژەهرەوە)، قەیسەر ئەوەندەی مردوویەك سەنگی هەبوو. ئەو بەدرێژایی ساڵانێك دوژمنی زۆری دروستکردبوون و ئێستا چەتری پارێزگاریی باوکی نەمابوو. لەو حاڵەتانەدا کە لەوانەیە تۆ پێویستت بە پارێزگاری بێت، زۆرجار وەها ژیرانەترە کە خۆت بە چەند سەرچاوەیەکەوە ببەستیتەوە. جوڵەیەکی وەها بەتایبەت لەو ماوانەی پەشێوی گەورە و گۆڕانکاری توندوتیژانەدا کردارییە، یان کاتێك دوژمنان زۆرن. چەندەی خزمەتی پاڵپشت و دەسەڵاتداری زۆرتر بکەیت، ئەوەندە کەمتر سەرکێشی دەکەیت ئەگەر یەکێکیان لە دەسەڵات بکەوێت. تەنانەت ئەگەر تۆ تەرکیز بکەیتە سەر تاکە سەرچاوەیەکی دەسەڵات، ئەوا هێشتا دەبێ پراوەی وریایی بکەیت و ئامادەی ئەو ڕۆژە بیت کە گەورەکەت یان پاڵپشتە دارایییەکەت چیتر لەوێ نییە یارمەتیت بدات.

دواجار لەوانەیە زۆر تەرکیزکردنە سەر تاکە ئامانجێك دەشێ بتکاتە کەسێکی تەحەمولنەکراو، بەتایبەت لە هونەرەکاندا. وێنەکێشی ڕێنیسانس، پاولۆ ئوچێللۆ ئەوەندە فرچکی گرتبوو بە گۆشە نیگاوە کە تابلۆکانی بێ گیان و ڕووکەش دیار بوون. لەکاتێکدا کە لیۆناردۆ دافینچی خوری دابووە هەموو شتێك- تەلارسازی، وێنەکێشان، جەنگ، پەیکەرتاشی، میکانیك. بڵاوبوونەوە سەرچاوەی دەسەڵاتەکەی بوو. بەڵام بلیمەتییەکی وەها دەگمەنە و ئێمەومانان لە چڕکردنەوەی تواناکانماندا باشترین.

یاسای ژمارە ٢٤

ڕۆڵی دەربارییەکی پێرفێکت ببینە

حوکم

دەرباریی پێرفێکت کەسێکە لە جیهانێکدا گەشە دەکات کە تیایدا هەموو شتێك لە دەوری دەسەڵات و کارزانی سیاسی دەسوڕێتەوە. ئەو لە هونەری ناڕاستەوخۆبووندا ئەسپی خۆی تاو داوە. ئەو مەرایی دەکات، مل بۆ سەرووی خۆی دەدات و بە تەموەژاویترین و نەرم و نیاترین شێواز دەسەڵات بەسەر ئەوانیتردا پیادە دەکات. یاساکانی دەرباری فێر بە و پیادە بکە، ئیتر سنوور نامێنێت لەبەردەم بەرزبوونەوەت لە دەرباردا.

کۆمەڵگەی دەربار

ئەوە فاکتێکی سروشتی مرۆڤە کە ستڕەکتۆری کۆمەڵگەی دەربار لەدەوری دەسەڵات خۆی پێکدێنێت. لە ڕابردوودا، دەربار لە دەوری فەرمانڕەوا دەخولایەوە و زۆر کرداری هەبوون: سەرباری دڵخۆش هێشتنەوەی فەرمانڕەوا، شێوازێکی تۆکمەکردنی هەرەمی پاشا، خانەدان و چینەکانی سەرەوە بوو و بۆ بەپاشکۆ و نزیك هێشتنەوەی خانەدانان بوو لە فەرمانڕەوا بۆئەوەی بتوانێت چاوێکی لەسەریان بێت. دەربار لەزۆر ڕێگەوە

خزمەتی دەسەڵات دەکات، بەڵام لەهەمووی زیاتر فەرمانڕەوا شکۆمەند دەکات، جیهانێکی بچووککراوەی بۆ دابین دەکات کە دەبێ کۆشش بکات بۆ دڵشادکردنی.

دەرباری بوون گەمەیەکی ترسناك بوو. گەشتیارێکی عەرەبی سەدەی نۆزدە بۆ کۆشکی دارفور، کە ئێستا سودانە، دەڵێت دەبووایە دەربارییەکان لەوێ دەبووایە هەرچییەك کە سوڵتان دەیکرد ئەوانیش بیکەن: ئەگەر ئەو بریندار بووایە، ئەوانیش دەبووایە تووشی هەمان برین بن، ئەگەر ئەو لەکاتی ڕاودا لە ئەسپەکەی بەربووبوایەتەوە، ئەوانیش بەر دەبوونەوە. لاساییکردنەوەی لەو جۆرە لە دەربارەکانی سەرانسەری جیهان دەرکەوتووە. لەهەموو پڕ گێروگرفتتر مەترسیی دڵتەنگ کردنی فەرمانڕەوا بووە- جوڵەیەکی هەڵە مەرگ یان دەربەدەری لێکەوتۆتەوە. دەبووایە دەرباریی سەرکەوتوو بەسەر پەتێکدا بڕوات، دڵخۆشکەر بێت بەڵام زۆریش نا، پەیڕەوی بکات بەڵام بەشێوەیەك لە شێوەکان خۆی لە دەربارییەکانی تر جیا بکاتەوە، لەکاتێکدا کە هەرگیز ئەوەندە خۆی جیا نەکاتەوە کە هەستی نائاسودەیی بە فەرمانڕەوا ببەخشێت.

دەربارییە گەورەکان بەدرێژایی مێژوو ئەسپی خۆیان لە زانستی بەکاربردنی خەڵکدا تاو داوە. ئەوان وەها لە پاشا دەکەن هەست بە پاشایەتییەکی زیاتر بکات. ئەوان وەها لە هەموو کەسێکی تر دەکەن لە دەسەڵاتیان بترسێت. ئەوان جادووگەری ڕواڵەتن، دەزانن کە زۆربەی شتەکان لە دەربار لەسەر بنەمای ئەوەی کە چۆن دیارن حوکمیان لەسەر دەدرێت. دەربارییە گەورەکان بەڕێز و بە ئەدەبن، شەڕانگێزییەکەیان داپۆشراو و ناڕاستەوخۆیە. ئەوان کە مامۆستای قسەن، قەت لە پێویست زیاتر نالێن، پوختترین ناوەرۆك لە مەراییەك یان ئیهانەیەکی شاراوە وەردەگرن. ئەوان وەستای خۆشین- خەڵکی دەیانەوێت لێیانەوە نزیك بن چونکە دەزانن چۆن دڵ خۆش بکەن، لەگەڵ ئەوەشدا نە ماستاو دەکەن نە خۆشیان ڕیسوا دەکەن. دەربارییە مەزنەکان دەبنە دڵخوازی پاشا، سوودەکانی ئەو پێگەیەیان دەچننەوە. ئەوان زۆرجار لە فەرمانڕەواش بەهێزتر دەبن، چونکە ئەوان لە کەڵەکەکردنی کاریگەریدا جادووگەرن.

زۆر کەس لەمرۆدا ژیانی دەربار وەکو پاشماوەی ڕابردوو، نارەزوویەکی مێژوویی، ڕەت دەکەنەوە. ئەوان، بە گوێرەی ماکیاڤیللی، پێیان وایە "وەك ئەوەیە کە ئاسمان، خۆر، توخمەکان و مرۆڤەکان سیستەمی جوڵە و دەسەلاتیان گۆڕیبووە و جیاوازن بە بەراورد بە سەردەمانی کۆن". لەوانەیە چیتر پاشایانی خۆر لەئارادا نەبن بەلام هێشتا زۆرێك لە خەڵکی هەن کە پێیان وایە خۆر بەدەوریاندا دەسوڕێتەوە. لەوانەیە دەرباری شاهانە زۆر تا کەم ون بووبێت، یان لانی کەم هێزی لەدەستدابێت، بەلام دەربار و دەربارییەکان هێشتا هەن چونکە هێشتا دەسەلات هەیە. دەرباربییەك چیتر بە دەگمەن داوای لێدەکرێت لە ئەسپەکەی بەر بێتە خوارەوە، بەلام ئەو یاسایانەی حوکمی سیاسەتی دەربار دەکەن وەکو یاساکانی دەسەلات ناکۆتان. کەواتە شتی زۆر هەیە لە دەرباریيە گەورەکان فێری بین، چ ئەوانەی ئێستا و چ ئەوانەی ڕابردوو.

یاساکانی سیاسەتی دەربار

خۆت لە خۆدەرخستن ببوێرە. قەت ژیرانە نییە لەبارەی خۆت زۆربلێیی بکەیت یان سەرنجێکی زۆر بەلای کردارەکانت بەکێش بکەیت. چەندەی زۆرتر لەبارەی کردارەکانت قسە بکەیت ئەوەندە زیاتر گومان دروست دەکەیت. تۆ بەهەمان شێوە برێکی پێویست ئیرەیی لەنێو هاوەلانتدا دەوروژێنیت کە ببێتەهۆی ناپاکی و چەقۆ لەپشتدان. وریابە، لە هەموو کات وریاتر، لە هەلدانی دەستکەوتەکانی خۆت و هەمیشە کەمتر لەبارەی خۆت بدوێ بە بەراورد بە خەڵکی تر. خاکیبوون بەشێوەیەکی گشتی شتێکی پەسەندە.

پراوەی هێمنی بکە. قەت وا خۆت دەرمەخە کە سەرسەختانە کار دەکەیت. دەبێ بەهرەکەت وا دیار بێت کە زۆر سروشتییە، بەشێوەیەك کە وا لە خەڵکی بکات تۆ بە ڕەسەن ببینن نەك وەك کەسێکی ماندوو لە کارکردندا. تەنانەت کاتێك شتێکیش کە ئارەقکردنەوەیەکی زۆری دەوێت، وا پیشان بدە کە تەقەلای ناوێت- خەڵکی وایان پێ باشترە خوێن و ڕەنجی تۆ نەبینن کە شێوەیەکی تری خۆدەرخستنە. وەها بۆ ئەوان باشترە سەریان بسوڕمێت لەوەی کە تۆ چەنێك شکۆمەندانە دەستکەوتەکانت

بەدەستهێناوە بە بەراورد بەوەی سەرسام بن کە بۆچی ئەوەندە کار و ڕەنجی پێویست بووە.

لە مەراییکردندا دەستپێوەگر بە. لەوانەیە وا دیار بێت کە بەرپرسەکانت بایی پێویست مەراییان پێ نات، بڕێکی زۆری شتی باشیش بەهای نامێنێت. بەهەمان شێوە گومان لەنێو هاوەڵانتدا دروست دەکات. فێر ناڕاستەوخۆ مەرایی بکەیت- بەوەی کە لە هاوبەشیکردنی خۆت کەم بکەیتەوە، بۆ نموونە، بەوەی کە وا بکەیت گەورەکەت باشتر دەرکەوێت.

زەمینەسازی بکە دەرکەوێت. هاودژییەك هەیە: تۆ ناتوانیت زۆر چەقاوەسووانە خۆت دەرخەیت، لەگەڵ ئەوەشدا دەبێت وا بکەیت بەرچاو بیت. لە دەرباری لویسی چواردەدا، هەر کەسێك پاشا بڕیاری بدایە سەیری بکات ئەوا دەستبەجێ لە هەرەمی دەرباردا بەرز دەبۆوە. تۆ هیچ دەرفەتێکی بەرزبوونەوەت نابێت ئەگەر فەرمانڕەوا لە زەلکاوی دەرباریەکاندا نەتبینێت. ئەم ئەرکە پێویستی بە هونەرێکی زۆر هەیە. ئەمە زۆرجار پەیوەندی هەیە بەوەی، بەمانای وشە، ببینرێیت. کەواتە، سەرنج بدەرە ڕواڵەتی جەستەییت و ڕێگەیەك بدۆزەرەوە بۆ دروستکردنی ستایل و وێنەیەکی جیاواز.

ستایل و زمانت بەگوێرەی ئەو کەسە بگۆڕە کە مامەڵەی لەگەڵدا دەکەیت. باوەڕێکی ساختە بە یەکسانی- واتە ئەو بیرۆکەیەی کە قسەکردن و ڕەفتارکردن بەهەمان شێوازی هەموو کەسێك، گرنگ نییە پلە و پایەیان چۆنە، دەتکاتە نموونەی شارستانیەت- هەڵەیەکی گەورەیە. ئەوانەی خوار خۆت وەکو شێوەیەکی خۆسووککردن دەیبینن، کە هەروایە، و ئەوانەی سەروو خۆت هەستیان بریندار دەبێت، هەرچەندە لەوانە نییە قبوڵی بکەن. ئەمە درۆکردن نییە، ئەمە نواندنە، و نواندن هونەرە، نەك دیارییەك لەلایەن خوداوە. هونەرەکە فێر بە. ئەمە بەهەمان شێوە بۆ چەندەها کەلتووری جیاواز ڕاستە کە لە دەرباری مۆدێرندا هەن: قەت وایدامەنێ پێوەری ڕەفتار و حوکمدانی تۆ گەردوونین. نەتوانینی خۆگونجاندن لەگەڵ کەلتوورێکی تردا نەك تەنیا ترۆپکی بەربەریزمە، بەڵکو دەتخاتە دۆخێکی لاوازییەوە.

قەت هەلگری هەواڵی خراپ مەبە. پاشا ئەو پەیامنێرە دەکوژێت کە هەلگری هەواڵی خراپە. ئەمە قسەیەکی سواوە بەڵام ڕاستییەکی تێدایە. دەبێ تۆ کۆشش بکەیت و ئەگەر پێویست بکات درۆ بکەیت بەلاڕێدا ببەیت بۆئەوەی دڵنیا بیتەوە لەوەی ئۆباڵی هەلگرتنی هەواڵی خراپ دەکەوێتە ئەستۆی هاوەڵێکت، نەك تۆ. تەنیا هەواڵی باش بێنە و ئیتر ئەم شێوازەی تۆ دەبێتە مایەی دڵخۆشی گەورەکەت.

قەت دۆستایەتی و پەیوەندیی خۆمانەیی لەگەڵ گەورەکەتدا بەرجەستە مەکە. ئەو نایەوێ هاورێیەکی دەست و پێوەندی بێت، ئەو دەست و پێوەندێکی دەوێت. قەت بە شێوەیەکی دۆستانە و ئاسان لێی نزیك مەکەوە، یان وەها ڕەفتار مەکە وەك بڵێی لە پەیوەندییەکی باشدایت- ئەمە مافی ئەوە. ئەگەر ئەو بیەوێ لەم ئاستەدا مامەڵەت لەگەڵدا بکات، دۆستایەتییەکی وریایانە پەیڕەو بکە. ئەگینا بە ئاراستەیەکی پێچەوانە ڕەفتار بکە، و دوورایی نێوانتان بە ڕوونی پیادە بکە.

قەت بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ ڕەخنە لە کەسانی سەروو خۆت مەگرە. لەوانەیە ئەمە ڕوون دیار بێت، بەڵام زۆرجار هەیە جۆرێك لە ڕەخنە پێویستە- ئەگەر هیچ نەڵێیت یان هیچ ئامۆژگارییەك نەخەیتەڕوو، ئەوا مەترسیی تر بەڕووی خۆتدا دەکەیتەوە. لەگەڵ ئەوەشدا دەبێ فێر بیت ئەوەندەی دەکرێ بە ئەدەبەوە و بە ناراستەوخۆیانە ئامۆژگاری و ڕەخنەکەت ئاراستە بکەیت. دووجار یان سێ جار بیر بکەرەوە، پێش ئەوەی پێت وابێت ئەم قسانەت ناڕاستەوخۆیانە ئاراستە کردووە.

سنووردار بە لە داواکردنی چاکە لەوانەی سەروو خۆت. هیچ شتێك ئەوەندەی ڕەتکردنەوەی داواکاریی کەسێك، بەرپرس هەراسان ناکات. ئەمە هەستی گوناه و کینە دەبزوێنێت. ئەوەندەی دەکرێ دەگمەن داوای شت بکە و بزانە کەی دەبێ بوەستیت. لەبری ئەوەی کە خۆت بکەیتە تکاکار، هەمیشە باشتر وایە چاکەکانت بەدەست بێنیت، بۆئەوەی فەرمانڕەوا بەشێوەیەکی ئارەزوومەندانە بیاندات. لەهەمووی گرنگتر: بەلەبری کەسێکی تر داوای چاکەیەك مەکە، چ جای ئەوەی ئەو چاکەیە بۆ دۆستێك بێت.

قەت نوکتە لەسەر ڕواڵەت یان زەوق مەکە. ژیریبەکی زیندوو یان گوتارێکی گاڵتە و گەپ لە تایبەتمەندییە جەوهەرییەکانن بۆ دەربارییەکی باش و کات هەن تیایاندا بێتامبوون و ڕەشۆکیبوون گونجاو و کاریگەرن. بەڵام خۆت لە هەر جۆرە نوکتەیەک لەبارەی ڕواڵەتەکان و زەوق بپارێزە. ئەمانە دوو بواری زۆر هەستیارن، بەتایبەت بۆ ئەوانەی سەروو خۆت. تەنانەت تاقیشیان مەکەرەوە کاتێک لێیانەوە دووریت. ئەگەر وا بکەیت ئەوا گۆڕی خۆت هەڵدەکەنیت.

مەبە بە بەدگومانێکی دەربار. سەرسامی خۆت بۆ کاری باشی ئەوانیتر دەرببڕە. ئەگەر بە بەردەوامیی ڕەخنە لە هاوتاکانت یان ئەوانەی خوار خۆت بگریت ئەوا بەشێک لەو ڕەخنەیە بەر خۆت دەکەوێتەوە، وەکو هەورێکی ڕەش بەسەر سەرتەوە دەبێت بۆ هەر کوێیەک بچیت. خەڵکی لەبەرانبەر هەر توانجێکی بەدگومانانە مڕ دەبنەوە و تۆ هەراسانیان دەکەیت. بە دەربڕینی خاکیترین سەرسامی بۆ دەستکەوتەکانی خەڵکی تر، تۆ بەشێوەیەکی ناکۆک ئاسا سەرنجیان بەلای خۆتدا ڕادەکێشیت. توانای دەربڕینی سەرسامی و وەها دیاربوون کە مەبەستتە، بەهرەیەکی دەگمەن و ڕوولەمردنە، بەڵام هێشتا بەرز دەنرخێنرێت.

خۆبین بە. ئاوێنە داهێنانێکی بێ وێنەیە. بەبێ ئاوێنە تۆ گوناهی گەورەت لەدژی جوانی و ئەتەکێت ئەنجام دەدان. تۆ بەهەمان شێوە بۆ کردارەکانت پێویستت بە ئاوێنە هەیە. دەشێ ئەمە هەندێ جار لە خەڵکی ترەوە بێت کە پێت دەڵێن چی لە تۆدا دەبینن، بەڵام ئەمە جێ متمانەترین میتۆد نییە: دەبێ تۆ ئاوێنە بیت، ئەقڵت ڕابێنیت بەوەی هەوڵ بدەیت خۆت بەو شێوەیە ببینیت کە ئەوانیتر دەتبینن. ئایا تۆ زۆر ماستاوچیانە ڕەفتار دەکەیت؟ ئایا سەرسەختانە هەوڵ دەدەیت بۆئەوەی بەرانبەر قەناعەت پێ بێنیت؟ ئایا زۆر تینووی سەرنجڕاکێشان دیاریت، بیرۆکەی ئەوە دەدەیت بەدەستەوە کە بەرەو نەمان دەڕۆیت؟ چاودێری خۆت بە و بەمشێوەیە خۆت لە شاخێک لە هەڵە و کێماسی قوتار دەکەیت.

له هەستەکانت شارەزا بە. وەکو ئەکتەرێك لە شانۆییەکی گەورەدا، دەبێ فێر بیت لەگەڵ فەرمان پێکردندا و کاتێکیش کە گونجاوە بگریت و پێبکەنیت. دەبێ بتوانیت مەردووکی بکەیت بۆئەوەی ڕووپۆشی تورەیی و نائومێدییەکەت بکەیت و بۆئەوەی بەقەناعەت و ڕازی بنوێنیت. دەبێ تۆ مامۆستای ڕوخساری خۆت بیت. ئەگەر حەز دەکەیت پێی بڵێ درۆکردن، بەڵام ئەگەر پێت باش نییە یارییەکە بکەیت و هەمیشە ڕاستگۆ و ڕاشکاو بیت، سکاڵا مەکە کاتێك ئەوانیتر بە لوتبەرز و قێزەون ناوت دێنن.

لەگەڵ ڕۆحی سەردەمدا بگونجێ. ڕەفتارێکی کەمی سەردەمی ڕابردوو دەشێ کاریگەر بێت، ئەگەر تۆ ماوەیەکی لانی کەم بیست ساڵ لەمەوپێش هەڵبژێریت. پۆشینی پۆشاکی پێش دە ساڵ گەمژانەیە ئەگەر تۆ ڕۆڵی قۆشمەچیی دەربار نەبینیت. دەبێ ڕۆحیەتی تۆ و شێوازی بیرکردنەوەت لەگەڵ سەردەمەکەدا بێنەوە، ئەگەرچی سەردەمەکە ناکۆکیش بێ لەگەڵ مەعقولیەتی تۆدا. زۆر بە ئاراستەی پێشەوە بیر بکەرەوە، و بەمشێوەیە کەس لێت تێناگات. قەت بیرۆکەیەکی باش نییە لەم بوارەدا زۆر لەوانیتر جیابیتەوە. تۆ لانی کەم لە باشتری حاڵەتدایت ئەگەر لاسایی ڕۆحیەتی سەردەمەکە بکەیتەوە.

سەرچاوەیەکی خۆشی بە. ئەمە گرنگە. ئەمە یاسایەکی ڕوونی سروشتی مرۆڤە کە ئێمە لە هەر شتێك ڕادەکەین کە ناخۆش و نادڵگیرە، لەکاتێکدا کە دڵگیری و بەڵێنی شادی، وەك پەپولە لە ئاگر، نزیکمان دەکەنەوە. خۆت بکە بە ئاگرەکە و ئیتر بەرەو سەرەوە بەرز دەبیتەوە. لەبەرئەوەی بە پێچەوانەوە ژیان زۆر پڕە لە ناخۆشی و خۆشی ئەرەندە دەگمەنە، تۆ وەکو خۆراك و خواردنەوە پێویست دەبیت. لەوانەیە ئەمە ڕوون دیار بێت، بەڵام ئەوەی کە ڕوون زۆرجار فەرامۆش دەکرێت یان ستایش ناکرێت. ئەمەش چەند ئاستێکی هەیە: هەموو کەسێك ناتوانێت ڕۆڵی کەسی دڵخواز ببینێت، چونکە هەموو کەسێك تایبەتمەندیی سەرنجڕاکێشی و ژیری نییە. بەڵام ئێمە هەموومان دەتوانین تایبەتمەندییە ناشرینەکانمان کۆنترۆڵ بکەین و هەر کاتێك پێویست بکات دایانپۆشین.

ئەو پیاوەی دەربار دەناسێت مامۆستای ئاماژەکانی، چاوەکانی و ڕوخساریەتی. ئەو کەسێکی قووڵە، پەی پێنەبراوە. ئەو نزا خراپەکان دەشارێتەوە، بە دوژمنەکانی بزەی دێت ، هەراسانبوونی کۆنترۆڵ دەکات، سۆزەکانی دادەپۆشێت، لەگەڵ دڵیدا نایەتەوە، لەدژی هەستەکان و کردارەکانی دەجوڵێتەوە.

ژان دو لا برویەر، ١٦٤٥-١٦٩٦

چەند دیمەنێکی ژیانی دەربار: کردارە نموونەییەکان و هەڵە کوشندەکان

دیمەنی ١

ئەلکساندەری مەزن، وڵاتگری حەوزی مێدیتەرانە و خۆرهەڵاتی ناوەڕاست تا هیندستان، ئەرستۆ مامۆستای بوو و بەدرێژایی ژیانی کورتی، خۆتەرخانکەری فەلسەفە و وانەکانی مامۆستاکەی بوو. جارێکیان سکاڵای ئەوەی لای ئەرستۆ کرد کە لەماوەی هەڵمەتە درێژخایەنەکانیدا کەس نەبووە مشتومڕی بابەتە فەلسەفییەکانی لەگەڵدا بکات. ئەرستۆ وتی لە گەشتەکانی دواتریدا کالیستین لەگەڵ خۆیدا ببات، کە قوتابی پێشووی ئەرستۆ و فەیلەسوفێکی مژدەبەخش بوو.

ئەرستۆ شارەزاییەتییەکانی (بوون بەدەرباری) بە کالیستین وتبووەوە، بەڵام کابرای گەنج لەژێرەوە ڕقی لەم شارەزاییەتییانە بوو. ئەو بڕوای بە فەلسەفەی بێگەرد، بە وشە بێ دیکۆرەکان، بە وتنی حەقیقەتی ڕووت هەبوو. بە بۆچوونی کالیستین، ئەگەر ئەلێکساندەر ئەوەندە حەزی لە فێربوون بێت، ئەوا ڕقی لە کەسێك نابێت کە لە ئەقڵی خۆیەوە قسە بکات. لە یەکێك لە هەڵمەتە گەورەکانی ئەلسکاندەردا، کالیستین چەند جارێك قسەی ئەقڵی خۆی کرد و ئەلێکساندەر فەرمانی مردنی بەسەردا سەپاند.

لێکدانەوە

لە دەربارد،، ڕاستگۆیی گەمەی گەمژەیە. قەت ئەوەندە خۆت بە گرنگ مەزانە کە بڕوات وابێت گەورەکەت بایەخ بە ڕەخنەکەت لەو دەدات، جا چەنێکیش ڕاست بن.

دیمەنی دووەم

لە سەرەتای سیلسیلەی (هان)ەوە لە دوو هەزار ساڵ لەمەوبەر، توێژەرە چینییەکان زنجیرەیەك نوسینیان کۆ کردۆتەوە بەناوی (٢١ مێژوو) کە بایۆگرافییەکی ڕەسمیی هەر بنەماڵەیەك لە بنەماڵەکانی (هان)ە، کە چیرۆك، ئامار، سەرژمێری و ڕۆژژمێری جەنگ دەگرێتە خۆ. هەر مێژوویەك بەهەمان شێوە بەشێك دەگرێتە خۆ بەناوی "ڕووداوە نائاساییەکان" و لێرەدا، لەنێو لیستەکانی بومەلەرزە و لافاوەکاندا، هەندێ جار لەپڕێکدا وەسف و نیشانەی نامۆی وەکو مەڕی دووسەر، قازێك کە پاشەوپاش دەفڕێت، ئەو ئەستێرانەی لەپڕێکدا لە بەشی جیاجیای ئاسمان دەردەکەون و هیتر هەن. دەشێ بومەلەرزەکان لە سۆنگەی مێژووییەوە پشتڕاست بکرێنەوە، بەڵام دێوەزمەکان و دیاردە سروشتییە سەیرەکان بەشێوەیەکی ڕوون بە مەبەست دانراون و هەمیشە بە گروپ ڕوویانداوە. دەشێ ئەمە چ مانایەکی هەبێت؟

ئیمپراتۆریەتی چینی بە زیاتر لە پیاوێك دادەنرا- ئەو هێزی سروشت بوو. مەملەکەتەکەی سەنتەری گەردوون بوو و هەموو شتێك لە دەوری ئەو دەسوڕایەوە. ئەو بەرجەستەکەری کاملیی جیهان بوو. ڕەخنەگرتن لەو یان هەر کردارێك لە کردارەکانی وەك ڕەخنەگرتن بوو لە سیستەمی خودایی. هیچ وەزیرێك یان دەرباریبیەك جورئەتی ئەوەی نەبوو تەنانەت بە قسەیەکی ئاگادارکەرەوە لە ئیمپراتۆر نزیك بێتەوە. بەڵام ئیمپراتۆرەکان قابیلی هەڵە بوون و مەملەکەتەکان بە ڕادەیەکی زۆر بەدەست هەڵەکانیانەوە دەیانناڵاند. دانانی دیمەنی دیاردە نامۆیەکان لەناو ڕۆژژمێری دەربادا

تاکە ڕێگەی ئاگادارکردنەوەیان بوو. ئیمپراتۆر لەبارەی قازی فڕیو بەشێوەی پاشەڕپاش و مانگ لە دەرەوەی مەدار دەیخوێندەوە و درکی بەوە دەکرد کە ئەو ئاگادار دەکرێتەوە. کردارەکانی ئەو ناهاوسەنگکەری گەردوون بوون و پێویستیان بە گۆڕان بوو.

لێکدانەوە

بەلای دەربارییە چینییەکانەوە، کێشەی چۆنێتی پێدانی ئامۆژگاری بە ئیمپراتۆر پرسێکی گرنگ بوو. بەدرێژایی سالآن، هەزارانیان دووچاری مردن بوونەوە لە هەوڵیاندا بۆ هۆشداری یان ئامۆژگاریدان بە گەورەکانیان. بۆئەوەی ڕەخنەکانیان بەشێوەیەکی سەلامەت ئاراستە بکەن، دەبووایە ناڕاستەوخۆ قسە بکەن– لەگەڵ ئەوەشدا ئەگەر ئەوان زۆر ناڕاستەوخۆ بوونایە ئەوا پشتگوێ دەخران. ڕۆژژمێرەکان، ڕێگەچارەی ئەوان بوو: کەسێك وەکو سەرچاوەی ڕەخنە جیا مەکەرەوە، ئامۆژگارییەکە بکە بە ناکەسی، بەڵام لێگەڕێ ئیمپراتۆر قورسایی بارودۆخەکە بزانێت.

گەورەکەی تۆ چیتر سەنتەری گەردوون نییە، بەڵکو هێشتا وەها وێنا دەکات هەموو شتێك لە دەوری ئەو دەسوڕێتەوە. کاتێك تۆ ڕەخنەی لێدەگرت، ئەو کەسە ڕەخنەگرەکە دەبینێت، نەك خودی ڕەخنەکە. وەکو دەربارییە چینییەکان، دەبێ تۆ ڕێگەیەك بۆ ونبوون لەپشت ورياکردنەوەکەوە بدۆزیتەوە. ڕەمز و میتۆدی تری ناڕاستەوخۆ بەکار بێنە بۆ کێشانی وێنەی ئەو کێشانەی کە پەیدا دەبن، بەبێ ئەوەی ملی خۆت بدەیتە بەر خەنجەر.

دیمەنی ٣

لە سەرەتاکانی ژیانی پیشەییدا، تەلارسازی فەرەنسی جولس مانسارت هەندێ پارەی وەرگرت بۆئەوەی هەندێ کاری زیادەی دیزاین بۆ کۆشکی ڤێرسای بکات بۆ پاشا لویسی شانزە بکات. بۆ هەر دیزاینێك ئەو پلانەکانی هێلکاری دەکات، خۆی دڵنیا دەکاتەوە

لەوەی کە بە پێی ڕێنماییەکانی لویس دەبن. پاشان ئەو پێشکەشی خاوەن شکۆیان دەکات.

سەینت سیمۆنی دەربار وەسفی تەکنیکی مانسارتی کردووە لە مامەڵەکردن لەگەڵ پاشادا: " شارەزاییەتییە دیاریکراوەکەی بریتی بوو لەوەی ئەو پلانانە پیشانی پاشا بدات کە بە مەبەست شتێکی ناتەواویان تێدابوو، زۆرجار مامەڵەکردنی لەگەڵ باخچەکاندا گرتبووە خۆ کە لە پسپۆڕیی مانسارت نەبوون. پاشا، بەو شێوەیەی کە مانسارت پێشبینی دەکرد، کتومت پەنجەی دەخستە سەر کێشەکە و پێشنیاری ئەوەی دەکرد چۆن چارەی بکات، خاڵێك کە تیایدا مانسارت بە سەرسوڕمانەوە بۆ هەمووانی باس دەکرد کە قەت کێشەیەکی نەبینیووە کە پاشا ئەوەندە لێزانانە دۆزیویەتەوە و چارەسەری کردووە. ئەو سەرسامی زۆری خۆی دەردەبڕی، دانی بەوەدا دەنا کە ئەو لە تەك پاشادا جگە لە قوتابییەك چیتر نییە". لە تەمەنی سی ساڵیدا، پاش چەندان جار بەکارهێنانی ئەم میتۆدانە، مانسارت پاداشتێکی شاهانەی سەنگینی وەرگرت" هەرچەندە ئەو بە بەراورد بە دیزاینەرە فەرەنسییەکانی تر کەمتر بەهرەمەند و بەئەزموون بوو؛ بەرپرسیارێتی فراوانکردنی ڤێرسای لە ئەستۆ گرت. ئەو لەو کاتە بەدوا تەلارسازی پاشا بوو.

لێکدانەوە

کە گەنج بوو، مانسارت ئەوەی بینیبوو کە چەند پیشەگەری شاهانەی خزمەتکاری لویسی شانزە پۆستەکانیان لەدەستدابوو، نەك لەبەرئەوەی بەهرەمەند نەبوون بەڵکو لەبەرئەوەی هەڵەیەکی کۆمەڵایەتی قورسیان ئەنجامدابوو. ئەو هەڵەکەی نەدەکردەوە. مانسارت هەمیشە کۆششی دەکرد تا وا بکات لویس هەستێکی باشتری لەبارەی خۆیەوە هەبێت، تا ئەوەندەی دەکرێ بەئاشکرا غروری پاشا تێر بکات.

قەت وێنای ئەوە مەکە کە شارەزایەتی و بەهرە هەموو شتێکن. لە دەرباردا، هونەری دەرباری زۆر گرنگترە لە بەهرەکەی. قەت ئەوەندە کاتێکی زۆر بە توێژینەوەکەت بەسەر

مەبە کە لێهاتووییە کۆمەڵایەتییەکانت لەبیر بکەیت. گەورەترین لێهاتوویيش توانای ئەوەیە کە وا لە گەورەکەت بکەیت بەهرەمەندتر لەوانەی دەوروبەری دەرکەوێت.

دیمەنی ٤

جان باپتیست ئیزابی بیووە وێنەکێشی ڕەسمی دەرباری ناپۆلیۆن. لەماوەی کۆنگرەی ڤیەننادا لە ١٨١٤، پاش ئەوەی ناپۆلیۆن شکستی هێنا، لە دوورگەی ئێلبا زیندانی کرابوو. بەشدارانی ئەم کۆبوونەوانە کە بڕیاریان لە چارەنووسی ئەورووپا دەدا، ئیزابی-یان بانگهێشت کرد تا لە تابلۆیەکی مەزندا ڕووداوە مێژووییەکان بکاتە یادگارییەکی نەمر.

کاتێك ئیزابی گەیشتە ڤیەننا، تالیراند، دانوستانکاری فەرەنسییەکان، سەردانێکی هونەرمەندەکەی کرد. بەلەبەرچاوگرتنی ڕۆڵەکەی لە بەرەوپێشچوونەکاندا، دەوڵەمەتدارەکە ڕوونیکردەوە، چاوەڕێی ئەوەی دەکرد لە تابلۆکەدا سەنتەری ڕووداوەکان بێت. ئیزابی بە ڕێزەوە ڕازی بوو. چەند ڕۆژێك دواتر دوکی وێلنگتۆن، دانوستانکاری سەرەکی ئینگلیزەکان، بەهەمان شێوە چووە لای ئیزابی و هەمان شتی وت کە تالیراند وتی. ئیزابیی هەمیشە بەڕێز ڕازی بوو بەوەی کە دوکی مەزن لەراستیدا دەبێ سەنتەری سەرنج بێت.

پاش گەڕانەوەی بۆ شوقەکەی، ئیزابی بیری لە تەنگژەکەی کردەوە. ئەگەر ئەو هەر کام لە پیاوەکانی بخستایەتە سەنتەری شانۆیەکە ئەوا لەوانەبوو درزێکی دیپلۆماسی دروست بکات و هەموو جۆرە کینەیەك بوروژێنێت لەسەروەختێکدا کە ئاشتی و تەبایی گرنگ بوون.

کاتێك دواجار تابلۆیەکە پەردەی لەسەر لادرا، هەم تالیراند و هەم وێلیگتۆن هەستیان بە ڕێز و پێزانین کرد و ڕەزامەند بوون. بەرهەمەکە هۆڵێکی گەورە پیشان دەدات کە پڕە لە دیپلۆمات و سیاسی لەسەرانسەری ئەورووپادا. لەلایەکەوە دوکی ویلینگتۆن دێتە

ژوورەوە و هەموو چاوەکان لەسەر ئەون، ئەو سەنتەری سەرنجە. لە ناوەڕاستی تابلۆکەشدا تالیراند دانیشتووە.

لێکدانەوە

زۆرجار قورسە گەورەت ڕەزامەند بکەیت، بەڵام ڕەزامەندکردنی دوو گەورە لە یەک کاتدا بلیمەتی دەربارییەکی مەزنی پێویستە. تەنگژەی وەها لە ژیانی دەرباریی‌یەکدا زوو زوو پەیدا دەبن: بە سەرنج خستنەسەر یەکێك لە گەورەکانت، ئەویتر پێی ناخۆش دەبێت. دەبێ تۆ ڕێگەیەك بدۆزیتەوە بۆ دەرچوون لەم دوو تاتە بە سەلامەتی. پێویستە گەورەکانت ئیعتیباری خۆیان بەدەست بێنن، قەت بەشێوەیەکی ئەنقەست کینەی گەورەیەکت بە دڵخۆشکردنی ئەویتریان مەوروژێنە.

دیمەنی ٥

جۆرج برومێل، کە بەهەمان شێوە بە (بۆ برومێل) ناسراوە، لەدرەنگانی ١٧٠٠کاندا بە دەرکەوتنی بێ ڕادە ناوازەی، بە برەوداركردنی قولاپی پێڵاو (بەزوویی لەلایەن هەموو شیك پۆشەکانی تر لاسایی کرایەوە) و ڕێگەی زیرەکانەی لە بەکارهێنانی وشەکاندا نیشانەیەکی گەورەی تۆمار کرد. خانووەکەی لە لەندەن شوێنێکی ڕاقی بوو لە شاردا و برومێل لە بابەتی فاشندا دەسەڵاتێك بوو. ئەگەر ڕقی لە پێڵاوێك بووایە، ئەوا تۆ دەستبەجێ خۆت لێ قوتار دەکرد و هەرچییەك ئەو بیپۆشبایە تۆش دەتپۆشی. ئەو لە هونەری بەستنی کراڤاتدا لێهاتوو بوو. دەوترێ لۆرد بایرۆن چەند شەوێکی لەبەردەم ئاوێنەدا بەسەر بردووە لە هەوڵی ئەوەدا کە بزانێ نهێنی لە پشت گرێ جوانەکانی کراڤاتەکەی برومێل چییە.

یەکێك لە سەرسامە هەرە گەورەکانی برومێل، میری وەیڵز بوو کە وەکو گەنجێکی کەشخە خۆی دەردەخست. پاش هۆگربوونی بە دەرباری میر (و وەرگرتنی

خانەنشینییەکی شاهانە)، برومێل بەزوویی ئەوەندە لە دەسەلاتی خۆی دڵنیا بوو کە دەستیکرد بە نوکتەکردن لەبارەی کێشی میر، بە سەعاتی بیگ بێن ئاماژەی بە خانەخوێکەی دەدا. لەبەرئەوەی قەدرێکی، تایبەتمەندییەکی گرنگی کەسی شیکپۆشە، ئەمە ڕەخنەیەکی ڕووخێنەر بوو. جارێکیان لەسەر نانی ئێوارە، کاتێک خزمەتگوزارییەکە خاو بوو، برومێل بە میری وت، "زەنگێک لێبدە، بیگ بێن". میر زەنگی لێدا، بەڵام کاتێک خزمەتگوزارەکە گەیشت، میر فەرمانی پێدا دەرگا پیشانی برومێل بدات و قەت نەهێڵێت بێتەوە.

سەرباری ئەوەی کە ببووە کەسێکی نەویستراو بەلای میرەوە، برومێل بەردەوام بوو لەوەی بەهەمان لوتبەرزییەوە مامەڵە لەگەڵ هەموو ئەوانەی دەوروبەری بکات. بەبێ پاڵپشتی میری وەیلز، ئەو کەوتە ناو قەرز و قوڵێکی زۆرەوە، بەڵام هەر بەردەوام بوو لە ڕەفتارە ناقۆڵاکانی و هەمووان بەزوویی دەستبەرداری بوون. ئەو لە هەژارییەکی تا بڵێی خەمناک، تەنیا و شێت مرد.

قسەخۆشیی ڕوخێنەری بو برومێڵ یەکێك بوو لەو تایبەتمەندییانەی کە ئەوی بەلای میری وەیلزەوە خۆشەویست کرد. بەڵام تەنانەت ئەویش کە دادوەری زەوق و فاشن بوو، نەیتووانی بە نوکتەبازی لەسەر ڕواڵەتی میر بۆی دەرچێت، بەتایبەت لەبارەی ڕوخسارییەوە. قەت نوکتە لەسەر قەڵەوی کەسێك مەکە، تەنانەت بەشێوەی ناڕاستەوخۆش– و بەتایبەت کاتێك ئەو گەورەی تۆیە. خانەی هەژارانی مێژوو پڕە لەو کەسانەی ئەو جۆرە نوکتانەیان لەسەر حسابی گەورەکانیان کردووە.

دیمەنی ٦

پاپا ئوربانی هەشتەم ویستی لەبەرانبەر شارەزاییەتییەکانیدا لە نووسینی شیعر یادی بکرێتەوە کە بەداخەوە لە باشترین حاڵەتدا مام ناوەند بوو. لە ١٦٢٩دا، دوك فرانسیسکۆ دێست، بە زانین لەبارەی خۆدەرخستنە ئەدەبییەکانی پاپا، فولفۆ تێستی وەکو باڵیۆز بۆ ڤاتیکان نارد. یەکێك لە نامەکانی تێستی بۆ دوك دەریدەخات کە بۆچی ئەم

هەڵبژێدراوە: "هەر کە مشتومڕ تەواو بوو، ئەژنۆم دادان بۆ ئەوەی بڕۆم، بەڵام قەداسەتیان ئاماژەیەکیان دا و چوونە ژوورێکی تر کەتیایدا دەخەوێت و پاش گەیشتنە مێزێکی بچوک، دەستە کاغەزێکی هێنا و لێرەوە، بە ڕووکردنە من بەبزەیەکەوە، وتی : "دەمانەوێ بەڕێزتان گوێ بۆ دارشتنەکانی ئێمە هەڵخەن" و لە ڕاستیدا ئەو دوو قەسیدەی پیندارى خوێندەوە، یەکێکیان لە ستایشی پیرۆزترین فریشتە و ئەویتر لەبارەی کۆنتێسە ماتیلد".

ئێمە نازانین تێستی کتومت چۆن بیری لەم قەسیدە درێژانە کردۆتەوە، چونکە مەترسیدار دەبوو بۆی ئەگەر ڕای خۆی ئازادانە دەربڕیایە، تەنانەت بە نامەیەکیش. بەڵام ئەو نووسی "من بە گرتنە بەری میزاجەکە، بە ستایشی پێویست قسەم لەسەر هەر دێڕێك لە دێڕەکان کردووە و پاش ماچکردنی پێی قەداسەتیان لەبەرانبەر ئەو نیشانە نائاساییەی بەزەیی (خوێندنەوەی شیعر)، ڕۆیشتم". چەند هەفتەیەك دواتر، کاتێك دوك خۆی سەردانی پاپای کرد، پرژایە سەر وتنەوەی تەواوی دێڕە شیعرییەکانی قەسیدەکەی پاپا و بایی پێویست ستایشی کرد کە پاپا "ئەوەندە دڵشاد بوو پێدەچوو ئەقڵی لەدەست بدات".

لێکدانەوە

لە بابەتەکانی زەوق قەت ناتوانیت لەبەرانبەر گەورەکەتدا ئەوەندە ملکەچ بیت. زەوق یەکێکە لە بەشە هەرە دڕکاوییەکانی نەفس. قەت زەوقی گەورەکەت مەخەرە ژێر پرسیارەوە- قەسیدەکەی نایابە، جلەکەی شیکە، و ڕەفتارەکەی نموونەیە بۆ هەمووان.

دیمەنی ٧

پاش نیوەڕۆیەك لە چینی دێرین، (چاو) فەرمانڕەوای هان لە ٣٥٨ەوە بۆ ٣٣٣ی پێش زایین، سەرخۆش بوو و لە باخچەکانی کۆشك خەوی پیا کەوت. پارێزەری تاجی

دەربار، کە تاکە ئەرکی بریتی بوو لە چاودێریکردنی پێچەی سەری، بە باخچەکاندا گوزەری کرد و گەورەکەی بینی کە بەبێ کۆت خەوتووە. لەبەرئەوەی سەرما دادەهات، پارێزەری تاج کۆتەکەی بەسەر فەرمانڕەوادا دا و ڕۆیشت.

کاتێك (چاو) خەبەری بووە و بینی کۆتی پێدا دراوە، پرسیاری لە دەست و پێوەندەکانی کرد "کێ پۆشاکی زیادەی بەسەر مندا داوە؟" ئەوان وتیان "پارێزەری تاج". فەرمانڕەوا دەستبەجێ بانگی پارێزەری ڕەسمی کۆتەکەی کرد و فەرمانیدا بە سزادانی لەبەرانبەر فەرامۆشکردنی ئەرکەکانی. هەروەها فەرمانیدا پارێزەری تاج سەری بپەڕێنرێت.

لێکدانەوە

قەت سنوورەکانی خۆت مەبەزێنە. ئەوە بکە کە پێت سپێردراوە، تواناکانت بە باشترین شێوە پیادە بکە و قەت لەوە زیاتر مەڕۆ. ئەگەر پێت وابێت بە کردنی زیاتر ئەوا کارێکی باشتر دەکەیت، هەڵەیەکی گەورە دەکەیت. هەرگیز باش نییە وەها دیار بیت زۆر سەرسەختانە کار دەکەیت– وەك ئەوە وایە کە هەندێ کەموکوڕی داپۆشیت. بەجێگەیاندنی ئەرکێك کە داوات لێنەکراوە تەنیا خەڵك گوماناوی دەکات. ئەگەر تۆ پارێزەرێکی تاج بیت، پارێزەری تاج بە. وزەی زیادەت هەڵگرە بۆ ئەو کاتەی کە لە دەربار نیت.

دیمەنی ٨

ڕۆژێکیان، بۆ سەرگەرمی، وێنەکێشی ڕێنیسانیس فرا فیلیپۆ لیپی (١٤٠٦–١٤٦٩) و هەندێ لە هاوڕێیان بە بەلەمێکی بچووك چوونە دەریاوانی لە ئانکۆنا. لەوێ لەلایەن دوو کەشتیی مەغریبییەوە دەستگیر کران کە لەوێوە بە کۆت و زنجیر بەرەو (باربارێ)

بردیانن و لەوێ وەکو کۆیلە فرۆشران. بۆ ماوەی هەژدە مانگ، فیلیپۆ ڕەنجێکی زۆری کێشا و هیچ هیوایەکی گەڕانەوەی بۆ ئیتالیا نەبوو.

لە چەند بۆنەیەکدا فیلیپۆ ئەو پیاوەی بینی کە کڕیبووی و ڕۆژێکیان بڕیاریدا بە بەکارهێنانی خەڵوز سکێچێکی بکێشێت. لەکاتێکدا کە هێشتا زنجیر و کۆتی پێوەبوو، دیوارێکی سپی دۆزییەوە کە هاوشێوەیەکی تەواوی خاوەنە مەغریبییەکەی لەسەر کێشا بە جلوبەرگی مەغریبییەوە. خاوەنەکە بەزوویی گوێبیستی ئەمە بووەوە، لەبەرئەوەی پێشتر لەم شوێنانەدا هیچ کەسێك شارەزایەتییەکی وەهای لە وێنەکێشاندا نەبوو، ئەمە وەکو پەرجویەك، دیارییەك لەلایەن خوداوە بوو. نیگارەکە ئەوەندە خاوەنەکەی دڵخۆش کرد کە دەستبەجێ ئازادی بە فیلیپۆ بەخشی و بە دەرباریی خۆی دایمەزراند. هەموو گەورە پیاوان لە کەناراوی باربارى دەهاتن بۆ بینینی پۆرتریتە ڕەنگاوڕەنگەکانی فرا فیلیپۆ و لەکۆتاییدا، لە سوپاسگوزاریی بۆ ئەو شەرەفەی بەمشێوەیە بەسەریهات، خاوەنەکە، فیلیپۆی هونەرمەندی بە سەلامەتی گەڕاندەوە بۆ ئیتالیا.

لیکدانەوە

ئێمە کە ڕەنج بۆ خەڵکی تر دەکێشین هەموومان بەشێوەیەك لە شێوەکان لەلایەن چەتەکانەوە دەستگیر کراوین و بە کۆیلە فرۆشراوین. بەڵام وەکو فرا فیلیپۆ (ئەگەرچی بە ئاستێکی کەمتر)، زۆربەمان بەهرەیەك و تواناى کردنی شتێکی باشتر لەوانیترمان هەیە. دیارییەکی بەهرەکانت بە گەورەکەت ببەخشە و ئیتر بەسەر دەربارییەکانی تردا بەرز دەبیتەوە. لێگەڕێ با ئیعتبارەکە بەر خۆی بکەوێ ئەگەر پێویست دەکات، ئەمە تەنیا کاتی دەبێت: ئەو ەکو بەردەبازێك بەکاربێنە، وەکو ڕێگەیەکی پیشاندانی بەهرەی خۆت و دواجار کڕینەوەی ئازادیی خۆت لە بەندایەتی.

دیمەنی ٩

ئالفۆنسۆی یەکەمی ئاراگۆن جارێکیان خزمەتکارێکی هەبوو کە بە پاشای وت شەوی پێشتر خەوێکی بینیووە: ئالفۆنسۆ دیارییەکی چاک، ئەسپ و پۆشاکی دابوویە ئالفۆنسۆ کە پیاوێکی خانەدانی بەخشندە بوو، گەیشتە ئەو بڕوایەی شتێکی سەرگەرمکەر دەبێت کە ئەم خەونە بکاتە ڕاستی و دەستبەجێ کتومت ئەو دیارییانەی دایە خزمەتکارەکە.

ماوەیەکی کەم دواتر، هەمان خزمەتکار بە ئالفۆنسۆنی ڕاگەیاند کە خەونێکی تریشی بینیووە و لەمەیاندا ئالفۆنسۆ کۆیەندێکی سکەی ئاڵتونی داوەتێ. پاشا بزەیەکی کرد و وتی "لێرە بەدوا بڕوات بە خەونان نەبێ، درۆن".

لێکدانەوە

لە مامەڵەکردنیدا لەگەڵ یەکەمین خەونی خزمەتکارەکە، ئالفۆنسۆ هەر زاڵ بوو. بە بەرجەستەکردنی خەونەکە، دەسەڵاتێکی خودائاسای بۆ خۆی بەدەرخست، ئەگەرچی بەشێوەیەکی نەرم و نیان و گاڵتەئامێز. لە خەونی دووەمدا، هەموو ڕواڵەتی جادوویی لەنێو چوو، ئەمەیان هیچ نەبوو جگە لە گەمەیەکی ساختەچییانەی درێو لەلایەن خزمەتکارەکەوە. قەت داوای زۆر مەکە، پاشان بزانە چ کاتێك دەبێ بوەستیت، بەخشین ئیمتیازی گەورەیە- ئەمەی کە چ کاتێك وچ شتێکی ویست بیبەخشێت و ئەمەش بەبێ دنەدان ئەنجام بدات. دەرفەتی ئەوەی مەدەرێ داواکانت ڕەت بکاتەوە. وا باشترە لە ڕێگەی شایستەبییەوە چاکە و دەستکەوتەکان ببەیتەوە بۆئەوەی ببەخشرێن بەبێ ئەوەی داوایان بکەیت.

دیمەنی ١٠

جەی.ئێم.دەبلیو. تێرنەری گەورە نیگارکێشی دیمەنەکان (١٧٧٥-١٨٥١) بەوە ناسرابوو کە ڕەنگی بەکاردەهێنان کە ئەو بە لێهاتوویی و درەوشاوەییەوە دەکاری دەکردن. ڕەنگ لە تابلۆکانیدا زۆر کاریگەر بوو، لە ڕاستیدا، هونەرمەندەکانی تر قەت نەیاندەویست کارەکانی ئەو لەتەنیشت ئەوەی ئەمان هەڵبواسرێن: بەشێوەیەکی حەتمی هەموو شتێکی دەوروبەری تاریک و لێڵ دەکرد.

سێر تۆماس لۆرێنسی وێنەکێش جارێکیان نەگبەتی ئەوەی پێبڕا شاکارەکەی تێرنەر بەناوی (کۆلۆن) ببینێت کە لە پێشانگەیەکدا لەنێوان دوو بەرهەمی خۆیدا هەڵواسرابوون. لۆرێنس بە دڵتەنگییەوە سکاڵای لە خاوەنی گەلەرییەکە کرد کە ئەویش هیچ دڵنەواییەکی پێ نەبەخشی: دواجار، دەبووایە تابلۆکانی کەسێک لە تەنیشت ئەوەی تێرنەر هەڵبواسرێن. بەڵام تێرنەر گوێبیستی سکاڵاکەی لۆرێنس بوو و پێش ئەوەی پێشانگاکە بکرێتەوە، تۆنی ئاسمانی زێڕینی درەوشاوەی لە (کۆلۆن)دا کەم کردەوە، وایلێکرد ئەوەندەی ڕەنگەکانی ناو کارەکەی لۆرینس تەڵخ بکن. هاوڕێیەکی تێرنەر کە تابلۆکەی بینی بە نیگایەکی خەمناکەوە لە هونەرمەند نزیک کەوتەوە: "ئەوە چیت لە تابلۆکەت کردووە!" تێرنەر لە وەڵامدا وتی "ڕاستییەکەی، لۆرێنسی داماو ئەوەندە دڵتەنگ بوو و ئەمە تەنیا فۆرمێکی کاربۆنە و دوای پێشانگاکە لێدەبێتەوە".

لێکدانەوە

زۆرێك لە شڵەژانەکانی دەرباری پەیوەندی هەیە بە دەسەڵاتدارەوە کە زۆربەی مەترسییەکانی دەکەوێتە لا. لەگەڵ ئەوەشدا هەڵەیە وێنای ئەوە بکەین کە گەورە تاکە کەسە بڕیار لە چارەنوست دەدات. هاوتاکان و پاشکۆکانی تۆ بەهەمان شێوە بەشێکی دانەبڕاون. دەربار تێکەڵەیەکە لە کینە، ترس و ئیرەیی بەهێز. دەبێ تۆ هەمووان ئارام

بکەیتەوە کە لەوانەیە ڕۆژێك لە ڕۆژان ئازارت بدەن، کینە و ئیرەییان بەلاوە بنێ و نەیارییان ئاراستەی خەڵکی تر بکە.

تێرنەر کە دەربارییەکی بەرجەستە بوو، دەیزانی سامان و ناوبانگی بەندە بە هاوتا نیگارکێشەکانی و هەروەها مامەڵەکار و پاڵپشتە داراییەکانی. چەند کەسی مەزن بەهۆی ئیرەیی هاوکارەکانیانەوە کەوتوون! وا باشترە بەشێوەیەکی کاتی زیرەکی و لێهاتوویی خۆت لێڵ بکەیت نەك ئەوەی بکەوینە بەر شیر و تیری ئیرەیی.

دیمەنی پانزە

وینستۆن چەرچل هونەرمەندێکی لابەلا بوو و پاش دووەم جەنگی جیهانی، تابلۆکانی بوونە کەرەستەی کۆکەرەوە هونەرییەکان. بڵاوکەرەوەی ئەمریکی هێنری لوس، دامەزرێنەری (تایم) و (لایف)، یەکێك لە تابلۆکانی سروشتی چەرچلی لە ئۆفیسە تایبەتەکەی لە نیویۆرك هەڵواسی.

لە گەشتێکدا بەناو ئەمریکادا، چەرچل لە ئۆفیسەکەی سەردانی لوسی کرد و ئەو دووانە پێکەوە سەیری تابلۆکەیان کرد. بڵاوکەرەوەکە وتی "ئەمە تابلۆیەکی باشە، بەڵام پێم وایە شتێکی لە پێشەوە پێویستە– مەڕێك، بۆ نموونە". لوس تووشی سەرسوڕمان بوو کاتێك سکرتێرەکەی چەرچل ڕۆژی دواتر تەلەفۆنی بۆ بڵاوکەرەوەکە کرد و پێی وت تابلۆکە بنێرێتەوە بۆ ئینگلتەرە. لوس ئەمەی کرد، ترسی ئەوەی لێ نیشت کە لەوانەیە هەستی سەرۆك وەزیرانی پێشووی بریندار کردبێت. کەچی، پاش چەند ڕۆژێك، تابلۆکە گەڕێنرایەوە بەڵام کەمێك دەستکاری کرابوو: ئێستا تاقە مەڕێك لە پێشەوە بە هێمنی خەریکی لەوەڕ بوو.

لیکدانەوە

لەناوبانگدا، چەرچل زۆر لە سەروو لوسەوە بوو، بەڵام بەدڵنیاییەوە لوس دەسەڵاتدار بوو، بۆیە با وێنای یەکسانییەکی بچوك بکەین لەنێوانیاندا. لەگەڵ ئەوەشدا، چەرچل چ

ترسێکی لە بڵاوکەرەوەیەکی ئەمریکی هەبوو؟ بۆچی مل بۆ ڕەخنەی کەسێکی لابەلا بدات؟

دەربار- لەم حاڵەتەدا سەراپای جیهانی دیپلۆماتەکان و دەوڵەتمەدارانی نێودەوڵەتی و بەهەمان شێوە ئەو ڕۆژنامەنووسانەی کە مجامەلەیان دەکەن- شوێنێکی پشت بەیەکتر بەستنە. شتێکی نازیرانەیە زەوقی خەڵکی دەسەڵاتدار بریندار بکەیت، ئەگەرچی ئەوان لەژێر تۆوە بن یان لەگەڵ تۆدا یەکسان بن. ئەگەر کەسێکی وەکو چەرچل بتوانێت ڕەخەکانی پیاوێکی وەکو لوس قوت بدات، خۆی وەکو دەربارییەکی بێ هاوتا دەسەلمێنێت (لەوانەیە ڕاستکردنەوەی بۆ تابلۆیەك گوزارشت بێت لەوەی کە تابلۆکە دەلالەتی کردووە لە دابەزینێکیش، بەڵام ئەمەی بەشێوەیەکی ئەوەندە تەمومژاوی ئەنجامدا کە لوس هیچ درکی پێ نەکرد). لاسایی چەرچل بکەرەوە: بچۆرە ناو پێستی مەڕەوە. هەمیشە شتێکی بەسوودە کە وەکو دەربارییەکی یارمەتیدەر یاری بکەیت، تەنانەت ئەو کاتەش کە تۆ لە خزمەتی گەورەیەکدا نیت.

کەمەی ناسکی دەرباری: هۆشدارییەك

تالیراند دەربارییەکی بەئەزموون بوو، بەتایبەت لە خزمەتکردنی ناپلیۆنی گەورەیدا. کاتێك ئەو دوو پیاوە بۆ یەکەمین جار یەکتریان ناسی، ناپلیۆن جارێکیان وتی: " من ڕۆژێك لەو ڕۆژانە بۆ نانی نیوەڕۆ دێمە ماڵتان". تالیراند ماڵیان لە (ئۆتیل) بوو، لە دەوروبەری پاریس. وەزیر لە وەڵامدا وتی "دەبێ من دڵشاد بم، ژەنەراڵی من. ئینجا لەبەرئەوەی ماڵی من لە بوا دی بۆلۆن نزیکە، تۆ دەتوانیت بە تەقاندنی چەند فیشەکێك لە پاش نیوەڕۆدا خۆت سەرگەرم بکەیت".

ناپۆلیۆن وتی " من حەزم لە تەقەکردن نییە، بەڵام حەزم لە ڕاوکردنە. ئایا هیچ بەرازی کێوی لە بوا دی بۆلۆن هەن؟" ناپۆلیۆن لە کۆرسیکاوە هات کە لەوێ ڕاوە بەرازی کێوی وەرزشێکی گەورە بوو. بە پرسیارکردن لەمەڕ ئەوەی ئاخۆ لە پارکی پاریس بەرازی کێوی هەن، ئەو خۆی وەکو کەسێکی دێهاتی و بگرە زۆر سادە پیشان دا.

لەگەڵ ئەوەشدا، تالیراند پێنەکەنی بەڵام نەیتوانی بەرەنگاریی پێڕابواردنی پیاوێك بکات کە ئێستا لە سیاسەتدا مامۆستای بوو، ئەگەرچی لە خوێن و خانەدانیدا وەها نەبوو، چونکە تالیراند لە خانەوادەیەکی ئەرستۆکراسی کۆنەوە دەهات. پاشان لەبەرانبەر پرسیارەکەی ناپۆلیۆن، وەڵامەکەی ئەمە بوو "زۆر کەمن، جەنەراڵی من، بەڵام دەتووانم بڵێم تۆ دانەیەك هەر دەدۆزیتەوە".

وا رێکخرا کە ناپۆلیۆن رۆژی دواتر لە حەوتی بەیانیدا دەگاتە ماڵی تالیراند و بەیانییەکەی لەوێ بەسەر دەبات. ڕاوە بەراز لە پاش نیوەڕۆدا ئەنجام دەدرا. بەدرێژایی بەیانییەکە، ژەنەراڵی بەجۆش هاتوو جگە لە باسی ڕاوەبەراز هیچ شتێکی تری لەسەر زار نەبوو. لەهەمان کاتدا، تالیراند بەنهێنی خزمەتکارەکانی ڕاسپاردبوو بچنە بازاڕ، دوو ڕەشە بەرازی قەڵەو بکڕن و بیبەنە پارکی گەورە.

پاش نانی نیوەڕۆ، ڕاوچییەکان و سەگەکانیان بەرەو بوا دی بۆلۆن ڕۆیشتن. بە ئاماژەیەکی نهێنی لە تالیراندەوە، خزمەتکارەکان یەکێك لە بەرازەکانیان بەرەڵا کرد. ناپۆلیۆن بە شاگەشکەییەوە بازیدایە سەر ئەسپەکەی هاواری کرد "بەرازێك دەبینم". تالیراند لەدواوە مایەوە. نزیکەی نیوسەعاتی غاردانی ئەسپی بەناو پارکەکەدا پێچوو تا دواجار "بەرازە کێوییەکە" گیرا. هەرچۆنێك بێت، لە ساتەوەختی سەرکەوتندا، ناپۆلیۆن یەکێك لە یارمەتیدەرانی هاتە لای کە دەیزانی لەوانەیە ئاژەڵەکە بەرازەکێوی نەبێت و ترسی ئەوەی لێ نیشت کە ژەنەراڵ هەست بە ڕیسوایی بکات کاتێك چیرۆکەکە ئاشکرا بێت. ئەو بە ناپۆلیۆنی وت "گەورەم، بێگومان تۆ درك بەوە دەکەیت کە ئەمە بەراز نییە بەڵکو بەرازەکێوییە".

پاش ئەوەی لە تووڕەییدا هەڵچوو، ناپۆلیۆن دەستبەجێ بە غار بەرەو لای ماڵی تالیراند ڕۆیشت. بەدرێژایی ڕێگاکە ئەوەی لە مێشکدا بوو کە لەوانەیە بکەوێتە بەر زۆر نوکتە و تەقینەوە بەسەر تالیراند دا تەنیا ڕیسواتری دەکات. وا باشتر دەبێت کە بە هەستێکی گاڵتەوگەپی باشەوە خۆی نیشان بدات. لەگەڵ ئەوەشدا، نابەدڵییەکەی باش نەشاردەوە.

تالیراند بڕیاریدا هەوڵ بدات نەفسیەتی بریندارбووی ژەنەراڵ سارێژ بکات. ئەو بە ناپۆلیۆنی وت جارێ نەگەڕێتەوە بۆ پاریس- دەبێ جارێکی تر بچێتەوە بۆ ڕاو لە پارکەکەدا. لەوێ کەروێشکی زۆر هەبوون و ڕاوکردنیان سەرگەرمییەکی دڵخوازانە بوو بۆ لویسی شانزە، تالیراند تەنانەت پێشنیاری ئەوەی کرد ناپۆلیۆن ئەو سێتە چەکە بەکاربێنێت کە جارێك لە جاران هی خودی لویس بووە. بە مەرایی و زمان لوسییەکی زۆرەوە، جارێکی تر ناپۆلیۆنی ڕازیکرد بچێتە ڕاو.

جەماعەت لە درەنگانی پاش نیوەڕۆدا چوونە پارك. بەدرێژایی ڕێگاکە، ناپۆلیۆن بە تالیراندی وت "من لویسی شانزە نیم، بەدڵنیاییەوە تاقە کەروێشکێکیش ناکوژم". لەگەڵ ئەوەشدا ئەو پاش نیوەڕۆیە، پڕ بوو لە کەروێشك. ناپۆلیۆن لانی کەم پەنجا دانەی کوشت و میزاجی لە توڕەییەوە گۆڕا بۆ ئاسودەیی. لەکۆتایی تەقاندنی شێتانەی سلیەیەکدا، هەمان یاریدەدەر لێی نزیك کەوتەوە و بە گوێچکەیدا چپاند، "ڕاستیت دەوێ گەورەم، خەریکە ئەو بڕوایەم لا دروست دەبێت کە ئەمانە کەروێشکی کێوی نین. وای بۆ دەچم تالیراندی ساختەچی جارێکی تر پێمان ڕابوێرێت". (یارمەتیدەرەکە ڕاستی دەکرد: لە ڕاستیدا تالیراند دە دوانزە کەروێشکی کڕیبوون و لە بوا دی بۆلۆن بەڕەڵای کردبوون).

ناپۆلیۆن دەستبەجێ سواری ئەسپەکەی بوو و ڕاست و ڕەوان گەڕایەوە بۆ پاریس. دوایی هەڕەشەی لە تالیراند کرد، هۆشداری دایە کە بە یەك کەس نەڵێت چی ڕوویداوە، ئەگەر ببێتە گاڵتەجاڕی پاریس، ئەوا دەبێ باجێکی قورس بدات.

چەند مانگێکی پێچوو تا ناپۆلیۆن توانی جارێکی تر متمانە بە تالیراند بکاتەوە و قەت جارێکی تر لەبەرانبەر ڕیسواکردنەکەیدا بەشێوەیەکی تەواوەتی لێی خۆش نەبوو.

لێکدانەوە

دەربارییەکان وەکو سیحرباز وەهان: ئەوان بەشێوەیەکی فریودەرانە یاری بە ڕواڵەت دەکەن، تەنیا ئەوە پیشانی دەوروبەریان دەدەن کە خۆیان دەیانەوێ ببینن. بەو

فریودان و بەکاربردنەوە، شتێکی جەوهەرییە خەڵکی بەدوور بگریت لەوەی فێڵەکانت بەدی بکەن و دەستت کەشف بکەن.

تالیراند بەشێوەیەکی ئاسایی وەزیری گەورەی دەرباری بوو و بەڵام بە نسبەت باریدەدەرەکەی ناپۆلیۆنەوە، لەوانەیە ئەو بە دڵخۆشکردنی گەورەکەی و گاڵتە و رابووادرن لەسەر حسابی ژەنەراڵ، خۆی قوتار کردبێت. بەڵام دەرباری، هونەرێکی ئاڵۆزە و تەڵە نەبینراوەکان و هەڵە ئەنقەستەکان دەشێ باشترین دەستەڕییەکانت تێکبدەن. قەت سەرکێشی بەوەوە مەکە لەنا مانۆڕەکانتدا بگیرێیت. قەت لێمەگەڕێ خەڵکی ئامۆژگارییەکانت ببینن. ئەگەر ئەوە ڕووبدات ئەوا دەستبەجێ تۆ لە درکی خەڵکدا لە دەربارێکی شێواز و ڕەفتار مەزنەوە دەبیتە ساختەچییەکی قێزەون. ئەوە گەمەیەکی ئاسکە تۆ دەیکەیت. هۆشێکی زۆر بدەرە داپۆشینی شوێن پێکانت و قەت لێمەگەڕێ گەورەکەت دەمامکەکەت لابیات.

یاسای ژمارە ٢٥

خۆت دروست بکەرەوە

حوکم

ئەو رۆڵانە قبوڵ مەکە کە کۆمەڵگە بەسەرتدا دەیسەپێنێت. لە رێگەی خستنەرووی شوناسێکی نوێ خۆت دروست بکەرەوە، شوناسێک کە سەرنج رادەکشێێت و قەت دەوروبەر بێزار ناکات. گەورەی وێنەی خۆت بە نەک ئەوەی لێبگەرێیت ئەوانیتر بۆتی پێناسە بکەن. ئامرازی دراماتیکی بخەرە ناو ئاماژە و کردارە گشتییەکانت- دەسەڵاتت زیاد دەبێت و کارەکتەرت مەزن دەردەکەوێت.

پەیرەوی لە یاساکە ١

جولیەس قەیسەر لە ٦٥ ی پێش زایینیدا یەکەمین نیشانەی گرنگی بەدیار خست کاتێك پۆستی (ئیدایل)ی وەرگرت، کە بەرپرس بوو لە دابەشکردنی دانەوێڵە و گەمە گشتییەکان. ئەو بە رێکخستنی زنجیرەیەك لە نمایشی هاوکات و جوان ئامادەکراو هاتە بەرچاوی خەڵك- راوی ئاژەڵی کێوی، نمایشە شمشێربازییە سەرەڕۆییەکان، زۆرانبازییە شانۆییەکان. لە چەند بۆنەیەکدا، ئەو لە گیرفانی خۆی پارەی نمایشەکانی دەدا. بەلای کەسێکی ئاساییەوە، جولیەس قەیسەر بێ چەندوچون بەسترایەوە بەم رووداوە دلگیرانە. لەکاتێکدا کە ئەو هێواش هێواش دەستیکرد بە بەدەستهێنانی پۆستی کونسوڵ،

برەوداریپەکەی لەنێو حەشاماتدا بووە بناغەی دەسەڵاتەکەی. ئەو وەکو نمایشکاری گشتیی مەزن وێنەیەکی لەخۆی دروستکردبوو.

لە ٤٩ی پێش زایینیدا، ڕۆم لە لێواری شەڕێکی ناوخۆدا بوو لەنێوان سەرکردە ڕکابەرەکان، قەیسەر و پۆمپی. لە ترۆپکی تەنگژەکاندا، قەیسەر، کە فرچکی بە ستەیجەوە گرتبوو، ئامادەی نمایشێکی شانۆیی بوو و پاشان بە نوقمبوون لە بیرکردنەوەدا، گەڕایەوە بۆ کەمپەکەی لە ڕوبیکۆن ئەو ڕووبارەی کە ئیتاڵیا لە گۆل جیا دەکاتەوە و لە تاریکاییدا هات و چوو. گەڕاندنەوەی سوپاکەی بۆ ئیتالیا لەوبەر ڕوبیکۆنەوە بەمانای دەستپێکردنی جەنگ بوو لەگەڵ پۆمپی دا.

قەیسەر لەبەردەم ستافەکەیدا مشتومڕی لەسەر هەر دوو لایەکە کرد، چەند بژاردەیەکی پێکهێنا وەکو ئەکتەرێکی لەسەر ستەیج. دواجار، بۆنەوەی ورتەورتەکەی بەکۆتا بگەیەنێت، ئاماژەی بە بەرواڵەت خێویکی بێگوناه دا کە لە لێواری ڕووبارەکە وەستابوو– سەربازێکی باڵابەرز زوڕنای لێدەدا، پاشان بەسەر پردی ڕوبیکۆندا پەڕییەوە– و ڕایگەیاند "لێگەڕێ با ئەمە وەکو نیشانەیەك لە خوداکانەوە قبوڵ بکەین و بڕۆینە ئەو شوێنەی ئەوان پێشگۆیی دەکەن، لە تۆڵەکردنەوە لە دوژمنانی دووڕوو. تازە بڕیارە و دراوە". هەموو ئەمەی بەشێوەیەکی ئاگادارکەرەوە و دراماتیکی وت و ئاماژەی بە ڕووبارەکەدا و چاوی بڕیبووە چاوی ژەنەراڵەکانی. ئەو دەیزانی ئەم ژنەراڵانە لە پشتگیرییاندا دڵنیا نین، بەڵام وتاربێژییەکەی بە هەستێکی درامایی ساتەوەختەکەوە و پێویستی قۆستنەوەی کات کاری تێکردن. وتارێکی ستایڵ ئامێزی تر ئەو کاریگەرییەی نەدەبوو. ژەنەراڵەکان بەدەم دۆزەکەیەوە چوون، قەیسەر و سوپاکەی لە ڕوبیکۆن پەڕینەوە و بەهاتنی ساڵی دواتر پۆمپییان ڕاماڵیبوو و قەیسەریان کردبووە دیکتاتۆری ڕۆم.

لە جەنگدا، قەیسەر هەمیشە بە گوڕوتینەوە وەکو کەسی پێشەنگ یاری دەکرد. ئەو ئەوەندەی هەریەك لە سەربازەکانی سوارچاکێکی لێهاتوو بوو و لە بوێری و مکوڕیدا شانازی پێشڕەویکردنی ئەوانی پێبڕا. ئەو بە پرتاوێکی گەورەوە چووە ناو شەڕ و

سەربازەکانی ئەویان لە گەرمەی شەڕدا دەبینی کە دەبووە هۆی هاندانیان و هەمیشە خۆی دەخستە سەنتەرەوە، ڕەمزێکی خودائاسای هێز و مۆدێلێك بوو بۆ ئەوان تا شوێنی بکەون. لە هەموو لەشکرەکانی ڕۆم، قیسەر دڵسۆزترینیان بوو. سەربازەکانی ئەو، وەکو ئەو خەڵکە ئاساییەی دەچوونە نمایشەکانی، لەگەڵیدا و لەگەڵ دۆزەکەیدا ببوونە یەك.

پاش شکست پێهێنانی پۆمپی، ئاستی نمایشەکان زیادیکرد. هیچی وەك ئەمانە پێشتر لە ڕۆم نەبینرابوون. پێشبڕکێی داشقە زیاتر سەرسوڕهێن بوو، شەڕە شمشێر دراماتیکتر بوو، لەکاتێکدا کە قەیسەر شەڕی تامردن لەنێو خانەدانانی ڕۆمی هەڵایساند. ئەو شەڕی دەریایی لاسایی لەسەر دەریاچەیەکی دەستکرد ڕێکخست. شانۆییەکان لەهەموو لایەکی ڕۆم نمایش کران. شانۆییەکی گەورەی نوێ بونیادنرا کە بەشێوەیەکی دراماتیکی بەرەو خوارەوەی شاخی تارپیان شۆڕ دەبووەوە. خەڵکی لە هەمرو لایەکی ئیمپراتۆریەتەکەوە بە لێشاو بەرەو ئەم بۆنانە دەچوو، ڕێگاکانی ڕۆم پڕ بوو لە خێمەی سەردانکەران. لە ٤٥ی پێش زایینیشدا، قەیسەر بە تەوقیتکردنی چوونی بۆ ناو شار بە مەبەستی هەبوونی گەورەترین کاریگەری و سەرسامکردن، پاش ئەنجامدانی هەڵمەتە میسرییەکەی، کلیۆپاترای گەڕاندنەوەی بۆ ڕۆم و تەنانەت نمایشی گشتی گرانبەهاتری سازدان.

ئەم بۆنانە لە ئامرازی هۆش پەرتکردنی کۆمەڵانی خەڵك زیاتر بوون. ئەمانە بەشێوەیەکی دراماتیکی پەرەیان بە هەستی گشتی بەرانبەر کارەکتەری قەیسەر دا و وەهایانلێکرد زۆر گەورە دەربکەوێت. قەیسەر مامۆستای وێنە گشتیی خۆی بوو، کە بۆ هەمیشە لێی بەئاگا بوو. کاتێك ئەو لەبەردەم حەشامات دەرکەوت، ڕۆبێکی مۆری سەرنجڕاکێشی لەبەربوو. ئەو لەسەر ستەیج کەس پێشی نەدەدایەوە. ئەو بەشێوەیەکی بەدناو لەبەرانبەر ڕواڵەتی خۆیدا دەمارگیر بوو- دەوترێت ئەو تاکە هۆکارەی وایدەکرد خۆشی لە ڕێزلێنانی لەلایەن سێنات و خەڵك ببینێت ئەوە بوو کە لەو بۆنانەدا دەیتووانی تاجە گەڵای غار لەسەر بنێت و کەچەڵییەکەی بشارێتەوە. قەیسەر وتاربێژێکی وەستا بوو. ئەو دەیزانی چۆن بە وتنی کەم شتی زۆر بڵێت، غەریزەی ئەو ساتەی هەبوو کە بۆ گەورەترین کاریگەری کۆتایی بە وتارێك بهێنێت. ئەو قەت شکستی نەهێنا لەوەی

سورپرایز بخاتە ناو دەرکەوتنە گشتییەکانیەوە- ڕاگەیاندنێکی سەرسامکەر کە تایبەتمەندییە درامابیەکەی زیاد دەکرد.

قەیسەر کە بە ڕادەیەکی زۆر لەنێو خەڵکی ڕۆمدا ناسرابوو، ڕکابەرەکانی کینە و ترسێکی زۆریان بەرانبەری هەبوو. لە ناوەڕاستی مانگی مارسدا- لە ٤٤ی پێش زایین، گرووپێکی پیلانگێران بە ڕێبەرایەتی بروتوس و کاسیوس لە سێنات دەوریاندا و کوشتیان. تەنانەت لە سەرەمەرگیشدا هەستی درامایی خۆی پاراستبوو. بەشی سەرەوەی کراسەکەی بەرەو سەر ڕوخساری ڕاکێشا و گوێی نەدا بەوەی بەشی خوارەوەی پۆشاکەکەی بۆنەوەی بە داپۆشراوی و شایستەیی بمرێت. بە گوێرەی سویتۆنیەسی مێژوونووسی ڕۆم، دوایین قسەکانی بۆ بروتوسی کۆنە هاوڕێی، کە خەریك بوو دووەمین خەنجەری لێبدات، بە زمانی یۆنانی بوو و وەك ئەوە وابوو پرۆڤە بۆ کۆتایی شانۆییەك بکات: "تۆش، منالەکەم؟"

لێکدانەوە

شانۆی ڕۆمانی بۆنەیەك بوو بۆ جەماوەر، ئەمرۆکە قەرەباڵغییەکی زۆر ڕووی تێدەکات. ئامادەبووان بە کۆمیدیا و تراژیدیا بەهێزەکان کارتێکراو دەبن. پێدەچوو شانۆ لە فۆرمە درامابیە چڕکراوەکەیدا جەوهەری ژیان بگرێتەخۆ. وەکو سروتێکی ئاینی، کاریگەرییەکی خێرای بەهێزی لەسەر مرۆڤی ئاسایی هەبوو.

لەوانەیە جولیەس قەیسەر یەکەمین کەسایەتی گشتی بووبێت لە پەیوەندیی زیندووی نێوان دەسەڵات و شانۆ تێبگات. ئەمەش بەهۆی فرچکگرتنی خۆیەوە بوو بە دراماوە. ئەو، بە کردنی خۆی بە ئەکتەر و دەرهێنەر لەسەر شانۆی جیهانی، ئەم بایەخدانەی چڕکردەوە. ئەو دێڕەکانی وەها دەربڕی وەك بڵێی بەشێوەی سکریپت بۆی نووسراون. ئەو وەك ئەوەی بەناو بینەرانیدا هەنگاو بنێت، ئاماژەی دەدا و بەناو حەشاماتدا دەڕۆیشت. ئەو سورپرایزی دەخستە ناو شانۆییەکانی، درامای لەناو وتارەکانیدا جێدەکردەوە و لە دەرکەوتنە گشتییەکانیدا ڕەنگیدەدایەوە. ئاماژەکانی ئەو بۆ مرۆڤی

ئاسایی بایی ئەوەندە فراوان بوون که دەستبەجێ کاریان تێبکات. ئەو بەشێوەیەکی بەرچاو برەوی پەیدا کرد.

قەیسەر بووە سەرمەشقێك بۆ هەموو سەرکردەکان و کەسانی دەسەلات. وەکو ئەو، دەبێ تۆیش فێر بیت لە ڕێگەی تەکنیکە درامابییەکانی وەکو سورپرایز، هەڵپەساردن، دروستکردنی هاوسۆزی و هاوشێوەکردنی ڕەمزی، کردارەکانت فراوان بکەیت. هەروەها وەکو ئەو دەبێ بە بەردەوامی لە بینەرانت بەئاگا بیت- لەمەڕ ئەوەی چ شتێك شادیان دەکات و چ شتێك بێتاقەتیان دەکات. دەبێ تۆ زەمینەسازی بکەیت بۆ خۆت بخەیتە سەنتەرەوە، سەرنج و هۆش بەکێش بکەیت و قەت بەهیچ شێوەیەك لەسەر شانۆ پێشت نەدەنەوە.

پەیڕەویکردن لە یاساکە ٢

لە ساڵی ١٨٣١دا، ژنێکی گەنج بەناوی ئۆرۆر دوپین دودێڤانت لە ناوچەکانی دەوروبەر مێرد و خێزانەکەی خۆی جێهێشت و چووە پاریس. ئەو دەیویست ببێتە نووسەر، پێی وابوو هاوسەرێتی لە زیندان خراپترە چونکە نە کاتی بۆ دەهێشتەوە و نە ئازادی بۆئەوەی سۆراخی هیوایەتەکەی بکات. لە پاریس سەربەخۆیی خۆی ڕاگیر دەکرد و بە نووسین بژێوی خۆی پەیدا دەکرد.

بەماوەیەکی کەم پاش ئەوەی گەیشتە پایتەخت، دەبووایە ڕووبەڕووی هەندێ واقعیەتی سەخت بێتەوە. بۆئەوەی هەر ئاستێکی سەربەستیت هەبێت لە پاریس دەبووایە پارەت هەبێت. بۆ ژنێك، پارە تەنیا لە لەشفرۆشی یان هاوسەرێتییەوە دەهات. هیچ ژنێك نەگەیشتبووە ئەو ڕادەیەی کە بە نووسین پارە پەیدا بکات. ژنان وەکو هیوایەت خەریکی نووسین بوون، لەلایەن مێردەکانیانەوە پاڵپشتییان دەکرا یان لە ڕێگەی میراتەوە دەژیان. لە ڕاستیدا کاتێك دودێڤانت بۆ یەکەمین جار نووسینەکەی پیشانی نووسەرێکدا، پێی وت "خاتوون، دەبێ تۆ منداڵ دروست بکەیت، نەك خەریکی ئەدەبیات بیت".

ئاشکرایە کە دودێڤانت هاتبووە پاریس تا ئەستەم تاقی بکاتەوە. هەرچۆنێک بێت، لە کۆتاییدا ستراتیژێکی گەلآلە کرد بۆ کردنی ئەو شتەی هیچ شتێك تا ئەو کاتە نەیکردبوو- ستراتیژێك بۆ خۆدروستکردنەوەی بەشێوەیەکی تەواوەتی، خستنەڕووی وێنەیەکی گشتی لە دەستکردی خۆی. نووسەرانی ژنی پێش ئەو خرابوونە ناو قاڵبی ڕۆڵێکی حازر بەدەستەوە کە هی هونەرمەندێکی نەرە دوو بوو بەزۆری بۆ ژنانی تر دەینووسی. دودێڤانت گەیشتە ئەو بڕوایەی ئەگەر قەرار وایە ئەم ڕۆڵێك ببینێت، ئەوا گەمەیەك دەخاتەگەڕ: ئەو ڕۆڵی پیاوێك دەبینێت.

لە ١٨٣٢دا، بڵاوکەرەوەیەك یەکەمین ڕۆمانی گەورەی دودێڤانتی قبوڵ کرد بەناوی (ئیندیانا). ئەو بڕیاریدابوو بەناوی خوازراوەوە (جۆرج ساند) بڵاوی بکاتەوە و هەموو پاریس وایانزانی ئەم نووسەرە نوێیە کاریگەرە نێرینەیە. دودێڤانت هەندێ جار جلوبەرگی پیاوانی دەپۆشی پێش ئەوەی "جۆرج ساند" دروست بکات (ئەو هەمیشە شێرت و پانتۆڵی پیاوانی بە ئاسودەبەخشتر دەبینی). ئێستا وەکو کەسایەتییەکی گشتی، زێدەڕۆیی لە وێنەکەی خۆیدا کرد. ئەو کۆتی درێژی پیاوانی لەبەر کرد، کڵاوی خۆڵەمیشی کردە سەری، پوتی قورسی کردنە پێیەکانی و کراڤاتی بۆ یەخەکانی دانا. ئەو سیگاری کێشا و لە وتووێژەکاندا وەکو پیاو قسەی دەکرد و نەدەترسا لەوەی کە وتووێژەکە بقۆزێتەوە یان وشەی نالەبار بەکار بێنێت.

ئەم نووسەرە "مێینە/نێرینە" سەیرە کاری لە خەڵك کرد. بە پێچەوانەی نووسەرە ژنەکانی تریشەوە، ساند خۆی وەك کەسێکی پەسەند لەناو پێڕی هونەرمەندانی نێرینە بینییەوە. ئەو لەگەڵیاندا دەیخواردەوە و جگەرەی دەکێشا، تەنانەت پەیوەندی سۆزداری لەگەڵ هونەرمەندانی بەناوبانگی ئەوروپا- موسێت، لیزت، چۆپین ئەنجامدا. ئەو بوو کە بەکێشی دەکردن و دواییش وازی لێدەهێنان- ئەو بەو سەرکێشییەوە بەردەوام بوو.

ئەوانەی کە بەباشی ساندیان دەناسی، بەباشی لەوە تێگەیشتن کە کەسایەتییە نێرینەییەکەی لە چاوی ڕاوکەری گشتییان دەپاراست. لە دەرەوە، ئەو خۆشییەکی زۆری

لەو ڕۆڵگێڕانە بینی، لەماڵەوە و بە نهێنیش وەك مێینە مایەوە. ئەو بەهەمان شێوە درکی بەوە کرد کە دەشێ کارەکتەری "جۆرج ساند" بگەنێت یان پێشبینیکراو بێت و بۆ خۆلادان لەمە ناوبەناو ئەو کارەکتەرەی وەردەچەرخاند کە دروستیکردبوو و لەبری پەیوەندیی سۆزداری لەگەڵ پیاوانی ناسراو، خۆی تێکەڵ بە سیاسەت دەکرد، پێشڕەوی خۆپیشاندانەکانی دەکرد و دەبووە ئیلهامبەخشی یاخیبوونە خوێندکارییەکان. کەس سنووری بەسەر ئەو کارەکتەرەدا نەدەسەپاند کە خۆی دروستیکردبوو. ماوەیەکی زۆر پاش ئەوەی مرد و پاش ئەوەی زۆربەی خەڵکی چیتر ڕۆمانەکانی ئەویان نەدەخوێندەوە، تایبەتمەندیی شانۆیی ئەو کارەکتەرە هێشتا کاریگەر و ئیلهامبەخش بوو.

لێکدانەوە

بەدرێژایی ژیانی گشتی ساند، ئاشنایان و هونەرمەندانی تر کە کاتێکیان لە هاوەڵێتی ئەودا بەسەر بردبوو کە لە حزوری پیاوێکدان. بەڵام لە بڵاوکراوەکانیدا و بەلای نزیکترین هاوڕێکانییەوە، وەکو گوستاف فلۆبێر، ئەو دانینا بەوەی ئارەزووی ئەوەی نییە پیاو بێت، بەڵکو لەپێناو قبوڵکردنی گشتیدا ئەو ڕۆڵەی دەبینی. ئەوەی کە ئەو بە ڕاستی دەیویست بریتی بوو لە هێزی دیاریکردنی کارەکتەری خۆی. ئەو، ئەو سنوورانەی ڕەتکردەوە کە کۆمەڵگە بۆی دانابوو. ئەو هێزی خۆی بەدەست نەدەهێنا، بەوەی کە خۆی بێت، لەبری ئەمە، ئەو کەسایەتییەی دروستکرد کە بتوانێ بە بەردەوامی لەگەڵ ئارەزووەکانیدا بگونجێت، کەسایەتییەك کە بەکێشکەری هۆش و سەرنج بوو و ئامادەیی بەو دەبەخشی.

لەمە تێبگە: جیهان دەیەوێ ڕۆڵێکت لە ژیاندا پێ ببەخشێت. هەر کە تۆش ئەو ڕۆڵەت قبوڵ کرد ئەوا لەناو چوویت. هێزی تۆ سنووردارە بەو برە بچوکەی تەرخان کراوە بۆ ئەو ڕۆڵەی هەڵتبژاردووە یان ناچار کراویت لە ئەستۆی بگریت. لەلایەکی ترەوە ئەکتەر، گەلێك ڕۆڵ دەبینێت. خۆشی لەو دەسەڵاتە حازر بەدەستە ببینە و ئەگەر لەودیو تۆوە بێت، لانی کەم شوناسێکی نوێ دروست بکە، شوناسێك کە دەستکردی خۆتە، شوناسێك

کە لەلایەن جیهانی پڕ ئیرەیی و کینەئامێزەوە سنووری بۆ دانەنراوە. ئەم کردارەی بەرەنگاری (پرۆمیسیان)ە: دەتکاتە بەرپرس لە بوونی خۆت.

شوناسە نوێکەت کتومت لەبەرئەوە لە جیهانی دەرەوە دەتپارێزێت چونکە "تۆ" نیت. ئەمە پۆشاکێکە ئەیکەیتە بەرت و دایدەکەنیت. پێویست ناکات تۆ بە شەخسی وەریبگریت. ئینجا شوناسە نوێکەت جیات دەکاتەوە، ئامادەییەکی شانۆییت پێ دەبەخشێت. ئەوانەی کە لە ڕیزی دواوەن دەتووانن بتبینن و بتبیستن. ئەوانەی لە ڕیزی پێشەوەن بەرانبەر ئازایەتی تۆ سەرسام دەبن.

ئایا خەڵکی لە کۆمەڵگەدا باسی کەسێك ناکەن کە ئەکتەرێکی مەزنە؟ ئەوان مەبەستیان لەمە ئەو هەستە نییە کە هەیەتی، بەڵکو ئەو نوواندنەیە کە تیایدا وەستایە، ئەگەرچی هەست بە هیچ ناکات.

دێنیس دیدرۆ، ١٧١٣–١٧٨٤

کلیلی دەسەڵات

ئەو کارەکتەرەی کە پێدەچێت تۆ لەگەڵیدا هاتبیتە دنیاوە مەرج نییە هی تۆ بێت. لەودیو ئەو خەسڵەتانەی کە تۆ بۆت ماوەتەوە، باوانت، هاوڕێکانت و هاوەڵانت یارمەتیدەر بوون بە شکڵ پێدانی کەسایەتیت. ئەرکی پرۆمیسییانەی کەسی بەهێز ئەوەیە کۆنترۆڵی پرۆسەکە بگرێتە دەست، بۆ ڕێگرتن لەوانیتر لە هەبوونی توانای سنووردارکردن و لەقاڵبدانیان. خۆت لە کارەکتەرێکی دەسەڵاتدا لەقاڵب بدەرەوە. دەبێ کارکردن لەسەر خۆت وەکو قوڕ یەکێك لە هەرە گەورەترین و خۆشترین ئەرکەکانی ژیان بێت. ئەمە لە جەوهەردا تۆ دەکاتە هونەرمەند– هونەرمەندێك کە خۆی دروست دەکات.

لە ڕاستیدا، بیرۆکەی خۆدروستکردن لە جیهانی هونەرەوە دێت. بۆ ماوەی هەزاران ساڵ، تەنیا پاشاکان و باڵاترین دەرباریەکان ئازادیی ئەوەیان هەبووە وێنەی گشتیی خۆیان لەقاڵب بدەنەوە و شوناسی خۆیان دیاری بکەن. بەهەمان شێوە، تەنیا پاشاکان و دەوڵەمەنترین لۆردەکان توانیوویانە لە وێنەی خۆیان لە هونەردا ڕابمێنن و بەشێوەیەکی

ئاگایانە بیگۆڕن. پاشماوەی مرۆڤایەتی ئەو ڕۆڵە سنوورداره‌ی بینیووه که کۆمه‌لگه داوای لێکردوون و خودئاگاییه‌کی که‌میان هه‌بووه.

دەشێ وەرچەرخان لەم هەلومەرجە لە تابلۆی (لاس مێنیناس)ی ڤێلاسکێز سۆراخ بکرێت کە لە ١٦٥٦دا دروستکراوە. هونەرمەندەکە لەلای چەپی کانڤاسەکەوە دیارە، لەپێش تابلۆیەك وەستاوە کە ئەو لە پرۆسەی دروستکردنیدایە، بەلام پشتی لە ئێمەیە- ئێمە ناتوانین بیبینین. لە تەنیشتیەوە کچە میرێك، دەست و پێوەند و یەکێك لە کورتەبالاکانی دەربار هەن، هەمووان تەماشای ئیشکردنی دەکەن. ئەو خەلکی بۆ نیگارکێشانەکە وەستاون ڕاستەوخۆ دیار نین، بەلام ئێمە دەتوانین لە وێنەدانەوە بچوکەکان لە ئاوێنەیەکدا بیانبینین کە لەدیوارەکەی پشتەوە هەلواسراوە- پاشا و شاژنی ئیسپانیا کە دەبێ لە شوێنێك لە پێشەوە دانیشتبن، لە دەرەوەی تابلۆکەدان.

تابلۆیەکە نوێنەری گۆڕانکارییەکی دراماتیکییە لە داینامیکی دەسەلات و توانای دیاریکردنی پێگەت لە کۆمەلگەدا. بەلای ڤێلاسکێزەوە، شوێنی هونەرمەند زۆر بەرجەستەترە لە هی پاشا و شاژن. بەمانایەك لە ماناکان ئەو بەهێزترە لەوان، چونکە ئەو بەڕوونی ئەو کەسەیە وێنەکە کۆنترۆڵ دەکات- وێنەیان. ڤێلاسکێز چیتر خۆی وەکو هونەرمەندێکی وابەستە و بەندە نەبینی. ئەو لە مرۆڤێکی دەسەلاتداردا خۆی بونیاد نابۆوە. لە ڕاستیدا یەکەمین خەلکانێك جگە لە خانەدانەکان لە کۆمەلگەی خۆرئاواییدا کە بە ئاشکرا یارییان بە وێنەکەیان کرد هونەرمەندان و نووسەران بوون و دوایی شیکپۆشەکان و بۆهیمییەکان بوون. ئەمڕۆکە چەمکی خۆدروستکردن هێواش هێواش دزەی کردۆتە ناو بەشەکەی تری کۆمەلگەوە و بووەتە ئایدیالێك بۆ ئاوات بۆخواستنی. دەبێ وەکو ڤێلاسکێز، تۆ داوای دەسەلات بکەیت بۆ دیاریکردنی پێگەی خۆت لە تابلۆدا، و بۆ دروستکردنی وێنەی خۆت.

یەکەمین هەنگاو لە پرۆسەی خۆدروستکردندا خودئاگاییە- بەئاگابوون لەخۆت وەکو ئەکتەرێك و کۆنترۆڵ گرتنەدەستی ڕوالەت و هەستەکانی خۆت. وەك دیدرۆ وتی، ئەکتەری خراپ ئەوەیە کە هەمیشە سەرڕاستە. ئەو خەلکەی لە کۆمەلگەدا دلنیان لەسەر

دەستیان پیشان دەدەن تاقەتبەر و شەرمەزارکەرن. سەرباری سەرپاستییەکەشیان، قورسە بە شێوەی جددی ڕووبەڕوویان ببیتەوە. لەوانەیە ئەوانەی لەناو خەڵکدا هاوار دەکەن بەشێوەیەکی کاتی هاوسۆزی بەدەست بێنن، بەڵام هاوسۆزی بەزوویی دەگۆڕێت بۆ ڕیسوایی و هەراسانکردن لەبەرانبەر فرچك گرتن بەخۆیانەوە. ئێمە هەست دەکەین ئەوان هاوار دەکەن بۆ بەدەستهێنانی سەرنج و بەشێکی کینەئامێزی ئێمە دەیەوێ نکوڵی لە ئاسودەبوونیان بکات.

هەنگاوی دووەم لە پرۆسەی خۆدروستکردندا دەستکارییەکە لە ستراتیژی جۆرج ساند: دروستکردنی کارەکتەرێکی لەیادنەچوو، کارەکتەرێك کە بەکێشکردنی هۆش و سەرنج دەهێنێتە کاەوە، کە لەناو یاریکەرانی تردا لەسەر ستەیج زیاتر دەردەکەوێت. ئەمە ئەو گەمەیە بوو ئەبراهام لینکۆلن کردی. ئەو دەیزانی کەسی سادەی دێهاتی، ئەو جۆرە سەرۆکەیە کە ئەمریکا قەت نەیبوو بەڵام بە هەڵبژاردنی دڵخۆش دەبوو. هەرچەندە زۆرێك لەم خەسڵەتانەی بەشێوەیەکی سروشتی بۆ دەهاتن، ئەو یاری پێدەکردن– کڵاو و پۆشاك، ڕیش. (هیچ سەرۆکێکی پێش ئەو ڕیشی دانەنابوو). لینکۆلن بەهەمان شێوە یەکەمین سەرۆك بوو فۆتۆ بەکاربهێنێت بۆ بڵاوکردنەوەی وێنەکەی، کە یارمەتیدەر بوو لە دروستکردنی ئایکۆنی "سەرۆکی سادە".

لەگەڵ ئەوەشدا، درامای باش پێویستی بە زیاتر لە ڕواڵەتێکی بەکێشکەر، یان تاکە چرکەساتێکی دیار هەیە. دراما پێ بەپێی کات ڕوودەدات– ئەمە ڕووداوێکە لە دەرکەوتندایە. ڕیتم و تەوقیت گرنگن. یەکێك لە هەرە گرنگترین توخمەکان بە ڕیتمی درامادا هەڵپەساردنە. بۆ نموونە، هۆدینی، هەندێ جار دەیتووانی لە چەند چرکەیەکدا کردارەکانی ڕاکردنی تەواو بکات– بەڵام ئەو چەند بۆ چەند خولەکێك درێژی دەکردنەوە بۆئەوەی بینەران لە چاوەڕوانیدا بهێڵێتەوە.

کلیلی سەرسام هێشتنەوەی بینەران ئەوەیە لێگەڕێیت ڕووداوەکان هێواش هێواش ڕوبدەن، پاشان لە ساتی گونجاودا گۆڕێکیان بدەیتێ بە گوێرەی ئەو ڕێسا و ڕیتمەی کە تۆ کۆنترۆڵی دەکەیت. فەرمانڕەوایانی مەزن لە ناپۆلیۆنەوە تا ماو تسی تۆنگ تەوقیتی

شانۆییان بەکارهێناوە بۆ سەرسامکردن و هۆش پەرتکردنی خەڵك. فرانکلین دیلانۆ رۆزفێلت لە گرنگی ئاراستەکردنی رووداوە سیاسییەکان لە رێتم و رێکخستنی دیاریکراودا تێگەیشتبوو.

لە سەروەختی هەڵبژاردنە سەرۆکایەتییەکەی ١٩٣٢دا، ئەمریکا لە نێوەندی قەیرانێکی دارایی خەمناکدا بوو. بانکەکان بە ئاستێکی مەترسیدار شکستیان دەهێنا. بەماوەیەکی کورت پاش بردنەوەی هەڵبژاردن، رۆزفێلت جۆرێك لە پاشەکشەی کرد. ئەو هیچی لەبارەی پلانەکانی یان پڕکردنەوەی پۆستەکانی کابینەکەی نەوت. ئەو تەنانەت رەتیکردەوە سەرۆکە هەنوکەییەکە، هیوبەرت هوڤەر، ببینێت بۆ قسەکردن لە دەستاودەستکردنی دەسەڵات. بەهاتنی کاتی وەرگرتنی پۆستی سەرۆکایەتی، وڵات لە حاڵەتێکی شڵەژانی گەورەدا بوو.

لە وتارەکەی دەستپێکردنی سەرۆکایەتیدا، رۆزفێلت، گێرەکانی گۆڕی. ئەو وتارێکی بەهێزی پێشکەش کرد، روونیکردنەوە کە نیازیەتی بەشێوازێکی تەواو نوێ رێبەرایەتی وڵات بکات و لە ئاماژە شەرمنەکانی سەرۆکەکانی پێشوو دوور کەوتەوە. لەو کاتە بەدوا، رێتمی وتارەکانی و بڕیارە گشتییەکانی– پڕکردنەوەی پۆستەکان، یاسادانانی بوێرانە– بە رەیتێکی خێرای باوەڕنەکراو دەرکەوتن. ماوەی پاش دەستپێکردنی سەرۆکایەتی بە "سەد رۆژەکە" ناسرا و سەرکەوتنی لە وەرچەرخاندنی میزاجی وڵات تا رادەیەك لە رێتمی زیرەکانەی رۆزفێلت و بەکارهێنانی جیاوازی دراماتیکی سەرچاوەی گرت. ئەو خەڵکی لە دۆخێکی هەڵپەساردندا هێشتەوە پاشان رووبەڕووی زنجیرەیەك ئاماژەی بوێرانەی کردنەوە کە هەمووی چارەنووسساز دیار بوون چونکە ئەمانە ناکاو بوون. تۆ دەبێ فێر بیت بە شێوازێکی هاوشێوە رووداوەکان ئاراستە بکەیت، قەت هەموو کارتەکانت لە پڕێکدا دەرنەخەیت، بەڵکو بەشێوازێك دەریانبخەیت کە کاریگەریی دراماتیکیان بەرز بکاتەوە.

وێنە: پرۆمتیۆسی خودای دەریای یۆنانی. دەسەڵات ئەو لە تواناکەیەوە هات بۆ گۆڕینی شێوە بە ئیرادە، هەر ساتێك کە بیخوازێت. کاتێك میلانۆس، برای ئاگامێمنۆن

هەولیدا ڕکێفی بکات، پرۆتێس خۆی گۆڕی بۆ شێر، پاشان مار، پڵنگ، بەراز، ئاوی بەخوڕ و دواجار درەختێکی پڕ گەڵا.

دەسەڵات: بزانە چۆن لەبەرانبەر هەموو کەسێکدا هەموو شتێك بیت. پرۆمتیوسی ئاڵۆز–زانا لەنێو زانایاندا، قەدیس لەنێو قەدیساندا. ئەمەیە هونەری بردنەوەی هەمووان، چونکە وێکچوو، وێکچوو بەکێش دەکات. تێبینی میزاجەکان بکە و خۆت لەگەڵ هەر کەسێکدا بگونجێنە کە چاوت پێی دەکەوێت–ببە بە کەسێکی ڕژد پاشان سادە، میزاجی خۆت بەشێوەیەکی نهێنی بگۆڕە.

(بالتازار گراسیەن، ١٦٠١–١٦٥٨)

پێچەوانەبوونەوە

ناشێ هیچ پێچەوانەبوونەوەیەك بۆ ئەم یاسایە هەبێت: شانۆی خراپ، شانۆیەکی خراپە. تەنانەت بەشێوەی سروشتی دەرکەوتن پێویستی بە هونەرە– بە دەربڕینێکی تر، نواندنە. نواندنی خراپ تەنیا شەرمەزاری دروست دەکات. بێگومان نابێت تۆ ئەوەندە دراماتیك بیت– خۆت لە ئاماژەی هیستریایی بەدوور بگرە.

یاسای ٢٦

دەستەکانت بە پاکی بهێڵەرەوە

حوکم

دەبێ تۆ نموونەی مەدەنییوون و کارابوون دیار بیت: دەستەکانت قەت بە هەڵەکان و کردارە دزێوەکان خۆڵاوی نابن. لە ڕێگەی بەکارهێنانی ئەوانیتر وەکو بەردەباز و چنگی پشیلە بۆ داپۆشینی تێوەگلانت، ڕواڵەتێکی وەها بێ لەکە بگرەخۆت.

بەشی ١: هەڵەکانت بشارەوە– بەردەبازێك پەیدا بکە بۆئەوەی ئۆباڵەکەی بخەیتە ئەستۆ

ناو و ناوبانگی باشمان تا ڕادەیەکی زۆر بەندە بەوەی دەیشارینەوە نەك ئەوەی دەریدەخەین. هەمووان هەڵە دەکەن، بەڵام ئەوانەی کە بە ڕاستی زیرەکن دەتوانن بیشاردنەوە و زامنی ئەوە بکەن کەسێکی تر بەرپرسیارێتییەکەی دەکەوێتە ئەستۆ. بۆ ئەو ساتەوەختانە با هەمیشە بەردەبازێکی گونجاوت هەبێت.

پەیڕەویکردن لە یاساکە ١

لە نزیکی کۆتایی سەدەی دووەمی زایینیدا، لەکاتێکدا کە ئیمپراتۆریەتی بەهێزی (هان)ی چین هێواش هێواش دادەڕما، ژەنەراڵی گەورە و وەزیری ئیمپریالی، تساو تساو

وەکو بەهێزترین پیاو لە وڵاتدا سەریهەڵدا. بە سوراخکردن بۆ بناغەی دەسەڵاتەکەی و خۆقوتارکردن لە دوایین ڕکابەرەکانی، تساوتساو هەڵمەتێکی خستەگەڕ بۆ کۆنترۆڵکردنی (پێدەشتی سێنترال) لەسونگەی ستراتیژییەوە. لەماوەی گەمارۆدانی شارە سەرەکییەکەدا، ئەو بە کەمێک جیاوازییەوە تەوقیتی گەیشتنی دانەوێڵەی لە پایتەختەوە بە خراپ خەمڵاند. لەکاتێکدا کە چاوەڕوانی گەیشتنی بارەکە بوو، سوپا خۆراکی لەبەر دەبڕا و تساو تساو ناچار بوو فەرمان بە سەرۆکی کۆمسیاریەت بدات بڕە خۆراکە تەرخانکراوەکان کەم بکاتەوە.

تساو تساو جڵەوی سوپای قایم کرد و تۆڕێکی هەواڵدەری ڕاسپارد. سیخوڕەکانی بەزوویی هەواڵی ئەوەیاندا کە پیاوان سکاڵا دەکەن، بۆڵە بۆڵی ئەوەیانە کە ئەم لە کەیفە و خۆشیدا دەژیت و ئەوانیش لوقمەی مەمرە و مەژییان هەیە. ئەوانە بە ورتە دەیانگوت لەوانەیە تساوتساو خواردنەکە بۆ خۆی بگێڕێتەوە. ئەگەر ورتەورتەکە بڵاو ببوایەتەوە، ئەوا لەوانەبوو تساوتساو تووشی یاخیبوونێک بێتەوە. ئەو سەرۆکی کۆمسیاریەتی بانگ کردە خێمەکەی.

تساو تساو بە سەرۆکی کۆمسیاریەتی وت "داوات لێدەکەم شتێکم بە قەرز بدەیتێ و نابێ ڕەتی بکەیتەوە". سەرۆکەکە وتی "چییە؟" تساوتساو وتی "قەرزی سەری تۆم دەوێ تا پیشانی سەربازەکانی بدەم". سەرۆکەکە هاواری کرد "بەڵام من هیچی هەڵەم نەکردووە!" تساوتساو بە ئاهێکەوە وتی " دەزانم، بەڵام ئەگەر تۆ نەکوژم، ئەوا یاخیبوونێک هەڵدایسێت. خەم مەخۆ- پاش مردنت ئاگام لە خێزانەکەت دەبێت". بەمشێوەیە، داواکارییەکەت هیچی بۆ سەرۆکی کۆمسیاریەت نەهێشتەوە، بۆیە خۆی دایە دەستی چارەنووس و ئەو ڕۆژە سەری پەڕێنرا. بە بینینی سەری کابرا لە پیشاندانێکی گشتیدا، سەربازەکان چیتر بۆڵە بۆڵیان نەکرد. هەندێک قووڵایی ئاماژەکەی تساوتساویان تێبینی کرد بەڵام هەر بێدەنگ بوون، لەبەرانبەر توندوتیژییەکەی تساوتساو سەراسیمە و توقیبوون. زۆربەشیان وێناکەی ئەویان لەمەڕ ئەوەی کە سەرکۆنەی کێ بکرێت قبوڵ

کرد، پێیان باشتر بوو بڕوا بە ژیرییەکەی و عەدالەتەکەی بکەن، نەک کێماسی و دڵڕەقییەکەی.

لێکدانەوە

تساوتساو لە سەروەختێکی تەواو پەشێودا هاتە سەر دەسەڵات. لە ململانێدا بۆ باڵادەستی لە ئیمپراتۆریەتی ڕوولەدارمانی (هان)دا، دوژمنان لە هەموو لایەکەوە دەردەکەوتن. شەڕ بۆ پێدەشتی سێنتراڵ قورستر ببوو لەوەی وێنای دەکرد و پارە و پیتاک خەمێکی بەردەوام بوون. سەیر نییە کە لەژێر فشارێکی وەهادا ئەو بیری چووبووەوە لەکاتی خۆیدا داوای دابینکردنی پیتاک بکات.

هەر کە ڕوون بووەوە کە دواخستنەکە هەڵەیەکی گەورەیە و ئەمەی کە سوپا خەریکە یاخیبوونی تێدەزێ، تساوتساو دوو بژاردەی لەبەردەمدا بوو: پۆزش و پاساو هێنانەوە یان چێکردنی بەردەبازێك. بە تێگەیشتن لە میکانیکی دەسەڵات و گرنگیی ڕواڵەتەکان، تساوتساو بۆ ساتێك دوودڵ نەبوو: ئەو بەدوای گونجاوترین کەللەسەردا وێڵ بوو و دەستبەجێ بەدەستیهێنا.

هەڵەی ناوبەناو حەتمین- جیهان زۆر پێشبینینەکراوە. لەگەڵ ئەوەشدا خەڵکی دەسەڵاتدار دەکەون بەڵام بەو هەڵانە نا کە دەیکەن بەڵکو بە شێوازی مامەڵەکردنیان لەگەڵ ئەو هەڵانەدا. وەکو نەشتەرگەرەکان، دەبێ ئەوانیش بەخێرایی و بەشێوەی یەکلاکەرەوە وەرەم لاببەن. پۆزش و پاساو ئامرازی کولن بۆ ئەم نەشتەرگەرییە ناسکە. کەسی دەسەڵاتدار خۆیان لێ لادەدات. بە پۆزش هێنانەوە، تۆ هەموو جۆرە گومانێك لەبارەی لێهاتووییت ، نیازەکانت، هەر جۆرە هەڵەیەك کە لەوانەیە دانت پێدا نەنابێت، واڵا دەکەیت. پۆزشەکان قەناعەت بە کەس ناهێنن و هەمووان نائاسودە دەکەن. هەڵە بە پۆزش لاناچێت، بەڵکو قووڵتری دەکاتەوە. وا باشترە دەستبەجێ ببڕیت، سەرنجەکان لەسەر خۆت لاببەیت و تەرکیز بخەیتە سەر بەردەبازێکی گونجاو پێش ئەوەی خەڵکی کاتیان هەبێت بۆ تێفکرین لە بەرپرسیارێتی تۆ یان لە ئەگەری دەستەوستانیت.

وام پێباشترە ناپاکی بەرانبەر هەموو جیهان بکەم نەک ئەوەی لێگەڕێم جیهان ناپاکیم بەرانبەر بکات.

ژەنەراڵ تساوتساو، نزیکی ١٥٥–٢٢٠ی زایین

پەیڕەویکردن لە یاساکە ٢

بۆ ماوەی چەند ساڵێك قەیسەر بۆرگیا هەڵمەتی سازدا بۆ کۆنترۆڵکردنی ناوچە گەورەکانی ئیتاڵیا بەناوی باوکیەوە، پاپا ئەلێکساندەر. لە ساڵی ١٥٠٠دا ئەو ڕۆماگنای لە باکووری ئیتالیا گرت. ناوچەکە چەند ساڵێك بوو لەلایەن زنجیرەیەك گەورەی چاوچنۆك فەرمانڕەوایی دەکران کە سامانەکەیان بۆ خۆیان بەتاڵان بردبوو. بەبێ پۆلیس یان هەر هێزێکی دیسپلینکار، بێ یاسایی هاتبووە کایەوە، هەموو ناوچەکان لەلایەن تاڵانچیان و خێزانە دوژمندارەکان حوکم دەکران. بۆ بونیادنانی سیستەم، قەیسەر ئەفسەرێکی ناوچەکەی دەستنیشان کرد– ڕێمرۆ دی ئۆرکۆ، بە قسەی ماکیاڤیللی "پیاوێکی بەتین و دڵڕەق". قەیسەر دەسەڵاتی تەواوی بە ئۆرکۆ بەخشین.

بەو وزە و توندوتیژییەوە، دی ئۆرکۆ دادپەروەرییەکی دڵڕەقانەی لە ڕۆماگنا بونیاد نا و بەزوویی لە تەقریبەن هەموو توخمە نایاساییەکان قوتاری کرد. بەڵام لە تامەزرۆییەکەیدا هەندێ جار زۆر پێی ڕادەکێشا و پاش چەند ساڵێك دانیشتووانی لۆکاڵ کینەیان بەرانبەر هەڵگرت. لە دیسەمبەری ١٥٠٢دا، قەیسەر هەنگاوی یەکلاییکەرەوەی هەڵێنان. یەکەم جار ئەو لێگەڕا بزانرێ کە کردارە توندوتیژ و دڵڕەقانەکانی دی ئۆرکۆی بەدڵ نییە، کە لە سروشتی دڵڕەقانەی ئەفسەرەکەوە سەرچاوەی دەگرت. پاشان، لە ٢٢ی دیسەمبەردا، دی ئۆرکۆی لە شاری سەسێنا بەند کرد و ڕۆژی پاش کریسمەس خەڵکی شار بەرانبەر نمایشێکی سەیر لە ناوەڕاستی گۆڕەپانەکە بێدار بوونەوە: لاشەی بێ سەری ئۆرکۆ، بە جلێکی گرانبەها و کڵاوێکی مۆرەوە، کەللەسەرەکەشی لە تەنیشتیەوە بە ڕمێکەوە کرابوو، چەقۆی خوێناوی بلۆکی جەلاددەکە لەتەنیشت سەرەکە دانرابوو. هەروەك ماکیاڤیللی لەسەر دیمەنەکە تێبینی کردبوو "دڕندەیی دیمەنەکە خەڵکەکەی لەیەك کاتدا سەرسام و ڕەزامەند کرد".

لێکدانەوە

قەیسەر بۆرگیا یاریکەرێکی گەمەی دەسەڵات بوو. هەمیشە لەپێشدا پلانی چەند جوڵەیەکی دادەنا، ئەو زیرەکانەترین تەڵەی بۆ نەیارەکانی دەنایەوە. لەبەرانبەر ئەمەدا، مەکیاڤیللی لە کتێبی (میر)دا لەچاو هەمووان زۆرترین ڕێزی لەو ناوە.

قەیسەر لە ڕۆماگنا بە ڕوونبییەکی سەرسوڕهێنەوە پێشبینی ئایندەی کرد: تەنیا دادپەروەریی دڵڕەقانە سیستەم بۆ ناوچەکە بەرقەرار دەکات. پرۆسەکە چەند ساڵێکی دەخایاند و لە سەرەتادا خەڵکی پێشوازییان لێدەکرد. بەڵام بەزوویی دوژمنی زۆری پەیدا دەکردن هاوڵاتیان کینەیان لەبەرانبەر سەپاندنی دادگەرییەکی وەها توند هەڵدەگرت، بەتایبەت لەلایەن بێگانەکانەوە. پاشان نەدەکرا قەیسەر خۆی وەکو بکەری ئەم دادپەروەرییە ببینرێت– کینەی خەڵکی کێشەی زۆری لە ئایندەدا دەخستنەوە. بۆیە ئەو کە لە پێشدا دەیزانی هەر کە ئەرکەکە جێبەجێ کرا دەبێ کەللە سەری دی ئۆرکۆ بەسەر ڕەمێکەوە بخاتەنمایش، پیاوێکی هەڵبژارد کە دەیتوانی کارە پیسەکە بکات. بەردەبازەکە لەم بارەدا هەر لەسەرەتاوە دەستنیشانکرابوو.

ئەسینابییەکان زووزوو ژمارەیەك کەسی بێ کەڵك و نزمیان لەسەر حسابی گشتی دیاریدەکرد و کاتێك هەر کارەساتێکی وەکو، ئافات، وشکی و قات بەسەر شارەکە دەهات...(ئەم بەردەبازانە) پەنجەیان بۆ ڕادەکێشرا...و پاشان، بە شێوەیەکی ئاشکرا بە بەردەبارانکردنیان لە دەرەوەی شار دەکرانە قوربانی.

لقی ئاڵتونی، سێر جەیمز فرەیزەر، ١٨٥٤–١٩٤١

کلیلی دەسەڵات

بەکارهێنانی بەردەباز ئەوەندەی خودی شارستانیەت کۆنە و دەکرێ نموونەکانی لە کەلتوورەکانی سەرانسەری جیهان بەدی بکرێن. بیرۆکەی سەرەکی لە پشت ئەم

قوربانییانەوە وەرچەرخانی گوناهە بۆ فیگەرێکی دەرەکی – کەرەستە، ئاژەڵ یان مرۆڤ– کە دوایی دوور دەخرێتەوە و لەنێو دەبرێت. عیبرییەکان ڕاهاتبوون لەسەر ئەوەی بزنێکی زیندوو (بەردەبازەکە) ببەن کە قەشە دەستەکانی دەخستە سەر سەری لەکاتێکدا کە دانی بە گوناهەکانی بەنی ئیسرائیلدا دەنا. لێرەوە پاش ئەوەی گوناهەکانی بۆ دەگوازرانەوە، ئاژەڵەکە وێڵی دەشت و سەحرا دەکرا. لە حاڵەتی ئەسینایییەکان و ئازتێکەکاندا، بەردەبازەکە مرۆڤ بوو، زۆرجار کەسێك بۆ ئەم مەبەستە خۆراکی دەدرایەوە و پەروەردە دەکرا. لەبەرئەوەی وا دادەنرا کە قاتی و ئاقات لە سزای کرداری خراپدا لەلایەن خوداکانەوە بۆ مرۆڤ دەنێردرێن، خەڵك خۆیان نەك تەنیا بەدەست قاتی و ئافاتەوە ناڵاندیان بەڵکو بەدەست سەرکۆنە و گوناهیشەوە هاوارهاواریان بوو. ئەوان لە ڕێگەی گواستنەوەیەوە بۆ سەر کەسێکی بێگوناە خۆیان لە گوناە قوتار دەکرد کە مەبەست ئەوە بوو مردنی ببێتەهۆی ئاسودەبوونی هێزە ئاسمانییەکان و دەربەدەرکردنی ئەهریمەن لەناویاندا.

ئەوە کاردانەوەیەکی تەواوەتی مرۆڤە کە پاش ئەنجامدانی هەڵە یان تاوان نەڕوانێتە ناخ ، بەڵکو بڕوانێتە دەرەوەی و ئۆباڵەکە یان گوناهەکە بخاتە ئەستۆی کەرەستەیەکی گونجاو. کاتێك ئافات (تیب) دەگرتەوە، ئۆدیپ بۆ هۆکارەکەی لەهەموو شوێنێك گەڕا، لە هەموو شوێنێك جگە لە ناوەوەی خۆی و گوناهی سەرجێیکردنی لەگەڵ نزیکترین کەسیدا، کە خوداکانی زۆر توڕە کردبوو و ناویەناو ئافات بڵاو دەبووەوە. ئەم پێویستییە بۆ بەدەرەکیکردنی گوناه، بۆ خستنەملی کەسێك یان کەرەستەیەکی تر، کاریگەری و هێزێکی گەورەی هەیە کە کەسی زیرەك دەزانێت چۆن ڕکێفی بکات. قوربانیکردن سروتێکە، لەوانەشە کۆنترین سروت بێت. سروتیش سەرچاوەیەکی دەسەڵاتە. لە کوشتنی دی ئۆرکۆدا، تێبینی نمایشی سروت ئاسا و ڕەمزیی قەیسەر بکە بۆ جەستەی. هاوڵاتیانی ڕۆماگنا دەستبەجێ کاردانەوەیان نیشاندا. لەبەرئەوەی ڕوانین لە دەرەوە نەك لە ناخمان ئەوەندە بەشێوەیەکی سروشتی بەسەرمان دێت، دەم و دەست گوناهی بەردەبازەکە قبوڵ دەکەین.

سەرباری سپاردنی گوناه، دەشێ بەردەباز وەکو هۆشدارییەك بەکاربهێنرێت بۆ ئەوانیتر. لە ١٦٣١دا، پیلانێك دارێژرا بۆ لەسەر حوکم لادانی کاردینال ریچێلۆ، پیلانێك کە بە "رۆژی فریودراوەکان" ناسرا. ئەمە تەقریبەن سەرکەوتوو بوو، چونکە کاربەدەستانی سەرەوەی حکومەتی تێوەگلابوون، لەوانەش شاژنی دایك. بەڵام لە رێگەی بەخت و پشتیوانانی خۆیەوە، ریچێلۆ بۆی دەرچوو.

یەکێك لە پیلانگێرە سەرەکییەکان پیاوێك بوو بەناوی ماریلاك، پارێزەری مۆرەکان. ریچیلۆ نەیتووانی بەبێ تێوەگلاندنی شاژنی دایك بەندی بکات، تاکتیکێکی بێ رادە ترسناك، بۆیە ئەو برای ماریلاکی کردە ئامانج کە مارشاڵێك بوو لە سوپادا. ئەم پیاوە لە پیلانەکەوە نەگلابوو. لەگەڵ ئەوەشدا، ریچیلۆ لە ترسی ئەوەی لەوانەیە پیلانگێڕی تر هەبن، بەتایبەت لەسوپادا، بڕیاریدا کەسێك بکات بە سەرمەشق. ئەو بە تۆمەتی هەڵبەستراو برای کابرای دادگایی کرد کە خۆی پێی وابوو پارێزراوە و هۆشداری دایە هەر پیلانگێڕێکی ئاییندە لەمەڕ ئەوەی کە ناپرینگێتەوە لەوەی بێگوناه بکاتە قوربانی تەنیا بۆئەوەی دەسەڵاتی خۆی بپارێزێت.

لە ڕاستیدا زۆرجار کارێکی ژیرانەیە بێگوناهترین قوربانی وەکو بزنی قوربانی هەڵبژێریت. خەڵکی لەو جۆرە بایی ئەوەندە بەهێز نابن شەڕت لەگەڵ بکەن و لەوانەیە پرۆتێستۆ ساویلکانەییەکانیان وەکو نیشانەی گوناهیان ببینرێت. لەگەڵ ئەوەشدا وریا بە، شەهیدێك دروست نەکەیت. گرنگە تۆ وەك قوربانی بمێنییتەوە، ئەو سەرکردە داماوەی کە بەهۆی بێکەڵکی ئەوانەی دەوروبەری ناپاکی لێکرا. ئەگەر بەردەبازەکە زۆر لاواز دیار بێت و سزاکەی زۆر دڵڕەقانە بێت، دەشێ تۆ ببیتە قوربانی ئامرازەکەی خۆت. هەندێ جار دەبێت تۆ بەردەبازێکی زۆر بەهێزتر بدۆزیتەوە — بەردەبازێك کە لە دوورمەودا دا هاوسۆزییەکی کەمتر بەلای خۆیدا بەکێش دەکات.

لەم سۆنگەیەوە، مێژوو ناوبەناو بەهای بەکارهێنانی یاریدەدەری نزیکی وەکو بەردەباز، پیشانداوە. ئەمە وەکو "کەوتنی دڵخواز" ناسراوە. زۆربەی پاشاکان کەسێکی دڵخوازیان لە دەربار هەبووە، پیاوێك کە ئەوان جیاجیان کردۆتەوە، هەندێ جار لەبەر

هۆکارێکی دیاریش نا، و نیعمەت و سەرنجیان بەسەردا باراندووە. بەلام لەوانەیە ئەم دڵخوازەی دەربار بەردەبازێکی گونجاویش بووبێت لە حاڵەتی هەڕەشەیەکدا بۆ سەر ناوبانگی پاشا. خەڵکی دەم و دەست باوەڕ بە گوناهی بەردەبازەکە دەهێنن– بۆچی پاشا کەسی دڵخوازی دەکاتە قوربانی ئەگەر تاوانبار نەبێت؟ و هەرچۆنێك بێت دەربارییەکی تر کە ڕقیان لەو دڵخوازەیە، خۆشی لەم کەوتنە دەبینن. لەهەمان کاتدا، پاشا خۆی لە پیاوێك قوتار دەکات کە بەهاتنی ئەو کاتە لەوانەیە زۆری لەبارەوە زانیبێت، لەوانەشە ڕقی لێهەڵگرتبێت و تێڕوانینێکی سوکی لەبەرانبەر گەلاڵە بووبێت. هەڵبژاردنی یاریدەدەرێکی نزیك وەك بەردەباز هەمان بەهای "کەوتنی دڵخواز"ی هەیە. لەوانەیە تۆ هاوڕێیەك یان یاریدەدەرێك لەدەست بدەیت، بەلام لە پیلانی دوورمەودای شتەکاندا، زۆر گرنگترە هەڵەکانت بشاریتەوە نەك دەست بەکەسێکەوە بگریت کە لەوانەیە ڕۆژێك لە ڕۆژان لێت هەڵگەڕێتەوە. سەرباری ئەمەش، تۆ هەمیشە دەتوانیت دڵخوازێکی نوێ بدۆزیتەوە کە شوێنی بگرێتەوە.

وێنە: بزنی بێگوناه. لە ڕۆژی ئاشتبوونەوەدا، قەشەی باڵا بزنەکە دەهێنێتە پەرستگە، دەستەکانی لەسەر سەری دادەنێت و دان بەگوناهەکانی خەڵکیدا دەنێت، گوناهەکە بۆ چوارپێیە بێگوناهەکە دەگوێزێتەوە کە پاشان هەڵوەدای سەحرای دەکات و گوناه و سوچی خەڵکی لەگەڵیدا لەناودەچن.

دەسەڵات: خراپە بریتی نییە لە ئەنجامدانی خراپە، بەڵکو بریتییە لە نەتوانینی شاردنەوەی. هەموو مرۆڤەکان هەڵە دەکەن، بەلام کەسی ژیر ئەو هەڵانە دەشارێتەوە کە ئەنجامیداون لەکاتێکدا کە گەمژە ئاشکرایان دەکات. ناوبانگ زیاتر پەیوەستە بەوەی چ شتێك شاردراوەتەوە نەك چ شتێك دەبینرێت. ئەگەر ناتوانیت باش بیت، وریا بە.

(بالتاسار گراسیەن، ١٦٠١–١٦٥٨)

بەشی ٢: چنگی پشیلە بەکاربینە

لە حەکایەتەکەدا، مەیموون چنگی پشیلەی هاوڕێی دەگرێت و بەکاری دێنێت بۆ دەرهێنانی کەستانە لە ئاگر، لێرەوە بەدەستهێنانی ئەو چەرەسەری حەزی لێیەتی، بەبێ ئەوەی ئازاری خۆی بدات.

ئەگەر شتێکی ناخۆش یان نەخوازراو هەیە پێویستە بکرێت، زۆر سەرکێشانەیە خۆت کارەکە بکەیت. تۆ پێویستت بە بەکارهێنانی چنگی پشیلەیە – کەسێك کە کاری پیس، ترسناك بۆ تۆ ئەنجام دەدات. چنگی پشیلە ئەو شتەت بۆ بەدەست دەخات کە پێویستتە، ئازاری ئەو کەسە دەدات کە پێویستە ئازاری بدەیت و لە چاوی خەڵکی بەدوور دەگرێت نەکا تۆ وەك بەرپرس لەکارەکە دەستنیشان بکرێیت. لێگەڕێ کەسێکی تر جێبەجێکار بێت یان هەڵگری هەواڵی ناخۆش بێت، لەکاتێکدا کە تۆ تەنیا خۆش و شادی بێنە.

پەیرەویکردن لە یاساکە I

لە ٥٩ی پێش زایینیدا، شاژنی ئایندەی میسر کلیۆپاترا، کە ئەو کاتە ١٠ ساڵان بوو، سەرنگون بوون و دەربەدەربوونی باوکی، پتۆلیمی دوانزەهەمی بەدەستی کچە گەورەکانی بینی– واتە خوشکەکانی خۆی. یەکێك لە کچەکان، بێرێنیس، وەکو ڕێبەری یاخیگەرییەکە دەرکەوت و بۆ زامنکردنی ئەمەی کە ئەو ئێستا بەتەنیا حوکمی میسر دەکات، خوشکەکانی تری زیندانی کرد و مێردی خۆی کوشت. لەوانەیە ئەمە وەکو هەنگاوێکی کرداری بۆ زامنکردنی حوکمڕانییەکەی پێویست بووبێت. بەڵام ئەمەی کە ئەندامێکی خێزانی شاهانە، شاژنێك کەمتر نا، وەها بە ئاشکرایی توندوتیژییەکی وەها بەرانبەر خانەوادەکەی ئەنجام بدات بووە هۆی تۆقینی ڕەعیەکانی و نەیارییەکی توندی وروژاند. چوار ساڵ دواتر ئەم نەیارییە کاریگەری ئەوەندە زۆر بوو کە پتۆلیمی

گەڕاندەوە سەر دەسەڵات و دەستبەجێ بێرێنیس و خوشکە گەورەکانی تری بەسەربڕیندا.

لە ٥١ی پێش زایینda، پتۆلیمی مرد و چوار منداڵی ماوەی وەکو میراتگر بەجێ هێشت. هەروەك نەریت لە میسر وەها بوو، گەورەترین کوڕ، پتۆلیمی سیانزەهەم (کە ئەو کاتە تەمەنی تەنیا دە ساڵان بوو) هاوسەرگیری لەگەڵ کلیۆپاترای خوشکە گەورەی کرد (کە ئێستا هەژدە ساڵ بوو) و جووتەکە پێکەوە وەکو پاشا و شاژن لەسەر تەخت دانیشتن. هیچ کام لە چوار منداڵەکە لەبەرانبەر ئەمەدا هەستیان بە ئاسودەیی نەکرد. هەمووان، بە کلیۆپاتراشەوە، دەسەڵاتی زۆرتریان دەویست. ململانێ لەنێوان کلیۆپاترا و پتۆلیمی سەریهەڵدا کە هەریەکەیان هەوڵیدەدا ئەویتریان بەلاوە بنێت.

لە ٤٨ی پێش زایینda، بە یارمەتی باڵێکی حکومەت کە ترسی لە چاوچنۆکی کلیۆپاترا هەبوو، پتۆلیمی توانی خوشکەکەی ناچار بکات لە وڵات ڕابکات و خۆی وەك تاکە فەرمانڕەوا بمێنێتەوە. لە تاراوگەدا، کلیۆپاترا پیلانی داڕشت. ئەو ویستی تاکە فەرمانڕەوا بێت و میسر بگەڕێنێتەوە بۆ شکۆمەندیی ڕابردوو، ئامانجێ کە هەستیکرد هیچ کام لە خوشکەکانی تری لەدەستیان نایەت. لەگەڵ ئەوەشدا، تا ئەو جێیەی کە ئەوان زیندوو بوون، ئەو نەیدەتوانی خەونەکەی بێنێتە دی. نموونەی بێرێنیسیش ڕوونیکردبۆوە کە کەس ناتوانێت وەك شاژنێك حوکم بکات کە بینراوە کەسی خۆی کوشتووە. تەنانەت پتۆلیمی سیانزەهەم جورئەتی ئەوەی نەبوو کلیۆپاترا بکوژێت، هەرچەندە دەیزانی لە تاراوگە خەریکی پیلانگێڕی دەبێت لە دژی ئەم.

لەماوەی ساڵێك پاش دەربەدەرکردنی کلیۆپاترا، جولیەس قەیسەری دیکتاتۆری ڕۆم گەیشتە میسر، سوور بوو لەسەر ئەوەی وڵاتەکە بکاتە کۆلۆنییەکی ڕۆم. کلیۆپاترا بە دەرفەتی خۆی گەیشت: ئەو پاش ئەوەی بە پۆشاکێکی نەناسراو داخڵی میسر بوو، چەندەها مایڵی بڕی تا گەیشتە قەیسەر لە ئەلیکساندەریە. ئەفسانەی ئەوە لەئارادا بوو کە ئەو خۆی بەدزییەوە لەناو فەرشێکی لولدراودا گلۆر بووەتەوە بەردەمی قەیسەر و فەرشەکە کراوەتەوە و شاژنی گەنجی لێ هاتۆتە دەرەوە. کلیۆپاترا دەستبەجێ

دەستیکرد بە کارکردن لەسەر ڕۆمەکان. ئەو دنەی خۆشەویستییەکەیدا بۆ نمایش و بایەخدانی بە مێژووی میسر و سیحرە مێینەییەکانی بەسەردا هەڵڕژاند. قەیسەر بەزوویی ملیدا و کلیۆپاترای گەڕاندەوە بۆ سەر تەخت.

خوشکەکانی کلیۆپاترا هەڵچوون- ئەو پێش ئەمانی دابووەوە. پلۆتێمی سیانزەهەم چاوەڕێ نەدەبوو تا ببینێت دواتر چی ڕوودەدات: لە کۆشکەوە لە ئەلێکساندەریە سوپایەکی گەورەی هێنایە سەر شار و هێرشی کردە سەر قەیسەر. لە وەڵامدا، قەیسەر دەستبەجێ پلۆتێمی و خانەوادەکەی خستەژێر ڕاگرتنی زۆرەملێ. بەڵام خوشکە بچوکەکەی کلیۆپاترا بەناوی ئارسینۆ لە کۆشك رایکرد و خۆی خستەپێش هێزێکی سەربازی میسری کە لە نزیکبوونەوەدا بوو و خۆی وەك شاژنی میسر ڕاگەیاند. ئێستا کلیۆپاترا بۆ دواجار دەرفەتێکی بۆ خۆی بەدی کرد: ئەو قەناعەتی بە قەیسەر هێنا پلۆتێمی بەرەڵا بکات بەو ڕێککەوتنەی کە ئەو ئاگربەست ڕابگەیەنێت. بێگومان کلیۆپاترا دەیزانی پێچەوانەکەی دەکات- ئەمەی کە ڕووبەڕووی ئاسینۆ دەبێتەوە لەپێناو کۆنترۆلکردنی سوپای میسردا. بەڵام ئەوە لە سوودی کلیۆپاترا بوو، چونکە ئەمە خانەوادەی شاهانەی پەرتەوازە دەکرد. لەوەش باشتر، ئەمە دەرفەتی دەدایە قەیسەر تا لە شەڕدا شکست بە برا و خوشکەکانی بێنێت و بیانکوژێت.

قەیسەر کە بە هێزی سەربازیی لە ڕۆمەوە پاڵپشتی کرا، بەخێرایی شکستی بە یاخیبووان هێنا. لەکشانەوەی میسرییەکاندا، پتۆلیمی لە ڕووباری نیلدا نغرۆ بوو. قەیسەر ئارسینۆی گرت و وەك بەندی ڕەوانەی ڕۆمی کرد. بەهەمان شێوە چەندەها دوژمنی تیرباران کرد کە لە کلیۆپاترا هەڵگەڕابوونەوە و ئەوانەیتری زیندانی کرد کە لەدژی بوون. بۆ بتەوکردنی پێگەکەی وەکو شاژنی بێ ڕکابەر، کلیۆپاترا ئێستا هاوسەرگیری لەگەڵ تاکە برای ماوەی کرد، پتۆلیمی شانزەهەم- کە لەو کاتەدا تەمەنی یانزە ساڵان بوو و لاوازترینیان بوو. چوار ساڵ دواتر، پتۆلیمی بەشێوەیەکی ڕازئامێز بە ژەهر مرد.

لە ٤١ی پێش زایینەدا، کلیۆپاترا هەمان تاکتیکەکانی لەبەرانبەر ادووەمین سەرکردەی ڕۆمی بەناوی مارك ئەنتۆنی پیادەکرد کە بەسەر قەیسەر جولیەسدا پیادەی کردبوون. پاش فریودانی، ئاماژەی بەوەدا کە ئارسینۆ هێشتا لە ڕۆم زیندابیە و دەبێ ئەو لەناوی ببات. مارك ئەنتۆنی باوەڕی بەم کرد و دەستبەجێ فەرمانی تیربارانکردنی ئارسینۆی دەرکرد و لەوێوە لەدوایین کەسی خۆی قوتاری بوو کە هەڕەشەیەکی گەورە بوون لەبەرانبەر کلیۆپاترادا.

لێکدانەوە

ئەفسانەیەك لەئارادایە کە کلیۆپاترا بە جادووی فریودەرانەی خۆی سەرکەوتوو بوو، بەڵام لە واقیعدا هێزەکەی لە توانایەوە دەهات بۆ دنەدانی خەڵك تا بە قسەی بکەن بەبێ ئەوەی هەست بکەن بەکاربراون. قەیسەر و ئەنتۆنی نەك تەنیا لە مەترسیدارترین برا و خوشکەکانی قوتاریان کرد– پتۆلیمی سیانزەهەم و ئارسینۆ– ئەوان هەموو دوژمنەکانی ئەویان لەنێو برد، هەم لە حکومەت و هەم لە سوپادا. ئەو دوو کەسە بوونە چنگی پشیلەی ئەو. ئەوان چوونە ناو ئاگر بۆی، کاری پیس بەڵام پێویستیان کرد، لەکاتێکدا کە دەرکەوتنی ئەویان وەکو بکوژی خوشك و براکەی و هاوتا میسرییەکانی شاردەوە. لە کۆتاییشدا، هەردوو پیاوەکە ملیان بۆ ئارەزووەکەیدا تا نەك وەك وەك کۆلۆنییەك بەڵکو وەکو مەملەکەتێکی هاوپەیمانی سەربەخۆ حوکمی میسر بکات. ئەوان هەموو ئەمەیان بۆ ئەو کرد بەبێ ئەوەی پەی بەوە ببەن چۆن بەکاری بردوون. ئەمە ڕازیکردنێك بوو لە بەهێزترین و ئاڵۆزترین جۆریدا.

نابێت شاژن قەت بە دەستی پیسەوە بەهۆی ئەرکە دزێوەکان دەرکەوێت نە دەکرێ پاشاش بە ڕوخساری خوێناوییەوە دەرکەوێت. لەگەڵ ئەوەشدا دەسەڵات بەبێ پلیشاندنەوەی بەردەوامی دوژمنان بەردەوام نابێت– هەمیشە ئەو ئەرکە بچوکە پیسانە دەبن کە دەبێ بکرێن بۆ پاراستنی تۆ لەسەر تەخت. وەکو کلیۆپاترا، پێویستت بە چنگی پشیلە هەیە.

لە درەنگانی ١٩٢٠ەکاندا، شەڕی ناوخۆ لە چین هەڵیسا لەکاتێکدا کە حزبە کۆمەنیست و ناسیۆنالیستەکان لەشەڕدا بوون بۆ کۆنترۆڵکردنی وڵات. لە ١٩٢٧دا، (چیانگ کای شێك)، سەرکردەی ناسیۆنالیستی سوێندی خوارد دوایین کۆمەنیست لەناو ببات و بەدرێژایی چەند ساڵی دواتر ئەو تەقریبەن ئەرکەکەی بەجێ گەیاند، دوژمنانی بە توندی خستەژێر فشارەوە تا ئەوەی کە لە ١٩٣٤-١٩٣٥، ناچاری کردن بچنە ناو (ڕێ ڕۆیشتنی درێژ)، کشانەوەیەکی شەش هەزار مایلی لە باشووری خۆرهەڵاتەوە بۆ باکووری خۆرئاوای لاتەریك بە زەوییەکی سەختدا کە تییایدا زۆربەی ئەندامەکانی لەنێو چوون. لە درەنگانی ١٩٣٦دا، چیانگ پلانی دوا پەلاماری داڕشت بۆ ڕامالینیان، بەڵام لە یاخیبوونێکدا گیرا: سەربازەکانی خۆی دەستگیریان کرد و ڕادەستی کۆمەنیستەکانیان کرد. ئێستا جگە لە خراپترین شت چاوەڕێی هیچی نەدەکرد.

لەهەمان کاتدا، ژاپۆنییەکان دەستیانکرد بە داگیرکردنی چین و چیانگ تووشی سەرسوڕمان بوو کاتێك لەبری کوشتنی، سەرکردەی کۆمەنیستی، ماو تسی تۆنگ پێشنیاری سەفقەیەکی کرد: کۆمەنیستەکان لێدەگەڕێن بڕوات و وەکو فەرماندەی هێزەکانی ئەمان و هی خۆیشی دانی پێدا دەنێن، ئەگەر ڕازی بێت شانبەشانی ئەوان لەدژی دوژمنی هاوبەش شەڕ بکەن. چیانگ پێشبینی ئەشکەنجە و تیربارانکردنی کردبوو، ئێستا نەیدەتوانی باوەڕ بەو بەختەی بکات. ئەو سوورانە چەنێك ئێسکیان سوك ببوو. بەبێ ئەوەی پێویست بکات شەڕێکی بەرگریکارانە لەدژی کۆمەنیستەکان بکات، زانی کە دەتوانێت ژاپۆنییەکان شکست پێ بێنێت و پاشان چەند ساڵێك دواتر لە سوورەکان دەهاتە دەست و بەئاسانی تێکیدەشکاندن. ئەو لە ڕازی بوون بە مەرجەکان هیچی نەبوو لەدەستی بدات و زۆر شت هەبوو بەدەستی بێنێت.

کۆمەنیستەکان بەشێوازی باویان، بەتاکتیکی گەریلایی لێدە و ڕاکە دەستیانکرد بە شەڕ لەدژی ژاپۆنییەکان لەکاتێکدا کە ناسیۆنالیستەکان شەڕێکی تەقلیدیتریان ئەنجامدا.

پێکەوە، پاش چەند ساڵێك، ئەوان سەرکەوتوو بوون لە دەرکردنی ژاپۆنییەکان. لەگەڵ ئەوەشدا، ئێستا چیانگ بۆ دواجار تێگەیشت کە ماو بە ڕاستی پلانی چی داناوە. سوپاکەی خۆی کە ڕووبەڕووی بەشی گەورەی تەقەمەنی ژاپۆنی ببووەوە، بە ڕادەیەکی زۆر لاواز ببوو و چەند ساڵێکی پێدەچوو تا بێتەوە سەر سکە. لەکاتێکدا کە کۆمەنیستەکان نەك تەنیا خۆیان لە لێدانی ڕاستەوخۆی ژاپۆنییەکان پاراستبوو بەڵکو کاتیان بەکارهێنابوو تا گوڕوتینیان بەدەست بێننەوە و بڵاو ببنەوە و خانەکانی کاریگەری لەسەرانسەری چیندا بەدەست بێننەوە. هەر کە جەنگ لەدژی ژاپۆنییەکان کۆتایی هات، شەڕی ناوخۆ جارێکی تر دەستی پێکردەوە– بەڵام ئەمجارە کۆمەنیستەکان ناسیۆنالیستەکانیان تەوق کرد و بەهێواشی ملیان پێدان. ژاپۆنییەکان ببوونە چنگی پشیلەی ماو تسی تۆنگ، بە ئەنقەست کێڵگەکانیان بۆ کۆمەنیستەکان دەکێڵا و سەرکەوتنیان بەسەر چیانگ کای شێك ئاسان دەکرد.

لیکدانەوە

زۆربەی ئەو سەرکردانەی دوژمنی سەرسەختی وەکو چیانگ کای شێکیان بە بەندی گرتبوو، جەختیان لەوە دەکردەوە بیکوژن. بەڵام لەم کردارەیاندا ئەو دەرفەتەیان لەکیس دەچوو کە ماو قۆستبوویەوە. بەبێ چیانگی بەئەزموون وەکو سەرکردەی ناسیۆنالیستەکان، لەوانەبوو شەڕ بۆ دەرپەڕاندنی ژاپۆنییەکان زۆر زیاتر بخایەنێت و دەرەنجامی کارەساتباریشی لێبکەوێتەوە. ماو لەوە زیرەکتر بوو لێگەڕێت تورەیی باڵی بەسەردا بکێشێت و کوشتنی دوو باڵندە بە بەردێك لەدەست بدات. لە جەوهەردا، ماو دوو چنگی پشیلەی بۆ ئاسانکاریی بەدەستهێنانی سەرکەوتنی سەراپاگیر بەکارهێنا. یەکەم، ئەو زیرەکانە چیانگی وەکو چەشنە بەکارهێنا بەوەی سەرکردایەتی جەنگ لەدژی ژاپۆنییەکان بگرێتە ئەستۆ. ماو دەیزانی ناسیۆنالیستەکان بە ڕێبەرایەتی چیانگ بە سەرسەختترین شێوە دەجەنگن و سەرکەوتوو دەبن لەوەی ژاپۆنییەکان لە چین دەرپەڕێنن ئەگەر لەهەمان کاتدا خۆیان بە شەڕ لەدژی کۆمەنیستەکان سەرقاڵ نەکەن.

بۆیە ناسیۆنالیستەکان یەکەمین چنگە پشیلە بوون، بەکارهێنران بۆ دەرپەڕاندنی ژاپۆنییەکان. بەڵام ماو بەهەمان شێوە دەیزانی لە پرۆسەی ڕێبەرایەتیکردنی جەنگ لەدژی داگیرکەران، پاڵپشتی ئاسمانی و تەقەمەنی ژاپۆنییەکان هێزە تەقلیدییەکانی ناسیۆنالیستەکان لەنێو دەبات، ئەو زیانەی دەگەیاند کە لەوانەبوو چەند دەیەیەکی پێ بچێت تا کۆمەنیستەکان پێیان دەگەیاندن. بۆچی کات و ژیانیان بەفیڕۆ بدایە ئەگەر ژاپۆنییەکان بیانتوانیایە بەخێرایی کارەکە ئەنجام بدەن؟ ئەم سیاسەتە ژیرانەیەی بەکارهێنانی چنگی پشیلە بوو ڕێگەی بۆ کۆمەنیستەکان خۆش کرد سەرکەوتوو بن.

دوو بەکارهێنانی چنگی پشیلە هەن: بۆ ڕزگارکردنی ڕواڵەت، بەو شێوەیەی کلیۆپاترا کردی و بۆ ڕزگارکردنی وزە و تەقەلا. ئەوەی دواییان بەتایبەت پێویستی ئەوەیە تۆ لەپێشدا پلانی چەند جوڵەیەك دابنێیت، درك بەوە بکەیت کە جوڵەیەکی کاتی بۆ دواوە (بۆ نموونە لە چیانگ بگەڕێیت بڕوات) دەشێ سەر بکێشێت بۆ بازدانێکی گەورە بەرەو پێشەوە. ئەگەر تۆ بەشێوەیەکی کاتی لاواز بوویت و پێویستت بە کات بوو تابێیتەوە سەر سکە، زۆرجار ئەوە بەکەڵکت دێت کە ئەوانەی دەورووبەرت وەکو پەردەیەك بەکار بێنیت بۆ شاردنەوەی نیازەکانت و وەك چنگە پشیلەیەك تا کارەکەت بۆ بکات. سۆراخی لایەنێکی سێیەمی بەهێز بکە کە هەمان دوژمنی تۆی هەیە (ئەگەرچی لەبەر هۆکاری جیاواز) پاشان هێزی باڵایان بقۆزەرەوە بۆ وەشاندنی چەند گورزێك کە وزەیەکی زۆرتری لێ دەبردی، چونکە تۆ لاوازتری. تەنانەت تۆ دەتووانیت بە هێمنی بەرەو ناو نەیارییەکان ئاراستەیان بکەیت. هەمیشە ئەوانەی بە ئاشکرا شەڕانگێزن وەکو چنگی پشیلە سۆراخ بکە- ئەوان زۆرجار ئارەزوومەندن بێنە ناو شەڕەوە و تۆ دەتووانیت شەڕە گونجاوەکە بۆ مەبەستەکانی خۆت هەڵبژێریت.

پەیڕەویکردن لە یاساکە ۳

کوریاما دەیزنن شارەزایەکی چا-نۆ-یو بوو (ناوی گەرم بۆ چایی، ئاهەنگی چایی ژاپۆنی) و قوتابی وانەکانی مامۆستای گەورەی چایی، سێن نۆ ڕیکیو بوو. لە دەورووبەری

١٦٢٠ادا دەیزن بۆی دەرکەوت کە هاورێیەکی خۆی بەناوی (هۆشینۆ سویێمۆن) بڕە پارەیەکی زۆری قەرز کردووە (٣٠٠ ڕیز) بۆ ئەوەی پارەمەتی خزمێکی بدات کە کەوتبووە ناو قەرزەوە. بەڵام هەرچەندە سویمۆن توانیبووی خزمەکەی بە کەفالەت ئازاد بکات، هەروا بە سانای قورساییەکەی خستبووە سەر شانی خۆی. دەیزن باش سویێمۆنی دەناسی- ئەو نە ئەوەندە گرنگی بە پارە دەدا نە ئەوەندەش لێی تێدەگەیشت و لەوانەبوو لە دانەوەی قەرزێك کە بازرگانێکی دەوڵەمەند بەناوی (کاواچیا سانێمۆن) دابینی دەکرد بەئاسانی بکەوێتە ناو گێرە و کێشەوە. لەگەڵ ئەوەشدا، دەیزن پێشنیاری پارمەتیدانی سویمۆنی کرد بەوەی قەرزەکە بداتەوە، ئەویش بەهۆی لەخۆباییبوونەکەیەوە ڕەتیدەکردەوە و لەوانەش بوو هەست بکات شعوری بریندار کراوە.

ڕۆژێکیان دەیزن سەردانی هاورێکەی کرد و پاش پیاسەیەك بەناو باخچەدا و ڕوانین لە گوڵە بەنرخەکانی سویمۆن، لە ژووری پێشوازی گیرسانەوە. لێرەدا دەیزن تابلۆیەکی بینی کە لەلایەن مامۆستا کانۆ تینیو کێشرابوو. دەیزن بە سەرسوڕمانەوە وتی "ئاه، تابلۆیەکی جوانە...پێم وانییە پێشتر شتێکی لەوە باشترم بینیبێت". پاش چەند ستایشێکی تر، سویمۆن هیچ بژاردەیەکی تری لەبەردەمدا نەبوو، وتی: "باشە، لەبەرئەوەی ئەوەندە حەزت لێیەتی، هیوادارم وەك دیاری قبوڵی بکەیت".

لەسەرەتادا دەیزن ڕەتی کردەوە، بەڵام کاتێك سویمۆن مکوڕ بوو، قبوڵی کرد. ڕۆژی دواتر سویمۆن لەبەرانبەر پاکێجێکی لە دەیزن پێگەیشت. ئینجانەیەکی ناسك و جوانی تێدابوو کە دەیزن بە تێبینییەکەوە، داوای لە هاورێکەی کردبوو وەکو نیشانەیەکی ستایش بۆ ئەو تابلۆیەی ڕۆژی پێشتر بە ڕێزێکی زۆرەوە پێی بەخشیبوو، قبوڵی بکات. ئەو ڕوونیشی کردبۆوە کە ئینجانەکە لەلایەن خودی سێن نۆ ڕیکیو دروستکراوە و دەستنووسێکی ئیمپراتۆر هیدیۆشی لەسەر هەڵکەنرابوو. دەیزن ئاماژەی بەوە دا کە ئەگەر سیۆمۆن ئینجانەکە فەرامۆش بکات ئەوا لەوانەیە وەك دیاری بیداتە هاموشۆکارێکی (چا نۆ یو)- لەوانەشە کاواچیا سانیمۆنی بازرگان، کە زۆرجار ئارەزووی خۆی بۆ خاوەندارێتی ئینجانەکە دەربڕیبوو. دەیزن بەردەوام بوو: "بیستوومە ئەو پارچە

کاغەزێکی جوانی هەیە (بەڵێننامەی ٢٠٠ ڕیۆ) کە لەوانەیە تۆ کەیفت پێی بێت. لەوانەیە بکرێت ئاڵوگۆڕێك ڕێکبخەیت.

بە درککردن بەوەی هاوڕێ بەڕێزەکەی بەتەمای چییە، سوێمۆن ئینجانەکەی بۆ لای قەرزدەرە دەوڵەمەندەکە برد. کاتێك سوێمۆن ئینجانەکەی پیشاندا، سانێمۆن بە سەرسوڕمانەوە وتی "چۆن چۆنی ئەمەت بەدەستهێناوە. من زۆرجار شتم لەبارەی ئەمەوە بیستووە بەڵام ئەمە یەکەمین جار بیبینم. ئەمە گەنجینەیەکە قەت ڕێگە نەدراوە ببرێتە دەرەوەی دەروازەکە!" ئەو دەستبەجێ پێشنیاری ئاڵوگۆڕی کرد، بەڵێننامەیەکی قەرز لەبەرانبەر ئینجانەکە و لەسەروو ئەمەشەوە (٣٠٠ ڕیۆ) بداتە سویمۆن. بەڵام سویمۆن باکی بە پارە نەبوو تەنیا ویستی بەڵێننامەی قەرزەکە وەرگرێت و سانێمۆن بە خۆشحاڵییەوە پێیدا. پاشان سوێمۆن دەستبەجێ بە ڕاکردن بۆ لای دەیزن چوو بۆئەوەی لەبەرانبەر پشتگیریی زیرەکانەیدا سوپاسی بکات.

لێکدانەوە

کوریاما دەیزن تێگەیشت لەوەی چاکە کردن قەت ئەوەندە ئاسان نییە: ئەگەر بە ئاشکرایی و خۆدەرخستن بکرێت، وەرگرەکەی هەست بە قورسایی ئەرکێك لەسەر شانی دەکات. لەوانەیە ئەمە هێزێکی دیاریکراو بداتە بکەرەکە، بەڵام ئەمە هێزێکە کە دراجار خۆوێرانکەرانەیە، چونکە ئەمە کینە و بەرەنگاری دەوروژێنێت. چاکە ئەگەر بە ناڕاستەوخۆیی و بە نەرمی ئەنجام بدرێت دە جار هێزی زیاترە. دەیزن دەیزانی نزیککەوتنەوەی ڕاستەوخۆ تەنیا دەبێتە هۆی هەست برینداربوونی سوێمۆن. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەگەر لێگەڕێت هاوڕێکەی تابلۆکەی بداتێ ئەوا وەها لە سوێمۆن دەکات هەست بکات ئەویش بە دیارییەك هاوڕێکەی دڵخۆش کردووە. لەکۆتاییدا، هەر سێ لایەن لە ڕووبەڕووبوونەوەکەدا بەشێوازی خۆیان هەستیان بە ئاسودەیی کرد.

نابێ مرۆڤ ئەوەندە ڕاست و ڕەوان بێت، برۆ و دارستان ببینە، درەختە ڕاستەکان دەبردرێنەوە، چەماوەکان وازیان لێدەهێنرێت.

کۆتیلیا، فەیلەسوفی هیندی، سەدەی سێیەمی پێش زایین

کلیلی دەسەلات

لانی کەم لەوانەیە تۆ وێنای ئەوە بکەیت کە تەقەلای بەردەوام و وا دەرکەوتن کە سەرسەختانەتر لە هەر کەسێکی تر کار دەکەیت، دەلالەتی دەسەلات بێت. لە ڕاستیدا کاریگەری پێچەوانەی هەیە: ئەمە گوزارشتە لە لاوازی. بۆچی تۆ زۆر سەرسەختانە کار دەکەیت؟ لەوانەیە تۆ لێهاتوو نەبیت و تەقەلایەکی زیادە بخەیتە کار تەنیا بۆئەوەی لەدواوە نەبیت. لەوانەیە تۆ یەکێك بیت لەوانەی نازانن چۆن ئەرك ڕاپەڕێنن و تێکەلاوی هەموو شتێك دەبن. کەچی کەسی بە ڕاستی بەهێز قەت ماندوو یان بەپەلەپەل دیاری نییە. لەکاتێکدا کە ئەوانیتر تا بن هەنگلْ قۆلیان لیْ هەلْمالیووە، ئەوان کاتی سەرگەرمیی خۆیان بەسەر دەبەن. ئەوان دەزانن چۆن خەلْکی گونجاو بدۆزنەوە تا تەقەلای خۆیان بخەنەکار لەکاتێکدا ئەوان وزەی خۆیان پاشەکەوت دەکەن و دەستی خۆیان لە ئاگر دەپارێزن. بەهەمان شێوە، لەوانەیە تۆ بڕوات وابێت کە کردنی کارە پیسەکە لەلایەن خۆتەوە، ڕاستەوخۆ بەشداربوونت لە کردارە ناخۆشەکان، دەسەلاتی خۆت دەسەپێنیت و ترس و خۆف بلاو دەکەیتەوە. لە ڕاستیدا تۆ ڕوالەتێکی درێو بە خۆت دەبەخشیت و پێگەکەت بەکار دەبەیت. خەلْکی بەهێزی ڕاستەقینە دەستیان بە خاوێنی دەهێلْنەوە. تەنیا شتە باشەکان دەورەیان دەدەن و تاکە ڕاگەیاندنیان بریتییە لە ڕاگەیاندنی دەستکەوتی شکۆمەندانە.

بێگومان زۆرجار پێویست دەکات وزە سەرف بکەیت، یان ببیتە هۆکاری کردارێکی خراپ بەلام پێویست. بەلام نابیْ قەت وەکو بکەری ئەم کردارە دەربکەویت. چنگە پشیلەیەك بدۆزەرەوە. هونەرەکانی دۆزینەوە، بەکارهێنان و لەکاتی خۆیدا ڕزگاربوون لەم کەسانە، بەدەست بێنە کاتێك ڕۆلی چنگە پشیلە جێبەجیْ بووە.

له سەروبەندی شەڕی گرنگی ڕووبار، گەورە ستراتیژیستی چینی سەدەی سێیەم، چوکۆ لیانگ بەهەڵە تۆمەتبار کرا بەوەی بەنهێنی کار بۆ لایەکەی تر دەکات. وەك بەڵگەی ئەمەکدارییەکەی، فەرماندەکەی فەرمانی پێدا ١٠٠,٠٠٠ تیر بۆ سوپا بەرهەم بێنێت لەماوەی سێ ڕۆژدا، یان ڕووبەڕووی مەرگ بێتەوە. لەبری هەوڵدان بۆ دروستکردنی تیرەکان، کە ئەرکێکی ئەستەم بوو، لیانگ دە دوانزە بەلەمی وەرگرت و چەند چەپکە قامیشێکی لەتەنیشتەکانی دانا. لە درەنگانی دوانیوەڕۆدا، کاتێك تەمومژ هەمیشە ڕووبارەکەی داپۆشیبوو، ئەو بەلەمەکانی بەرەو کەمپی دوژمن ئاراستە کرد. لە ترسی تەڵەیەك لەلایەن چوکۆ لیانگی زیرەك، دوژمن بە بەلەمەکانی خۆیان هێرشیان نەکردە سەر ئەو بەلەمانەی بە ئەستەم دیاربوون بەڵکو لە کەناری ئاوەکەوە دایانە بەر لێزمەی تیر. لەکاتێکدا کە بەلەمەکانی لیانگ نزیك بوونەوە، ئەوان تیربارانەکەیان دووقات زیاد کرد کە لەناو قامیشە چڕەکاندا گیر دەبوون. قاش چەند سەعاتێك، ئەو پیاوانەی لەناو بەلەمەکاندا خۆیان حەشاردابوو بەلەمەکانیان بەخێرایی بەرەو خوارەوەی ڕووبارەکە ئاراستە کرد کە لەوێ لیانگ هاتە لایان و ١٠٠,٠٠٠ تیرەکەی کۆکردەوە.

چوکۆ لیانگ قەت کارێکی نەدەکرد کە ئەوانیتر دەیانتووانی بۆی بکەن- ئەو هەمیشە بیری لە فێڵی لەو جۆرە دەکردەوە. کلیلی پلاندانانی ستراتیژێکی وەها بریتییە لە توانای بیرکردنەوەی دووربینانە، وێناکردنی ئەو شێوازانەی بەهۆیانەوە دەشێ خەڵکی تر بکرێنە چەشتە بۆ ئەنجامدانی کارەکە بۆ تۆ.

برگەیەکی جەوهەریی بۆ ئەوەی وا لەم ستراتیژییە بکەیت کاریگەر بێت ئەوەیە ئامانجەکەت داپۆشیت، ڕازئامێزی بکەیت، وەکو ئەو بەلەمە نامۆیانەی دوژمن کە بەشێوەیەکی لێڵ لە ناو تەمومژدا دەردەکەون. کاتێك ڕکابەرەکانت ناتووانن دڵنیابن لەوەی تۆ بەدوای چیەوەیت، ئەوان بە شێوازگەلێك کاردانەوە نیشان دەدەن کە زۆرجار لەدوورمەودا دا لەدژیان دەشکێتەوە. لە ڕاستیدا ئەوان دەبنە چنگە پشیلەی تۆ. ئەگەر تۆ نیازەکانت ڕووپۆش بکەیت، زۆر ئاسانترە بەرەو ناو ئەو جوڵانە ڕێنماییان بکەیت کە کتومت ئەو شتەی تۆ دەتەوێ ئەنجامی بدەن بەڵام پێت باشترە خۆت نەیکەیت،

ئەنجامی بدەن. لەوانەیە ئەمە پێویستی بە پلاندانانی چەند هەنگاوێکی لە پێشینە بێت، وەکو ئەو تۆپەی بلیارد کە چەند بەرکەوتنێك بەر لایەکان دەکەوێت بەر لەوەی بچێتە ناو کونێکی گونجاوەوە.

ساختەچی ئەمریکی سەرەتای سەدەی بیستەم، کوڕە زەردە وەیل دەیزانی گرنگ نییە چەنێك زیرەکانە کڵاوی نایە سەر دەوڵەمەندێکی ساویلکە، ئەگەر ئەو، واتە غەریبەکە، ڕاستەوخۆ لێی نزیك ببوایەتەوە، ئەوا لەوانەبوو ساویلکەکە گومانی لا دروست ببێت. بۆیە وەیل کەسێکی دەدۆزییەوە کە ساویلکەکە هەنوکە دەیزانی دەتوانێ چنگی پشیلە بێت- کەسێك کە لە هەرەمەکەدا نزمتر بوو و خۆی ئامانجێکی نامومکین بوو، و لێرەوە کەمتر گومانی دەچووە سەر. وەیل ئارەزووی ئەو پیاوەی بۆ پیلانێك دەجوڵاند بە بەڵێنی سامانێکی بێ وێنەوە. پاش قەناعەت هاتن بەوەی پیلانەکە ڕاستەقینەیە، چنگە پشیلەکە زۆرجار، بەبێ هاندان، ئاماژەی ئەوەی دەدا کە دەبێ بەرپرسەکەی یان هاوڕێ دەوڵەمەندەکەشی بەشدار بن: بە هەبوونی پارەی کاشی زیاتر بۆ سەرمایەگوزاریکردن، ئەم پیاوە قەبارەی مەنجەڵەکەی گەورەتر دەکرد، پارەی زیاتری بۆ کەسانی بەشدار بوو ئامادە دەکرد. پاشان چنگە پشیلەکە ئەو ساویلکە دەوڵەمەندەی دەهێنایە ناوەوە کە بەدرێژایی ئەو ماوەیە ئامانجەکەی وەیل بوو، بەڵام گومانی تەڵەی نەدەکرد، چونکە ئەوە کارمەندە جێ متمانەکەی بوو کە ڕایکێشابووە ناوەوە. ئامرازی لەم بابەتە زۆرجار باشترین ڕێگەن بۆ نزیکبوونەوە لە کەسێکی دەسەڵاتدار: یاریدەدەر یان کەسێکی خوار خۆت بەکار بێنە بۆ ئەوەی بتگەیەنێتە ئامانجە سەرەکییەکە. چنگە پشیلە متمانەی تۆ بونیاد دەنێت و لە ڕواڵەتی ناشیرینی تەنگەتاویت لە مجامەلەکردندا، دەپارێزێت.

ئاسانترین و کاریگەرترین ڕێگە بۆ بەکارهێنانی چنگەپشیلە زۆرجار چاندنی زانیارییە لەودا کە دوایی ئەو لای ئامانجە سەرەکییەکەت بڵاوی دەکاتەوە. زانیاری ساختە یان چێنراو ئامرازێکی بەهێزە، بەتایبەت ئەگەر لەلایەن ئەو فریودراوە بڵاو بکرێتەوە کە

کەس گومانی لێناکات. تۆ بەلاتەوە زۆر ئاسان دەبێت کە ڕۆڵی بێگوناه ببینیت و خۆت وەك سەرچاوە ڕووپۆش بکەیت.

چارەسەرکاری ستراتیژی، دکتۆر میلتۆن ئەریکسۆن زۆرجار لەناو نەخۆشەکانیدا ڕووبەڕووی کەپلێکی ژن و مێرد دەبووەوە کە تیایدا ژنەکە چارەسەری دەویست بەلام مێردەکە بەشێوەیەکی ڕەها ڕەتیدەکردەوە. لەبری بەفیڕۆدانی وزە لە هەوڵی مامەڵەکردن بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ لەگەڵ مێردەکەدا، دکتۆر ئەریکسۆن ژنەکەی بەتەنیا دەبینی و لەکاتێکدا کە ژنەکە قسەی دەکرد دکتۆر هەندێ لێکدانەوەی لەمەڕ ڕەفتاری مێردەکە دەهێنایە بەر باس کە دەیزانی مێردەکە پێی هەراسان دەبێت ئەگەر بیانبیستێتەوە. بەدڵنیاییەوە ژنەکە ئەو قسانەی دکتۆری بۆ مێردەکەی دەگێڕایەوە. پاش چەند هەفتەیەك مێردەکە ئەوەندە پەست دەبوو کە سوور دەبوو لەسەر ئەوەی لەگەڵ ژنەکەی بچێتە لای دکتۆرەکە بۆئەوەی قسەکانی ڕاست بکاتەوە.

وێنە: چنگی پشیلە. چڕنوکی درێژی هەن بۆ گرتنسی شتەکان. نەرم و پانە. پشیلەکە بگرە و چنگی بەکاربێنە بۆ دەرهێنانی شتەکان لەناو ئاگر، بۆ چڕنوك گرتن لە دوژمن، بۆ یاریکردن بە مشك پێش ئەوەی قوتی بدەیت. هەندێ جار ئازاری پشیلەکە دەدەیت، بەلام زۆربەی جار هەست بەهیچ شتێك ناکات.

دەسەلات: خۆت هەموو شتێکی خۆش بکە، هەموو شتێکی ناخۆش لە ڕێگەی لایەنی سێیەمەوە بکە. بە پەیڕەویکردن لە یەکەمین ڕێڕەو تۆ چاکەیەك بەدەست دێنیت، بە گرتنەبەری دووەمیان، تۆ ئیرادەی خراپ بەلاوە دەنێیت. کاروبارە گرنگەکان زۆرجار پێویستیان بە پاداشت و سزایە. با تەنیا چاکە لە تۆوە و خراپە لەوانیترەوە بێت.

(بالتازار گراسیەن، ١٦٠١–١٦٥٨)

پێچەوانەبوونەوە

دەبێ چنگی پشیلە و بەردەباز بە وریاییەکی زۆر و هەستیارییەوە بەکار بێن. ئەمان وەکو دوکەڵێکن تێوەگلانی تۆ لە کاری پیس لە چاوی خەڵکی دەشارنەوە. ئەگەر لە هەر

ساتێکدا بوکەڵەکە لابچێت و تۆ وەک بەکاربەرێك، وەك مامۆستای بوکەڵەکە، ببینرێیت تەواوی داینامیکەکە وەردەچەرخێت- دەستی تۆ لە هەموو شوێنێك دەبێت و تۆ لەبەرانبەر ئەو نەگبەتییانەدا سەرکۆنە دەکرێیت کە لەوانەبوو هیچ پەیوەندییەکت پێیانەوە نەبایە. هەر کە ڕاستی دەرکەوت، ڕووداوەکان دەبنە تۆپەڵە بەفرێك لەودیو کۆنترۆڵی تۆوە.

لە ١٥٧٢دا، شاژنە کاسرین دی مێدیسی فەرەنسا پیلانێکی گێڕا بۆ بەلاوە نانی گاسپارد دی کۆلینی، ئەدمیراڵێك لە هێزی دەریایی فەرەنسا و ئەندامێکی پێشەنگی کۆمەڵی هوگینۆت (پرۆتێستانتی فەرەنسی). کۆلینی لە کوڕی کاسرین، چارلسی نۆیەم نزیك بوو و ئەو لە کاریگەرییە زیادبووەکەی لە سەر پاشای گەنج دەترسا. بۆیە ئەو ئامادەکاری کرد بۆ ئەندامێکی خانەوادەی (گیس)، کەلە بەهێزترین بنەماڵەی شاهانە بوون لە فەرەنسا، تا تیرۆری بکات.

لەگەڵ ئەوەشدا، بەشێوەیەکی نهێنی، کاسرین پلانێکی تری هەبوو: ئەو دەیویست هوگینۆتەکان سەرکۆنەی (گیس)ەکان بکەن لەبەرانبەر کوشتنی یەکێك لە سەرکردەکانیان و تۆڵە بکەنەوە. بە یەك زەبر، ئەو دوو ڕکابەرەی هەڕەشەکەری ڕادەماڵی یان بریندار دەکرد، کۆلینی و خانەوادەی گیس. لەگەڵ ئەوەشدا، هەردوو پلانەکە بەلاڕێدا چوون. بکوژەکە ئامانجەکەی نەپێکا، تەنیا کۆلینی بریندار کرد. ئەو کە کاسرینی وەك دوژمنی خۆی دەناسی، گومانێکی زۆری لادروست بوو کە ئەوە هێرشەکەی بۆ سەری ڕێکخستووە و ئەمەشی بە پاشا وت. دواجار ئەو لە تیرۆرکردنەکە شکستی هێنا و ئەو مشتومڕانەی پەیدابوون زنجیرەیەك ڕووداوی خستەوە کە شەڕی ناوخۆی لەنێوان کاسۆلیکەکان و پرۆتێستانتەکان لێکەوتەوە و سەرەنجام کۆمەڵکوژیی تۆقێنەری (سەینت بارتۆلۆمیوس ئیڤ) هاتە ئاراوە، تیایدا هەزاران کەس لە پرۆتێستانتەکان کوژران.

ئەگەر پێویست بکات تۆ چنگی پشیلە یان بەردەباز لە کردارێکدا بۆ لێکەوتەیەکی گەورە بەکار بێنیت، زۆر وریا بە: لەوانەیە ئاستێکی زۆر بەلاڕێداچوونی لێ بکەوێتەوە.

زۆرجار وەها ژیرانەترە کە ئەو فریودراوانە لە دەستپێشخەریی بێگوناهانەتردا بەکار بێنیت کە تیایاندا هەڵەکان یان خراپ خەملاندنەکان زیانێکی جددی ناخەنەوە.

لە کۆتاییدا، ئەو ساتەوەختانە هەن کە تیایاندا تێوەگلانت یان بەرپرسیارێتیت نەشاریتەوە، بەڵکو لەبەرانبەر هەڵەیەکدا سەرکۆنەی خۆت بکەیت. ئەگەر تۆ دەسەڵاتت هەبێت و تیایدا سەلامەت بیت، دەبێت هەندێ جار رۆڵی کەسێکی خەمبار ببینیت: بە رواڵەتێکی خەمبارەوە، داوای لێخۆشبوون لەو کەسانە دەکەیت کە لەتۆ لاوازترن. ئەوە پیلانی پاشایە کە نمایشێکی قوربانییەکانی خۆی دەکات لە چاکەی خەڵک. بەهەمان شێوە، لەکاتی خۆیدا دەشێ تۆ بتەوێ وەکو بکەری سزا دەربکەویت بۆئەوەی ترس و لەرز لەوانەی خوار خۆتدا بچەسپێنیت. لەبری چنگی پشیلە، تۆ تواناى خۆت وەکو ئامارەیەکی هەرەشەئامێز پیشان دەدەیت. دەستگیرۆیانە کارتەکەت بەکار بێنە. ئەگەر تۆ رووزوو یاری بکەیت، ترس دەگۆڕێ بۆ کینە. ئەمەش رۆژێك دەتخات. بچۆرە ناو خووی بەکارهێنانی چنگی پشیلە– ئەمە زۆر سەلامەترە.

یاسای ژمارە ٢٧

یاری بکە بە پێویستیی خەڵك بۆ باوەڕهێنان، بۆ دروستکردنی هاوشێوەی شوێنکەوتووانی دینی

حوکم

خەڵکی ئارەزوویەکی کاریگەریان هەیە بۆ باوەڕهێنان بە شتێك. ببە بە چەقە خاڵی ئەو ئارەزووە لە ڕێگەی خستنەڕووی دۆزێك، ئیمانێکی نوێ بۆ شوێنکەوتن. قسەکانت تەمومژاوی بەڵام پڕ بکە لە بەڵێن. جەخت لە تامەزرۆیی بکەرەوە لەبەرانبەر ئەقڵانیەت و بیرکردنەوەی ڕووندا. هەندێ سروت ببەخشە بە شوێنکەوتووە نوێکانت بۆ جێبەجێکردن، داوایان لێبکە بەلەبری تۆ هەندێ قوربانی بکەن. لە نەبوونی ئایینێکی ڕێکخراو و دۆزێکی مەزندا، سیستەمی باوەڕی تۆ، دەسەڵاتێکی بێ وێنەت بۆ دێنێت.

زانستی شارلاتانیزە

یان چۆن ئایینزایەك لە پێنج هەنگاوی ئاساندا دروست بکەیت

لە گەڕانندا بەدوای ئەو شێوازانەی زۆرترین دەسەڵاتت بە کەمترین تەقەلا پێ دەبەخشن، تۆ دروستبوونی شوێنکەوتنێکی ئایین ئاسات بەلاوە دەبێتە کاریگەرترین. هەبوونی شوێنکەوتەیەکی زۆر، هەموو جۆرە ئەگەرێکی لە خشتەبردن والا دەکات،

شوێنکەوتەکانت نەک تەنیا دەتپەرستن بەڵکو ئەوان لە بەرانبەر دوژمناندا بەرگریت لێدەکەن و بەشێوەیەکی خۆبەخشانە کاری هێنانی شوێنکەوتەی تر دەگرنە ئەستۆ تا بێنە پاڵ ئەم ئایینزا گەشەکردووە. ئەم جۆرە دەسەڵات بەرەو ئاستێکی تر بەرزت دەکاتەوە: چیتر پێویست ناکات تۆ ململانێ بکەیت یان فریو بەکار بێنیت بۆ سەپاندنی ئیرادەت. تۆ خۆش دەویسترێیت و ناشێ هەڵە بکەیت.

لەوانەیە تۆ بە ئەرکێکی گەورەی ببینیت کە شوێنکەوتووانی وەها دروست بکەیت، بەڵام لە ڕاستیدا ئەمە ئاسانە. وەکو مرۆڤ، ئێمە پێویستییەکی تینووانەمان بە باوەڕهێنان بە شتێك هەیە، جار هەر شتێك بێت. ئەمە وامانلێدەکات بەئاسانی ڕازی بین: ئێمە ناتووانین بەرگەی ماوەی درێژی گومان، یان ئەو بەتاڵییە بگرین کە لەنەبوونی باوەڕبوون بە شتێکەوە دێت. دۆزێکی نوێ، ئەلیکسیرێك، پلانێکی خێرادەوڵەمەندبوون یان دوایین تەوژمی تەکنۆلۆژی یان بزاڤی هونەریمان بخەرە بەردەم ئیتر ئێمە ڕادەکەین بۆ هەڵگرتنەوە چەشتەیەك. بڕوانە مێژوو: ڕۆژژمێری تەوژمە نوێکان و ئایینزاکان کە شوێنکەوتەی جەماوەرییان بۆ خۆیان دروستکردووە. پاش چەند سەدەیەك، چەند دەیەیەك، چەند ساڵێك، چەند مانگێ، ئەمانە بەگشتی پوچ دێنە بەرچاو، بەڵام لەکاتی خۆیاندا زۆر سەرنجڕاکێش و ئاسمانی و نایاب دیارن.

ئێمە، هەمیشە لە پەلەی بڕواهێنان بە شتێك، قەدیس و ئیمان لە هیچەوە دەهێنینە کایەوە. ڕێگە مەدە ئەم ئاسان بڕواهێنانە هەروا بەفیڕۆ بڕوات: خۆت بکە بە بابەتێکی پەرستن. وا لە خەڵکی بکە ئایینزایەك لەدەوری تۆدا بهێننەکایەوە.

شارلاتییە ئەورووپییە گەورەکانی سەدەکانی شانزە و حەڤدە وەستای هونەری دروستکردنی ئایینزا بوون. ئەوان هەر بەو شێوەیەی ئێستای ئێمە، لە سەروەختی وەرچەرخاندا ژیان: ئایینی ڕێکخراو ڕوو لە ئاوابوون بوو، زانست لە ڕابووندا بوو. خەڵکی تینووی کۆبوونەوە بوو لە دەوری دۆزێك یان ئیمانێکی نوێ. شارلاتییەکان دەستیانکردبوو بە ساغکردنەوەی ئەلیکسیری تەندروستی و قەدبڕە کیمیاگەرییەکان بەرەو سامانی زۆروزەبەند. بە ڕۆیشتن بە شارێکەوە بۆ شارێکی تر، ئەوان لەبنەڕەتدا

ئەرکبزیان خستبووە سەر گروپە بچوکەکان- تا ئەوەی کە بە ڕێکەوت، بەسەر حەقیقەتێکی سروشتی مرۆییدا کەوتن: چەندەی گروپی کۆبووەوەی دەوریان گەورەتر بێت، فریودانیان ئەوەندە ئاسانتر دەبێت.

شارلاتییەکە دەچووە سەر پلاتفۆرمێکی تەختە و حەشامات لەدەوریان گرد دەبوونەوە. لە فۆرمێکی گروپدا خەڵکی هەستیان دەبزووا و کەمتر ئەقڵیان دەکەوتە ئیش. کە شارلاتییەکە بەشێوەی تاکەکەسی قسەی لەگەڵ بکردنایە، ئەوا لەوانەبوو بە هیچ و پوچ بیانبینیایە، بەڵام بەهۆی ونبوون لەناو حەشاماتدا، ئەوان کەوتنە ناو میزاجێکی بەکۆمەڵی هۆشی پەرتکراو. بوو بە شتێکی ئەستەم کە دوورابییەك بهێڵنەوە بۆ گومانکردن. هەر کێماسییەك لە بیرۆکەکانی شارلاتیدا لە ڕێگەی تامەزرۆیی حەشاماتەوە شاردرابووەوەز سۆز و تامەزرۆیی، وەکو پەتا، بەناو قەرەباڵغیدا تەوژمی بەست و ئەوان بەشێوەیەکی توندوتیژانە پەرچەکردارییان بەرانبەر هەر کەسێك نیشاندا کە جورئەتیانکرد تۆوێکی گومان بڵاو بکەنەوە.

لەوانەیە ئامرازە فریودەرەکانی شارلاتان لەمڕۆشدا بەکێشکەر دیار بن، بەڵام هێشتا هەزاران شارلاتی لەنێو ئێمەدا هەن، هەمان شێوازی تاقیکراوە و ڕاستەقینە بەکاردێنن کە پێشینانیان پێش چەند سەدەیەك تیایدا شارەزا بوون و تەنیا ناوەکانی ئەلیکسیرەکانیان گۆڕیووە و ڕواڵەتی ئایینزاکانیان مۆدێرنیزە کردووە. ئێمە ئەمڕۆکە شارلاتییانی ئەم دواییە لە هەموو بوارەکانی ژیاندا بەدی دەکەین- بزنس، فاشن، سیاسەت، هونەر. لەوانەشە زۆرێکیان بە نەریتی شارلاتی شوێنکەوتوو بن بەبێ ئەوەی هیچ ماریفەتێکیان لەمەڕ مێژووەکەی هەبێت، بەڵام تۆ دەتووانیت سیستەماتیکتر و ڕەمەکیتر بیت. تەنیا ئەو پێنج هەنگاوەی دروستکردنی ئایینزا پیادە بکە پێشینانی شارلاتیمان بەدرێژایی ساڵانێك ئەسپی خۆیان تیادا تاو داوە.

هەنگاوی یەکەم: بە تەمومژاوی بیهێڵەرەوە، بە سادەیی بیهێڵەرەوە. بۆ دروستکردن ڕێبازێك سەرەتا هۆش و سەرنج ڕابکێشە. نابێ ئەمە لە ڕێگەی کردارەوە ئەنجام بدەیت

که زۆر ڕوون و خوێنراوەن، بەڵکو لە ڕێگەی وشەکانەوە کە فریودەر و تەمومژاوین. دەبێ قسە سەرەتاییەکانت، وتوێژەکان و گفتوگۆکانت دوو برگە بگرنەخۆ: لەلایەکەوە بەڵێنی شتێکی گەورە و وەرچەرخێنەر و لەلایەکی ترەوە تەمومژێکی سەراپاگیر. ئەم تێکەڵەیە هەموو جۆرە خەونێکی تەمومژاوی لە گوێگرانتدا بەرجەستە دەکات کە پەیوەندیی خۆیان بەرقەرار دەکەن و ئەو شتە دەبینن کە دەیانەوێ ببینن.

بۆئەوەی تەمومژەکەت سەرنجڕاکێش بکەیت، وشەی قەبە و کاریگەر بەڵام تەمومژاوی بەکار بێنە، وشەگەلێك کە پڕن لە گەرم و گوڕی و تامەزرۆیی. ناونیشانە پڕ باق و بریقەکان بۆ شتی سادە یارمەتیدەرن، وەك چۆن بەکارهێنانی ژمارە و دروستکردنی وشەی نوێ بۆ چەمکە ئاڵۆزەکان ئەو کاریگەرییەیان هەیە. هەموو ئەمانە وێنای مەعریفەیەکی تایبەتمەند دروست دەکەن و ڕەنگ و ڕوویەکی قووڵبینیت پێ دەبەخشن. بەهەمان شێوە، هەوڵ بدە بابەتی ئایینزاکەت نوێ و تازە بکە، بۆئەوەی خەڵکێکی کەم لێی تێبگەن. کە بە دروستی ئەنجامتدا، ئاوێتەی بەڵێنە تەمومژاوییە بەڵام چەمکە سەنجڕاکێشەکان و تامەزرۆیی بەتین، ڕۆحی خەڵك دەبزوێنن و گروپێك لە دەورت هەڵدەتۆقێت.

زۆر تەمومژاوی قسە بکەیت ئیعتیبارت نابێت. بەڵام زۆر مەترسیدارە زۆر دیاریکراویش قسە بکەیت. ئەگەر تۆ بە وردی سوودەکانی ئەوەی خەڵك شوێن تۆ بکەون ڕوون بکەیتەوە، ئەوا چاوەڕێی ئەوەت لێدەکرێت ئاسودەیی و قەناعەتیان لا دروست بکەیت.

هاوشانی تەمومژاوییبوونەکەی، پێویستە بانگەوازی تۆ سادەش بێت. زۆربەی کێشەکانی خەڵکی هۆکاری ئاڵۆزیان هەیە: دەمارگیری قووڵ، فاکتەرە کۆمەڵایەتییە پەیوەستەکان، ئەو ڕەگ و ڕیشەیەی کە دەگەڕێتەوە بۆ زەمەنێکی دوور و شەن و کەو کردنیان قورسە. لەگەڵ ئەوەشداخەڵکێکی کەم ئۆقرەی ئەوەیان لەباردایە دەست و پەنجە لەگەڵ ئەمەدا نەرم بکەن. زۆربەی خەڵکی دەیانەوێ گوێبیستی ئەوە بن کە چارەسەرێکی سادە چارەی کێشەکانیان دەکات. توانای پێشکەشکردنی ئەم جۆرە چارەسەرییە هێزێکی زۆرت دەداتێ و شوێنکەوتەت بۆ دروست دەکات. لەبری

ڕوونکردنەوە ئاڵۆزەکانی ژیانی ڕاستەقینە، بگەڕێوە بۆ چارەسەر بەرابییەکانی پێشینانمان، بۆ چارەسەرە دێهاتییە کۆنە باشەکان، بۆ دەرمانی هەزار دەردی ڕازئامێز.

هەنگاوی ٢: لەبەرانبەر ئیکریدا، جەخت لە بینراو و بیستراو بکەرەوە. هەر کە خەلکی دەستیانکرد بە کۆبوونەوە لەدەوری تۆ، دوو مەترسی خۆیان دەخەنەڕوو: بێزاری و گومان. بێزاری وا لە خەلکی دەکات بچنە شوێنێکی تر، گومان وایان لێدەکات مەودایەك لەبەرانبەر تۆدا بهێڵنەوە بۆئەوەی ئەقڵانیانە لەبارەی هەر شتێك کە تۆ دەیخەیتەڕوو بیر بکەنەوە، ئەو تەمومژە لاببەن کە تۆ بەشێوەیەکی ساختە دروست کردووە و ئایدیاکانت بەو شێوەیەی کە هەن ئاشکرا بکەن. تۆ پێویستت بە سەرگەرمکردنی کابرای بێزار و دوورخستنەوەی گوماندارەکان هەیە.

باشترین ڕێگە بۆ کردنی ئەمە، شانۆ یان ئامرازی تری لەم جۆرەیە. خۆت بە شتی گرانبەها و قەبە دەورە بدە، شوێنکەوتووانت بە باق و بریقی بینراو گێژ بکە، چاویان پڕ بکە لە شتی چاونوسێنەر. ئەمە نەك تەنیا لە بینینی پوچێتی ئایدیاکانی تۆ، لە کونەکانی سیستەمی باوەڕی تۆ بەدووریان دەگرێت، بەڵکو سەرنجی زیاتر و شوێنکەوتووی زیاتر دەهێنێتە کایە. هانا بۆ هەموو هەستەکان ببە: بۆن بۆ لوت بەکار بێنە، مۆسیقای هێورکەرەوە بۆ بیستن بەکار بێنە، هێڵکاریی ڕەنگاوڕەنگ بۆ چاو بەکار بێنە. لەوانەیە تۆ لە ڕێگەی بەکارهێنانی ئامرازە تەکنۆلۆژییە نوێکانەوە تەنانەت ئەقڵیش ختوکە بدەیت بۆئەوەی ڕووکەشێکی بەناو زانستی ببەخشیتە ڕێبازەکەت- تا ئەو جێیەی کە هیچ کەسێك بە واقیعی ناخەیتە ناو بیرکردنەوە. کەلتوورە نامۆ-دوورەدەستەکان، نەریتە سەیرەکان بەکار بێنە بۆ دروستکردنی کاریگەرییە شانۆییەکان و بۆئەوەی شتی ئاسایی وەها پیشان بدەیت کە سەرووئاسایین.

هەنگاوی ٣: شێوەکانی دینی ڕێکخراو بەکاربێنەوە بۆ ئەوەی بونیادی گروپەکە دابنێیت. شوێنکەوتنە ئاینی ئاساکەت گەشە دەکات، ئێستا کاتی ڕێکخستنیەتی. ڕێگەیەك بدۆزەرەوە بۆ بەرزکردنەوە و ئاسودەکردن. ئایینە ڕێکخراوەکان لەمێژە دەسەڵاتێکی پرسیارلێنەکراویان بۆ ژمارەیەکی زۆری خەڵکی بونیاد ناوە و لە سەردەمی بەناو سێکولاری ئێمەدا بەردەوامن لەم کارەیان. تەنانەت ئەگەر ئاینێ خۆی تا ڕادەیەك کز بوو بێت، فۆرمەکانی هێشتا دەسەڵاتیان لێوە دەردەچێت. دەشێ ڕێکخراوە قەبە و پیرۆزەکانی ئایینی ڕێکخراو بێ ڕادە بقۆزرێنەوە. ئەو سروتانە بۆ شوێنکەوتووانت دروست بکە. لەناو هەرەمێکدا ڕێکیان بخە، لە چەند ئاستێکی پیرۆزیدا پلەبەندییان بکە و ئەو ناو و تایتڵانەیان پێبدە کە ڕەنگ و تۆنی دینییان هەیە، داوای ئەو قوربانییانەیان لێبکە کە قاسەکانت پڕ دەکەن و دەسەڵاتت زیاد دەکەن. بۆ جەختکردنەوە لە سروشتی شێوە دینیی گردبوونەوەکانت، وەکو پەیامبەر بدوێ و ڕەفتار بکە. دواجار تۆ دیکتاتۆر نیت، تۆ قەشەیەکیت، گورویەکیت، حەکیمێکیت، شامانێکیت، یان هەر وشەیەکی تر کە دەسەڵاتی ڕاستەقینەت لە تەمی دیندا دەشارێتەوە.

هەنگاوی ٤: سەرچاوەی داهاتت رووپۆش بکە. گروپەکەت گەشەی کردووە و تۆ فۆرمێکی کەنیسە ئاسات تیادا بونیاد ناوە. قاسەکانت خەریکە پڕ دەبن لە پارەی شوێنکەوتووانت. لەگەڵ ئەوەشدا نابێ تۆ قەت وەکو برسییەکی پارە و ئەو دەسەڵاتەی کە دەیهێنێت، ببینیت. لەم ساتەوەختەدایە کە دەبێ سەرچاوەی داهاتت رووپۆش بکەیت.

شوێنکەوتووانت دەیانەوێ بڕوا بکەن بەوەی ئەگەر شوێنت بکەون هەموو جۆرە شتێکی باش دەکەوێتە ناو کۆشیان. بەوەی کە خۆت بە شتی گرانبەها دەورە بدەیت دەبیتە بەڵگەیەکی زیندووی بەرجەستەیی سیستەمی باوەڕت. قەت وا دەرمەخە کە سامانەکەت بە ڕاستی لە گیرفانی شوێنکەوتووانتەوە دێت، لەبری ئەمە وا دەریبخە کە لە حەقیقەتی میتۆدەکانتەوە دێن. شوێنکەوتووانت هەموو جوڵە و هەنگاوێکت کۆپی

دەکەن بەو بڕوایەی کە ئەمە هەمان ئەنجام بۆ ئەوانیش دێنێت و تامەزرۆیی لاساییکەرەوەیان لەبەرانبەر سروشتی شارلاتییانەی سامانەکەت کوێریان دەکات.

هەنگاوی ٥: داینامیکێکی ئێمە لەبەرانبەر ئەوان بونیاد بنێ. گروپەکە ئێستا گەورە بووە و بەهێز دەبێت، موگناتیسێکە پارچەی زۆر و زۆرتر ڕادەکێشێت. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەگەر وریا نەبیت، داهێزران دێنە کایەوە و کات و بێزاری گروپەکە سارد دەکاتەوە. بۆئەوەی شوێنکەوتووانت بە یەکگرتوویی بهێڵیتەوە، دەبێ ئێستا ئەو شتە بکەیت کە سیستەمەکانی باوەڕ و دین کردوویانە: داینامیکێکی ئێمە لەبەرانبەر ئەوان، دروست بکە.

سەرەتا، دڵنیابەرەوە لەوەی شوێنکەوتووانت باوەڕیان بەوە هەیە بەشێکن لە یانەیەکی ناوازە، بەهۆی ڕایەڵێکی ئامانجە هاوبەشەکانەوە یەکیانگرتووە. پاشان، بۆئەوەی ئەم ڕایەڵە بەهێز بکەیت، بیرۆکەی دوژمنێکی نادیار بهێنە کایەوە کە دەیەوێ تێکتان بشکێنێت. هێزێکی بێباوەڕان هەیە کە هەرچییەک دەکات بۆئەوەی بتانوەستێنێت. هەر بێگانەیەک کە هەوڵ دەدات سروشتی شارلاتی سیستەمی باوەڕی تۆ دەربخات ئێستا دەتووانرێ وەکو ئەندامێکی ئەم هێزە نادیارە وەسف بکرێت.

ئەگەر تۆ دوژمنت نین، دایانبهێنە. بە لەبەرچاوگرتنی داهۆڵێک بۆ کاردانەوە لەبەرانبەریدا، شوێنکەوتووانت خۆیان تۆکمە دەکەن و تەبا دەبن. ئەوان دۆزی تۆیان هەیە بۆ باوەڕ پێهێنان و بێباوەڕیان هەیە لەنێوی ببەن.

پەیڕەویکردن لە پاساکە ١

لە ساڵی ١٦٥٣دا، پیاوێکی میلانی تەمەن بیست و حەوت ساڵ بەناوی فرانسیسکۆ گیوسێپ بۆری، بانگەشەی ئەوەی کرد کە ڕوئیایەکی بینیووە. ئەو بەناو شاردا سووڕایەوە و بەهەمووان و بە یەک بە یەکی خەڵکی وت کە مایکڵی سەرەک فریشتە هاتۆتە بەرچاوانی و بەمی وتووە کە هەڵبژێردراویت بۆ ئەوەی ببیتە کاپیتانی گشتی سوپای پاپای نوێ و سوپایەک کە جیهانی دەگرت و دەبوژاندەوە. سەرەک فریشتەکە

قسەی زیاتری کردبوو و وتبووی بۆری کە ئێستا توانای بینینی ڕۆحی خەڵکی هەبوو بەزوویی بەردی فەیلەسوفی دەدۆزییەوە- مادەیەکی لەمێژ سۆراخکراو کە دەیتووانی ئاسنی ئاسایی بگۆڕێت بۆ ئاڵتون. دۆست و ئاشنایان کە گوێبیستی ڕوونکردنەوەی ڕووئیاکە بوون لەلایەن بۆرییەوە و شایەتی ئەو گۆڕانە ببوون کە بەسەریدا هاتبوو، کارتێکراو بوون، چونکە بۆری پێشتر خۆی بۆ ژیانی شەراب ، ژنان و قومار تەرخان کردبوو. ئێستا ئەو دەستبەرداری هەموو ئەمە ببوو و خۆی هاویشتبووە ناو تاووتوێکردنی کیمیاگەری و قسەکردن لەسەر ڕۆحانیەت و قەڵەمڕەوی نادیار.

وەرچەرخانەکە ئەوەندە لەپڕ و پەرجوئاسا بوون و قسەکانی بۆری ئەوەندە پڕبوون لە تامەزرۆیی کە دەستیکرد بە دروستکردنی شوێنکەوتە. بەداخەوە دادگای پشکنینی ئیتاڵیاش پێی زانی- ئەوان هەر کەسێکیان دادگایی دەکرد کە لە بواری نادیاردا تێهەڵچووبایە- بۆیە ئەو ئیتالیای جێهێشت و بە ئەورووپادا گەڕا، لە ئەمساوە بۆ هۆڵەندا، و بەهەمووانی دەگوت کە "هەر کەسێك بەدوای من بکەوێت هەموو خۆشییەکی پێدەدرێت". بۆری لە هەر کرێیەك بمابایەوە، شوێنکەوتەی بەکێش دەکرد. میتۆدەکەی ئەو سادە بوو: باسی ڕوئیاکەی خۆی دەکرد کە تا دەهات تێروتەسەلتر دەبوو و پێشنیاری ئەوەی دەکرد "بڕوانێتە ناو" ڕۆحی هەر کەسێك کە بڕوا بەم دەکات (و ئەوانیش زۆر بوون). لە حاڵەتێکی بەڕواڵەت نیوەهۆشدا ئەو بۆ مارەی چەند خولەکێك سەرنجی دەدایە شوێنکەوتەی نوێ، پاشان بانگەشەی ئەوەی دەکرد ڕۆحی کابرا، ئاستێکی ڕۆشنبوونەوە و توانای مەزنایەتی ڕۆحی بینیووە. ئەگەر ئەو شتەی ئەو دەیبینی مژدەبەخش بووایە، ئەو کەسەکەی دەخستە سەر سیستەمی شوێنکەوتووانی، کە لەڕاستیدا شەرەفێك بوو.

ڕێبازەکە شەش ئاستی هەبوو کە شوێنکەوتوان بە گوێرەی ئەو شتەی بۆری لە ڕۆحیاندا تێبینی دەکرد، پێیان دەبەخشرا. بە کار و دڵسۆزیی تەواوەوە بۆ ئایینزاکە ئەوان دەیانتووانی بە بەرنامەیەکی بەرزەوە تەخەروج بکەن. بۆری- کە ئەوان پێیان دەوت "جەنابیان" و "دکتۆری گەردوونی"- داوای توندترین سوێندی هەژاری لێدەکردن.

دەبووایە هەموو ئەو کاڵا و پارەیەی کە ئەوان هەیانبوو ڕادەستی ئەوی بکەن. بەڵام ئەوان لاریبیان نەبوو لە ڕادەستکردنی موڵکەکانیان، چونکە بۆری پێی وتبوون "من بەزوویی توێژینەوە کیمیاییەکانم دەگەیەنمە ئەنجامگیرییەکی دڵخۆشکەر لە ڕێگەی دۆزینەوەی بەردی فەیلەسوف و لە ڕێگەی ئەم ئامرازەوە ئێمە هەموومان ئەوەندەی بمانەوێ ئاڵتونمان دەبێت".

بە لەبەرچاوگرتنی سامانە گەشەکردووەکەی، بۆری دەستیکرد بە گۆڕینی ستایلی ژیانی. دیارترین شوقەی لە شار بەکرێ دەگرت کە بۆ ماوەیەکی کاتی تیایدا دەمایەوە، بەو مۆبیلیات و کەرەستە نایابانە دەیڕازاندەوە کە کۆی کردبوونەوە. ئەو بەناو شاردا بە ئەسپ و عەرەبانەیەك ڕێی دەکرد کە پڕ بوو لە خشڵ. ئەو قەت بۆ ماوەیەکی زۆر درێژ لە شوێنێك نەدەمایەوە و کاتێك ون دەبوو دەیگوت دەچم ڕۆحی زیاتر بۆ ناو خەڵکەکەم کۆ دەکەمەوە و لێرەوە بە ونبوونی، ناوبانگی زیاتریش دەبوو. ئەو بووە کەسێکی بەناوبانگ، هەرچەندە لە ڕاستیدا قەت تاکە شتێکی کۆنکریتی ئەنجام نەدابوو.

لە سەرانسەری ئەورووپادا، خەڵکانی کەم ئەندام، کوێر و دەستەوستان دەهاتنە دیدەنی بۆری، لەبەرئەوەی قسەی ئەوە بڵاو ببووەوە کە توانای چاککردنەوەی هەیە. ئەو لەبەرانبەر خزمەتگوزارییەکانیدا داوای پارەی نەدەکرد کە ئەمەش دڵگیرتری دەکرد و لەڕاستیدا هەندێ کەس بانگەشەی ئەوەیان دەکرد کە لەم یان لەو شارەدا پەرجووی چاککردنەوەی ئەنجامداوە. کەنیسە هەر بەدوایەوە بوو و بە جادوو و گومڕایی تۆمەتباری دەکرد و کاردانەوەی بۆری لەبەرانبەر ئەمەدا تەنیا بێدەنگی بوو. ئەمەش هەر ناوبانگی زیاتر دەکرد و شوێنکەوتووانی گەرم و گوڕتر دەکرد. دواجار تەنیا پیاوە گەورەکان دەچەوسێنرێنەوە، کێ لەسەردەمی خۆیدا لە عیسا تێدەگەیشت؟ پێویستی نەدەکرد بۆری هیچ شتێك بڵێت– ئێستا شوێنکەوتووانی پاپایان بە دەجاڵ ناودێر دەکرد.

ئیتر بەم شێوەیە هێزی بۆری هەر پەرەی دەسەند تا ئەوەی ڕۆژێك لە ڕۆژان شاری ئەمستەردامی جێهێشت (کە بۆ ماوەیەك لەوێ نیشتەجێ ببوو)، بە برە پارەیەکی زۆری وەرگیراو و ئەڵماسەوە ڕایکرد کە پێی بەخشرابوون. (ئەو بانگەشەی ئەوەی دەکرد کە

دەتوانێت کێماسییەکانی ئەڵماسەکان لە ڕێگەی هێزی بە بەرەکەتی ئەقڵی لاببات).
ئێستا ئەو سەرقاڵی ڕاکردن بوو. دواجار دادگای پشکنین گرتی و بۆ ماوەی بیست ساڵی دواتری ژیانی لە ڕۆم بەند کرا. بەڵام باوەڕ بە تواناکانی ئاینزاکەی ئەوەندە بەهێز بوو کە تا ڕۆژی مردنیشی لەلایەن باوەڕدارانی دەوڵەمەند، لەوانەش شاژنە کریستینای سوید سەردان دەکرا. ئەم سەردانکەرانە کە پارە و مادەیان بۆ دابین دەکرد ڕێگەیان پێدەدا بەردەوام بێت لە توێژینەوەکەی بۆ بەردی نەدۆزراوەی فەیلەسوف.

لێکدانەوە

پێش ئەوەی ڕێبازەکەی پێکبێنێت، پێدەچێت بۆری ڕێکەوتی دۆزینەوەیەکی گرنگی کردبێت. پاش ماندوو بوون لە ژیانی بەرەڵایی، بڕیاری داوە واز بێنێت و خوو بداتە بواری نادیار، کە هیوایەتێکی ڕاستەقینەی بوو. دەبێ ئەو تێبینی ئەوەشی کردبێت کە کاتێک ئاماژەی بە ئەزموونێکی ڕۆحانی داوە (نەک بڕست لێبڕانی جەستەیی) وەک سەرچاوەیەکی گۆڕانەکەی، خەڵکی هەموو چینەکان ویستوویان گوێبیستی زۆرتر بن. بە درککردن بەو دەسەڵاتەی کە ئەو دەیتوانی لەڕێگەی خەون بینین بە گۆڕان بۆ شتێکی دەرەکی و ڕازئامێز بەدەستی بێنێت، بە ڕوئیا بەرهەمهێنراوەکانی خۆیەوە دوورتر ڕۆیشت. چەندەی ڕوئیاکە گەورەتر بوو و چەندەی ئەو قوربانییانەی داوای دەکرد زۆرتر بوون، ئەوەندە چیرۆکەکەی باوەڕپێکراوتر و سەرنجراکێشتر دەبوو.

بیرت بێت: خەڵکی بایەخ بە حەقیقەت لەبارەی گۆڕان نادەن. ئەوان نایانەوێ گوێبیستی ئەوە بن کە ئەمە لە کاری سەختەوە هاتووە، یان لە هەر شتێکەوە کە سواوە وەک بڕست لێبڕان، بێزاری یان خەمۆکیێ. ئەوان تینووی باوەڕهێنانن بە شتێکی ڕۆمانتیک، ئەودیو دنیایی. ئەوان دەیانەوێ گوێبیستی فریشتەکان و ئەزموونەکانی دەرەوەی جەستە بن. خۆشی لێ ببینن. ئاماژە بە سەرچاوەیەکی ڕۆحانی گۆڕانکارییەکی کەسی بدە، بۆیاخی سەروو سروشتی لێ بدە، ئیتر لێرەوە شێوە ئاینزایەک دروست دەکەیت و شوێنکەوتەت پەیدا دەبن. خۆت لەگەڵ پێویستییەکانی

لێکدانەوە

شوپاچ ژیانی پیشەیی خۆی وەکو دکتۆرێکی ئاسایی گوند دەستپێکردبوو. ئەو هەندێ جار لە کارەکانیدا چارەسەری دێهاتییانەی بەکاردەهێنا کە لەگەڵیاندا گەورە ببوو و بە ڕواڵەت هەندێ ئەنجامی بەدی دەکرد، چونکە ئەم تێکەڵانە و فۆرمە سروشتییەکانی چاکبوونەوە بوونە پسپۆڕیی ئەو. لە ڕاستیشدا فۆرمە سروشتییەکی چاکبوونەوە کاریگەریی سایکۆلۆژیی قووڵی لەسەر نەخۆشەکانی هەبوون. لەو شوێنەی کە دەرمانە ئاساییەکانی سەردەم ترس و ئازاریان دروست دەکرد، چارەسەرەکانی شوپاچ ئاسودەبەخش و ئارامبەخش بوون. باشبوونی سەرەنجام لە میزاجی نەخۆشدا بڕگەیەکی گرنگ بوو لەو چارەسەرانەی کە ئەو دەیهێنانە کایەوە. نەخۆشەکانی باوەڕێکی قووڵیان بە شارەزایەتییەکانی ئەو هەبوو بەجۆرێك کە خۆیان دەدایە دەست ئیرادەی چاکبوونەوە. لەبری گاڵتەکردن بە ڕوونکردنەوەی نائەقڵانیانە بۆ نەخۆشییەکانیان، شوپاچ هایپۆکۆندریای ئەوانی بەکارهێنا بۆ ئەوەی وانیشان بدات ئەم چارەسەرێکی گەورەی پێشکەش کردوون.

حاڵەتی دکتۆری شاخ وانەیەکی بەنرخمان دەداتێ لەمەڕ دروستکردنی شوێنکەوتنی ئایینزایی. یەکەم، پێویستە تۆ ڕێگەیەك بدۆزیتەوە بۆ هێنانەناوی ئیرادەی خەڵك، بۆئەوەی باوەڕیان بە دەسەڵاتەکانی تۆ بایی ئەوەندە بەهێز بکەیت کە وێنای هەموو جۆرە سوودێك بکەن. باوەڕیان تایبەتمەندییەکی خۆئاسودەکەری هەیە، بەڵام دەبێ تۆ جەخت بکەیتەوە کە ئەوە تۆیت، نەك ئیرادەی خۆیان، کە وەك بکەری وەرچەرخان دەبینرێت. باوەڕەکە، دۆزەکە یان ئەو فەنتازیایە بدۆزەوە کە وایان لێدەکات بە سۆزێکەوە باوەڕ بێنن و ئیتر ئەوان وێنای بەشەکەی تری دەکەن، وەکو چارەسەریەخش، پەیامبەر، بلیمەت هەرچییەك حەز بکەیت، دەتپەرستن.

دووەم، شوپاچ هێزی تامەتایی باوەڕمان بە سروشت و بە سادەیی فێر دەکات. لە ڕاستیدا، سروشت پڕە لە بڕێکی زۆری ئەو شتەی کە تۆقێنەرە— ڕووەکی ژەهراوی،

ئاژەڵە درندەکان، کارەساتە لەناکاوەکان، ئافاتەکان. باوەڕبوون بە چاکبوونەوە، تایبەتمەندیی ئاسودەبەخشی سروشت بە ڕاستی ڕۆمانسیەتێك، ئەفسانەیەکی ڕەگ داکوتاوە. بەڵام هانابردن بۆ سروشت دەسەڵاتێکی گەورەت دەداتێ، بەتایبەت لە سەردەمە پڕ فشار و ئاڵۆزەکاندا.

پەیڕەویکردنی ٣

لە ١٧٨٨، لە تەمەنی پەنجاوپێنجساڵیدا، دکتۆر و زانا فرانز مەسمەر لە دووریانێکدا بوو. ئەو پێشەنگ بوو لە توێژینەوەی ماگنەتیزمی ئاژەڵ- ئەو باوەڕەی کە دەڵێت ئاژەڵان مادەی ماگنەتیکیان تێدایە و دکتۆر یان پسپۆڕ دەتوانن چارەسەری پەرجووئاسا لە ڕێگەی کارکردن لەسەر ئەم مادە بارگاوییە بخەنەوە- بەڵام لە ڤییەنا، ئەو شوێنەی ئەو لێی دەژیا، تیۆرەکانی لەلایەن دەزگای پزیشکییەوە ڕووبەڕووی سەرکۆنە و سوکبینی ببوونەوە. لە چارەسەرکردنی ژناندا بۆ گەشکە گرتن، مێسمەر بانگەشەی ئەوەی دەکرد کە ژمارەیەك چارەسەری ئەنجامداوە، پڕ شانازی ترین دەستکەوتی، گەڕاندنەوەی بینایی کچێکی کوێر بوو. بەڵام دکتۆرێکی تر کە کچەکەی پشکنی، وتی وەك جاران کوێرە، هەڵسەنگاندنێك کە خودی کچەکە باوەڕێ پێبوو. مێسمەر بۆچوونێکی دژی دەربڕی و وتی دوژمنەکانی کەوتوونەتە خۆ تا لە ڕێگەی ڕاکێشان بەلای خۆیاندا، ناوی بزڕێنن. ئەم بانگەشەیە تەنیا ڕیسوابییەکی زۆرتری لێکەوتەوە. بە ڕوونی دیار بوو کە ڤییەننایییە هۆشیارەکان شایەتحاڵی خراپ بوون بۆ تیۆرەکانی و بۆیە ئەو بڕیاریدا بچێتە پاریس و سەرلەنوێ دەست پێبکاتەوە.

پاش گرتنی شوقەیەك لە شارە نوێکەی، مێسمەر بەجوانی ڕازاندییەوە. شوشە و جامی پڕ نەخش و نیگار، هەستێکی دینی دەبەخشی و ئاوێنەکانی لەسەر هەموو دیوارەکان کاریگەرییەکی هیپنۆتیکی بەرهەم دەهێنا. دکتۆر بانگەشەی ئەوەی دەکرد کە لە شوقەکەیدا نمایشی هێزەکانی موگناتیزمی گیانەوەری دەخاتەڕوو، بانگی نەخۆش و خەمۆکییەکانی دەکرد هەست بە هێزەکانی ئەو موگناتیزمە بکەن. پاریسییەکانی

هەموو چینەکان (بەڵام بەتایبەت ژنان کە زیاتر بەلای بیرۆکەکەدا بەگێش دەبوون) بەزوویی پارەیان دەدا بۆ چوون و شایەتحاڵبوونی ئەو پەرجووەی مێسمەر بەڵێنی دەدا.

لەناو شوقەکەدا بۆنی شکۆفەی پرتەقاڵ و بۆنی بوخورد بەناو پانکەکاندا بڵاو دەبووەوە. لەکاتێکدا کە موراجیعەکان دەهاتنە ناو ساڵۆنەوە کە تیایدا نمایشەکان روویاندەدا، گوێبیستی مۆسیقای قیسارە و دەنگی خەوهێنەری مێینەیەك دەبوون کە لەژوورێکی تەنیشتدا بوو. لە ناوەڕاستی ساڵۆنەکە کۆنتەینەرێکی هێلکەیی درێژ هەبوو ئاوێکی تیا بوو بە قسەی مێسمەر مەگناتیزە ببوو. لە کونەکانی قەپاغی کۆنتەینەرەکەوە توولی درێژی جوڵاوی ئاسن هەبوون. سەردانکەران ڕێنمایی دەکران کە لەدەوری کۆنتەینەرەکە دانیشن، ئەم توولە ماگناتیزەبووانە لەسەر ئەو بەشەی جەستەیان دابنێن کە ئازار یان کێشەی هەبوو و ئەوەندەی دەکرێ لە نزیك یەکتری دابنیشن بۆ ئەوەی هێزە موگناتیسییەکە لەنێوان جەستەکاندا گوزەر بکات.

مێسمەر ژوورەکەی جێدەهێشت و "هاوکارە موگناتیزەکارەکان"– کە هەموویان پیاوانی قۆز و سەرنجڕاکێش بوون– بە کەمۆڵەی ئاوی موگناتیزەکراوەوە دەهاتنە ناوەوە کە بەسەر نەخۆشەکانیاندا دەپرژاند و شلە سارێژکەرەکانیان بەسەر جەستەیاندا دەهێنا و پاش کەمێك شاگەشکەییەك ژنەکانی دادەگرت. هەندێکیان هەنسکیان دەدا و هەندێکیان قژیان دادەڕنی و ئەوانیتر بەشێوەیەکی هیستری پێدەکەنین. لە گەرمەی ئەو هەستانەدا مێسمەر بە ڕۆبێکی ئاوریشمی و بەنەخشێکی گوڵ گوڵاوییەوە و بە توولێکی ماگنەتیکەوە دەهاتە ژوورەوە. ئەو کە بەدەوری کۆنتەینەرەکەدا دەهات و دەچوو، بە توولەکە بە هێواشی لە جەستەی نەخۆشەکانی دەدا تا هێمنییان بۆ دەگەڕایەوە. دوایی هەندێ لە ژنەکان باسیان لە هێزێکی نامۆ و ڕواڵەتێکی نامۆ لەو کابرایەدا دەکرد کە هێزە موگناتیسییەکەی لە جەستەی ئەواندا کپ دەکرد.

لەپاش چەند مانگێکی گەیشتنی بۆ پاریس، مێسمەر بووە بابەتێکی برەودار. پشتیوانانی بریتی بوون لە خودی ماری ئەنتوانێتی شاژنی فەرەنسا و ژنی لویسی

شانزه. هەروەك لە ڤییەننا، لەلایەن دامەزراوەی سەرەکی پزیشکییەوە ئیدانە کرا، بەڵام کێشە نەبوو. نەخۆش و خوێندکارانی شوێنکەوتەی پارەی باشیان دەدایە.

مێسمەر تیۆرەکانی فراوان کرد و گەیشتە ئەو بانگەشەیەی بڵێت دەشێ لە ڕێگەی مێژی ماگنەتیزمەوە هەموو مرۆڤایەتی بخرێتە ناو هارمۆنییەوە، چەمکێك کە کاریگەرییەکی گەورەی لە ماوەی شۆڕشی فەرەنسیدا هەبوو. ڕێبازێکی مێسمەریزم لە زۆر شاری وڵاتدا بڵاو بووەوە، "کۆمەڵەکانی هارمۆنی" هەڵتۆقین بۆ تاقیکردنەوەی ماگنەتیزم. ئەم کۆمەڵانە دواجار بەدناو بوون: ئەوان لەلایەن ئەو چێژگەرایانەوە ڕێبەرایەتی دەکران کە دوایی جەلەسەکانیان دەگۆڕی بۆ جۆرێکی لە سێکسی بەکۆمەڵ.

لە گەرمەی برەوداریێتی مێسمەردا، کۆمسیۆنێکی فەرەنسی ڕاپۆرتێکی لەسەر بنەمای ساڵانی تێستکردنی تیۆرەی مەگناتیزمی گیانەوەری بڵاو کردەوە. ئەنجامگیرییەکە ئەمە بوو: کاریگەرییەکانی مەگناتیزم لەسەر جەستە بە ڕاستی لە جۆرێك لە هیستریای گروپە و پێشنیاری خۆبەخۆ هاتن. ڕاپۆرتەکە بەباشی دۆکیومێنت کرابوو و ناوبانگی مێسەری لە فەرەنسا ڕزاند. ئەو وڵاتەکەی جێهێشت و گۆشەگیر بوو. لەگەڵ ئەوەشدا، تەنیا پاش چەند ساڵێك، لاساییکەرەوان لەسەرانسەری ئەورووپا و ڕێبازی مێسمەریزم جارێکی تر بوژ بووەوە، باوەڕدارانی لەهەموو کات زۆرتر بوون.

لیکدانەوە

دەکرێ ژیانی پیشەیی مێسمەر بکرێت بە دوو بەشەوە. کاتێك هێشتا لە ڤییەنا بوو، ئەو بەڕوونی باوەڕی بە زیندوویێتی تیۆرەکەی هەبوو، و هەموو ئەوەی لە توانایدا بوو کردی بۆ سەلماندنی. بەڵام نائومێدییە زیادبووەکەی و ناڕەزامەندی هاوکارەکانی وایلێکرد ستراتیژێکی تر بگرێتە بەر. سەرەتا چووە پاریس، کە لەوێ کەس نەیدەناسی و لەوێ تیۆرە تێروتەسەل و چرپوپرەکان باشتر شوێنی خۆیان دەکردەوە. پاشان ئەو هانای بردە بەر خۆشەویستیی فەرەنسی بۆ شانۆ و نمایش، شوقەکەی کردە جۆرێك لە جیهانی سیحری کە دۆخێکی بارگاویکەری لوت، چاو و گوێچکە، مشتەریەکانی بێهۆش

کرد. لەهەمووی گرنگتر، لە ئێستا بەدواوە، ئەو کردارەکەی تەنیا بەسەر گروپدا پیادە دەکرد. گروپەکە ئەو زەمینەیەی ئامادە کرد کە تیایدا مەگناتیزم کاریگەری گونجاوی دەبوو، باوەڕداریّك ئەویتری تووش دەکرد، هەر تاکێکی گومانداری سەرسام دەکرد.

لێرەوە مێسمەر لە پشتیوانێکی یەکلاییبووەوەی ماگنەتیزم پەرییەوە بۆ ڕۆڵی شارلاتییەك کە هەموو تەڵەکەیەك بەکاردێنێت بۆ کارتێکردنی جەماوەر. گەورەترین فێڵی یاریکردن بوو لە سێکسوالیتی کپکراو کە لەژێر ڕواڵەتی هەر گروپ و کۆمەڵەیەکدا بڵۆ دەدات. لە گروپێکدا تینوویّتی بۆ یەکبوونی کۆمەلایەتی، تامەزرۆییەك کە لە شارستانیەت کۆنترە، هاوار دەکات بۆ بێداربوونەوە. لەوانەیە ئەم ئارەزووە لەژێر دۆزێکی یەکخەردا هەڵمژرێت، بەلام لەژێریدا سێکسوالێتەیەك هەیە کە شارلاتی دەزانێت چۆن بەکاریبیات و بۆ مەبەستی خۆی بیقۆزێتەوە.

ئەمە ئەو وانەیەیە کە مێسمەر فێرمان دەکات: مەیلمان بۆ گومان، ئەو دوورابییەی کە ڕێگەمان بۆ خۆش دەکات بیر بکەینەوە، دەشکێنرێت کاتێك دەچینە پاڵ گروپێك. گەرم و گوڕی گروپێك تاکەکەسی گوماندار سەرنگون دەکات. ئەمە ئەو هێزەیە تۆ لە ڕێگەی دروستکردنی ڕێبازێکەوە بەدەستی دێنیت. هەروەها، بە یاریکردن بە سێکسوالیتی کپکراوی خەڵك، تۆ بەرەو ئەوە ئاراستەیان دەکەیت کە هەستە بەجۆش هاتووەکانیان لەگەڵ نیشانەکانی بەهێزیی ڕۆحانیی تۆ تێکەڵ بکەن. تۆ دەسەلاتێکی بێ وێنە لەوەدا بەدەست دێنیت کە کار لەسەر ئارەزووی بەدینەهاتووی خەڵك بۆ جۆرێك لە یەکبوونی فرەپەیوەندیی سۆزی و نادینی بکەیت.

بیریشت بێت کە کاریگەرترین ڕێبازەکان ئایین و زانست تێکەڵ دەکەن. دوایین هیوایەت یان ئاراستەی تەکنۆلۆژی وەریگرە و لەگەڵ دۆزێکی پیرۆز یان ئیمانێکی ڕۆحانی، شێوەیەکی نوێی چاککردنەوەی تەندروستی، تێکەڵی بکە. لێکدانەوەکانی خەڵك بۆ ڕێبازە ئاوێتەکەی تۆ بڵاو دەبێتەوە و ئەوان ئەو دەسەلات و هێزە بە تۆ دەبەخشن کە قەت بە خۆتەوە نەتبینیووە.

وێنە: موگناتیس. هێزێکی نەبینراو ئەو شتانە بۆ لای خۆی ڕادەکێشێت کە بەنۆرەی خۆیان دەبنە موگناتیسی و پارچەی تر بۆ لای خۆیان ڕادەکێشن. بەلام موگناتیسە

بنچینەبیەکە لابە و هەموو پەرتەوازە دەبێت. ببە بە موگناتیش، ئەو هێزە نەبینراوەی کە وێناکانی خەڵك ڕادەکشێت و پێکەوە کۆیان دەکاتەوە. هەر کە ئەوان لە دەوری تۆ کۆ بوونەوە، هیچ هێزێك ناتوانێت دایانبڕێنێت.

دەسەڵات: شارلاتی دەسەڵاتی مەزنی خۆی لە ڕێگەی واڵاکردنی ئەگەرێك بۆ مرۆڤەکان بۆ باوەڕهێنان بەو شتەی هەنوکە دەیانەوێ باوەڕی پێ بێنن، بەدەست دێنێت. کەسانی خۆش باوەڕ ناتوانن لە دوور ڕاوەستن، ئەوان لەدەوری کارپێکەری سەیر و سەمەرەکان کۆ دەبنەوە، دەچنە ناو پرشنگە ڕووناکاییە کەسییەکەیەوە، بە سەربەرزییەکی سەنگینەوە خۆیان دەدەنە دەست وەهم، وەکو مێگەل. (گریت دی فرانسیسکۆ).

پێچەوانەبوونەوە

هۆکارێك بۆ دروستکردنی شوێنکەوتن ئەوەیە زۆرجار فریودانی گروپێك ئاسانترە لە فریودانی تاکەکەسێك و دەسەڵاتێکی زیاترت دەداتێ. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەمە مەترسی لەگەڵدایە: ئەگەر لە هەر ساتێکدا هەر گروپێك پێت بزانێ، ئەوا خۆت نەك لەبەرانبەر ڕۆحێکی فریودراو بەڵکو لەبەرانبەر حەشیمەتێکی تووڕەدا دەبینیتەوە کە بە تامەزرۆیی شوێنکەوتنەکەی پێشووتەوە پارچەپارچەت دەکات. شارلاتییەکان بە بەردەوامی ڕووبەڕووی ئەم مەترسییە بوونەتەوە و هەمیشە ئامادە بوون لە شار دەرچن کاتێك بەشێوەیەکی حەتمی ڕوون بۆتەوە کە ئێلیکسیرەکەیان کار ناکات و بیرۆکەکانیان ساختەیە. ئەگەر لەم دەرچوونەیاندا خاو بووبن ئەوا ژیانیان لەسەر داناوە. لە یاریکردن بە حەشامات، تۆ یاری بە ئاگار دەکەیت و دەبێ بەبەردەوامی چاوێکت لە هەر پریشکێکی گومان، هەر دوژمنێك بێت کە حەشامات ڕووبەڕووی تۆ دەکاتەوە. کاتێك تۆ یاری بە هەستەکانی جەماوەر دەکەیت، دەبێ بزانیت چۆن خۆت بگونجێنیت، دەستبەجێ خۆت لەگەڵ هەموو میزاجەکان و ئارەزووەکاندا بگونجێنیت کە گروپێك بەرهەمی دێنێت. سیخوڕ بەکار بێنە، لەسەری سەرەوەی هەموو شتێك بە و جانتاکانت پڕ بکە.

یاسای ژمارە ٢٨

بە بوێرییەوە بچۆرە ناو کردارەوە

حوکم

ئەگەر تۆ لە کردارێک دڵنیا نەبیت، هەوڵی بۆ مەدە. گومانەکان و دوودڵییەکان کار دەکەنە سەر جێبەجێکردنی. شەرمنی مەترسیدارە: باشترە بە ئازایەتییەوە بچیتە ناو کردار. هەر هەڵەیەک کە لە ڕێگەی بوێرییەوە ئەنجامی دەدەیت بە بوێریی زیاترەوە ڕاست دەکرێتەوە. هەمووان سەرسامن بە ئازا، کەس ڕێز لە دەستەمۆ ناگرێت.

ئازایەتی و ڕاڕایی: بەراوردێکی سایکۆلۆژیی کورت

ئازایەتی و ڕاڕایی کاردانەوەی جیاوازیان بەرانبەر دەکرێت لە ئامانجەکانیاندا: ڕاڕایی تەگەرە لەسەر ڕێگەت دادەنێت، ئازایی بنبڕیان دەکات. هەر کە تۆ لەمە تێگەیشتیت، بە شتێکی جەوهەری دەزانیت شەرمنیی سروشتیی خۆت کۆنترۆڵ بکەیت و پراوەی هونەری ئازایەتی بکەیت. ئەمانەی خوارەوە لە کاریگەرییە سایکۆلۆژییە هەرە دیارەکانی بوێری و شەرمنین.

درۆ چەنێك بوێرانە بێت باشترە. ئێمە هەمووومان خاڵی لاوازمان هەیە و هەوڵەکانمان قەت پێرفێکت نین. بەڵام بە چوونە ناو کردارەوە بە شێوەیەکی بوێرانە، کاریگەرییەکی جادوویی شاردنەوەی کێماسییەکانی دەبێت. ساختەچییەکان دەزانن درۆ چەنێك

ئازایانەتر بێت، ئەوەندە قەناعەتهێنەتر دەبێت. چەندەی جبرۆکەکە بوێرانەتر بێت ئەوەندە جێ متمانەتر دەبێت، هۆش و سەرنج لە ناجێگیری و نارێکییەکانی لادەدات. کاتێك تەڵەکەیەك هەڵدەچنیت یان دەچیتە ناو جۆرێك لە دانوستانەوە، دوورتر لەوەی پلانت بۆ داناوە برۆ.

شێرەکان دەوری نێچیری شڵەژاو دەدەن. خەڵکی هەستی شەشەمیان هەیە بۆ لاوازییەکانی ئەوانیتر. ئەگەر لەیەکەمین ڕووبەڕووبوونەوەدا، ئامادەبیت بۆ سازش و پاشەکشە پیشان بدەیت، ئەوا شێر لەو کەسانەشدا بەخەبەر دێنیت کە مەرج نییە تینووی خوێنیش بن. هەموو شتێك بەندە بە درکەوە و هەر کە تۆ وەکو جۆرە کەسێك بینرایت کە بەخێرایی دەچێتە حاڵەتی بەرگرییەوە، کە ئامادەیی تێدایە دانوستان بکات و ڕازییە، ئەوا بێ بەزەییانە بێنە و بەردەت پێدەکرێت.

بوێریی ترس دەبزوێنێت، ترسیش دەسەڵات دروست دەکات. هەنگاوە بوێرەکان بەهێزتر و گەورەترت دەکەن لەوەی کە هەیت. ئەگەر لەپڕێکا بێت، بە پێدزکێ و بە خێرایی مارێك، ئەمە ترسێکی زۆرتر دەجوڵێنێت. بە ترساندن لە ڕێگەی جوڵەیەکی بوێرانەوە، تۆ پێشینەیەك بونیاد دەنێت: لە هەر ڕووبەڕووبوونەوەیەکی دواتردا، خەڵکی لە ترسی جوڵەی دواتری تۆدا، لە حاڵەتی بەرگریدا دەبن.

بڕینی نیوەی ڕێگە بە دوودڵییەوە، هەڵکەندنی قەبرێکی قووڵترە. ئەگەر تۆ بە بروابەخۆبوونێکی کەمتر لە گشتگیرەوە بچینە ناو کردارەوە، ئەوا تەگەرە دەخەیتە سەر ڕێگەی خۆت. کاتێك کێشەیەك سەرهەڵدەدات ئەوا سەرگەردان دەبیت، لەو شوێنانەدا بەدوای بژاردەدا دەگەڕێیت کە هیچ بژاردەیەکی لێ نییە و بەردەوام کێشەی زۆرتریش دروست دەکەیت. بە کشانەوە لە ڕاوچی، کەروێشکی ترسنۆك بەشێوەیەکی ئاسانتر دەکەوێتە ناو تەڵەکانییەوە.

ڕاڕایی کەلێن دروست دەکات، بوێریی نایانهێڵێت. کاتێك تۆ کات بۆ بیرکردنەوە دەگریت، کەلێنێك دروست دەکەیت کە ڕێگە بۆ ئەوانیتر خۆش دەکات کاتی

بیرکردنەوەیان هەبێت. ترسنۆکیی تۆ بە وزەیەکی سەیرەوە تووشی خەڵک دەبێت، شەرمەزاری دەخاتەوە. گومان لە هەموو لایەکانەوە سەرهەڵدەدات.

بوێری ئەو کەلێنانە لەناو دەبات. خێرایی جوڵە و وزەی کردار، هیچ پانتاییەک بۆ ئەوانیتر ناهێڵێتەوە تا گومان و نیگەرانییان هەبێت. لە فریودان‌دا، ڕاڕایی کوشندەیە- وا لە قوربانییەکەت دەکات بەئاگا بێت لە نیازەکانت. هەنگاوی بوێرانە تاجی سەرکەوتن لەسەر فریو دادەنێت: کات بۆ تێڕامان ناهێڵێتەوە.

ئازایەتی لە مێگەل جیات دەکاتەوە. بوێری، ئامادەبیت پێ دەبەخشێت و وات لێدەکات گەورە دەرکەویت. ترسنۆک دەبێتە ڕەسمی سەر دیوار. ئازا سەرنج ڕادەکشێت و ئەو شتەی سەنجراکێشە، دەسەڵاتیش ڕادەکێشێت. ئێمە ناتووانین چاومان لەسەر بوێر لابدەین- ئێمە ناتووانین چاوەڕێ بین تا هەنگاوی ئازایانەی دواتر ببینین.

پەیڕەوی لە پاساکە

پەیڕەویی ۱

لە مایسی ۱۹۲۵دا، پێنج لە هەرە سەرکەوتووترین مامەڵەکارانی بزنسی سکراپ بۆ کۆبوونەوەیەکی "رەسمی" بەڵام تەواو نهێنی" لەگەڵ جێگری بەڕێوەبەری گشتی وەزارەتی پۆستە و تەلەگراف لە هۆتێل کریلۆن، پاشان گرانبەهاترین هۆتێل لە پاریس بانگهێشت کران. کاتێک بزنسمانەکان گەیشتن، ئەوە بەڕێوەبەری گشتی خۆی بوو، مۆنسیۆ لوستیگ، کە لە قاتی سەرەوە بە قاتێکی شیکەوە لەگەڵیاندا کۆبۆوە.

بزنسمانەکان هیچ بیرۆکەیەکیان نەبوو لەمەڕ ئەوەی کە بۆچی لەم کۆبوونەوەیەدا بانگ کراون و ئەوان پرسیاری زۆریان لا دروست ببوو. پاش چەند خواردنەوەیەک، بەڕێوەبەر ڕوونیکردەوە. ئەو وتی "بەڕێزان، ئەمە بابەتێکی گرنگە کە پێویستی بەنهێنیی تەواو هەیە. حکومەت دەیەوێ بورجی ئیفڵ هەڵوەشێنێت". مامەڵەکاران بە

بێدەنگییەکی سەرسوڕهێنەرە گوێیان هەڵخستبوو لەکاتێکدا کە بەڕێوەبەر ڕوونی دەکردەوە کە تاوەرەکە، کە بەم دواییانە لە هەواڵەکان باس کراوە، زۆر پێویستی بە چاککردنەوە هەیە. لە بنەڕەتدا ئەمە بە مەبەستی سترەکتۆرێکی کاتی بووە، تێچووی چاککردنەکەی بەدرێژایی ساڵان بەرز بۆتەوە و ئێستا لە کاتێکی قەیرانی داراییدا، دەبێ حکومەت ملیۆنان دۆلار بۆ چاککردنی سەرف بکات. زۆرێك لە پاریسییەکان تاوەری ئێفلیان بە ترسێك دادەنا و دڵخۆش دەبوون بەوەی نەمێنێت. پێ بەپێی کات، تەنانەت گەشتیارانیش بیریان دەچۆوە- لە وێنەکان و پۆستکاردەکاندا وەك یادگارییەك دەمایەوە. لوستیگ وتی "بەڕێزان، ئێوە هەمووتان بانگهێشت کراون تا ئۆفەرێك بۆ تاوەری ئێفل بخەنە بەردەم حکومەت".

ئەو چەند پەڕەیەکی حکومەتی دایە بزنسمانەکان کە پڕ کرابوو لە فیگەر، وەکو کێشی ئاسنی تاوەرەکە. چاوەکانیان زەق بوو کاتێك حسابیان کرد دەشێ چەنێك قازانج لە سکراپەکە بکەن. پاشان لوستێگ ئەوانی بەرەو سەیارەیەکی لیمۆزین برد کە چاوەڕێیان بوو تا بەرەو تاوەرەکە بیانبات. . بە نیشاندانی باجێکی ڕەسمی، ئەوانی بە نارچەکەدا ڕێنمایی کرد و لە گەشتەکەیدا قسەی سەرگەرمکەری بۆ گێڕانەوە. لە کۆتایی سەردانەکەدا ئەو سوپاسی کردن و داوای لێکردن لەماوەی چوار ڕۆژدا ئۆفەرەکانیان بگەیەننە شوقەکەی.

پاش چەند ڕۆژێك لە پێشکەشکردنی ئۆفەرەکان، یەکێك لە پێنج کەسەکە، مۆنسیۆ (پ) تێبینییەکی پێگەیشت لەمەڕ ئەوەی کە داواکەی ئەو براوەیە و بۆ مسۆگەرکردنی فرۆشەکە، دەبێ لەماوەی دوو ڕۆژدا بێتە شوقەکە و چێکێکی پشتڕاستکراوەی بە بڕی ٢٥٠,٠٠٠ فرانك (هاوتای ١,٠٠٠,٠٠٠ دۆلاری ئەمڕۆ)ی پێبێت- کە چارەکێکی کۆی نرخەکەیە. بە گەیشتن چێکەکە، کابرا ئەو دۆکیومێنتانەی وەردەگرت کە پشتڕاستکەرەوەی خاوەندارێتیکردنی تاوەری ئێفل بوون. مۆنسیۆ (پ) دڵخۆش بوو- وەکو وەکو پیاوێك ناوی دەچووە مێژووەوە کە شوێنێکی بەدناوی کڕیبوو و هەڵیوەشاندبوو. بەڵام بەهاتنی ئەو کاتەی کە گەیشتە شوقەکە و چێکەکەی بەدەستەوە

بوو، لەبارەی تەواوی مەسەلەکە گومانی پەیدا کرد. بۆچی کۆبوونەوە لە شوقەیەکی هۆتێل لەبری بینایەیەکی حکومی؟ بۆچی لە کاربەدەستانی ترەوە گوێبیستی هیچ شتێك نەبوو؟ ئایا ئەمە تەڵەکەبازییەك بوو؟ لەکاتێکدا کە گوێی بۆ قسەکانی لوستیگ هەڵخست لەبارەی ئامادەکارییەکان سکراپکردنی تاوەرەکە، ڕاڕا بوو و بیری لە کشانەوە کردەوە.

لەگەڵ ئەوەشدا، لە پڕێکدا درکی بەوە کرد کە بەڕێوەبەر تۆنی دەنگی گۆڕاوە. لەبری قسەکردن لەبارەی تاوەرەکەوە، لەبارەی موچەی کەم و لەبارەی ئارەزووی ژنەکەی بۆ چاکەتێکی کولکن؛ لەبارەی ئەوەی چەنێك ناخۆشە سەخت کار بکەیت و پێی نەزانن سکاڵای بوو. مۆنسیۆ (پ) وای بە خەیاڵدا هات کە ئەم کاربەدەستە باڵایەی حکومەت چاوی لە بەرتیلە. لەگەڵ ئەوەشدا، کاریگەرییەکە لەسەری توڕەیی نەبوو بەڵکو ئاسودەبەخش بوو. ئێستا ئەو دڵنیا بوو لەوەی لوستیگ ڕاستەقینەیە، چونکە لە هەموو ڕووبەڕووبوونەوەکانی پێشووی لەگەڵ بیرۆکراتە فەرەنسییەکاندا، ئەوان بەشێوەیەکی حەتمی داوای شتێك بەرتیلیان کردبوو. مۆنسیۆ (پ) کە دڵنیاییەکی بە بەرداهاتەوە، چەند هەزار فرانکێکی هەڵدایە ناو گیرفانی بەڕێوەبەر، پاشان چێکە پشتڕاستکراوەکەی ڕادەست کرد. لەبەرانبەردا، ئەو دۆکیومێنتەکانی وەرگرت، لەوانەش قائیمەیەکی سەرنجڕاکێشی داشکاندن. ئەو بە خەونی قازانج و ناوبانگی داهاتوو، لە هۆتێلەکە دەرچوو.

لەماوەی ڕۆژانی دواتردا، لەکاتێکدا کە مۆنسیۆ (پ) چاوەڕێی وەڵامگۆیی حکومەت بوو، بەرەبەرە درکی بەوە کرد کە شتێك نوقسانە. چەند پەیوەندییەکی تەلەفۆنی ڕوونی کردەوە کە کەسێك نییە بەناوی جێگری بەڕێوەبەری گشتی لوستیگ و هیچ پلانێکیش بۆ هەڵوەشاندنی تاوەری ئیفل نییە: ئەو بایی ٢٥٠,٠٠٠ فرانك قوڵی بڕابوو!

مۆنسیۆ (پ) قەت نەچووە پۆلیس. ئەو دەیزانی چ ناوبانگێکی خراپی پێ دەبڕێت ئەگەر قسەی ئەوە بکەوێتە سەر زاران کە بە چ شێوازێکی بوێرانە لەمێژوودا قوڵیان بڕیووە. سەرباری ڕیسوایی گشتیش، ئەمە خۆکوژییەکی بزنسی دەبوو بۆی.

لێکدانەوە

ئەگەر کۆنت لوستیگ، ساختەچیی سەرووناسایی، هەوڵی بدایە (ئارک دی ترایەمف)، پردی سەر (سین)، پەیکەری بالزاك بفرۆشێت، کەس باوەڕی پێنەدەکرد. بەڵام تاوەری ئیفل زۆر گەورە بوو، ڕێی تێنەدەچوو ببێتە بەشێك لە هەوڵی ساختەچێتی. لە ڕاستیدا ڕێی تێنەدەچوو لوستیگ بتوانێت پاش شەش مانگ بگەڕێتەوە بۆ پاریس و بورجی ئیفل بە مامەڵەکارێکی تری سکراپ و بە نرخێکی بەرزتر "بفرۆشێتەوە"- بە بڕە پارەیەك کە دەکاتە ١,٥٠٠,٠٠٠ دۆلاری ئەمڕۆ!

گەورەیی قەبارە، چاوی مرۆڤ دەنوسێنێت. ئەمە هۆشمان پەرت دەکات و سەرساممان دەکات و ئەوەندە حاشاهەڵنەگرە کە ئێمە ناتوانین وێنای ئەوە بکەین وەهمێك یان فریوێك لەئارادا بێت. خۆت بە گەورەیی و بوێری دەوڵەمەند بکە- فریوەکان بکشێنە تا ئەو جێیەی کە دوور و دوورتر دەڕۆن. ئەگەر هەستت کرد ساویلکەکە گومانی هەن، ئەو شتە بکە کە لوستیگی چاونەترس کردنی: لەبری کشانەوە یان دابەزاندنی نرخ، نرخەکەی بەرزتریش کردەوە بەوەی کە داوای بڕێك بەرتیلی کرد. داواکردنی زیاتر، کەسەکەی تر دەخاتە حاڵەتی بەرگرییەوە، کاریگەریی دنەدەری سازش و گومان دەرەوێنێتەوە و لێوانلێو دەبێت لە بوێری.

پەیڕەوی ٢

لەناو پێخەفی مەرگدا لە ١٥٣٣، ڤاسیلی سێیەم، دوکی گەورەی مۆسکۆ و فەرمانڕەوای ڕوسیای نیمچە یەککگرتوو، کوڕە تەمەن سێ ساڵەکەی، ئیڤانی چوارەم، وەکو جێگرەوەی خۆی ڕاگەیاند. ئەو ژنە گەنجەکەی، هێلێنا، وەکو جێنشین دیاریکرد تا ئەو کاتەی کە ئیڤان زۆرینە بەدەست دێنێت و دەتوانێ خۆی بەتەنیا حوکم بکات. ئەریستۆکراسی، بەنهێنی دلخۆش بوون: بۆ ماوەی ساڵانێك دوکەکانی مۆسکۆ لە هەوڵی ئەوەدا بوون دەسەلاتیان بەسەر زەوی و زارەکانیاندا فراوان بکەن. بە مردنی ڤاسیلی،

میراتگرەکەی کە تەنیا سێ ساڵان بوو و ژنێکی گەنج بەرپرسی قەڵەمڕەوی دوک بوو، خانەدانەکان دەیانتووانی دەستکەوتەکانی دوکەکان پێچەوانە بکەنەوە، کۆنترۆڵی دەوڵەت بگرنە دەست و خانەوادەی شاهانە ڕیسوا بکەن.

هێلێنای گەنج کە لەم مەترسیانە بەئاگا بوو، ڕوویکردە هاوڕێی جێ متمانەی، میر ئیڤان ئۆبۆلێنسکی بۆئەوەی لە حوکمڕانییەکەیدا یارمەتی بدات. بەڵام پاش پێنج ساڵ لە جێنشینی، لەپڕێکدا مرد- لەلایەن ئەندامێکی خانەوادەی شویسکی کە مەترسیدارترین هۆزی خانەدانەکان بوون، ژەهرخوارد کرا. میرەکانی شویسکی کۆنترۆڵی حکومەتیان گرتەدەست و ئۆبۆلێنکسیان خستە زیندان کە لەوێ لە برسا مرد. لە تەمەنی هەشت ساڵیدا، ئیڤان ئێستا هەتیوێکی نەفرین ئامێز بوو و هەر ئەندامێکی خانەدانەکان بایەخی پێیدایە دەستبەجێ دەربەدەر دەکرا یان دەکوژرا.

بۆیە ئیڤان بەناو کۆشکەکەدا هات و چوو، تووڕە بوو، شەپرێو بوو و زۆرجار خۆی لە شویسکییەکان دەشاردەوە کە کاتێک دەیانبینی بە ڕەقی مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرد. لە هەندێ ڕۆژدا ئەوان بەدوایدا دەگەڕان و ڕۆبی شاهانەیان لەبەر دەکرد و گۆچانێکیان دەدایە دەست و لەسەر تەخت دایاندەنا- جۆرێك لە سروتی گاڵتەئامێز کەتیایدا ئەوان نمایشە شاهانەییەکانی ئەویان دەشێواند. پاشان ئەوان دەریاندەپەڕاند. ئێوارەیەکیان هەندێك لەوان میترۆپۆلیتان- سەرۆکی کەنیسەی ڕوسیا- یان بەناو کۆشکەکەدا ڕاوەدوونا و ئەو لە ژووری ئیڤان پەنای گرت. کوڕەکە بە ترس و لەرزەوە دەیڕوانی کاتێك شویسکییەکان هاتنە ژوورەوە، ئیهانەیان کرد و بێ بەزەییانە لە میترۆپۆلیتانەکەیاندا.

ئیڤان لە کۆشکدا یەك کێشەی هەبوو، خانەدانێك بەناوی ڤۆرۆنتسۆڤ کە دڵنەوایی و ئامۆژگاری دەکرد. لەگەڵ ئەوەشدا، ڕۆژێکیان لەکاتێکدا کە ڤۆرۆنتسۆڤ و تازەترین میترۆپۆلیتان لە کافتریای کۆشك مشتومڕیان بوو، ژمارەیەك لە شویسکییەکان خۆیانکرد بە ژووردا، و بە دڕاندنی ڕۆبەکەی، میترۆپۆلیتانەکەیان ئیهانە کرد. پاشان ڤۆرۆنتسۆڤیان لە مۆسکۆ دوور خستەوە.

بەدرێژایی هەموو ئەمە، ئیڤان بێدەنگیی خۆی پاراست. بەلای خانەدانەکانەوە، وەها دیار بوو کە پلانەکەیان کاریگەر بووە: پیاوە گەنجەکە ببووە گەمژەیەکی ملکەچ و ترساو. ئەوان ئێستا دەیانتوانی فەرامۆشی بکەن، تەنانەت بەتەنیای جێ بێڵن، بەڵام ئێوارەی ٢٩ی دیسەمبەری ١٥٤٣، ئیڤان کە ئێستا سیانزە ساڵان بوو، داوای لە میر شویسکی کرد بێتە ژوورەکەی. کاتێک میر گەیشت، ژوورەکە پڕ بوو لە پاسەوانانی کۆشك بوو. دواتر ئیڤانی گەنج پەنجەی بۆ ئاندرێی ڕاکێشا و فەرمانی بە پاسەوانەکاندا دەستگیری بکەن، بیکوژن و لاشەکەی فڕێ بدەنە بەر دەم سەگە گۆشتخۆرەکان. بەدرێژایی چەند ڕۆژی دواتر، ئیڤان هەموو هاوەڵە نزیکەکانی ئەندرێی بە گرتندا و دەربەدەری کردن. خانەدانەکان کە بە بوێریی لەپڕی ئەو تاسابوون، ئێستا لەبەرانبەر ئەم گەنجەدا ترسیان لێ نیشتبوو، (ئیڤانی خەمناک)ی ئاییندە کە پلانی دانا و پێنج ساڵ چاوەڕێ بوو تا ئەم کردارە بوێرانە و خێرایە جێبەجێی بکات کە دەسەڵاتی بۆ چەند دەیەیەکی داهاتوو زامن دەکرد.

لێکدانەوە

جیهان پڕە لەو خانەدانانە— ئەو پیاوانەی ڕقیان لێتە، ترسیان لە چاوچنۆکی تۆیە و بە ئیرەییەوە قەڵەمڕەوە بچووکبووەوەکانی خۆیان دەپارێزن. پێویستە تۆ دەسەڵاتی خۆت بونیاد بنێیت و ڕێز بەدەست بێنیت، بەڵام ئەو ساتەی کە خانەدانەکان هەست بە بوێری گەشەکردووی تۆ دەکەن، بۆ بەربەستکردنی تۆ هەنگاو دەنێن. بەو شێوەیەیە کە ئیڤان ڕووبەڕووی بارودۆخێکی وەها بووەوە: ئەو خۆی مات کرد، نە چاوچنۆکی پیشاندا نە نارەزایەتی. ئەو چاوەڕێ بوو، و وەختێك کاتەکە گەیشت، پاسەوانەکانی کۆشکی هێنایە بەرەی خۆی. پاسەوانەکان قینیان لە شویسکییە دڵڕەقەکان هەڵگرتبوو. هەر کە ئەوان بە پلانەکەی ئیڤان ڕازی بوون، بە خێرایی مار پێوەدانی خۆی دەستپێکرد، پەنجەی بۆ شویسکی ڕاکێشا و هیچ کاتێکی بۆ کاردانەوە بۆ نەرەخساند.

دانوستان لەگەڵ خانەدانێك بكە و ئیتر تۆ دەرفەتی بۆ دەڕەخسێنیت. سازشێکی بچوك دەبێتە پێگەیەك کە ئەو پێویستیەتی تا پارچەپارچەت بکات. هەنگاوێکی بوێرانەی لەپڕ، بەبێ مشتومڕ یان هۆشداری، ئەم پێگانە لەنێو دەبات و دەسەڵاتی تۆ بونیاد دەنێت. تۆ گوماندااران و کینە لە دڵان دەتۆقێنیت و بڕواپێبوونی زۆرێك لەوانە بەدەست دێنیت کە پێت سەرسامن و ئەوانە شکۆمەند دەکەیت کە بوێرانە هەنگاو دەنێن.

پەیڕەوی ژمارە ٣

لە ١٥١٤دا پیترۆ ئارێتینۆ وەکو خزمەتکارێکی خانەوادەی دەوڵەمەندی ڕۆم کاری دەکرد. ئەو وەکو نووسەر خەونی مەزنایەتی هەبوو، بۆئەوەی جیهان بە ناوەکەی گڕ بدات، بەڵام چۆن دەکرا هیوایەکی ناکام خەونێکی وەها بێنێتە دی؟

ئەو ساڵە پاپا لیۆی دەیەم وەفدێکی لە پاشای پورتوگالەوە پێگەیشت کە دیارییان پێبوو، لەوانەش فیلێکی گەورە کە لە سەروەختی سەردەمانی ئیمپریالییەوە یەکەمین دانە بوو. فیلەکەیان ڕازاندبووەوە و جێی سەرنج بوو. بەڵام سەرباری خۆشەویستی و چاودێری بۆی، فیلەکە کە ناوی (هانۆ) بوو بە سەختی نەخۆش کەوت. پاپا دکتۆرەکانی کۆ کردەو، بەڵام هیچ سەرکەوتوو نەبوون. فیلەکە مرد و پاپا ماتەمی گێڕا. بۆ دڵنەوایی خۆی، ئەو وێنەکێشی مەزن ڕافایلی بانگ و فەرمانی پێدا تابلۆیەکی گەورەی هانۆ لەسەر گۆڕی ئاژەڵەکە دروست بکات و لێی بنووسێت "ئەوەی سروشت بردی، ڕافایل بە هونەرەکەی گەڕاندیەوە".

بەدرێژایی چەند ڕۆژی دواتر، نامیلکەیەك لەسەرانسەری ڕۆم بڵاو کرایەوە کە ببووە مایەی پێکەنین و شادی. نامیلکەکە کە ناوی "دوایین و وەسێت و گەواهی هانۆی فیل" تیایدا هاتبوو " بۆ میراتگری من کاردینال سانتاکرۆس، من ئەژنۆکانم دادەم، بۆئەوەی ئەو بتوانێت لاسایی چۆکدادانم بکاتەوە...بۆ کاردینالی میراتگرم سانتی کواترۆ، من شەویلگەکانمی دەدەمێ، بۆئەوەی بتوانێ دەستوبردتر هەموو دەرامەتەکانی مەسیح

قوت بدات...بۆ کاردینال مێدیسی میراتگرم، من گوێچکەکانمی دەدەمێ بۆئەوەی بتوانێت گوێبیستی کردارەکانی هەمووان بێت...". بۆ کاردینالێ گراسی کە ناوبانگی بۆ زێدە کرداری سێکسی هەبوو، فیلەکە بەشە زێدە گەورە گونجاوەکەی لاشەی خۆی پێ سپاردووە.

ناملیکە نەناسراوەکە بەهەمووان گەیشت و کەسێکی گەورە لە ڕۆم نەما پێی نەگات، تەنانەت پاپاش. بۆ هەریەکشیان خاڵە لاوازەکەی دەکردە ئامانج. ناملیکەکە بە دێڕە شیعرێك کۆتایی دەهات "ئەوە بزانە ئارێتینۆ هاورێتە/ چونکە ئەو وەکو دوژمن خراپ دەبێت. تەنیا وشەکانی دەتوانێ هیوای بەرز بروخێنێت/ بۆیە خودایە هەمووان لە زمانی ئەو بپارێزە".

لیکدانەوە

بە ناملیکەیەکی کورت، ئارێتینۆ، کوڕە پێڵاوسازێکی هەژار و خۆیشی خزمەتکار، ناوبانگی بۆ خۆی پەیدا کرد. هەمووان لە ڕۆم کەوتنە پەلە پەل بۆئەوەی بزانن ئەو گەنجە ئازایە کێیە. تەنانەت خودی پاپا، دڵخۆش بوو بە بوێرییەکەی، بەدوایدا گەڕا و سەرەنجام کارێکی لە خزمەتگوازیی پاپادا پێبەخشی. سەرەنجام وەکو "نەفرینی میرەکان" ناسرا و زمانە زیرەکەی بووە مایەی پەیداکردنی ڕێز و ترسی گەورەکان هەر لە پاشای فەرەنساوە تا ئیمپراتۆری هابسبورگ.

ستراتیژی ئارێتینۆ سادەیە: کاتێك تۆ ئەوەندەی داڤید بچوك و شاراوەیت، دەبێ گۆلیاسێك بدۆزیتەوە بۆ هێرشکردن. چەندەی ئامانجەکەت گەورە بێت ئەوەندە سەرنجی زیاتر بەکێش دەکەیت. چەندەی هێرشەکەت بوێرانە بێت، ئەوەندە زۆرتر لەناو حەشاماتدا دەردەکەویت و ئەوەندە زۆرتر سەرسامی بەدەست دێنێت. کۆمەڵگە پڕە لەوانەی بیر بوێرانە دەکەنەوە بەڵام جورئەتی چاپکردن و برەوپێدانیان نییە. ئەوەی خەڵك هەستی پێدەکات تۆ بەرجەستەی کە-گوزارشتی هەستە هاوبەشەکان هەمیشە بەهێزە. سۆراخی بەرجەستەترین ئامانج بکە و فیشەکی بوێریتی پێوەنێ. جیهان خۆشی

لە نمایشەکە دەبینێت و بە شکۆ و دەسەڵاتەوە ڕێز لە کەسە شاراوەکە دەنێت- کە تۆیت.

کلیلی دەسەڵات

زۆربەمان ترسنۆکین. ئێمە دەمانەوێ خۆمان لە تەنگژە و ململانێ لابدەین و دەمانەوێ هەمووان کەیفیان پێمان بێت. لەوانەیە ئێمە لە کردارێکی بوێرانە ڕابمێنین بەڵام بە دەگمەن دەیهێنینە ژیانەوە. ئێمە لە لێکەوتەکان دەتۆقین، لەوە دەترسین کە دەبێ ئەوانیتر بیرکردنەوەیان لەبارەی ئێمەوە چۆن بێت، لەو نەیارێتییە دەترسین کە هەڵیدەگیرسێنین ئەگەر جورئەت بکەین بچینە ئەودیو شوێنی ئاسایی خۆمان.

هەرچەندە لەوانەیە ترسنۆکی خۆمان وەکو نیگەرانی بۆ ئەوانیتر، ئارەزوویەك بۆ ئازارنەدانی ئەوان ڕووپۆش بکەین، لە ڕاستیدا پێچەوانەکەی وایە- ئێمە لە ڕاستیدا بەخۆوە قاڵین، لەبارەی خۆمان و ئەمەی کە ئەوانیتر چۆن دەمانبینن، نیگەرانین. کەچی ئازایەتی، ئاراستەکراوی دەرەوەیە و زۆرجار وا لەخەڵکی دەکات هەست بە ئاسودەییەکی زیاتر بکەن، چونکە ئەمە کەمتر خۆئاگایانەیە و کەمتر کپ کراوە.

دەشێ ئەمە بەشێوەیەکی ڕوونتر لە فریودانردا ببینرێت. هەموو فریودەرە گەورەکان لە ڕێگەی چەقاوەسووییەوە سەرکەوتوو دەبن. بوێریی کازانۆڤا لە نزیکبوونەوەی بوێرانە لەو ژنەی ئارەزووی دەکرد یان لە قسەی لوس بۆ مەرایی بۆکردنی بەدەرنەخرا، ئەوە توانای بوو بۆ خۆ بەدەستەوەدانی بەشێوەیەکی تەواوەتی و بۆئەوەی وایلێبکات بروای وابێت هەموو شتێکی بۆ دەکات، تەنانەت ژیانیشی دەخاتە مەترسییەوە کە لە ڕاستیشدا هەندێ جار هەر ئەمەی دەکرد. ئەو ژنەی کە ئەم هەموو سەرنج و هۆشی لەسەر بوو، تێگەیشت لەوەی ئەم هیچ شتێکی لێ نابڕێت. ئەمە یەکجار زۆر لە گفت و لفتی شیرین بزوێنەرتر بوو. لە هیچ ساتێك لە ساتەکانی بەکێشکردندا ئەو ڕاڕایی یان گومانی پیشان نەدەدا، چونکە قەت هەستی پێنەدەکرد.

بەشێك لە سیحری بەکێشبوون ئەوەیە کە وامانلێدەکات هەست بکەین بەشێوەیەکی کاتی لە دەرەوەی خۆمان و ئەو گومانە ناوبەناوانەی دێنە ناو ژیانمانەوە، تەوق دراوین. ئەو ساتەی کە فریودەر ڕارا دەبێت، سیحرەکە دەشکێت، چونکە ئێمە لە پرۆسەکە، لە هەوڵی بەمەبەستیان بۆ بەکێشکردنمان، لە خودئاگاییان بەئاگا دەبین. بوێری هۆشمان بەرەو دەرەوە ئاراستە دەکات و وەهمەکە بەزیندوویی دەهێڵێتەوە. ئەمە قەت نامۆیی یان شەرمەزاری بەرهەم ناهێنێت. بۆیە کاتێکیش ئێمە بوێر ستایش دەکەین و حەز دەکەین لێیەوە نزیك بین، لەبەر ئەوەیە کە بڕوابەخۆبوونیان کارمان تێدەکات و بەرەو دەرەوەی قەڵەمڕەوی ناوەکیبوون و تێڕامانمان بەکێشمان دەکات.

خەڵکێکی کەم بە ئازایەتی لەدایك دەبن. تەنانەت ناپۆلیۆن دەبووایە خووی شەڕگە پەیدا بکات کە دەیزانی لەوێ مەسەلەکە ژیان و مەرگ بوو. لە ژینگەیەکی کۆمەڵایەتیدا ئەو دەست و پێ سپی و ترسنۆك بوو، بەڵام بەسەر ئەمەدا زاڵ بوو و لەهەموو بەشێکی ژیاندا پراوەی بوێری کرد چونکە دەسەڵاتێکی بێ وێنەی تیادا دەبینی، ئەمەی کە چۆن ئەمە بەمانای وشە مرۆڤ گەورە دەکات (ئەگەرچی کەسێکی وەك ناپۆلیۆن لە ڕاستیدا بەشێوەیەکی بەرچاو لە قەد و قیافەدا بچوك بوو).

پێویستە تۆ پراوەی بوێری بکەیت و پەرەی پێبدەیت. تۆ زۆرجار کەڵك لەمەدا دەبینیتەوە. باشترین شوێنیش بۆ دەستپێکردن زۆرجار جیهانی ناسکی دانوستانە، بەتایبەت ئەو مشتومڕانەی تیایاندا داوات لێدەکرێت نرخی خۆت دابنێیت. چەند جار هەبووە بەوەی داوای کەممان کردووە خۆمان بچوك کردۆتەوە. کاتێك کریستۆفەر کۆلەمبەس پێشنیاری ئەوەی کرد دەرباری ئیسپانیا دارایی گەشتە دەریاییەکەی بۆ ئەمریکاکان دابین بکات، ئەو بەهەمان شێوە داواکارییەکی بوێرانەی شێتانەی خستەڕوو لەمەڕ ئەوەی کە پێی بوترێت "ئەدمیراڵی مەزنی ئۆقیانوس". دەربار ڕازی بوو. ئەو نرخەی دانا، ئەو نرخەش بوو کە وەریگرت– ئەو داوای کرد بە ڕێزەو مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت، بۆیە ئەوەی لەگەڵ کرا. هێنری کیسینجەریش دەیزانی لە دانوستاندا، داواکارییە

بوێرەکان باشتر کاردەکەن بە بەراورد بە سازشە پارچە پارچەکان و هەوڵدان بۆ رێککەوتنە هاوبەشەکان لەگەڵ ئەویتردا. بەهای خۆت بە بەرزی دابنێ، و پاشان بەو شێوەیەی کۆنت لوستیگ کردی، بەرزتری بکەرەوە.

لەوە تێبگە کە: ئەگەر ئازایەتی سروشتی نەبێت، ترسنۆکیش سروشتی نییە. ئەمە خوویەکی بەدەستهێنراوە، لە ئارەزووی خۆلادان لە ململانێ وەرگیراوە. ئەگەر ترسنۆکی دەستی بەسەردا گرتوویت، ئەوا ڕیشەکێشی بکە. ترسەکانی تۆ لە لێکەوتەکانی کرداری ئازایانە زۆر لە واقیعەوە دوورن و لە ڕاستیدا لێکەوتەکانی ترسنۆکی زۆر خراپترن. بەهای تۆ نزم دەبێتەوە و تۆ سوڕێکی خۆ قەناعەتهێن دروست دەکەیت. بیرت بێت: ئەو کێشانەی بەهۆی هەنگاوی بوێرانە دروست دەبن دەشێ بە جورئەتی زۆرتر و گەورەتر ڕووپۆش بکرێن، تەنانەت چارەسەر بکرێن.

وێنە: شێر و کەروێشک. شێر هیچ کەلێنێك لەسەر ڕێگاکەی دروست ناکات- جوڵەکانی زۆر خێران، شەویلگەکانی زۆر خێرا و بەهێزن. کەروێشکی ترساو هەموو شتێك دەکات بۆئەوەی لە مەترسییەکە ڕابکات. بەڵام لە پەلە پەلییەکەیدا بۆ کشانەوە و ڕاکردن، دەکەوێتە ناو تەڵەوە، دەکەوێتە بەر شەویلگەکانی دوژمنەوە.

دەسەڵات: بەدڵنیاییەوە من پێم وایە وا باشترە ڕەمەکی بیت نەك وریا، چونکە بەخت ئەوەیە، ئەگەر بتەوێ بەسەریدا زاڵ بیت، ژن بە هێز بگریت و دەشێ وەها ببینرێت کە ئەو خۆی بۆ کەسی بوێر بۆ کۆنترۆڵکردن دەدات بە دەستەوە نەك بۆ ئەوانەی بە ساردییەوە دێنە پێش. بۆیە، وەکو ژن، ئەو هەمیشە هاوڕێی گەنجە، چونکە ئەوان حەزەریان کەمترە، توندترن و بە بوێرییەکی زۆرەوە کۆنترۆڵی دەکەن.

(نیکۆلۆ ماکیاڤیللی، ١٤٦٩-١٥٢٧)

پێچەوانەبوونەوە

نابێ بوێری قەت ستراتیژێك بێت لەپشت هەموو کردارەکانتەوە. ئەمە ئامرازێکی تاکتیکییە، بۆئەوەی لە ساتی ڕاستدا بەکار بهێنرێت. لەپێشدا پلان دابنێ و بیر بکەرەوە

و دوایین پێکهاتە بکە بە جوڵەیەکی بوێرانە کە سەرکەوتنت بۆ دەستەبەر دەکات. بە دەربڕینێکی تر، لەبەرئەوەی بوێری کاردانەیەوەیەکە فێری دەبیت، بەهەمان شێوە کاردانەوەیەکە کە تۆ بە ئیرادەوە فێری دەبیت کۆنترۆڵی بکەیت و بەکاری بهێنێت. ئەگەر تەنیا بە چەکی بوێرییەوە بە ژیاندا ڕێ بکەیت، تاقەتبەر و بەهەمان شێوە کوشندەش دەبێت. تۆ هەستی زۆر کەس بریندار دەکەیت، بەو شێوەیەی کە لەلایەن ئەوانەوە سەلمێنراوە کە کە ناتوانن کۆنترۆڵی بوێرییان بکەن. کەسێکی لەو جۆرە لۆلا مۆنتێز بوو کە بوێرییەکەی سەرکەوتنی بۆ دەستەبەر کرد و بووەهۆی بەکیشکردنی پاشای باڤاریا. بەڵام لەبەرئەوەی ئەو قەت نەیدەتوانی بوێرییەکەی جڵەو بکات، بەهەمان شێوە بووەهۆی کەوتنی- لە باڤاریا، لە ئینگلتەرە، لە هەر کوێیەك کە ڕووی تێدەکرد. ئەمە سنووری نێوان ئازایەتی و ڕواڵەتی دڵڕەقێتی، تەنانەت شێتی بڕی. ئیڤانی خەمناك هەمان چارەنووسی تووش بوو: کاتێك هێزی بوێری سەرکەوتنی بۆ مسۆگەر کرد، دەستی پێوە گرت، تا ئەو جێیەی کە بووە ڕێسایەکی توندوتیژیی و سادیزم لە ژیاندا. ئەو توانای جیاکردنەوەی کاتی بوێری و کاتی سلکردنەوەی لەدەستدا.

ترسنۆکی شوێنی لە قەڵەمڕەوی دەسەڵاتدا نییە، لەگەڵ ئەوەشدا تۆ زۆرجار کەڵك لەوە وەردەگریت کە دایپۆشیت. بێگومان لەو ساتەوەختەدا، ئەمە چیتر ترسنۆکی نییە بەڵکو چەکێکی کاریگەرە: تۆ بە نمایشی شەرمنێتی، خەڵکی بەلاڕێدا دەبەیت، چەنێکیش باشتر دەبێ کەدواتر هێرشیشیان بکەیتە سەر.

یاسای ژمارە ٢٩

بەدرێژایی ڕێگاکە تا کۆتایی، پلان دابنێ

جوکە

کۆتاییەکە هەموو شتێکە. بەدرێژایی ڕێگاکە پلان دابنێ، هەموو تەگەرەیەک و لێکەوتەیەکی مومکین و گۆڕانێکی چارەنووس کە لەوانەیە کۆششی سەختت پێچەوانە بکاتەوە و شکۆ بداتە ئەوانیتر، لەبەرچاو بگرە. بە دانانی پلان بەدرێژایی ڕێگاکە، تۆ کارتێکراو نابیت بە باروبۆخەکان و دەزانیت چ کاتێک بوەستیت. بە هێمنی چارەنووست ئاراستە بکە و یارمەتیدەر بە لە بڕیاردان لە چارەنوس لە ڕێگەی بیرکردنەوەی لەپێشدا.

سەرپێچی لە یاساکە

لە ١٥١٠دا، کەشتییەک لە دوورگەی هیسپانیۆلا (ئێستا هایتی و کۆماری دۆمینیکانە) بەرەو ڤەنزوێلا کەوتە ڕێ کە لەوێ کۆلۆنییەکی گەمارۆدراوی ئیسپانی ڕزگار دەکرد. چەند مایلێک لە دەرەوەی بەندەرەکە، خۆحەشاردەرێک لە دۆلابی پیتاکەکە دەرپەڕییە دەرەوە: ڤاسکۆ نونێز دی بالبوا، ئیسپانییەکی خانەدان کە لەگەڕان بەدوای ئالتوندا هاتبووە ناو (جیهانی نوێ) بەڵام کەوتبووە ناو قەرز و قۆڵ و لە ڕێگەی خۆحەشاردان لەناو دۆلابدا لە قەرزدەرەکانی ڕایکردبوو.

بالبوا ئەوەتەی کۆلەمبەس لە گەشتە دەریاییەکانیەوە بە حەکایەتی ناوازە لەبارەی مەملەکەتێکی نەدۆزراوەش بەناوی (ئێل دۆرادۆ)، گەڕابووەوە بۆ ئیسپانیا، فرچکی بە ئاڵتونەوە گرتبوو. بالبوا یەکێك بوو لە یەکەمین سەرکێشەکان کە لە سەرزەمینی کۆلەمبەس بەدوای ئاڵتوندا بگەڕێت و هەر لەسەرەتاوە بڕیاریدابوو یەکێك بێت لەوانەی لە ڕێگەی بوێری چرووپڕ و تەرکیزخستنەسەر، دەیدۆزێتەوە. ئێستا کە ئەو لە قەرزدەرەکانی ئازاد بوو، هیچ شتێکە نەیدەوەستاند.

بەداخەوە، خاوەنی کەشتییەکە، دادوەرێکی دەوڵەمەند بەناوی فرانسیسکۆ فێرناندێز دی ئێنسیسۆ تووڕە بوو کاتێك بۆیان باسی خۆحەشاردەرەکە کرد و فەرمانیدا بالبوا لەیەکەمین دوورگە کە ئەوان پێی دەگەن جێ بهێڵرێت. کەچی، پێش ئەوەی بە هەر دوورگەیەك بگەن، ئێنسیسۆ هەواڵی ئەوەی پێگەیشت کە ئەو کۆلۆنییەی قەرار بوو ئەو ڕزگاری بکات، چۆڵ بووە. ئەمە شانسی بالبوا بوو. ئەو باسی گەشتە دەریاییەکانی پێشووی بۆ دەریاوانەکان کرد بۆ پاناما و لەبارەی ئەو دەنگۆیانەی کە ئەو لەبارەی ئاڵتونەوە لە ناوچەکە گوێبیستی ببوو. دەریاوانە بەجۆش هاتووەکان قەناعەتیان لای ئێنسیسۆ دروستکرد کە دەستبەرداری بالبوا ببێت و کۆلۆنییەك لە پاناما بونیاد بنێت. پاش چەند هەفتەیەك کۆلۆنییە تازەکەیان ناونا "دارین".

یەکەمین حاکمی دارین ئێنسیسۆ بوو، بەڵام بالبوا پیاوێك نەبوو واز لەوانیتر بێنێت دەستپێشخەرییەکەی بدزن. ئەو هەڵمەتێکی لەناو دەریاوانانددا لەدژی ئێنسیسۆ خستەگەڕ کە بۆ دواجار ڕوونیان کردەوە کە ئەوان ئەویان وەکو حاکم پێ باشترە. ئێنسیسۆ لە ترسی ژیانی خۆی ڕایکرد بۆ ئیسپانیا. پاش چەند مانگێك، کاتێك نوێنەرێکی تەختی ئیسپانیا گەیشت بۆ بونیادنانی خۆی وەکو حاکمی ڕەسمی دارین، ڕەت کرایەوە. لەگەشتی گەڕانەوەیدا بۆ ئیسپانیا، ئەم پیاوە خنکا. خنکانەکە ڕێکەوت بوو، بەڵام لەژێر یاسای ئیسپانیدا، بالبوا حاکمی کوشتبوو و پێگەکەی زەوتکردبوو. بوێریی بالبوا پێشتر ئەویان لە زیان قوتار کردبوو، بەڵام ئێستا هیواکانی ساما و شکۆ لەنێو چووبوون. بۆئەوەی خۆی بە خاوەنی ئێل دۆرادۆ بزانێت کاتێك دەیدۆزێتەوە،

پێویستی به ڕەزامەندی پاشای ئیسپانیا هەبوو- کە، وەکو یاساشکێنێك، قەت وەرینەدەگرت. تەنیا یەك چارەسەر هەبوو. هیندییەکانی پاناما باسی ئۆقیانووسێکی گەورەیان لە لایەکەی تری شریتی ئەمریکای ناوەڕاست بۆ بالبوا کردبوو و وتبوویان بە سەفەرکردن بەرەو باشوور لە ڕێگەی ئەم کەنارەی خۆرئاواوە، دەگاتە سەرزەمینێکی بێ وێنەی ئاڵتون، کە بەناوێك ناودێر دەکرا ئەو وەکو "بیرو" هاتبووە بەر گوێی. بالبوا بڕیاریدا لە جەنگەڵە نادڵنیاکانی پاناما بپەڕێتەوە و ببێتە یەکەمین ئەورووپی کە پێ دەنێتە ناو ئەم ئۆقیانووسە نوێیە. لەوێوە ئەو بەرەو ئێل دۆرادۆ ڕێی دەکرد. ئەگەر ئەو ئەمەی بە لەبری ئیسپانیا ئەنجام بدایە، ئەو سوپاسگوزاریی هەمیشەیی پاشای بەدەست دەهێنا و لێخۆشبوونی مسۆگەر دەکرد- بەڵام دەبووایە بەر لەوەی دەسەڵاتدارانی ئیسپانی دەستگیری بکەن، هەنگاوی بنایە.

پاشان، لە ١٥١٣دا بالبوا بە ١٩٠ سەربازەوە کەوتە ڕێ. لەنیوەی ڕێگەدا لەمبەر بۆ ئەوبەری شریتەکە (کە لەوێدا نەوەد مایلێك پان بوو)، تەنیا شەست سەرباز مانەوە، زۆرێکیان کەوتنە ناو هەلومەرجێکی سەختەوە- مێرووی خوێنمژ، شەستەباران، تا. دواجار، لەسەر شاخێکەوە، بالبوا بوو بە یەکەمین ئەورووپی کە نیگانی بخاتە سەر ئۆقیانووسی هێمن. چەند ڕۆژێك دواتر ئەو بە کەشتییە زرێ پۆشەکەیەوە کە لافیتەی (کاستیل)ی پێوە بوو و بەناوی تاجی ئیسپانیاوە بانگەشەی خاوەندارێتی هەموو دەریاکان، وشکانییەکان و دوورگەکانی دەکرد، بەناو ئاوەکاندا کەوتەڕێ.

هیندییەکان لە ناوچەکە بە ئاڵتون، خشڵ و مرواریی گرانبەها پێشوازییان لە بالبوا کرد کە پێشتر نموونەی ئەویان نەبینیبوو. کاتێك پرسیاری کرد ئاخۆ ئەم شتانە لەکوێوە دێن، هیندییەکان پەنجەیان بە ئاراستەی باشوور، واتە بۆ زەوی (ئینکا)یەکان ڕاکێشا. بەڵام بالبوا و تەنیا ژمارەیەکی کەمی سەربازەکان مابوون. بۆ ساتێك، ئەو بڕیاریدا دەبێ بگەڕێتەوە بۆ دارین، خشڵەکان و ئاڵتونەکان وەك نیشانەیەکی ئیرادەی پاك بنێرێت و داوای سوپایەکی گەورە بکات بۆ کۆمەك کردنی تا (ئێل دۆرادۆ) بگرێت.

کاتێك لەبارەی پەڕینەوەی بوێرانەی بالبوا بۆ خاکە شریتییەکە، دۆزینەوەی ئۆقیانووسی خۆرئاوا و پلانی گرتنی ئێل دۆرادۆ هەواڵ گەیشتە ئیسپانیا، تاوانباری پێشوو بوو بە پاڵەوان. ئەو دەستبەجێ بە حاکمی خاکە نوێکە ڕاگەیەنرا. بەڵام پێش ئەوەی پاشا و شاژن هەواڵی دۆزینەوەکەیان پێ بگات، هەنوکە دە دوانزە کەشتییان لە ژێر فەرمانڕەوایی پیاوێك بەناوی پێدرۆ ئاریاس داڤیلا (پێدراریاس) ڕەوانە کردبوو و فەرمانی ئەوەی پێبوو کە بالبوا دەستگیر بکات و دەست بەسەر کۆلۆنییەکەدا بگرێت. بەهاتنی ئەو کاتەی کە پێدراریاس گەیشتە پاناما، بۆی دەرکەوتبوو کە بالبوا لێخۆشبوونی بۆ دەرکراوە و ئەم لە حاکمێتی شوێنەکەدا لەگەڵ یاساشکێنی پێشوودا هاوبەشە.

بەهەمان شێوە، بالبوا هەستی بەتارەحەتی کرد. ئاڵتون خەونی ئەو بوو، ئێل دۆرادۆ تاکە ئاواتی بوو. لە گەڕان بەدوای ئامانجەکەیدا، ئەو چەند جارێك خەریك بوو بمرێت و هاوبەشی پێکردنی سامان و شکۆ لەگەڵ تازەهاتوویەکدا قابیلی قبوڵ نییە. ئەو بەهەمان شێوە بەزوویی بۆی دەرکەوت کە پێدراریاس ئیرەیی هەیە، کابرایەکی عەبوسە و بەهەمان شێوە ئەویش بە بارودۆخەکە دڵخۆش نییە. جارێکی تر، تاکە چارەسەری بالبوا ئەوە بوو دەستپێشخەرییەکە قۆرخ بکات بەوەی پێشنیار بکات بە سوپایەکی گەورەترەوە لە جەنگەڵەکە بپەڕێتەوە و کەرەستە و ئامرازی بونیادنانی کەشتی بگوازێتەوە. هەر کە دەگەیشتە کەناری ئۆقیانوسی ئارام، ڕەوە کەشتییەکی دروست دەکرد کە بەهۆیەوە (ئینکا)ی دەگرت. جێی سەرسوڕمان بوو کە پێدراریاس بە پلانەکە ڕازی بوو– لەوانەیە هەستی بەوە کردبێت کە پلانەکە قەت سەر ناگرێت. سەدان کەس لەم ڕێکردنەی دووەم بەناو جەنگەڵدا مردن و ئەو دارەی گواستنیانەوە لەبەر شەستە باراندا ڕزین. بالبوا، وەکو پێشوو، ڕووخا– هیچ دەسەڵاتێکی جیهان نەیدەتوانی پلانەکەی بەربەست بکات– و لەگەڵ گەیشتنیدا بە کەناری ئۆقیانووسی هێمن دەستیکرد بە کەرتکردنی درەختەکان بۆ تەختەی نوێ. بەڵام ئەو کەسانەی لەبەردەستی مابوونەوە زۆر کەم و زۆریش لاواز بوون بۆ هێرشبردن و جارێکی تر بالبوا گەڕایەوە دارین.

پێدراریاس لە هەر حاڵەتێکدابێ بانگهێشتی بالبوای کرد بگەڕێتەوە بۆ گفتوگۆ لەسەر پلانێکی نوێ و لە دەوروبەری ئۆردوگایەکەدا، دۆزەرەوەکە چاوی بە فرانسیسکۆ پیزارێۆ کەوت، هاورێیەکی کۆن کە لەیەکەمین پەرینەوەیدا بۆ شریتەکە لەگەڵیدا بوو. بەڵام ئەمەیان تەڵە بوو: پیزارۆ کە ڕێبەرایەتی سەد سەربازی دەکرد، دەورەی هاوڕێ کۆنەکەیدا و دەستگیری کرد و گەڕاندیەوە بۆ پێدراریاس کە ئەمیش بە تۆمەتی یاخیبوون دادگایی کرد. پاش چەند ڕۆژێك سەری بالبوا ەگەڵ هی جێ متمانەترین شوێنکەوتووانی خرایە ناو سەبەتەیەك. ساڵانێك دواتر، پیزارۆ خۆی گەیشتە پیرۆ و کردارەکانی بالبوا بیر چوونەوە.

لێکدانەوە

زۆربەی خەڵکی بەدڵ نەك بە ئەقڵ حوکم دەکەن. پلانەکانیان تەمومژاوییە و کاتێك دەگەنە بەربەست چارەیەکی ڕەمەکی بۆ دادەتاشن. بەڵام ئەم ڕێگەچارانە تەنیا دەتگەیەننە قەیرانێکی تر و قەت بەدیل نین بۆ بیرکردنەوەی چەند هەنگاوێك لەپێشدا و پلاندانان تا کۆتایی.

بالبوا خەونی بە شکۆ و سامان و پلانێکی تەمومژاوی بۆ گەیشتن پێی، دەبینی. لەگەڵ ئەوەشدا کردارە بوێرانەکەی و دۆزینەوەی ئۆقیانووسی هێمن تا ڕادەیەکی زۆر لەبیر کران، چونکە ئەو پابەند بوو بە شتێك لە جیهانی دەسەڵاتدا کە گوناهێك بوو: ئەو تا بەشێکی ڕێگاکە ڕۆیشت، دەرگاکەی بۆ ئەوانیتر بە ئاوەڵایی هێشتەوە تا زاڵ بن. کەسێکی دەسەڵاتداری ڕاستەقینە دووربینی ئەوەی دەبوو مەترسییەکان لە دوورەوە ببینێت- ئەو ڕکابەرانەی کە دەیانەوێ پشکیان لە وڵاتگیرییەکەدا هەبێت، ئەو سیسارکە کەچەڵانەی کە هەر گوێبیستی وشەی ئاڵتون بن پەیدا دەبن. دەبووایە باڵبوا زانیارییەکەی لەمەڕ (ئینکا) لای خۆی بهێشتایەتەوە تا ئەو کاتەی کە پیرۆی دەگرت. تەنیا ئەو کاتە سامانەکەی، و سەری سەلامەت دەبوون. هەر کە پێدراریاس گەیشتە شوێنەکە، کەسی دەسەڵاتدار و دووربین پیلانی کوشتن یان دەستگیرکردنی دادەنا و

بەسەر ئەو سوپایەدا زاڵ دەبوو کە ئەو لەگەڵ خۆیدا مێنابووی بۆ گرتنی پیزۆ. بەڵام بالبوا لەو ساتەدا گیر ببوو و هەمیشە هەستیانە پەرچەرکرداری پیشان دەدا و قەت لەپێشدا بیری نەدەکردەوە.

چ کەلکی هەیە گەورەترین خەونت لە جیهاندا هەبێت ئەگەر ئەوانیتر بەر و شکۆکەی بچننەوە؟ قەت لەسەر خەونێکی تەمومژاوی بێسنوور سەرت دامەنێ- تاکو کۆتاییەکە پلان دابنێ.

پەیڕەوی لە یاساکە

لە ١٨٦٢دا سەرۆکی پروسی، ئۆتۆ فۆن بیسمارک ڕووپێوییەکی گۆڕەپانی دەسەڵاتی ئەوروپی کرد. یاریزانە سەرەکییەکان ئینگلیز، فەرەنسا و نەمسا بوون. پروسیا خۆی یەکێك بوو لەو چەند دەوڵەتەی کە لە هاوپەیمانییەکی شلۆقدا بوون لەگەڵ فیدراسیۆنی ئەڵمانیدا. نەمسا، ئەندامی زاڵی فیدراسیۆنەکە، جەختی لەوە کردەوە کە دەوڵەتانی تری ئەڵمانی بە لاوازی بمێننەوە، دابەشبوو و ملکەچ بن. بیسمارك بڕوای وابوو پروسیا چارەنووسی وایە بۆ شتێکی گەورەتر لە ملکەچی بۆ نەمسا بچێت.

بەو شێوەیە بیسمارك یاری کرد. یەکەمین هەنگاوی بۆ هەڵایساندنی جەنگ لەگەڵ دانیمارکی نزمدا، بۆئەوەی زەوییەکانی پێشووی پروسیا (شلێوسگ-هۆلستێن) بگەڕێنێتەوە. ئەو دەیزانی سەرەتاتکێیەکانی پروسیا بۆ سەربەخۆیی، دەبێتە هۆی نیگەرانیی فەرەنسا و ئینگلتەرە، بۆیە نەمسای خستە ناو لیستەوە بۆ جەنگ، بانگەشەی ئەوەی کرد کە گەڕاندنەوەی زەوییەکانی پروسیا لە قازانجی ئەوانە. لەماوەی چەند مانگێکدا، پاش ئەوەی بڕیاری جەنگ درا، بیسمارك داوای ئەوەی کرد زەوییە تازە گیراوەکان بکرێنە بەشێك لە پروسیا. بێگومان نەمساوییەکان توڕە بوون، بەڵام ئەوان سازشیان کرد: یەکەم، ئەوان ڕازی بوون بەوەی خاکی (شلێوسیگ) بدەنە پروسییەکان و ساڵێك دواتر (هۆلستێن)یان پێ فرۆشتن. جیهان پەیتا پەیتا ئەوەی بەدی دەکرد کە نەمسا لاواز دەبێت و پروسیا لە گەورەبووندایە.

هەنگاوی دواتری بیسمارك، بوێرانەترین بوو: لە ١٨٦٦دا ئەو قەناعەتی بە پاشا هێنا لەدژی خودی نەمسا بچێتە جەنگەوە. ژنی پاشا ویلیام، کوڕە جێنشینەکەی، دژی ئەم جەنگە بوون. بەڵام بیسمارکی چاونەترس، سەرکەوتوو بوو لەوەی جەنگەکە بسەپێنێت و سوپای باڵای پروسیا لە شەڕێکی سەختی کورتخایەنی حەوت هەفتەییدا شکستیان بە نەمساوییەکان هێنا. پاشان پاشا و ژەنەراڵە پروسییەکان ویستیان بەرەو ڤییەنا بجوڵێن و چەندەی دەکرێ زەوی لەژێر دەستی نەمسا دەربێنن. بەڵام بیسمارك ئەوانی وەستاند- ئێستا ئەو خۆی وەکو لایەنێکی ئاشتی دەخستەڕوو. ئەنجامەکە ئەوە بوو کە توانی بگاتە پەیماننامەیەك لەگەڵ نەمرسادا کە ئۆتۆنۆمی سەراپاگیری دایە دەوڵەتانی ئەڵمانیا. بیسمارك ئێستا دەیتوانی پروسیا وەکو هێزی باڵادەست لە ئەڵمانیادا و وەکو سەرۆکی کۆنفیدراسیۆنی ئەڵمانیی باکوور بخاتەڕوو کە تازە پێکهاتبوو.

فەرەنسییەکان و ئینگلیزەکان لێرەوە بیسمارکیان بەراورد کرد بە ئاتیلای (هەن) و ترسی ئەوەیان لێنیشت کە ئەو پلانی بۆ هەموو ئەوروپا هەبێت. هەر کە ڕێگەی وڵاتگیری بگرتایەتەبەر، کەس نەیدەزانی لە کوێ دەوەستێت. لە ڕاستیشدا، سێ ساڵ دواتر بیسمارك جەنگێکی لەگەڵ فەرەنسا دەوروژاند. یەکەم جار، ئەو وەها دەرکەوت کە مۆڵەت دەدا تا فەرەنسا بلکێنرێت بە بەلجیکاوە، پاشان لە دوا ساتدا بیری گۆڕا. بە یاریکردنی گەمەی مشك و پشیلە، ئیمپراتۆری فەرەنسی، ناپۆلیۆنی سێیەمی تووڕە کرد و پاشای خۆی لەدژی فەرەنسییەکان ورووژاند. جێی سەرسوڕمان بوو کە لە ١٨٧٠ جەنگ هەڵایسا. فیدراسیۆنی تازە دروستبووی ئەڵمانیا بەشێوەیەکی تامەزرۆیانە چووەپاڵ جەنگ دژی فەرەنسا و جارێکی تر ماکینەی سوپای پروسی و هاوپەیمانەکانی سوپای دوژمنیان لەماوەی چەند مانگێکدا تێکشکاند. هەرچەندە بیسمارك دژی گرتنی هەر زەوییەکی فەرەنسا بوو، ژەنەراڵەکان قەناعەتیان پێهێنا کە خاکی ئالسایس لۆرێن ببێتە بەشێك لە فیدراسیۆنەکە.

ئێستا هەموو ئەوروپا ترسی لە هەنگاوی دواتری دێوەزمە پروسییەکە بوو کە لەلایەن بیسمارك ڕێبەرایەتی دەکرا، "ڕاوێژکاری ئاسنین". لە ڕاستیشدا ساڵێك دواتر بیسمارك

ئیمپراتۆریەتی ئەڵمانی بونیاد نا کە پاشای پروسی بووە ئیمپراتۆری تازە تاج لەسەر نراو و بیسمارک خۆی بوو بە میرێك. بەڵام پاشان شتێکی نامۆ ڕوویدا: بیسمارک زەمینەسازیی جەنگی تری نەکرد. کاتێکیش هێزەکانی تری ئەوروپا لە کیشوەرەکانی تردا زەوییان بۆ کۆلۆنی بەدەستهێنا، بەدەستهێنانە کۆلۆنییەکانی ئەڵمانیای بە توندی سنووردار کرد. ئەو چیتر زەوی بۆ ئەڵمانیا نەویست، بەڵکو ئاسایشی زیاتری ویست. لە پاشماوەی ژیانیدا ئەو لە ململانێدا بوو بۆ بەرقەرارکردنی ئاشتی لە ئەوروپا و ڕێگر بوو لە ڕوودانی جەنگی تر.

لیکدانەوە

هۆکارێکی سادە هەیە لەمەڕ ئەوەی بۆچی زۆربەی پیاوان قەت نازانن چ کاتێك هێرش بەرن: ئەوان هیچ ئایدیایەکی کۆنکریتییان لا دروست نابێت لەمەڕ ئامانجەکانیان. هەر کە سەرکەوتنیان بەدەستهێنا ئەوا تینووی زیاتر دەبن. پێدەچێ وەستاندن- سۆراخکردنی ئامانجێك و پاشان دەست پێوەگرتنی- تەقریبەن نامرۆیی دیار بێت. لە ڕاستیدا لەگەڵ ئەوەشدا هیچ شتێك ئەوەندەی بەرقەرارکردنی دەسەڵات گرنگ نییە. ئەو کەسەی لە سەرکەوتنەکانیدا زۆر دوور دەڕوات پەرچەکردارێك دروست دەکات کە بەشێوەیەکی حەتمی سەر دەکێشێت بۆ ئاوابوون. تاکە چارەسەر ئەوەیە پلان بۆ دوورمەودا دابنێیت. بە ڕوونییەکی زۆرەوە ئایندە ببینە وەکو خوداکانی شاخی ئۆلیمپەس کە پشت هەورەکان و کۆتایی هەموو شتەکان دەبینن.

لە سەرەتای ژیانی پیشەییەوە لە سیاسەتدا، بیسمارك یەك ئامانجی هەبوو: پێکهێنانی دەوڵەتی ئەڵمانیی ڕێبەرایەتیکراو لەلایەن پروسیاوە. ئەو زەمینەسازیی جەنگی لەگەڵ دانیمارك کرد نەك بۆ گرتنی خاکەکەی بەڵکو بۆ وروژاندنی ناسۆنالیزمی پروسی و یەکخستنی وڵاتەکە. ئەو جەنگێکی لەگەڵ نەمسا وروژاند تەنیا بۆئەوەی سەربەخۆیی پروسیا بەدەست بێنێت. (لەبەرئەوە بوو ڕەتی کردەوە خاکی نەمساوی بگرێت). ئینجا ئەو جەنگی لەگەڵ فرانکۆ وروژاند بۆئەوەی مەملەکەتەکانی ئەڵمانیا

لەدژی دوژمنی هاوبەش یەکبخات و لێرەوە ئامادەکاری بکات بۆ دروستکردنی ئەڵمانیایەکی یەکخراو.

هەر کە ئەمە بەدیهات، بیسمارك وەستا. ئەو قەت ڕێگەی نەدا سەرکەوتن لە کەللەی بدات. ئەو توند جڵەوەکانی گرت و هەر کاتێك ژەنەراڵەکان یان پاشا، یان خەڵکی پروسی داوای وڵاتگیری نوێی کرد، پاشگەزی کردنەوە. هیچ شتێکی جوانیی کردارەکەی نەدەشێواند، بەدڵنیاییشەوە شاگەشکەبوونێکی ساختە کە ئەوانەی دەوروبەری پاڵ دەنا بۆ ئەوەی دوورتر لە ئامانجە پلان بۆ دانراوەکەی ئەو برۆن.

ئەزموون پیشانی دەدات کە، ئەگەر کەسێك لە دوورتر لەو پلانانە بڕوانێت کە قەرار وایە بگیرێنە بەر، دەشێ بە خێرایی هەنگاو بنێت کاتێك ئەو ساتە دێت جێبەجێیان بکات.

کاردینال ریچێلۆ، ١٥٨٥–١٦٤٢

کلیلی دەسەڵات

بە گوێرەی کۆسمۆلۆجی یۆنانییە کۆنەکان، وا وێنا دەکرا کە خوداکان ڕوئیای تەواویان بۆ ئاینده هەبێت. ئەوان هەموو شتێکی داهاتوویان بە وردەکارییەکەیەوە دەبینی. لەلایەکی ترەوە، مرۆڤەکان وەکو قوربانییانی چارەنووس دەبینران کە لە ساتەکەدا و لە هەستەکانیاندا گیریان خواردووە، ناتووانن لەودیو مەترسیە ڕاستەوخۆکانەوە ببینن. پێدەچوو ئەو پاڵەوانانە، وەکو ئۆدیسە کە توانیان لەودیو ئێستا ببینن و پلانی چەند هەنگاوێکی پێشینە دابنێن، بەرەنگاری چارەنووس بکەن، لەتواناياندا لە خوداکان نزیك ببنەوە بۆ دیاریکردنی ئاینده. بەراوردەکە هێشتا هەیە- ئەوانەی نێو ئێمە کە پێیان وایە زۆر لەپێشدا بیر دەکەنەوە و بە ئۆقرەوە پلانەکانیان بە ئاکام دەگەیەنن، دەسەڵاتێکی خوداناسایان هەیە.

لە ٤١٥ی پێش زایینیدا، ئەسینايیە دێرینەکان هێرشیان بردە سەر سیسیلی بەو بڕوایەی کە گەشتەکەیان سامان، دەسەلات و کۆتایی شکۆمەندانەیان بۆ جەنگی شانزە

ساڵەی پێلۆپۆنیزی مسۆگەر دەکات. ئەوان مەترسییەکانی داگیرکردنیان ئەوەندە بەدوور نەبینی. ئەوان پێشبینی ئەوەیان نەکرد کە سیسیلیەکان ئەوەندە سەرسەختانە دەجەنگن چونکە شەڕەکان لە نیشتمانی خۆیاندا بوو یان هەموو ئەسینابییەکان لەدژیان یەکیاندەگرت یان جەنگ لە چەند بەرەیەکەوە هەڵدایسا و هێزەکانیان زۆر بە تەنکی بڵاو دەکردەوە. گەشتەکەی سیسیلیەکان کارەساتێکی تەواوەتی بوو، سەرێدەکێشا بۆ وێرانبوونی گەورەترین شارستانیەتەکانی هەموو سەردەمەکان. ئەسینابییەکان لە ڕێگەی دڵەکانیانەوە نەک ئەقڵەکانیان ئاراستەی ناو ئەم کارەساتە کران. ئەوان تەنیا دەرفەتی شکۆمەندییان بینی نەک ئەو مەترسیانەی لەدوورەوە هەڵدەتۆقین.

کاردینال دی ڕێتز، ئەو فەرەنسییەی سەدەی حەڤدە کە شانازی بە قوڵبینییەکانیەوە دەکرد لەمەڕ پیلانەکانی مرۆڤ و ئەمەی کە بۆچی زۆربەیان شکست دێنن، ئەم دیاردەیەی شی کردەوە. لە ڕەوگەی یاخیبوونێکدا کە ئەو پێشڕەوی بوو لەدژی پاشایەتی فەرەنسا، لویسی شانزەی گەنج و دەربارەکەی لە ١٦٥١دا لە پاریس دەرچووبوون و لە کۆشکێک لە دەرەوەی پایتەخت گیرسابوونەوە. ئامادەیی پاشا بەشێوەیەکی زۆر نزیک لە دڵی شۆڕش قورساییەکی گەورە بوو لەسەر شانی شۆڕشگێڕەکان و ئەوان ئاهێکی پشوویان هەڵکێشا. ئەمەی دوایی سەلمێنەری هەرەسهێنانیان بوو، چونکە غیابی دەربار لە پاریس بوارێکی زۆرتری بۆ مانۆڕ ڕەخساند. کاردینال دی ڕێتز نووسی "ئاساییترین هۆکاری هەڵەکانی خەڵک ئەوەیە لە مەترسی ئێستا زۆر دەترسن نەک لەوەیان کە دوورە".

ئەو مەترسیانەی کە دوورن، کە لە دوور دەردەکەون– ئەگەر ئێمە لەکاتێکدا کە ڕوودەدەن بیانبینین، خۆمان لە چەند هەڵە لادەدەین. چەند پلان دەستبەجێ هەڵدەوەشێنینەوە ئەگەر درکمان بەوە کرد کە خۆلادان لە مەترسییەکی بچوک دەبێتە هۆی کەوتنە ناو دانەیەکی گەورەتر. بەشی زۆری دەسەڵات ئەوە نییە کە تۆ ئەنجامی دەدەیت بەڵکو ئەوەیە کە ئەنجامی نادەیت– واتە ئەو کردارە بەپەلە و گەمژانەی کە خۆتیان لێ لادەدەیت بەر لەوەی بتخەنە ناو گیروگرفتەوە. لەپێشدا پلان دابنێ

بەرلەوەی هەنگاو بنێیت- ڕێگە مەدە پلانە نەموەزاوییەکانت بتخەنە ناو گرفتەوە. ئایا ئەمە لێکەوتەی نەویستراوی دەبن؟ ئایا من دوژمنی نوێ دەوروژێنم؟ ئایا کەسێکی تر کەڵک لە کۆششەکانی من وەردەگرێت؟ کۆتایی ناخۆشەکان زۆرترن لە خۆشەکان- بە خەیاڵی خۆت کۆتاییەکی خۆش ڕاتنەماڵێت.

هەڵبژاردنە فەرەنسییەکانی ١٨٤٨ ململانێیەکی لەنێوان لویس ئەدۆلف تایەرز، پیاوی سیستەم و ژەنەراڵ لویس ئیوجین کاڤایناک، ڕاستڕەو و بزوێنەری هەستی خەڵک، خستەوە. کاتێک تایەر بۆی دەرکەوت ئەو بەشێوەیەکی نائومێدانە لە پشت ئەم کێبڕکێ هەستیارەوەیە، بەشێوەیەکی دەستەوستان سۆراخی چارەسەرێکی کرد. چاوی کەوتە سەر لویس بۆناپەرت، نەوەی ژەنەراڵی گەورە ناپۆلیۆن، و ئەندامێکی پێگە نزم لە پەرلەمان. ئەم بۆناپەرتە کەمێك گەمژە دیار بوو، بەڵام ناوەکەی بەتەنیا دەیتوانی هەڵبژێردرانی لە وڵاتێکدا مسۆگەر بکات کە کرۆزاوی فەرمانڕەوایەکی بەهێز بوو. ئەو دەبووە بوکەڵەی دەستی تایەرز و دواجار لەسەر شانۆکەیە بەلاوە دەنرا. یەکەمین بەشی پلانەکە بەباشی کار کرد و ناپۆلیۆن بە دەنگی زۆرینە هەڵبژێردرا. کێشەکە ئەوە بوو تایەرز پێشبینی فاکتێکی سادەی نەکردبوو: ئەم "گەمژە"یە لە ڕاستیدا پیاوێکی خاوەن ئاواتی گەورە بوو. سێ ساڵ دواتر ئەو پەرلەمانی هەڵوەشاندەوە، خۆی بە ئیمپراتۆر ڕاگەیاند و بۆماوەی هەژدە ساڵی دواتر حوکمی فەرەنسای کرد، کە بووەهۆی ترسانی تایەرز و حزبەکەی.

کۆتاییەکە هەموو شتێکە. ئەوە کۆتایی کردارە کە دیاری دەکات کێ شکۆمەندییەکە، پارەکە، خەڵاتەکە بەدەست دێنێت. دەبێ ئەنجامگیریی تۆ ڕوون بێت و دەبێ تۆ بە بەردەوامی لە مێشکتدا بیهێڵیتەوە. هەروەها دەبێ تۆبزانیت چۆن ئەو سیسارکە کەچەڵانە دوور بخەیتەوە کە بە دەور و خولتدا دێن، هەوڵ دەدەن لەسەر کەلاکی ئیشەکەت لەوەڕ بکەن. هەروەها دەبێ تۆ چاوەڕوانیی زۆر قەیرانی مومکین بکەیت کە دنەت دەدەن تا ڕێگەچارە پێکەوە بنێیت.

وێنە: خوداکانی سەر شاخی ئۆلیمپەس، لە هەورەکانەوە دەڕواننە کردارەکانی مرۆڤ، ئەوان لە پێشەوە کۆتاییەکانی هەموو خەونە مەزنەکان دەبینن کە سەردەکێشن بۆ کارەسات و تراژیدی. ئەوان بە لاوازی ئێمە لە بینینی ئەودیو چرکەساتەکە و بەوەی چۆن ئێمە خۆمان دەخەڵەتێنین، پێدەکەنن.

دەسەڵات: چەنێك ئاسانترە کە خۆت بخەیتە ناو لەبری ئەوەی خۆت بخەیتە دەرەوە! دەبێ ئێمە بە پێچەوانەی قامیش ڕەفتار بکەین، کاتێك سەرەتا دەردەکەوێت، قەدێکی بەهێز درێژ هەڵدەدات بەڵام پاشان، وەك بڵێی برستی لێ براوە...چەند گرێیەکی چڕ پەیدا دەکات، پیشانی دەدات کە چیتر ئەو زیندوویێتی و ئەنگیزەیەی پێشووی نییە. دەبێ ئێمە بە نەرمی و بەهێمنی دەست پێبکەین، هەناسەمان بۆ ڕووبەڕووبوونەوەکە و برستی زیندوومان بۆ کۆتایی هێنان بە کارەکە هەڵبگرین. لە سەرەتاکاندا، ئەوە ئێمەین کە کاروبارەکان ئاراستە دەکەین و لە دەسەڵاتی خۆماندا دەیانهێڵینەوە، بەڵام زۆرجار هەر کە ئەمانە کەوتنە جوڵە، ئەوانن ئاراستەمان دەکەن و هەڵماندەگرن.

(مۆنتاین، ١٥٣٣–١٥٩٢)

پێچەوانەبوونەوە

ئەوە شتێکی سواوە لەنێو ستراتیژیستەکاندا کە دەبێ پلانەکەی تۆ ئەلتەرناتیف بگرێتەخۆ ئاستێکی نەرمی و کشۆکی تێدابێت. بە دڵنیاییەوە ئەمە ڕاستە. ئەگەر تۆ لەناو پلانێکدا زۆر بە وشکی گیر بوویت، ئەوا ناتوانیت لەگەڵ وەرچەرخانە لەپڕەکانی چارەنووسدا مامەڵە بکەیت. هەر کەتۆ ئەگەرەکانی ئایندەت پشکنی و بڕیاریت لەسەر ئامانجەکەتدا، ئەوا دەبێ ئەلتەرناتیف بونیاد بنێیت و ڕێڕەوی نوێ بەرەو ئامانجەکەت والا بکەیت.

لەگەڵ ئەوەشدا زۆربەی خەڵکی کەمتر لە زێدە پلانی و ڕەقی لەدەست دەدەن بەبەراورد بە تەمومژاوییبوون مەیلێك بۆ داتاشینی ڕێگەچارە لەبەرانبەر بارودۆخدا.

مەبەستێکی ڕاستەقینە لە تێڕامان بۆ پێچەوانەبوونەوەی ئەم یاسایە نییە، چونکە ناشێ هیچ باشییەك لە ڕەتکردنەوەی بیرکردنەوەی لەپێشینە بۆ ئاینده و پلاندانان تا کۆتاییەکە، هەبێت. ئەگەر تۆ بایی پێویست ڕوونیت و دوور بیر دەکەیتەوە، تێدەگەیت کە ئاینده نادڵنیایە و ئەمەی کە دەبێ بۆ خۆگونجاندن کراوە بێت. تەنیا هەبوونی ئامانجی ڕوون و پلانی دوور ڕێگەت بۆ ئەو ئازادییە بۆ خۆش دەکات.

یاسای ژمارە ٣٠

با دەستکەوتەکانت بێ هەوڵ و ماندووبوون دیاربن

حوکم

دەبێ کردارەکانت سروشتی و وەها دیار بن کە بە ئاسانی جێبەجێ دەبن. دەبێ هەموو ئەو رەنج و ماندووبوونەی کە لێیان سەرف دەکرێت و هەروەها هەموو ئەو فێڵە زیرەکانەیەی دەخرێتەگەڕ بۆیان بشاردرێتەوە. کاتێك تۆ هەنگاو دەنێیت، بێ ماندوویەتی و هەوڵ هەنگاو بنێ، وەك بڵێی تۆ زیاترت لە باراندایە. خۆت لەو فریوە لابدە کە دەریبخەیت چەنێك سەرسەختانە هەوڵ دەدەیت و کار دەکەیت- ئەمە تەنیا پرسیار دەوروژێنێت. فێڵ و پێچ و پەنایەکانت فێری کەس مەکە ئەگینا لەدژی خۆت بەکاری دێننەوە.

پەیرەوی لە یاساکە ١

مەراسیمی چایی ژاپۆنی کە پێی دەوترێت چانۆیو (ئاوی گەرم بۆ چایی) بنچینەی لە سەردەمانی دێریندا هەیە، بەڵام لە سەدەی شانزەدا لە سایەی پراوەکاری بەناوبانگیدا (سێن نۆ ریکیو). هەرچەندە لە خانەوادەیەکی خانەدان نەبوو، ریکیو گەیشتە دەسەڵاتێکی مەزن، بووە مامۆستای دڵخوازی چایی ئیمپراتۆر هیدیۆشی و ڕاوێژکاری

گرنگ لەسەر جوانناسی و تەنانەت بابەتە سیاسییەکان. بەلای ریکیو، نهێنی سەرکەوتن بریتی بوو لە دەرکەوتنی سروشتیانە و شاردنەوەی تەقەلا لە پشت کارەکەتەوە.

رۆژێکیان ریکیو و کورەکەی چوونە ماڵی ئاشنایەك بۆ مەراسیمی چایی. لە رێگەیاندا، کورەکە تێبینی ئەوەی کرد کە دەروازە رواڵەت کۆنە جوانەکەی ماڵی خانەخوێکەیان رووکارێکی تەنیایانە دەبەخشێ. باوکی لە وەڵامدا وتی " پێم وانییە. وەها دێتە بەرچاو کە لە پەرستگایەکی شاخەوە هێنرابێتە خوارەوە و وەك بڵێی تەقەلای پێویست بۆ هێنانی، پارەیەکی زۆری تێچووبێت". ئەگەر خاوەنی خانووەکە ئەو هەموو تەقەلایەی بۆ دەروازەکە سەرف کردبێت، ئەوا لە مەراسیمی چاییەکەی پیشان دەدرێت- و لە راستیدا دەبووایە سێ تۆ ریکیو زوو مەراسیمەکە جێ بهێڵێت و نەیدەتووانی بەرگەی ئەو سۆز و تەقەلایە بگرێت کە بە مەبەست بەدیار خرا.

لە ئێوارەیەکی تردا، کاتێك ریکیو خەریکی چا لێنان بوو لە ماڵی هاورێیەك، خانەخوێکەی بینی کە دەچێتە دەرەوە، فانوسێکی لە تاریکاییدا بەدەستەوەیە، لیمۆ لە درەختێك لێ دەکاتەوە و دەهێنێتە ژوورەوە. ریکیو شاگەشکە ببوو- خانەخوێکە پێویستی بە سەرگەرمییەك هەبوو بۆ ئەو خواردنەی پێشکەشی دەکرد و بەشێوەیەکی رەمەکی چوبووە دەرەوە تا بیهێنێت. بەڵام کاتێك کابرا لیمۆی لەگەڵ هەندێ کێکی برنجی ئۆساکای پێشکەش کرد، ریکیو درکی بەوە کرد کە هەر لە پێشدا ئەو پلانی لێکردنەوەی لیمۆی داناوە، بۆئەوەی شانبەشانی ئەم جوانییە گرانبەهایە بێت. ئاماژەکە چیتر رەمەکی دیار نەبوو- ئەمە رێگەیەکی خانەخوێ بوو تا زیرەکی خۆی بسەلمێنێت. ئەو بە رێکەوت دەریخستبوو کە هەوڵدان چەنێك سەختە. پاش ئەوەی بایی پێویستی بینی، ریکیو بە ئەدەبەوە کێکەکەی رەت کردەوە، پۆزشی هێنایەوە و رۆیشت.

جارێکیان ئیمپراتۆر هیدیۆشی پلانی دانا بۆ سەردانکردنی ریکیو بۆ مەراسیمی چایی. لە شەوی پێش هاتنیدا، بەفر باری. ریکیو پاش ئەوەی بەخێرایی دەستیکرد بە بیرکردنەوە، دەستیکرد بە دانانی گۆشە لە سەر ئەو پلیکانە بەردانەی بەناو باخچەکە بەرەو ماڵەکەی دەچوون. رێك پێش بەرەبەیان، لە خەو هەڵسا، بینی کە چیتر بەفر

نابارێت و بە ڕوپاییەوە گۆشەکانی لابرد. کاتێك میدیۆشی گەیشت، لەبەرانبەر جوانیی دیمەنەکەدا سەرسام بوو- ڕێك شوێنی گۆشەکان لەسەر پلیکانە بەردەکان بەفری پێوە نەبوو- و تێبینی ئەوەی کرد کە هیچ کاریگەری بەسەر کارەکەی ڕیکیووە نییە بەڵکو تەنیا ئاماژەیەکی بەڕێزانەی پێوە دیارە.

لێکدانەوە

بەلای سێن نۆ ڕیکیووە، دەرکەوتنی لەپڕی شتێك بەشێوەیەکی سروشتی، تەقریبەن بەرێکەوت دلگیر، ترۆپکی جوانی بوو. ئەم جوانییە بەبێ ئاگادارکردنەوە دەهات و بێ تەقەلا دیار بوو. سروشت شتی زۆری بە یاساکان و پرۆسەکانی خۆی دروستکردووە، بەڵام دەبێ مرۆڤەکان کاریگەرییەکانی خۆیان لە ڕێگەی تەقەلا و لێهاتوویی دروست بکەن. کاتێکیش ئەوان تەقەلای بەرهەمهێنانی کاریگەرییەکەیان پیشاندا، کاریگەرییەکە داڕزا، دەروازەکە لە شوێنێکی زۆر دوورەوە هێنرابوو، لێکردنەوەی لیمۆکە بەمەبەست دیار بوو.

زۆرجار تۆ دەبێ تۆ تەڵەکە و نارەسەنی بەکار بێنیت بۆ دروستکردنی کاریگەرییەکانت- گۆشەکان لەناو بەفردا- بەڵام نابێ دەوروبەرت گومان لە کارەکەت یان ئەو بیرکردنەوەیەت کە پشتیانەوەیە. سروشت فێڵەکانی دەرناخات و ئەوەی کە لە دەرنەخستنی هەوڵ و تەقەلادا لاسایی سروشت دەکاتەوە لە دەسەڵاتی سروشت نزیك دەبێتەوە.

پەیڕەوی لە یاساکە ٢

گەورە هونەرمەندی خۆقوتارکردن، هاری هۆدینی، کردارەکەی خۆی وەکو "مومکینی ناموکین" ڕاگەیاند. لە ڕاستیشدا ئەوانەی شایەتی خۆقوتارکردنە دراماتیکیەکانی بوون هەستیان بەوە کرد کە ئەوەی لەسەر ستەیج کردوویەتی هاودژە لەگەڵ بیرۆکە باوەکانی توانای مرۆڤ.

ئێوارەیەکی ١٩٠٤، نزیکەی ٤٠٠٠ بینەری لەندەنی شانۆیەکیان پڕ کرد بۆ تەماشاکردنی قبوڵکردنی تەحەددییەک لەلایەن هۆدینییەوە: ئەو خۆی لە جوتێك کەلەبچەی ئاسن قوتار دەکرد کە وەکو بەهێزترین کەلەبچە تۆمار کرابوون. ئەمانە هەر دانەیەکیان لە شەش سێت قفڵ و نۆ زمانە پێکدەهاتن و ئاسنگەرێکی بێرمینگهامی پێنج ساڵی بەسەر بردبوو تا دروستیانبکات. ئەو شارەزایانەی کە دەیانپشکنین، وتیان قەت شتی وەها ئاڵۆزمان نەبینیووە و ئەم ئاڵۆزییە وەهای لێدەکردن کابرا نەتوانێ خۆی لێیان دەرباز بکەن.

حەشامات تەماشای شارەزاکانیان دەکرد کاتێك کەلەبچەکانیان لە باسکی هۆدینی دەکرد. ئینجا هونەرمەندەکەی خۆ قوتار کردن لەسەر ستەیجەکە چووە ناو کابینەیەکی ڕەشەوە. چەند خولەکێك تێپەڕی، چەندەی کات تێپەڕی، ئەوەندە یەقین پەیدا دەبوو لەوەی کە ئەم کەلەپچانە هۆدینی دەستەوستان دەکەن. لە ساتێك لە ساتەکاندا ئەو لە کابینەکە هاتە دەر و داوای کرد کەلەبچەکان بەشێوەیەکی کاتی لابرێن بۆئەوەی بتوانێت چاکەتەکەی دانێت- ناوەوە گەرم بوو. تەحەددیکاران ڕەتیانکردەوە، گومانی ئەوەیان لا دروست بوو کە داواکارییەکە فێڵێك بێت بۆئەوەی بزانێت کەلەبچەکان چۆن چۆنی قفڵ کراون. ئەو بێ ئەوەی سڵ بکاتەوە و بەبێ بەکارهێنانی دەستەکانی، توانی چاکەتەکەی بەسەر شانەکانیدا بەرز بکاتەوە، بەراوەژی بکاتەوە، چەقۆیەك بە ددانەکانی لە گیرفانەکانی سنگی دەربێنێت و بە جوڵاندنی سەری، قۆڵەکانی چاکەتەکەی لێبکاتەوە. پاش ئازادبوونی لە چاکەتەکە، گەڕایەوە بۆ ناو کابینەکەی، ئامادەبووانیش بە سەرسامییەوە لەبەرانبەر لێهاتوویی و جوانیی کارەکە هاواریان دەکرد.

لە کۆتاییدا، پاش ئەوەی ئامادەبووانی لە چاوەڕوانییەکی زۆردا هێشتەوە، هۆدینی بۆ دووەمین جار لە کابینەکە هاتە دەرەوە، ئێستا دەستەکانی کرابوونەوە و کەلەبچەکانی بەرز کردبوونەوە. تاوەکو ئەمڕۆ کەس نازانێ ئەو کابرایە چۆن خۆی قوتار کرد، هەرچەندە نزیکەی سەعاتێکی پێچوو تا خۆی قوتار کرد، قەت نیگەران دیار نەبوو، هیچ نیشانەیەکی گومانیشی پیشان نەدا. لە ڕاستیدا لە کۆتاییدا وەها دەهاتە بەرچاو کە ئەو

خۆقوتارکردنەکەی وەکو ڕێگەیەکی بەرزکردنەوەی دراماکە داڕشتووە، بۆئەوەی ئامادەبووان نیگەران بن- چونکە هیچ نیشانەیەکی تر نەبوو جگە لە ئاسانیی کارەکە. سکالاً لەمەڕ گەرماش تەنیا بەشێك بوو لە نمایشەکە. حەتمەن تەماشاکەرانی ئەمە و نمایشەکانی تری هۆدینی هەستیان بەوە کردووە کە ئەو گەمەیان پێدەکات. پێدەچوو بڵێت ئەم کەلەبچانە هیچ نین، لەمێژە من خۆم لەوەش خراپتر قوتار کردووە.

بێ تەقەلایی هۆدینی لە ڕاکردندا بووەهۆی ئەوەی هەندێ کەس پێیان وابێت ئەو هێزە جادووییەکان بەکار دێنێت، توانا دەروونییە باڵاکان کۆنترۆڵێکی تایبەتی بەسەر جەستەیدا دەدەنێ. بەڵام هونەرمەندی خۆقوتارکەری ئەڵمانی بەناوی کلێپینی بانگەشەی ئەوەی دەکرد کە نهێنی هۆدینی دەزانێت: ئەو تەنیا ئامرازی زۆر و ورد بەکار دێنێت. کلێپینی بەهەمان شێوە دەیگوت لە تەحەدییەکی کەلەپچەدا لە هۆڵەندە شکستی بەهۆدینی هێناوە.

هۆدینی گوێی بەو هەموو دەنگۆیە نەدەدا کە لەبارەی شێوازەکانییەوە لەئارادا بوون، بەڵام بەرگەی درۆی شاخداری نەدەگرت و لە ۱۹۰۲دا تەحەدای کلێپینی کرد کە لە شەڕێکی کەلەبچەدا ڕووبەڕووی بێتەوە. کلێپینی قبوڵی کرد. لە ڕێگەی سیخوڕێکەوە، ئەو وشەی نهێنی بۆ کردنەوەی قفڵی جوتێك کەلەبچەی فەرەنسی بۆ دەرکەوت کە هۆدینی حەزی لە بەکارهێنانیان بوو. پلانەکەی ئەو بریتی بوو لە هەڵبژاردنی ئەم کەلەبچانە بۆ خۆقوتارکردن لەسەر شانۆ. ئەمە بەشێوەیەکی یەکلایی کەرەوە هۆدینی کەشف دەکرد- "بلیمەتی"یەکەی ئەو تەنیا لە بەکارهێنانی ئامێرە میکانیکییەکاندایە.

لە شەوی تەحەدییەکەدا، بەو شێوەیەی کلێپینی پلانی دانابوو، هۆدینی پێشنیاری بژاردەی کەلبچەکانی خستە بەردەم و ئەو، ئەوانەی هەڵبژارد کە قفڵی وشەی نهێنی پێوە بوو. ئەو تەنانەت توانی بەو کەلەبچەوە خۆی بخاتە پشت پەردە بۆئەوەی تاقیکردنەوەیەکی خێرایان بکات و دوایی دەرکەوتەوە و دڵنیا بوو لە سەرکەوتن.

هۆدینی پاش ئەوەی وا ڕەفتاری کرد کە هەستی بە ساختەچێتییەکە کردووە، ڕەتی کردەوە کەلەبچەکان لەدەستی کلێپینی دا قفڵ بکات. دوو پیاوەکە مشتومڕیان کرد و

پێکهەڵپژان، تەنانەت لەسەر شانۆ زۆرانبازییان کرد. پاش چەند خولەکێک، لە ڕواڵەتدا هۆدینی تووڕە و نائومێدانە ملی دا و کەلەپچەکەی خستە دەستەکانی کلێپینی و قفڵی کرد. بۆ ماوەی چەند خولەکی دواتر کلێپینی هەوڵ و کۆششی خستەگەڕ بۆ خۆ قوتار کردن. هەڵەیەک هەبوو- پێش چەند خولەکێک لە پشت پەردە کەلەپچەکانی تاقی کردبۆوە و کردبوونیەوە، ئێستا هەمان کۆد چیتر کاری نەدەکرد. ئەو ئارەقی کردەوە و مشەوەش ببوو. چەند سەعاتێک تێپەڕی، ئامادەبووان ڕۆیشتن و دواجار کلێپینی بڕست لێبڕاو و ڕیسوا ملی و داوای کردنەوەی کەلەبچەکانی کرد.

ئەو کەلەبچەیەی کە کلێپینی خۆی بە وشەی "ك-ل-ی-ل" لە پشت پەردە کردبوونیەوە ئێستا تەنیا بە وشەی "س-ا-خ-ت-ە" دەکرانەوە. کلێپینی قەت بۆی دەرنەکەوت هۆدینی چۆن ئەم فێڵە زیرەکانەیە فێر بووە.

لیکدانەوە

هەرچەندە ئێمە بەدڵنیاییەوە نازانین چۆن هۆدینی زۆرێک لە خۆقوتارکردنە لێزانانەکانی ئەنجامداوە، شتێك ڕوونە: ئەمە جادوو نەبوو کە هێزی پێدەدا، بەڵکو کۆششی سەخت و پراوەی بێ ڕادە بوو، کە هەمووی پێکەوە بە وریایانە لە چاوی جیهان دەشاردەوە. هۆدینی قەت هیچ شتێکی بۆ بەخت نەهێشتەوە- ڕۆژ و شەو تاووتوێی کاری قفڵەکانی دەکرد، توێژینەوەی لە دەستەڕی و فێڵەکانی چەند سەدە کۆن کرد، لاپەڕەی کتێبەکانی لەبارەی میکانیك هەڵدایە و هەر شتێکی تر کەدەیتوانی بەکاری بێنێت. هەر ساتێك کە بە توێژینەوە بەسەر نەبرایە، ئەوا بە جەستەیەوە بەسەری دەبرد، خۆی بەشێوەیەکی ناوازە کشۆك و نەرم دەهێشتەوە و فێر دەبوو چۆن کۆنترۆڵی ماسولکە و هەناسەدانی بکات.

لەسەرەتاکانی پیشەکەیدا، نمایشکارێکی ژاپۆنی کە ئەو سەفەری لەگەڵ کردبوو، فێری فێڵێکی کۆنی کرد: چۆن تۆپێك قوت بدەیت پاشان بیهێنیتەوە. ئەو لە ڕێگەی پەتاتەیەکی بچوکی سپی کراوەوە کە بەسترابووەوە بە داوێکەوە بێ ڕادە پراوەی لەسەر

ئەمە کرد. ئەو بە بردنە خوارەوە و هێنانە دەرەوەی پەتانەکە، لە ڕێگەی ماسولکەکانی قوڕگیەوە یاری پێدەکرد تا ئەوەی کە ماسولکەکان ئەوەندە بەهێز بوون بەبێ داوەکە بیجوڵێنن. ڕێکخەرانی تەحەددییەکەی کەلەبچە لە لەندەن، لەپێشدا جەستەی هۆدینییان پشکنیبوو و کەس نەیتوانیبوو قوڕگی بپشکنێت کە دەیتووانی ئامێری بچوکی تیا بشارێتەوە کە یارمەتیدەری بوون تا ڕایکات. تەنانەت بەو شێوەیەش، کلیلیی لە بنەڕەتەوە هەڵە بوو: ئەوە ئامرازەکانی هۆدینی نەبوون بەڵکو پراوەکەی، کارەکەی و توێژینەوەی بوو خۆقوتارکردنەکەی مسۆگەر کرد.

دەبێ تۆ وەکو کەسێکی دەسەڵاتدار توێژینەوە و پراوەی بێ کۆتا بکەیت پێش ئەوەی لەناو خەڵک، لەسەر ستەیج یان لە هەر شوێنێکی تر دەربکەویت. قەت ئارەق کردنەوە و ماندوویێتی لەپشت دەرکەوتنتەوە بەدیار مەخە. هەندێ کەس پێیان وایە دەرکەوتنێکی وەها لێهاتوویی و سەرڕاستیان بەدیار دەخات، بەڵام لە ڕاستیدا ئەمە لاوازتر دەریاندەخات- وەك بڵێی هەر کەسێك کە پراوە و کاری تیا کرد دەیتووانی ئەوە بکات کە کردوویەتی یان وەك بڵێی بە ڕاستی دەرەقەتی کارەکە نایەت. هەوڵەکە و فێڵەکانت بۆ خۆت هەڵگرە و بەمشێوەیە جوانی و ئاسانی خوداناسات دەبێت.

لەوانەیە دێرە شیعرێك چەند سەعاتێکمان ببات. لەگەڵ ئەوەشدا ئەگەر وەکو ساتێکی بیرکردنەوە دیار نەبێت، ئەوا دورمان و هەڵوەشاندنەوەی درووماننمان هیچ نەبووە.

ئەفرینی ئادەم، ویلیام بەتلەر یەتس، ١٨٦٥-١٩٣٩

کلیلی دەسەڵات

یەکەمین بیرۆکەکانی مرۆڤایەتی لەمەڕ دەسەڵات لە ڕووبەڕووبوونەوەکانی هاتووە لەگەڵ سروشتدا- بروسکەی هەور لە ئاسماندا، لافاوی لەپڕ، خێرایی و گوڕی گیانەوەی کێوی. ئەم هێزانە پێویستیان بە بیرکردنەوە، پلاندانان نەبووە- ئەمانە بە دەرکەوتنی لەپڕیان، جوانییان و هێزیان لەسەر ژیان و مەرگدا سەرسامیان کردووین. ئەمەش وەك جۆرێکی دەسەڵات دەمێنێتەوە کە ئێمە هەمیشە ویستوومانە لاسایی بکەینەوە. لە

ڕێگەی زانست و تەکنۆلۆژیاوە ئێمە خێرایی و هێزی نایابی سروشتمان دروستکردووەتەوە، بەڵام شتێکی کەمە: ماکینەکانمان پڕژاوەژاون و تەواو نین، ئەمانە تەقەلای خۆیان پیشان دەدەن. تەنانەت باشترین دروستکراوەکانی تەکنۆلۆژیا ناتووانن سەرسامیمان بۆ ئەو شتانە ڕیشەکێش بکەن کە بەئاسانی و بێ تەقەلا دەجوڵێن. هێزی منداڵان بۆ چەماندنەوەمان بۆ ئیرادەیان لە جۆرێك لە سیحری فریودەرانە دێت کە ئێمە لە ئامادەیی گیانەوەرێکی کەم تێرامان و جوانتر لە ئێمە، هەستی پێدەکەین. ئێمە ناتووانین بگەڕێینەوە بۆ حاڵەتێکی وەها، بەڵکو ئەگەر بتووانین ڕواڵەتێکی لەو جۆرە ئاسانییە دروست بکەین، ئەوا جۆرە سەرسامییەکی بەرایی وەها لەوانیترەوە ڕادەکێشین کە سروشت هەمیشە لە مرۆڤدا بزواندوویەتی.

یەکێك لە یەکەمین نووسەرانی ئەورووپی کە لەم پرەنسیپە ڕاما، لەو ژینگە هەرە ناسروشتییانەوە هات، دەرباری ڕێنیسانس. لە کتێبی (کتێبی دەرباری) کە لە ١٥٢٨دا بڵاو کرایەوە، بالداسار کاستیگلیۆن وەسفی ڕەفتارە هەرە تێروتەسەل و شاراوەکانی هاوڵاتی کاملی دەربار دەکات. لەگەڵ ئەوەشدا، کاستیگلیۆن ڕوونی دەکاتەوە کە، دەبێ دەرباری ئەم ئامارانە بە شتێکەوە پیادە بکات کە ئەو پێی دەڵێت (سپرێزاتورا) واتە توانای ئاسان پیشاندانی قورس. ئەو هانی دەرباری دەدات تا "سانایی و خاکیبوونێکی دیاریکراو کە هەموو ئەفرێنەرێتی دەشارێتەوە وا لە هەر شتێك دەکات کە کەسێك دەیڵێت یان دەیکات بێ هەوڵ و تەقەلا دەرکەوێت". ئێمە هەموومان دەستکەوتی هەندێ تایبەتمەندیی نائاساییمان پێ پەسەندە، بەڵام ئەگەر بەشێوەیەکی سروشتی و سانایی بەدەستهات، پەسندکردنەکەمان دە قات زیاد دەکات.

بیرۆکەی (سپرێزاتورا) گونجاوە بۆ هەموو فۆرمەکانی دەسەڵات، چونکە دەسەڵات بەندە بەو ڕواڵەت و وەهمانەی دروستی دەکەیت. بڵاوکراوەکانی تۆ وەکو کاری هونەری وەهان: ئەمانە دەبێ بەکێشکردنێکی بینابیانەیان هەبێت، دەبێ چاوەڕوانی دروست بکەن و تەنانەت سەر گەرم بکەن. کاتێك تۆ کارکردنە ناوەکییەکانی ئیشەکەی خۆت دەردەخەیت، تەنیا دەبیتە مرۆیەکی تر لەناو ئەوانیتردا. ئەوەی کە قابیلی تێگەیشتنە

سەرسامکەر نییە- ئێمە دەتووانین بەخۆمان بڵێین کە دەمانتووانی ئاوا کاری باش بکەین ئەگەر پارە و کاتمان هەبووایە. خۆت لە فریوی پیشاندانی ئەوەی چەنێك زیرەکیت بپارێزە- زۆر زیرەکانەترە میکانیزمەکانی زیرەکیت بشاریتەوە.

هۆکارێکی تریش هەیە لەمەڕ ئەوەی بۆچی قەدبڕ و فێڵەکانت بشاریتەوە: کاتێك تۆ لێدەگەڕێیت ئەم زانیارییە بچێتە دەرەوە، ئەو بیرۆکانە بە خەڵك دەدەیتە کە ئەوانیش دەتووانن لەدژی تۆ بەکاری بێنن. تۆ کەڵکی بێدەنگ مانەوە لەدەست دەدەیت. ئێمە دەمانەوێ جیهان بزانێت چیمان کردووە- ئێمە دەمانەوێ لوتبەرزییەکەمان سوپاسگوزاری بکرێت لە ڕێگەی ئەوەی کاری سەخت و زیرەکیمان ستایش بکرێت و لەوانەیە ئێمە تەنانەت لەبەرانبەر ئەو کاتەی کە پێی چووە بگەینە ترۆپکی لێهاتووییمان، هاوسۆزیمان بوێت. فێر بە ئەم مەیلە بۆ قسە دەرپەڕاندن کۆنترۆڵ بکەیت، چونکە کاریگەرییەکەی زۆرجار هاودژە لەگەڵ ئەوەی تۆ پێشبینی دەکەیت. بیرت بێت: چەندەی زۆر ڕاز لە دەوری کارەکانت هەبێت، ئەوەندە دەسەڵاتت سەرسامکەرتر دەبێت. وا دیار دەبێت کە تاکەکەس بیت دەتووانێت ئەوە بکات کە دەیکەیت- و ڕواڵەتی هەبوونی بەهرەیەکی ئاوازە زۆر بەهێزە. دواجار، لەبەرئەوەی تۆ بە جوانی و سانایی دەستکەوتەکانت بەدەست دێنیت، خەڵکی پێیان وایە تۆ هەمیشە دەتووانیت زۆرتر ئەنجام بدەیت ئەگەر سەرسەختانەتر هەوڵت دا. ئەمە نەك تەنیا سەرسامی ڕادەکێشێت، بەڵکو ترسێکیش دروست دەکات. دەسەڵاتەکانت دەستیان بۆ نەبراوە- کەس ناتووانێت سنوورەکانیان بەدی بکات.

وێنە: پێشبڕکێی ئەسپ. لە نزیکەوە ئێمە ماندووێتییەکە، هەوڵی کۆنترۆڵکردنی ئەسپ، کۆشش، هەناسەدانی پڕ ئازار دەبینین. بەڵام لە دوورەوە لەو شوێنەی کە لێی دادەنیشین و تەماشا دەکەین، جوانی و فڕینە بەناو هەوادا. ئەوانیتر لە دوورابیدا بهێڵەرەوە و ئیتر ئەوان تەنیا ئەو ئاسانییە بەدی دەکەین کە پێی دەجوڵێیت.

دەسەڵات: بۆ هەر کردارێك کە سانایی لەگەڵدایە، گرنگ نییە چەنێکیش ناچیزەیە، ئەمە نەك تەنیا شارەزایەتی ئەو کەسە دەردەخات کە ئەنجامی دەدات، بەڵکو زۆرجاریش

دەبێتەهۆی ئەوەی بە گەورەتر لەوەی کە بە واقیعی هەیە بەدی بکرێت. ئەمە لەبەر ئەوەیە کە، وەها لە تەماشاکەران دەکات بڕوایان وابێت کەسێك کە بەو هەموو سانایییە نمایش دەکات دەبێ تەنانەت شارەزایەتییەکی گەورەتری لەباردا بێت.

(بالداسار کاستیگلیۆن، ١٤٧٨-١٥٢٩)

پێچەوانەبوونەوە

با ئەو نهێنییەی کە تۆ بەهۆیەوە کردارەکانت ئەنجام دەدەیت لە ڕۆحیەتدا سادە و سانا دیار بێت. ورەیەکی زۆر بۆ شاردنەوەی کارەکەت بیرۆکەیەکی نادلگیر و تەقریبەن شڵەژان دروست دەکات: تۆ گەمەکە زۆر بە جدی وەردەگریت. قەت کارەکەت پیشان مەدە تا ئەوەی کە تەواو دەبێت، بەڵام ئەگەر تەقەلایەکی زۆر بەفیڕۆ بدەیت لە شاردنەوەیدا، ئەوا وەکو پۆنتۆرمۆی وێنەکێش دەبیت کە دوایین ساڵانی ژیانی بە شاردنەوەی وێنەکانی سەر دیوار لە چاوی خەڵك بەسەر برد و تەنیا بە شێتکردنی خۆی بە ئەنجام گەیشت.

هەروەها هەندێ کات هەن کە دەرخستنی میکانیزمەکانی ناوەوەی پڕۆژەکانت دەشێ لەجێی خۆیدا بن. ئەمە هەمووی بەندە بە زەوقی بینەرانی تۆ و بەو کاتەی تۆ دەکاری دەکەیت. پی.تی.بارنوم دانی بەوەدانا کە جەماوەرەکەی دەیویست هەست بە بەشداری بکات لە نمایشەکانیدا و ئەمەی کە تێگەیشتن لە تەڵەکەکانی ئەو دڵی خۆش دەکردن. لەوانەیە بەشێکی ئەمە پەیوەندی هەبێ بەوەی بەشێوەیەکی شاراوە بەدیارخستنی ئەو خەڵکەی سەرچاوەکانی دەسەڵاتیان لە چاوی خەڵك بە شاراوەیی دەهێشتەوە جێی پەسەندی ڕۆحیەتی دیموکراسی ئەمریکا بوو. خەڵکیش بەهەمان شێوە ستایشی گاڵتە و گەپ و سەرڕاستی کابرای نمایشکاریان دەکرد. بارنوم ئەمەی گەیاندە ئاستی ئاشکراکردنی ناڕاستییەکانی خۆی لە ئۆتۆبایۆگرافییەکەیدا، کە کاتێك نووسی لە ژیانی پیشەییدا لە تڕۆپکدا بوو.

تا ئەو جێیەی کە دەرخستنی هەندەکییانەی تەڵەکە و تەکنیکەکان بە وریاییەوە پلانی بۆ دادەنرێت، نەک ئەنجامی پێویستیی کۆنترۆڵنەکراو بۆ دژەپێکردن، ئەمە زیرەکییە. ئەمە وەهمێك لەبارەی بالآیەتی و بەشداربوون دەداتە جەماوەر، تەنانەت ئەو کاتەش کە بەشی زۆری ئەوەی دەیکەیت بە شاراوەیی لە چاوی ئەوان، دەمێنێتەوە.

یاسای ژمارە ٣١

بژاردەکان کۆنترۆڵ بکە
وا لەوانیتر بکە مامەڵە بەو کارتانەوە بکەن کە تۆ بەدەستتەوەن

حوکم

باشترین فریوەکان ئەوانەن کە وەها دیارن بژاردە دەدەنە کەسەکەی تر: قوربانییەکانی تۆ هەست بەوە دەکەن کە کۆنترۆڵیان بەدەستە، بەلام بە ڕاستی بوکەڵەی دەستی تۆن. ئەو بژاردانە بخەرە بەردەم خەڵکی کە لە بەرژەوەندیی تۆ دەشکێنەوە جار هەر کامێکیان هەڵبژێرن. ناچاریان بکە لەنێوان دوو خراپەدا بچوکترینی هەڵبژێرن، کە هەردووکیشیان لە بەرژەوەندی تۆن. بە قۆچی تەنگژەیەکیان دابکە: ئەوان ڕوو لە هەر کوێیەک بکەن قۆچەکانیان تێڕاچووە.

پەیڕەوی لە یاساکە ا

لە سەرەتاکانی حوکمڕانییەکەیدا، ئیڤانی چوارەم کە دوایی بە ئیڤانی خەمناک ناسرا، دەبووایە ڕووبەڕوو واقیعی ناخۆش بێتەوە: وڵات بەشێوەیەکی بە تاسەوە پێویستی بە ڕیفۆرم بوو، بەڵام لە دەسەڵاتی بۆ ئاراستەکردنی کەم بوو. گەورەترین سنوور لەبەردەم دەسەلاتیدا لە (بۆیار)ەکانەوە بوو، ئەو چینە میرزادەیەی ڕوسا کە وڵاتی ڕکێف کردبوو و جوتیارانیان ترساندبوو.

له ١٥٥٣دا، له تەمەنی بیست و سێ ساڵیدا ئیڤان نەخۆش کەوت. پاش ئەوەی لەناو پێخەفدا کەوتبوو، له سەروبەندی مردنیدا، داوای له بۆیارەکان کرد سوێندی وەفاداری بۆ کوڕەکەی وەکو سزاری نوێ بخۆن. هەندێکیان ڕازا بوون، هەندێکیان تەنانەت ڕەتیان کردەوە. پاشان لەوێوە ئیڤان بینی که دەسەڵاتی بەسەر بۆیارەکاندا ناشکێت. ئەو له نەخۆشییەکەی چاك بۆوە، بەڵام قەت وانەکەی بیر نەچۆوە: بۆیارەکان ئامادەییان تێدابوو تێکیبشکێنن و له ڕاستیدا له ساڵانی دواتردا، زۆرێك له بەهێزترینی ئەوان چوونە پاڵ دوژمنی سەرەکی ڕوسیا، پۆلەندە و لیتوانیا که لەوێ پیلانی گەڕانەوەیان و سەرنگونکردنی سزاریان دانا. تەنانەت یەکێك له نزیکترین هاوڕێکانی ئیڤان، میر ئاندرێ کوربسکی، لەپڕێکدا لەو هەڵگەڕایەوە، له ١٥٦٤دا چووە پاڵ لیتوانیا و بووە بەهێزترین دوژمنی ئیڤان.

کاتێك کوربسکی دەستیکرد به ئامادەکردنی سەربازان بۆ داگیرکردن، لەپڕێکدا سیلسیلەی پاشایەتی له هەرکاتێکی تر لەرزۆکتر دیار بوو. لەکاتێکدا که خانەدانانی کۆچکردوو له خۆرئاواوە پیلانیان دادەڕشت، (تەرتەرەکان) له خۆرهەڵاتەوە ڕێچکەیان بەستبوو و بۆیارەکان لەناو وڵاتدا خەریکی نانەوەی پشێوی بوون، قەبارەی گەورەی ڕوسیا مۆتەکەیەکی هێنابووە ئاراوە بۆ بەرگریکردن. ئیڤان له هەر ئاراستەیەکەوە هێرشی ببردایە، له ئاراستەکەی ترەوە خاڵی لاوازی دەردەکەوت. تەنیا ئەگەر دەسەڵاتی ڕەهای هەبووایە دەیتوانی دەست و پەنجە لەگەڵ ئەم هایدرا چەند سەرەدا نەرم بکات. دەسەڵاتێکی وەها ڕەهاشی نەبوو.

ئیڤان تاوەکو سەر له بەیانیی ٣ی دیسەمبەری ١٥٦٤ تێفکری، کاتێك هاوڵاتیانی مۆسکۆ لەبەرانبەر دیمەنێکی سەیردا بێدار بوونەوە. سەدان خلیسکەی سەر بەفر گۆڕەپانی بەردەم کریملینیان پڕ کرد، که به گەنجینەکانی سزار بارکرابوون و پیتاکیان بەشی سەرانسەری وڵات تێدابوو. ئەوان به گومانەوە دەیانڕەوانییە ئەو دیمەنە لەکاتێکدا که سزار و دەربارەکەی خلیسکەکانیان پڕ کرد و شاریان جێهێشت. بەبێ ڕوونکردنەوەی بۆچی، ئەو خۆی له گوندێکی باشووری مۆسکۆ جێگیر کرد. بۆ ماوەی سەراپای مانگێك

جۆرێك لە ترس بەخەی پایتەختی گرت، چونکە مۆسکۆییەکان ترسی ئەوەیان هەبوو ئیڤان لەبەرانبەر بۆیارە تینووی خوێنەکان دەستبەرداریان بوبێت. دوکانەکان داخران و تاقمە گێرەشێوێنەکان ڕۆژانە کۆ دەبوونەوە. دواجار، لە کانوونی دووەمی ١٥٦٥دا، نامەیەك لە سزارەوە گەیشت، تیایدا ڕوونی کردبۆوە کە چیتر بەرگەی ناپاکییەکانی بۆیار ناگرێت و بڕیاریداوە بۆ تاهەتایە دەست لە کار بکێشێتەوە.

نامەکە کە بەدەنگی بەرز لەناو خەڵکدا خوێنرایەوە کاریگەرییەکی شۆك ئامێزی هەبوو: بازرگانەکان و خەڵکی ئاسایی لەبەرانبەر بڕیاری ئیڤاندا سەرکۆنەی بۆیارەکانیان کرد و ڕژانە سەر شەقامەکان و بەم تووڕەییە خانەدانەکانیان تۆقاند. بەزوویی گرووپێك کە نوێنەرایەتی کەنیسە، میرەکان و خەڵکیان دەکرد گەشتێکیان بۆ گوندەکەی ئیڤان ئەنجامدا و بەناوی خاکی پیرۆزی ڕوسیا لە سزار پاڕانەوە بگەڕێتەوە سەر تەخت. ئیڤان گوێی هەڵخست بەڵام ڕای خۆی نەدەگۆڕی. لەگەڵ ئەوەشدا، پاش ڕۆژانێك لە گوێبیستبوونی داوا و تکایان، بژاردەیەکی خستە بەردەم ڕەعیەکانی: یان ئەوەتا دەسەڵاتی ڕەهای بدەنێ بۆ حوکمڕانی بەو شێوەیەی خۆی دەیەوێت، بەبێ دەستێوەردانی بۆیارەکان، یان ئەوان سەرکردەیەکی نوێ بدۆزنەوە.

بە ڕووبەڕووبوونەوەی بژاردەیەك لەنێوان شەڕی ناوخۆ و قبوڵکردنی دەسەڵاتێکی زۆردارانە، تەقریبەن هەموو سێکتەرێکی کۆمەڵگەی ڕوسی لەگەڵ سزارێکی بەهێزدابوون و داوای گەڕانەوەی ئیڤانیان بۆ مۆسکۆ و گەڕاندنەوەی یاسا و سیستەمیان کرد. لە مانگی شوباتدا، بە شێوە ئاهەنگێکەوە، ئیڤان گەڕایەوە بۆ مۆسکۆ. ڕوسییەکان چیتر سکاڵایان نەکرد لەوەی ئاخۆ دیکتاتۆریانە ڕەفتار دەکات– ئەوان خۆیان ئەم دەسەڵاتەیان پێدابوو.

لێکدانەوە

ئیڤانی خەمناك ڕووبەڕووی تەنگژەیەکی توند بووەوە: ملدان بۆ بۆیارەکان دەبووەهۆی دارمانێکی حەتمی، بەڵام شەڕی ناوخۆ جۆرێکی جیاوازی دارمانی دەهێنایە

کایەوە. تەنانەت ئەگەر ئیڤان لەو جەنگەش سەرکەوتوو بووایە ولات دادەڕووخا و دابەشبوونەکانی لەهەموو کاتێکی تر زیاتر دەبوو. ئەو بژاردەیەی کە لە ڕابردوودا چەکی دەستی بوو ئەوە بوو هەنگاوێکی بوێرانەی توند بنێت. لەگەڵ ئەوەشدا، ئێستا ئەو جۆرە جوڵەیە لە دژی دەشکایەوە- چەندە بوێرانە ڕووبەڕووی دوژمنەکانی ببووایەوە، ئەوەندە توندتر پەرچەکرداری دەوروژاندن.

خاڵی هەرە لاوازی نمایشی هێز ئەوەیە کە کینە دەوروژێنێت و دواجار سەر دەکێشێت بۆ پەرچەکردارێك کە دەسەڵاتەکەت هەڵدەلوشێت. ئیڤان بێ ڕادە ئەفرێنەر بوو لە بەکارهێنانی دەسەڵاتدا، بە ڕوونی ئەوەی بینی کە تاکە ڕێگە بەرەو ئەو جۆرەی سەرکەوتن کە دەیویست کشانەوەیەکی ساختەیە. ئەو وڵاتی لەبەرانبەر پۆستەکەیدا ناچار نەدەکرد، ئەو "بژاردەگەلێك"ی دەخستە بەردەمیان: یان ئەوەتا وازبێنێت و ئانارشییەکی حەتمی دروست ببێت، یان دەسەڵاتی ڕەها بگرێتە دەست. بۆئەوەی پاڵپشتی هەنگاوەکەی بکات، ڕوونیکردەوە کە وازهێنانی پێ باشترە: "فەرموون تەحەدی خۆتان بخەنەڕوو و تەماشا بکەن چی ڕوودەدات". کەس تەحەدای نەکرد. بە کشانەوە بۆ ماوەی مانگێك، دیمەنێکی مۆتەکەی پیشانی وڵات دا کە بەدوای وازهێنانیدا دەهات- داگیرکاری تەرتەر، شەڕی ناوخۆیی، کاولکاری. (هەموو ئەمەش دواجار لە "ڕۆژگاری گێروگرفت"ی بەدناودا بەدوای مردنی ئیڤاندا دەهات).

کشانەوە و ونبوون ڕێگەی کلاسیکی کۆنترۆڵکردنی بژاردەکانن. تۆ هەستێکی ئەوە دەدەیت خەڵك کە شتەکان بەبێ تۆ چۆن چۆنی دادەڕمێن و تۆ "بژاردە"یان دەخەیتە بەردەم: من دوور دەکەومەوە و ئێوە زیانمەندی لێکەوتەکان دەبن یان من لەژێر ئەو بارودۆخەدا دەگەڕێمەوە کە خۆم دەیسەپێنم. لەم شێوازەی کۆنترۆڵکردنی بژاردەکانی خەڵکدا، ئەوان ئەو بژاردەیە هەڵدەبژێرن کە دەسەڵاتت دەداتێ چونکە ئەلتەرناتیڤەکە زۆر ناخۆشە. تۆ زۆرییان لێدەکەیت، بەڵام بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ: پێدەچێت ئەوان بژاردەیەکیان هەبێت. هەرکاتێك خەڵك هەستیان کرد بژاردەیان هەیە، زۆر ئاسانتر دەچنە ناو تەڵەکەتەوە.

وەکو سۆزانیی فەرەنسی سەدەی حەڤدە، نینۆن دی لێنکلۆس بۆی دەرکەوت کە ژیانی هەندێ خۆشی دیاریکراوی تێدایە. عاشقەکانی لە بنەماڵەی پاشایەتی و ئەریستۆکراسییەوە بوون و ئەوان پارەی باشیان دەدایە، دەیانخستە بەر ڕێژنەی زیرەکی و فیکری خۆیان، موقنیعیان دەکرد نەك ئەوەی داوای پێویستیی سۆزی بکەن و تەقریبەن وەك هاوتایەك مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرد. ژیانێکی وەها بێ ڕادە دڵپەسەندتر بوو لە هاوسەرگیری. لە ١٦٤٢دا، دایکی نینۆن لەپڕ مرد و ئەوی لە تەمەنی بیست و سێ ساڵیدا جێ هێشت. ئەو لە جیهاندا بەتەواوی تەنیا مابۆوە– نە خێزان، نە مارەیی، نە هیچ شتێکی هەبوو پشتی پێ قایم بکات. جۆرێك لە ترس یەخەی گرت و ئەو چووە ناو کەنیسەیەکەوە و پشتی لە عاشقە ناسراوەکانی کرد. ساڵێك دواتر، ئەو کەنیسەی جێهێشت و بەرەو لیۆن ڕۆیشت. کاتێك بۆ دواجار لە پاریس لە ١٦٤٨دا دەرکەوتەوە، عاشقان و داواکارانی بە لێشاوی زیاتر لە پێشوو بەرەو ماڵەکەی چوون، چونکە ئەو زیرەکترین و زیندووترین سۆزانی سەردەمەکەی بوو و زۆر هەست بە خاڵیبوونی شوێنەکەی دەکرا.

هەرچۆنێك بێت شوێنکەوتووانی نینۆن بەخێرایی بۆیان دەرکەوت کە ئەو بەخێرایی شێوازە کۆنەکەی گۆڕیووە و سیستەمێکی نوێی بژاردەکانی داناوە. دوکەکان، سینیۆرەکان و میرەکان کە دەیانویست پارەی خزمەتگوزارییەکانی بدەن توانیان لەکارەکانیان بەردەوام بن، بەڵام ئەوان چیتر کۆنترۆڵ بەدەست نەبوون– ئەو کاتەی خۆی بویستایە لەگەڵیاندا دەخەوت. هەموو ئەو شتەی پارەکەیان دەیتوانی بیکڕێت ئەگەرێك بوو.

لێکدانەوە

ژیانی سۆزانی ئەگەری دەسەڵاتێکی بەدوادا دەهات کە لە ژنی هاوسەردار نکوڵی دەکرا، بەڵام بەهەمان شێوە مەترسی ئاشکراشی بەدواوە بوو. ئەو پیاوەی کە پارەی خزمەتگوزاریی دەدایە سۆزانی، لە جەوهەردا خاوەنی بوو، خۆی بڕیاری دەدا چ کاتێك خاوەنیەتی و چ کاتێك نا، دوایی دەستبەرداری دەبوو. لەکاتێکدا کە بەتەمەندا دەچوو، بژاردەکانی بەرتەسك دەبوونەوە، لەکاتێکدا کە پیاوانێکی کەم هەڵیاندەبژارد. بۆ خۆلادان لە ژیانێکی هەژاری، دەبووایە سامانەکەی کۆ بکاتەوە لەکاتێکدا کە گەنج بوو. بۆیە چاوچنۆکیی ئەفسانەیی سۆزانییەکە، وێنەدەرەوەی زەروورەتێکی کرداری بوو؛ لەگەڵ ئەوەشدا سەرنجڕاکێشییەکەی کەم دەکردەوە، چونکە وەهمی دڵخواز بوون بەلای پیاوانەوە گرنگە کە زۆرجار نامۆ دەبن ئەگەر هاوەڵەکەیان زۆر بایەخ بە پارەکەیان بدات. لەکاتێکدا کە سۆزانییەکە بەتەمەندا دەچوو، ڕووبەڕووی قورسترین چارەنووس دەبووەوە.

کلیلی دەسەڵات

وشەی وەکو "ئازادی" و "بژاردەکان" دەسەڵاتی ئەگەرێك زۆر لەودیو واقیعی ئەو سوودانەوە دەبزوێنێت کە دەیخەنەوە. کاتێك لە نزیکەوە دەپشکنرێن، ئەو بژاردانەی هەمانن— لە بازاڕ، لە هەڵبژاردن، لە کارەکانماندا— سنووریەندیی بەرچاویان دەبێ: ئەمانە زۆرجار پەیوەندییان بە هەڵبژاردنەوە هەیە لەنێوان ئەلف و با دا، لەگەڵ بەشەکەی تری ئەلف بێی وێنەکەدا. لەگەڵ ئەوەشدا تا ئەو جێیەی کە کزترین سەرابی هەڵبژاردن دەدرەوشێتەوە، ئێمە بە دەگمەن تەرکیز دەخەینە سەر بژاردە ونەکان. ئێمە باوەرکردن بەوەی گەمەکە عادیلانەیە و ئەوەی کە ئازادیمان هەیە "هەڵدەبژێرین". ئێمە پێمان باشترە زۆر بیر لە قووڵایی ئازادیی هەڵبژاردنمان نەکەینەوە.

ئەم نائامادەییە بۆ پشکنینی بچوکیی بژاردەکانمان لەو فاکتەوە سەرچاوە دەگرێت کە بڕێکی زۆری ئازادی جۆرێك لە شلەژان دروست دەکات. فرەیزی "بژاردە بێ سنوورەکان لە ڕاستیدا ئیفلیجمان دەکەن و توانامان بۆ هەڵبژاردن لێڵ دەکەن. ڕستی سنووورداری بژاردەکان ئاسودەمان دەکەن.

ئەمە دەرفەتی گەورەی فریودان بۆ کەسی زیرەك دابین دەکات. چونکە ئەو خەڵکەی لەنێوان ئەلتەرناتیڤەکاندا هەڵبژاردن دەکەن، بەلایانەوە قورسە باوەڕیان وابێت کە بەکار دەبرێن یان فریو دەدرێن. ئەوان ناتوانن ئەوە ببینن کە تۆ ڕێگەی بڕێکی بچوکی ئیرادەی ئازادیان بۆ خۆش دەکەیت لەبەرانبەر بڕێکی زۆری سەپاندنی بەهێزی ئیرادەی خۆتدا. کەوابێ دەبێ بونیادنانی ڕستێکی بەرتەسکی بژاردەکان هەمیشە بەشێك بێت لە تەڵەکەکانی تۆ. وتەیەك هەیە دەڵێت: ئەگەر تۆ بتوانیت وا لە باڵندە بکەیت خۆی بچێتە ناو قەفەسەوە، ئەوا بەو ڕادەیە زۆر جوانتر دەخوێنێت.

بژاردەکان ڕەنگ ڕێژ بکە. ئەمە تەکنیکێکی دڵخوازی هێنری کیسینجەر بوو. وەك وەزیری دەرەوەی سەرۆك ڕیچارد نیکسۆن، کیسینجەر خۆی بە بەئاگاتر لە سەرۆکەکەی دانا و بڕوای وابوو کە لە زۆربەی بارودۆخەکاندا ئەو دەیتووانی باشترین بڕیار بۆ خۆی بدات. بەڵام ئەگەر هەوڵی بدایە بەرنامەیەك دیاری بکات، کەسێکی تەواو نائارامی تووڕە یان بریندار دەکرد. بۆیە کیسینجەر سێ یان چوار بژاردەی کرداری بۆ هەر بارودۆخێك گەڵاڵە دەکرد و بەشێوازێك دەیخستنەڕوو کە ئەوەیانی بەلایەوە پەسەند بوو هەمیشە باشترین چارەسەر دیار بوو بە بەراورد بەوانەیتر. چەندین جار نیکسۆن دەکەوتە داوەوە، قەت گومانی لەوە نەدەکرد بەرەو ئەو شوێنە ڕێ دەکات کە کیسینجەر پاڵی دەنێت. ئەمە ئامرازێکی نایاب بوو بۆئەوەی لەبەرانبەر گەورە نائارامەکەی بەکاری بێنێت.

زۆر لەو کەسە بکە کە بەرەنگاری دەکات. یەکێك لە کێشە هەرە سەرەکییەکان کە ڕووبەڕووی دکتۆر میلتۆن ئەیچ.ئەریکسۆن ی پێشەنگی چارەسەری هیپنۆسیس لە ١٩٥٠کان بووەوە، گەڕانەوە بوو بۆ حاڵی پێشوو. لەوانەیە نەخۆشەکانی وەها دیار بووبن کە بەخێرایی چاك دەبنەوە، بەڵام گرمانی سەرەتاییان بەرانبەر چارەسەرەکە

بەرەنگارییەکی قووڵی دروست کردووە: ئەوان بەزوویی دەگەڕانەوە بۆ خووە کۆنەکانیان، دکتۆریان سەرکۆنە دەکرد و چیتر نەدەچوونە لای. بۆ خۆلادان لەمە، ئەریکسۆن دەستیکرد بە فەرمانکردن بە هەندێ لە نەخۆشەکان بەوەی کە بگەڕێنەوە دۆخی خۆیان، بۆئەوەی وا لە خۆیان بکەن ئەوەندەی ئەو کاتەی سەرەتا هاتن هەست بە خراپی بکەن–بگەڕێنەوە چوارگۆشەی یەکەم. لەگەڵ ڕووبەڕووبوونەوەی ئەم بژاردەیە، نەخۆشەکان زۆرجار خۆلادان لە گەڕانەوە بۆ دۆخی پێشوو "هەڵدەبژێرن".

ئەمە تەکنیکێکی باشە بۆ بەکارهێنان لەسەر منداڵان و خەڵکی ئیرادەتمەندی تر کە خۆشی لە ئەنجامدانی پێچەوانەی ئەو شتە دەبینن کە تۆ داوایان لێدەکەین: زۆر بۆهێنانیان تا ئەو شتە هەڵبژێرن کە تۆ دەتەوێ لە ڕێگەی ئەوەی وا پیشان بدەن کە پشتگیری پێچەوانەکە دەکەن.

گۆڕەپانی یاری وەرچەرخێنە. لە ١٨٦٠ەکاندا، جۆن دی.ڕۆکفێلەر دەستیکرد بە دروستکردنی مۆنۆپۆلێکی نەوت. ئەگەر ئەو هەوڵی بدایە کۆمپانیا نەوتە بچوکەکان بکڕێت ئەوا ئەوان بۆیان دەردەکەوت خەریکی چییە و بەرچەکردداریان دەبوو. لەبری ئەمە، ئەو بە نهێنی دەستیکرد بە کڕینەوەی کۆمپانیاکانی سکەی شەمەندەفەر کە نەوتیان دەگواستەوە. کاتێك ئەو دواتر هەوڵیدا کۆمپانیایەکی دیاریکراو کۆنترۆڵ بکات و ڕووبەڕووی بەرەنگاری بووەوە، پشت بەستنیانی بە سکەی شەمەندەفەر بیر خستنەوە. بە ڕەتکردنەوەی گواستنەوە بۆیان، یان تەنیا بەرزکردنەوەی کرێکانیان، لەوانەبوو ببێتە هۆی ڕووخاندنی بزنسەکەیان. ڕۆکفێلەر گۆڕەپانی یارییەکەی گۆڕی بۆئەوەی ئەو تاکە بژاردانەی بەرهەمهێنەرە بچوکەکانی نەوت هەیانبوو ئەوانە بن کە ئەو پێی بەخشین.

لەم تاکتیکەدا نەیارانی تۆ دەزانن زۆرییان لێدەکرێت، بەڵام کێشە نییە. تەکنیکەکە لەدژی ئەوانە کاریگەرە کە بەهەموو شێوەیەك بەرەنگاری دەکەن.

بژاردە بچوك بووەوەکان. مامەڵەکاری هونەریی درەنگانی سەدەی نۆزدە ئامبرۆیس ڤۆلارد لەم تەکنیکەدا لێهاتوو بوو.

مشتەری دەهاتنە دوکانی ڤۆلارد بۆ بینینی هەندێ لە تابلۆکانی سێزان. ئەو سێ تابلۆی پیشان دەدان، بیری دەچوو نرخێك بڵێت و وا پیشانی دەدا کە خەواڵووە. سەردانکەران دەبووایە بەبێ بڕیاردان بڕۆن. ئەوان زۆرجار ڕۆژی دواتر دەهاتنەوە بۆئەوەی جارێکی تر تابلۆکان ببینن، بەڵام ئەمجارە ڤۆلارد کارە کەمتر سەرنجڕاکێشەکانی دەهێنایە دەرەوە، وایدەردەخست کە وایزانیووە هەر کارەکانی پێشوون. مشتەرییە سەرگەردانەکان دەیانڕەوانییە ئۆفەرە تازەکان، دەڕۆیشتن و بیریان دەکردەوە و پاشان دەگەڕانەوە. جاریکی تر هەمان شت ڕوویدەدا: ڤۆلارد ئەو تابلۆیانەی کوالیتیان نزمتر بوو پیشان دەدا. دواجار کڕیارەکان درکیان بەوە دەکرد کە ئەوان شتێکی باشتریان لەئێستادا لەبەردەستدایە، چونکە سبەی دەبێ بۆ شتێکی خراپتر مل بدەن تەنانەت بە نرخێکی بەرزتریش.

لەوانەیە گۆڕانکارییەکی بچوك لەم تەکنیکەدا بریتی بێت لە بەرزکردنەوەی نرخ لە هەرکاتێکدا کە کڕیار ڕاڕا دەبێت و ڕۆژێکی تر تێدەپەڕێت ئەمە پلانێکی دانوستانی نایابە بۆ بەکارهێنانی لەسەر کەسێك کە خۆی ڕاڕایە کە دەکەوێتە داوی بیرۆکەی ئەمەی کە ئەمڕۆ نرخێکی باشتریان دەست دەکەوێت نەك ئەوەی تا سبەی چاوەڕێ بن.

کابرای لاواز لە لێژاییدا. لاوازەکان ئاسانترینن بۆ مانۆڕ لە ڕێگەی کۆنترۆلکردنی بژاردەکانیانەوە. کاردینال دی ڕێتز، بزوێنەری سیاسی، یاریدەدەری ناڕەسمی دوکی ئۆلینز بوو و لە ڕاڕاییدا بەدناو بوو. ململانێیەکی بەردەوام بوو کە قەناعەت بە دوك بهێنرێت بۆ هەنگاونان- ئەو هەر دەهات و دەچوو، بژاردەکانی هەڵدەسەنگاند و چاوەڕێ دەبوو تا دوایین سات و سەرئێشەی بەهەمووان دەبەخشی. بەڵام ڕێتز ڕێگەیەکی دۆزییەوە بۆئەوەی دەست و پەنجەی لەگەڵ نەرم بکات: ئەو هەموو جۆرەکانی مەترسی باس دەکرد، ئەوەندەی بکرایە زێدەڕۆیی تێدا دەکرد، تا ئەوەی کە دوك لە هەموو لایەکەوە باوێشکی بەدی دەکرد جگە لەیەکێکیان: ئەوەیان کە ڕێتز فشاری بۆ دەهێنا تا بیگرێتە بەر.

ئەم تاکتیکە هاوشێوەی "ڕەنگی بژاردەکان" بوو، بەڵام لەگەڵ لاوازەکاندا دەبێ توندتر بێت. کار لەسەر هەستەکانیان بکە- ترس و تۆقاندن بەکار بێنە بۆ ئەوەی بیانخەیتە ناو کردارەوە. ئەقڵ بەکار بێنە و ئیتر ئەوان هەمیشە ڕێگەیەك بۆ تەمەڵیکردن دەدۆزنەوە.

برا لەناو تاواندا. ئەمە تەکنیکێکی نا هونەرمەندانەی کلاسیکە: تۆ قوربانییەکانت بۆ پیلانێکی تاوان ڕادەکێشیت، ڕایەڵێکی خوێن و گوناه لەنێوانتاندا دروست دەکەیت. ئەوان لە فریوەکەی تۆدا بەشدار دەبن، تاوانێك ئەنجام دەدەن (یان پێیان وایە ئەنجامی دەدەن-) و بە ئاسانی بەکار دەبرێن. ستێرج ستاڤیسکی، ساختەچی گەورەی ١٩٢٠ەکان، ئەوەندە حکومەتی گلاندبووە ناو تەڵەکە و فێڵەکانی کە دەوڵەت جورئەتی ئەوەی نەدەکرد دادگایی بکات و "بڕیاریدا" وازی لێ بێنێت. زۆرجار وەها ژیرانەترە ئەو کەسە بگلێنیتە ناو فریوەکانت کە ئەگەر شکست بێنیت دەتوانێ زۆرترین زیانت پێ بگەیەنێت. دەشێ تێوەگلانیان ئاڵۆز بێت- تەنانەت سەرەداوێکی تێوەگلانیان بژاردەکانیان بەرتەسك دەکاتەوە بێدەنگییان مسۆگەر دەکات.

قۆچەکانی تەنگژە. بیرۆکەکە بەهۆی ڕێ ڕۆیشتنی بەناوبانگی ژەنەراڵ ویلیام شێرمان لە ڕێگەی جۆرجیا و لەماوەی شەڕی ناوخۆی ئەمریکا پیشاندرا. هەرچەندە کۆنفیدراتەکان دەیانزانی شێرمان بە چ ئاراستەیەك ڕێ دەکات، قەت نەیانزانی ئاخۆ ئەو لە ڕاستەوە یان لە چەپەوە هێرش دەکات، چونکە ئەو سوپای دابەشکردبوو بۆدوو باڵ- و ئەگەر یاخییەکان لە باڵێکەوە بکشانایەتەوە ئەوا ڕووبەڕووی یەکێکی تر دەبوونەوە. ئەمە تەکنیکی دادگایی کلاسیکی پارێزەرە: پارێزەر ڕێنمایی شایەتحاڵەکان دەکات تا لەنێوان دوو ڕوونکردنەوەی ئەگەریی ڕووداوێکدا بڕیار بدەن کە هەردووکیان کونێك دەکەنە چیرۆکەکەیان. دەبێ ئەوان وەڵامی پرسیارەکانی پارێزەر بدەنەوە، بەڵام هەرچییەك بڵێن، زیان بەخۆیان دەگەیەنن. کلیلی ئەم هەنگاوە لێدانی خێرایە: قوربانییەکە بێبەری بکە لەکاتی بیرکردنەوە لە ڕاکردن. لەکاتێکدا کە ئەوان لەنێوان قۆچەکانی تەنگژەدا دێن و دەچن، ئەوا قەبری خۆیان هەڵدەکەنن.

تێبگە: لە ململانێکەتدا لەگەڵ ڕکابەرانت، زۆرجار وا پێویست دەکات تۆ ئازاریان بدەیت. ئەگەریش بە ڕوونی تۆ بکەری سزاکەبیت، چاوەڕێی دژە هێرشێك بکە– پێشبینی تۆڵە بکە. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەگەر وا دیار بێت ئەوان بکەری نەگبەتی خۆیانن، ئەوا بە بێدەنگی مل دەدەن. کاتێك ئیڤان مۆسکۆی جێهێشت و چووە دێهاتەکەی، ئەو هاوڵاتیانەی داوایان لێدەکرد بگەڕێتەوە بە داواکەی بۆ دەسەڵاتی ڕەها ڕازی بوون. بەدرێژایی ساڵانی دواتر، ئەوان ڕقی کەمتریان لەو بوو لەبەرانبەر ئەو ترس و تۆقاندنەی لە وڵاتدا بڵاوی کردەوە، چونکە، دواجار ئەوان خۆیان ئەو دەسەڵاتەیان پێ بەخشیبوو. هەربۆیە هەمیشە وا باشە بژاردەیان بۆ ژەهر بدەیتە دەست خۆیان و ئەوەندەی دەکرێ تێوەگلانی خۆت داپۆشیت لە دابینکردنی بۆیان.

وێنە: قۆچەکانی گا. گا بە قۆچەکانی دەتئاخنێتە سوچێکەوە– تاکە قۆچێك نییە کە لەوانەیە بکرێ لێی ڕابکەیت، بەڵکو جوتێك قۆچە کە دەتخاتە ناو تەڵەزگەیەکەوە– هەرچۆنێك بێت کوناردیوت دەکەن و هەڵتدەدڕن.

دەسەڵات: بۆ برین و هەموو خراپەیەکی تر کە مرۆڤەکان بەشێوەیەکی ڕەمەکی و بە بژاردەی خۆیان بەسەر خۆیانی دێنن، لە دوورمەودا دا ئازاری کەمترە لەوەی کە ئەوانیتر بەسەری دێنن.

(نیکۆلۆ ماکیاڤیللی، ١٤٦٩–١٥٢٧)

پێچەوانەوەبوونەوە

کۆنترۆڵکردنی بژاردەکان یەك ئامانجی لە پشتە: ڕووپۆشکردنی خۆت وەك بکەری دەسەڵات و سزا. بۆیە تاکتیکەکە بەباشترین شێوە کاردەکات، بۆ ئەوانەی کە دەسەڵاتیان ناسکە و ناتووانن بە ئاشکرا کار بکەن بەبێ ورووژاندنی گومان، کینە و توڕەیی. تەنانەت وەك ڕێسایەکی گشتی بە دەگمەن ژیرانەیە وەها ببینرێت کە بە ڕاستەوخۆیی و بەزۆر دەسەڵات پیادە دەکەیت، گرنگ نییە چەنێك پارێزراو و

بەهێزیشیت. زۆرجار وەها ڕێکوپێکتر و کاریگەرتریشە کە وەهمی بژاردە بخەیتە بەردەم خەڵك.

لەلایەکی ترەوە، بە سنووردارکردنی بژاردەکانی خەڵك، هەندێ جار تۆ بژاردەکانی خۆت سنووردار دەکەیت. باروودۆخ هەن تیایاندا لە بەرژەوەندیی خۆتە ئاستێکی ئازادی بە ڕکابەرانت بدەیت: لەکاتێکدا کە تۆ تەماشای کارکردنیان دەکەیت، دەرفەتی دەوڵەمەند بە خۆت دەدەیت سیخوڕی بکەیت، زانیاری کۆ بکەیتەوە و پلانی فریوەکانت دابنێیت. بانکداری سەدەی نۆزدە جەیمس ڕۆسچیلد کەیفی بەم میتۆدە دەهات: ئەو هەستی کرد کە ئەگەر ئەو هەوڵی بدایە جوڵەکانی نەیارەکەی کۆنترۆڵ بکات، چانسی ئەوەی لەدەست دەدا چاودێری ستراتیژەکەیان بکات و ڕێڕەوێکی کاریگەرتر بگرێتە بەر. چەندەی ڕێی بۆ ئازادیی زۆرتری بۆ ئەوان لە کورت مەودا دا خۆش بکردایە، ئەوەندە بەهێزتر دەیتووانی لە دوورمەودا دا لەدژیان هەنگاو بنێت.

یاسای ژمارە ٣٢

بە گوێرەی فەنتازیاکانی خەڵك یاری بکە

حوکم

راستی زۆرجار لەبەرئەوە خۆی لێ لادەدرێت کە دزێوە و ناخۆشە. قەت ڕوو مەکەرە حەقیقەت و واقیع مەگەرێنەوەی کە ئامادە بیت بۆ ئەو تورەییەی کە لە بەهۆش هاتنەوە سەرچاوە دەگرێت. ژیان ئەوەندە سەخت و نارەحەتە کە ئەو خەڵکەی دەتوانێت ڕۆمانسیەت بەرهەم بێنێت یان فەنتازیا بهێنێتە ئارا وەکو پەڵە ئاوێکن لە بیاباندا: هەمووان لە دەوری خڕ دەبنەوە. دەسەڵاتێکی گەورە هەیە لە ختوکەدانی فەنتازیاکانی جەماوەر.

پەیڕەویکردن لە یاساکە

دەوڵەتشاری ڤینیسیا بۆ ماوەیەکی درێژ ئەوەندە کامەران بوو کە هاوڵاتیانی هەستیان دەکرد کە کۆمارە بچوکەکەیان چارەنووسی لەبەرژەوەندی خۆیدایە. لە سەدەکانی ناوەڕاستدا و گەرمەی ڕێنیسانسدا ، مۆنۆپۆلییەکەی بەسەر بازرگانیدا لەلای خۆرهەڵاتەوە، کردی بە دەوڵەمەنترین شاری ئەوروپا. لەژێر حکومەتێکی کۆماری بەخشندەدا، ڤینیسییەکان ئازادییەکیان هەبوو کە ژمارەیەکی کەمی ئیتالییەکانی تر پێی شاد ببوون. لەگەڵ ئەوەشدا، لە سەدەی شانزەدا، چارەنووسیان لەپڕێکدا گۆڕا.

کردنەوەی (جیهانی نوێ) دەسەڵاتی بۆ لای ئەتلانتیکی ئەورووپا گواستەوە- بۆ ئیسپانیەکان و پورتوگالیەکان و دواتر بۆ هۆڵەندی و ئینگلیزەکان. ڤینیسیا نەیتووانی لەڕووی ئابوورییەوە کێبڕکێ بکات و ئیمپراتۆریەتەکەی بەرەبەرە بەرەو کزی چوو. دوایین زەبر بریتی بوو لە زیانی کاولکەری خاوەندارێتییەکی مێدیتەرانەی زۆردارانە، دوورگەی قیبرس، کە لەلایەن تورکەکانەوە لە ١٥٧٠دا لە ڤێنیسیا سەندرا.

ئێستا خێزانە خانەدانەکان لە ڤینیسیا مایەپوچ ببوون و بانکەکان هەڵدەگیران. جۆرێك لە خەمناك و ڕەشبینی بەسەر هاوڵاتیاندا زاڵ بوو. ئەوان ڕابردوویەکی درەوشاوەیان دەناسی- یان ئەوەتا پیایدا ڕەت ببوون یان وەك چیرۆك لەلایەن بەتەمەنەکانەوە بۆیان گێڕدرابووەوە. کۆتایهاتنی ساڵانی شکۆ ریسوائامێز بوو. ڤینیسییەکان تا ڕادەیەك ئەو باوەڕەیان لا دروست ببوو کە خوداوەندی چارەنووس تەنیا پێیان ڕادەبوێرێت و ڕۆژانی کۆن جارێکی تر دەگەڕێنەوە. لەگەڵ ئەوەشدا لەکاتی ئێستادا دەیانتووانی چی بکەن؟

لە ١٥٨٩دا، دەنگۆ بڵاو بوونەوە لەبارەی گەیشتنی پیاوێکی ڕازئامێز بەناوی "ئیل براگادینۆ"، مامۆستای کیمیاگەری، پیاوێك کە سامانی زۆری لە ڕێگەی تواناکەیەوە کەڵەکە کردبوو گوایە لە ڕێگەی چەندجارە زیادکردنی ئاڵتون بە بەکارهێنانی مادەیەکی نهێنی. دەنگۆ بەخێرایی بڵاوبوونەوە چونکە پێش چەند ساڵێك، خانەدانێکی ڤینیسی کە بە پۆلەندەدا تێدەپەڕی گوێبیستی پێشگۆیی پیاوێکی خوێندەوار بوو لەمەڕ ئەوەی کە ڤینیسیا دەسەڵات و شکۆی ڕابردووی بەدەست دێنێتەوە ئەگەر بتووانێت پیاوێك بدۆزێتەوە کە لە هونەری کیمیاگەریی بەرهەمهێنانی ئاڵتون تێبگات. بەمشێوەیە، کاتێك قسە لەمەڕ ئەو ئاڵتونەی براگادینۆ گەیشتە ڤینیسیا- ئەو بە بەردەوامی سکەی ئاڵتونی لە دەستەکانی دەڕژان و کەرەستەی ئاڵتونی کۆشکەکەیان پڕ دەکرد- هەندێکیان دەستیانکرد بە خەون بینین: لە ڕێگەی ئەوەوە، شارەکەیان جارێکی تر دەگەیشتەوە کامەرانی.

ئەندامانی خێزانە خانەدانە مەرە دیارەکانی ڤینیسیا بەم پێیە پێکەوە چوونە برێسیا کە لەوێ براگادینۆ دەژیا. ئەوان بە کۆشکەکەیدا گەشتیان کرد و بە سەرسامییەوە دەیانڕوانی لە کاتێکدا کە تواناکانی دروستکردنی ئاڵتونی پیشان دەدا، بە ڕواڵەت بڕێک لە کانزای بێ بەهای هەڵدەگرت و دەیگۆڕی بۆ چەند ئۆنسێک لە تۆزی ئاڵتون. سێناتی ڤینیسیا ئامادەکاری کرد بۆ وتووێژ لەسەر ئایدیای بانگهێشتکردنی براگادینۆ بۆ مانەوە لە ڤینیسیا لەسەر حسابی شار، کاتێک لە پڕێکدا قسەیان پێگەیشت لەبارەی ئەوەی کە ئەوان لەگەڵ دوکی مانتوا لەبەرانبەر خزمەتگوزارییەکانی پێشبڕکێ دەکەن. ئەوان گوێبیستی قسە بوون لەبارەی ئاهەنگێکی نایاب لە کۆشکی براگادینۆ بۆ دوک، کە تیایدا پۆشاک بە دوگمەی ئاڵتونەوە، سەعاتی ئاڵتون، پلێتی ئاڵتون و هیتر دەبوون. بەهۆی نیگەرانی لەمەڕ ئەوەی کە براگادینۆ بە مانتوا بدۆڕێنن، سێنات تەقریبەن بەڕێژەیەکی کۆدەنگ بانگهێشتیان کرد بۆ ڤینیسیا و بەڵێنیان پێدا شاخێک لەپارەی بۆ دابین بکەن بۆئەوەی بەردەوام بێت لە ستایلی ژیانی کامەران و گرانبەها- بەلام ئەگەر بێتو ڕاستەوخۆ بێت بۆ لایان.

درەنگانی ئەو ساڵە براگادینۆی ڕازئامێز گەیشتە ڤینیسیا. بەو چاوە تاریکە تیژانەیەوە لەژێر جوتێک برۆی ئەستوور و دوو سەگی ڕەشی (ماستیف) کە بۆ هەموو شوێنێک لەگەڵیدا بوون، ئەو کاریگەر و هەڕەشەئامێز بوو. ئەو لە کۆشکێکی خۆشگوزەرێن لە دوورگەی (گیدیکا) گیرسایەوە لەکاتێکدا کە کۆمار دارایی خوانەکانی، پۆشاکی گرانبەهای و هەموو ئارەزووەکانی بۆ دابین دەکرد. جۆرێک لە تای کیمیاگەری بەناو ڤینیسیادا بڵاو بووەوە. لەسەر سوچی شەقامەکان، دەستگێڕەکان خەڵوز، ئامێری پالاوتن، کتێبی شارەزایەتی لەسەر بابەتێکیان دەفرۆشت. هەمووان دەستیانکرد بە پراوەکردنی کیمیاگەری- هەمووان جگە لە براگادینۆ.

پێدەچوو کیمیاگەرەکە هیچ پەلەی نەبێت بۆ دەستکردن بە بەرهەمهێنانی ئاڵتون کە ڤینیسیای لە دارمان دەپاراست. شتێکی نامۆیە کە ئەمە هەر برەودارییەکەی و شوێنکەوتووانی زیاد دەکرد. خەڵکی لە هەموو ئەوروپاوە، تەنانەت لە ئاسیاشەوە

دەماتن بۆ بینینی ئەم پیاوە بێ وێنەیە. چەند مانگێك تێپەڕی و دیاریی لە هەموو لایەکەوە هەڵدەڕژانە کۆشی براگادینۆ. لەگەڵ ئەوەشدا ئەو هیچ ئامازەیەکی پەرجوی نەدا کە ڤینیسییەکان بە ئاسودەییەوە چاوەڕوانی بەرهەمهێنانیان دەکرد. دواجار، هاوڵاتیان بەرەبەرە ئۆقرەیان لەبەر بڕا، بیریان لەوە دەکردەوە ئاخۆ ئەو تامەتایە چاوەڕوان دەبێت. سەرەتا سیناتۆرەکان هۆشدارییان بە خەڵکدا پەلەی لێ نەکەن- ئەو ئەمریمەنێکی میزاجی بوو، کە پێویستی بە مەرایی بۆکردن بوو.

براگادینۆ تەنیا دەیتوانی سەرکۆنەی گوماندارەکان بکات، بەڵام وەڵامگۆ بوو بۆیان. ئەو وتی هەنوکە لە شوێنی دروستکردنی پارە لە شار، مادەیەکی پاڕئامێزی داناوە کە بەهۆیەوە ئاڵتون چەند جارە زیاد دەکرێت. بەڵام پرۆسەکە خاو بێت بەرهەمی باشتر دەبێت. ئەگەر لێیگەڕێن بۆ حەوت ساڵ، بخرێتە ناو کاسکێتێکەوە، مادەکە لە ئامێری دراودا ئاڵتونەکە سی قات زیاد دەکات. زۆربەی سیناتۆرەکان کۆك بوون لەسەر ئەوەی چاوەڕێ بن بۆ بەدەستهێنانی ئەو کانە ئاڵتونەی براگادینۆ بەڵێنی دابوو. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەوانیتر تورە بوون: کابرا بۆ حەوت ساڵی تر لەسەر حسابی خەڵك ژیا! و زۆرێك لە هاوڵاتیانی ئاسایی ڤینیسیا هاوسۆزی بوون. دواجار دوژمنانی کیمیاگەرەکە داوایان لەو کرد بەڵگەیەك لە بەهرەکانی پیشان بدات: بڕێکی بەرچاوی ئاڵتون و بەخێراییش.

براگادینۆ کە وا دیار بوو خۆی بۆ هونەرەکەی تەرخان کردووە، لە وەڵامدا وتی ڤینیسیا لە بێ ئۆقرەییەکەیدا ناپاکی بەرانبەر دەکات و بۆیە خزمەتگوزارییەکانی لەدەست دەدات. ئەو شاری جێهێشت، سەرەتا چووە دەوروبەری پادوا پاشان لە ١٥٩٠دا چووە میونخ، لەسەر بانگهێشتی دوکی باڤاریا کە وەکو سەراپای شاری ڤینیسیا کە سامانێکی گەورەی هەبوو بەڵام لە ڕێگەی دەست بڵاویی بێباکانەیەوە مایەپوچ بوو و هیوادار بوو لە ڕێگەی خزمەتگوزارییەکانی کیمیاگەرە بەناوبانگەکەوە سامانەکەی بەدەست بێنێت. بۆیە براگادینۆ ئەو ڕێکخستنە ئاسودەبەخشەی دەستپێکردەوە کە لە ڤینیسیا پێی ئاشنا بوو و هەمان ڕێسا خۆی چەندبارە کردەوە.

لێکدانەوە

ماموگنای ڤیبرسیی گەنج سالانێك لە ڤینیسیا ژیابوو پێش ئەوەی خۆی وەك براگادینۆی کیمیاگەر بناسێنێت. ئەو بینیبووی چۆن خەمناکی باڵی بەسەر شاردا کێشاوە، چۆن هەمووان هیواخوازی ڕزگاریین لە سەرچاوەیەکی بێ کۆتا. لەکاتێکدا کە شارلاتییەکانی تر لەسەر بنەمای دەست تەڕی لە تەڵەکەبازیی ڕۆژانەدا لێهاتوو بوون، ماموگنا لە سروشتی مرۆییدا لێهاتوو بوو. لەکاتێکدا کە ڤینیسا هەر لە سەرەتاوە ئامانجی ئەو بوو، سەفەری دەرەوەی کرد، لە ڕێگەی تەڵەکەی کیمیاگەرییەوە هەندێ پارەی بەدەستهێنا و گەڕایەوە بۆئیتالیا، دوکانێکیشی لە برێسیا دانا. لەوێ ئەو ناوبانگەی دروستکرد کە دەیزانی بۆ ڤینیسیا بڵاو دەبێتەوە. لەراستیدا، لە دوورەوە پرشنگی دەسەڵاتەکەی کاریگەرتر دەبوو.

لەسەرەتادا ماموگنا نمایشی ڤێزەونی نەخستەڕوو بۆئەوەی لەمەڕ شارەزاییەتییەکانی کیمیاگەری قەناعەت بە خەڵك بێنێت. کۆشکە گەورەکەی و پۆشاکە گرانبەهاکەی ئەرگومێنتێکی بالایان بۆ هەر شتێکی ئەقلانی دابین کرد ئەمەش ئەو سورەی بونیادنا کە بەردەوامی بەودا: سامانە دیارەکەی ئەو، پاڵپشتی ناوبانگەکەی بوو وەکو کیمیاگەر، بۆیە پاڵپشتە داراییەکانی وەکو دیوکی مانتووا پارەیان دایە، ئەمەش ڕێگەخۆشکەر بوو بۆی تا بە دەوڵەمەندی بژیت و ناوبانگی وەك کیمیاگەر بتەو ببێت. هەر کە ئەم ناوبانگە چەسپا و دوك و سیناتۆرەکان شەڕیان لەسەر ئەو کرد، پەنای بردە بەر زەرووەرەتی ناچیزەی نمایشێك. لەگەڵ ئەوەشدا، کاتە ئیتر خەڵك فریودان ئاسان بوو: ئەوان دەیانویست باوەڕ بێنن. سیناتۆرە ڤینیسیەکان کە بینییان ئەو ئاڵتون چەندجارە زیاد دەکات، ویستیان لەسەری ئەوەندە زیادیکرد کە نەیانتووانی تێبینی بۆڕی شوشە لەسەر دەستی تێبینی بکەن کە ئەو تۆزی ئاڵتونی لێوە دەخلیسکاندە نێوان سەر پەنجە کانزاییەکانی. ئەو کە لێهاتوو و میزاجی بوو، کیمیاگەری فەنتازیاکانی ئەوان بوو-

لەپڕێکدا ئەو پرشنگێکی لەو جۆرەی دروستکردبوو، کەس فریوە سادەکەی دیقەت نەدابوو.

ئەمەیە هێزی فەنتازیاکان کە ڕەگ لەناو ئێمەدا دادەکوتێت، بەتایبەت لەکاتەکانی دەگمەنی و ئاوابووندا. خەڵك بەدەگمەن باوەڕیان وایە کە کێشەکانیان لە هەڵەکردارپی و گەمژەییانەوە سەرهەڵدەدات. کەسێك یان شتێك هەیە سەرکۆنە بکرێت– ئەویتر، جیهان، خوداکان– و بۆیە ڕزگاری لە دەرەوەشڕادێت. ئەگەر براگادینۆ بە شیکردنەوەیەکی تێروتەسەل لەبارەی هۆکارەکانی پشت ئاوابوونی ئابووریی شار و لەبارەی هەنگاوە واقیعییەکانی گۆڕینی شتەکان بگەیشتایەتە ڤینیسیا ئەوا ڕیسوا دەکرا. واقیع زۆر دزێو بوو و چارەسەر زۆر ئازاربەخش بوو– بەزۆری ئەو جۆرە لە کاری سەخت بوو کە پێشینانی هاوڵاتیان خستبوویانەگەڕ بۆ دروستکردنی ئیمپراتۆریەتێك. لەلایەکی ترەوە فەنتازیا– لەم حاڵەتەدا ڕۆمانسیەتی کیمیاگەری– تێگەیشتنی ئاسان و ئەبەدیەت تامکردنی خۆش بوو.

بۆ بەدەستهێنانی دەسەڵات، دەبێ تۆ سەرچاوەی خۆشی بیت بۆ ئەوانەی دەوروبەرت– و خۆشی لە یاریکردن بە فەنتازیاکانی خەڵك دێت. قەت بەڵێنی باشبوونێکی پەیتا پەیتا لە ڕێگەی کاری سەختەوە مەدە، بەڵکو بەڵێنی مانگ، وەرچەرخانی لەپڕ، مەنجەڵێك ئاڵتون بدە.

پێویست ناکات کەسێك نائومێد بێت لە بەدەستهێنانی وەرگەڕاوان بۆ سەر نامۆترین گریمانە ئەگەر بایی پێویست هونەری هەبێ تا لە ڕەنگی دڵخوازدا بینوێنێت.

داڤید هیوم، ١٧١١–١٧٧٦

کلیلی دەسەڵات

فەنتازیا قەت ناتووانێت بەتەنیا کار بکات. ئەمە پێویستی بە باکگراوندێکی تەمومژ و ژاوەژاو هەیە. ئەمە سەرکوتگەرێتی واقیعێکە کە زەمینەسازی فەنتازیایە بۆ ڕەگ داکوتان و شکۆفە کردن. لە ڤینیسیای سەدەی شانزەدا، واقیع لە ئاوابوون و

لەدەستدانی شکۆدا بوو. فەنتازیای ئاراستەکراو وەسفی بوژانەوەیەکی شکۆکانی ڕابردووی دەکرد لە ڕێگەی پەرجووی کیمیاگەرییەوە. لەکاتێکدا کە واقیع هەر خراپتر دەبوو، ڤینیسییەکان جیهانێکی خەونی شادیبەخشیان بۆ مایەوە کە تیایدا شارەکەیان سامان و دەسەڵاتە بێ وێنەکەی لە شەووڕۆژێکدا بە گۆڕینی تۆز بۆ ئاڵتون گەڕاندەوە.

ئەو کەسەی دەتووانێت فەنتازیا لە واقیعی سەرکوتگەر هەڵبچنێت، دەستی بە دەسەڵاتی بێ وێنە دەگات. لەکاتێکدا کە تۆ بەدوای ئەو فەنتازیایەدا وێڵیت کە حەشامات کۆنترۆڵ دەکات، ئەوا پاشان چاوت بخەرە سەر ئەو ڕاستییە ناچیزانە کە قورس دەکەونە سەر شانی هەموومان. قەت بە پۆرترێتە درەوشاوەکانی خەڵکی لەمەڕ خۆیان و ژیانیان بەکێش مەبە. سۆراخی ئەو شتە بکە کە بە ڕاستی بەندیان دەکات. هەر کە تۆ ئەمەت دۆزییەوە، ئەوا ئەو کلیلە سیحرییەت هەیە کە دەسەڵاتێکی گەورەت دەخاتە ناو دەستان.

هەرچەندە کات و خەڵک دەگۆڕێن، چەند واقیعێکی سەرکوتگەر هەن کە درێژە دەکێشن و دەرفەت بۆ ئەو دەسەڵاتەی کە دابینی دەکەن:

واقیع: گۆڕان هێواش و پەیتا پەیتایە. ئەمە پێویستی بە کاری سەخت، برێک لە بەخت، برێکی عادیلانەی خۆقوربانیکردن و ئۆقرەیەکی زۆر هەیە.

فەنتازیا: وەرچەرخانێکی لەپڕ گۆڕانکارییەکی سەراپاگیر لە چارەنووسدا دێنێتە کایە و کار، بەخت، خۆقوربانیکردن و کات بە یەک چاوترووکانی خەیاڵی دەبوێرێت.

بێگومان ئەمە فەنتازیای لێهاتوویی شارلاتییەکانە کە تاوەکو ئەمڕۆ بە پێ درکێ لەنێو ئێمەدا دەجوڵێن و کلیلی سەرکەوتنی براگادینۆ بوو. بەڵێنی گۆڕانێکی گەورە و سەراپاگیر بدە– لە هەژارەوە بۆ دەوڵەمەند، نەخۆشی بۆ تەندروستی، نەگبەتی بۆ شاگەشکەیی– و ئیتر تۆ شوێنکەوتەت دەبن.

لیۆنارد تونێسەری ئەڵمانی سەدەی شانزە کە شارلاتییەکی بەناوبانگ بوو چۆن بوو بە پزیشکی دەربار بۆ فەرمانڕەوای براندێنبێرگ بەبێ ئەوەی پزیشکی بخوێنێت؟ لەبری پێشنیارکردنی بڕینی پەلەکان، کرمە خوێنخۆرەکان و موسەهیلی تام ناخۆش

(دەرمانەکانی ئەو سەروەختە)، تونێسەر ئیلیکسیری تام شیرینی پێشکەش کرد بەڵێنی چاکبوونەوەی خێرایدا. دەربارییە دیار و کەشخەکان بەتایبەت چارەسەری "ئاڵتونی خوراوە"یان دەویست کە تێچووەکەی سامانێك بوو. ئەگەر نەخۆشییەکی ناڕوون تووشت ببووایە، تونێسەر ڕاوێژی بە بورجەکان دەکرد و ڕەچەتەی سیحری کاریگەری پێشکەش دەکرد. کێ دەیتووانی بەرەنگاریی فەنتازیایەکی وەها بکات- تەندروستی و کامەرانی بەبێ قوربانی و ئازار!

***واقیع:** قەڵەمڕەوی کۆمەڵایەتی سنوور و کۆدی چەسپێنراوی هەن. ئێمە لەم سنوورانە تێدەگەین و دەزانین کە دەبێ ڕۆژ لەدوای ڕۆژ لەناو هەمان ئەو بازنانە بجوڵێین.*

***فەنتازیا:** ئێمە دەتووانین بچینە ناو جیهانێکی سەراپا نوێی کۆدە جیاوازەکان و بەڵێنی سەرکێشی.*

لە سەرەتاکانی ١٧٠٠ەکاندا، هەموو لەندەن سەرقاڵی قسە وباس بوو لەبارەی غەریبەیەکی ڕازئامێز، پیاوێکی گەنج بەناوی جۆرج سالمەنازار. ئەو لە شوێنێکەوە هاتبوو کە بەلای زۆربەی ئینگلیزەکان سەرزەمینێکی نایاب بوو: دوورگەی فۆرمۆسا (ئێستا تایوانە) لە کەناری چین. زانکۆی ئۆکسفۆرد سالمەنازاری بەشدارکرد بۆ وتنەوەی زمانی دوورگەکە. چەند ساڵێك دواتر کتێبی پیرۆزی بۆ (فۆرمۆسان) وەرگێڕا، پاشان کتێبێکی نووسی- کە لەپڕێکدا بووە پڕ فرۆشترین- لە جیۆگرافیا و مێژووی فۆرمۆسادا. پاشایەتی ئینگلیز شەراب و خواردنی دایە کابرای گەنج و بۆ هەر شوێنێك دەچوو بە چیرۆکە نایابەکانی لەمەڕ زێدی خۆی و نەریتە سەیرەکانی خانەخوێکانی سەرگەرم دەکرد. پاش مردنی سالمانازار، وەسیەتەکەی دەرخیست کە ئەو لە ڕاستیدا تەنیا فەرەنسیەك بوو بە وێنایەکی دەوڵەمەندەوە. هەموو ئەو شتەی لەبارەی فۆرمۆسا وتبووی- ئەلفبێیەکەی، زمانەکەی، ئەدەبیاتەکەی، سەراپای کەلتوورەکەی- دایهێنابوو. ئەو لەسەر نەزانیی جەماوەری ئینگلیز شوێنێکی بونیادنابوو بۆ هەڵچنینی چیرۆکی تێروتەسەلی وەها کە ئارەزووی ئەوانی بۆ شتی سەیر و نامۆ تێر دەکرد. کۆنترۆڵی

بریتانیی ڕەق بەسەر خەونە مەترسیدارەکانی خەڵکدا دەرفەتی تەواوی بەودا تا فەنتازیایەکەیان بەکاربیات.

بێگومان فەنتازیای شتی سەیر و نامۆ بەهەمان شێوە دەتوانێت لە دەورخولی بابەتی سێکسیش بێت و بچێت. بەڵام نابێ زۆر نزیك بێتەوە، چونکە شتی فیزیکی بەریەست دەخاتە بەردەم هێزی فەنتازیا. ئەمە دەتوانرێ ببینرێت، درك بکرێت و پاشان بڕست ببڕێت- چارەنووسی زۆربەی سۆزانییەکانی دەربار. سیحرە جەستەییەکانی مەعشوق تەنیا شەهیەی گەورە بۆ چێژی زۆرتر و جیاوازتر، جوانییەکی نوێ بۆ خۆشویستن واڵا دەکات. بۆ هێنانی دەسەڵات، دەبێ فەنتازیا تا ئاستێك بەدینەهێنراو و بە مانای وشە ناواقیعی بێت.

فەنتازیایەکی تری شتی نامۆ و سەیر، هیواخواستنە بۆ قوتار بوون لە بێزاری. ساختەچییەکان حەز دەکەن یاری لەسەر سەرکوتگەرێتی جیهانی کار و نەبوونی سەرکێشی تیایدا، بکەن. لەوانەیە ساختەچێتییەکەیان، بۆ نموونە گەڕاندنەوەی گەنجینەی ئیسپانیا بگرێتەخۆ بە بەشدارییەکی مومکینی خانمێکی سەرنجڕاکێشی مەکسیکی و پەیوەندییەك بە سەرۆکی وڵاتێکی ئەمریکای باشوور بگرێتەخۆ- هەرشتێك کە پێشنیازی قوتاربوون لە ڕۆتین دەکات.

واقیع: *کۆمەڵگە پارچەپارچەیە و پڕە لە ململانێ.*

فەنتازیا: *خەڵکی دەتوانن لە یەکێتییەکی ڕۆحانییانەی ڕۆحەکاندا پێکەوە کۆ ببنەوە.*

لە ١٩٢٠ەکاندا (ئۆسکار هارتزێل)ی ساختەچی سامانێکی خێرای لە فریوی سێر فرانسیس درەیك بەدەستهێنا- لە بنەڕەتدا بە هەر ساویلکەیەك کە نازناوەکەی "درەیك" بووایە بەڵێنی پشکێکی بەرچاوی لە "گەنجینەی درەیك"ی لەمێژە ونبوو دەدا، کە هارتزێل دەستی پێدەگەیشت. هەزاران کەس لە سەرانسەری ناوەڕاستی خۆرئاوا کەوتنە داوی تەڵەکەوە کە هارتزێل زیرەکانە گۆڕی بۆ هەڵمەتێك لەدژی حکومەت و هەموو کەسێکی تر کە هەوڵی دەدا سامانی درەیك لە دەرەوەی دەستە حەقەکانی

میراتگرەکانی بهێڵێتەوە. لەوێوە یەکبوونێکی ڕۆحانی درەیکە سەرکوتکراوەکان بە گردبوونەوەی هەستییانە هاتەکایەوە. بەڵێنی یەکبوونێکی وەها بدە و ئیتر تۆ دەتوانیت دەسەڵاتێکی زۆر بەدەست بێنیت، بەڵام ئەوە دەسەڵاتێکی مەترسیدارە کە دەشێ بەئاسانی لەدژی تۆ بشکێتەوە. ئەمە فەنتازیایەکە بۆ دیماگۆگەکان تا یاری لەسەر بکەن.

واقیع: *مەرگ. مردووان ناگەڕێنرێنەوە، ڕابردوو ناگۆڕدرێت.*

فەنتازیا: *گەڕانەوەیەکی لەپڕی ئەم فاکتە تەحەمولنەکراوە.*

ئەم تەڵەکەیە زۆر جۆری هەن، بەڵام پێویستی بە شارەزایەتی و لێزانییەکی زۆر هەیە. جوانی و گرنگی هونەری (ڤێرمیر) لەمێژە دانی پێدانراوە، بەڵام تابلۆکانی لە ژمارەدا کەمن و زێدە دەگمەنن. کەچی لە ١٩٣٠یەکاندا، ڤێرمیرەکان بەرەبەرە لە بازاڕی هونەردا دەرکەوتن. شارەزایان بانگ کران بۆئەوەی پشتڕایان بکەنەوە و ڕەسەن لەقەڵەمیاندان. خاوەندارێتیکردنی ئەم تابلۆ نوێیانەی (ڤێرمیر) تاجێك بوو بۆ ژیانی پیشەیی کۆکەرەوەی هونەری. ئەمە وەکو زیندووکردنەوەی لازاروس بوو: بەشێوەیەکی نامۆ، ڤێرمیر گەڕێنرابووەوە بۆ ناو ژیان. ڕابردوو گۆڕابوو.

تەنیا دوایی دەرکەوت کە تابلۆ ڤێرمیرە نوێکان بەرهەمی ساختەچییەکی هۆڵەندیی تەمەن ناوەند بوو بەناوی هان ڤان میگێرێن. ئەو ڤێرمیری بۆ تەڵەکەی هەڵبژاردبوو چونکە ئەو لە فەنتازیا تێگەیشتبوو: تابلۆکان دەقاودەق لەبەرئەوە واقیعی دیار بوون چونکە خەڵکی و شارەزایانیش دەستەوستانانە دەیانویست باوەڕ بکەن کە واقیعین.

بیرت بێت: کلیلی فەنتازیا دوورییە. دووری، سیحری تێدایە و بەڵێن سادە و بێ کێشە دیارە. بۆیە ئەوەی کە پێشکەشی دەکەیت دەبێ قابیلی درك نەبێت. قەت مەهێڵە ببێتە شتێکی تەواو ئاشنا. ئەمە سەرابە لە دووراییدا، لەکاتێکدا کە ساویلکەکە نزیك دەکەوێتەوە، ئەم دوور دەکەوێتەوە. قەت لە وەسفکردنی فەنتازیاکەدا ڕاستەوڕاست مەبە- بە تەمومژاوی بیهێڵەرەوە. وەك هەڵچنێکی فەنتازیاکان، با قوربانییەکەت

ئەوەندە نزیک بێت کە ببینێت و فریو بخوات، بەڵام بابی ئەوەندە دوور بیهێڵەرەوە کە خەون ببینێت و ئارەزوو بخوازێت.

وێنە: مانگ. بەدەست نایەت، هەمیشە شێوەی دەگۆڕێت، ون دەبێت و دەردەکەوێتەوە. ئێمە لێی دەڕوانین، وێنا دەکەین، بیر دەکەینەوە و ئارەزوو دەکەین- بزوێنەری بەردەوامی خەونەکان بە شتی ڕوون و ئاشکرا مەخەرە ڕوو. بەڵێنی مانگ بدە.

دەسەڵات: درۆ بەکێشکەرێکە، هەڵچنراوێکە کە بکرێتە فەنتازیا. دەشێ ئەمە پۆشاکێکی ڕۆحانی بە بەردا بکرێت. ڕاستی سارد، فاکتێکی ئاگایانەیە و هەڵمژینی ئاسودەبەخش نییە. درۆ خۆشترە. قێزەونترین مرۆڤ لە جیهاندا ئەو کەسەیە کە هەمیشە ڕاستی دەڵێت، کە قەت گفتخۆشی ناکات... من هەمیشە بەلامەوە خۆشتر و قازانجبەخشتر بووە کە گفتخۆشی بکەم نەک ڕاستی بڵێم.

(جۆزێف وەیل "کوڕە زەردە"، ١٨٧٥-١٩٧٦)

دوا شت: قەت هەڵەی ئەوە مەکە وا وێنا بکەیت فەنتازیا هەمیشە نایابە. بەدڵنیاییەوە لە واقیع جیاوازە، بەڵام واقیع خۆی هەندێ جار ئەوەندە شانۆیی و بەستایلکراوە کە فەنتازیا دەبێتە ئارەزوو بۆ شتە سادەکان. بۆ نموونە، ئەو وێنەیەی ئەبراهام لینکۆلن لەخۆی دروستکرد وەك پارێزەرێکی دێهاتی بە ڕیشێکەوە، ئەوی کردە سەرۆکێکی سادە. بەڵام ئەو دوورایی خۆی پاراست. ئەگەر بێتو بە فەنتازیایەکی وەها یاری بکەیت، دەبێ بە وریاییەوە دوورابیەك دروست بکەیت و ڕێگە نەدەیت کەسایەتیە "ئاسایی"یەکەت ئەوەندە ئاشنا بێت ئەگینا فەنتازیا بەرهەم ناهێنێت.

یاسای ژمارە ٣٣

خاڵی لاوازی کەسەکە بدۆزەرەوە

حوکم

هەر کەسێك خاڵێکی لاواز، کەلێنێك لە دیواری قەڵاکەیدا هەیە. زۆرجار ئەو لاوازییە نائەمنییەکە، هەستێکی کۆنترۆڵنەکراو یان پێویستییەکە. دەشێ ئەمە بەهەمان شێوە خۆشییەکی شاراوەی بچوك بێت. هەر چۆنێك بێت، هەر کە دۆزرایەوە، ئەمە خاڵێکی لاوازە کە دەتوانی لە بەرژەوەندیی خۆت بیگۆڕیت.

دۆزینەوەی لاوازییەکە: پلانیکی ستراتیژی کردار

ئێمە هەموومان بەرەنگاریمان هەیە. ئێمە بە زرێیەکی بەردەوام لە دەوری خۆمان دەژین بۆئەوەی لەبەرانبەر گۆڕان و کردارە دەستێوەردانەکانی هاوڕێیان و ڕکابەران بەرگری بکەین. ئێمە هیچمان ناوێ جگە لەوەی وازمان لێبێنن شتەکان بەشێوازی خۆیان بکەین. بە بەردەوامی وەستان لەبەرانبەر ئەم بەرەنگارییانەدا وزەیەکی زۆری دەوێت. یەکێك لە شتە هەرە گرنگەکان بۆ درکپێکردن لەبارەی خەڵکەوە ئەوەیە کە ئەوان هەموویان خاڵی لاوازیان هەیە، بەشێکی زرێی سایکۆلۆژییان کە بەرەنگاری ناکات، کە لەبەرانبەر ئیرادەتدا دەچەمێتەوە ئەگەر بیدۆزیتەوە و فشاری بۆ بێنیت. هەندێ خەڵك خاڵە لاوازەکانیان بە ئاشکرا دیارە، ئەوانیتر دەیشارنەوە. ئەوانەی کە دەیانشارنەوە

زۆرجار ئەوانەن کە بەشێوەیەکی کاریگەر لە ڕێگەی ئەو درزەی ناو نزێکەیان هەڵدەوەشێن.

لە پلاندانانی هێرشەکەتدا، ئەم پرەنسیپانەی خوارەوەت لەبیر بن:

سەرنج بدەرە ئاماژەکان و نیشانە نائاگاکان. هەروەك سیگمۆند فرۆید وتی "هیچ گیان لەبەرێك ناتوانێت نهێنییەك بپارێزێت. ئەگەر لێوەکانی بێدەنگ بن، ئەوا لەگەڵ سەرە پەنجەکانی دەدوێ. لە هەر کونێکەوە ناپاکی دەردەقوڵێت". ئەمە چەمکێکی گرنگە لە سۆراخکردنی لاوازیی کەسێکدا- ئەمە لە ڕێگەی بەرواڵەت ئاماژە ناگرنگەکان و وشە ڕاگوزەرەکان دەردەکەوێت.

کلیلەکە تەنیا ئەو شتە نییە کە تۆ بۆی دەگەڕێیت بەڵکو ئەوەیە لە کوێ و چۆن بۆی دەگەڕێیت. وتوێژی ڕۆژانە دەوڵەمەنترین کانگەی خاڵە لاوازەکان دابین دەکات، بۆیە خۆت بۆ گوێگرتن ڕابێنە. بەوە دەست پێبکە کە هەمیشە جێی بایەخ دیار بیت- ڕواڵەتی گوێچکەیەکی هاوسۆز وەها لەهەموو کەسێك دەکات بدوێت. فێڵێکی زیرەکانە کە زۆرجار لەلایەن دەوڵەتمەداری فەرەنسی سەدەی نۆزدە تالیراند بەکارهێنراوە ئەوەیە کە بەرانبەر کەسەکەی تر بکرێیتەوە، نهێنییەکی لەگەڵ باس بکەیت. دەکرێ ئەمە تەواو هەڵبەستراو بێت یان دەشێ ڕاستەقینە بێت بەڵام ئەوەندە بەلای تۆوە گرنگ نەبێت-گرنگ ئەوەیە تۆ وەها دیار بیت کە لەناخی دڵتەوە قسە دەکەیت. ئەمە زۆرجار کاردانەوەیەك دەبزوێنێت کە نەك تەنیا ئەوەندەی هی تۆ ڕاشکاوانەیە بەڵکو ڕەسەنترە- کاردانەوەیەك کە خاڵێکی لاواز بەدیار دەخات.

ئەگەر پێت وابێت کەسێك خاڵێکی لاوازی دیاریکراوی هەیە، ناڕاستەوخۆ تاووتوێی بکە. ئەگەر، بۆ نموونە هەستت بەوە کرد کە ئەو کابرایە پێویستی بەوەیە خۆش بویسترێت، بەکراوەیی مجامەلەی بکە. ئەگەر گفتخۆشییەکانی تۆ بە تامەزرۆییەوە وەربگرێت، گرنگ نییە چەنێك ڕوونە، ئەوا تۆ لەسەر ڕێڕەوە ڕاستەکەیت. چاوت بۆ وردەکارییەکان ڕابێنە- چۆن کەسێك بەخشش دەداتە کارگوزارێك، چ شتێك کەسێك شاد دەکات، پەیامە شاراوەکان لە جلوبەرگدا. ئەو شت و کەسانە بدۆزەرەوە کە خەڵکی

دەیپەرستن و شەیدایین و هەرشتێك دەکەن بۆ ئەوەی پێی بگەن- لەوانەیە تۆ بتوانیت دابینکەری فەنتازیاکانیان بیت. بیرت بێت: لەبەرئەوەی ئێمە هەموومان هەوڵ دەدەین لاوازییەکانمان بشارینەوە، شتێکی کەم هەیە لە ڕەفتاری ئاگایانەمانەوە فێری بین. ئەوەی کە لە شتە بچوکەکانی دەرەوەی کۆنترۆڵی ئاگایانەمانەوە دەردەکەون ئەوەیە کە تۆ دەتەوێ بیزانیت.

منداڵە دەستەوستانەکە بدۆزەوە. زۆربەی لاوازییەکان لە منداڵیدا دەستپێدەکەن، پێش ئەوەی خود بەرگرییەکانی قەرەبوکردنەوە بونیاد بنێت. لەوانەیە منداڵ لە بوارێکی دیاریکراودا نازی پێدرابێت یان لەوانەیە پێویستییەکی هەستیی دیاریکراو تێر نەکرابێت لەکاتێکدا کە گەورە دەبێت، لەوانەیە نازەکە یان کێماسییەکە بچێتە ژێر خاکەوە بەڵام قەت ون نابێت. زانین لەبارەی منداڵێتی، کلیلێکی بەهێزت بۆ لاوازیی کەسێك دەداتێ.

نیشانەیەکی ئەم لاوازییە ئەوەیە کە کاتێك تۆ دەستی بۆ دەبەیت کەسەکە زۆرجار وەکو منداڵ ڕەفتار دەکات. بۆیە ئاگادار بە بەرانبەر هەر ڕەفتارێك کە لە ئاستی خۆی تێپەڕیووە.

بەدوای جیاوازییەکاندا بگەڕێ. زۆرجار تایبەتمەندییەکی ئاشکرا پێچەوانەکەی دەشارێتەوە. ئەو خەڵکەی سنگی خۆیان دەردەپەڕێنن زۆر جار ترسنۆکی گەورەن. لەوانەیە ڕواڵەتێکی وریایانە بەرانبەر سێکس ڕۆحێکی شەهوەتئامێزی شاردبێتەوە. زۆرجار ڕێك و ڕەوانن ئامەزرۆی سەرکێشین. شەرمنەکان ئامەزرۆی سەرنجن. بە سۆراخکردنی ئەودیو ڕواڵەت، زۆرجار خاڵە لاوازەکانی خەڵك لە تایبەتمەندیی پێچەوانەی ئەوەی دەریدەخەن دەدۆزیتەوە.

رایەڵە لاوازەکە بدۆزەرەوە. هەندێ جار لە گەڕانت بەدوای لاوازییەکاندا، نەك چی بەڵکو کێ گرنگە. لە ڤێرژنەکانی ئەمڕۆی دەرباردا، زۆرجار کەسێك لەپشت پەردەوەیە کە دەسەڵاتێکی زۆری هەیە. ئەم مامەڵەکارانەی پشت پەردەی دەسەڵات رایەڵی لاوازی گروپەکەن: ڕەزامەندییان بەدەست بێنە و ئیتر تۆ بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ کاریگەری دەخەیتە سەر پاشا. بەشێوەیەکی ئەلتەرناتیف، تەنانەت لە گروپێکی خەڵکدا کە بە

ڕواڵەتی یەك ئیرادە ڕەفتار دەکەن– هەروەك کاتێك گروپێکی ژێر هێرش یەکدەگرن بۆ بەرەنگاری لەبەرانبەر بێگانەیەك– هەمیشە ڕایەڵێکی لاواز لە زنجیرەکەدا هەیە. ئەو کەسە بدۆزەرەوە کەلەژێر فشاردا دەچەمێتەوە.

بۆشاییەکە پڕ بکەرەوە. دوو بۆشایی هەستیی سەرەکی بۆ پڕکردنەوە بریتین لە نائەمنی و دڵتەنگی. کەسە نائەمنەکان بۆ هەر جۆرە پشتڕاستکردنەوەیەکی کۆمەڵایەتی ساویلکەن، هەرچی پەیوەندی بە کەسێکەوە هەیە کە بەشێوەیەکی درێژخایەن دڵتەنگە، بڕوانە ڕەگ و ڕیشەی دڵتەنگییەکەی. کابرای نائەمن و کەسی دڵتەنگ ئەو کەسانەن کە بەکەمترین شێوە دەتووانن ڕووپۆشی خاڵە لاوازەکانیان بکەن. توانای پڕکردنەوەی بۆشاییە هەستییەکانیان سەرچاوەیەکی گەورەی دەسەڵاتە و زۆرترین قابیلیەتی هەیە درێژە بکێشێت.

کەڵك لە هەستە کۆنترۆڵنەکراوەکان وەربگرە. دەشێ هەستی کۆنترۆڵنەکراو ترسێکی بێ بنەما بێت– ترسی ناپەیوەندیدار بە بارودۆخەکەوە– یان هەر ئەنگێزەیەکی تری وەکو شەهوەت، چاوچنۆکی، لوتبەرزی یان کینە. ئەو خەڵکەی زۆرجار لەگەڵ ئەم هەستانەدا دەرگیرن ناتووانن خۆیان کۆنترۆڵ بکەن و تۆ دەتووانین کۆنترۆڵکردنەکەیان بۆ ئەنجام بدەیت.

پەیڕەویکردن لە یاساکە I

لە ١٦١٥دا ئوسقوفی تەمەن سی ساڵەی لوچۆن، کە دوایی بە کاردینال ڕیچیلۆ ناسرا، لەبەردەم نوێنەرانی سێ توێژی فەرەنسادا– پیاوانی ئایینی، خانەدان و خەڵکی ئاسایی وتارێکی پێشکەش کرد. ڕیچێلۆ وەك زمانحاڵی پیاوانی ئایینی هەڵبژێردرابوو– کە بەرپرسیارێتییەکی گەورە بوو بۆ کەسێك کە هێشتا گەنج بوو و بەشێوەیەکی دیاریکراو ناسراو نەبوو. لە هەموو پرسەکانی ڕۆژدا، وتارەکە شوێن خەتی کەنیسەی هەڵدەگرت. بەڵام لە نزیکی کۆتاییەکەیدا، ڕیچێلیۆ شتێکی کرد کە هیچ پەیوەندی بە کەنیسەوە نەبوو و هەموو پەیوەندییەکی هەبوو بە ژیانی پیشەییەوە. ئەو ڕوویکردە تەختی پاشا

لویسی سێزدەی گەنج و شاژنی دایك، ماری دی مێدیسی كە وەكو جێنیشینی حوكمڕانی فەرەنسا لە تەنیشت لویس دانیشتبوو تا ئەو كاتەی كە كوڕەكەی دەگەیشتە تەمەنی یاسایی. هەموو كەسێك پێشبینی ئەوەی دەكرد ریچیلیۆ هەر قسەی ئاسایی بۆ پاشای گەنج بكات. لەبری ئەمە، ئەو ڕاستەوخۆ ڕووانییە شاژنی دایك. لەراستیدا وتارەكەی ئەو بە ستایشێكی تەواوی ئەو كۆتایی هات، ستایشێك ئەوەندە درەوشاوە كە لە ڕاستیدا بریندارکەری هەندێ كەس بوو لە كەنیسەدا. بەڵام بزەی سەر ڕوخساری شاژن كاتێك گفتخۆشیی ڕیچیلیۆی بە تامەزرۆییەوە قبولّ كرد، لەبیرنەكراو بوو.

ساڵێك دواتر شاژنی دایك ڕیچیلیۆی كردە وەزیری دەرەوە، كە كودەتایەكی بێ وێنە بوو بۆ ئوسقوفی گەنج. ئەو ئێستا دەچووە ناو بازنەی ناوەوەی دەسەلآت و ئەو تاووتوێی كردارەكانی دادگای كرد وەك بڵێی ماكینەی سەعاتێك بوون. كۆنسینۆ كۆنسینی، دڵخوازی شاژنی دایك بوو یان بڵێی عاشقی بوو، ڕۆڵێك كە لەوانەبوو بەهێزترین پیاو بێت لە فەرەنسا. كۆنسینی زۆر لەخۆبایی و لوتبەرز بوو و ڕیچیلیۆ بەشێوەیەكی تەواوەتی یاری پێدەكرد– وەها لێی نزیك دەكەوتەوە وەك بڵێی پاشا بێت. لەماوەی چەند مانگێكدا ڕیچیلیۆ ببووە یەكێك لە دڵخوازەكانی كۆنسینی. بەڵام شتێك لە ١٦١٧دا ڕوویدا كە هەموو شتێكی لنگە و قوچ كردەوە: پاشای گەنج كە تا ئەو كاتە هەموو نیشانەیەكی گەمژەبوونی پیشاندابوو، كۆنسینی بە كوشتندا و گرنگترین یاریدەدەرەكانیشی بە بەندكردندا. لەم كردارەیدا لویس بە یەك لێدان فەرمانڕەوایەتی وڵاتی گرتە دەست و شاژنی دایكی بەلاوە نا.

ئایا ڕیچیلیۆ بە هەڵە یاری كردبوو؟ ئەو لە كۆنسینی و ماری دی مێدیسی نزیك كەوتبووەوە كە ڕاوێژكارەكانیان و وەزیرەكانیان ئێستا لەبەر دڵان نەمابوون، تەنانەت هەندێكیان دەستگیر كران. شاژنی دایك خۆی لە (لۆڤەر) بەند كرا كە تەقریبەن بەندیخانەیەك بوو بۆ خۆی. ڕیچیلیۆ هیچ كاتی بەفیڕۆ نەدا. ئەگەر هەمووان دەستبەرداری ماری دی مێدیسی دەبوون، ئەو لەتەكیا وەستابوو. ئەو دەیزانی لویس ناتوانێت خۆی لەو قوتار بكات، چونكە پاشا هێشتا زۆر گەنج بوو و لە هەر حاڵەتێكدا

بێت هەمیشە پێیەوە لکابوو. وەکو تاکە هاوڕێی بەهێزی ماوەی ماری، ریچیلیۆ، لینکی گرنگی نێوان پاشا و دایکی پڕ کردەوە. لە بەرانبەردا، ئەو پارێزگاری ئەو ژنەی بەدەستهێنا و توانی لە کودەتای کۆشك قوتار بێت، تەنانەت گەشەش بکات. بەدرێژایی چەند ساڵی دواتر شاژنی دایك تەنانەت زیاتر بەوەوە وابەستە بوو و لە ١٦٢٢دا ئەو پاداشتی وەفاداری ئەوی دایەوە: لە رێگەی هێنانە ناوەوەی هاوپەیمانەکانی خۆی لە رۆم، ریچیلیۆ بۆ پلەی بەهێزی کاردینالْ بەرز بووەوە.

بە هاتنی ١٦٢٣ پاشا لویس گرفتار بوو. ئەو ئەو کەسی نەبوو متمانەی پێبکات بۆ ئامۆژگاریکردنی و هەرچەندە ئەو ئێستا پیاوێکی گەنج بوو نەك کوڕێك، لە رۆحدا هێشتا منداڵانە بوو و کاروباری دەوڵەت سەخت بوون بۆی. ئێستا کە ئەو تەخت و تاجی گرتبووە دەست، ماری چیتر جێنشین نەبوو و لە تیۆرەدا دەسەڵاتی نەبوو، بەڵام ئەو هێشتا گوێچکەی کوڕەکەی بوو و بەردەوام بەوی دەوت کە ریچیلیۆ تاکە رزگارکەری مومکینی ئەوە. لەسەرەتادا لویس هیچ کامێکیانی نییە– ئەو بە سۆزێکەوە رقی لە کاردینال بوو، تەنیا لەبەر خۆشەویستیی ماری لەگەڵیدا هەڵیدەکرد. هەرچۆنێك بێت، لەکۆتاییدا، لە دەرباردا گۆشەگیر بوو و بە پاڕاییەکەی ئیفلیج بوو، ملی بۆ دایکیدا و ریچیلیۆی سەرەتا کردە راوێژکاری سەرەکی و دواتریش سەرۆك وەزیران.

ئێستا ریچیلیۆ چیتر پێویستی بە ماری دی مێدیسی نەبوو. ئەو چیتر سەردانی نەکرد و مەرایی بۆ نەکرد، چیتر گوێی لە راکانی نەگرت و تەنانەت مشتومڕی لەگەڵدا دەکرد و دژی هیواکانی بوو. لەبری ئەمە، ئەو تەرکیزی خستە سەر پاشا، خۆی کردە پێویستییەکی حەتمی بۆ گەورە نوێکە. هەموو سەرۆکەکانی پێشوو، بە تێگەیشتن لە منداڵێتی قاشا، هەوڵیاندابوو لە گیروگرفت دووری بخەنەوە. ریچیلیۆی لێزان بەشێوەیەکی جیاواز یاری لەسەر ئەو دەکرد، بە ئەنقەست بۆ ناو پرۆژە لەدوای پرۆژەی ئومێدبەخش پاڵی دەنا، بۆ نموونە هەڵمەت لەدژی هرگێنۆتەکان و دواجاریش جەنگێکی درێژخایەن لەگەڵ ئیسپانیا. گەورەیی ئەو پرۆژانە تەنیا پاشای وابەستەتر بە سەرۆکە بەهێزەکەی دەهێشتەوە، تاکە کەس کە توانی سەقامگیری لە قەڵەمڕەوەکەدا بپارێزێت.

بەمشێوەیە، بۆ ماوەی هەژدە ساڵی دواتر، ڕیچیلیۆ، بە قۆرخکردنی لاوازییەکانی پاشا، حوکمی فەرەنسای کرد و بەگوێرەی خەونی خۆی لەقاڵبیدا، وڵاتی یەکخست و بۆ سەدەکانی داهاتوو کردی بە دەسەڵاتێکی ئەورووپیی بەهێز.

لێکدانەوە

ڕیچیلیۆ هەموو شتێکی وەک هەڵمەتی سەربازی دەبینی و هیچ هەنگاوێکی ستراتیژی لەوە گرنگتر نەبوو کە خاڵی لاوازی دوژمن بدۆزێتەوە و فشاری لەسەر دابنێ. لەسەروبەندی وتارەکەیدا لە ١٦١٥دا، ئەو سۆراخی ڕایەڵی لاوازی دەکرد لە زنجیرەی دەسەڵاتدا و بۆی دەرکەوت ئەوە شاژنی دایکە. ئەوە نەبێت کە ماری بە ئاشکرا لاواز بووبێت- ئەو حوکمڕانی فەرەنسا و کوڕەکەشی دەکرد. بەڵام ڕیچیلیۆ ئەوەی بینی کە ئەو ژنە بە ڕاستی ژنێکی نائەمنە کە پێویستی بە بایەخ و ئاگاداریی بەردەوامی نێرینە هەیە. ئەوی دایە بەر شەپۆلی هەست و سۆز و ڕێز، تەنانەت مەراییکردنی بۆ کەسە دڵخوازەکەی، کە کۆنسینی بوو. ئەو دەیزانی ڕۆژێك دێت کە پاشا زاڵ دەبێت، بەڵام بەهەمان شێوە زانی کە لویس دایکی زۆر خۆش دەوێت و هەمیشە لەبەرانبەریدا وەك منداڵێك دەمێنێتەوە. بۆیە ڕێگەی کۆنترۆڵکردنی لویس بەدەستهێنانی ڕەزامەندی ئەو نەبوو، کە دەکرا لە شەووڕۆژێکدا بگۆڕێت، بەڵکو لە ڕێگەی بەدەستهێنانی کاریگەری بوو لەسەر دایکی، کە سۆزی بۆی قەت نەدەگۆڕا.

هەر کە ڕیچیلیۆ ئەو پێگەیەی بەدەستهێنا کە ئارەزووی دەکرد- سەرۆك وەزیران- دەستبەرداری شاژنی دایك بوو، بەرەو ڕایەڵی لاوازی دواتر لە زنجیرەکەدا هەنگاوینا: کارەکتەری خودی پاشا. بەشێك هەبوو لەو کە هەمیشە منداڵێکی دەستەوستان بوو و پێویستی دەسەڵاتی باڵا بوو. لەسەر بناغەی لاوازیی پاشا بوو کە ڕیچیلیۆ ناوبانگ و دەسەڵاتی خۆی بونیاد نا.

بیرت بێت: لەکاتی چوونە ناو دەربار، ڕایەڵی لاواز بدۆزەرەوە. کەسی باڵادەست زۆرجار پاشا یان شاژن نییە، ئەوە کەسێکە لەپشت پەردەوە- کەسی دڵخواز، مێرد یان

ژن، تەنانەت دەبەنگی ناو دەربار. لەوانەیە ئەم کەسە خاڵی لاوازی زیاتری لە خودی پاشا هەبن، چونکە دەسەڵاتی ئەو بەندە بە هەموو جۆرەکانی فاکتەرەگۆڕاوەکانی دەرەوەی کۆنترۆڵەکەی.

لە کۆتاییدا، کاتێك مامەڵە لەگەڵ منداڵانی دەستەوستاندا دەکەیت کە ناتوانن بڕیار بدەن، یاری لەسەر خاڵە لاوازەکانیان بکە و بەرەو سەرکێشی بوێرانە پاڵیان بنێ. دەبێ ئەوان تەنانەت زیاتریش پشت ئەستوور بن بە تۆ، چونکە تۆ دەبیتە ئەو فیگەرەی پێگەیشتووەی کە ئەوان پشتی پێدەبەستن بۆئەوەی لە کاولاش بیانهێنیتە دەرەوە و بەرەو سەلامەتی بیانبەیت.

پەیڕەوی لە یاساکە ٢

لە ساڵی ١٥٥٩دا، پاشای فەرەنسی، پاشا هێنری دووەم کۆچی دوایی کرد. کوڕەکەی تاجەکەی لەسەر نا و بووە فرانسیسی دووەم، بەڵام لە باکگراوند دا شاژن و خێزانی هێنری، کاسرین دی مێدیسی کاریان دەکرد، ژنێك کە پێش ماوەیەکی درێژ شارەزایەتی خۆی لە کاروباری دەوڵەتدا سەلماندبوو. کاتێك لە ساڵی دواتردا فرانسیس مرد، کاسرین کۆنترۆڵی وڵاتی وەکو جێنشینی کوڕی دواتر لە سیلسیلەکەدا گرتە دەست، واتە چارلسی یانزە کە ئەو کاتە تەمەنی تەنیا دە ساڵ بوو.

هەڕەشە سەرەکییەکانی سەر دەسەڵات شاژن بریتی بوون لە ئەنتوان دی بۆربۆن، پاشای ناڤار و براکەی، لویس، میری بەهێزی کۆندێ، کە هەردووکیان دەیانتووانی بانگەشەی مافیان بکەن بۆ خزمەتکردن وەك جێنشین لەبری کاسرین، کە ئیتالی بوو-بیانییەك بوو. کاسرین بەخێرایی ئەنتوانی کردە ئەفسەری گشتی مەملەکەت، تایتڵێك کە پێدەچوو چاوچنۆکییەکەی تێر بکات. ئەمە بەهەمان شێوە بەو مانایە بوو کە دەبووایە لە دەربار‌دا بمێنێتەوە، کە لەوێ کاسرین دەیتووانی چاوی لەسەر بێت. هەنگاوی دواتری تەنانەت زیرەکانەتریش بوو: ئەنتوان لاوازییەکی بەدناوی هەبوو بۆ ژنانی گەنج، بۆیە یەکێ: لە بەردەستە هەرە سەرنجڕاکێشەکانی خۆی بەناوی لویس دی ڕوێت دانا بۆ

فریودانی. ئێستا کە پەیوەندییەکی گەرم و گوڕی لەگەڵ ئەنتوان دا هەبوو، لویس لەبارەی هەموو کردارەکانیەوە ڕاپۆرتی دەدایە کاسرین. ئەم هەنگاوە ئەوەندە لێهاتووانە بەئەنجام گەیشت کە کاسرین یەکێکی تر لە بەردەستەکانی خستە خزمەت میر کۆیَ و لێرەوە "هێزی فڕیو"ی خۆی لە کچانی گەنج پێکهێنا کە ئەو بەکاریهێنان بۆ ئەوەی نێرینە ساویلکەکانی دەربار لەژێر کۆنترۆڵی خۆیدا بهێڵێتەوە.

لە ١٥٧٢دا کاسرین، کچەکەی بەناوی مارگەرێت دی ڤالۆیس لە هێنری، کوڕی ئەنتوان و پاشای نوێی ناڤار، مارە بڕی. ئەمەی کە خانەوادەیەک زۆر لە دەسەڵات نزیک بکاتەوە کە هەمیشە لەدژی ئەم لە ململانێدا بوون، هەنگاوێکی مەترسیدار بوو، بۆیە بۆ دڵنیابوونەوە لە وەفاداری هێنری، ئەو خۆشەویستترین ئەندامی "هێزی فڕیو"ی، شارلۆت دی بۆن سێمبلانچەی، لەو نزیک کردەوە کە بارۆنێسی (سۆڤێس) بوو. کاسرین ئەمەی کرد ئەگەرچی هێنری مارەبڕاوی کچەکەی خۆی بوو. لەماوەی چەند هەفتەیەکدا، مارگۆرێت دی ڤالۆیس لە یادداشتەکانیدا نووسی، "مەدام دی سۆڤێس وەها بەتەواوی مێردەکەی منی وەها گرفتار کرد کە ئێمە چیتر پێکەوە نەخەوتین، تەنانەت وتوێژیشمان نەکرد".

بارۆنێس سیخوڕێکی لێهاتوو بوو و یارمەتیدەر بوو بۆئەوەی هێنری لە ژێر چەپۆکی کاسریندا بهێڵێتەوە. کاتێک گەنجترین کوڕی شاژن، دوکی ئالێنچۆن، ئەوەندە لە هێنری نزیک کەوتەوە کە ئەو ترسی ئەوەی لێ نیشت ئەو دووانە لەدژی پیلان بگێڕن، ئەو بارۆنیسی لەویش نزیک خستەوە. ئەم ئەندامە بەدناوەی هێزی فڕیو بەخێرایی ئالێنچۆنیان فریودا و ئەو دوو پیاوە گەنجە بەزوویی لەسەری بوو بە شەڕیان و هاوڕێیەتییەکەیان بەخێرایی کۆتایی هات، شانبەشانی هەر مەترسییەکی پیلانگێڕی.

لێکدانەوە

کاسرین هەر زوو ئەو کاریگەرییەی بینیبوو کە مەعشوقەیەک لەسەر پیاوێکی دەسەڵاتدار هەیەتی: مێردەکەی، هێنری دووەم، یەکێک لە مەعشوقە هەرە بەدناوەکانی،

دیانی دی پۆیتیەرز، لای خۆی هێشتبووەوە. ئەوەی کە کاسرین لە ئەزموونەکەوە فێری بوو ئەوە بوو کە پیاوێکی وەکو مێردەکەی دەیویست وا هەست بکات کە دەتوانێت ژنێك بەدەست بێنێت بەبێ ئەوەی پێویست بکات پشت بە پێگەکەی ببەستێت، کە ئەم بۆی مابووەوە نەك ئەوەی بەدەستی بێنێتز پێویستییەکی وەهاش خاڵێکی لاوازی گەورەی دەگرتەخۆ: تا ئەو جێیەی کە ژنەکە دەستیکرد بە پەیوەندی سۆزداری لە رێگەی رەفتارکردنێکی وەها وەك بڵێی ئەو بەدەستهێنراوە، پیاوەکە نەیدەتوانی تێبینی ئەوە بکات کە پێ بە پێی کات مەعشوقەکە بەسەر ئەودا زاڵ دەبوو، وەك چۆن دیان دی پۆیتەرز ئەمەی لەبەرانبەر هێنریدا ئەنجامدا. ئەوە ستراتیژی کاسرین بوو کە ئەم لاوازییەی لە بەرژەوەندیی خۆی شکاندەوە، وەك رێگەیەك بەکاریهێنا بۆ گرتن و زاڵبوون بەسەر پیاواندا. هەموو ئەوەی دەبووایە بیکات ئەوە بوو کە دڵگیرترین ژنانی دەربار، "هێزی فریوو"ەکەی بەسەر پیاواندا بەرەڵا بکات کە ئەم پێی وابوو هەمان خاڵی لاوازی مێردەکەی ئەمیان هەیە.

بیرت بێت: هەمیشە بۆ ئەو سۆز و فرچکگرتنانە بڕوانە کە کۆنترۆڵ ناکرێن. چەندەی سۆز بەهێزتر بێت، ئەوەندە کەسەکە لاوازتر دەبێت. لەوانەیە ئەمە سەرسوڕهێن دیار بێت، چونکە خەڵکی بەسۆز بەهێز دیارن. لە ڕاستیدا، هەرچۆنێك بێت، ئەوان تەنیا بە شێوازی شانۆیی ستەیجەکە پڕ دەکەنەوە، هۆشی خەڵك لەبەرانبەر ئەوەی چەنێك لاواز و دەستەوستانن پەرت دەکەن. پێویستی پیاو بۆ زاڵبوون بەسەر ژندا بە ڕاستی دەستەوستانییەکی گەورە دەردەخات کە بەدرێژایی هەزاران ساڵ ئەوانی کردووە بە ساویلکە. بڕوانە ئەو بەشەی کەسەکە تا زۆرترین ئاست بەدەرەوەیە– چاوچنۆکییان، شەهوەتیان، ترسی زۆریان. ئەمانە ئەو هەستانەن کە ئەوان ناتوانن بیشارنەوە و کەمترین کۆنترۆڵیان بەسەریدا هەیە. ئەو شتەشی کە خەڵکی ناتوانن کۆنترۆڵی بکەن، تۆ دەتوانیت بۆیان کۆنترۆڵ بکەیت.

پەیڕەویکردنی یاساکە ٣

ئارابێلا هوتینگتۆن، ژنی بزنسمانی گەورەی سکەی شەمەندەفەری درەنگانی سەدەی نۆزدە، کۆلیس پ هەنتیگتۆن، لە بنەچەیەکی سادەوە هاتبوو و هەمیشە ملانێی بوو بۆ پێزانینی کۆمەڵایەتی لەنێو هاوتا دەوڵەمەندەکانیدا. کاتێك لە ماڵەکەیدا لە سان فرانسیسکۆ ئاهەنگێکی گێڕا، ژمارەیەکی کەم لە دەستەبژێری کۆمەڵایەتی هاتن. زۆربەیان وەها تەماشایان دەکرد کە بەسەر گەنجینەیەکی ئامادەدا کەوتووە، لە جۆری ئەمان نییە. بەهۆی سامانە قەبەکەی مێردەکەیەوە، مامەڵەکارانی هونەری مەراییان بۆ دەکرد، بەڵام بە چاوێکی سوکەوە وەکو تازەکارێك دەیانبینی. تەنیا یەك پیاوێکی چارەنووسساز بەشێوەیەکی جیاواز مامەڵەی لەگەڵدا دەکرد: جۆزێف دوڤینی مامەڵەکار.

لەماوەی یەکەمین ساڵانی پەیوەندی دوڤین لەگەڵ ئارابێلادا، ئەو هیچ هەوڵێکی نەدا بۆ فرۆشتنی هونەری گرانبەها بەو. لەبری ئەمە، ئەو بۆ فرۆشگا گەورەکان هاوەڵێتی دەکرد، بێ ڕادە لەبارەی ئەو شاژن و میرانەی دەیناسین دەمەتەقێی دەکرد. دواجار، ئەو پێی وابوو، پیاوێك هەیە کە وەك هاوتایەك ، تەنانەت باڵاتریش، لە کۆمەڵگەی باڵادا مامەڵەی لەگەڵدا دەکات. لەهەمان کاتدا، ئەگەر دوڤین هەوڵی نەدا بەرهەمی هونەری بەو بفرۆشێت، ئەوا بەشێوەیەکی شاراوە بە بیرۆکە جوانناسییەکانی پەروەردەی کرد– واتە، ئەمەی کە باشترین هونەر گرانبەهاترینە. پاش ئەوەی ئارابێلا لە شێوازی ئەودا بۆ بینینی شتەکان نوقم ببوو، دوڤین وەها ڕەفتاری کرد وەك بڵێی ئەو هەمیشە زەوقێکی نایابی هەبووە، ئەگەرچی پێش ئەوەی ئەو بناسێ، جوانناسییەکەی کارەساتبار بووە.

کاتێك کۆلیس هەنتیگنتۆن لە ١٩٠٠دا مرد، ئارابێلا بەسەر سامانێکەوە گیرسایەوە. ئەو لەپڕێکدا دەستیکرد بە کڕینی تابلۆ گرانبەهاکان، هی ڕامبرانت و هی ڤێلازکێس، بۆ نموونە– و تەنیا لە دوڤینیش. ساڵانێك دواتر، دوڤین (کوڕە شینەکە)ی گەینسبۆرۆی بە بەرزترین نرخی سەردەمەکە فرۆشت کە بۆ خانەوادەیەك کە پێشتر بایەخێکی کەمی بە کۆکردنەوەی بەرهەمی هونەری دەدا سەرسوڕهێن بوو.

لێکدانەوە

جۆزێف دوڤین دەستبەجێ لە ئارابێلا هونتینگتۆن و ئەمەی کە چ شتێك ختوکەی دەدات تێگەیشت: ئەو دەیویست هەست بکات گرنگە، لەناو کۆمەڵگەدا ئاسودە بێت. ئەو کە بێ ڕادە لەبارەی باکگراوندی چینە نزمەکەی نائاسودە بوو، پێویستی بە پێزانینی پێگە کۆمەڵایەتییە نوێکەی بوو. دوڤین چاوەڕێ بوو. لەبری پەلەکردن بۆ هەوڵدان تا ڕازی بکات بەرهەمی هونەری کۆ بکاتەوە، بەشێوەیەکی ناڕاساتەوخۆ پرژایە کار کردن لەسەر لاوازییەکانی. ئەو وایلێکرد هەست بکات شایستەی سەرنج و بایەخی ئەمە نەك لەبەرئەوەی ژنی یەکێکە لە دەوڵەمەنترین پیاوانی جیهان بەڵکو لەبەر کارەکتەرە تایبەتەکەی– و ئەمە بەتەواوی تواندیەوە. دوڤین قەت ملی بۆ ئارابێلا نەدا، بەڵکو محازەرەی بۆ دادا، ئەو بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ بیرۆکەکانی لە مێشکیدا ئەو چەسپاند. ئەنجامەکە بریتی بوو لە دروستکردنی دڵسۆزترین و باشترین مشتەری و بەهەمان شێوە فرۆشتنی تابلۆی (کورە شینەکە).

پێویستی خەڵك بۆ پێزانین و سەنگ بۆدانان، پێویستییان بۆ ئەوەی هەست بکەن گرنگن، باشترین جۆری لاوازییە بۆ قۆستنەوە. یەکەم ، ئەمە تەقریبەن شتێکی گەردوونییە، دووەم، قۆستنەوەی زۆر ئاسانە. هەموو ئەوەی کە پێویستە بیکەیت دۆزینەوەی ئەو ڕێگایانەیە کە وا لە خەڵك دەکات هەست بە باشتر بکەن لەبارەی زەوقیانەوە، پێگەی کۆمەڵایەتییان و هۆشمەندییانەوە. هەر کە ماسییەکان پێوە بوون، دەتووانیت چەند جاری تر بەکێشیان بکەیتەوە. لەوانەیە ئەوان قەت باکیان نەبێت، چونکە تۆ وایانلێدەکەیت هەست بە باشتر بکەن لەبارەی خۆیانەوە و ئەمەش شایستەی هەر نرخێکە.

وێنە: خاڵی لاواز. نەیارەکەت هەندێ نهێنی هەن کە پارێزگارییان لێدەکات، بیر لە هەندێ بیرۆکە دەکاتەوە کە دەریانناخات. بەڵام بە شێوازگەلێك دەردەکەون کە لەدەرەوەی کۆنترۆڵی خۆیدایە. پەڵەیەکی لاوازی لەسەر سەریەتی، لە دڵیدایە، بەسەر

سکیەوەیەتی. هەر کە تۆ پەڵەکەت دۆزییەوە، پەنجەتی لەسەر دابنێ و بە کەیفی خۆت ئەو هەڵسوڕێنە.

دەسەڵات: خاڵی لاوازی هەر کەسێك بدۆزەرەوە. ئەمە بریتییە لە هونەری دەکارکردنی ئیرادەکانیان. ئەمە پێویستی بە شارەزایەتی هەیە زیاتر لە مکوڕی. دەبێ تۆ لەکوێوە بۆ کەسێك بچیت. هەر ئیرادەیەك ئەنگیزەیەکی تایبەتی هەیە کە بەگوێرەی زەوق دەگۆڕێت. هەموو پیاوان سەرسامن، هەندێکیان بە ناوبانگ، هەندێکی تر بە بەرژەوەندیی خۆیی، زۆربەشیان بە چێژ. شارەزایەتییەکە بریتییە لە زانینی ئەم شتە پەسەندانەیان بۆئەوەی بیانخەیتە سەما. بە زانینی کانگەی پاڵنەری هەر کەسێك، کلیلی ئیرادەکەیت دەست دەکەوێت.

(بالتاسار گراسیان، ١٦٠١-١٦٥٨)

پێچەوانەبوونەوە

یاریکردن لەسەر خاڵی لاوازی خەڵك مەترسییەکی گرنگی هەیە: لەوانەیە تۆ کردارێك بوروژێنێت کە نەتوانیت کۆنترۆڵی بکەیت.

لە گەمەکانی دەسەڵاتتدا، هەمیشە چەند هەنگاوێك لەپێشدا ببینە و بەو پێیە پلان دابنێ. ئینجا تۆ ئەو فاکتە دەقۆزیتەوە کە خەڵکی تر هەستین و ناتووانن ئەوەندە دوور بەردەم خۆیان ببینن. بەڵام کاتێك تۆ یاری لەسەر لاوازییەکانیان دەکەیت، ئەو ڕووبەرانەی کە کەمترین کۆنترۆڵیان بەسەردا هەیە، تۆ دەتووانیت ئەو هەستانە بەرەڵا بکەیت کە پلانەکانت تێکدەدەن. خەڵکی دەستەمۆ بەرەو ناو کردارە بوێرەکان هان بدەیت لەوانەیە زۆر دوور برۆن. وەڵامگۆی پێویستییان بیت بۆ سەرنج و بایەخ پێدران یان پێزانین لەوانەیە پێویستیان زۆر لەوە زیاتر بێت کە تۆ پێیان دەدەیت. ئەو پێکهاتە منالانەیە دەستەوستانەی کە تۆ یاری لەسەر دەکەیت، دەشێ لەدژی بەرژەوەندیت بشکێتەوە.

چەندەی لاوازییەکە هەستپیانەتر بێت، مەترسییەکە ئەوەندە مومکینتر دەبێت. سنوورەکانی ئەم یارییە بزانە و قەت مەکەوە ژێر کاریگەریی دەسەڵاتت بەسەر قوربانییەکانتدا. تۆ بەدوای دەسەڵاتەوەیت نەک لەژێر گەشکەی کۆنترۆڵکردندا.

یاسای ژمارە ٣٤

لە بەرگی خۆتدا پاشا بە: وەك پاشا ڕەفتار بکە تا وەك پاشا مامەڵەت لەگەڵدا بکرێت

حوکم

ئەو شێوازەی بەهۆیەوە ڕەفتار دەکەیت زۆرجار ئەوە دیاری دەکات کە چۆن مامەڵەت لەگەڵدا دەکرێت: لەدووڕمەودا دا، ئەگەر بەدڕەفتار یان ئاسایی دەرکەویت، خەڵکی ڕێزت ناگرن. چونکە پاشا ڕێز لە خۆی دەگرێت و ئیلهامبەخشی هەمان هەستە لەوانیتردا. بە ڕەفتارکردنێکی شاهانە و بڕوابوون بە هێزەکانت، خۆت دەبەستینەوە بە چارەنووسی لەسەرنانی تاج.

سەرپێچی لەیاساکە

لە مانگی حەوتی ١٨٣٠دا شۆڕشێك لە پاریس هەڵایسا کە پاشا چارلزی ٥ی ناچار کرد وازبێنێتز کۆمسیۆنێکی بەرزترین دەسەڵاتەکان لە مەملەکەتەکە کۆبووەوە بۆ هەڵبژاردنی جێگرەوەیەك و ئەو کەسەی هەڵیانبژارد لویس فیلیپ، دوکی ئۆرلێنز بوو.

لە سەرەتاوە ڕوون بوو کە لویس فیلیپ جۆرێکی جیاوازی پاشا دەبێت و نەك تەنیا لەبەرئەوەی ئەو لە لقێکی جیاوازی خانەوادەی شاهانەوە دەهات یان لەبەرئەوەی ئەو تاجی بۆ نەمابووەوە بەڵکو پێیدرابوو و لە ڕێگەی کۆمسیۆنێکەوە ڕەوایەتییەکەی

دەخرایە بەر پرسیار. هۆکارەکە زیاتر ئەوە بوو کە ئەم کەیفی بە ئامەنگ و تەڵەزگەکانی شاهانە نەدەهات. ئەو لەناو بانکدارەکان هاوڕێی زۆرتری هەبوو لەچاو خانەدانەکان و ستایڵی ئەو دروستکردنی جۆرێکی نوێی حوکمی شاهانە نەبوو، بەو شێوەیەی کە ناپۆلیۆن کردبووی، بەڵکو سووککردنی پێگەکەی بوو، باشتر بوو لەگەڵ بزنسمانەکان و خەڵکی چینی ناوەند تێکەڵ بێت کە داوایان لێکردبوو ڕێبەرایەتی بکات. لێرەوە ئەو ڕەمزانەی کە بە لویس فیلیپ گرێ دەدرانەوە نە گۆچانی سەڵتەنەتی بوو نە تاج بوو، بەڵکو کڵاوی خۆڵەمێشی و چەتر بوو کە ئەو بە شانازیەوە بەهۆیەوە بە ڕێگاکانی پاریسدا ڕێی دەکرد وەك بڵێی بۆرجوازییەك بۆ پیاسە لە دەرەوەیە. کاتێك لویس فیلیپ بانگهێشتی جەیمس ڕۆسچیلدی ناسراوترین بانکداری لە فەرەنسا کرد بۆ کۆشکەکەی، ئەو وەك هاوتایەك مامەڵەی لەگەڵدا کرد. بە پێچەوانەی هەر پاشایەکی پێش ئەمیش، ئەو نەك تەنیا باسی بزنسی لەگەڵ مۆنسیۆ ڕۆسچیلد کرد بەڵکو ئەمە هەموو باسەکەی بوو، چونکە کەیفی بە پارە دەهات و سامانێکی زۆری هەبوو.

لەکاتێکدا کە حوکمی "پاشای بۆرجوازی" درێژەی هەبوو، خەڵکی بەرەبەرە ڕقیان لێداگرت. ئەریستۆکراسی نەیتوانی بەرگەی بینینی پاشایەکی ناپاشایانە بگرێت و لەماوەی چەند ساڵێکدا ئەوان پشتیان تێی کرد. لەهەمان کاتدا چینی گەشەکردووی هەژاران، بەو ڕادیکاڵانەشەوە کە چارلسی دەیەمیان وەدەرنابوو، ڕەزامەندییان پەیدا نەکرد بەرانبەر فەرمانڕەوایەك کە نە وەك پاشایەك ڕەفتاری کرد نە وەك پیاوێکی خەڵك فەرمانڕەوایی کرد. ئەو بانکدارانەی کە فیلیپ لویس لەبەرچاوی دەگرتن بەزوویی بۆیان دەرکەوت کە ئەمە ئەوانن وڵاتیان کۆنترۆڵ کردووە، نەك ئەم، و ئەوان پەیتا پەیتا زیاتر بە چاوی سوك سەیریان دەکرد. ڕۆژێکیان، لە سەرەتای گەشتێکی شەمەندەفەردا کە بۆ خانەوادەی شاهانە ڕێکخرابوو، جەیمز ڕۆسچیلد بە ڕاستی- و لەبەرچاوی خەڵك- سەرکۆنەی کرد لەبەرانبەر دواکەوتنیدا. هەر کە پاشا لە مامەڵەکردنی هاوتایانە لەگەڵ بانکدارەکەدا دەنگ و باسی بڵاو بۆوە، ئێستا بانکدارەکە بە چاوی سوك دەیڕوانییە پاشا.

لەکۆتاییدا، یاخیبوونەکانی کرێکاران کە کەسی پێش لویس فیلیپیان هێنابووە خوار، بەرە بەرە سەریهەڵدایەوە و پاشا بە زەبری هێز هێنایە خوار. بەڵام ئەو وەها دڵڕەقانە بەرگری لە کێ دەکرد؟ دامەزراوەی پاشایەتی نەبوو کە ئەم زۆر بە سوك لێی دەڕوانی، کۆماری دیموکراتیش نەبوو کە حوکمڕانییەکەی ڕێگری بوو. ئەو شتەی کە ئەو بەراستی داکۆکی لێ دەکرد سامانەکەی خۆی و سامانی بانکدارەکان بوو- کە شێوازێك نەبوو بۆ ئیلهامبەخشین بە پاشایەتی لەنێو هاوڵاتیاندا.

لە سەرەتاکانی ١٨٤٨دا، فەرەنسییەکانی هەموو چینەکان دەستیانکرد بە خۆپیشاندان بۆ ڕیفۆرمەکانی هەڵبژاردن کە وڵاتیان بە ڕاستی دەکردە دیموکراتیك. بەهاتنی مانگی شوبات خۆپیشاندانەکان توندوتیژییان بەخۆوە گرتبوو. بۆ هێورکردنەوەی حەشامات، لویس فیلیپ سەرۆك وەزیرانەکەی لەسەر کار لادا و لیبراڵێکی لە شوێنی دانا. بەڵام ئەمە پێچەوانەی ئەو لێکەوتەیەی دروستکرد کە ئەم دەیویست: خەڵکی هەستیانکرد کە دەتوانن فشار لە پاشا بکەن. خۆپیشاندانەکان گۆڕان بۆ شۆڕشێکی تەواوەتی لەبارێکدا کە تەق و تۆق و سەنگەربەندی لەشەر شەقامەکان دروستبوون.

لە شەوی ٢٣ی شوباتدا، قەرەباڵغییەکی پاریسییەکان دەورەی کۆشکیاندا. بە ناکاوییەکەوە هەمووانی تووشی سەرسوڕمان کرد، لویس فیلیپ هەر ئەو ئێوارەیە دەستبەرداری دەسەڵات بوو و بۆ ئینگلتەرە ڕایکرد. ئەو هیچ جێگرەوەیەکی جێ نەهێشت، نە پێشنیاری کەسێکیشی کرد- تەواوی حکومەتەکەی پێچرایەوە و وەکو سێرکێکی سەفەری کە شارۆچکەیەك جێدەهێڵێت هەڵوەشا.

لیکدانەوە

لویس فیلیپ بەشێوەیەکی ناگایانە ئەو پرشنگەی نەهێشت کە بەشێوەیەکی سروشتی دەوری پاشا و سەرکردەکان دەدات. بە سوککردنی سیمبۆلیزمی مەزنایەتی، ئەو باوەڕی بە جیهانێکی تازە هێنا کە تیایدا دەبێ فەرمانڕەواکان وەك هاوڵاتیانی ئاسایی بن و

ڕەفتار بکەن. ئەو ڕاست بوو: جیهانێکی نوێ بەبێ پاشا و شاژنەکان، بە ڕێگەوە بوو. لەگەڵ ئەوەشدا ئەو بە قووڵی لەمەڵەدا بوو لەوەدا کە پێشبینی گۆڕانێکی لە داینامیکی دەسەڵات دەکرد.

چەتر و کڵاوی پاشای بۆرژوازی لە سەرەتادا جێی شادیی فەرەنسییەکان بوو، بەڵام بەزوویی هەراسان بوون. خەڵکی دەیانزانی لویس فیلیپ بە ڕاستی وەك ئەوان نەبوو- ئەمەی کە کڵاو و چەتر لە جەوهەردا جۆرێك بوو لە فێڵ بۆ هاندانیان لەو فەنتازیایەدا کە وڵات لەپڕێکدا یەکسانتر ببوو. لەگەڵ ئەوەشدا، دابەشبوونەکانی سامان قەت ئەوەندە گەورە نەببوون. فەرەنسییەکان پێشبینی ئەوەیان دەکرد کە فەرمانڕەواکەیان فشەکەرێك بێت، بۆئەوەی ئامادەییەکی هەبێت. تەنانەت کەسە ڕادیکاڵەکانی وەك ڕۆبسپێر کەپێش پەنجا ساڵ لەماوەی شۆڕشی فەرەنسیدا بۆ ماوەیەکی کورت دەسەڵاتی گرتە دەست، لەمە تێگەیشتبوو و بەدڵنیاییەوە ناپۆلیۆنیش کە کۆماری شۆڕشگێڕانەی گۆڕیبوو بۆ ڕژێمێکی ئیمپریالی، باش ئەمەی دەزانی. لە ڕاستیدا هەر کە لویس فیلیپ ستەیجەکەی جێهێشت، فەرەنسییەکان ئارەزووی ڕاستەقینەی ئەویان بۆ دەرکەوت: ئەوان نەوەی ناپۆلیۆیان بە سەرۆك هەڵبژارد. ئەو بە ئەستەم ناسراو بوو، بەڵام ئەوان هیوادار بوون ئەو پرشنگی بەهێزی ژەنەراڵە گەورەکە دروست بکاتەوە و یادەوەریی نامۆی "پاشای بۆرجوازی" بسڕێتەوە.

لەوانەیە خەڵکی بەهێز فریوی ئەوە بخۆن کە کاریگەری دەخەنە سەر پرشنگی مرۆڤی ئاسایی، لە هەوڵی ئەوەدا کە وەهمێك دروست بکەن لەمەڕ ئەوەی ئەمان و ڕەعیەکانیان یان ئەوانەی خوار خۆیان لەبنەڕەتدا هاوتان. بەڵام ئەو خەڵکەی ئەم ئاماژە هەڵەیەیان ئاراستە دەکرێت بۆ سەرسامکردن، بەزوویی بۆیان دەردەکەوێت. ئەوان تێدەگەن لەوەی ئەوان دەسەڵاتی زۆرتریان نادرێتێ- ئەمەی کە تەنیا وەها دەردەکەوێت کە ئەوان لە چارەنووسی کەسە بەهێزەکەدا هاوبەشن.

تاکە شێوازی باو کە کاریگەرە لەو جۆرەیانە کە فرانکلین ڕوزفیلت هەیبوو، ستایلێك کە گوزارشتی لە بەها و ئامانجە هاوبەشەکانی سەرۆك دەکرد لەگەڵ خەڵك تەنانەت ئەو

کاتەش کە لە ناخی دڵەوە هەر ئەریستۆکرات بوو. ئەو قەت وەها پیشانی نەدا کە دوورابیەکەی لە حەشامات دەسڕێتەوە.

پەیڕەویکردن لە پاساکە

کاتێك کریستۆفەر کۆلەمبەس هەوڵی دەدا سپۆنسەری دارایی بۆ گەشتە دەریاییە داستان ئامێزەکەی بدۆزێتەوە، زۆرێك لەوانەی لە دەوری بوون پێیان وابوو ئەو لە ئەریستۆکراتی ئیتالیەوە هاتووە. ئەم دیدە لە ڕێگەی بایۆگرافییەکەوە کە پاش مردنی کۆلەمبەس لەلایەن کوڕەکەیەوە نوسرایەوە چووە مێژووەوە، کە وەکو وەچەی کۆنت کۆلۆمبۆی قەڵای کوکارۆ لە مۆنتفێرات وەسفی دەکات. کۆلۆمبۆ بە نۆرەی خۆی دەوترا کە لە ژەنەراڵی ڕۆمانی کۆلۆنیوسی ئەفسانەییەوە دابەزیووە و گوایە دووان لە ئامۆزا یەکەمینەکانی وەچەی ڕاستەوخۆی ئیمپراتۆری قوستەنتینیەن. لە ڕاستیدا ئەمە باکگراوندایکی شرۆڤەهەلگرە. بەڵام ئەمە هیچ نەبوو جگە لە فەنتازیبایەکی پڕ شرۆڤە، چونکە لە ڕاستیدا کۆلۆمبەس کوڕی دۆمینیکۆ کۆلۆمبۆ بوو، فەرش چنێکی سادە کە دوکانێکی شەرابی کردبۆوە کاتێك کریستۆفەر گەنج بوو و پاشان بە فرۆشتنی پەنیر بژێوی خۆی پەیدا کردبوو.

کۆلۆمبەس خۆی ئەفسانەیەکی لەمەڕ باکگراوندە خانەدانەکەی هەڵچنیبوو، چونکە هەر لە سەرەتاوە هەستی کردبوو کە چارەنوس بۆ شتی گەورە جیای کردۆتەوە و ئەمەی کە جۆرێك لە خوێنی شاهانە لە دەمارەکانیدایە. بەم پێیە ئەو وەها ڕەفتاری کرد کە لە ڕاستیدا لە بنەچەیەکی خانەدانییەوە دێت. پاش بەسەربردنی ژیانێکی پیشەیی بێتام وەك بازرگان لە بەلەمێکی بازرگانیدا، کۆلەمبەس کە لە بنەڕەتدا خەڵکی (جێنوا) بوو، بوو بە زاوای خانەوادەیەکی سەنگینی لیسبۆن کە پەیوەندیی توندوتۆڵیان لەگەڵ تەختی پورتوگاڵیدا هەبوو.

لە ڕێگەی ماڵە خەزوورانیەوە، کۆلەمبەس بە فێڵ دیدارێکی لەگەڵ پاشای پورتوگال، جواوی دووەم دەستەبەر کرد کە ئەو یادداشتێکی پێدابوو تا دارایی گەشتێکی خۆرئاوا

بۆ دۆزینەوەی ڕێگەیەکی قەدبڕ بۆ ئاسیا دابین بکات. لە بەرانبەر ڕاگەیاندنی ئەوەی کە هەر دۆزینەوەیەک کە بەدەستی بێنێت بەناوی پاشاوە بێت، کۆلەمبەس کۆمەڵێک مافی دەویست: تایتڵی ئەدمیراڵی مەزنی دەریای ئۆقیانوس، ئۆفیسی بریکاری لە سەر هەر خاکێك کە دەیدۆزێتەوە و ١٠ لەسەدی ئایندەی بازرگانی لەگەڵ ئەو سەرزەمینانە پێبدرێت. هەموو ئەم مافانە بۆماوەیی و بۆ هەموو کاتێك دەبوو. کۆلەمبەس ئەم داوایانەی ئاراستە کرد ئەگەرچی ئەو پێشتر تەنیا بازرگانێك بوو، ئەو تەقریبەن هیچی لەبارەی دەریاوانی نەدەزانی، ئەو نەیتووانی چارەکێك نیش بکات و قەت ڕێبەرایەتی گروپێکی پیاوانی نەکردبوو. سەرباری ئەمەش، یادداشتەکەی هیچ وردەکارییەکی نەدەگرتەخۆ لەمەڕ ئەوەی کە چۆن پلانەکانی جێبەجێ بکات، تەنیا بەڵێنی تەم و مژاوی دەدا.

بە دڵنیابوون لەوەی کە داواکارییەکانی وەڵام دەدرێتەوە، کۆلەمبەس لە ١٤٩٢دا کەوتەڕێ بۆ گەڕان بەدوای ڕێڕەوێك بۆ ئاسیا. (پێش ئەوەی بڕوات وریا بوو لەوەی باشترین دەریاوان بدۆزێتەوە بۆئەوەی یارمەتیدەری بێت بگاتە ئەوێ). گروپەکە ڕێڕەوێکی وەهای نەدۆزییەوە، لەگەڵ ئەوەشدا کاتێك کۆلەمبەس یاداشتی ئاراستەی شاژن کرد بۆ دابینکردنی دارایی گەشتێکی دەریایی تەنانەت تامەزرۆیانە لە ساڵی دواتردا، ئەو ڕازی بوو. بەهاتنی ئەو کاتە، شاژن کۆلەمبەس بە چارەنوسێکی گەش بینیبوو بۆ ئەو شتە مەزنانە.

لیکدانەوە

وەکو دۆزەرەوەیەك کۆلەمبەس لە باشترین حاڵەتدا کەسێکی سادە و ئاسایی بوو. ئەو لە دەریاوانێکی ئاسایی کەمتری لەبارەی کەشتییەکانیەوە دەیزانی، قەت نەیدەتووانی پێوەری بەرزایی و درێژایی گەشتەکانی دیاری بکات، دوورگەکانی لەگەڵ کیشوەرە گەورەکان لێ تێکدەچوو و بەخراپی مامەڵەی لەگەڵ ستافەکەیدا دەکرد. بەڵام لە بوارێکدا ئەو بلیمەت بوو: دەیزانی چۆن خۆی ساغ بکاتەوە. چۆنیتر ڕوونی بکاتەوە

چۆن کوڕی پەنیر فرۆشێک، بازرگانێکی دەریایی ئاست نزم، دەتوانێ خۆی لە بەرزترین خێزانە شاهانە و ئەریستۆکراتەکان نزیک بکاتەوە؟

کۆلەمبەس هێزێکی نایابی هەبوو لە جادووکردنی خانەدانەکان و هەمووشی پەیوەندی بە شێوازی ڕەفتارەکەیەوە هەبوو. ئەو هەستێکی بڕوابەخۆبوونی بەرجەستە دەکرد کە بەتەواوی لەگەڵ ئامرازەکانیدا ناکۆک بوو. لە ڕاستیدا ئەم بڕوابەخۆبوونە هەر ئەوە بوو کە زۆرجار خانەدانەکان لەخۆیان پیشان دەدا. ئەریستۆکراتە ستایڵ کۆنە بەهێزەکان پێویستیان بە سەلماندن نەبوو بۆئەوەی خۆیان بسەلمێنن. بەهۆی ئەوەی خانەدان بوون، دەیانزانی هەمیشە شایستەی زۆرترن و زۆرتریان دەویست. بۆیە لەبەرانبەر کۆلەمبەسدا هەستیان بە نزیکایەتییەکی ڕاستەوخۆ دەکرد، چونکە ئەو ڕێك بەشێوازی ئەوان ڕەفتاری دەکرد- بەرز لەسەروو حەشاماتەوە، چارە نووسراو بۆ مەزنایەتی.

تێبگە: لەناو دەسەڵاتی تۆدا نرخی خۆت دابنێیت. ئەمەی کە چۆن ڕەفتار دەکەیت پیشاندەری بیرکردنەوەتە لەخۆت. ئەگەر داوای کەم بکەیت، بە پێ دزکێ ڕێ بکە و سەرت نزم بکەرەوە، خەڵکی پێیان وایە ئەمە پیشاندەری کارەکتەری خۆتە. بەڵام ئەم ڕەفتارە تۆ نیت- ئەمە تەنیا هەڵبژاردنی خۆتە بۆ خۆ پیشاندانت بەرانبەر خەڵك. تۆ دەتوانیت وەك کۆلەمبەس ئاسان بخەیتەڕوو: ڕاقی، بڕوابەخۆ و هەستکردنی زکماکیت بەوەی بۆ لەسەرنانی تاج لەدایك بوویت.

بۆ هەموو فریودەرە مەزنەکان، ڕووداوێکی شایستە هەیە کە ئەوان دەسەڵاتی خۆیانی لێوە بەدەست دەهێنن. لە کرداری واقیعیی فریودانیدا ئەوان دەکەونە ژێر کۆنترۆڵی باوەڕبەخۆبوون: ئەمەیە کە دوایی وەها پەرجوئاسا و کاریگەر لەگەڵ ئەوانەی دەوروبەریان دەدوێت.

فرێدریك نیچە، ١٨٤٤-١٩٠٠

کە منداڵین، ئێمە بە شاگەشکەبییەکی زۆرەوە دەژین، چاوەڕێی هەموو شتێک و داوای هەموو شتێک لە جیهان دەکەین. ئەمە بەشێوەیەکی گشتی لە یەکەمین هێرشەکانماندا بۆ ناو کۆمەڵگە دەردەکەوێت، لەکاتێکدا کە ئێمە ژیانی پیشەییمان دەست پێدەکەین. بەڵام کاتێک گەورە دەبین شکست و نسکۆکانمان سنوور دادەنێن و پێ بەپێی کات توندتر و ڕەقتر دەبن. بە گەیشتنە ئەو ئاستەی کە کەمتر لە جیهان چاوەڕێ بکەین، ئەو سنووربەندییانە قبوڵ دەکەین کە زیاتر خۆمان سەپاندوومانن. ئێمە دەست دەکەین بە مل دانەواندن و پچڕین و پۆزش هێنانەوە بۆ سادەترین داواکانمان. چارەسەر بۆ بچوکبوونەوەیەکی لەو جۆرەی ئاسۆکان ئەوەیە بە مەبەستەوە خۆمان ناچاری ئاراستەیەکی پێچەوانە بکەین- شکستەکان بە بچوک بگرین و سنووربەندییەکان فەرامۆش بکەین، وەها لە خۆمان بکەین ئەوەندەی منداڵ داوا و پێشبینی. بۆ بەدەستهێنانی ئەمە، پێویستە ئێمە ستراتیژێکی دیاریکراو بەسەر خۆماندا پیادە بکەین. دەتووانیت پێی بڵێیت ستراتیژی تاج.

ستراتیژی تاج لەسەر بنەمای سادەی زنجیرەی هۆکار و بەرەنجام بونیاد نراوە: ئەگەر ئێمە باوەڕمان وابێت چارەنووسمان بۆ شتە مەزنەکان نوسراوە، باوەڕمان بۆ دەرەوە تیشک دەداتەوە، وەک چۆن تاج پرشنگێک بە دەوری پاشادا دروست دەکات. ئەم تیشکدانەوەیەی دەرەوە خەڵکی دەوروبەرمان تووش دەکات، کە پێیان وادەبێت دەبێ ئێمە هۆکارمان هەبن بۆ ئەوەی هەست بە دڵنیاییەکی وەها بکەین. پێدەچێ ئەو خەڵکانەی تاج لەسەر دەنێن هەست هەستی ناوەکی سنوورەکان نەکەن بۆ ئەو شتەی کە دەتووانن داوای بکەن یان بەدەستی بێنن. ئەمەش بۆ دەرەوە تیشک دەداتەوە. سنوورەکان ون دەبن. ستراتیژی تاج بەکاربێنە و ئیتر تۆ سەرت دەسوڕمێت کە چەند جار بەرهەمی دەبێت. ئەو منداڵە دڵخۆشانە بە نموونە وەربگرە کە هەرچییەکیان بوێت داوای دەکەن و بەدەستیشی دێنن. چاوەڕوانییە بەرزەکانیان جادووەکەیانە.

پێکەیشتووان خۆشی لەوە دەبینن کە ئارەزووەکانیان بەجێ بێنن- وەك چۆن ئیزابیلا خۆشی لەوە بینی کە هیواکانی کۆلەمبەس بەدی بێنێت.

لەوانەیە تاج لە خەڵکی ترت جیا بکاتەوە، بەڵام دەکەوێتە سەر خۆت کە ئەم جیابوونەوەیە بکەیتە واقیع: دەبێ تۆ بەشێوەیەکی جیاواز هەنگاو بنێیت، دووریی خۆت لەوانەی دەوروبەرت بپارێزیت. ڕێگەیەك بۆ جەختکردنەوە لە جیاوازییەکەت ئەوەیە کە هەمیشە بە شکۆوە ڕەفتار بکەیت، گرنگ نییە باروودۆخەکە هەرچۆنێکە. لویس فیلیپ هیچ هەستێکی نەدایە خەڵك لەمەڕ ئەوەی کە جیاواز بێت لەوانیتر- ئەو پاشایەکی بانکدار بوو. هەر کە ساتی ئەوەش هات ڕەعیەکانی هەڕەشەی لێبکەن، ملیدا. هەمووان هەستیان بەمە کرد و بازیاندا. بە نەبوونی شکۆی شاهانە و مکوڕیی لە مەبەستدا، لویس فیلیپ وەکو ساختەیەك هاتە بەرچاو و تاجەکەی بە ئاسانی لەسەر بەریۆوە.

هەیل سێلاسی فەرمانڕەوای ئەسیوپیا بۆ ماوەی چل ساڵ لە سەرەتاکانی ۱۹۰۳یەوە، جارێ لە جاران گەنجێك بوو بەناوی (لیج تافاری). ئەو لە خانەوادەیەکی خانەدانەوە دەهات، بەڵام چانسێکی واقیعی نەبوو لەمەڕ ئەوەی دەسەڵات بگرێتە دەست، چونکە ئەو زۆر لە سیلسیلەی پاشا و تاج، مینێلیکی دووەم، دوور بوو. لەگەڵ ئەوەشدا، لە تەمەنێکی زووەوە بڕوابەخۆبوونێك و ڕەفتارێکی شاهانەی پیشاندا کە بووە جێی سەرسوڕمانی ئەوانەی دەوروبەری.

لە تەمەنی چواردەساڵیدا، تافاری چووە دەربار تا لەوێ بژیت کە لەوێ دەستبەجێ کاریگەری لەسەر مینێلیك دانا و بووە دڵخوازی ئەو. شکۆی تافاری لەژێر ئاگردا، ئۆقرەییەکەی و لەخۆدڵنیاییە هێمنەکەی کاری کردە سەر پاشا. خانەدانەکانی تر، لوتبەرز، خۆ بەزلزان و ئیرەیی بەر بوون و فشاریان بۆ ئەم هەرزەکارە کتێب خوێنە دەهێنا. بەڵام ئەو قەت تووڕە نەبوو- ئەمە دەبووە نیشانەیەکی نائەمنی و بەلایدا نەدەچوو. هەنوکە خەڵکێکی لە دەور هەبوون کە هەستیان دەکرد ڕۆژێك لە ڕۆژان ئەو دەگاتە ترۆپك، چونکە ئەو وەها ڕەفتاری دەکرد کە هەنوکە لە ترۆپکە.

سالانێك دواتر، له ١٩٣٦دا، فاشیسته ئیتالیەکان دەستیان بەسەر ئەسیوپیا دا گرتبوو و تافاری، که ئێستا پێیان دەوت هەیل سێلاسی، له تاراوگه بوو، ئەو موخاتەبەی کۆمەڵەی نەتەوەکانی کرد تا پشتیوانی کەیسی وڵاتەکەی بکەن. ئیتالیەکان لەناو ئامادەبوواندا بە چاوێکی سوك و قێزەوون لەویان دەڕوانی ، بەڵام ئەو ڕەفتاری شکۆمەندانەی خۆی پاراستبوو، وەك بڵێی هیچ باکی بەوان نییە. ئەم بووە هۆی بەرزبوونەوەی لەکاتێکدا که نەیارەکانی تەنانەت دزێوتر دیاربوون. لە ڕاستیدا شکۆمەندی بەشێوەیەکی بێ چەندوچون دەمامکێکە بۆنەوەی لە بارودۆخە سەختەکاندا بچیتە ژێر باری: وەك ئەوە وایە که هیچ شتێك کارت تێنەکات و تۆ تەواوی کاتت لە جیهاندا لەبەردەستدایە تا کاردانەوەت هەبێت. ئەمە نمایشێکی یەکجار بەهێزە.

ڕەفتاری شاهانە بەکارهێنانی تریشی هەیە. ساختەچییەکان لەمێژە بەهای ڕووپۆشی ئەریستۆکراتیانەیان زانیووە. ئەمە یان ئەوەتا خەڵکی دەستەمۆ دەکات و وایان لێدەکات کەمتر گومانیان هەبێت یان ئەوەتا دەیانترسێنێت و دەیانخاتە حاڵەتی بەرگرییەوە– و هەروەك کۆنت ڤیکتۆر لوستیگ دەیزانی، هەر کە تۆ ساویلکەیەك بخەیتە حاڵەتی بەرگری، ئەوا پەکی کەوتووە.

بیرت بێت: دەکەوێتە سەر خۆت نرخی خۆت دابنێیت. داوای کەم بکەیت هەر کەمت دەست دەکەوێت. داوای زۆر بکە و ئاماژەی ئەوە بگەیەنە کە تۆ شایستەی نرخ و بەهای پاشایت. تەنانەت ئەوانەش کە ڕەتت دەکەنەوە، لەبەرانبەر بڕوابەخۆبوونەکەتدا ڕێزت دەگرن و ئەو ڕێزە بۆ دواجار بە شێوازگەلێك کە وێنای ناکەیت، کەڵکی دەبێت.

وێنە: تاج. لەسەر سەری خۆتی دابنێ ئەوا بەشێوازێکی جیاواز دەردەکەویت– هێمنیت بەڵام دڵنیاییەك تیشك دەدەیتەوە. قەت گومان پیشان مەدە، قەت شکۆمەندی لەژێر تاجەوە لەدەست مەدە ئەگینا بۆت نابێت. تاج چارەنووسی کەسێکی شایستەتر دەبێت. چاوەڕێی تاج لەسەرنان مەکە، گەورەترین ئیمپراتۆرەکان تاج لەسەر سەری خۆیان دادەنێن.

دەسەڵات: دەبێ هەموو کەسێك لەبەرگی خۆیدا شاهانە بێت. با هەموو کردارەکانت ئەگەرچی هی پاشایەکیش نەبن، لەناو فەزای خۆیاندا، شایستەی پاشایەك بن. لە کردارەکانتدا بەرز بە، لە بیرکردنەوەکانتدا قەبە بە و لە هەموو کارەکانتدا پیشانی بدە کە تۆ شایستەی ببیتە پاشایەك ئەگەرچی لە واقیعیشدا پاشایەك نەبیت.

(بالتاسار گراسیەن، ١٦٠١-١٦٥٨)

پیچەوانەبوونەوە

ئایدیای پشت گریمانەی شاهانە ئەوەیە خۆت لە خەڵکی تر جیا بکەیتەوە، بەڵام ئەگەر لەمەدا قاچت زۆر ڕاکێشیت ئەوا کۆتاییت پێ دێت. قەت هەڵەی ئەوە مەکە پێت وابێت تۆ بە ڕیسواکردنی خەڵکی بەرز دەبیتەوە. هەروەها، قەت ئایدیایەکی باش نییە زۆر بەسەر حەشاماتدا بەرز بیتەوە- تۆ دەبیتە ئامانجێکی ئاسان. کاتیش هەن تیایاندا خۆدەرخستنێکی ئەریستۆکراتیانە بێ ڕادە مەترسیدارە.

چارلسی یەکەم، پاشای ئینگلتەرە لەماوەی ١٦٤٠ەکاندا ڕووبەڕووی نائومێدییەکی گشتی قووڵ بەرانبەر دامەزراوەی پاشایەتی بووەوە. یاخیبوونەکان لە سەرانسەری وڵاتدا تەقینەوە کەلەلایەن ئۆلیڤەر کرۆمویل ڕێبەرایەتی کرا. ئەگەر چارلز بە قوڵبینییەوە کاردانەوەی بەرانبەر ڕۆژگارەکە پیشان بدایە؛ پشتگیری ریفۆرمی بکردایە و نمایشێکی قوربانیی بەشێك لە دەسەڵاتەکەی خستبایەڕوو، لەوانەبوو مێژوو جیاواز بووایە. لەبری ئەمە، ئەو پۆزێکی شاهانەی زۆرتر خستەڕوو، وا نیشانیدا کە بەم هێرشە بۆ سەر دەسەڵاتەکەی و دامەزراوەی خودایی پاشایەتی تووڕەیە. پاشایەتیگەراییە ڕەق و وشکەکەی بووە مایەی برینداربوونی خەڵك و گڕی بەردایە یاخیبوونەکەیان. دواجاریش چارلز سەری دانا، بەمانای وشە.

تێبگە: تۆ بڕوابەخۆبوون تیشك دەدەیتەوە، نەك لوتبەرزی و بە سوك سەیرکردن.

دواجار، ڕاستە تۆ هەندێ جار دەتوانیت لە ڕێگەی جۆرێك لە خستنەڕووی بێتامیی زەمینیی دەسەڵات بەدی بکەیت، بەڵام خۆجیاکردنەوەت لە خەڵك و بێتامتر دەرکەوتن

لەوان، بەزاندنی سنوورەکانە و مەترسیدارە: هەمیشە ئەو خەڵکانە دەبن کە لەتۆ بێتامتر و نادڵگیرترن و لە وەرزی دواتردا تۆ بەئاسانی بە کەسێکی تری گەنجتر و خراپتر شوێنگۆڕکێت پێ دەکرێت.

یاسای ژمارە ٣٥

وەستای کات دانان بە

حوکم

قەت وا دەرمەکەوە کە پەلەتە- پەلەکردن ناپاکی لە نەبوونی کۆنترۆڵ بەسەر خۆت و کاتدا دەکات. هەمیشە بەئۆقرە دیاریە، وەك بڵێی دەزانیت دواجار هەموو شتێکت بۆ دێت. ببە بە سۆراخکەری کاتی گونجاو، بۆنی ڕۆحی کات بکە، واتە ئەو تەوژمانەی بەرەو دەسەڵات دەتگوازنەوە. فێر بە بکشێیتە دواوە کاتێك کات هێشتا نەگەیشتووە و بە توندی لێدەیت کاتێك بەری گرتووە.

پەیڕەوی لە یاساکە

جۆزێف فۆچێ کە ژیانی وەکو مامۆستایەکی نەناسراوی قوتابخانەی سیمینار دەستپێکرد، لە بەشی هەرە زۆری دەیەی ١٧٨٠کان لە شارۆچکەیەکەوە دەچووە شارۆچکەیەکی تر و وانەی ماتماتیکی بە کوڕانی گەنج دەگوتەوە. لەگەڵ ئەوەشدا ئەو قەت بەتەواوی خۆی پابەند نەکرد بە کەنیسەوە، قەت وەك قەشەیەك سوێندی نەخوارد- ئەو پلانی گەورەتری هەبوون. ئەو بە ئۆقرەوە چاوەڕێی دەرفەتی خۆی بوو، ئەو بژاردەکانی بە کراوەیی هێشتەوە. کاتێکیش شۆڕشی فەرەنسی لە ١٧٨٩دا هەڵایسا، فۆرچێ چیتر چاوەڕێ نەبوو: ئەو خۆی لە درێسە درێژەکەی قوتار کرد، قژی درێژ کرد و

بووە شۆڕشگێڕ. چونکە ئەمە ڕۆحیەتی سەردەمەکە بوو. لەوانەبوو لەکیسچوونی بەلەمەکە لەو ساتەوەختە گرنگەدا کارەساتبار بووایە. فۆچێ بەلەمەکەی لەکیس خۆی نەدا. بە هاوڕێیەتیکردنی ڕۆبسپێر، بەخێرایی لەپلەکانی پاخیگەری بەرز بووەوە. لە ١٧٩٢دا، شارۆچکەی نانتێس فۆچێی وەکو نوێنەری کۆنڤانسیۆنی نەتەوەیی هەڵبژارد (ئەو ساڵە دروستبوو بۆئەوەی دەستوورێکی نوێ بۆ کۆماری فەرەنسا دارێژێت).

کاتێك فۆچێ گەیشتە پاریس بۆئەوەی شوێنی خۆی لە کۆنڤانسیۆنەکە بگرێت، دڕێکی توندوتیژانە لەنێوان میانڕەوەکان و جاکۆبینە ڕادیکاڵەکان دروست ببوو. فۆچێ هەستی بەوە کرد کە لە دوورمەودا دا هیچ کامێکیان سەرکەوتوو نابن. دەسەڵات بەدەگمەن لە دەستی ئەوانەدا دەگیرسێتەوە کە شۆڕش دەستپێدەکەن، یان تەنانەت ئەوانەش کە درێژەی پێدەدەن. دەسەڵات دەکەوێتە لای ئەوانەی کە دەیگەیەننە ئەنجام. ئەمەش ئەو لایەنە بوو کە فۆچێ ویستی لەگەڵیدا بێت.

هەستی بۆ کات گرتنەوە زۆر زیرەکانە بوو. وەکو میانڕەو دەستپێکرد، چونکە میانڕەوەکان زۆرینە بوون. کاتێك کاتی ئەوە هات بڕیار لەسەر ئەوە بدات ئاخۆ لویسی شانزە لەسێدارە دەدرێت، ئەوەی بینی کە خەڵکی تینووی سەری پاشان، بۆیە ئەو دەنگی بە بڕیارەکەدا— بۆ گیلۆتین. ئێستا ئەو ببووە ڕادیکاڵێك. لەگەڵ ئەوەشدا، لەکاتێکدا کە تەنگژەکان لە پاریس توند بوون، مەترسیی زۆر نزیکبوونی لە هەر لایەنێك لەلایەنەکان بینی، بۆیە پۆستێکی لە ناوچە پەراوێزەکان قبوڵ کرد کە لەوێ دەیتووانی بۆ ماوەیەك بە نەبینراوی بمێنێتەوە. چەند مانگێك دواتر پۆستی پرۆکۆنسولی لە (لیۆنس) پێدرا کە لەوێ سەرپەرشتی لەسێدارەدانی دە دوانزە ئەریستۆکراتی کرد. لە ساتەوەختێکی دیاریکراودا، ئەو داوای وەستاندنی کوشتارەکەی کرد، هەستکرد کە میزاجی وڵات لەگۆڕاندایە— سەرباری ئەوەی هەنوکە دەستەکانی خوێناوی بوون، هاوڵاتیانی لیۆنس وەکو ڕزگارکەرێك لەو شتە بینیان کە وەك تیرۆر ناسیبوویان.

بۆیە فۆچێ زیرەکانە یاری بە کارتەکانی کردبوو، بەڵام لە ١٧٩٤دا ڕۆبسپێری کۆنە هاوڕێی بانگی کردەوە بۆ پاریس بۆئەوەی ڕیکۆردی کردارەکانی لە لیۆنس بخاتەڕوو.

ڕۆبسپێر هێزی پاڵنەر بوو لە پشت تیرۆرەوە. ئەو چەند کەللە سەرێکی بەلای ڕاست و بەلای چەپیشدا گلۆر کردبۆوەوە و پێدەچوو فۆچێ کە ئەو چیتر متمانەی پێنەدەکرد، کەللەسەرێکی تر بێت گلۆربوونەوەکەی مسۆگەر بێ. بەدرێژایی چەند هەفتەیەك، ململانێیەکی توند ڕوویدا: لەکاتێکدا کە ڕۆبسپێر بە ئاشکرا لەدژی فۆچێ وەستابووەوە و تۆمەتباری دەکرد بەوەی بەشێوەیەکی مەترسیدار چاوچنۆکە و داوای دەستگیرکردنی کرد، فۆچێی لێزان بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆتر کاری کرد، بە بێدەنگی دەستیکرد بە بەدەستهێنانی پشتیوانی لەنێو ئەوانەی کە بەرەبەرە لە کۆنترۆڵی دیکتاتۆریانەی ڕۆبسپێر بێتاقەت دەبوون. ئەو دەیزانی چەندەی زۆرتر زیندوو بمێنێت، ئەوەندە دەتوانێ ژمارەیەکی زۆرتری خەڵك لەدژی ڕۆبسپێر ساز بدات. ئەو هەم لەنێو میانڕەوەکان و هەم لەنێو چاکۆبینەکاندا خەڵکی سازدا و لەسەر ترسی بەرفراوانی ڕۆبسپێر یاری کرد- هەمووان لەوە دەترسان ئەو کەسەی دواتر بن کە سەری دەچێتە بەر گولۆتین. هەمووی لە ٢٧ ی جولای دا بە ئاکام گەیشت: کۆنڤانسیۆن لە ڕۆبسپێر هەڵگەڕایەوە و بە هاوار وتارە درێژە ئاساییەکەی ئەویان بڕیەوە. ئەو بەخێرایی دەستگیر کرا و پاش چەند ڕۆژێك سەری ڕۆبسپێر نەك فۆچێ خرایە ناو سەبەتەوە.

کاتێك فۆچێ پاش مردنی ڕۆبسپێر گەڕایەوە بۆ کۆنڤانسیۆن، چاوەڕواننەکراوترین هەنگاوی نا: پاش ئەوەی پیلانەکەی لەدژی ڕۆبسپێر بەگەڕ خست، چاوەڕوانی ئەوەی لێدەکرا لەگەڵ میانڕەوەکان دانیشێت، بەڵام جارێکی تر لایەنگیری خۆی گۆڕی و چووە پاڵ چاکۆبینەکان. لەوانەبوو ئەمە یەکەمین جاری ژیانی بێت کە بچێتە پاڵ کەمینە. ڕوون بوو کە ئەو هەستی دەکرد پەرچەکردارێك دەوروژێنرێت: ئەو زانی باڵی میانڕەوەکان کە ڕۆبسپێریان لەناوبردبوو و ئێستا خەریك بوو دەسەڵاتیان دەگرتە دەست زەمینەسازیی گەڕێکی نوێی تیرۆریان دەکرد، ئەمجارەش لەدژی ڕادیکاڵەکان. لە بوون بە لایەنگیری چاکۆبینەکاندا، فۆچێ لەگەڵ شەهیدانی ڕۆژانی دواتردا دانیشتبوو- ئەو خەڵکەی کە بە لۆمەنەکراو لەقەڵەم دەدران لەو گێروگرفتانەی کە لە ڕێگەیاندا بوو. لایەنگیریکردنی ئەو لایەنەی کە دەبووە تیمی دۆڕاو، قومارێکی مەترسیدار بوو، بەڵام

دەبووایە فۆچێ خەملاندن بۆ ئەوە بکات کە دەتوانێت تا ئەو ماوە زۆرە سەری خۆی بپارێزێت کە بە بێدەنگی خەلکی لەدژی میانڕەوەکان هان بدات و تەماشایان بکات کە لە دەسەلات بەر دەبنەوە. لە ڕاستیشدا، هەرچەندە میانڕەوەکان لە دیسەمبەری ١٧٩٥دا داوای دەستگیرکردنیان کرد و ڕەوانەی بەر گولۆتینیان دەکرد، کاتێکی زۆر تێپەڕیبوو. جەلادەکان لای خەلك ناشیرین ببوون و فۆچێ جارێکی تر لە قەنارەی کات دەربازی بوو.

حکومەتێکی نوێ پێکهات، (دایرێکتەری). هەرچۆنێك بێت ئەمە حکومەتی جاکۆبینەکان نەبوو بەلکو هی میانڕەوەکان بوو- زۆر میانڕەوتر بوو لەوەی تێرۆری سەپاندبووەوە. فۆچێی ڕادیکال سەری خۆی پاراستبوو، بەلام ئێستا دەبووایە نەبینراو بێت. ئەو بە تۆقرەوە بۆ ماوەی سالانێك لە قەراغەکاندا چاوەڕێ بوو، لێدەگەڕا کات هەموو هەستە تالەکان لەدژی ئەو نەرم بکات، پاشان لە (دایرێکتەری) نزیك کەوتەوە و ڕازیکردن بەوەی کە ئەم تامەزرۆییەکی نوێی هەیە: کۆکردنەوەی زانیاری. ئەو بووە سیخوڕێکی بەکرێ بۆ حکومەت، لە کارەکەدا لێهاتوویی پەیدا کرد و لە ١٧٩٩دا بە بوون بە وەزیری پۆلیس پاداشت کرا. ئێستا ئەو نەك تەنیا توانای پێدرابوو بەلکو پێویست بوو سیخوڕییەکەی بۆ هەموو سوچێکی فەرەنسا فراوان بکات- بەرپرسیارێتییەك کە بەشێوەیەکی بەرچاو توانا سروشتییەکەی بۆ بۆنکردنی ئەو شوێنەی بای لێوە هەلدەکرد تۆکمە بکات. یەکەمین تەوژمی کۆمەلایەتی کە ئەم هەستی پێکرد لە ڕاستیدا لە کەسی ناپۆلیۆنەوە هات، ژەنەرالێکی گەنجی سەرکێش کە ئەو زانی چارەنووسی ڕاستەوخۆ بەندە بە ئایندەی فەرەنساوە. کاتێك ناپۆلیۆن لە ٩ی نۆڤەمبەر ١٧٩٩دا کودەتایەکی هەلایساند، فۆچێ وای نیشاندا کە خەوتووە. لە ڕاستیدا ئەو بەدرێژایی ڕۆژەکە خەوتبوو. بۆ ئەم هاوکارییە ناڕاستەوخۆیە- لەوانەیە باوەڕ وابووبێت کە کاری ئەو دواجار ڕێگرییە لە کودەتای سەربازی- ناپۆلیۆن لە ڕژێمی نوێدا ئەوی وەك وەزیری پۆلیس هێشتەوە.

بەدرێژایی چەند سالی دواتر، ناپۆلیۆن زۆر و زۆرتر پشتی بە فۆچێ بەست. ئەو تەنانەت نازناوی شۆڕشگێڕییەکەی پێشووی، دوکی ئۆترانتۆ، بەو بەخشی و سامانێکی زۆر دایە. لەگەل ئەوەشدا، بەهاتنی ١٨٠٨، فۆچێ، کە هەمیشە لەگەل ڕۆژگارەکاندا

دەهاتەوە، هەستیکرد ناپۆلیۆن ڕوو لە ئاوابوونە. جەنگە بێ ئاکامەکەی لەگەڵ ئیسپانیا، وڵاتێك کە هیچ زیانی بۆ فەرەنسا نەبوو، نیشانەی ئەوە بوو کە ئەو هاوسەنگی لەدەست دەدات. فۆچێ کە لەوانە نەبوو لە کەشتییەکی ڕوو لەنوقمبووندا گیر بخوات، لەگەڵ تالیراند گەلەکۆمەکێی کرد بۆ بەگوڕخستنی کەوتنی ناپۆلیۆن. هەرچەندە پیلانەکە شکستی هێنا- تالیراند دەرکرا و فۆچێ مایەوە، بەڵام لەسەر پەتەکە- ناڕەزایەتییەکی بەرچاو لەبەرانبەر ئیمپراتۆر بڵاو بووەوە کە پێدەچوو کۆنترۆڵ لەدەست بدات. بە هاتنی ١٨١٤ دەسەڵاتی ناپۆلیۆن دارمابوو و هێزەکانی هاوپەیمانان گرتیان.

حکومەتی دواتر بریتی بوو لە گەڕاندنەوەی پاشایەتی لە فۆرمی پاشا لویسی هەژدەدا کە برای لویسی شانزە بوو. فۆچێ کە هەمیشە بۆنی کەش و هەوای وەرچەرخانی کۆمەڵایەتی دواتری دەکرد، زانی لویس زۆر ناخایەنێ، ئەو لێهاتووییەی ناپۆلیۆنی نەبوو. فۆچێ جارێکی تر گەمەی چاوەڕوانییەکەی کردەوە، خۆی نەبینراو کرد، لە ڕۆشنایی دوور کەوتەوە. کە تەواو دڵنیا بوو، ناپۆلیۆن لە شوباتی ١٨١٥دا لە دوورگەی ئێلبا ڕایکرد کە لەوێ بەند کرابوو. لویسی هەژدە تۆقی: سیاسەتەکانی ببوونە مایەی دابڕاندنی هاوڵاتیان کە تامەزرۆی گەڕانەوەی ناپۆلیۆن بوون. بۆیە لویس ڕوویکردە ئەو تا کە پیاوەی کە لەوانەبوو بتوانێت لەو مەترسیە قوتاری بکات، فۆچێ ڕادیکاڵی پێشوو کە براکەی ئەوی، واتە لویسی شانزە، بردبووە بەر گولۆتین، بەڵام ئێستا یەکێك بوو لە سیاسەتمەدارە هەرە پەسەندەکان لە فەرەنسا. لەگەڵ ئەوەشدا، فۆچێ لایەنگیری دۆڕاوی نەدەکرد: ئەو داوای لویسی بۆ یارمەتیدانی ڕەتکردەوە بەوەی وا خۆی پیشان بدات کە یارمەتییەکەی پێویست نییە- بە سوێندخواردن بەوەی کە ناپۆلیۆن قەت ناگەڕێتەوە بۆ سەر دەسەڵات (هەرچەندە دەیزانی پێچەوانەکەی ڕاستە). کاتێکی کەم دواتر ناپۆلیۆن و سوپای نوێی هاوڵاتیانی لە پاریس نزیك دەبوونەوە.

پاش بینینی ئەوەی کە حوکمڕانییەکەی بەرەو هەرەس سەر دەنێت، بە هەستکردن بەوەی کە فۆچێ ناپاکی بەرانبەر ئەو کردووە و دڵنیایە کە ئەم پیاوە بەهێز و بەتوانایەی لە تیمی ناپۆلیۆندا ناوێت، پاشا لویس فەرمانیدا دەستگیرکردن و سێداری وەزیری دا. لە

١٦ی مارسی ١٨١٥دا، پۆلیس لە شەقامی پاریس دەوری عەرەبانەکەی فۆچێیان دا. ئایا ئەمە کۆتایی بوو؟ لەوانەیە، بەڵام ڕاستەوخۆ نا: فۆچێ بە پۆلیسی وت کە ناکرێ ئەندامێکی پێشووی حکومەت لەسەر شەقام دەستگیر بکرێت. ئەوان باوەڕیان بە چیرۆکەکە کرد و ڕێگەیاندا بگەڕێتەوە بۆماڵەوە. کاتێکی تری ئەو ڕۆژە، ئەوان هاتنە ماڵەکەی و جارێکی تر ڕایانگەیاند کە دەبێ دەستگیر بکرێت. فۆچێ سەری لەقاند- بەڵام ئایا ئەفسەرەکان ئەوەندە میهرەبان دەبوون ڕێگە بە جێنتڵمانێك بدەن بچێت خۆی بشووات و جل بگۆڕێت پێش ئەوەی بۆ دواجار لە ماڵ دەرچێت؟ ئەوان مۆڵەتیاندا، فۆچێ ژوورەکەی جێهێشت و چەند خولەکێك تێپەڕی. فۆچێ نەگەڕایەوە. دواجار پۆلیسەکان چونە ژوورەکەی تەنیشت- کە لەوێ پەیژەیەکیان بینی بە پەنجەرەیەکی کراوەوە هەڵپەسێردراوە و بەرەو ناو باخێك لەخوارەوە شۆڕ بووەوە.

ئەو ڕۆژە و ڕۆژی دواتر پۆلیس سەرانسەری پاریس بەدوای فۆچێ دا گەڕا، بەڵام بەهاتنی ئەو کاتە ئیتر دەنگی تۆپخانەی ناپۆلیۆن لە دوورەوە دەبیسترا و دەبوایە پاشا و هەموو دەست و پێوەندەکانی لە شار ڕابکەن.هەر کە ناپۆلیۆن داخڵی پاریس بوو، فۆچێ لە حەشارگە هاتە دەرەوە. ئەو جارێکی تر جەلادەکەی خەڵەتاندبوو. ناپۆلیۆن سڵاوی لە وەزیری پێشووی پۆلیس کرد و بە خۆشحاڵییەوە گەڕاندیەوە بۆ سەر پۆستە کۆنەکەی. لەماوەی ئەو سەد ڕۆژەدا کە ناپۆلیۆن لە دەسەڵاتدا بوو، تا واتەرلوو، لە جەوهەردا فۆچێ بوو حوکمی فەرەنسای دەکرد. پاش کەوتنی ناپۆلیۆن، لویسی هەژدە گەڕایەوە سەر تەخت و وەك پشیلەی نۆ ڕۆح، فۆچێ مایەوە بۆ ئەوەی لە حکومەتێکی تر خزمەت بکات- بە هاتنی ئەو کاتە دەسەڵات و کاریگەری ئەو ئەوەندە گەشەی کردبوو کە تەنانەت پاشاش جورئەتی نەبوو تەحەدای بکات.

لێکدانەوە

لەماوەیەکی پەشێوی بێ پێشینەدا، جۆزێف فۆچێ لە ڕێگەی وەستایەتی لە هونەری کات گرتنەوەدا گەشەی کرد. ئەو چەند وانەیەکمان فێر دەکات.

یەکەم، گرنگە ڕۆحی کاتەکان بناسینەوە. فۆچێ هەمیشە دوو هەنگاو لە پێش خۆی دەیڕوانی، ئەو شەپۆلانەی دەدۆزییەوە کە بەرەو دەسەلات هەلّیدەگرتن و سواریان دەبوو. دەبێ تۆ هەمیشە لەگەلّ ڕۆژگاردا ئیش بکەیت، چاوەڕێی گۆڕان و وەرچەرخانەکان بیت و قەت بەلەمەکەت لەبن دەست دەرنەچێت. هەندێ جار ڕۆحیەتی کاتەکان تەمومژاوییە: بەو شتەدا مەیناسەرەوە کە بە دەنگەدەنترین و ئاشکراترینە، بەلّکو بەوەی کە شاراوە و متە بیناسەرەوە. بۆ ناپۆلیۆنەکانی داهاتوو بڕوانە نەک ئەوەی دەست بە کاولاشی ڕابردووەوە بگریت.

دووەم، مەرج نییە ناسینەوەی با زالّەکان بەمانای ئەوە بێت لەگەلّیاندا بڕۆیت. هەر بزاڤێکی کۆمەلّایەتی بەپێت پەرچەکردارێکی بەهێز دروست دەکات و ژیرانەیە چاوەڕێی ئەوە بکەیت پەرچەکردارەکە چۆن دەبێت، هەروەك فۆچێ لە پاش لەسێدارەدانی ڕۆبسپێر کردی. لەبری سواربوونی شەپۆلە پڕ باق و بریقەکانی ساتەوەختەکە، چاوەڕێی ئەو شەپۆلانە بە کە بەرەو دەسەلّات دەتگەڕێننەوە. لە کاتی خۆیدا گرەو لەسەر ئەو پەرچەکردارە بکە کە لە سازبووندایە و خۆت بخەرە پێشەوەی.

لە کۆتاییدا، فۆچێ ئۆقرەیەکی بەرچاوی هەبوو. بەبێ ئۆقرەگرتن وەك شمشێر و قەلّغانەکەت، کات گرتنەوەکەت شکست دێنێت و تۆ بەشێوەیەکی حەتمی خۆت وەك دۆڕاوێك دەبینیتەوە. کات ڕۆژگار لەدژی فۆچێ بوو، ململانێی نەدەکرد، هەلّنەدەچوو، یان سەرشێتانە زەبری نەدەوەشاند. ئەو ئارام بوو و بە نەبینراوی دەمایەوە، بە ئۆقرەوە پشتیوانی لەنێو هاولاتیاندا بونیاد دەنا، کە سەنگی مەحەکی ڕابوونی دواتری بوو لە دەسەلّاتدا. هەر کاتێك خۆی لە پێگەیەکی لاوازدا ببینیایەتەوە، بۆ کات یاری دەکرد کە ئەو دەیزانی هەمیشە هاوپەیمانێتی ئەگەر ئۆقرە بێت. کەواتە، ساتەکە بناسەرەوە، بۆئەوەی لەناو گژوگیادا خۆت بشاریتەوە یان بخزێیتە ژێر بەرد، هەروەها ئەو ساتەش کە چڕنوکەکانت دەرخەیت و هێرش بێنیت.

دەتووانین پانتایی بەدەست بێنینەوە، بەلّام کات هەرگیز نا.

ناپۆلیۆن بۆناپەرت، ١٧٦٩-١٨٢١

کات چەمکێکی ساختەیە کە ئێمە خۆمان دروستمانکردووە تا بێسنووریی ئەبەدیەت و گەردوون تەحەمولکراوتر بێت، مرۆییتر بێت. لەبرەئەوەی ئێمە چەمکێکی کاتمان بونیاد ناوە، بەهەمان شێوە دەتوانین لەقاڵبی بدەین و تا ئاستێك چەند فێڵێکی لێ بکەین. کاتی منداڵ درێژ و خاوە و پانتایی هەیە. کاتی پێگەیشتوو بەشێوەیەکی تۆقێنەر خێرا ڕەت دەبێت. بۆیە کات بەندە بە پەی پێبردنەوە کە ئێمە دەزانین دەشێ بە پێی ئیرادە وەرچەرخێنرێت. ئەمە یەکەمین شتە لە وەستایەتی هونەری کات گرتنەوەدا لێی تێبگەیت. ئەگەر پەشێوەی ناوەوەی دروستبوو بەهۆی کاردانەوە هەستییەکانمان بەرانبەر ڕووداوەکان وا لە کات بکات خێراتر بڕوات، لەئەنجامدا هە کە کۆنترۆڵی کاردانەوەی هەستیەکانمان بەرانبەر ڕووداوەکان گرتە دەست ئەوا کات زۆر هێواشتر دەڕوات. ئەمە شێوازە وەرچەرخاوەی مامەڵەکردن لەگەڵ شتەکان درکمان بۆ کاتی ئاینده درێژ دەکات، ئەو ئەگەرانە واڵا دەکات کە ترس و تووڕەیی دادەخرێن و ڕێگەی ئەو ئۆقرەمان بۆ خۆش دەکات کە مەرجی بنەڕەتییە هونەری کات گرتنەوەدا.

سێ جۆری کات هەن کە ئێمە دەست و پەنجەیان لەگەڵدا نەرم بکەین. هەریەکەیان کێشەگەلێك دەخەنەڕوو کە دەشێ بە شارەزایەتی و پراوە چارەسەر بکرێن. یەکەمیان بریتییە لە *کاتی درێژ*: ئەو جۆرە درێژبووەوەی کات کە دەبێ بە ئۆقرە و ڕێنمایی نەرم و نیانەوە بەڕێوە ببرێت. ملمەڵەکردنمان لەگەڵ کاتی درێژ دەبێ بەزۆری بەرگریکارانە بێت- ئەمە هونەری پیشان نەدانی کاردنەوەی هەڵچووانە و بەپەلەیە و چاوەڕوانکردنی دەرفەتە. پاشان *کاتی زۆرمێنان* هەیە: ئەو کاتە کورت مەودایەی کە ئێمە وەك چەکێکی شەڕانگێزانە دەیقۆزینەوە و کات گرتنەوەی نەیارەکانمان تێکدەدەین. ئینجا *کاتی کۆتایی* هەیە، کاتێك دەبێ پلانێك بە خێرایی و بەهێزەوە جێبەجێ بکرێت. ئێمە چاوەڕێ بووین، ساتەکەمان دۆزییەوە و نابێ ڕاڕا بین.

وێنە: هەڵۆ. بە ئۆقرە و بەبێدەنگی بە ئاسماندا دەسوڕێتەوە، بەرز دەفڕێ و بە چاوە تیژەکانی هەموو شتێک دەبینێت. ئەوانەی ژێر خۆی هۆشیاریی ئەوەیان نییە کە شوێن پێیان هەڵدەگیردرێت. لەپڕێکدا، کاتێک ساتەکە دەگات، هەڵۆکە بەتیژی شۆڕ دەبێتەوە، بە خێراییەک کە هیچ بەرگری ناکرێت. پێش ئەوەی نێچیرەکە بزانێت چی ڕوویداوە، چنگی باڵندەکە هەڵیگرتووە بۆ ئاسمان.

دەسەڵات: تەوژمێک لە کاروباری مرۆڤەکاندا هەیە کە، ئەگەر سواری ببین ، بەرەو سامان و بەختەوەری دەمانبات، ئەگەر بکەوینە ژێری، بەرەو نەگبەتی ئاراستەمان دەکات.

جولیەس قەیسەر، ویلیام شەیکسپیەر ١٥٦٤–١٦١٦

پێچەوانەبوونەوە

هیچ دەسەڵاتێک نییە لەوەدا بەدەست بهێنرێت کە هەوسار وێڵ بکەین و لەگەڵ شتێکدا خۆمان بگونجێنین کە کات دەیهێنێت. تا ئاستێک لە ئاستەکان، دەبێ تۆ کات ئاراستە بکەیت ئەگینا دەبیتە قوربانیی بەزەیی پێدا نەهاتووەوەی. بەم پێیە پێچەوانەبوونەوەیەک لەم یاسایەدا نییە.

یاسای ژمارە ٣٦

ئەو شتانە ڕیسوا بکە کە ناتووانیت هەتبن: فەرامۆشکردنیان باشترین تۆڵەیە

دوکە

بە گرنگیدان بە کێشەیەکی ناچیزە، تۆ بوون و سەنگی دەدەیتێ. چەندەی سەرنج بخەیتە سەر دوژمنێک، ئەوەندە بەهێزتری دەکەیت و زۆرجار هەڵەیەکی بچوک بەهێزتر و خراپتر دەبێت کاتێک هەوڵ دەدەیت چارەسەری بکەیت. هەندێ جار باشترین شت ئەوەیە شتەکان وەک خۆیان واز لێبێنیت. ئەگەر شتێک هەبێت تۆ بتەوێ بەڵام نەتوانیت هەتبێت، بە چاوی سوک سەیری بکە. چەندەی بایەخی بۆ دەرخەیت، ئەوەندە باڵاتر دیار دەبێت.

سەرپێچی لە یاساکە

سەرکردەی یاخیی مەکسیکی، پانچۆ ڤیلا وەکو سەرکردەی باندی چەتەکان دەرکەوت، بەڵام پاش هەڵایسانی شۆڕش لە مەکسیک لە ساڵی ١٩١٠، ئەو بووە جۆرێک لە پاڵەوانەی خەڵک- شەمەندەفەری تاڵان دەکردن و پارەی دەدایە هەژاران، ڕێبەرایەتی پەلامارە پڕ سەرکێشییەکانی دەکرد و لە ڕاکردنی ڕۆمانسییانەدا خانمانی بەلای خۆیدا بەکێش دەکرد. کردارەکانی دەبوونە مایەی سەرسامکردنی ئەمریکییەکان- پێدەچوو

ئەو پیاوی سەردەمێکی تر بێت، بەشێکی ڕۆبن هود و بەشێکی دۆن جوان بێت. پاش چەند ساڵێکی شەڕی تاڵ، ژەنەراڵ کارانزا وەکو سەرکەوتوویەک لە شۆڕشدا دەرکەوت. ڤیلای شکستخواردوو و سەربازەکانی گەڕانەوە ماڵەوە بۆ ویلایەتی (چیهواهوا)ی باکوور. سوپاکەی بەرەو کزی چوو و جارێکی تر گەڕایەوە ناو باندەکە و زیانی بە ناوبانگەکەی گەیاند. دواجار، لەوانەیە بەهۆی نائومێدییەوە بووبێت کە ئەو دەستیکرد بە سەرکۆنەکردنی ئەمریکا، بێگانەکان، کە ئەو لەبەرانبەر گیروگرفتەکانیدا لۆمەی کردن.

لە مارسی ١٩١٦دا، پانچۆ ڤیلا هەڵیکوتایە سەر کۆلەمبەس، نیو مەکسیکۆ. بە پەلاماردانی سەرانسەری شار، ئەو باندەکەی حەڤدە مەدەنی و سەربازی ئەمریکییان کوشت. سەرۆک ویدرۆ ویلسن، کە وەکو زۆرێك لە ئەمریکییەکانی تر سەرسامی ڤیلا بوو، ئێستا دەبووایە باندەکە سزا بدرێت. ڕاوێژکارانی ویلسن ئەویان هاندا تا سەربازەکانی بۆ مەکسیکۆ بنێرێت بۆ گرتنی ڤیلا. بە بۆچوونی ئەوان، بۆ هێزێکی گەورەی وەك ئەمریکا، لێنەدانی سوپایەك کە خاکەکەی داگیرکردبوو خراپترین ئاماژە بوو. سەرباری ئەمەش، زۆرێك لە ئەمریکییەکان ویلسۆنیان وەکو ئاشتیخوازێك دەبینی، پرەنسیپێك کە خەڵك گومانیان لێی هەبوو وەك کاردانەوە بەرانبەر توندوتیژی، دەبووایە ئەو بوێری و پیاوەتی خۆی لە ڕێگەی فەرمانکردن بە هێز بسەلمێنێت.

فشار لەسەر ویلسۆن بەهێز بوو و پێش ئەوەی مانگەکە تەواو بێت، بە ڕەزامەندی حکومەتی کارانزا، ئەو سوپایەکی دە هەزار سەربازی ڕەوانە کرد بۆ گرتنی پانچۆ ڤیلا. سەرکێشییەکە بە گەشتی سزادەر ناودێر کرا و سەرکردەکەی ژەنەراڵ جۆن جەی پێرشینگ بوو کە لە فیلیپین گەریلاکان و لە باشووری خۆرئاوای ئەمریکا، ئەمریکاییە ڕەسەنەکانی شکست پێهێنابوو. بەدڵنیاییەوە پێرشینگ توانی پانچۆ ڤیلا بدۆزێتەوە و بەسەریدا زاڵ بێت.

گەشتی سزادەر بووە چیرۆکێکی هەست ئامێز و چەندەها ڕیپۆرتەر بەدوای پێرشینگ کەوتن. ئەوان وتیان، کەمپەینەکە تێستێك دەبێت بۆ هێزی ئەمریکا. سەربازان دوایین

جۆری چەکیان پێبوو، بە ڕادیۆ پەیوەندییان دەکرد و لە ڕێگەی پشکنینی ئاسمانی پاڵپشتی دەکران.

لە یەکەمین مانگەکاندا، سەربازان دابەشبوون بۆ یەکەی بچوک بۆ گەڕان لەناو ناوچە کێوییەکانی باکووری مەکسیک. ئەمریکییەکان ٥٠,٠٠٠ دۆلاریان خستەڕوو وەک پاداشت بۆ ئەو زانیارییانەی دەیانگەیەنێتە دەستگیرکردنی ڤیلا. بەڵام خەڵکی مەکسیک کە بەرامبەر ڤیلا بەئاگا هاتبوونەوە پاش ئەوەی گەڕابۆوە ناو باندەکە، ئێستا پێی سەرسام بوون لەبەرانبەر ڕووبەڕووبوونەوەی ئەم سوپا بەهێزەی ئەمریکا. ئەوان دەستیانکرد بە پێدانی زانیاری درۆینە بە پێرشینگ. پێدەچوو باندە زیرەکەکە هەمیشە هەنگاوێك لە پێش سوپای ئەمریکییەوە بێت.

بەهاتنی هاوینی ئەو ساڵە، تیمە سەربازییەکە گەیشتبووە ١٢٣,٠٠٠ کەس. ئەوان بەدەست گەرما، مێشوولە و خاکە سەختەکەوە دەیانناڵاند. ئەوان پاش ئەوەی پێیان نابووە ناو دێهاتێکی سەخت کە هەنوکە ڕقیان لێ دەبۆوە، کینەیان بەرانبەر خەڵکی لۆکاڵ و حکومەتی مەکسیکیش هەڵگرت. لە ساتێك لە ساتەکاندا پانچۆ ڤیلا لە ئەشکەوتێکی شاخدا خۆی شاردەوە بۆ ئەوەی لەو برینی تەقەیە چاك بێتەوە کە لە پێکدادانێکدا لەگەڵ سوپای مەکسیك پێکرا. ئەو ئاگادار بوو کە چۆن پێرشینگ سەرکردایەتی سوپایەکی ئەمریکی بڕست لێبڕاو دەکات و بەناو شاخەکاندا دێت و دەچێت و قەت لە ئامانجەکەی نزیك نابێتەوە.

تاوەکو زستان، ڤیلا لە گەمەی مشك و پشیلەکەی خۆی بەردەوام بوو. ئەمریکییەکان وەك شانۆییەکی کۆمیدی سەیری ئەمەیان دەکرد— لە ڕاستیدا ئەوان بەرە بەرە سەرسامی ڤیلا بوونەوە، ڕێزیان لە تواناکەی نا لە گومڕاکردنی هێزێکی باڵا. لە کانوونی دووەمی ١٩١٧دا، ویلسن بۆ دواجار فەرمانی کشانەوەی پێرشینگی دا. لەکاتێکدا کە سەربازەکان ڕێگەی گەڕانەوەیان بۆ ئەمریکا گرتە بەر، هێزە یاخییەکان شوێنیان کەوتن، سوپای ئەمریکایان ناچار کرد فڕۆکە بەکار بێنێت بۆ پاراستنی پاشەڵی خۆی. تیمە سەربازییە سزادەرەکە خۆی سزا درا— بە ڕیسواترین شێوە پاشەکشەی کرد.

لێکدانەوە

وودرۆ ویلسن تیمە سەربازییەکەی (سزادەر) وەک نمایشێکی هێز بەکار هێنا: ئەو وانەیەکی دادەدایە پانچۆ ڤیلا و لە پرۆسەکەدا پیشانی جیهانی دەدا کە کەس، گەورە و بچوک، ناتوانن هێرش بکەنە سەر ئەمریکای بەتوانا و بۆی دەرچن. گەشتی تیمەکە لەماوەی چەند هەفتەیەکدا بەکۆتا دەگەیشت و ڤیلاش بیر دەچۆوە.

ویلسۆن دەیتووانی چ شتێک بەجیاوازی ئەنجام بدات؟ ئەو دەیتووانی فشار بخاتە سەر حکومەتی کارانزا بۆ گرتنی ڤیلا بۆ ئەو. لەلایەکی ترەوە، لەبەرئەوەی زۆرێک لە مەکسیکییەکان پێش ئەوەی گەشتی سەربازیی سزادەر دەست پێبکات لەدەست ڤیلا بێتاقەت ببوون، ئەو دەیتووانی بەهێمنی کاریان لەگەڵدا بکات و پشتیوانییان بۆ پەلامارێکی بچوکتر بۆ گرتنی باندەکە بەدەست بێنێت. ئەو دەیتووانی لە دیوی سنووری ئەمریکاوە تەڵەیەک رێکبخات و پێشبینی هێرشەکە بکات. یان دەیتووانی تەواوی بابەتەکە بۆ ئەو کاتە پشتگوێ بخات و چاوەڕوانی مەکسیییەکان بێت خۆیان بەشێوازی خۆیان مامەڵە لەگەڵ ڤیلادا بکەن.

بیرت بێت: تۆ خۆت بڕیار دەدەیت شتەکان بێزارت بکەن. تۆ تەنیا دەتوانیت بەئاسانی هێرشکەری هەراسانکەر پشتگوێ بخەیت، بابەتەکە بە ناچیزە و ناشایستەی بایەخ و سەرنجت لەقەڵەم بدەیت. ئەمە هەنگاوە بەهێزەکەیە. ئەوەی کە تۆ پەرچەکرداری بەرانبەر پیشان نادەیت، ناتووانێت لە دەرگیربوونێکی بێ کەلکدا راتکێشێتە خوارەوە. باشترین وانە کە تۆ بتووانیت بیگەیەنیتە مێشولەیەکی هەراسانکەر ئەوەیە لە ڕێگەی فەرامۆشکردنییەوە ڕەوانەی تاریکی بکەیت. ئەگەر ئەستەم بێت فەرامۆش بکەیت (پانچۆ ڤیلا لە ڕاستیدا هاوڵاتی ئەمریکی کوشتبوون)، ئەوا بە نهێنی پیلانگێڕی بکە بۆ خۆقوتارکردن لێی، بەڵام قەت بە ڕێکەوت سەرنج بەلای ئەو مێشولە هەراسانکەرەدا ڕامەکێشە کە خۆی دەمرێت یان لەناو دەچێت. ئەگەر تۆ کات و وزە لە دەرگیربوونێکی وەهادا بەفیڕۆ بدەیت، ئەوا هەڵەی خۆتە. فێر بە یاری بە کارتی

ڕیسواکردن بکەیت و پشتت بکەیتە ئەو شتەی کە ناتوانێت لە دوورمەودادا زیانت پێ بگەیەنێت.

تەنیا بیر بکەرەوە- ١٣٠ ملیۆن دۆلار تێچووی حکومەتەکەی تۆیە تا من بگرێت. من بە شاخە گردادییە ڕەقەکاندا بردمن. هەندێ جار بۆ پەنجا مایلی ڕێگە ئاویان پێ نەبوو. ئەوان هیچیان نەبوو جگە لە خۆر و مێشوولە... و هیچ شتێک بەدەست نەهات.

پانچۆ ڤیلا، ١٨٧٨-١٩٢٣

پەیرەوی لە پاساکە

لەساڵی ١٥٢٧دا، پاشا هێنری هەشتەمی ئینگلتەرە بڕیاری ئەوەیدا کە دەبێ ڕێگەیەک بدۆزێتەوە بۆ قوتاربوون لە ژنەکەی، کاسرینی ئەراگۆن. کاسرین نەیتوانیبوو کوڕێک، میراتگرێکی نێرینە بێنێتە دنیاوە کە بەردەوامی بنەماڵەکە مسۆگەر بکات و هێنری پێی وابوو دەزانێ بۆچی: ئەو لە کتێبی پیرۆزدا پارچەکەی خوێندبۆوە، "ئەگەر پیاوێک ژنی براکەی هەڵبگرێت، شتێکی ناپاکە: ئەو ڕووتی براکەی دەرخستووە. ئەوان بێ مناڵ دەبن". پێش هاوسەرگیری لەگەڵ هێنری، کاسرین هاوسەرگیری لەگەڵ برا گەورەکەی کردبوو، ئارسەر، بەڵام ئارسەر پێنج مانگ دواتر مردبوو. هێنری چاوەڕێی کاتێکی گونجاو بوو، پاشان هاوسەرگیری لەگەڵ بێوەژنەکەی براکەی کردبوو.

کاسرین کچی پاشا فێردیناند و شاژنە ئیزابێلای ئیسپانیا بوو و بە هاوسەرگیری کردن لەگەڵ هێنری هاوپەیمانێکی بەنرخی زیندوو هێشتبووەوە. ئێستا، دەبوایە کاسرین ئەو دڵنیا بکاتەوە لەوەی هاوسەرێتییە کورتخایەنەکەی لەگەڵ ئارسەر هەرگیز تەواو نەبووە. ئەگینا هێنری پەیوەندییەکەیانی بە مەحرەم و هاوسەرگیرییەکەیانی بە بەتاڵ لەقەڵەم دەدا. کاسرین سوور بوو لەسەر ئەوەی کە لە ڕێگەی هاوسەرێتییەکەی لەگەڵ ئارسەردا بە پاکیزەیی ماوەتەوە کە ئەو نەیدەکرد ئەگەر بە مەحرەم لەقەڵەمی بدایە. لەگەڵ ئەوەشدا پاش ساڵانێکی هاوسەرێتی لەگەڵ هێنری، کاسرین نەیتوانیبوو کوڕێ بەرهەم

بینێت و لە سەرەتاکانی ۱۵۲۰دا کەوتبووە حاڵەتی بێ خوێنییەوە. بەلای پاشاوە ئەمە تەنیا بە مانای یەک شت بوو: ئەو لەبارەی پاکیزەییەکەیەوە درۆی کردبوو، یەکبوونەکەیان مەحرەم بوو و خودا سزای دابوون.

هۆکارێکی تریش هەبوو کە بۆچی هێنری دەیویست لە کاسرین قوتار بێت: ئەو کەوتبووە داوی خۆشەویستی ژنێکی گەنجتر، ئان بۆلین. نەک تەنیا خۆشی دەویست، بەڵکو ئەگەر هاوسەرگیری لەگەڵ بکردایە ئەوا هێشتا دەیتوانی هیوای ئەوەی هەبێت کوڕێکی شەرعی بخاتەوە. لەگەڵ ئەوەشدا هاوسەرگیری لەگەڵ کاسرین دەبووایە هەڵوەشێتەوە. لەبەر ئەمە، هێنری دەبووایە داوا لە ڤاتیکان بکات. بەڵام پاپا کلێمێنت قەت هاوسەرێتییەکەی هەڵنەدەوەشاندەوە.

بەهاتنی هاوینی ۱۵۲۷، دەنگۆ بە سەرانسەری ئەوروپادا بڵاو بوونەوە کە هێنری خەریک هەوڵی مەحاڵ دەدات- هاوسەرگیرییەکەی هەڵدەوەشێنێتەوە ئەگەرچی پاپا کلێمێنتیش ڕازی نەبێت. کاسرین قەت وازی نەدەهێنا، چ جای ئەوەی خۆبەخشانە بچێتە کەنیسە، هەروەك ە هێنری هانیدابوو. بەڵام هێنری ستراتیژی خۆی هەبوو: ئەو چیتر لەگەڵ کاسرین لەناو جێگەدا نەدەخەوت، چونکە ئەو ئەمی بە ژن خوشك لەقەڵەم دەدا نەك ژنی یاسایی خۆی. ئەو سوور بوو لەسەر ئەوەی میرەکەی خۆی بە بێوەژنی وەیلز، ئایتلەکەی وەکو بێوەژنی ئارسەر، لەقەڵەم بدات. لە کۆتایدا، لە ۱۵۳۱، ئەوی لە دەربار دوور خستەوە و بۆ قەڵایەکی دوور گواستیەوە. هێنری هەڕەشەکانی پاپای فەرامۆش کرد و نەك هەر ئەمە، بەڵکو سوور بوو لەسەر ئەوەی کە هاوسەرێتییەکەی لەگەڵ کاسرین هەڵوەشاندۆتەوە و لە ۱۵۳۳دا هاوسەرگیری لەگەڵ ئان بۆلین کرد.

کاسرینیش هەستی بە ئازاری ڕیسواکردنەکەی هێنری کرد. ئەو هەوڵیدا بەرەنگاری بکات، بەڵام لەبەرانبەر هێنریدا هیچی پێ نەکرا و بەزوویی خەڵکی تریش گوێی لەم شتانە کەڕ کرد. کاسرین کە لە دەربار دابڕا، لەلایەن پاشاوە فەرامۆش کرا و لێوانلێو بوو لە نائومێدی و تووڕەیی، پەیتا پەیتا دۆخی تێچکوو و دواجار لە شوباتی ۱۵۳۶دا بە وەرەمێکی شێرپەنجەیی لەسەر دڵی مرد.

لێکدانەوە

کاتێک تۆ بایەخ بە کەسێک دەدەیت، ئەو دووانەتان دەبنە هاوەڵ، هەریەکەتان بەرەو کردار و پەرچەکرداری ئەویتر هەنگاو دەنێت. لە پرۆسەکەدا تۆ دەستپێشخەریی خۆت لەدەست دەدەیت. ئەمە داینامیکی هەموو کارلێکەکانە: بە پێزانینی خەڵکی تر، ئەگەرچی تەنیا شەڕیان لەگەڵ بکەیت، ئەوا بە ڕووی کاریگەرییەکەیاندا دەکرێیتەوە. ئەگەر هێنری لەگەڵ کاسریندا ململانێی بکردایە ئەوا لەناو مشتومڕی بێ کۆتاییدا دەچەقی کە مکوڕییەکەی لەق دەکرد و دواجار بڕستی لەبەر دەبڕا. (کاسرین بەهێز و تۆکمە بوو). ئەگەر ئەو بیرۆکەیەتە سەر ڕازیکردنی کلێمێنت بۆ گۆڕینی فەرمانەکەی لەمەڕ ڕەوایەتیی هاوسەرگیرییەکە، یان هەوڵی بدایە سازش و دانوستانی لەگەڵ بکات، ئەوا لە تاکتیکە دڵخوازەکەی کلێمێنتدا گیر دەبوو: یاریکردن بۆ کات، بەڵێندانی کشۆکی و نەرمی، بەڵام لە ڕاستیدا ئەوەی دەکرد کە پاپا دەیویست- شێوازی ئەوان.

هێنری هیچ کام لەمانەی نەبوو. ئەو گەمەیەکی هێزی کاولکەری ئەنجامدا- ڕیسواییەکی سەراپاگیر. بە فەرامۆشکردنی خەڵک تۆ کاریگەرییەکەیان کەم دەکەیتەوە. ئەمە ناجێگیر و توڕەیان دەکات- بەڵام لەبەرئەوەی ئەوان هیچ مامەڵەیان لەگەڵ تۆدا نییە، هیچ نییە بتوانن بیکەن.

ئەمە دیوی توندی یاسایە. یاریکردن بە کارتی ڕیسواکاری زۆر بەهێزە، چونکە ئەمە ڕێگەت بۆ خۆش دەکات تا بڕیار لە هەلومەرجی ململانێکە بدەیت: تۆ پاشایت و تۆ ئەو شتە فەرامۆش دەکەیت کە بریندارت دەکات. تەماشای ئەوە بکە کە چۆن ئەم تاکتیکە خەڵکی پەست دەکات- نیوەی ئەوەی کە دەیکەن بۆ ڕاکێشانی سەرنجە و کاتێک تۆ لێیان دەگریتەوە، لە هەراسانبووندا ململانێ دەکەن.

پیاو: تێلی هەڵدە- ئەو لێت دەبووڕێت. مەرایی بۆ بکە- لەوانەیە و لەوانە نییە دەرکت پێ بکات. بەڵام فەرامۆشی بکە ڕقی لێت دەبێت.

ئیدریس شا، کاروانی خەونەکان، ١٩٦٨

زۆرجار ئارەزوو کاریگەریی ناکۆک ئامێز دروست دەکات: چەندەی زۆر شتێکت بوێت، ئەوەندە زۆرتر بەدوایدا وێڵ دەبیت، ئەوەندەش زۆرتر خۆت لێ لادەدات. چەندەی بایەخی بۆ پیشان بدەیت، ئەوەندە بەرەنگاری دەکات. هۆکارەکەش ئەوەیە کە بایەخدانەکەت زۆر بەهێزە- ئەمە خەڵك نامۆ دەکات و تەنانەت دەترسێنێت. ئارەزووی کۆنترۆڵ نەکراو لاواز، ناشایستە و جێ بەزەیی دەردەخات.

دەبێ پشتت بکەیتە ئەو شتەی دەتەوێ، ڕیسوایی و سوکبینی خۆتی بۆ پیشان بدەیت. ئەمە ئەو جۆرە کاردانەوە بەهێزەیە کە ئامانجەکانت شێتگیر دەکات. ئەوان بە ئارەزووی خۆیانەوە وەڵامگۆ دەبن، کە هەبوونی کاریگەرییە لەسەر تۆ- لەوانەیە بۆئەوە بێت ببنە خاوەنت، یان لەوانەیە بۆ ئەوە بێت ئازارت بدەن. ئەگەر ئەوان بیانەوێ ببنە خاوەنت، ئەوا تۆ بە سەرکەوتوویی یەکەمین هەنگاوی فریودانت تەواو کردووە. ئەگەر ئەوان بیانەوێ ئازارت بدەن، ئەوا تۆ ناجێگیرت کردوون و وەهات لێکردوون بە ڕێساکانی تۆ یاری بکەن.

ڕیسواکردن مافی پاشایە. بۆ هەر کوێیەك چاوەکانی بسوڕێن، ئەوەی کە بڕیار دەدات ببینێت، ئەوەیە کە واقیعییە. ئەوەی کە فەرامۆشی دەکات و پشتی تێدەکات ئەوەندەی مردوو باشە. ئەمە ئەو چەکە بوو کە پاشا لویسی شانزە بەکاریهێنا- ئەگەر ئەو کەیفی بە تۆ نەهاتبایە، وەها ڕەفتاری دەکرد کە تۆ لەوێ نیت، باڵایەتی خۆی لە ڕێگەی بڕینی داینامیکی کارلێك بەرقەرار دەکرد. ئەمە ئەو هێزەیە کە تۆ هەتە کاتێك یاری بە کارتی ڕیسواکردن دەکەیت، ناوبەناو پیشانی خەڵکی دەدەیت کە تۆ دەتوانیت بەبێ ئەوان بەڕێوە بچیت.

ئەگەر بڕیاردانی فەرامۆشکردن دەسەڵاتەکەت زیاد بکات، ئەوان سەرەنجام ئاراستەگیرییە پێچەوانەکە- پابەندی و دەرگیربوون- زۆرجار لاوازت دەکەن. بە بایەخدانێکی بێ ڕادە بە دوژمنی بچوك، ئەوا بچوك دەردەکەوێت و چەندەی کات

بخایەنێت تا ئەم دوژمنە تێکبشکێنێت ئەوەندە دوژمنەکەت گەورەتر دیار دەبێت. کاتێک ئەسینایییەکان لە ١٥ی پێش زایینیدا پرژانە سەر گرتنی دوورگەی سیسیلی، هێزێکی زەبەلاح هێرشی دەکردە سەر هێزێکی بچوک. لەگەڵ ئەوەشدا بە گیرۆدەکردنی ئەسینایییەکان لە ململانێیەکی درێژخایەن، سیراکیوس، گرنگترین دەوڵەتشاری سیسیلی توانی لە شان و شەوکەت و بروابەخۆبوونیدا گەورە ببێت. دواجار بە شکست پێهێنانی ئەسینایییەکان، بۆ ماوەی چەندین سەدەی دواتر خۆی بەناوبانگ کرد. لەکاتێکی دواتردا، سەرۆک جۆن ئێف کەنەدی هەڵەیەکی هاوشێوەی لە تێڕوانینیدا بۆ فیدل کاسترۆی کوبا ئەنجامدا: داگیرکردنە شکستخواردووەکەی لە کەنداوی بەرازەکاندا لە ١٩٦١، وەهای لە کاسترۆ کرد ببێتە پاڵەوانێکی نێودەوڵەتی.

مەترسی دووەم: ئەگەر تۆ سەرکەوتوو بوویت لە ڕووخاندنی هەراسانکەرەکەت، یان تەنانەت ئەگەر تەنیا بریندارت کرد، ئەوا هاوسۆزی بۆ لایەنە لاوازترەکە دروست دەکەیت. ڕەخنەگرانی فرانکلین دی ڕوزڤێلت بە داخ لەدڵییەوە سکاڵایان لەبارەی ئەو پارەیە کرد کە ئیدارەکەی لە پرۆژەکانی حکومەت خەرجی کرد، بەڵام هێرشەکانیان بەدڵی خەڵک نەبوو کە پێیان وابوو سەرۆک کار بۆ کۆتاییهاتنان بە داتەپینی گەورەی ئابووری دەکات. نەیارەکانی ئەو پێیان وابوو ئەوان نموونەیەکیان هەیە کە پیشانی دەدات چەنێک بووەتە بەفیڕۆدەر: سەگەکەی، فالا، کە پارە و خەرجییەکی زۆری بۆ تەرخان کردبوو. ڕەخنەگران هەستیاریی ئەویان کردە ئامانج- خەرجکردنی پارەی باجدەران لە سەگێک لەکاتێکدا کە زۆرێک لە ئەمریکییەکان هێشتا لە هەژاریدا دەژیان. بەڵام ڕوزڤێلت وەڵامێکی هەبوو: ڕەخنەگرەکانی چۆن جورئەت دەکەن هێرش بکەنە سەر سەگێکی بچکۆلە کە ناتوانێ بەرگری بکات؟

وتارەکەی ئەو لە بەرگریکردن لە فالا یەکێک بوو لە وتارە هەرە برەودارەکانی. لەم حاڵەتەدا، ئەو لایەنە لاوازەی کە دەرگیر بوو، سەگەکەی سەرۆک بوو و هێرشەکە کاردانەوەی لێ کەوتەوە- لە دوورمەودا دا، ئەمە سەرۆکی هاوسۆزتر کرد، چونکە زۆرێک

له خەڵکی بەشێوەیەکی سروشتی لەگەڵ "قوربانی"دان، هەروەك چۆن خەڵکی ئەمریکا بوونە هاوسۆزی لیزان و زیرەکەکە، بەڵام ژمارەیان لە پانچۆ ڤیلا زۆرتر بوو.

لەبری ئەوەی بە ڕێکەوت تەرکیز بخەیتە سەر کێشەیەك بەرەی کە وابلێیکەیت له ڕێگەی بڵاوکردنەوەی ئەمەی کە چەنێك مایەی خەم و نیگەرانییە، خراپتر دیار بێت، زۆرجار ژیرانەتر ئەوەیە کە ڕۆڵی ئەریستۆکراتە سوکبینەکە ببینیت، نەك ئەوەی دان بە قورسایی کێشەکەدا بنێیت.

بیرت بێت: کاردانەوە بەهێزەکان بەرانبەر ڕەخنە، هەراسانکردنە ناچیزەکان ڕیسوایی بەدواوەیە. قەت وەها پیشان مەدە کە شتێك کارت تێدەکات، یان تۆ بریندار بوویت.- ئەمە تەنیا پیشانی دەدات کە تۆ دانت بەکێشەکەدا ناوە. ڕیسوایی ژەمێکە کە ئەگەر سارد و بێ سۆز بێت بە باشترین شێوە پێشکەش دەکرێت.

وێنە: برینە بچوکەکە. زۆر بچوك بەڵام ئازاربەخش و هەراسانکەرە. تۆ هەموو جۆرە دەرمانێك بەکار دێنیت، سکاڵا دەکەیت، دەیروشێنیت و قەتماغەکە هەڵدەکەنیت. دکتۆرەکان خراپتری دەکەن، برینە بچوکەکە دەکەنە مەسەلەکی زۆر گەورە. ئەگەر تۆ وازت لە برینەکە بهێنایە و لێبگەڕایتایە تا کات چاکی بکاتەوە و خۆت لە نیگەرانی دەرباز بکەیت، وەها نەدەبوو.

دەسەڵات: بزانە چۆن یاری بە کارتی ڕیسواکردن دەکەیت. ئەمە سیاسیترین جۆری تۆڵەیە. چونکە زۆر کەس کە دەبوایە هیچیان لەبارەوە نەزانین ئەگەر نەیارە بەرجەستەکانیان بەدییان نەکردایە. هیچ تۆڵەیەك وەکو بێ هەستی و ساردوسڕی نییە، چونکە ئەمە لەگۆڕنانی ناشایستەیە لە تۆزی پوچێتی خۆیدا.

(بالتاسار گراسیەن، ١٦٠١-١٦٥٨)

پێچەوانەبوونەوە

دەبێ تۆ بە ناسکی و بە وریاییەوە یاری بە کارتی ڕیسواکردن بکەیت. زۆربەی گیروگرفتە بچوکەکان خۆیان نامێنن ئەگەر تۆ لێیانگەڕێیت. بەڵام هەندێکیان گەشە

دەکەن ویلاو دەبنەوە ئەگەر تۆ گرنگییان پیّ بدەیت. کەسێکی ئاست نزم فەرامۆش بکە و کاتێکی دواتر دەبینیت کە بووەتە ڕکابەرێکی جدی و ڕیسواکردنەکەت بۆی، تۆڵەشی لا دروست کردووە. میرە گەورەکانی ڕێنیسانسی ئیتالیا بڕیاریاندا قەیسەر بۆرگیا لە سەرویەندی پیشەکەیدا وەك ژەنەراڵی گەنج لە سوپاکەی باوکیدا، پاپا ئەلێکساندەری شەشەم، فەرامۆش بکەن. بە هاتنی ئەو کاتەی کە ئەوان بایەخ و سەرنجیاندا زۆر درەنگ بوو- فەرخەکە ئێستا شێرێك بوو، پارچە پارچە ئیتالیای دەخوارد. زۆرجار کاتێك تۆ بە ئاشکرا ڕیسوایی پیشان دەدەیت ئەوا بەهەمان شێوە پێویستە بە نهێنی چاوێکت لەسەر کێشەکە بێت، چاودێری دۆخەکەی بکەیت و دڵنیا بیتەوە لەوەی نامێنێ. مەهێڵە ببێتە خانەیەکی شێرپەنجەیی.

شارەزایەتی هەستکردن بە کێشەکان پەیدا بکە کاتێك ئەوان هێشتا بچوکن و گرنگیان پێدە پێش ئەوەی ببنە زەبەلاحێك. فێر بە جیاوازیی بکەیت لەنێوان کارەساتبار لەلایەکەوە و هەراسانکەری بچوك لەلایەکی ترەوە کە خۆبەخۆ و بە بێدەنگی لەنێو دەچێت. لە هەر حاڵەتێکیشدا بێت، قەت بەتەواوی چاوی لەسەر لا مەبە. تا ئەو جێیەی کە زیندووە دەتوانێت بگەشێتەوە و بێتەوە ناو ژیان.

یاسای ژماره ۳۷

نمایشی کاریگەر دروست بکە

حوکم

وێنەی کاریگەر و ئاماژە ڕەمزییە مەزنەکان پڕشنگی دەسەڵات دروست دەکەن- هەمووان وەڵامگۆ دەبن بەرانبەری. نمایش گەلێك بۆ ئەوانەی دەوروبەرت بەگەڕ بخە کە پڕ بن لە دیمەن و ڕەمزی کاریگەر کە ئامادەبیت بەرز دەکاتەوە. بەهۆی کارتێکران بە ڕووالەتەکان، کەس تێبینی ئەوە ناکات کە بە ڕاستی خەریکی چیت.

پەیڕەوی لە یاساکە

لە سەرەتاکانی ۱۷۸۰کاندا، دەنگۆی کرداری پزیشکی سەیر و نامۆی دکتۆر وەیسلێدەر لە بەرلین بڵاو بۆوە. ئەو پەرجووەکەی لە هۆڵێکی بیرە جێبەجێ کرد کە لە دەرەوەیەوە بەرلینییەکان ڕیزی درێژی خەڵکیان تێبینی کرد- کوێر، شەل و هەر کەسێك کە نەخۆشی چارەسەرنەکراوی بە دەرمانی ئاسایی، هەبوو. کاتێك هەواڵی ئەوە درزەی کرد کە دکتۆر بە خستنەبەر تیشکی مانگ، نەخۆشەکە چارەسەر دەکات، بەزوویی ناوی وەك دکتۆری مانگی بەرلین ناوی دەرکرد.

لە کاتێکی ۱۷۸۳دا، ڕاپۆرتی ئەوە گەیشت کە دکتۆر وەیسلێدەر ژنێکی چارەسەرکردووە کە نەخۆشی قورسی هەبووە. ئەو لەپڕێکدا بووە ئەستێرەیەك. پێشتر

تەنیا بەرلینییە هەژارەکان بە جلە شڕەکانیانەوە دەبینران کە ڕیزیان دەبەست بۆ سەردانی دکتۆر، ئێستا خەلکی ڕاقی بە ئەسپ و عەرەبانە نایابەکانیانەوە دەهاتن و جێنتلمان و خانمان بە پۆشاکی جوانەوە دەبینران. تەنانەت نەخۆشی حالەتی سوك هەر بۆ زانین دەهاتن بۆ دیداری دکتۆرەکە. زۆرێکیان دەیانوت لەسەر ڕێنمایی ئەو هەنوکە خۆیان داوەتە بەر تیشکی مانگ. تەنانەت ئەوانەش کە هەستیان دەکرد چاك بوونەتەوە دەهاتنەوە و دیار بوو کەوتبوونە ژێر کاریگەری ئەو ئەزموونە بەهێزە.

هەر کە دەگەیشتنە قاتی سەرەوە، ڕیزی خەلکەکە بە دوو ئاراستەدا دەڕۆشتن، بەرەو باکووری ژوورەکە بۆ لای دکتۆر، ئەوانەی بۆ لای باشووریش دەچوونە لای ژنەکەی کە تەنیا ئیشی لەسەر ژنان دەکرد. لەکۆتاییدا، پاش چەند سەعاتێك لە چاوەڕوانی لە ڕیزەکەدا، نەخۆشە بەڕێزەکان بەرەو لای خودی دکتۆرە سەرسوڕهێنەکە ئاراستە دەکران، پیاوێکی بەتەمەن بە چەند موویەکی سپی و وزەیەکی دەمارگیرانەوە. ئەو نەخۆشەکەی دەبرد، ڕووبەری تووشبووی جەستەی دەردەخست و بۆ لای پەنجەرەکە بەرزی دەکردەوە کە ڕووی لە ڕووناکایی مانگ بوو. ئەو بەدەم کارەکەوە ورتە ورتێکی دەکرد کە کەس لێی تێنەدەگەیشت و پاشان، دوای وەرگرتنی حەقدەستەکەی، نەخۆشەکەی دەنارده مالەوە. لەهەمان کاتدا، لەژووری لای باشوور، ژنی دکتۆر هەمان شتی لەگەل خانمەکاندا دەکرد– کە بە ڕاستی سەیر بوو، چونکە ناشێ مانگ لەیەك کاتدا لەدوو لاوە دەرکەوێت، بەدەربڕینێکی تر نەدەکرا دیار بێت و بەلام ڕەمزی مانگ بەس بوو، چونکە خانمەکان سکالایان نەدەکرد و دوایی بە دلنیاییەوە باسی ئەوەیان دەکرد کە ژنی دکتۆری مانگ هەمان هێزی چارەسەرکەری مێردەکەی هەیە.

لێکدانەوە

لەوانەیە دکتۆر وەیسلێدەر هیچی لەبارەی پزیشکییەوە نەزانیبێت، بەلام ئەو لە سروشتی مرۆڤ تێدەگەیشت. ئەو زانی خەلك هەمیشە قسە، یان ڕوونکردنەوەی ئەقلانی یان پیشاندانەکانی هێزی زانستیان ناوێت. ئەوان کاریگەرییەکی ڕاستەوخۆیان دەوێت

لەسەر هەستەکانیان. ئەمەیان بدەریّ و بەشەکەی تری خۆیان دەیکەن- بۆ نموونە وێناکردنی ئەوەی کە دەتوانن لەبەر ڕووناکایی پارچە بەردێك کە ملیۆنان مایلّ دوورە چاك ببنەوە. دکتۆر وەیسلیدەر پێویستی بە حەب یان محازەرەی درێژ نەبوو لەبارەی هێزی مانگ، یان هێزی پوچی ئامرازێك بۆ گەورەکردنی تیشکەکان. ئەو تێگەیشت کە چەندەی نمایشەکە بچوکتر بێت باشترە- تەنیا ئەو ڕوناکاییەی مانگ کە لەلایەکەوە بلاّو دەبووەوە جار ڕاستەوخۆ بووایە یان نا، بەس بوو. هەر کاریگەرییەکی زیادکراو بۆی دەبووە مایەی دروستبوونی گومان لەمەڕ کاریگەری بەهێزی مانگ بەتەنیا. مانگیش بایی پێویست بەهێز بوو- ئەمە موگناتیسی فەنتازیاکان بوو، وەك چۆن بەدرێژایی مێژوو وەها بووە. تەنیا بە ڕایەلکردنی خۆی بە وێنەی مانگەوە، دکتۆر دەسەلاّتی بەدەستهێنا.

بیرت بێت: گەڕانت بەدوای دەسەلاّتدا بەندە بە قەدبڕەکانەوە. دەبێت تۆ هەمیشە گومانەکانی خەلّك، ئارەزوویان زۆریان بۆ بەرەنگاریکردنی ئیرادەت، تێپەڕێنیت. وێنەکان قەدبڕی تەواو کاریگەرن: وێنەکان تا ڕادەیەکی زۆر قەدبڕی کاریگەرن: ئەقلّ کە شوێنی گومان و بەرەنگارییە دەبڕن و ڕاستەوخۆ دەچنە دلّەوە. ئەمانە چاوەکان سەرسام دەکەن، پەیوەندیی بەهێز دروست دەکەن، خەلّکی پێکەوە کۆ دەکەنەوە و هەستیان دەبزوێنن. کاتێك ڕووناکایی سپی مانگ لە چاوەکانیاندایە، ئامانجەکانت بەرانبەر فریوەکانی پراوەی تۆ کوێرن.

کلیلی دەسەلاّت

بەکارهێنانی وشە بۆ گەیاندنی کەیسەکەت، کارێکی مەترسیدارە: وشەکان ئامرازی مەترسیدارن و زۆرجار بەلاڕێدا دەچن. ئەو قسانەی خەلّکی بەکاریدەهێنن بۆ ڕازیکردنمان، تەقریبەن بانگهێشتمان دەکەن بۆ ئەوەی بە وشەکانی خۆمان لێیانەوە ڕابمێنین. ئێمە تێیانڕادەمێنین و زۆرجار دەگەینە باوەڕهێنان بە پێچەوانەکەی. (ئەمە بەشێکە لە سروشتمان). هەروەها ڕێدەکەوێت کە وشەکان بریندارمان بکەن، ئاماژەگەلێك بوروژێنین کە قسەکەر مەبەستی نەبووە.

لەلایەکی ترەوە، ئەو شتەی کە بینراوە، قسەکان دادەپۆشێت. وێنە کاریگەرییەکی هەستی دادەنێت کە هیچ کەلێنێک بۆ تێڕامان و گومان ناهێڵێتەوە. وەکو مۆسیقا، بەسەر بیرکردنەوە ئەقڵانی و لۆژیکییەکاندا بەرز دەبێتەوە. وێنای دکتۆری مانگ بکە کە هەوڵیدا کردارە پزیشکییەکەی بسەلمێنێت، هەوڵیدا خەڵکی ئاسایی بە هێزە سارێژکەرەکانی مانگ و هەروەها لەبارەی پەیوەندیی تایبەتی خۆی بە پارچە بەردێکی دوور لە زەوییەوە قەناعەت پێ بێنێت. خۆشبەختانە، ئەو تووانی نمایشێکی سەرسامکەر بێنێتە کایە کە وشەکانی ناپێویست دەکرد. ئەو ساتەی کە نەخۆشەکانی چوونە هۆڵی بیرە، وێنەی مانگ بایی پێویست بە ڕەوانی دەدوا.

بەکارهێنانی ڕەمزەکانیش بەهەمان شێوە کاریگەری هەیە، چونکە ئەمانە زۆرجار نەرمترن لە وشە ڕەقەکان. پزیشکی دەروونی، دکتۆر میلتن ئەریکسن هەمیشە هەوڵیدا ئەو ڕەمز و وێنانە بدۆزێتەوە کە پەیوەندی لەگەڵ نەخۆشدا دروست دەکەن بە شێوازگەلێک کە وشەکان ناتووانن ئەمە بکەن. لەکاتی مامەڵەکردن لەگەڵ نەخۆشێک کە حاڵەتەکەی توندە. ئەو ڕاستەوخۆ پرسیاری لێنەدەکرد بەڵکو لەبارەی شتێکی ناپەیوەندیدارەوە قسەی دەکرد، بۆ نموونە لێخوڕینی سەیارە بەناو بیابانی ئەریزۆنا کە خۆی لەوێ لە ١٩٥٠ەکاندا ممارس بوو. لە وەسفکردنی ئەمەدا دواجار ئەو دەگەیشتە سەر ڕەمزێکی گونجاو بۆ ئەو شتەی کە ئەو پێی وابوو کێشەی نەخۆشەکەیە. ئەگەر هەستی بکردایە نەخۆشەکە گۆشەگیرە، دکتۆر ئەریکسۆن باسی تاکە درەختێکی (ئایرۆنود)ی سەحرای دەکرد و ئەمەی کە چۆن گۆشەگیرییەکەی وایلێکردووە بەهۆی باوە شەپرێو ببێت. بە دروستکردنی پەیوەندییەکی هەستی لەگەڵ درەختدا وەک ڕەمز، نەخۆشەکە ئامادەتر بە ڕووی پشکنینی دکتۆردا دەکرایەوە.

هێزی ڕەمزەکان وەک ڕێگەیەک بۆ سازدان، پەیوەندیکردن و یەکخستنی سەربازەکان یان تیمێک بەکار بێنە. لەماوەی یاخیبوونیدا لەدژی تاجی فەرەنسی لە ١٦٨٤دا، ئەوانەی بەرانبەر پاشا وەفادار بوون، یاخیبووەکانیان لەرێگەی بەراوردکردنیان بە داردولک (کە منداڵ بۆ هاویشتنی بەرد بەکاریاندەهێنا) بچوک کردەوە. کاردینال دی ڕێتز بڕیاریدا ئەم

زاراوەیەی بچوک کردنەوە بگۆڕیّ بۆ ڕەمزی یاخیبووەکان: ڕاپەڕینەکە ئێستا بە داردولك ناسرابوو و یاخبووەکان داردولك بەدەست بوون: ئەوان دەستیانکرد بە دانانی شێوەی داردولك لەناو کڵاوەکانیاندا کە و وشەکە بووە هوتافیان. بەبیّ ئەمە لەوانەبوو یاخیبووەکان بەرەبەرە لاواز دەبوون. هەمیشە ڕەمزێك بدۆزەرەوە کە نوێنەرایەتی دۆزەکەت بکات– چەندەی ڕایەڵەکانی ئەو ڕەمزە هەستیتر بن، باشترە.

تێبگە: وشەکان دەتخەنە حاڵەتی بەرگرییەوە. ئەگەر پێویست بکات خۆت ڕوون بکەیتەوە ئەوا هەنوکە دەسەڵاتەکەت لەژێر پرسیاردایە. کەچی وێنە، وەکو پێدراوێك، خۆی دەسەپێنێت. ئەمە پرسیار دەڕەوێنێتەوە، دەستبەجیّ پەیوەندی دروست دەکات و ڕایەڵەکانت وەها بەهێز دەکات کە چێتە سەروو ناکۆکبوونی کۆمەڵایەتییەوە. وشەکان مشتومڕ و ناکۆکی دەبزوێنن. وێنەکان خەڵکی پێکەوە کۆ دەکەنەوە. ئەمانە ئامرازی جەوهەرین بۆ دەسەڵات.

وێنە: خاچ و خۆر. خاچ و تیشکدانەوەی سەراپاگیر. هەر کە یەکێکیان بەسەر ئەویتریاندا دەسەپێنرێت، واقیعێکی نویّ فۆرموله دەبێت– دەسەڵاتێکی نویّ سەرهەڵدەدات. ڕەمز– هیچی تر پێویست نابێت.

دەسەڵات: خەڵکی هەمیشە کارتێکراو دەبن بە ڕواڵەتی ساختەی شتەکان...دەبیّ میر لە کاتە گونجاوەکانی ساڵدا هەوڵ بدات خەڵکی لە ڕێگەی نمایشەکانەوە بە سەرقاڵی و هۆش پەرتبوو بهێڵێتەوە.

(نیکۆلۆ ماکیاڤیللی، ١٤٦٩–١٥٢٧)

پێچەوانەبوونەوە

هیچ دەسەڵاتێك لە ڕێگەی فەرامۆشکردنی وێنەکان و ڕەمزەکان دەستەبەر نابێت. ئەم یاسایە پێچەوانەبوونەوەی نییە.

یاسای ژماره ۳۸

چۆنت دەوێ وەها بیر بکەرەوە، بەڵام وەکو ئەوانیتر ڕەفتار بکە

حوکم

ئەگەر تۆ نمایشێکی ڕۆیشتن بە دژ ئاراستەی کات بخەیتەڕوو، بیرۆکە ناتەقلیدییەکان و شێوازە نابارەکانت پیشان بدەیت، خەڵکی پێیان وادەبێت کە تۆ تەنیا دەتەوێ سەرنجیان ڕابکێشیت و لەسەرەوەڕا لێیان بڕوانیت. ئەوان ڕێگەیەک دەدۆزنەوە تا سزات بدەن لەبەرانبەر ئەوەی وائلێکردوون هەست بە نزمی بکەن. زۆر سەلامەتترە کە مۆرکێک و شێوازێکی باو پەرە پێبدەیت. تەنیا لەگەڵ هاوڕێ بەتەحەمولەکانت و ئەوانەی کە بەدڵنیاییەوە ناوازەیی تۆ ستایش دەکەن ڕەسەنایەتی خۆت دەربخە.

سەرپێچی لە یاساکە

لە دەوروبەری ساڵی ٤٧٨ی پێش زایین، شاری سپارتا تیمێکی نارده فارس کە لەلایەن پۆزنیاسی خانەدانی سپارتایی گەنج ڕێبەرایەتی دەکرا. دەوڵەت شارەکانی یۆنان بەو دواییانە ڕووبەڕووی داگیرکارییەکی بەهێز ببوونەوە لەلایەن فارسەوە و ئێستا پۆزانیاس شانبەشانی کەشتییەکانی هاوپەیمانان لە ئەسنا، فەرمانیان پێبوو بۆ سزادانی داگیرکەران و بەدەستهێنانەوەی دوورگەکان و شارۆچکەکانی کەنار کە فارسەکان

داگیریان کردبوو. هەم ئەسینابییەکان و هەم سپارتاکان ڕێزێکی زۆریان بۆ پۆزانیاس هەبوو– ئەو وەکو جەنگاوەرێکی بێ ترس خۆی سەلماندبوو.

بە خێراییەکی بێ وێنەوە، پۆزنیاس و سەربازەکانی قیبرسیان گرت، پاشات بەرەو خاکی ئاسیای بچوك بەڕێکەوتن کە بە هێلێسپۆنت ناسرابوو و بیزەنتیەمیان گرت (کە دەکاتە ئیستەنبوڵی ئەمڕۆ). ئێستا کە گەورەی بەشێکی ئیمپراتۆریەتی فارس بوو، پۆزنیاس دەستیکرد بە پیشاندانی نیشانەکانی ڕەفتارێك کە لەسەروو شێوازی ئاسایی خۆیەوە بوو. ئەو بە ڕۆبی فارسی و پۆشاکی خەڵکی ئاسایی دەرکەوت و پاسەوانی میسری لەگەڵدا بوون. ئەو خوانی گەورەی سازدان کە تیایاندا بە شێوازی فارسی دادەنیشت و داوای دەکرد نمایش و سەرگەرمی بۆ ساز بدرێت. ئەو چیتر هاوەڵە کۆنەکانی نەبینی، چووە ناو پەیوەندی لەگەڵ پاشای فارس، کورەش و بە گشتی کاریگەری خستە سەر شێوازی دیکتاتۆری فارس.

بە ڕوونی دیار بوو دەسەڵات و سەرکەوتن لە کەللەی پۆزنیاسی داوە. سوپاکەی ئەو– ئەسینابییەکان و سپارتاییەکان وەك یەك– سەرەتا پێیان وابوو ئەمە حەزێکی ڕاگوزەرە: ئەو هەمیشە لە ئامازەکانیدا درێژدادڕی دەکرد. بەڵام کاتێك ئەو بە چاوی سوك ڕوانییە شێوازی ژیانی سادەی یۆنانییەکان و ئیهانەی سەربازی ئاسایی یۆنانی کرد، ئەوان هەستی ئەوەیان لادروست بوو کە ئەو زێدەڕۆیی دەکات. هەرچەندە بەڵگەیەکی کۆنکریتی لەمبارەیەوە نەبوو، دەنگۆ بڵاو بوونەوە کە ئەو چووەتە بەرەکەی ئەولا و خەون بە بوون بە جۆرێك لە کۆرەشی یۆنانیەوە دەبینێت. بۆ ڕەواندنەوەی ئەگەری باخیبوون، سپارتاییەکان پۆزنیاسیان لە فەرماندەیی وەلانا و بانگیانکردەوە بۆ وڵات.

لەگەڵ ئەوەشدا، پۆزنیاس بەردەوام بوو لە پۆشینی ستایڵی فارسی، تەنانەت لە سپارتاش. پاش چەند مانگێك ئەو بەشێوەیەکی سەربەخۆ کەشتییەکی بەکرێ گرت و گەڕایەوە بۆ هێلسپۆنت، بە هاونیشتمانییەکانی وت ئەو بەردەوام دەبێت لە شەڕ لەدژی فارسەکان. لە ڕاستیدا، ئەو پلانی جیاوازی هەبوون– بۆئەوەی خۆی بکاتە فەرمانڕەوای هەموو یۆنان، بە هاوکاری خودی کورەش. سپارتاکان ئەویان بە دوژمنی گشتی ڕاگەیاند

و کەشتییەکان نارد بۆ گرتنی. پۆزنیاس تەسلیم بوو، دڵنیا بوو لەوەی کە دەتوانێت خۆی لە تۆمەتەکانی خیانەت بێبەری بکات. لەماوەی دادگاییدا دەرکەوت کە لەماوەی حوکمڕانییەکەیدا وەک فەرماندە چەند جارێك بووەتەهۆی هەراسانکردنی هاونیشتمانییە یۆنانییەکانی؛ بۆ نموونە مۆنۆمێنتی بەناوی خۆیەوە قوت کردوونەتەوە نەک بەناوی ئەو سەربازانەی شانبەشانی ئەو جەنگاون، هەروەک چۆن نەریتەکە وەهابوو. لەگەڵ ئەوەشدا پۆزنیاس ڕاست بوو: سەرباری بەڵگەی چەندەها پەیوەندی لەگەڵ دوژمندا، سپارتاکان ڕەتیانکردەوە پیاوێك بەند بکەن کە لە بنەچەیەکی وەها خانەدان بوو و ئیتر وازیان لێیهێنا.

ئێستا پۆزنیاس کە خۆی وەها دەبینی دەستی بۆ نابرێت، نامەبەرێکی بەکرێ گرت تا نامە بۆ کورەش ببات، بەڵام نامەبەرەکە لەبری ئەوە نامەکەی بۆ دەسەڵاتدارانی سپارتا برد. ئەم پیاوانە دەیانویست زانیاری زیاتریان دەسکەوێت ، بۆیە بە نامەبەرەکەیان وت سەردانێك بۆ لای پۆزنیاس ڕێکبخات لە پەرستگە کە لەوێ ئەوان توانیان خۆیان لە پشت بەربەستێکەوە بشارنەوە. ئەوەی پۆزنیاس وتی، بووە مایەی شۆك بوونیان. ئەوەی کە پۆزنیاس وتی و بووە مایەی شۆك بوونیان– ئەوان قەت گوێبیستی یەکێك لەخۆیان نەبووبوون کە وەها بە سوکی قسەیان لەسەر بکات– و ئەوان ئامادەکارییان کرد بۆئەوەی دەستبەجێ بیگرن.

لە ڕێگەیدا لە پەرستگەوە بەرەو ماڵەوە، پۆزنیاس قسەی ئەوەی پێگەیشت کە چی ڕوویداوە. ئەو چووە پەرستگەیەکی تر تا خۆی بشارێتەوە، بەڵام دەسەڵاتداران شوێنی کەوتن و پاسەوانیان لەهەموو لایەکەوە دانا. پۆزنیاس ڕەتی کردەوە مل بدات. دەسەڵاتداران کە ئارەزوومەند نەبوون بەزۆر لە پەرستگا پیرۆزەکە دەریبێنن، لەناوەوەدا لەژێر حەرەسیاتدا هێشتیانەوە تا ئەو کاتەی کە دواجار لە برسا مرد.

لێکدانەوە

لەوانەیە لەیەکەم سەرنجدا وا دیار بێت کە پۆزانیاس کەوتبێتە ناو داوی خۆشەویستی لەگەڵ کەلتوورێکی تردا، کە دیاردەیەکی کۆنە بەقەد کات. ئەو کە لەت بە ئاسێتیزمی سپارتاکان ئاسودە نەبوو، خۆی لەخۆشەویستی بۆ کامەرانی و خۆشیی هەستیانەی فارسدا دۆزییەوە. ئەو ڕۆبی فارسی پۆشی و بۆنی فارسی لەخۆیدا و هەستێکی ڕزگاربوونی لە سادەیی و دیسپلینی یۆنانی لا دروست بوو.

بەو شێوەیە کە کاتێك خەڵکی کەلتوورێکی تر پەیڕەو دەکەن کە تیایدا پەروەردە نەبوون. لەگەڵ ئەوەشدا، زۆرجار بەهەمانشێوە شتێکی تریش دەور دەبینێت: ئەو خەڵکەی فرچککگرتن بە کەلتوورێکی ترەوە پیشان دەدەن، بە چاوێکی سوکەوە دەڕواننە ئەوەی خۆیان. ئەوان ڕواڵەتی نامۆی دەرەوەیان بەکار دێنن بۆ خۆجیاکردنەوەیان لە خەڵکی ئاسایی کە بەبێ پرسیار پەیڕەوی لە نەریت و یاسا لۆکاڵەکان دەکەن و هەستێکی باڵایی لەخۆیان پیشان دەدەن. بە پێچەوانەوە، ئەوان بە شکۆمەندییەکی زۆرترەوە ڕەفتاریان دەکرد، ڕێزیان بۆ ئەوانە پیشان دەدا کە لەئارەزووەکانیاندا هاوبەش نین. لەڕاستیدا پێویستییان بۆ پیشاندانی جیاوازییان وەها بەشێوەیەکی دراماتیکی، زۆرجار وایانلێدەکات ئەو خەڵکە ڕقیان لێهەڵبگرن کە ئەوان ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ تەحەدای باوەڕەکانیان دەکەن.

زۆرێك لە ئێمە، وەك پۆزانیاس، هەست بە بەکێشبوونێك بەرەو بیانی و نامۆ دەکەین. پیشاندانی کەیف هاتنت بە شێوزی بیرکردنەوە و ڕەفتاری نامۆ ئەنگێزەیەك دەردەخات– پیشاندانی باڵاییت بەسەر هاوڵاتیانتدا.

پەیڕەویکردن لەیاساکە

لەماوەی درەنگانی سەدەی شانزەدا، پەرچەکردارێکی توندوتیژانە لەدژی ڕیفۆرمی پرۆتێستانتی لە ئیتالیا هەڵایسا. دژە ڕیفۆرم، هەروەك وەها ناودێر دەکرا، ڤێرژنێکی

خۆی لە پشکنین دەگرتەخۆ بۆ پیشەکێش کردنی هەموو لادانەکان لە کەنیسەی کاسۆلیکی. لەنێو قوربانییەکانیدا، گالیلۆی زانا هەبوو، بەڵام بیرمەندێکی گرنگ کە تەنانەت بە رادەیەکی زۆرتر چەوسایەوە، راهیبی دۆمینیکی و فەیلەسوف، تۆماسۆ کامپانیلا بوو.

کامپانیلا کە شوێنکەوتەی دۆکترینی مەتریالیستی فەیلەسوفی رۆمانی، ئەپیکوروس بوو، باوەڕی بە پەرجووەکان، یان بەهەشت و دۆزەخ نەبوو. ئەو نوسیبووی، کەنیسە برەوی بەو جۆرە خورافیاتە دەدا بۆ کۆنترۆڵکردنی خەڵکی ئاسایی لە ڕێگەی هێشتنەوەیان لە ترسدا. ئەو بیرۆکانە لە ئاتەیزم (بێباوەڕگەرایی) نزیك بوون و کامپانیلا بێباکانە دەریدەبڕین. لە ١٥٩٣دا، لیژنەی پشکنین فڕێی دایە ناو زیندان لەبەرانبەر باوەڕە گومڕاکانیدا. شەش ساڵ دواتر، وەکو شێوەیەکی ئازارکردنی ڕێژەیی، ئەو خرایە پەرستگەیەکەوە لە ناپۆلی.

لەو سەروەختەدا باشووری ئیتاليا لەلایەن ئیسپانیاوە کۆنترۆڵ کرا و کامپانیلا لە ناپۆلی بوو بەشداری لە پیلانێك کرد بۆ شەڕ لەدژی ئەم داگیرکەرانە و دەرپەڕاندنیان. هیوای ئەو بونیادنانی کۆمارێکی سەربەخۆ بوو لەسەر بنەمای ئایدیاکانی خۆی لەمەڕ یوتۆپیا. سەرکردەکانی پشکنینی ئیتاليا، بە کارکردن لەگەڵ هاوتا ئیسپانیەکانیان، جارێکی تر خستیانەوە ناو زیندان.ئەمجارە ئەوان ئەشکەنجەشیاندا بۆئەوەی سروشتی ڕاستەقینەی بێباوەڕییەکانی بزانن.

لەماوەی ئەو ساڵانەدا کامپانێلا شتێك لەبارەی دەسەڵاتەوە فێر بوو. بە ڕووبەڕووبوونەوەی ئاسۆی لەسێدارەدان لەبەرانبەر بێباوەڕیدا، ئەو ستراتیژەکەی گۆڕی: ئەو دەستبەرداری باوەڕەکانی نەدەبوو، لەگەڵ ئەوەشدا دەیزانی دەبێ ڕووی دەرەوەیان ڕووپۆش بکات.

بۆ ڕزگارکردنی ژیانی، کامپانیلا خۆی بە شێت پیشاندا. ئەو لێگەڕا تا پشکنەران وێنای ئەوە بکەن کە باوەڕەکانی لە نەساغی کۆنترۆڵنەکراوی ئەقڵەوە سەرچاوە دەگرن. بۆ ماوەیەك ئەشکەنجە بەردەوام بوو، بۆ زانینی ئەوەی ئاخۆ نەساغییەکەی ساختە

نییە، بەڵام لە ١٦٠٣دا کەمکرایەوە بۆ ژیان لە زینداندا. یەکەمین چوار ساڵی بەشێوەیەکی زنجیرکراو بە دیوارەوە لە زیندانێکی ژێر زەمینیدا بەسەر برد. سەرباری ئەو هەلومەرجە، ئەو بەردەوام بوو لە نووسین- هەرچەندە چیتر ئەوەندە گەمژە نەبوو ئایدیاکانی بەشێوەی ڕاستەوخۆ دەرببڕێت.

بە ماوەیەکی کەم پاش بەدەستهێنانی ئازادی، کامپانیلا کتێبی (ئاتەیزمی گیراو)ی نووسی کە تیایدا هێرشی کردە سەر بیرمەندانی ئازاد، مەکیاڤیلییەکان، کالڤینیستەکان و لادەرەکانی دین. کتێبەکە لەشێوەی دیبەیتدا نووسرا کە تیایدا لادەرانی دینی باوەڕەکانیان دەردەبڕن و ڕووبەڕووی ئەرگومێنت بۆ باڵایی کاسۆلیسیزم دەبنەوە. کامپانیلا بەڕوونی دیار بوو چاکسازی کردووە- کتێبەکە زۆر ڕوونی کردبۆوە. بەڵام وەها بوو؟

ئەرگومێنتەکان لە زاری لادەرە دینییەکانەوە قەت وەها بەو تازەیی و تامەزرۆییەوە دەرنەبڕدرابوو. بە وەها دەرخستنی ئەوەی کە لای خۆی دەردەخات ئەگەرچی دەیڕووخاند، کامپانیلا لە ڕاستیدا ئەرگومێنتی خۆی لەدژی کاسۆلیسیزم بەسۆزێکی کاریگەرەوە خستەڕوو.

ئەو کاسۆلیکانەی کتێبەکەیان دەخوێندەوە، بەلایانەوە ئاڵۆز و سەرلێ شێوێنەر بوو، بەڵام نەیاندەتوانی بانگەشەی ئەوە بکەن کە لادانی دینی تێدابێت، یان ئەمەی کە دەبێ کامپانیلا بگەڕێنرێتەوە زیندان. لە بەرگریکردنەکەی لە کاسۆلیسیزم، هەمان ئەو ئەرگومێنتانەی بەکارهێنابوو کە ئەوان خۆیان بەکاریانهێنابوو. لەگەڵ ئەوەشدا، لە ساڵانی دواتردا، (ئاتەیزمی گیراو) بووە ئینجیلی ئاتەیستەکان، مەکیاڤیلییەکان و ئازادیخوازەکان کە ئەو ئەرگومێنتانەیان بەکارهێنا کە کامپانیلا خستبوویە زاریانەوە بۆ بەرگریکردن لە ئایدیا مەترسیدارەکانیان. بە لێکدانی نمایشێکی ڕواڵەتییانەی خۆگونجاندن لەگەڵ گوزارشتێکی باوەڕە ڕاستەقینەکانی بە شێوازێك کە هاوسۆزەکانی لێی تێدەگەیشتن، کامپانیلا پیشانیدا کە وانەکەی فێر بووە.

لێکدانەوە

لە ڕووی چەوساندنەوەیەکی کاریگەردا، کامپانیلا سێ هەنگاوی ستراتیژی ئامادە کرد کە ژیانی ڕزگار کرد، لە زیندان ڕزگاری کرد و ڕێگەی بۆ خۆشکرد تا بەردەوام بێت لە دەربڕینی بیروڕاکانی. یەکەمیان خۆی وەك شێت نواند– هاوتای سەدەکانی ناوەڕاست بۆ دەستبەرداربوونی لە بەرپرسیارێتی کردارەکانی کەسێك، وەك لۆمەکردنی باوانی کەسێك لەمڕۆدا. پاشان کتێبێکی نووسی کە دەقاودەق پێچەوانەی باوەڕەکانی خۆی دەردەبڕی. لە کۆتاییدا ئەو ئایدیاکانی ڕووپۆش کرد لەکاتێکدا و لەهەمان کاتدا برەوی پێدەدان. ئەمە فێڵێکی کۆن بەڵام بەهێزە: تۆ وا دەردەخەیت ناکۆکیت لەگەڵ ئایدیا مەترسیدارەکاندا، بەڵام لە مەودای ناکۆکیتدا، ئەو ئایدیایانە دەردەبڕیت و بەرجەستە دەکەیت. وا دیار دەبێت کە تۆ لەگەڵ ئەرتەدۆکسی باو هاوڕایت، بەڵام ئەوانەی کە دەزانن، تێدەگەن کە ناکۆك هاتنەوەیەك لەئارادایە. تۆ پارێزراو دەبیت.

شتێکی حەتمییە لە کۆمەڵگەدا کە هەندێ بەها و نەریتی دیاریکراو نزیکبیان لەگەڵ ئەنگێزە ڕەسەنەکانیان لەدەست دەدەن و دەبنە سەرکوتگەر. هەمیشەش ئەو کەسانە دەبن کە لە سەرکوتگەرییەکی وەها یاخی دەبن، ئەو ئایدیایانەیان دەبێت کە زۆر لە پێش سەردەمی خۆیانەوەن. لەگەڵ ئەوەشدا هەروەك کامپانیلا ناچار بوو درکی پێبکات، پیشاندانی ئایدیا مەترسیدارەکانت کەڵکی نییە ئەگەر تەنیا ئەشکەنجە و ئازارت بۆ دەستەبەر بکەن. شەهادەت خزمەت بە هیچ ئامانجێك ناکات– باشترە لە جیهانێکی سەرکوتگەردا بژیت، تەنانەت تیایدا گەشە بکەیت. لەهەمان کاتدا، ڕێگەیەك بدۆزیتەوە بۆ دەربڕینی ئایدیاکانت بەشێوەیەکی شاراوە بۆ ئەو کەسانەی کە لێت تێدەگەن.

بۆ ماوەیەکی درێژ من ئەو شتانەم دەرنەبڕیوە کە باوەڕم پێ بوون، نە قەتیش باوەڕم بەو شتە هەیە کە دەیڵێم و ئەگەر لە ڕاستیدا هەندێ جار ڕاستی دەڵێم، لەنێو چەندەها درۆدا دەیشارمەوە بەشێوەیەك کە پێزانینی قورسە.

نیکۆلۆ ماکیاڤیللی، مایسی ١٥٢١

کلیلی دەسەڵات

ئێمە هەموومان درۆ دەکەین و هەستی ڕاستەقینەمان دەشارینەوە، چونکە دەربڕینی تەواو ئازاد، مەحاڵێکی کۆمەڵایەتییە. لە تەمەنێکی زووەوە ئێمە فێر دەبین بیرکردنەوەمان بشارینەوە و بە وریاییەوە ئەو قسانە بکەین کە لەوانەیە ببێتەهۆی بریندارکردنی ئەوان. بۆ زۆرێك لە ئێمە، ئەمە شتێکی سروشتییە- بیرۆکە و بەها هەن کە زۆربەی خەڵکی قبوڵی دەکەن و مشتومڕکردن لەسەری بێکەڵکە. ئێمە باوەڕ بەو شتە دێنین کە دەمانەوێت، بەڵام لە دەرەوەڕا، دەمامك دەپۆشین.

لەگەڵ ئەوەشدا، خەڵك هەن کە ئەم کۆت و بەندانە وەك پێشێلکردنی تەحەمولنەکراوی ئازادییەکەیان دەبینن و پێویستیان بە سەلماندنی باڵایی بەهاکان و باوەڕەکانیان هەیە. لە کۆتاییشدا، باوەڕەکانیان تەنیا خەڵکێکی کەم قەناعەت پێدێنێت و خەڵکێکی زۆر بریندار دەکات. هۆکاری ئەمەی ئەرگومێنتەکان کرداری نین ئەوەیە کە زۆربەی خەڵکی ئایدیا و بەهاکانیان بەبێ بیرکردنەوە هەڵگرتووە. ناوەڕۆکێکی هەستییانەی بەهێز لە باوەڕەکانیاندا هەیە: ئەوان بە ڕاستی نایانەوێت دەستکاری خوو و بیرکردنەوەیان بکەن و کاتێك تۆ تەحەدایان دەکەیت، جا ڕاستەوخۆ بێت لە ڕێگەی ئەرگومێنتەکانتەوە یان ناراستەوخۆ بێت لە ڕێگەی ڕەفتارتەوە، هەر دوژمنکارانەیە.

خەڵکی ژیر و زیرە لە زووەوە دەزانن کە ئەوان دەتوانن ڕەفتاری تەقلیدی پیشان بدەن و ئایدیا تەقلیدییەکان بەبێ ئەوەی پێویست بکات باوەڕیان پێی بێت، دەربڕن. ئەو دەسەڵاتەی ئەم خەڵکە لەم تێکەڵکردنە بەدەستی دێنن ئەوەیە کە دەتوانن دەست بەو بیروباوەڕانەیانەوە بگرن کە هەیانە و بەرانبەر ئەو کەسانەی کە خۆیان دەیانەوێ دەریببڕن بەبێ ئەوەی ڕووبەڕووی گۆشەگیری و دەربەدەربوون ببنەوە. هەر کە خۆیان لە پێگەی دەسەڵاتدا جێگیر کرد، دەتوانن هەوڵ بدەن قەناعەت بە بازنەیەکی فراوانتری ڕاستی ئایدیاکانیان بێنن.

دەسەڵات: ئەو شتە مەدەرە سەگەکان کە پیرۆزە و مرواری فڕێ مەدەرە بەردەم قاز، ئەوەک پێی پیا بنێن و هێرش بکەنە سەر تۆ. (عیسای مەسیح، مانێیۆ ٧:٦)

وێنە: مەڕی ڕەش. مێگەل مەڕی ڕەش دەردەکات چونکە دڵنیا نییە ئاخۆ سەر بەوانە. بۆیە مەڕەکە خۆی دوا دەخات یان لە مێگەل دوور دەکەوێتەوە کە لەرێوە لەلایەن گورگان دەورە دەدرێت و دەستبەجێ قوت دەدرێت. لەگەڵ مێگەل بمێنەرەوە. لەناو ژمارەدا سەلامەتی هەیە. جیاوازییەکانت لە بیرکردنەوەکانتدا بپارێزە نەك لە خورییەکەتدا.

پێچەوانەبوونەوە

ئەو تاکە کاتەی تیایدا دەربکەویت ئەو کاتەیە کە تۆ هەنوکە دەردەکەویت- کاتێك پێگەیەکی لەق نەبووی دەسەڵاتت بەدەستهێناوە و دەتووانیت جیاوازییەکانت لەوانیتر وەك نیشانەیەکی دووریی نێوانتان پیشان بدەیت. وەك، سەرۆکی ئەمریکا، لیندۆن جۆنسن هەندێ جار کۆبوونەوەی ئەنجام دەدا لەکاتێکدا کە ئەو لەسەر تەوالێت دانیشتبوو. لەبەرئەوەی کە بانگەشەی "ئیمتیاز"ێکی وەهای نەدەکرد، جۆنسن پیشانی خەڵکی دەدا کە پێویست ناکات ئەو چاودێری پرۆتۆکۆڵەکان و ڕێکوپێکی ئەوانیتر بکات. ئیمپراتۆریەتی ڕۆمانی (کالیگولا) هەمان یاری کرد: ئەو جلی ماڵەوەی ژنانی یان ڕۆبی حەمامی لەبەر دەکرد بۆ پێشوازی لە میوانە گرنگەکان. ئەو تا ئەو شوێنەش ڕۆیشت کە ئەسپەکەی بە کونسول هەڵبژێرێت. بەڵام ئەمە پەرچەکردای هەبوو، چونکە خەڵکی ڕقیان لە کالیگولا بوو و دواجار ئامازەکانی بوونە هۆی سەرنگون بوونی. ڕاستییەکە ئەوەیە کە تەنانەت ئەوانەش کە دەگەنە ترۆپکی دەسەڵات حاڵیان باشتر دەبێت کە لە مۆرکی گشتی لا نەدەن، چونکە لە ساتێك لە ساتەکاندا پێویستیان بە پشتگیریی گشتی دەبێت.

یاسای ژمارە ۳۹

ئاوەکان بشڵەقێنە، بۆئەوەی ماسی بگریت

توێکڵ

تورەیی و هەست لە رووی ستراتیژییەوە دژە بەرهەمهێنن. دەبێ تۆ هەمیشە هێمن و بابەتی بمێنیتەوە. بەڵام ئەگەر بتوانیت دوژمنانت تورە بکەیت لەکاتێکدا کە خۆت هێمنیت، ئەوا کاریگەرییەکی بڕیار لێدراو بەدەست دێنیت. دوژمنەکانت ناهاوسەنگ بکە: درزێك لە لوتبەرزییاندا بدۆزەرەوە کە بتوانیت لە رێگەیەوە بیانهەژێنیت و تۆ هەوسارەکە بگریتە دەست.

سەرپێچی لە یاساکە

لە کانوونی دووەکی ۱۸۰۹دا، ناپۆلیۆنی شڵەژاو بە پەلە لە جەنگەکانی ئیسپانیاوە گەرایەوە. سیخورەکان و هەواڵدەرەکانی دەنگۆیەکیان پشتڕاستکردبووەوە کە وەزیری دەرەوەی، واتە تالیراند لەگەڵ فۆچێ ی وەزیری پۆلیس لەدژی ئەو گەلەکۆمەکێیان کردووە. لەگەڵ گەیشتنیان بۆ پایتەخت، ئیمپراتۆری شۆکبوو وەزیرەکانی لە کۆشك کۆ کردەوە. دەستیکرد بە پیاسە کردن و بەشێوەیەکی تەمومژاوی لەبارەی پیلانگێڕان و کارکردنیان لەدژی ئەم، بڵاوکەرەوانی دەنگۆکان بازاڕی پشك دادەبەزێنن، یاسادانەران بەرنامەکانی ئەو پەك دەخەن= و وەزیرەکانی، بنکۆڵی دەکەن.

لەکاتێکدا کە ناپۆلیۆن قسەی دەکرد، تالیراند بەسەر ئاگردانەکەدا شۆڕ بووەوە، تەواو بێباك دیار بوو. ناپۆلیۆن ڕاستەوخۆ ڕوانیە تالیراند و ڕایگەیاند "بۆ ئەم وەزیرانە، خیانەت کاتێك دەستپێکردووە کە ڕێگەی گومان بەخۆیان دەدەن". لە وشەی "خیانەت"دا فەرمانڕەوا پێشبینی ئەوەی کرد وەزیرەکەی بترسێت. بەڵام تالیراند تەنیا بزەیەکی کرد، کپ و بێزار.

ئەم دیمەنەی بەرپرسی خوارەوە کە بە ڕواڵەت هێمن بوو لەبەرانبەر ئەو تۆمەتانەی کە دوور نەبوو ڕووبەڕووی سێدارەی بکاتەوە، ناپۆلیۆنی خستە سەر لێوار. ئەو وتی، وەزیر هەن کە دەیانەوێ ئەم بمرێ و هەنگاوێك لە تالیراند نزیکتر کەوتەوە– کە ئەویش بێ ئەوەی خۆی تێکبدات سەرنجی دەدایە. دواجار ناپۆلیۆن تەقییەوە. بەسەر تالیراند دا قیراندی و وتی"تۆ ترسنۆکیت. باوەڕت لەدڵدا نییە. هیچ شتێك ناتترسێنێت. تۆ باوکی خۆت دەفرۆشیت. من سامانم بەسەردا باراندوویت لەگەڵ ئەوەشدا هیچ شتێك ناکەیت ئازارم نەدات". وەزیرەکانی تر بە باوەڕنەکردنەوە لەیەکتریان دەڕوانی– ئەوان قەت ژەنەراڵێکی وەها چانەترس، وڵاتگری ئەوروپایان بە شلوشۆقی نەدیبوو.

سەرباری توڕەییەکەی، ناپۆلیۆن وەزیری دەرەوەی دەستگیر نەکرد. ئەو تەنیا ئەرکەکانی لێ سەندەوە و لە دەربار دەریکرد، بەو بڕوایەی کە ڕیسوایی، سزاییەکی بەسە بۆی. ئەو درکی بەوە نەکرد کە قسە و دەنگوباس بەخێرایی بڵاوبوونەتەوە– لەمەڕ ئەوەی چۆن ئیمپراتۆر بەتەواوی کۆنترۆلی لەدەستداوە و چۆن تالیراند بەجەوهەردا ئەوی ڕیسوا کردووە بەوەی کە شکۆ و شەوکەتی خۆی پاراستووە و هیچ خۆی تێکنەداوە. لاپەڕەیەکی نوێ هەڵدرایەوە: بۆ یەکەمین جار خەڵك بینیبوویان کە چۆن ئیمپراتۆری مەزن هاوسەنگی لەدەستداوە. هەستێك بڵاو بووەوە کە ئەو لە هەڵدێردایە. لەکاتێکدا کە تالیراند دوایی وتبووی " ئەمە دەستپێکی کۆتاییە".

لیکدانەوە

لە ڕاستیدا ئەمە دەستپێکی کۆتایی بوو. واتەرلوو هێشتا شەش ساڵی مابوو، بەڵام ناپۆلیۆن لە لێژبوونەوەیەکی هێواشدا بوو بەرەو شکست کە لە ۱۸۱۲دا لەگەڵ داگیرکردنی کارەساتباری ڕوسیا بەرجەستەبوو. تالیراند یەکەمین کەس بوو نیشانەکانی ئاوابوونی بەدی بکات، بەتایبەت لە جەنگی نائەقڵانیدا لەگەڵ ئیسپانیا. لەکاتێکی ۱۸۰۸دا، وەزیری بڕیاریدا کە بۆ ئاشتی ئایندەی ئەورووپا، ناپۆلیۆن دەبێ بڕوات. بۆیە ئەو لەگەڵ فۆچێ دا گەلەکۆمەکێیان کرد.

ئەمەیە کێشەی کاردانەوەی تووڕانە. لەوانەیە لە سەرەتادا ترس و تێرۆر دروست بکات، بەڵام تەنیا لە چەند کەسێکدا و لەکاتێکدا کە ڕۆژان تێدەپەڕن و زریان نامێنێت، کاردانەوەی تریش سەرهەڵدەدەن- شەرمەزاری و نارەحەتی لەبارەی توانای هاوارکەرەوە بۆ دەرچوون لە کۆنترۆڵ و کینەی ئەوەی کە وتراوە. بە لەدەستدانی میزاجت، هەمیشە تۆمەتی زێدەڕەوانە و نادادپەروەرانە دەبەخشیتەوە. ڕەخنەگرانێك و خەڵکێکی کەمی وەها ڕۆژان دەژمێرن تا ئەوەی کە تۆ نامێنیت.

ژمارەیەك شت هەبوون ناپۆلیۆن دەیتوانی لەم بارودۆخەدا بیانکات. ئەو دەیتوانی بیر لەو ڤاکتە بکاتەوە کە دوو کەسی زۆر مەعقول هۆکاریان هەیە بۆئەوەی لێی هەڵگەڕێنەوە و دەکرا گوێی لێ بگرن و لێیەوە فێر بن. ئەو دەیتووانی هەوڵ بدات بەدەستیان بێنێتەوە. ئەو تەنانەت دەیتروانی خۆیان لێ قوتار بکات، بەندکردنیان یان کوشتنیان بکاتە نمایشێکی گەورەی دەسەڵاتەکەی.

بیرت بێت: گەشکە گرتن نە ترسێنەرە و نە دەبێتە مایەی دروستکردنی وەفاداری. ئەمانە تەنیا گومان و نارەحەتی لەبارەی دەسەڵاتی تۆوە دروست دەکەن. بە دەرخستنی لاوازییەکەت، ئەم هەڵچوونە زیانباوییانە زۆرجار کەوتنێکیان بەدواوە دەبێت.

پەیرەویکردن لەیاسا

بەهاتنی ۱۹۲۰ەکان، هەیل سێلاسی تەقریبەن ئامانجەکەی بۆ گرتنەدەستی تەواوەتیی کۆنترۆڵ بەسەر ئەسیوپیادا بەدەست هێنابوو. وەك جێنشینی ئیمپراتۆرە زۆدیتو (زرکچی شاژنی کۆچکردوو) و میراتگری تاج، سێلاسی چەند ساڵێکی لە لاوازکردنی دەسەڵاتی چەندەها جەنگاوەری ئەسیوپی بەسەربربردبوو. ئێستا تەنیا یەك بەربەستی ڕاستەقینە لەبەردەمیدا هەبوو: ئیمپراتۆرە و مێردەکەی، ڕاس گوگسا. سێلاسی دەیزانی هاوسەری شاهانە ڕقیان لێیەتی و دەیانەوێ لێی قوتار بن، بۆیە بۆئەوەی پلانەکەیان ببڕێت، گوگسای کردە حاکمی ناوچەی باکووری بەگەمێدەر، ناچاری کرد پایتەخت جێ بێڵێت کە ئیمپراتۆرەی لێ دەژیا.

بۆ ماوەی چەند ساڵێك، گوگسا ڕۆڵی بەڕێوەبەرێکی ئەمەکداری دەبینی. بەڵام سێلاسی متمانەی پێنەکرد: ئەو دەیزانی گوگسا و ئیمپراتۆرە پلانی تۆڵە دادەڕێژن. لەگەڵ تێپەڕینی کات و نەبوونی هیچ هەنگاوێك لەلایەن گوگساوە، هەلی پیلان زیاد و زیاتر بوو. سێلاسی زانی کە دەبێ چی بکات: گوگسا بهێنێتە دەرەوە، بچێتە ژێر پێستییەوە و فشاری بۆ بێنێت تا هەنگاو بنێت بەر لەوەی ئامادە بێت.

بۆ ماوەی چەند ساڵێك، مۆزێکی باکوور، (ئازیبو گالاس) لە یاخیبوونێکی نزیکەییدا بوو لەدژی تاج، گوندە لۆکاڵەکانی تالان دەکرد و ڕەتی دەکردەوە باج بدات. سێلاسی هیچ حەقی بەسەر ئەوەوە نەبوو بیوەستێنێت و لێدەگەڕا بەهێزتر بێ. لەکۆتاییدا، لە ۱۹۲۹، فەرمانی بە ڕاس گوگسا کرد ڕێبەرایەتی سوپایەك بکات لەدژی ئەم خێڵەکییە لاسارانە. گوگسا ڕازی بوو، بەڵام لەناخدا دەکوڵا– ئەو هیچی لەدژی ئەزیبو گالاس نەبوو و داواکاری بۆ جەنگان لەدژیان، شعوری بریندار کرد. ئەو نەیتوانی ملکەچی فەرمانەکە نەبێت، بەڵام لەکاتێکدا کە کاری کرد بۆ پێکەوەنانی سوپاکە، دەستیکرد بە

بڵاوکردنەوەی دەنگۆیەک- ئەمەی کە سێلاسی لەگەڵ پاپا کلیکی لێک گرێداوە و پلان دادەنێت بۆ وەرگەڕاندنی وڵات بۆ ڕۆمان کاسۆلیسیزم و کردنی بە کۆلۆنییەکی ئیتالیا.

سوپای گوگسا هەڵئاوسا و هەندێ لەو هۆزانەی سەربازەکانی لێوە هاتبوو لەژێرەوە ڕازی بوون لەدژی سێلاسی بجەنگن. لە مارسی ١٩٣٠دا هێزێکی گەورەی ٣٥,٠٠٠ سەربازی کەوتنە جوڵە، نەک بۆ ئەزیبۆ گالاس بەڵکو بەرەو باشوور، بەرەو پایتەختی ئەدیس ئەبابا. گوگسا کە بەهۆی توانای گەشەکردوویەوە بڕوابەخۆبوونی بەدەستهێنابوو، ئێستا بە ڕاشکاوی جەنگێکی پیرۆزی خستبووەگەڕ بۆ سەرنگون کردنی سێلاسی و گەڕاندنەوەی وڵات بۆ ناو دەستی مەسیحییە ڕاستەقینەکان.

ئەو، ئەو تەڵەیەی نەبینی کە بۆی نرابووەوە. پێش ئەوەی سێلاسی فەرمان بە گوگسا بدات بۆ شەڕکردن لەدژی ئەزیبۆ گالاس، ئەو پشتگیری کەنیسەی ئەسیوپی بەدەستهێنابوو. پێش ئەوەی یاخیبوونیش بکەوێتە سەر سکە، ئەو بەرتیلی دابووە ژمارەیەک لە هاوپەیمانە سەرەکییەکانی گوگسا بۆئەوەی نەچنە شەڕ. لەکاتێکدا کە سوپای یاخی بەرەو باشوور دەڕۆیشت، فڕۆکەکان بە ئاسماندا فڕین و بڵاوکراوەیان بەردایەوە کە تیایدا هاتبوو کە بەرزترین کاربەدەستانی کەنیسە وەکو سەرکردەی ڕاستەقینەی مەسیحی ئەسیوپیا دانیان بە سێلاسیدا ناوە و گوگسایان شاربەدەر کردووە لەبەرانبەر وروژاندنی شەڕی ناوخۆ. ئەم بڵاوکراوانە هەستی پشت خاچپەرستیی پیرۆزیان شل کردەوە. کاتێکیش کە شەڕ توند بوو و ئەو بەڵێنی پشتیوانییەی هاوپەیمانانی گوگسا بەویاندا بوو بێ ئاکام بوو، سەربازان ڕایانکرد یان جیابوونەوە.

کاتێک شەڕ دروستبوو، سوپای یاخیبوو بە خێرایی داڕما. بە ڕەتکردنەوەی ملدان، ڕاس گوگسا لە شەڕدا کوژرا. ئیمپراتۆرە زۆر بە مەرگی مێردەکەی نیگەران بوو، و پاش چەند ڕۆژێک مرد. لە ٣٠ ی نیساندا، سێلاسی بەیانێکی ڕەسمی دەرکرد و تیایدا تایتڵە نوێکەی ڕاگەیاند: ئیمپراتۆری ئەسیوپیا.

لیکدانەوە

هەیل سێلاسی هەمیشە چەند هەنگاوێکی لە پێش خۆیەوە دەبینی. ئەو دەیزانی ئەگەر لێگەڕێ ڕاس گوگاس بڕیار لە کات و شوێنی یاخیبوون بدات، مەترسییەکە گەورەتر دەبێ لەوەی ئەگەر گوگسا ناچار بکات بەگوێرەی قەید و مەرجی سێلاسی هەنگاو بنێت. بۆیە ئەوی تووشی یاخیگەری کرد لە ڕێگەی بریندارکردنی شعوری نێرینەییەکەی، داوای لێکرد شەڕ لەگەڵ خەڵکێك بکات کە هیچ ناخۆشی لەگەڵیاندا نەبوو و ئەمە بەلەبری پیاوێك بوو کە ئەم ڕقی لێی بوو. بە بیرکردنەوەی پێشینە لەهەموو شتێك، سێلاسی دڵنیا ببووەوە لەوەی کە یاخیگەرییەکەی گوگاس بەهیچ کوێیەك ناگات و ئەم دەتوانێ بەکاری بێنێت بۆ لەنێو بردنی دوایین دوو دوژمنەکەی.

ئەمەیە جەوهەری یاساکە: کاتێك ئاوەکان مەنگن، نەیارەکانت کات و شوێنیان هەیە پیلانی ئەو کردارانە دابنێن بۆ زەمینەسازی و کۆنترۆڵکردن. بۆیە ئاوەکان بشڵەقێنە، ماسییەکان ناچار بکە ڕەسەر ئاو بکەون، وایانلێبکە هەنگاو بنێن بەرلەوەی ئامادە بن، دەستپێشخەرییەکە بۆ خۆت بقۆزەرەوە. باشترین ڕێگە بۆ کردنی ئەمە، یاریکردنە بە هەستە کۆنترۆڵنەکراوەکان–شانازی، لوتبەرزی، خۆشەویستی، ڕق. هەر کە ئاوەکە شڵەقا، ماسی بچوك ناتوانێت هیچ بکاتە جگەلە ڕۆیشتن بەرەو چەشتەکە. چەندەی تووڕەتر بن، ئەوەندە کەمتر کۆنترۆڵیان دەبێت و دواجار ئەوان لەو گێژەڵوکەیەدا گیر دەبن کە دروستتکردووە و نوقم دەبن.

نابێ پاشا قەت سوپایاك لە تووڕەییەوە دەکار بکات، سەرکردە نابێ قەت جەنگێك لە کینە و ڕقیەوە بخاتە جوڵە.

سون تزو، سەدەی چوارەمی پێش زایین.

خەلکی تورە زۆرجار سەرەنجام دەبەنگ دەردەکەون، چونکە کاردانەوەیان ناهاوسەنگ دیار دەبێت بەرانبەر ئەوەی کە بووەتە هۆکاری. ئەوان شتەکانیان زۆر جدی وەرگرتووە، زێدەڕەوییان کردووە بەرانبەر ئەو ئازارەی پێیانگەیەنراوە. ئەوان ئەوەندە بەرانبەر ئیهانەکە هەستیارن کە دەبێتە کۆمیدی چۆن شتەکەیان بەجدی وەرگرتووە. لەوەش کۆمیدیتر باوەڕیانە بەوەی کە تورەبوونیان نیشانەی دەسەلاتە. ڕاستییەکە پێچەوانەیە: بەدرەفتاری دەسەلات نییە، ئەمە نیشانەی دەستەوستانییە. لەوانەیە خەلك بەهۆی گەشکە و هەلچوونەکەت بەشێوەیەکی کاتی بڕەوێنەوە، بەلام لە کۆتاییدا ئەوان ڕێزی تۆ لەدەست دەدەن. ئەوان بەهەمان شێوە درك بەوە دەکەن کە دەتوانن کەسێك کە خۆکۆنترۆکردنێکی وەها کەمی هەیە بە ئاسانی لاواز بکەن.

وەلامەکەش ئەوە نییە کە کاردانەوە هەستی و تورەییەکانمان سەرکوت بکەین. چونکە سەرکوتکردن وزەمان لێ دەبڕێت و دەمانخاتە ناو ڕەفتارێکی نامۆوە. لەبری ئەمە، دەبێ ئێمە ڕوانگەمان بگۆڕین: دەبێ ئێمە درك بەوە بکەین کە هیچ شتێك لە بواری کۆمەلایەتی و لە گەمەی دەسەلاتدا شەخسی نییە.

وێنە: حەوزی ماسی. ئاوەکان ڕوون و هێمنن و ماسییەکان زۆر لەژێر ڕووی ئاوەکەوەن. ئاوەکان بشلەقێنە و دەردەکەون. کەمێك زیاتر بیشلەقێنە ئەوا تورە دەبن، دێنە ڕووی ئاوەکە، قەپ لە هەر شتێك دەگرن نزیك بێتەوە، بە چەشتەی قولابەکەشەوە.

دەسەلات: ئەگەر نەیارەکەت بەدمیزاج بێت، هەوڵ بدە هەراسانی بکەیت. ئەگەر لوتبەرز بێت، هانی خۆپەرستییەکەی بدە...کەسێك کە لە جولاندنی دوژمندا لێهاتووە لە ڕێگەی دروستکردنی بارودۆخێك ئەمە دەکات کە بەهۆیەوە دوژمن هەنگاو دەنێت. ئەو بە شتێك دوژمن بەکێش دەکات کە ئەو دلنیایە وەریدەگرێت. ئەو لە ڕێگەی ڕاگرتنی چەشتەکەوە دوژمن لە جولەدا دەهێلێتەوە و پاشان بە سەربازی هەلبژاردە هێرش دەکاتە سەری. سون تزو، سەدەی چوارەمی پێش زایین.

کاتێك یاری بە هەستەکانی خەڵك دەکەیت دەبێ وریا بیت. لەپێشدا تاووتوێی دوژمن بکە: وا باشترە هەندێ لە ماسییەکان لە بنەوەی حەوزەکەدا وازیان لێ بهێنرێت.

سەرکردەکانی شاری تایەر، پایتەختی فینیقیای کۆن دڵنیابوون لەوەی دەتوانن بەرەنگاری ئەلێکساندەری مەزن بکەن کە خۆرهەڵاتی گرتبوو بەڵام هێرشی نەکردبووە سەر شارەکەی ئەوان، کە کەوتبووە سەر ئاو و باش پارێزراو بوو. ئەوان نوێنەریان نارد بۆ لای ئەلێکساندەر و وتیان هەرچەندە ئەوان وەك ئیمپراتۆر دانی پێدا دەنێن، ڕێگەی نە بە خۆی و نە هێزەکانی نادەن بێنە ناو تایەر. بێگومان ئەمە تووڕەی کردن و ئەو دەستبەجێ گەمارۆیەکی خستەگەڕ. بۆ ماوەی چوار مانگ شار بەرەنگاری ئەوی کرد و لە کۆتاییدا ئەو بڕیاریدا کە ململانێکە ئەوە ناهێنێت و ئەو لەگەڵ تایەرییەکان ڕێکدەکەوێت. بەڵام ئەوان هەنوکە هەستیانکردبوو کە ئەلێکساندەریان خستۆتە داوەوە و لێی قوتار بوون و دڵنیابوون دەتوانن بەرەنگاری بکەن و دانوستانیان ڕەتکردەوە– لە ڕاستیدا نامەبەرەکانی ئەویان کوشت.

ئەمە ئەلێکساندەری پەست کرد. ئێستا گرنگ نەبوو گەمارۆکە چەند دەخایەنێت یان چ سوپایەکی گەورە پێویست، ئەو سەرچاوەی هەبوون و هەموو شتێکی دەکرد. ئەو پەلامارەکەی ئەوەندە مکوڕانە دەستپێکردەوە کە لەماوەی چەند ڕۆژێکدا تایەری گرت، سوتاندی و خەڵکەکەی وەك کۆیلە فرۆشت.

تۆ دەتوانیت دەسەڵاتدار بخەیتە داوەوە و وای لێبکەیت پابەند بێت و هێزەکانی دابەش بکات، بەڵام سەرەتا تاقی بکەرەوە. درزی تواناکەیان بدۆزەرەوە. ئەگەر درز بوونی نەبوو– ئەگەر ئەوان بێ ڕادە بەهێزن– ئەوا بە وروژاندنیان هیچ شتێك نییە بەدەستی بێنیت و شتی زۆر هەیە لەدەستی بدەیت. بە وریاییەوە بڕیار بدە کە چەشتە بۆ کێ دەنێیتەوە و قەت قرشەکان مەوروژێنە.

یاسای ژمارە ٤٠

قێز لە ژەمی خۆڕایی بکەرەوە

دوکە

ئەوەی کە بە خۆڕایی پێشکەشت دەکرێت مەترسیدارە-ئەمە یان فێڵێکی تێدایە یان ئەرکێکی شاراوەی بەدواوەیە. ئەو شتەی کە شایستەیە، شایستەی ئەوەیە پارەی پێبدەیت. بە دانی پارە بە شێوازی خۆت ئەوا لە سوپاسگوزاری، منەت، گوناه و فریو قوتار دەبیت. بەهەمان شێوە زۆرجار ئەوە ژیرانەیە کە تەواوی نرخەکە بدەیت، بۆ گەیشتن بە لێهاتوویەتی و تاودانی ئەسپەکەت قەدبڕ بوونی نییە. لەپارەکەتدا دەست بڵاو بە و دەستی پێوە مەگرە، چونکە بەخشندەیی نیشانە و موگناتیسی دەسەڵاتە.

پارە و دەسەلات

لە قەڵەمڕەوی دەسەڵاتدا، دەبێ هەموو شتێک بە تێچووکەی حوکمی لەسەر بدرێت و هەموو شتێک نرخی هەیە. ئەو شتەی بە بەلاش یان بە نرخی کەم پێشکەش دەکرێت زۆردار باجێکی سایکۆلۆژی لەگەڵدایە- هەستی ئاڵۆزی ئەرک، سازش بە کوالیتییەوە، ئەو نائەمنییەی ئەم سازشانە دەیهێنن و هیتر. کەسی بەهێز زوو فێری ئەوە دەبێت پارێزگاری لە سەرچاوە هەرە بەنرخەکەی بکات: سەربەخۆیی و بوار بۆ مانۆڕ. بلە دانی نرخی تەواوەتی، ئەوان خۆیان دوور لە نیگەرانی و گیرۆدەبوونی مەترسیدار دەپارێزن.

ئاوەڵابوون و کشۆک بوون لەبواری پارەدا بەهەمان شێوە بەهای بەخشندەیی ستراتیژیمان فێر دەکات، وەك ئەوەی کە دەڵێت "بەخشین کاتێك تۆ خەریکە وەردەگریت". بە پێدانی دیارییەکی گونجاو، تۆ وەرگرەکە دەخەیتە حاڵەتی بەرپرسیارێتییەوە. بەخشندەیی، خەڵك شل دەکات- بۆ لەخشتەبران. بە بەدەستهێنانی ناوبانگ بۆ بەخشندەیی و دەستبڵاوی، سەرسامی خەڵك بەدەست دێنیت لەکاتێکدا کە هۆشیان لە گەمەکانی دەسەڵاتت پەرت دەکەیت. بەوەی کە بەشێوەیەکی ستراتیژی سامانەکەت بڵاو بکەیتەوە، سیحر لە دەرباریيەکان دەکەیت، خۆشی دەهێنیتە کایە و هاوپەیمانی بەنرخ دروست دەکەیت.

ماسیی چاوچنۆك. ماسی چاوچنۆك دیوە مرۆییەکە لە پارە دەردەهێنێت. ئەوان کە سارد و دڵڕەقن، تەنیا قائیمەی حساباتی بێ گیان دەبینن، ئەوانیتر تەنیا وەك چنگ دەبینن بۆ بەدەستهێنانی سامان، ئەوان پێ بە سۆزەکانی خەڵکدا دەنێن و هاوپەیمانە بەنرخەکان گۆشەگیر دەکەن. کەس نایەوێ لەگەڵ ماسییە چاوچنۆکەکاندا کار بکات و بەدرێژایی ساڵان، ئەوان بە گۆشەگیری دەمێننەوە و زۆرجار لەنێوچوونی خۆیان جاڕ دەدەن.

ماسییە چاوچنۆکەکان نان و کەرەی ساختەچییەکانن: بەهۆی بەکێشبوون بەرەو پارەی ئاسان، ئەوان قولاپی فریو قوت دەدەن و نوقم دەبن. ئەوان بۆ فریودان ئاسانن، چونکە کاتێکی ئەوەندە زۆر بە مامەڵەکردن لەگەڵ ژمارەکاندا بەسەر دەبەن (نەك لەگەڵ خەڵکدا) کە بەرانبەر سایکۆلۆژیا کوێر دەبن، بە هی خۆشیانەوە. یا خۆیان لێ بەدوور بگرە یەر لەوەی بەکارت ببەن یان یاری لەسەر چڵێسییەکەیان بکە بۆ هەبوونی دەسکەوتت.

دێوەزمەی سەفقە. خەڵکی بەهێز لە ڕێگەی تێچووەکەیەوە حوکم لەسەر هەر شتێك دەدەن نەك تەنیا لە سۆنگەی پارەوە بەڵکو لە سۆنگەی کات، شکۆ و ئارامی ئەقڵ. ئەمەش کتومت ئەو شتەیە کە دێوەزمەکانی سەفقە ناتوانن بیکەن. ئەوان بە بەفیڕۆدانی کاتی بەنرخ، سۆراخکردنی سەفقەکان، بێ ڕادە لەبارەی ئەو شتە نیگەران دەبن کە

دەیانتووانی بە پارەیەکی کەمتر بەدەستی بێنن. لەسەروو ئەمەشەوە، ئەو برگەیەی سەفقە کە ئەوان دەیکڕن زۆرجار کەموکورتە و لەوانەیە پێویستی بە چاککردنەوەی گرانبەها هەبێت. پێدەچێت ئەمانە تەنیا ئازاری خۆیان بدەن، بەڵام تێڕوانینەکانیان بڵاو دەبێتەوە: ئەگەر تۆ بەرەنگارییان نەکەیت ئەوا هەستی نائارامت تووش دەکەن لەمەڕ ئەوەی کە دەبووایە تۆ سەختتر کۆشش بکەیت تا نرخێکی هەرزانترت دەستکەوێت. مشتومڕیان لەگەڵ مەکە و هەوڵیش مەدە بیانگۆڕیت.

سادیست. سادیستە داراییەکان گەمەی دەسەڵاتی خراپەکارانە بە پارە ئەنجام دەدەن وەک ڕێگەیەکی بتەوکردنی دەسەڵاتەکەیان. بۆ نموونە لەوانەیە ئەوان وات لێبکەن چاوەڕوانی ئەو پارەیە بیت کە قەرزتە لەسەریان، بەڵێنی ئەوەت بدەنێ کە چێکی پارەکە لە پۆستەکەدایە. یان ئەگەر گرێبەستت لەگەڵ بکەن ئیشیان بۆ بکەیت، تەدەخولی هەموو لایەنێکی کارەکە بکەن و تووشی سەرنێشەت بکەن. پێدەچێت سادیستەکان پێیان وابێت کە پارەدان بە شتێک ماف ئەوەیان دەداتێ ئازاری فرۆشیار بدەن و بەکاری ببەن. ئەگەر تۆ بایی ئەوەندە نەگبەت بوویت کە لەگەڵیاندا دەرگیر بوویت، ئەوا لەوانەیە زیانی دارایی لە دوورمەودا باشتر بێت لەوەی بکەویتە بەر گەمەی وێرانکەری دەسەڵاتیان.

بەخشندەی ڕەمەکی. بەخشندەیی کردارێکی دیاریکراوی لە دەسەڵاتدا هەیە: خەڵکی بەکێش دەکات، شلیان دەکات، دەیانکاتە هاوپەیمان. بەڵام دەبێ ستراتیژییانە بەکار بێت، بە ئامانجێکەوە لە ئەقڵدا. کەچی بەخشندە ڕەمەکییەکان بەخشندەن لەبەرئەوەی دەیانەوێ خۆش بویسترێن و بەرانبەر سەرسام بکەن. بەخشندەییەکەیان ئەوەندە ڕەمەکییانە و داماوانەیە کە لەوانە نییە ئەنجامی دڵخوازی هەبێت: ئەگەر ئەوان بدەنە یەکێك و هەمووان، بۆچی دەبێ وەرگرەکە هەست بەتایبەتبوون بکات؟ کاتێك تووشی بەخشندەیی کەسێکی وەها دەبیت، زۆرجار هەست بە قورساییەك لەسەر شانت دەکەیت بەرانبەر پێویستییە هەستیە تێرنەبووەکەیان.

پاش ئەوەی فرانسیسکۆ پیزارۆ لە ١٥٣٢دا پیرۆی گرت، ئالتون لە ئیمپراتۆریەتی ئینکا هەڵڕژایە ناو ئیسپانیا و ئیسپانییەکانی هەموو چینەکان خەونیان بە سامانی دەستبەجێوە بینی لە جیهانی نوێوە. چیرۆکی سەرکردەیەکی هیندی دەستبەجێ بەلای خۆرهەلاتی پیرۆدا بلاو بۆوە کە جارێك لە جاران هەر ساڵە وەك سروتێك خۆی بە تۆزی ئالتون دادەپۆشی و دەچووە ناو دەریاچە. بەزوویی قسەی زاران (ئێل دۆرادۆ)، "پیاوی ئالتون"یان وەرچەرخاند بۆ ئیمپراتۆریەتێك بەناوی "ئێلدۆرادۆ"، دەوڵەمەنتر لە ئینکا کە تیایدا شەقامەکان بە ئالتون دارێژران و بینایەکان بە ئالتون ناوپۆش کران. ئەم چیرۆکە مەحاڵ دیار نەبوو، چونکە بەدڵنیاییەوە سەرکردەیەك کە دەیتووانی تۆزی ئالتون لەناو دەریاچەدا بەفیرۆ بدات دەبووایە حوکمی ئیمپراتۆریەتێکی ئالتونی بکات. ئیسپانییەکان بەزوویی کەوتنە سۆراخکردنی ئێل دۆرادۆ لەسەرانسەری باکووری ئەمریکای باشوور.

لە شوباتی ١٥٤١دا گەورەترین تیمی سەربازی لەم سەرکێشییەدا بە رێبەرایەتی گۆنزالۆی برای پیزارۆ (کویتۆ)یان لە ئێکوادۆر جێهێشت. ٣٤٠ ئیسپانی بە ئاوریشمی رەنگاورەنگ رازێنرابوونەوە شانبەشانی ٤٠٠٠ هیندی وەك دیدەوان، بەرەو خۆرهەلات بەرێکەوتن. ئەوان ٤٠٠٠ قاز، دە دوانزە لاما و نزیکەی ١٠٠ سەگیشیان پێبوو. بەلام تیمەکە بەزوویی کەوتە بەر شەستە باران کە پێتاکەکەی دارزاند و خۆراکەکەی گەناند. لەهەمان کاتدا، کاتێك کە گۆنزالۆ پیزارۆ هیندییەکانی خستەژێر پرسیارەوە کە بەدرێژایی رێگاکە ناسینیانن، ئەوانەی کە پێدەچوو زانیاری بشارنەوە، یان تەنانەت هیچیان لەبارەی مەملەکە ناوازەکە نەبیستبوو، ئەو ئەشکەنجەی دەدان و دەرخواردی سەگانی دەدا. دەنگۆی کوشتارچێتی ئیسپانییەکان بەخێرایی لەنێو هیندییەکاندا بلاو بۆوە کە بۆیان دەرکەوت تاکە رێگەی خۆلادان لە کینەی گۆنزالۆ هەڵبەستنی چیرۆکە لەبارە (ئێل دۆرادۆ) و رەوانەکردنییەتی بۆ شوێنێکی زۆر دوور. لەکاتێکدا گۆنزالۆ و پیاوەکانی شوێن سەرەداوەکانی هیندییەکان کەوتن، ئەوان بەرەو قوولایی جەنگەڵ ئاراستە دەکران.

باران بەردەوام بوو. پیاوانی گۆنزالۆ شەکەت و برست لێبڕاو بوون. ئێل دۆرادۆیان بیر چووەوە، ئەوان دەیانویست بگەڕێنەوە بۆ کویتۆ. دواجار لە ئۆگەستی ١٥٤٢دا، کەمێك زیاتر لە سەد کەس لە تیمەکە کە لەبنەڕەتدا هەزاران کەس دەبوون، توانیان ڕێگەی گەڕانەوەیان بدۆزنەوە. بەلای دانیشتووانی کویتۆ، پێدەچوو ئەمانە لە دۆزخەوە هاتبن، جلەکانیان هەڵدڕاو بوو و پارچە پێستیان لەخۆیانەوە وەرپێچابوو، جەستەیان ئاوسابوو و نەدەناسرانەوە. بۆ ماوەی زیاتر لە ساڵ و نیوێك ئەوان بەشێوەیەکی بازنەیەکی گەورە دوو هەزار مایلیان بە پێ بڕیبوو. پارەی زۆری سەرمایەگوزاریکراو لە گەشتەکەدا هیچ ئاکامێکی نەبوو– هیچ نیشانەیەکی ئێل دۆرادۆ و هیچ نیشانەیەکی ئاڵتون نەبوو.

لێکدانەوە

تەنانەت پاش کارەساتی گۆنزالۆ پیزارۆ، ئیسپانییەکان گەشت لە دوای گەشتیان ئەنجامدا بۆ دۆزینەوەی ئێل دۆرادۆ. وەکو پیزارۆ، وڵاتگرەکان گوندەکانیان دەسوتاند و تاڵان دەکرد، هیندییەکانیان ئەشکەنجە دەدا، بەرگەی سەختیی وێنانەکراویان دەگرت و لە ئاڵتون نزیك نەدەکەوتنەوە. ئەو پارەیەی لەو جۆرە گەشتانە سەرفیان دەکرد ناژمێردرێت، لەگەڵ ئەوەشدا سەرباری بەرهەمداریی گەڕانەکە، سیحری فەنتازیاکە بەردەوام بوو.

نەك تەنیا گەڕان بۆ ئێل دۆرادۆ مەرگی ملیۆنان کەسی بەدواوە بوو– هەم هیندی و هەم ئیسپانی– بەڵکو یاریدەدەر بوو لە ڕووخاندنی ئیمپراتۆریەتی ئیسپانی. ئیسپانیا فرچکی بە ئاڵتونەوە گرت. ئەو ئاڵتونەی کە ڕەوانەی ئیسپانیا کرا– و بڕێکی زۆر بوو– لە گەشتی تردا یان لە کڕینی کەرەستە گرانبەهاکاندا سەرمایەگوزاری کرایەوە نەك لە کشتوکاڵ یان هەر دەستپێشخەرییەکی بەرهەمهێنی تردا. هەموو شارۆچکە ئیسپانییەکان چۆڵ بوون لەکاتێکدا کە خەڵکانیان بەرەو دۆزینەوەی ئاڵتون دەڕۆیشتن. کێڵگەکان داڕمان و سوپا سەربازی نەمابوو بۆ جەنگەکانی ئەوروپا. بە کۆتایی هاتنی سەدەی حەڤدە، تەواوی وڵات بە ڕادەی نزیکەی نیوەی دانیشتووان کەم ببووەوە. شاری مەدرید

لە دانیشتووانی ٤٠٠,٠٠٠ەوە کەم ببووەوە بۆ ١٥٠,٠٠٠. بە کەمبوونەوەی بەرهەمی هەوڵەکان بەدرێژایی ساڵان، ئیسپانیا کەوتە ناو ئاوابوونێك کە گەڕانەوەی نەبوو.

دەسەڵات پێویستی بە خۆدیسپلین هەیە. ئاسۆی سامان، بەتایبەت سامانی ئاسان و ناکاو، هەستەکان دەشێوێنێت. دەوڵەمەندانی لەپڕ و ناکاو باوەڕیان وایە کە هەمیشە زۆرتر مومکینە. ژەمی بەلاش، ئەو پارەیەی کە دەکەوێتە کۆشی تۆ، هەر لەم نزیکانەیە.

لەم وەهمەدا، خەڵکی چاوچنۆك هەموو ئەو شتە فەرامۆش دەکەن کە دەسەڵات بە ڕاستی پێیەوە بەندە: خۆکۆنترۆڵکردن، ئیرادەی باشی ئەوانیتر و هیتر. تێبگە: بە حاڵەتێکی ئاوارتنەوە- مردن- هیچ گۆڕانکارییەکی چارەنووس بەخێرایی نایەت. سامانی لەپڕ بەدەگمەن بەردەوام دەبێت، چونکە لەسەر بناغەیەکی بتەو بونیادی نەگرتووە. قەت مەهێڵە شەهوەت بۆ پارە بۆ دەرەوەی قەڵای پارێزەر و بەرگەگری دەسەڵاتی واقیعی بەکێشت بکات. دەسەڵات بکەرە بە ئامانج و پارە ڕێگەی خۆی بەرەو تۆ دەدۆزێتەوە. ئێل دۆرادۆ بۆ گەمژە و ساویلکەکان واز لێبێنە.

پەیڕەوی لە یاساکە

بەماوەیەکی زوو پاش ئەوەی بارۆن جەیمز ڕۆسچیلد لە ١٨٢٠ەماندا سامانەکەی لە پاریس پێکەوە نا، ئەو ڕووبەڕووی کێشە بێ چەندوچونەکەی بووەوە: چۆن دەشێ جوویەك و ئەڵمانییەك، بێگانەیەکی تەواو بۆ کۆمەڵگەی فەرەنسی، ڕێزی چینە باڵا لەبێگانەترسەکانی فەرەنسا بەدەست بێنێت؟ ڕۆسچیلد پیاوێك بوو لە دەسەڵات تێدەگەیشت- ئەو زانی سامانەکەی، پێگەی پێدەبەخشێت، بەڵام ئەگەر لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە هەر گۆشەگیر بووایە نە پێگەکەی نە سامانەکەی درێژەی نەدەبوو. بۆیە ئەو ڕوانییە کۆمەڵگەی ئەو سەروەختە و پرسیاری ئەوەی کرد ئاخۆ چ شتێك دڵی ئەوانی پێ دەبەخشێت.

خێر و سەدەقە؟ فەرەنسییەکانی گرنگییەکی کەمیان پێ نەدەدا. کاریگەریی سیاسی؟ ئەو هەنوکە هەیبوو و ئەمە تەنیا خەڵکی گوماناویتر دەکرد لەبەرانبەریدا. ئەو

گەیشتە قەناعەتێک کە، ئاکە خاڵی لاواز بێزاری بوو. لەماوەی گەڕاندنەوەی پاشایەتیدا، فەرەنسییەکانی چینی باڵا بێزار بوون. بۆیە ڕۆسچیلد دەستیکرد بە سەرفکردنی بڕی زۆری پارە لە سەرگەرمکردنیان. ئەو باشترین تەلارسازەکانی فەرەنسای بەکرێ گرت تا باخچەکان و ژووری ئاهەنگی بۆ دیزاین بکەن. ئەو بەناوبانگترین شێفی دامەزراند بۆئەوەی خواردنی باشترین ئاهەنگەکان ئامادە بکات. لەماوەی چەند ساڵی دواتردا ئەو ئەو شتەی بەدەستهێنا کە دەسەڵاتی بێگانەیەکی مسۆگەر دەکرد: قبوڵکردنی کۆمەڵایەتی.

لێکدانەوە

بەخشندەیی ستراتیژی هەمیشە چەکێکی گەورەیە لە بونیادنانی بناغەیەکی پشتیوانی، بەتایبەت بۆ بێگانە. بەڵام بارۆن دی ڕۆسچیلد هێشتا زیرەکتر بوو: ئەو دەیزانی پارەکەیەتی کە بەربەستی لەنێوان ئەم و فەرەنسییەکاندا دروستکردووە وایلێکردووە درێو و بێ متمانە دەربکەوێت: باشترین ڕێگە بۆ کۆنترۆڵکردنی ئەمە بەمانای وشە بریتی بوو لە هەدەردانی پارەیەکی زۆر، ئاماژەیەک بۆ پیشاندانی ئەمەی کە کەلتوور و کۆمەڵگەی فەرەنسی زۆر بەسەر پارەدا بەرزتر دەنرخێنێت. ئەوەی کە ڕۆسچیلد کرد هاوشێوە بوو لەگەڵ ئاهەنگە گەورەکانی باکووری خۆرئاوای ئەمریکا: بە لەناوبردنی تەواوی سامانەکەی لە فێستیڤاڵی گەورەدا، هۆزێکی هیندی دەسەڵاتی بەسەر هۆزەکانی تردا دەنواند. بناغەی دەسەڵاتەکەی پارە نەبوو بەڵکو توانای بوو بۆ خەرجکردن و باوەڕبوونی بە باڵاییەک کە سەرفکردنی پارەکە بۆی دەگەڕاندەوە.

پەیڕەوی لە یاساکە ٢

مێدیسییەکانی ڕێنیسانسی فلۆرێنس دەسەڵاتی گەورەیان لەسەر ئەو سامانە بونیادنابوو کە لە کاری بانکیدا کەڵەکەیان کردبوو. بەڵام لە فلۆرێنس، کە کۆمارێکی

چەندین سەدە کۆن بوو، بیرۆکەی ئەمەی کە پارە دەسەڵات دەکڕێت لەدژی هەموو بەها دیموکراتییە دڵخوازەکانی شار بوو. کۆسیمۆ دی میدیسی، یەکەمین کەسی خانەوادەکە کە ناوبانگی بەدەستهێنا، بە مانەوە بەشێوەی نەناسراوی و نەبیندراوی، لەسەر ئەمە کاری کرد. ئەو قەت سامانەکەی دەرنەخست. بەڵام بەهاتنی ئەو کاتەی کە لۆرێنزۆی نەوەی گەورە بوو، لە ١٤٧٠کاندا سامانی خانەوادەکە زۆر گەورە بوو و کاریگەرییەکەیان زۆر بەرچاو بوو و چیتر نەدەشاردرایەوە.

لۆرێنزۆ بە شێوازی خۆی کێشەکەی حەل کرد بەوەی کە ستراتیژی هۆش پەرتکردن پەیڕەو بکات کە لەو سەروەختەوە خزمەتی خەڵکی ساماندار کردبوو: ئەو بووە دیارترین پاڵپشتی ئەو هونەرانەی کە مێژوو ناسیوونی. ئەو نەك تەنیا پارەیەکی زۆری لە تابلۆکان سەرفکرد، بەڵکو باشترین شاگردی قوتابخانەکانی بۆ هونەرمەندانی گەنج دروستکرد. لە یەکێك لەم قوتابخانانەدا بوو کە مایکڵ ئەنجێلۆ بۆ یەکەمین جار سەرنجی لۆرێنزۆی ڕاکێشا کە بانگهێشتی هونەرمەندەکەی کرد بێت و لەماڵەکەیدا بژیت. ئەو هەمان شتی لەگەڵ لیۆناردۆ دا ڤینچی کرد. هەر کە کەوتە ژێر باڵی ئەو، مایکڵ ئەنجێلۆ و لیۆناردۆ بەوەی کە بوونە هونەرمەندی بەئەمەك بۆی پاداشتی بەخشندەییەکەیان دایەوە.

لێکدانەوە

بێگومان لۆرێنزۆ کەیفی بە هونەرەکان دەهات، بەڵام پاڵپشتییە داراییەکەی بۆ هونەرمەندان دەلالەتێکی پراکتیکیشی هەبوو کە خۆی باش لێی بەئاگا بوو. لە فلۆرێنسی ئەو سەروەختەدا، کاری بانکی شێوازێکی پارە پەیداکردن بوو کەمترین ڕەغبەتی لەسەر بوو و بەدڵنیاییەوە سەرچاوەیەکی بەڕێزی دەسەڵات نەبوو. هونەرەکان لەسەرێکی ترەوە بوون، جەمسەری شێوە دینییانەی بەرزبوونەوە. بە سەرفکردنی پارە لە هونەرەکان، لۆرێنزۆ ڕاوبۆچوونی خەڵکی لەمەڕ سەرچاوەی دزێوی سامانەکەی لاواز کرد و خۆی لە خانەدانیدا ڕووپۆش کرد. بەکارهێنانێکی ستراتیژی بەخشندەیی لەوە باشتر

نییە کە هۆش و سەرنج لەم واقیعە ناخۆشە پەرت بکەیت و خۆت لە بەرگی هونەر یان ئایینندا بپێچیتەوە.

وێنە: ڕووبار. بۆئەوەی خۆت بپارێزیت یان سەرچاوەکە ڕزگار بکەیت، بلۆکی بکە. ئاوەکان سارد و کوشندە دەبن. تەنیا خراپترین زیندەوەرەکانی ژیان دەتوانن لەو ئاوە چەقبەستووانەدا بژین. هیچ شتێك گەشتیان پێدا ناکت، هەموو بازرگانی دەوەستێت. کاتێك ئاو دەڕژێت و لە جوڵەدایە، زۆروزەبەندی، سامان و دەسەڵات لە بازنەی گەورە و گەورەتردا بەرهەم دێنێت. دەبێ ڕووبارە ناوبەناو لافاو هەڵسێنێت بۆئەوەی شتە باشەکان پەیدا ببن.

دەسەڵات: مرۆڤی چروك و ڕەزیل، گەمژەیەکی گەورەیە و کەسێك کە لە پێگە بەرزەکاندایە هیچ کام لە خراپەکانی ئەوەندەی چاوچنۆکییەکەی زیانبەخش نین. کەسی چروك نە دەتوانێ زەوی داگیر بکات نە پێگەی گەورەیی بگرێت، چونکە ئەو هێندە هاوڕێی نین کە بتوانێ ئیرادەی لەگەڵیاندا بکاتە کرداری. هەر کەسێك بیەوێ هاوڕێ بەدەست بێنێت نابێ مومتەلەکاتەکەی خۆش بوێت بەڵکو دەبێ لە ڕێگەی دیارییە گونجاوەکان هاوڕێ بەدەست بێنێت. چونکە بەهەمان شێواز کە موگناتیس ئاسن بەلای خۆیدا پەکێش دەکات، ئەو ئاڵتون و زیوەی مرۆڤ دەیبەخشێت، دڵی مرۆڤەکان ڕادەکێشێت.

(دی لۆریس، ۱۲۰۰–۱۲۳۸)

پێچەوانەبوونەوە

دەسەڵاتدار قەت بیری ناچێت کە ئەو شتەی بە بەلاش پێشکەش دەکرێت بەشێوەیەکی حەتمی فێڵە. ئەو هاوڕێیانەی کە چاکەیەك دەکەن بەبێ ئەوەی داوای کرێ بکەن ئەوا دوایی شتێکی زۆر گەورەتر لەو پارەیە داوا دەکەن کە تۆ پێت دەبەخشین. سەققەکە کێشەی شاراوەی هەن، هەم مادی و هەم سایکۆلۆژی. فێر بە پارە بدەیت و پارەی باش بدەیت.

لەلایەکی ترەوە، ئەم یاسایە دەرفەتی گەورە دەڕەخسێنێت بۆ فریودان ئەگەر لەلاکەی ترەوە پیادەی بکەیت. پێشکەشکردنی ژەمی بەلاش پشکی ساختەچییە لە بازرگانیدا.

یاسای ٤١

خۆت لە پێ خستنە ناو پێڵاوی کەسی گەورە بەدوور بگرە

حوکم

ئەوەی کە یەکەم جار ڕوودەدات هەمیشە باشتر و ڕەسەنتر دیارە لەوەی کە دوایی دێت. ئەگەر تۆ لە کەسێکی بەناوبانگەوە بێیت یان باوانێکی بەناوبانگت هەبن، دەبێ دووقاتی دەستکەوتی ئەوانت هەبێت بۆئەوەی لەوان تێپەڕێنیت. لە سێبەری ئەواندا بزر مەبە، ئەگینا لە ڕابردوویەکدا گیر دەخۆیت کە دەستکردی خۆت نییە: ناو و شوناسی خۆت بونیاد بنێ لە ڕێگەی گۆڕینی ڕێڕەوەکەوە. باوکی زاڵ لەنێو ببە، میراتەکەی بچووک بکەرەوە و بە شێوازی خۆت دەسەڵات بەدەست بێنە.

سەرپێچی لەیاساکە

کاتێک لویسی شانزە مرد، لە ١٧١٥دا، پاش حوکمڕانییەکی پەنجاوپێنج ساڵی، هەموو چاوەکان لەسەر نەوەکەی و جێگرەوە هەڵبژێردراوەکەی بوون، واتە لویسی پانزەی ئاییندە. ئایا کوڕەکە، کە ئەو کاتە تەمەنی تەنیا پێنج ساڵان بوو، وەکو پاشای خۆر مەزن دەبوو؟ لویسی شانزە وڵاتی لە لێواری شەڕی ناوخۆوە وەرچەرخاندبوو بۆ دەسەڵاتێکی مەزن لە ئەورووپا. دوا ساڵانی حوکمڕانی قورس بووە– ئەو پیر و ماندوو

بوو- بەڵام هیوای ئەوە هەبوو منداڵەکە ببێتە فەرمانڕەوایەکی بەهێز کە خاکەکە دەبوژێنێتەوە و ئەو بناغەیە بتەو دەکات کە لویسی شانزە دایناببوو.

بەمشێوەیە منداڵەکە باشترین ئەقڵەکانی فەرەنسای وەکو مامۆستا بۆ دیاریکران، واتە ئەو پیاوانەی کە لە هونەرەکانی دەوڵەتمەداریدا ڕێنماییان دەکرد، لەو میتۆدانەی کە پاشای خۆر پێی پەسەند بوون. هیچ شتێك لە پەروەردەکەیدا فەرامۆش نەکرا. بەڵام کاتێك لویسی پانزە لە ١٧٢٦دا هاتە سەر تەخت، گۆڕانکارییەکی لەپڕی بەسەردا هات: ئەو چیتر نەدەبووایە بخوێنێت، یان ئەوانیتر دڵخۆش بکات یان خۆی بسەلمێنێت. ئەو لە ترۆپکی وڵاتێکی گەورەدا بەتەنیا وەستا، سامان و دەسەڵات لەژێر فەرماندەیی ئەودا بوون. ئەو دەیتووانی ئەوە بکات کە دەیەوێت.

لە ساڵانی یەکەمی حوکمڕانییەکەیدا، لویس خۆویدایە چێژ و خۆشی، حکومەتی خستە ناو دەستانی وەزیرێکی متمانەپێکراو، ئاندرێ هێرکیول دی فلێوری. ئەمە نیگەرانییەکەی کەمی لێکەوتەوە، چونکە ئەو گەنجێك بوو کە پێویستی بەوە بوو خۆشی و ڕابووادنی خۆی بکات و دی فلێری وەزیرێکی باش بوو. بەڵام بەرە بەرە ڕوون بووەوە کە ئەمە تەنیا قۆناغێکی تێپەڕ نییە. لویس هیچی بایەخی بە حوکمڕانی نەدەدا. نیگەرانیی سەرەکی ئەو دارایی فەرەنسا یان جەنگێکی مومکین نەبوو لەگەڵ ئیسپانیا، بەڵکو بێزاری بوو. ئەو نەیتووانی بەرگەی بێزاری بگرێت و کاتێك خەریکی ڕاوە ئاسك نەبوو یان دوای کچانی گەنج نەدەکەوت، ئەوا کاتی لەسەر مێزەکانی قومار بەسەر دەبرد و پارەیەکی زۆری لە تاکە شەوێکدا دەدۆڕاند.

دەربار، وەك هەمیشە، لە زەوقی فەرمانڕەواوە ڕاما. قومار و ئاهەنگەکانی پارە بەفیڕۆدان بوونە خوویەك. دەربارییەکان هیچ خەمی ئایندەی فەرەنسایان نەبوو- ئەوان وزەی خۆیان بۆ پاشای سەنجڕاکێش تەرخان کرد، هەڵپەی تایتڵ و موچەی خانەنشینی و پۆستی کابینەیان دەکرد. مشەخۆر ڕژانە ناو کۆشك و قەرزەکانی دەوڵەت کەڵەکە بوون.

له ١٧٤٥دا كەوتە داوی خۆشەویستی مەدام دی پۆمپادۆر، ژنێکی سەر بە چینی ناوەند کە لە ڕێگەی سیحری جوانییەکەیەوە ببووە مەعشوقەی شاهانە. ئەو بەهەمان شێوە بووە داوەری فەرەنسا بۆ زەوق و فاشن. بەڵام مادەم ئامانجی سیاسیشی هەبوون و ئەو دواجار وەك سەرۆك وەزیرانی نارەسمی وڵات دەرکەوت– ئەو بوو، نەك لویس، کە دەسەڵاتی دەرکردن و دانانی پۆستە گرنگەکانی وڵاتی بەدەستەوە بوو.

لەکاتێکدا کە بەتەمەنداچوو، لویس تەنیا پێویستی بە لادانی تر هەبوو. ئەو لەسەر زەوی ڤێرسای سۆزانی خانەیەکی بونیادنا کە هەندێ لە جوانترین کچە گەنجەکانی فەرەنسای دەگرتەخۆ. ڕێڕەوی ژێرزەمینی بەردەوام ڕێگەی بۆ لویس خۆش دەکرد. پاش مردنی مادەم پۆمپادۆر لە ١٧٦٤دا، مادەم دو باری وەکو مەعشوقەی شاهانە شوێنی ئەوی گرتەوە کە بەزوویی بەسەر دەربار‌دا زاڵ بوو و وەکو پۆمپادۆر دەستیکرد بە تێکەڵبوون بە کاروباری سیاسیی دەوڵەت. ئەگەر وەزیرێك بەدڵی ئەو کاری نەکردایە ئەوا خۆی بەدەرکردن دەدا.

ئەو دروشمەی کە لێکنرا بە حوکمڕانی لویسەوە ئەمە بوو، "پاش من لافاو" یان، با فەرەنسا لە پاش من برزێت. لە ڕاستیشدا لویس ڕۆیشت، لە ١٧٧٤دا پاش ئەو هەموو گەندەڵی و داوێن پیسییە، وڵاتەکەی و داراییەکانی لە پەرتەوازەییەکی تەواودابوون. نەوەکەی ئەو، لویسی شانزەی دووهەم تەخت و تاراجێکی بۆ مایەوە کە پێویستی زۆری بە ڕیفۆرم و سەرکردەیەکی بەهێز هەبوو. بەڵام لویسی شانزە لاوازتریش بوو لە باپیرەی و تەنیا دەیتوانی تەماشا بکات لەکاتێکدا کە وڵات خزایە ناو شۆڕشەوە. لە ١٧٩٢دا ئەو کۆمارەی لەلایەن شۆڕشی فەرەنسییەوە ناسێنرا کۆتایی پاشەیەتی ڕاگەیاند و ناوێکی نوێی بەخشییە پاشا "دوا لویس". چەند مانگێك دواتر ئەو ئەژنۆی لەبەردەم گریلۆتین دادان، ئەو کەللە سەرەی کە بەزوویی دەپەڕێنرا هەموو تیشك و ڕووناکایی دەسەڵاتی لێدەرچوو کە پاشای خۆر لە تاجەکەدا سەرمایەگوزاری کردبوو.

لە وڵاتێكەوە كە لە دەیەكانی ١٦٤٠ەكاندا كەوتبووە ناو شەڕی ناوخۆ، لویسی شانزە بەهێزترین قەڵەمڕەوی لە ئەورووپادا هێنابووەكایەوە. ژەنەراڵە گەورەكان لە ئامادەیی ئەودا دەلەرزین. جارێكیان چێشتلێنەرێك لە ئامادەكردنی چێشتێكدا هەڵەی كرد و خۆی كوشت تەنیا بۆئەوەی ڕووبەڕووی ڕق و تووڕەیی پاشا نەبێتەوە. لویسی شانزە زۆر مەعشوقەی هەبوون، بەڵام دەسەڵاتی ئەوان لە ژووری خەوتندا كۆتایی دەهات. ئەو دەرباری پڕ كرد لە لێهاتووترین ئەقڵەكانی سەردەمەكە. ڕەمزی دەسەڵاتەكەی بریتی بوو لە ڤێرسای: بە ڕەتكردنەوەی قبوڵكردنی كۆشكی باپیرانی، لۆڤەر، كۆشكی خۆی بونیادنا كە ڕەمزێك بوو بۆئەوەی كە ئەمە سیستەمێكی نوێیە بونیاتی ناوە و پێشینەی نییە. ئەو ڤێرسای كردە سەنتەری حوكمڕانییەكەی، شوێنێك كە هەموو بەهێزەكانی ئەورووپا ئیرەییان پێدەبرد و بە هەستێكی سەرسامییەوە سەردانیان دەكرد. لە جەوهەردا، لویس بۆشاییەكی گەورەی گرت– پاشایەتی داڕزاوی فەرەنسا– و بە دەسەڵاتی درەوشاوە و ڕەمزی خۆی پڕی كردەوە.

كەچی لویسی پانزە ڕەمزی چارەنووسی هەموو ئەوانەیە كە شتێكی گەورەیان بۆ دەمێنێتەوە یان كە شوێنپێی كەسێكی گەورە هەڵدەگرن. ئاسان دەبێ بۆ كوڕێك یان جێگرەوەیەك كە ئیش لەسەر بناغەیەكی گەورە بكات كە بۆی جێهێڵراوە، بەڵام لە قەڵەمڕەوی دەسەڵاتدا پێچەوانەكەی ڕاستە. كوڕە بەنازەكە تەقریبەن هەمیشە میرات بەفیڕۆ دەدات، چونكە ئەو بە پێویستی بۆ پڕكردنەوەی بۆشاییەك دەست پێناكات. وەك مەكیائیللی دەڵێت زەرووڕەت ئەو شتەیە كە پیاوان ناچار دەكات هەنگاو بنێن و هەر كە زەرووڕەت نەما، تەنیا داڕزان و گەنین دەمێنێتەوە.

لویسی پانزە تەنیا یەك ڕێگەی دەرچوون لەو تەڵەیە هەبوو كە چاوەڕێی كوڕ یان جێگرەوەی پیاوێكی وەكو پاشای خۆری دەكرد: ئەمەی كە لە ڕووی سایكۆلۆژییەوە لە هیچەوە دەست پێبكات، ڕابردوو و میراتەكەی بەدناو بكات و بە ئاراستەیەكی تەواو نوێدا

ڕێ بکات، جیهانی خۆی بخولقێنێت. بە لەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە تۆ بژاردەیەکت هەیە، باشتر دەبێت بەتەواوی خۆت لەبارودۆخێك بەدوور بگریت، خۆت بخەیتە ئەو شوێنەی بۆشایی دەسەڵات هەیە کە تیایدا دەشێ تۆ ئەو کەسە بیت کە سیستەم لە پەشێوی دروست دەکات بەبێ ئەوەی پێویست بکات کێبڕکێ لەگەڵ ئەستێرەیەکی تر بکەیت لە ئاسماندا. دەسەڵات بەندە بەوەی گەورەتر لە خەڵکی تر دەربکەویت و کاتێك لە سێبەری باوکدا، پاشا، بزر دەبیت لەوانە نییە بتوانیت ئامادەییەکی وەها بەرجەستە بکەیت.

بەڵام کاتێك ئەوان دەستیانکرد بە بۆماوەییکردنی سەروەری، منداڵەکان بەخێرایی لە باوکیان خراپتر بوون و زۆر دوور لە هەوڵدان بۆ یەکسانبوون بە فەزیلەتەکانی باوکیان، وەهایان دانا کە لەگەڵ میر هیچ پەیوەندییەکی تریان نییە جگە لەوەی لە تەمەڵی، سەرەڕۆیی و هەموو جۆرە چێژێکی تر دا لەوانیتر باشتر بن.

نیکۆلۆ ماکیاڤێللی ١٤٦٩–١٥٢٧

پەیڕەویکردن لە پاساکە

ئالێکساندەری مەزن وەك پیاوێکی گەنج سۆزێکی زاڵی هەبوو–ڕقێکی چڕ لەبەرانبەر باوکی، پاشا فیلیپی مەسەدۆنیا. ئەو ڕقی لە ستایلی حەزەرئامێزی زیرەکانەی فیلیپ بۆ فەرمانڕەوایی، وتارە توندەکانی، خواردنەوە و داوێن پیسی و شێوازی تری بەفیڕۆدانی کات بوو. ئالێکساندەر زانی کە دەبووایە خۆی بکاتە دژی باوکە باڵادەستەکەی: ئەو خۆی ناچار دەکرد بوێر و بێباك بێت، ئەو زمانی کۆنترۆڵ دەکرد و دەبووە پیاوی چەند وشەیەك و ئەو کاتی بەنرخی بە سۆراخکردنی ئەو خۆشییانە بەسەر نەدەبرد کە هیچ شکۆیەکیان پێوە نەبوو. ئالێکساندەر بەهەمان شێوە ڕقی لەو ڕاستییە بوو کە فیلیپ زۆربەی یۆنانی گرتبوو. جارێکیان وتی: "باوکم بەردەوام دەبێت لە وڵات گرتن تا ئەو کاتەی کە هیچ شتێکی سەرووئاسایی نامێنێ من بیکەم". لەکاتێکدا کە کوڕەکانی تری پیاوە بەهێزەکان بەقەناعەت بوون بەرانبەر بە میرات خستنەوە و بەسەر بردنی ژیانێکی

خۆشگوزەرانی، ئالێسکاندەر تەنیا دەیویست پێش باوکی بداتەوە، لە ڕێگەی تێپەڕاندنی دەستکەوتەکانی، ناوی فیلیپ لە مێژوو بسڕێتەوە.

ئالێکساندەر سەری دەخورا بۆ ئەوەی پیشانی ئەوانیتری بدات کە چەنێك لەباوکی بالاترە. مامەڵەکارێکی ئەسپی خەڵکی تێسالیا جارێکیان ئەسپێکی خەڵاتی بەناوی (بوسێفالوس) هێنا بۆ فرۆشتنی بە فیلیپ. هیچ کام لە لە دەست و پێوەندەکانی پاشا نەیاندەتوانی لە ئەسپەکە نزیك ببنەوە- زۆر دڕندە بوو- و فیلیپ سەرکۆنەی بازرگانەکەی کرد لەبەرانبەر هێنانی چوارپێیەکی وەها بێ کەڵك. ئالێکساندەر هاتە دەنگ و وتی "چ ئەسپێك لەدەست دەدەن لەبەرانبەر ویستی لێهاتوویی و ڕۆحیەت بۆ بەڕێوەبردنی!" کاتێك ئەو چەند جارێك ئەم قسانەی کردبوو، فیلیپ تەحەدای کردبوو و پێی وتبوو سواری ئەسپەکە بێت. ئەو بانگی بازرگانەکەی کردەوە، بەنهێنی هیوای ئەوەی خواست کوڕەکەی بە پیسی بەر بێتەوە و وانەیەکی تاڵ فێر بێت. بەڵام ئالێکساندەر ئەو کەسە بوو وانەکەی دادەدا: نەك تەنیا سواری بوسێفالوس بوو، ئەو توانی لێیخوڕێت و دەستەمۆی بکات. دەربارییەکان چەپڵەیان بۆ لێدا بەڵام فیلیپ لەناخەوە دەکوڵا، ئەو کوڕێکی نەدەبینی بەڵکو ڕکابەرێکی بەدی دەکرد.

لێکدانەوە

ئالێکساندەر نوێنەرایەتی جۆرێکی بێ ڕادە نائاسایی دەکرد لە مێژوودا: کوڕی پیاوێکی سەرکەوتوو و بەناوبانگ بوو کە دەیتوانی لە شکۆ و دەسەڵاتدا تێپەڕێنێت. هۆکاری ئەم جۆرە سادەیە: زۆرجار باوك دەتوانێ سامانەکەی کەڵەکە بکات، چونکە ئەو بە هیچ یان بە شتێکی کەم دەستپێدەکات. پاڵنەرێکی بێ چەندوچون ناچاری دەکات سەرکەوتوو بێت- ئەو هیچی نییە بە تەڵەکەبازی و لاساری لەدەستی بدات و باوکێکی بەناوبانگی خۆی نییە ڕکابەرێتی لەدژ بکات. ئەم جۆرە پیاوە هۆکارێکی هەیە بۆ باوەڕهێنان بخۆی- باوەڕهێنان بەوەی کە شێوازی ئەنجامدانی شتەکانی، باشترینە، چونکە دواجار بۆ ئەم کرداری بووە.

کاتێك پیاوێکی وەك ئەمە کوڕێکی هەیە، دەبێتە باڵادەست و سەرکوتگەر، وانەکانی بەسەر کوڕەکەیدا دەسەپێنێت کە ژیانی لە بارودۆخێکی جیاواز لەو بارودۆخانە دەست پێدەکات کە تیایدا باوك خۆی دەستپێکردووە.

لەبری ئەوەی ڕێگە بدات کوڕەکە بە ئاراستەیەکی نوێدا بڕوات، باوك هەوڵ دەدات بیخاتە شوێنی خۆی، لەوانەشە لەژێرەوە هیواخواز بێت کوڕەکەی شکست بێنێت، وەك چۆن فیلیپ تا ڕادەیەك دەیویست ئالێکساندەر لە ئەسپەکە بەر بێتەوە. باوکان ئیرەیی بە زیندوویێتی و گەنجێتی کوڕەکانیان دەبەن و ئارەزوویان کۆنترۆڵکردنیانە. کوڕانی ئەو پیاوانە دەستەمۆ و بەحەزەر دەبن، ترسی ئەوەیان لا پەیدا دەبێت ئەوە لەدەست بدەن کە باوکانیان بەدەستیانهێناوە.

کلیلی دەسەڵات

لە زۆرێك لە مەملەکەتە دێرینەکاندا، بۆ نموونە بەنگال و سوماترا، پاش ئەوەی پاشا بۆماوەی چەند ساڵێك فەرمانڕەوایی کردبوو ڕەعیەکانی لەسێدارەیان دەدا. ئەمە تا ڕادەیەك وەك سروتێکی نوێبوونەوە دەکران، بەڵام بەهەمان شێوەش بۆ ڕێگرتن بوون لە بەهێزبوونی زۆر- لەبەرئەوەی پاشا بەشێوەیەکی گشتی هەوڵی دەدا سیستەمێکی جێگیر بونیاد بنێت لەسەر حسابی خێزانەکانی تر و کوڕەکانی خۆی. لەبری پارێزگاری لە هۆزەکە و ڕێبەرایەتیکردنی لە کاتەکانی جەنگدا، ئەو هەوڵیدەدا بەسەریدا زاڵ بێت. بۆیە ئەو تامردن لێی درا، یان لەسروتێکی تێروتەسەلدا لەسێدارەیاندا. ئێستا کە ئەو چیتر بوونی نەبوو، دەکرا وەك خودا بپەرسترێت. لەهەمان کاتدا ڕێگە بۆ سیستەمێکی گەنجانە و نوێ خۆش ببوو بۆئەوەی خۆی بونیاد بنێت.

ڕابردوو ڕێگرە لەوەی پاڵەوانی گەنج جیهانی خۆی دروست بکات- دەبێ ئەو شتە بکاتە کە باوکی کردی، تەنانەت پاش ئەوەش کە باوك مردووە یان بێ دەسەڵاتە. دەبێ پاڵەوان بچەمێتەوە و لەپێش پێشینەکەی چۆك دابدات و ملکەچی ئەریت بێت. ئەوەی کە لە ڕابردوودا شکست بووە دەبێت بگوازرێتەوە بۆ ئێستا، ئەگەرچی بارودۆخیش تا

رادەیەکی زۆر گۆڕابێت. ڕابردوو بەهەمان شێوە قورسایی ئەو پاڵەوانە بەو میراتە کەم دەکاتەوە کە ئەو دەترسێت لە لەدەستدانی و ئەم دەستەمۆ و بەحەزەر دەکات.

دەسەڵات بەندە بە توانای پڕکردنەوەی بۆشایی، گرتنی بوارێك کە لە قورسایی مردووی ڕابردوو پاك کراوەتەوە. تەنیا پاش ئەوەی فیگەری باوك بەشێوەیەکی ڕێکوپێك وێڵ کرا تۆ پانتاییەکی پێویستت هەیە بۆ دروستکردن و بونیادنانی سیستەمێکی نوێ. ژمارەیەك ستراتیژ هەن کە تۆ دەتووانیت بۆ بەدەستهێنانی ئەمە پەیڕەوییان بکەیت. لەوانەیە ئاسانترین ڕێگە بۆ ڕاکردن لە سێبەری ڕابردوو بریتی بێت لە بچووککردنەوەی، یاری کردن لەسەر دژایەتی نازەمەنییانە لەنێوان نەوەکاندا، ووروژاندنی گەنج لەبەرانبەر پیردا. بۆ ئەمە پێویستت بە فیگەرێکی بەتەمەنتر هەیە بۆ هێرشکردنە سەر. ماو تسی تۆنگ بە ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ کەلتوورێکدا کە بەتوندی بەرەنگاریی گۆڕانکاری دەکرد، یاری لەسەر کینەی کپکراو کرد لەدژی ئامادەیی خۆسەپێنانەی کۆنفۆشیوسی ڕێزلێنراو لە کەلتووری چینیدا. جۆن ئێف کەنەدی مەترسییەکانی بزربوون لە ڕابردوودای دەزانی. ئەو بەشێوەیەکی ڕیشەیی سەرۆکایەتی خۆی لەوەی پێشینەکەی، دوایت ئایزنهاوەر و هەروەها لە دەیەی پێشتر، ١٩٥٠کان جیا کردەوە کە ئایزنهاوەر نوێنەرایەتی دەکرد. بۆ نموونە کەنەدی گەمەی بێتام و باوکانەی گۆلفی نەدەکرد-ڕەمزی خانەنشینی و ئیمتیاز و سۆزی ئایزنهاوەر. لەبری ئەمە، ئەو لە سەر فریزی کۆشکی سپی یاری فوتبۆڵی کرد. لە هەموو ڕوویەکەوە ئیدارەکەی ئەو نوێنەری زیندوویێتی و گەنجێتی بوو: گەنج بە ئاسانی ڕووبەڕووی پیر دەکرێتەوە، چونکە ئەوان تامەزرۆی ئەوە شوێنی خۆیان لە جیهاندا بکەنەوە و ڕقیان لە سێبەری باوکانیانە.

وێنە: باوك. ئەو سێبەری خۆی بەسەر منداڵەکانیدا ڕادەکشێنێت، زۆر پاش ئەوەی کە ڕۆیشتووە، لە حاڵەتێکی کۆنترۆڵدا دەیانهێڵێتەوە، ڕۆحیەتی گەنجانەیان دەگوشێت و ناچاریان دەکات هەمان ئەو ڕێچکە سواوە بگرنە بەر کە خۆی گرتبوویە بەر. فێڵەکانی زۆرن. لە هەر دووڕیانێکدا دەبێ تۆ باوك لەناوبەریت و لە سێبەرەکەی بچیتە دەرەوە.

دەسەڵات: بەئاگا بە لەوەی پێ بنێینە پێڵاوی پیاوە گەورەکان- دەبێ تۆ دووقاتی ئەوان بەدی بێنێت بۆ ئەوەی لێیان تێپەڕێت. ئەوانەی کە شوێنیان دەکەون وەک لاساییکەرەوە دەبینرێن. گرنگ نییە چەنێك ماندوو دەبن، ئەوان قەت ئەو قورساییە دانانێن. شارەزاییەتییەکی ناوازەیە ڕێگەیەکی نوێ بۆ لێهاتوویی بدۆزیتەوە، ڕێڕەوێکی مۆدێرن بۆ دەرکەوتن بونیاد بنێیت. ڕێگەی زۆر هەن بۆ ناوازەیی، هەموویان ڕێگەی باش نین بۆ پیارۆیشتن. تازەترینیان دەشێ سەخت بێت، بەڵام ئەمانە زۆرجار قەدبڕن بەرەو مەزنایەتی.

(بالتاسار گراسیەن، ١٦٠١-١٦٥٨)

پێچەوانەبوونەوە

دەشێ سێبەری گەورەیەکی پێشوو بەکار بێت بۆ کەڵك لێوەرگرتن ئەگەر وەك فێڵێك، وەك تاکتیکێك هەڵبژێردرا کە بکرێت بەلاوە بنرێت هەر کاتێك دەسەڵاتی بۆ تۆ مسۆگەر کرد. ناپۆلیۆنی سێیەم ناو و ئەفسانەی ناپۆلیۆن بۆناپەرتی مامەگەورەی بەکارهێنا بۆئەوەی یارمەتی بدات تا ببێتە یەکەمین سەرۆك و پاشان ئیمپراتۆری فەرەنسا. لەگەڵ ئەوەشدا، هەر کە گەیشتە سەر تەخت، بەخێرایی پیشانیدا کە حوکمڕانییەکەی چەنێك جیاواز دەبێ و وریا بوو لەوەی وا لەخەڵکی بکات چاوەڕێ بێت ئەو بەرزاییانە بگرێت کە بۆناپەرت پێیان گەیشتبوو.

زۆرجار ڕابردوو هەندێ برگەی تێدان، هەندێ تایبەتمەندی هەن کە قۆستنەوەیان شایستەیە کە گەمژانە دەبێت ڕەتیان بکەیتەوە تەنیا بۆئەوەی خۆت جیا بکەیتەوە. تەنانەت ئەلێکساندەری مەزنیش دانی بە شارەزایەتی باوکیدا نابوو لە ڕێکخستنی سوپادا و ئەم شارەزایەتییەی بەکاریش هێنایەوە. وا خۆنواندن کە شتی جیاواز لە کەسی پێش خۆت دەکەیت زۆر منداڵانەیە و لە ڕاستیدا لەکۆنترۆڵ دەرچوونە، مەگەر ئەوەی خۆت لۆژیکی تایبەت بە خۆت نەبێت.

دواجار، زۆرجار کارێکی ژیرانەیە چاوێکت لەسەر گەنج بێت، واتە ڕکابەرانی ئایندەت لە دەسەڵاتدا. وەك چۆن تۆ هەوڵ دەدەیت لە باوکت قوتارت بێت، ئەوانیش بەزوویی هەمان فێڵ لە تۆ دەکەن، هەموو ئەو شتەی بەدیت هێناوە بەلاوە دەنێن. وەك چۆن تۆ بە یاخیبوون لە ڕابردوو بەرز دەبیتەوە، چاوێکیشیت لەوانە بێت کە لە خوارەوەڕا بەرز دەبنەوە و قەت شانسی ئەوەیان مەدەرێ هەمان شت بەرانبەر تۆ بکەن.

یاسای ژمارە ٤٢

لە شوانی بدە و مەڕەکان خۆیان بڵاو دەبن

حوکم

دەشێ گیروگرفت زۆرجار بگەڕێنرێتەوە بۆ تاکەکەسێکی بەهێز- بزوێنەر، کەسی خوارەوەی خۆبەزلزان و لوتبەرز، بەندی ئیرادە باشی. ئەگەر تۆ بوار بە خەڵکی وەها بدەیت مانۆڕ بکەن، ئەوانیتر دەکەونە ژێر کاریگەرییان. چاوەڕێ مەبە ئەو گیروگرفتەی دەبنە هۆکاری، چەند جار زیاد بکات، هەوڵ مەدە دانوستانیان لەگەڵ بکەیت- ئەوان کەللەڕەقن. لە ڕێگەی گۆشەگیرکردن و دوورخستنەوەیان، کاریگەرییان پوچەڵ بکە. لە سەرچاوەی کێشەکە بدە و مەڕەکان بڵاو دەبن.

پەیڕەوی لە یاساکە

نزیکی کۆتایی سەدەی شەشی پێش زایین، دەوڵەت شاری ئەسینا زنجیرەیەک زۆرداری ناچیزەی سەرنگون کرد کە چەند دەیەیەک بوو سیاسەتەکەیان ڕکێف کردبوو. لەبری ئەمە، دیموکراسییەکی بونیاد نا کە سەدەیەکی دەخایاند، دیموکراسییەک کە بووە سەرچاوەی دەسەڵاتەکەی و جێ شانازیترین دەستکەوتی. بەڵام لەگەڵ گەشەی لەسەرخۆی دیموکراسیدا، کێشەیەکیش پەیدا بوو کە ئەسینایییەکان قەت ڕووبەڕووی نەبووبوونەوە: چۆن مامەڵە لەگەڵ ئەوانە بکەن کە خۆیان لە تەبایی شارێکی بچوکی

دەورە دراو بە دوژمن نەدەگەیاند، کەکاریان بۆ شکۆ گەورەکەی نەدەکرد، بەڵکو تەنیا بیریان لەخۆیان و چاوچنۆکیان و هیوایەتی ناچیزەیان دەکردەوە؟ ئەسیناسییەکان تێگەیشتن لەوەی ئەم خەڵکانە، ئەگەر لێیانبگەڕێیت، نەیاری دەبزوێنن، شار دابەش دەکەن بۆ چەند باڵێك و شڵەژان دەهێننەکایەوە کەدەشێ هەموری سەر بکێشێت بۆ وێرانبوونی دیموکراسییەکەیان.

سزای توندوتیژانە چیتر بۆ سیستەمی شارستانیبووی نوێ گونجاو نەبوو کە ئەسینابیەکان دروستیانکردبوو. لەبری ئەمە، هاوڵاتییان شێوازێکی تری باوەڕهێنی کەمتر دڵڕەقانەیان دۆزییەوە بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ خۆپەرستانی لەمێژینە: هەموو ساڵێك ئەوان لە بازاڕ کۆ دەبوونەوە و ناوی ئەو کەسەیان لەسەر کەرەستەیەکی گڵ دەنووسی کە دەیانەویست بۆ ماوەی دە ساڵ شار بەدەر ببێت، پێیان دەوت (ئۆستراکۆن). ئەگەر ناوێکی دیاریکراو لەسەر شەش هەزار کاغەزی دەنگدان دەربکەوتایە، ئەو کەسە دەستبەجێ شاربەدەر دەکرا. ئەگەر کەس شەش هەزار دەنگی نەهێنایە، ئەو کەسەی زۆرترین ناونووسینی بەرکەوتبوو ڕووبەڕووی دەربەدەرکردن دەبووەوە. ئەم دەرکردنە سروت ئامێزە بووە جۆرێك لە فێستیڤاڵ- چ خۆشییەکە بتوانیت ئەو کەسە هەراسانکەرە شڵەژێنەرانە دەربکەیت کە دەیانەوێ بەسەر ئەو گروپەدا بەرز ببنەوە کە قەرار وابووە خزمەتیان بکات.

لە ١٤٩٠ی پێش زایینیدا، ئاریستیدیس کە یەکێك بوو لە جەنەراڵە گەورەکانی مێژووی ئەسینا، بارمەتیدەر بوو لە شکستپێهێنانی فارسەکان لە شەڕی ماراسۆن. لەهەمان کاتدا، لە دەرەوەی شەڕگە، دادپەروەرییەکەی وەکو دادوەر نازناوی "دادپەروەری" پێبەخشیبوو. بەڵام لەگەڵ تێپەڕینی ساڵان، ئەسینابیەکان ڕقیان لێداگرت. ئەو زۆر لاف لەسەرحەقبوونی لێدەدا و بە بۆچوونی ئەوان، ئەمە هەستەکانی باڵابوون و ڕیسوابینی بۆ خەڵکی ئاسایی ڕووپۆش دەکرد. ئامادەییە سەرووئاساییەکەی لە سیاسەتی ئەسینابیدا بووە شتێکی تەواو نەخوازراو، هاوڵاتیان بێتاقەت بوون لەوەی گوێبیستی نازناوی ئەو، "دادپەروەری"، بن. ئەوان ترسی ئەیان هەبوو ئەم کابرایە تەنیا کەسێکی –حوکمدەر و

خۆبەزلزان- بێت کە دواجار دابەشبوونێکی توندی لەنێویان دروست دەکرد. لە ٤٨٢ ی پێش زایینندا، سەرباری شارەزایەتی بەهاداری ئاریستیدس لە درێژەدانی جەنگ لەگەڵ فارسەکاندا، ئەوان (ئۆستراکا)یان کۆ کردەوە و دەربەدەریان کرد.

پاش دەربەدەرکردنی ئاریستیدس، ژەنەراڵی گەورە تێرنیستۆکلس وەک ڕێبەری سەرەکی شار دەرکەوت. بەڵام شەرەف و سەرکەوتنە زۆرەکانی چوونە ناو کەللەیەوە و ئەویش بووە کەسێکی لەخۆبایی و فشەکەر، بە بەردەوامی ئەوەی بیر ئەسینایییەکان دەهێنایەوە کە چەند سەرکەوتوو بوو لە شەڕدا، چەند پەرستگەی بونیاد ناوە و چەنێك مەترسی بەرپەرچ داوەتەوە. پێدەچوو ئەو بڵێت بەبێ ئەو شار دادەڕمێت. بۆیە، لە ٤٧٢ی پێش زایینندا، ناوی تێرنیستۆکلس خرایە سەر ئۆستراکا و شاری خۆی لە ئامادەییە ژەهراوییەکەی قوتار کرد.

گەورەترین فیگەری سیاسی لە ئەسینای سەدەی پێنجدا بێگومان پێریکلس بوو. هەرچەندە چەند جارێك هەڕەشەی دەربەدەرکردنی لێکرا، ئەو بە بەرقەرارکردنی پەیوەندی توندوتۆڵ لەگەڵ خەڵکدا خۆی لەو چارەنووسە بووارد. لەوانەیە ئەو کە منداڵ بووە وانەیەکی لە مامۆستا دڵخوازەکەیەوە وەرگرتبێت، واتە دامۆنی بەراوردنەکراو، کە لە هۆشمەندیدا لە هەموو ئەسینایییەکان لێهاتووتر بوو. ئەوە دامۆن بوو پێرکلیسی لە بواری هونەر و فەرمانڕەواییدا ڕاهێنا. بەڵام ئەویش لەبەرانبەر کەش و فش و شێوازی ئیهانەئامێزی بۆ خەڵکی ئاسایی و ورووژاندنی ڕق، ڕووبەڕووی دەربەدەرکردن بووەوە.

لێکدانەوە

ئەسینایییەکان ئەو غەریزە کۆمەڵایەتییانەیان هەبوو کە لەمڕۆدا نەزانراون- تێپەڕینی سەدەکان ئەوانی کردبووە خەڵکێکی بەناوداکەوتوو. ئەسینایییەکان کە هاوڵاتیانێك بوون بەمانا ڕاستەقینەکەی، هەستیان بەو مەترسییە کرد کە ڕەفتاری کۆمەڵایەتی دەیخستەڕوو و بینییان کە چۆن ڕەفتارێکی وەها زۆرجار خۆی لە فۆرمی تردا ڕووپۆش دەکات: چاوچنۆکی لەسەرحسابی چاکەی گشتی، نمایشی باڵایی، پیلانی نهێنی و

کینەئامێزی کوشندە. هەندێ لەم ڕەفتارانە زیانبەخش بوون بۆ تەبایی شار لە ڕێگەی دروستکردنی باڵ و چاندنی نەیاری، ئەوانەیتر لەنێوبەری ڕۆحیەتی دیموکراتی بوون لە ڕێگەی ئەوەی کە وەهایان لە هاوڵاتی ئاسایی دەکرد هەست بە نزمی یان ئێرەیی بکات. ئەسینایییەکان هەوڵیان نەدا ئەو خەڵکە پەروەردە بکەنەوە کە بەم شێوازانە ڕەفتاریان دەنواند، یان بەشێوەیەك لە شێوەکان لە گروپێکدا هەڵیانمژن، یان سزایەکی توند بسەپێنن کە تەنیا کێشەی تری دروست دەکرد. چارەسەرەکە خێرا و کاریگەر بوو: خۆیان لێ قوتار دەکرد.

پەیڕەوی لە یاساکە ٢

لە ١٢٩٦دا کاردینالەکانی کەنیسەی کاسۆلیکی لە ڕۆم کۆبوونەوە بۆئەوەی پاپایەکی نوێ هەڵبژێرن. ئەوان کاردینال گەیتانییان هەڵبژارد، چونکە ئەو تا بڵێی لێهاتوو بوو، پیاوێکی وەها ڤاتیکانی دەکردە دەسەڵاتێکی مەزن. بە وەرگرتنی ناوی (بۆنیفەیسی هەشتەم)، گایتانی بەزوویی ئەوەی سەیماند کە شایستەی ڕای پۆزەتیڤی کاردینالەکانە لەبەرانبەر خۆیدا: ئەو لە پێشدا هەنگاوەکانی ڕێکخست و لە هیچ شتێك سڵی نەکردەوە کە ڕێگەی دەگرت. هەر کە گەیشتە دەسەڵات، بۆنیفەیس بەخێرایی ڕکابەرەکانی تێشکاند و دەوڵەتە پاپاییەکانی یەکخستەوە. هێزە ئەوروپییەکان بەرەبەرە ترسیان لەبەرانبەر ئەو لێ نیشت و وەفدی ناردن بۆ دانوستانکردن لەگەڵیدا. پاشای ئەڵمانی، ئالبرێختی نەمسا تەنانەت بەشێکی لە خاکەکەی سپاردەی بۆنیفەیس کرد. لەگەڵ ئەوەشدا پارچەیەك شوێنی خۆی نەگرت، ئەویش توسکانی بوو کە دەوڵەمەنترین بەشی ئیتالیا بوو. ئەگەر بۆنیفەیس بیتوانیایە فلۆرێنس بگرێت کە بەهێزترین شاری توسکانی بوو، ئەوا ناوچەکە هی خۆی دەبوو. بەڵام فلۆرێنس کۆمارێکی سەربەرز بوو و شکستپێهێنانی قورس دەبوو. دەبووایە پاپا لێهاتووانە یاری بە کارتەکانی بکات.

فلۆرێنس دابەش بوو بۆ دوو ڕکابەر، ڕەشەکان و سپییەکان. سپییەکان خێزانی بازرگان بوو کە بەم دواییە و بەخێرایی سامان و دەسەڵاتیان گرتبووە دەست، بەڵام

ڕەشەکان کۆنتر بوون. بەهۆی ناوبانگیان لەگەڵ خەڵکدا، سپییەکان کۆنتڕۆڵی شاریان بەدەست هێنایەوە، ئەمەش بووە مایەی کینە و ڕقی ڕەشەکان. ناکۆکییەکان زۆر بەخێرایی پەرەی سەند.

لێرەوە بۆنیفەیس دەرفەتی قۆستەوە: ئەو پلانی دادەنا بۆ یارمەتیدانی ڕەشەکان تا شارەکە بگرن و فلۆرێنس دەچووە گیرفانییەوە. لەکاتی تاووتوێکردنەکەشیدا تەرکیزی خستە سەر یەک کەس، دانتێ ئالیگێری، نووسەر و شاعیری بەناوبانگ و پشتیوانی سەرسەختی سپییەکان. دانتێ هەمیشە کەیفی بە سیاسەت دەهات. ئەو بڕوای بەتینی بە کۆمارەکە هەبوو. ئەو بەهەمان شێوە وتاربێژێکی بەتوانای شار بوو. لە ١٣٠٠دا، ئەو ساڵەی کە بۆنیفەیس دەستیکرد بە پیلانگێڕی بۆ گێڕانەوەی توسکانی، هاوڵاتیانی دانتێ دەنگیان پێدابوو بۆ لە بەرزترین پۆستی فلۆرێنس و ئەویان کردە یەکێك لە شەش کەسە پێشەنگەکەی فلۆرێنس. لەماوەی خولی شەش مانگە لەو پۆستەدا، ئەو توند دژی ڕەشەکان و هەوڵەکانی پاپا وەستایەوە بۆ چاندنی تۆوی پەشێوی.

بەهاتنی ١٣٠٠، بۆنیفەیس پلانێکی نوێی هەبوو: ئەو بانگی چارلس دی ڤالۆیس، برای پاشای فەرەنسا، کرد تا یارمەتیدەر بێت لە هێنانە کایەی سیستەم بۆ توسکانی. کاتێك چارلس بەناو باکووری ئیتالیادا ڕێی کرد و فلۆرێنس پڕ بوو لە شڵەژان و ترس، دانتێ بەخێرایی وەکو ئەو پیاوە سەریهەڵدا کە تووانی خەڵکی کۆ بکاتەوە و ڕووبەڕووی سازش بێتەوە و بەوپەڕی تەقەلاوە هاوڵاتیان چەکدار بکات بۆ ڕێکخستنی بەرەنگاری لەدژی پاپا و میرە فەرەنسییە بوکەڵە ئاساکەی. بۆنیفەیس هەرچۆنێك بێت دەبووایە کاریگەریی دانتێ نەهێڵێت. بۆیە لەکاتێکدا کە بە چارلس دی ڤالۆیس هەرەشەی لە فلۆرێنس دەکرد، لەلایەکی ترەوە چڵە زەیتوونی هەڵگرتبوو، بۆ ئەگەری دانوستان بەو هیوایەی کە دانتێ بکەوێتە داوەوە. لە ڕاستیدا فلۆرێنسییەکان بڕیاریاندا وەفدێك بنێرنە ڕۆم و هەوڵ بدەن دانوستانی ئاشتی بکەن. چاوەڕوانکراو بوو کە بۆ سەرۆکایەتی وەفدەکە دانتێیان هەڵبژارد.

هەندێ کەس هۆشدارییان دایە شایعرەکە لەبەرانبەر ئەگەری نانەوەی تەڵە لەلایەن پاپای چاوچنۆکەوە، بەڵام هەرچۆنێك بێت دانتێ چووە ڕۆم لەکاتێکدا کە سوپای فەرەنسی لەبەردەم دەروازەی فلۆرێنس وەستابوو. ئەو دڵنیابوو لەوەی ڕەوانبێژییەکەی و ئەقڵاندنەکەی دەبێتە هۆی بردنەوەی دڵی پاپا و ڕزگارکردنی شار. کەچی لەگەڵ گەیشتنیان بۆ لای پاپا، ئەو دەستبەجێ هەڕەشەی لە دانتێ و وەفدەکەی کرد. لە یەکەمین دیداردا وتی "ملم بۆ بدەن! لە ناخی دڵمەوە پێتان دەڵێم هیچم نییە بۆ ئێوە جگە لە برەودان بە ئاشتی!" بۆنیفەیس وەفدەکەی بەڕێکرد و داوای کرد دانتێ بمێنێتەوە. ئەو بەوپەڕی ئەدەبەوە لەگەڵی دوا، بەڵام لە جەوهەردا فەرمان بوو.

بۆیە دانتێ لە ڕۆم مایەوە. لەکاتێکدا کە ئەم و پاپا بەردەوام بوون لە قسەکردن، فلۆرێنس داڕما. لەکاتێکدا کە کەس نەبوو بەتەنگ سپییەکانەوە بێت و لەبارێکدا کە چارلس دی ڤالۆیس پارەی پاپای بەکاردێنا بۆ بەرتیل و چاندنی نەیاری، سپییەکان پەرتەوازە بوون، هەندێکیان داکۆکییان لە دانوستان دەکرد و ئەوانیتر دەچوونە بەرەکەی ترەوە. بە ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ دوژمنێکدا کە ئێستا دابەشبوو بوو و لەخۆی دڵنیا نەبوو، ڕەشەکان بە ئاسانی لەماوەی چەند هەفتەیەکدا تۆڵەیان لێکردنەوە و لەنێویان بردن. هەر کە ڕەشەکانیش توند دەسەڵاتیان گرتە دەست، دواجار پاپا دانتێ لە ڕۆم ئێزندا.

ڕەشەکان فەرمانیان بە دانتێ کرد بگەڕێتەوەماڵەوە و ڕووبەڕووی تۆمەتەکانی بێتەوە و بێتە دادگا. کاتێك شاعیر ڕەتیکردەوە، ڕەشەکان هەڕەشەی حوکمی سوتاندنی بەزیندوویییان لێکرد ئەگەر جارێکی تر پێ بنێتەوە فلۆرێنس. بەم شێوەیە دانتێ ژیانێکی نەگبەتانەی لە ئاوارگە بەسەر برد، لە ئیتالیادا سوڕایەوە، لەو شارەدا سوك ببوو کە ئەو خۆشی دەویست و تەنانەت پاش مردنیشی نەگەڕێنرایەوە فلۆرێنس.

لێکدانەوە

بۆنیفەیس دەیزانی ئەگەر تەنیا بیانویەکی هەبووایە بۆ بەلاوەنانی دانتێ، فلۆرێنس دادەڕما. ئەو یاری بە کۆنترین کارتی ناو کتێبەکە کرد- هەڕەشە کردن بە دەستێك و بەدەستەوەگرتنی چڵە زەیتوون بەدەستەکەی ترەوە- دانتێش تێکەوت. بۆنیفەیس لە یەکێك لە بنەما سەرەکییەکانی گەمەی دەسەلات تێدەگەشت: کەسێکی مکوڕ، ڕۆحێکی ملکەچ، دەتوانێ ڕانەمەڕێك بخاتە ناو بێشەی شێرانەوە. بۆیە ئەو گرفت خولقێنەکەی گۆشەگیر کرد. بەبێ بڕبڕەی شار بۆئەوەی بەیەکگرتوویی بیانهێڵێتەوە، مەڕەکان بڵاو و پەرتەوازە بوون.

وانەکە فێر بە: کاتی خۆت بەوە بەفیڕۆ مەدە لەهەموو ئاراستەیەکەوە ڕووبەڕوو بیتەوە بەرانبەر شتێك کە لە دوژمنێکی فرە سەر دەچێت. ئەو سەرە بدۆزەرەوە کە گرنگە- کەسی خاوەن ئیرادەی دەسەلات، یان زیرەکەکان یان لەهەمووی گرنگتر ئەوەیان کە کاریزمای هەیە. شێرپەنجە لە خانەیەکەوە دەست پێدەکات، بنبڕی بکە بەر لەوەی لەودیو چارەسەرەوە بڵاو بێتەوە.

کلیلی دەسەلات

لە ڕابردوودا، وڵاتێکی تەواو لەلایەن پاشایەك و چەند وەزیرێکیەوە حوکم دەکرا. تەنیا نوخبەیەك یاری بە دەسەلات دەکرد. بەدرێژایی چەند سەدەیەك، دەسەلات پەیتا پەیتا بڵاو ببووەوە و دیموکراتیزە ببوو. ئەمەش خراپ تێگەیشتنێکی دروستکردبوو لەمەڕ ئەوەی گروپەکان چیتر سەنتەری دەسەلاتیان نییە- ئەمەی کە دەسەلات لەنێو چەندەها خەلك بڵاو دەبێتەوە. لە ڕاستیدا ئەگەرچی دەسەلات لە ژمارەکانیدا گۆڕاوە، بەلام لە جەوهەردا نەگۆڕاوە. دەشێ ژمارەیەکی کەمتری زۆردار هەبن کە بتوانن دەسەلاتی ژیان و مردن بەسەر ملیۆنان کەسدا بسەپێنن، بەلام هەزاران زۆرداری

ناچیزەش دەمێنن کە حوکم بەسەر قەڵەمڕەوە بچوکەکاندا دەکەن و ئیرادەیان لە ڕێگەی گەمە راستەوخۆکانی دەسەڵاتدا دەسەپێنن. لە هەر گروپێکدا، دەسەڵات لە دەستەکانی یەك دوو کەسدا چڕ دەبێتەوە، چونکە ئەمە ڕووبەڕێکە تیایدا سروشتی مرۆڤ قەت ناگۆڕێت: خەڵکی لە دەوری کەسایەتییەکی بەهێز وەکو هەسارە سوڕاوەکانی دەوری خۆر کۆ دەبنەوە.

برگەیەکی سەرەکی لە گەمەکانی ستراتیژدا گۆشەگیرکردنی دەسەڵاتی دوژمنە. لە شەترەنجدا تۆ هەوڵ دەدەیت پاشا گۆشەگیر بکەیت. لە گەمەی چینی (برۆ)دا تۆ هەوڵ دەدەیت هێزەکانی دوژمن لە خانەی بچوکدا گۆشەگیر بکەیت، نەجوڵاو و ناکاریگەریان بکەیت. زۆرجار وا باشترە دوژمنانت گۆشەگیر بکەیت نەك تێکیانبشکێنیت- بەمشێوەیە تۆ کەمتر دڕندە دەردەکەویت. ئەنجامەکەش هەمان شتە، چونکە لە گەمەی دەسەڵاتدا گۆشەگیری واتە مەرگ.

غیاب و دەرکەوتن لە گەمەی دەسەڵاتدا زۆر گرنگن. بۆ فریودان، بەاییەت لە قۆناغە سەرەتاییەکاندا، پێویستە بە بەردەوامی ئامادەبیت هەبێت یان هەستێکی لەو جۆرە دروست بکەیت کە تۆ ئامادەبیت هەیە. سەرۆك وەزیرانی شاژنە ئەلیزابێس، ڕۆبەرت سەسیل دوو ڕکابەری سەرەکی هەبوون: کەسی دڵخوازی شاژن، ئێرلی ئێسێکس و دڵخوازی پێشووی، سێر والتەر ڕاله. ئەو هەردووکی ڕەوانەی ئەرکێك کردن بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی ئیسپانیا. کاتێکیش کە ئەوان دیار نەبوون، ئەو توانی خۆی لە شاژن نزیك بخاتەوە، پێگەی خۆی وەك گەورە ڕاوێژکاری ئەو مسۆگەر بکات و سۆزی بۆ ئەو دووانە لاواز بکات. وانەکە لێرەدا دوو بەشە: یەکەم، غیابی تۆ لە دەربار مەترسییە بۆ سەر تۆ و نابێ قەت لە کاتی پەشێویدا چۆڵ بکەیت، چونکە نەبوونی تۆ دەتوانێ ڕەمزی لەدەستچوونی دەسەڵات بێت. دووەم، دوورخستنەوەی دوژمنانت لە دەربار لە ساتە هەستیارەکاندا پلانێکی زیرەکانەیە.

گۆشەگیرکردن بەهەمان شێوە بەکارهێنانی ستراتیژی تری هەیە. کاتێك هەوڵ دەدەیت هۆشی خەڵك پەرت بکەیت، زۆرجار کارێکی ژیرانەیە کە لە ژینگەی کۆمەڵایەتیی

ئاسایی خۆیان دووریان بخەیتەوە. هەر کە گۆشەگیر بوون، بەرانبەر تۆ لاواز دەبن و ئامادەیی تۆ گەورە دەبێت. بەهەمان شێوە، زۆرجار ساختەچییەکان بۆ ڕێگاگەلێك دەگەڕێن تا نیشانەکانیان لە ژینگەی کۆمەڵایەتیی ئاساییاندا گۆشەگیر بکەن، بەرەو ئەو ژینگە نوێیانە ئاراستەیان بکەن کە تیایاندا چیتر ئاسودە نین. لێرەوە هەست بە لاوازی دەکەن و ئاسانتر مل بۆ فریو دەدەن. بۆیە گۆشەگیری دەشێ ڕێگەیەکی بەهێزی خستنەژێر جادوو بێت بۆ بەلاڕێدا بردن.

وێنە: ڕانەمەڕێکی قەڵەو. کاتی گرانبەها بەوە بەفیڕۆ مەدە هەوڵ بدەیت مەڕێك یان دووان بدزیت. بەوە ژیان و پەلەکانی خۆت مەخەرە مەترسییەوە کە تەڵە بۆ سەگە پارێزەرەکانی مەڕەکان بنێیتەوە. شوانەکە بکەرە ئامانج. دووری بخەرەوە و سەگەکانیش بەدوای دەکەون. لێی بدە و ڕانەمەڕەکە بڵاو دەبێت—تۆ دەتوانیت یەك لەدوای یەك هەڵیانگریت.

دەسەڵات: ئەگەر کەوان ڕادەکێشیت، بە بەهێزترین شێوە ڕایکێشە. ئەگەر تیر دەهاوێژیت، درێژترینیان بهاوێژە. ئەگەر تیر دەگریتە ئەسپ سوارێك، سەرەتا لە ئەسپەکەی بدە. ئەگەر باندێکی چەتە دەگریت، سەرەتا سەرکردەکەی بگرە. وەك چۆن وڵات سنووری هەیە، کوشتنی کەسانیش سنووری هەیە. ئەگەر هێرشی دوژمن بتوانرێ بوەستێنرێت، بۆچی لەو هەموو کوژراو و بریندارە زۆرتر هەبێت کە پێویست دەکات؟

(شاعیری چینی تو فو، سیلسیلەی تانگ، سەدەی هەشتەم).

پێچەوانەبوونەوە

مەکیاڤیللی دەنووسێت "هەر زیانێك کە بەکەسێکی دەگەیەنیت دەبێ بە شێوازێك بێت کە پێویست نەکات لە تۆڵەسەندنەوەی بترسیت". ئەگەر ئیش لەسەر گۆشەگیرکردنی دوژمنەکەت دەکەیت دڵنیا بەرەوە لەوەی ئەو ئامرازەکانی

تۆڵەکردنەوەی نین. ئەگەر ئەم یاسایە پیادە بکەیت، ئەوا لە پێگەیەکی بالاوە پیادەی بکە، بۆئەوەی هیچ شتێك نەبێت لێی بترسیت لە کینە و رقەکەی.

ئەندرو جۆنسن، جێگرەوەی ئەبراهام لینکۆلن وەك سەرۆکی ئەمریکا، (یولیسیس گرانت)ی وەکو ئەنجامێکی کێشەخولقێنی حکومەت بینی. بۆیە گرانتی گۆشەگیر کرد، وەك زەمینەخۆشکردنێك بۆ دەرپەڕاندنی. ئەمەش تەنیا بووەهۆی توڕەکردنی ژەنەراڵی گەورە کە لای خۆیەوە بە دروستکردنی بناغەیەکی پشتیوانی لە نێو حزبی کۆماریدا و بوون بە سەرۆکی دواتر، وەڵامی دایەوە. زۆر ژیرانەتر دەبوو کە کەسێکی وەك گرانت لە شوێنی خۆی بهێڵرایەتەوە کە لەوێ نەیدەتوانی هیچ زیانێك بگەیەنێت نەك ئەوەی کە هەستی تۆڵەی لا دروست بکەیت. تۆش لەوانەیە زۆرجار وا باشتر بێت خەڵکی لە بەرەی خۆت بهێڵیتەوە کە لەوێوە دەتوانیت چاودێرییان بکەیت نەك ئەوەی سەرکێشی دروستکردنی دوژمنێکی سەرسەخت بکەیت.

یاسای ژمارە ٤٣

کار لەسەر دڵەکان و ئەقڵەکانی ئەوانیتر بکە

حوکم

زۆرداری پەرچەکردارێک دروست دەکات کە دواجار لەدژی تۆ کار دەکات. دەبێ تۆ ئەوانیتر بەکێش بکەیت بۆ ویستی جوڵان بە ئاراستەی تۆ. کەسێک کە تۆ فریوت داوە دەبێتە چنگی وەفاداری تۆ. شێوازی فریودانی ئەوانیتریش کارکردنە لەسەر سایکۆلۆژیی و لاوازیی تاکەکەسییان. کەسی بەرەنگار شل بکەرەوە بەوەی کە کار لەسەر هەستەکانیان بکەیت، یاری لەسەر ئەو شتە بکەیت کە بەلایانەوە ئازیزە و ئەو شتەش کەلێی دەترسن. ئەگەر دڵ و ئەقڵەکانی ئەوانیتر فەرامۆش بکەیت ئەوا رقت لێ دادەگرن.

سەرپێچی لەیاساکە

لە نزیکی کۆتایی حوکمڕانی لویسی پانزە، هەموو فەرەنسا تامەزرۆی گۆڕانکاری بوو. کاتێک نەوەی پاشا و جێگرەوەی هەڵبژێدراو، لویسی شانزەی ئایندە، هاوسەرگیری لەگەڵ کچی پانزە ساڵەی ئیمپراتۆرەی نەمسا کرد، فەرەنسییەکان گەشبین بوون و هیوادار دیار بوون. بوکی گەنج، ماری ئەنتوانێت، جوان و پڕ وزە بوو. ئەو دەستبەجێ میزاجی دەرباری گۆڕی کە بەهۆی بەدڕەوشتییەکانی لویسی پانزە کز و کپ ببوو. تەنانەت خەڵکی ئاسایی کە هێشتا ئەویان نەبینیبوو، بە جۆشەوە باسی ماری

ئەنتوانێتیان دەکرد. فەرەنسییەکان قێزیان لەو زنجیرە مەعشوقەیە ببووەوە کە لویسی پانزەیان ڕکێف کردبوو و ئەوان چاوەڕێی خزمەتی شاژنی نوێیان بوون. لە ١٧٧٣دا کاتێك ماری ئەنتوانێت بۆ یەکەمین جار بە ئاشکرا بە جادەکانی پاریسدا ڕۆیشتبوو، خەڵك بە چەپڵە ڕێزانەوە دەورەی گالێسکەکەیان دابوو. ئەو لە نامەیەکیدا بۆ دایکی نوسیبووی "چەند بەختەوەرییە بە تێچوویەکی وەها کەم ئەو هەموو سۆزە بەدەست بێنیت".

لە ١٧٧٤دا لویسی پانزە کرد و لویسی شانزە هاتە سەر تەخت. هەر کە ماری ئەنتوانێت بووە شاژن،خووی دایە ئەو چێژ و خۆشییانەی کە دڵی پێوە بوون– پۆشینی خشڵ و درێسە گرانبەهاکان، پۆشینی قژی پڕ و سازدانی ئاهەنگی ماسکی بەردەوام. هەموو ئەم حەزانەی بە قەرز ڕادەپەڕاند، قەت خەمی ئەوەی نەبوو تێچووی چەندە یان کێ پارەکەی دەدات.

لەگەڵ هەر حەزێکی تازەدا، تێچووی شاهانە بەرزتر دەبووەوە. لەهەمان کاتدا، فەرەنسا خۆی بارودۆخی خراپ و خراپتر دەبوو: وشکی و قاتی و ناڕەزایەتی بەربڵاو لەئارادا بوو. تەنانەت ئەو دەربارییە کۆمەڵایەتییەکانیش پڕ ببوون لە کینە– شاژن وەك منداڵ مامەڵەی لەگەڵدا دەکردن. تەنیا دڵخوازەکانی گرنگ بوون و ئەمانە کەم و کەمتر دەبوونەوە. بەڵام ماری ئەنتوانێت خۆی بەمەوە خەریك نەکرد. قەت جارێکیش ڕاپۆرتی وەزیری نەخوێندەوە. بۆ جارێك لە جاران گەشتی بەناوچەکانی دەوروبەردا نەکرد تا خەڵك بۆ لای خۆی ڕاکێشێت. تەنانەت بۆ جارێکیش لەگەڵ پاریسییەکان تێکەڵ نەبوو نە پێشوازی لە وەفدیشیان کرد. ئەو هیچ لەمانەی نەکرد چونکە وەك شاژن هەستیکرد کە خەڵکی سۆزی ئەویان بەدەستهێناوە و پێویست ناکات لەبەرانبەردا ئەوانی خۆش بوێتەوە.

لە ١٧٨٤دا شاژن ناوی کەوتە ناو سکاندەڵێکەوە. وەك بەشێك لە تەڵەکەیەك، گرانبەهاترین ملوانکەی ئەڵماس لە ئەوروپا بەناوی ئەوەوە کردرابوو و لە کاتی دادگاییکردنی تەڵەکەبازەکاندا، شێوازی ژیانی پڕخەرجی ئەو ئاشکرا بوو: خەڵکی شتی

زۆریان لەبارەی خەرجکردنی پارە لە دریس و خشڵ و ئاهەنگ بیستەوە. ئەو ناوی نرا "خاتوو کورتهێنان" و لەوە بەدوا تەرکیزی کینەی خەڵکی کەوتە سەر.

پێنج ساڵ دواتر، لە ١٧٨٩دا، ڕووداوێکی بێ وێنە ڕوویدا: دەستپێکی شۆڕشی فەرەنسا. شاژن هیچ خۆی تێکنەدا– با خەڵکی یاخیبوونی بچوکی خۆیان هەڵایسێنن. پێی وابوو بەزوویی دۆخەکە دادەمرکێتەوە و ئەویش دەست دەداتەوە ڕابواردن و خۆشییەکانی خۆی. ئەو ساڵە خەڵکی هەڵیانکوتایە سەر (ڤێرسای)، خانەوادەی شاهانەیان ناچار کرد لە کۆشك دەرچن و لە پاریس بگیرسێنەوە. ئەمە سەرکەوتنێك بوو بۆ یاخییەکان، بەڵام ئەمە دەرفەتێکیشی بۆ شاژن ڕەخساند تا برینەکان سارێژ بکات و لەگەڵ خەڵکیدا پەیوەندی بکات. بەڵام شاژن پەندی وەرنەگرتبوو: لەماوەی مانەوەیدا لە پاریس بۆ جارێکیش پاریسی جێ نەهێشت. دەکرا ڕەعیەکانی لە دۆزەخدا برژێن لەبەرانبەر ئەو شتانەی فرچکی پێوە گرتبوو.

لە ١٧٩٢ هاوسەری شاهانە لە کۆشکەوە گوازرانەوە بۆ زیندان لەکاتێکدا کە شۆڕش بە ڕەسمی کۆتایی پاشایەتی ڕاگەیاند. ساڵی دواتر لویسی شانزە دادگایی کرا، تۆمەتبار کرا و سەری پەڕێنرا. لەکاتێکدا کە ماری ئەنتوانێت چاوەڕێی هەمان چارەنوس بوو، بە ئەستەم گیان لەبەرێك هەبوو بەرگری لێ بکات. ئەو ببووە ئاوارەی جیهان. لە ئۆکتۆبەری ١٧٩٣دا بۆ دواجار چۆکی لەبەردەم گویلۆتین دادا و سەری پەڕێنرا.

لێکدانەوە

هەر لەسەرەتاوە، ماری ئەنتوانێت مەترسیدارترین تێڕوانینەکانی پەیدا کرد: کە مێرێکی گەنج بوو لە نەمسا بەشێوەیەکی ناکۆتا مەرایی بۆ دەکرا. وەکو شاژنی ئایندەی دەرباری فەرەنسا سەنتەری سەرنج بوو. ئەو قەت فێری ئەوە نەبوو جادوو لە خەڵك بکات یان دڵخۆشیان بکات بۆئەوەی لەگەڵ سایکۆلۆژیی ئەواندا هەماهەنگ بێت. وەکو هەر کەسێك کە لەسەرەتای تەمەنییەوە خو دەداتە چێژ و ڕابواردن، بوو بە دێوەزمەیەکی بێ هەستی. کاتێك وەك مناڵ نازیان دەدرێتێ و خوو دەدەنە خۆشی و

چین، کە گەورەش دەبن هێشتا باوەڕیان وایە کە دەبێ هەموو شتێك بۆ لای ئەوان بێت، قەناعەتیان بە کاریگەری خۆیان هەیە و هیچ تەقەلایەك ناخەنەگەڕ بۆ داتاشی کاریگەری، جادووگردن، سەرنجڕاکێشان و ڕازیکردنی نەرم و نیان.

لەبواری دەسەڵاتدا، ئەو تێڕوانینە کارەساتبارن. لە هەموو وەختێکدا دەبێ بیر بکەیتە ئەوانەی دەوروبەرت، سایکۆلۆژیی دیاریکراویان پێوانە بکەیت، قسەکانت بەو شێوەیە هەڵبچنیت کە پێت وایە کاریان تێدەکات. ئەمە پێویستی بە وزە و هونەر هەیە. چەندەی پێگەکەت بەرزتر بێت، ئەوەندە زۆرتر پێویستت بەوە دەبێت کە لەگەڵ دڵ و ئەقڵی ئەوانەی ژێر خۆت هەماهەنگ بیت، بناغەیەکی پشتیوانی دروست بکەیت تا لە شوێنی خۆت بە قایمی بتهێڵێتەوە. بەبێ ئەو بناغەیە، دەسەڵاتت دەکەوێتە لێژی و گۆڕانکارییەکی بچوکی چارەنووس یاریدەدەر دەبێت بۆ خزانت بۆ خوارەوە.

پەیڕەویکردن لە یاساکە

لە ٢٢٥ی زاییندا، چوکۆ لیانگ، گەورە ستراتیژیست و وەزیری یەرەکی فەرمانڕەوانی (شو) لە چینی کۆن، ڕووبەڕووی باروەزخێکی ترسناک بووەوە. مەملەکەتی (وەی) لە باکوورەوە هێرشێکی گەورەی بۆ سەر (شو) سازدابوو. لەوەش ترسناکتر ئەوە بوو کە (وەی) هاوپەیمانێتییەکی لەگەڵ دەوڵەتە دڕندەکانی باشووری (شو) بە ڕێبەرایەتی پاشا مێنگۆ پێکهێنابوو. دەبووایە چوکۆ لیانگ لە باشوورەوە دەست و پەنجە لەگەڵ ئەم هەڕەشەی دووەمدا بکات بەر لەوەی بتوانێت هیوای ئەوەی هەبێت (وەی) لە باکووردا بەربەست بکات.

لەکاتێکدا کە چوکۆ لیانگ خۆی ئامادە کردبوو لەدژی بەربەرییەکان بەرەو باشوور بجوڵێت، پیاوێکی ژیر لە کەمپەکەی پێشنیاری ئامۆژگاری کرد. ئەم پیاوە وتی، ئەستەمە بە زەبری هێز ناوچەکە ئارام بکەیت. لەوانەبوو لیانگ مێنگۆ ببەزێنێت بەڵام هەر کە جارێکی تر بەرەو باکوور دەجوڵا بۆئەوەی مامەڵە لەگەڵ (وەی)دا بکات، مێنگۆ داگیری دەکردەوە. کابرای ژیر وتی "باشترە دڵەکان بەدەست بێنین نەك شارەکان،

باشتره بە دڵەکان شەڕ بکەین نەك بە چەکەکان. هیوادارم دڵی ئەم خەڵکانە بەدەست بێنیت". چوکۆ وتی "تۆ بیرکردنەوەکانم دەخوێنیتەوە".

هەر وەك ئەوەی لیانگ پێشبینی کرد، مێنگۆ هێرشێکی گەورەی خستەگەڕ. بەڵام لیانگ تەڵەیەکی نایەوە بۆ گرتنی بەشێکی گەورەی سوپای مینگۆ، بە خودی پاشاشەوە. لەبری سزادان یان لەسێدارەکانی زیندانییەکانی، ئەو سەربازەکانی لە پاشاکەیان جیاکردەوە، کۆت و بەندەکەی لە پەلەکانیان لابرد، خواردن و شەرابی بۆ دانان و پاشان قسەی لەگەڵ کردن: "ئێوە هەمووتان پیاوانێکی تەواون. من باوەڕم وایە هەمووتان باوان، ژن و منداڵتان هەیە چاوەڕێن ئێوە بگەڕێنەوەماڵەوە. گومانی تیا نییە ئەوان فرمێسکی تاڵ بۆ چارەنووسی ئێوە دەڕێژن. من دەمەوێ بەرەڵاتان بکەم، بۆئەوەی بتوانن بگەڕێنەوە ماڵەوە بۆ ناو کەس و کارتان و ئاسودەیان بکەن". پیاوەکان بە چاوی پڕ فرمێسکەوە سوپاسی لیانگیان کرد. پاشان ناردی بە شوێن مێنگۆدا. لیانگ لێی پرسی "ئەگەر بەرەڵات بکەم چی دەکەیت؟" پاشا لە وەڵامدا وتی "جارێکی تر سوپاکەم پێکەوە دەنێمەوە و لە شەڕێکی یەکلاییکەرەوەدا ڕووبەڕووی تۆی دەکەمەوە. بەڵام ئەگەر جاری دووەم بمگریتەوە، ئەوا مل بۆ باڵادەستی تۆ دادەنەوێنم". لیانگ نەك تەنیا فەرمانی بەردانی مێنگۆی دا، بەڵکو ئەسپێك و زینێکیشی بە دیاری پێدا. کاتێك ئەفسەرە تووڕەکان پرسییان بۆچی ئەمەی کرد، لیانگ پێی وتن "دەتووانم کابرا ئەوەندەی دەرهێنانی شتێك لە گیرفانم بە ئاسانی بگرمەوە. دەمەوێ دڵی بەدەست بێنم. کاتێك ئەمە دەکەم، ئاشتی خۆبەخۆ دێتە ئێرە لە باشوور".

هەروەك مێنگۆ وتبووی، جارێکی تر هێرشی کردەوە. بەڵام ئەفسەرەکانی، کە لیانگ بەباشی مامەڵەی لەگەڵ کردبوون، لێی هەڵگەڕانەوە، گرتیان و ڕادەستی لیانگیان کرد کە جارێکی تر هەمان پرسیاری پێشووی لێکردەوە. مێنگۆ وتی بەشێوەیەکی عادیلانە نەبەزێنراوم، بەڵکو تەنیا لەلایەن ئەفسەرەکانی خۆمەوە ناپاکیم بەرانبەر کراوە، جارێکی تر شەڕ دەکەمەوە، بەڵام ئەگەر بۆ سێیەمین جار بمگرێتەوە ئەوا لەبەردەم باڵادەستی لیانگدا چۆك دادەم.

بۆ ماوەی مانگەکانی دواتر لیانگ پێش زیرەکیی مێنگۆی دەدایەوە و هەر دەگیرا و دەگیرایەوە و لیانگ هەمان پرسیاری لێدەکردەوە و سەربازەکانی مێنگۆش ماندووتر دەبوون و مێنگۆ دەیگوت تۆ فێڵم لێدەکەیت و یان پۆزشێکی تری دەهێنایەوە و هەمان سیناریۆ چەندبارە دەبووەوە.

کاتێك بۆ شەشەمین جار مێنگۆی گرتەوە، جارێکی تر هەمان پرسیاری لەپاشا کردەوە. پاشاش لە وەڵامدا گوتی "ئەگەر بۆ حەوتەمین جار من بگریتەوە ئەوا وەفاداری خۆمت بۆ دەنوێنم و قەت جارێکی تر یاخی نابمەوە". لیانگ وتی "زۆر باشە بەڵام ئەگەر دیسان بتگرمەوە ئەوا ئەمجارە بەرت نادەم".

ئێستا مێنگۆ و سەربازەکانی ڕایانکردبوو بۆ سوچێکی دووری مەملەکەتەکەیان، هەرێمی (وگ). ئەو کە چەند جارێك شکستی هێنابوو، تەنیا یەك هیوای مابوو: ئەو داوای یارمەتی پاشا (وتوگۆ)ی (وگ)ی کرد کە سوپایەکی گەورە و درندەی هەبوو. بە گەیشتنیان، لیانگ پاشەکشەی کرد، بەڵام ئەو (وتوگو) و مێنگۆی بەرەو ناو تەڵەیەك دەبرد: ئەو پیاوانی پاشای لەناو دۆڵێکی تەسکدا گەمارۆدا، پاشان چواردەوری کردن بە ئاگر. کاتێك ئاگر گەیشتە سەبازەکان، تەواوی سوپای وتوگو گڕی گرت. هەموویان لەنێو چوون.

لیانگ توانیبووی مێنگۆ و جەماعەتەکەی لە کوشارەکەی ناو دۆڵەکە جیا بکاتەوە و پاشا بۆ حەوتەمین جار بووەوە بە بەندی. پاش ئەم کوشتارە، لیانگ نەیتوانی تەحەمولی ڕووبەڕووبوونەوەی زیندانییەکەی بکات. نامەبەرێکی نارده لای پاشای گیراو و ئەویش پێی وت: "ئەو ڕایسپاردووم بەرەڵات بکەم. لەشکرێکی تر لەدژی ئەو ساز بدە ئەگەر دەتوانیت و جارێکی تر بیبەزێنە". پاشا بە دەم هەنسکدانەوە، لەسەر ئەژنۆکانی بە گاگۆڵکێ بەرەو لای لیانگ ڕۆیشت و لەبەردەمیدا قوت بووەوە. وتی "ئای وەزیری مەزن. شکۆمەندی ئاسمان هی تۆیە. ئێمە پیاوانی باشوور قەت جارێکی تر بەرەنگاری فەرمانڕەوانیەتی تۆ ناکەین". لیانگ پرسی "تەواو ملتدا؟" ئەویش لەوەڵامدا وتی "من و

کوڕەکانم و نەوەکانم بە قووڵی کارتێکراو بووین بە بەزەیی بێ سنووری جەنابتان. چۆن دەتووانین مل نەدەین؟"

لیانگ بە خوانێکی گەورە ڕێزی لە مێنگۆ نا، لەسەر تەختی شاهانە دایناپەوە، زەوییە گیراوەکانی گەڕاندەوە بۆ فەرمانڕەوایەتییەکەی، پاشان بە سوپاکەیەوە گەڕایەوە باکوور و هیچ هێزێکی داگیرکەری جێ نەهێشت. لیانگ قەت جارێکی تر نەگەڕایەوە- پێویستی نەدەکرد ئەمە بکات: مێنگۆ ببووە دڵسۆزترین و جێگیرترین هاوپەیمانی.

لیکدانەوە

چونکۆ لیانگ دوو بژاردەی لەبەردەمدا بوو: هەوڵ بدات لە باشوور بە زەبرێکی شکێنەر بەربەریەکان ببەزێنێت، یان پێ بەپێی کات بە ئۆقرە و بەهێواشی بەلای خۆیاندا بەکێشیان بکات. زۆربەی خەڵکی بەهێزتر لە دوژمنەکانیان، بژاردەی یەکەم هەڵدەبژێرین و قەت بە لای دووەمدا ناچن، بەڵام کەسانی بە ڕاستی بەهێز زۆر دووربینانە بیر دەکەنەوە: لەوانەیە بژاردەی یەکەم خێرا و ئاسان دیار بێت، بەڵام پێ بەپێی کات هەستی درێژ لە دڵی تێکشکێنراودا دروست دەکات. کینەیان دەگۆڕێت بۆ ڕقێکی گەورە، ئەم نەیارییە لەسەر لێوار دەتهێڵێتەوە- تۆ وزەت بە پاراستنی ئەوەی بەدەستتهێناوە بەفیڕۆ دەدەیت، ترس لەدڵ دەبیت و دەکەویتە حاڵەتی بەرگرییەوە. ئەگەرچی بژاردەی دووەم قورسترە، نەك تەنیا ئارامی ناخت بۆ دێنێت، بەڵکو دوژمنێکی ئەگەری دەگۆڕێت بۆ کۆڵەکەیەکی پشتیوانی.

حکومەتەکان پیاوەکانیان تەنیا بەکۆمەڵ بینی. بەڵام پیاوانی ئێمە، بەهۆی ئەوەی پارتیزان بوون، تۆپەڵ نەبوون بەڵکو تاکەکەس بوون...مەملەکەتەکانی ئێمە لەناو ئەقڵی هەریەکێك لە پیاوەکاندایە.

حەوت کۆڵەکەی ژیری، (تی.ئی.لۆرێنس ١٨٨٨-١٩٣٥)

کلیلی دەسەلات

لە گەمەی دەسەڵاتدا تۆ بەو خەڵکە دەورە دراویت کە بەشێوەیەکی ڕەها هیچ پاساوێکیان نییە بۆ یاریمەتیدان مەگەر ئەوەی لەبەرژەوەندییان بێت. ئەگەر تۆش هیچت نەبێ بۆ بەرژەوەندیی خۆییان پێشکەشیان بکەیت، ئەوا لەوانەیە بیانکەیتە دوژمن، چونکە ئەوان تەنیا ڕکابەرێکی تر، بەهەدەردەرێکی تری کات لەتۆدا دەبینن. ئەوانەی کە ئەم ساردییە زاڵە کۆنتڕۆڵ دەکەن ئەوانەن ئەو کلیلە دەدۆزنەوە کە دڵ و ئەقڵ بێگانەکە دەکاتەوە، بەرەو سوچەکەیان بەکێشیان دەکات و ئەگەر پێویستبێت شلیان دەکات بۆ لێدان. بەڵام زۆربەی خەڵکی قەت ئەم دیوەی گەمەکە فێر نابن. کاتێک ئەوان کەسێکی نوێ دەبینن، لەبری کشانەوە و تاووتوێکردن بۆ بینینی ئەوەی چ شتێک ئەم کەسە دەکاتە ناوازە، باسی خۆیان دەکەن و تامەزرۆن لوتبەرزی و ئیرادەی هێزی خۆیان بسەپێنن. ئەوان شانازی دەکەن، پۆز لێدەدەن و نمایشێکی دەسەڵاتی خۆیان دەکەن. لەوانە ئەوان ئەمە نەزانن، بەڵام بەنهێنی دوژمنێک، بەرەنگارێک دروست دەکەن، چونکە هیچ هەستێک ئەوەندە تۆقرەبڕ و کینە بزوێن نییە کە تاکێتیت فەرامۆش بکرێت، سایکۆلۆژیات پێی نەزانرێت. ئەمە بێ گیان و کینەئامێزت دەکات.

بیرت بێت: کلیلی ڕازیکردن بریتییە لە شلکردنی خەڵک و هارینیان، بە نەرمی. بە شێوازێکی دوو سەرە لێیان نزیک بکەوە: کار لەسەر هەستەکانیان بکە و یاری لەسەر لاوازیی فیکرییان بکە. وریا بە لەبەرانبەر ئەو شتەی کە لە هەر کەسێکی تر جیایان دەکاتەوە (سایکۆلۆژیی تاکەکەسییان) و ئەو شتەی لەگەڵ هەموو کەسێک تیایدا هاوبەشن (کاردانەوە هەستییە بنچینەییەکانیان). هەستە سەرەکییەکانیان بکە ئامانج — خۆشەویستی، ڕق، ئیرەیی. هەر کە هەستە سەرەکییەکانیان بجوڵێنیت، ئەوا کۆنترۆڵیانت کەم کردۆتەوە، لەبەرانبەر ڕازیبووندا نەرمتر کردوون.

لەکۆتاییدا فێر بە گەمەی ژمارەکان بکەیت. چەندەی بناغەی پشتیوانیت فراوانتر بێت ئەوەندە دەسەڵاتت بەهێزتر دەبێت. بە تێگەیشتن لەوەی کە دەشێ کەسی گۆشەگیر،

ڕۆحی ناڕەزای دەشێ پزیشکی بەرمەڵستی بهاوێت، لویسی شانزە جەختی کردەوە لەوەی کە خۆی لای نزمترین ئەندامانی ستافەکەی خۆشەویست بکات. تۆش پێویستە بە بەردەوامی زۆرترین هاوپەیمان لەهەموو ئاستەکاندا بەدەست بێنیت– کاتێک دێت کە پێویستت پێیان دەبێت.

وێنە: کونی کلیل. خەڵکی دیوار بونیاد دەنێن بۆئەوەی دوورت بخەنەوە. قەت بەزۆر خۆتی پیا مەکە– تۆ تەنیا دیواری زۆر و زۆرترت دێنە پێش. ئەم دیوارانە دەرگایان هەن بەرەو دڵ و ئەقڵ و کونی بچوکیان تێدان. لە کونەکەوە سەرنج بدە، ئەو کلیلە بدۆزەرەوە کە دەرگاکە دەکاتەوە و ئیتر تۆ دەستت بە ئیرادەیان دەگات بەبێ هیچ نیشانەیەکی چوونەژوورەوەی بەزۆر.

دەسەڵات: تەگەرەکانی ڕێگەی ڕازیکردن لە ئاسینمدایە بۆ دڵی کەسی ڕازیبوو بۆئەوەی لێرەوە وشەی گونجاو بۆی بدۆزمەوە...لەبەر ئەم هۆکارە، هەرکەسێک هەوڵی ڕازیکردن بدات لەبەردەم تەختدا، پێویستە بە وریاییەوە چاودێری هەستەکانی پاشا بکات لەمەڕ خۆشەویستی و ڕق، نهێنیی هیوا و ترسەکانی، پێش ئەوەی بتوانێت دڵی بگرێت.

(هان فێی تزو، فەیلەسوفی چینی، سەدەی سێیەمی پێش زایین).

پێچەوانەبوونەوە

ئەم یاسایە ئەگەری پێچەوانەبوونەوەی نییە.

یاسای ژماره ٤٤

بە کاریگەریی ئاوێنە، کەسەکە دەستەوستان و تورە بکە

حوکم

ئاوێنە وێنەدەرەوەی واقیعە، بەڵام بەهەمان شێوەش ئامرازێکی تەواوە بۆ فریودان: کاتێك تۆ ئاوێنەی دوژمنەکەتی، کتومت ئەو شتە دەکەیت کە دەیکەن، ئەوان ناتووانن لە ستراتیژەکەت تێبگەن. کاریگەریی ئاوێنە دەیانکاتە گاڵتەجاڕی، وایانلێدەکات زێدەکاردانەوە پیشان بدەن. بە پیشاندانی ئاوێنە بە دەروونیان، بەو وەهمە فریویان دەدەیت کە تۆ لە بەهاکانی ئەواندا هاوبەشیت. بە پیشاندانی ئاوێنە بە کردارەکانیان، وانەیەکیان فێر دەکەیت. کەسانێکی کەم دەتووانن بەرەنگاریی هێزی کاریگەریی ئاوێنە بکەن.

کاریگەرییەکانی ئاوێنە: جۆربەندیی پیشەکی

ئاوێنەکان هێزی ئەوەیان هەیە هەراسانمان بکەن. بە وردبوونەوەمان لە ئاوێنە، زۆرجار ئەو شتە دەبینین کە دەمانەوێ ببینین- ئەو وێنەی خۆمان کە بەزۆرترین ئاست پێی ئاسودەین. ئێمە زۆر لە نزیکەوە ناڕوانین، چرچی و لۆچی و پەڵەکان فەرامۆش دەکەین. بەڵام ئەگەر بە کۆششەوە بڕوانینە وێنەی ئاوێنەکە ئەوا هەندێ جار هەست دەکەین خۆمان بەو شێوەیە دەبینین کە ئەوانیتر دەمانبینن، وەك کەسێك لەنێو کەسانی

تردا، بابەتێك نەك بكەرێك. ئەو هەستە لەرزمان لێدێنێت–ئێمە خۆمان دەبینین، بەلام لەدەرەوەرا، بەبێ بیرکردنەوەکان و ئەو ڕۆحەی ناگاییمان پڕ دەکات. ئێمە شتێکین.

لە ڕێگەی بەکارهێنانی کاریگەریی ئاوێنە، ئێمە بەشێوەیەکی ڕەمزی دەسەلاتی هەراسانکەر دروست دەکەینەوە، لە ڕێگەی وێنەدانەوەی کردارەکانی خەلکی تر، لاساییکردنەوەی جوڵەکانیان بۆ ناجێگیرکردن و تورەکردنیان. بەوەی کە هەست بە گاڵتەپێکردن، بە کەرەستەبوون و وێنەیەکی بێ ڕۆح هەدەکەن، تورە دەبن. یان هەمان شت بکە بە کەمێك جیاوازییەوە و لەوانەیە هەست بە دەستەوستانی بکەن– تۆ بەشێوەیەکی کامڵ هیواکانیان و ئارەزووەکانیانت پیشان داونەتەوە. ئەمە هێزی نارسیستیانەی ئاوێنەکانە. لە هەر حاڵەتێکدا بێت، کاریگەریی ئاوێنە ئامانجەکانت ناجێگیر دەکات، چ ئەوەی تورەیان بکەیت یان کاریگەرییان بخەیتە سەر و لەم بارەدا تۆ دەسەلاتی بەکاربردن یان بەکێشکردنیانت هەیە. کاریگەرییەکە بریتییە لە هێزێکی گەورە چونکە کار لەسەر بەراییترین هەستەکان دەکات.

پەیرەوی لە یاساکە

لە ١٦٥٢دا، بارۆنێس مانسینی کە تازە بێوەژن کەوتبوو خێزانەکەی لە ڕۆمەوە گواستەوە بۆ پاریس کە لەوێ توانی پشت بە کاریگەری و پارێزگاری کاردینال مازارینی برای بیەستێت کە سەرۆك وەزیرانی فەرەنسا بوو. لە پێنج کچەکەی بارۆنێس، چواریان بە جوانییەکەیان کاریگەرییان لەسەر دەربار دانا. ئەم خوشکەزا بێ ڕادە جوانانەی کاردینال مازارین بە مازارینێتیس ناسران و بەزوویی بۆ ئەرکە هەرە گرنگەکانی دەربار بانگهێشت کران. یەکێك لە کچەکان، ماری مانسینی، ئەو جوانی و شکۆیەی نەبوو– و خوشکەکانی و دایکی و تەنانەت کاردینال مازارینیش ڕقیان لێی بووەوە لەبەرئەوەی هەستیانکرد وێنەی خانەوادەکەی شێواندووە. ئەوان هەوڵیاندا ڕازی بکەن بچێتە کەنیشە کە لەوێ کەمتر دەبووە مایەی شەرمەزاری، بەلام ئەو ڕەتی کردەوە، لەبری ئەمە پرژایە سەر سەعی و دەرس، فێربوونی لاتین و یۆنانی و باشکردنی فەرەنسییەکەی و

پراوەکردنی شارەزایەتییەکانی میوزیک. لە بۆنە دەگمەنەکاندا کاتێك خێزانەکە ڕێگەی دەدا بەشداری کاروباری دەربار بێت، خۆی ڕاهێنابوو کە گوێگرێکی لێزان بێت، خەڵکی لە خاڵە لاوازەکانیان و ئارەزووە شاراوەکانیاندا بگرێت. کاتێکیش کە بۆ دواجار لە ١٦٥٧ چاوی بە پاشای داهاتوو لویسی شانزە کەوت (ولیس حەڤدە ساڵان و ماری هەژدە ساڵان بوو)، بڕیاریدا خانەوادەکەی و خاڵی هەراسان بکات، ئەو ڕێگەیەکی دەدۆزییەوە تا وا لەم گەنجە بکات بکەوێتە داوی خۆشەویستییەوە.

ماری بۆی دەرکەوت کە کلیل بۆ دڵی لویس ئەوەیە ئاوێنەیەك بونیاد بنێت کە پیشاندەری فەنتازیاکان و ئاواتە گەنجییەکانی بێت بۆ شکۆ و ڕۆمانسیەت. لەسەرەتادا ئەو خۆی لە ڕۆمان، شیعر و شانۆییە ڕۆمانسییەکاندا نوقم کرد کە ئەو دەیزانی پاشای گەنج بە تامەزرۆییەوە دەیانخوێنێتەوە. کاتێك لویس دەستیکرد بە وتوێژ لەگەڵیدا، لویس شاد بوو کە بۆی دەرکەوت ئەو شتانەی ڕۆحی دەجولێنێت، ئەو کچە باسیان دەکات– باسی فاشن و زەمکردن نەبوو، بەڵکو باسی خۆشەویستی دەربار و کردارەکانی سوارچاکە مەزنەکان و خانەدانێتی پاشا و پاڵەوانەکانی ڕابردوو بوو. ئەو تینوێتی ئەوی بۆ شکۆ شکاند لە ڕێگەی دروستکردنی وێنەی پاشایەکی باڵا کە ئەم دەیتوانی یارمەتیدەر بێ پێی بگات. ئەو وێناکەی جولاند.

لەکاتێکدا کە پاشای خۆری داهاتوو کاتی زۆر و زۆرتری لەگەڵ ماری بەسەر برد، دواجار ڕوون بۆوە کە کەوتۆتە داوی خۆشەویستی کچێکی دەربارەوە کە کەمترین ڕێی تێدەچوو. هۆش و تەرکیزی زۆری خستە سەر ئەم کچە و خوشکەکانی و دایکشی ترسیان لێ نیشت. ئەو بەڵێنی بە ماری دا کە هاوسەرگیری لەگەڵ دەکات و دەیکاتە شاژنی خۆی.

لەگەڵ ئەوەشدا مازارین قەت ڕێگەی نەدەدا پاشا هاوسەرگیری لەگەڵ خوشکەزاکەیدا بکات، ژنێك کە نەیدەتوانی هاوپەیمانی شاهانە و دیپلۆماسی بۆ فەرەنسا مسۆگەر بکات. دەبووایە لویس هاوسەرگیری لەگەڵ میرێکی ئیسپانیا یان نەمسا بکات. لە ١٦٥٨دا لویس پەنای بردە بەر گوشار و چاوچنۆکی بۆنەوەی یەکەمین پەیوەندی

ڕۆمانسی ژیانی بشکێنێت. ئەو بە پەشیمانییەکەی زۆرەوە نامەی کرد و لەکۆتایی ژیانیدا دانی بەوەدانا کە قەت کەسی ئەوەندەی ماری مانسینی خۆش نەویستووە.

لێکدانەوە

ماری مانسینی گەمەی فریودەری بەوپەڕی لێهاتووییەوە ئەنجامدا. سەرەتا هەنگاوێک چووە دواوە بۆئەوەی تاوروتوێی نێچیرەکەی بکات. زۆرجار فریودان ناتووانێ یەکەمین هەنگاو ببڕێت چونکە زۆر توندە، یەکەمین هەنگاو دەبێ هەمیشە کشانەوە بێت. پاش تاووتوێکردنی پاشا لە دوورەوە، ماری ئەو شتەی بینی کە پاشا لەوانیتر جیا دەکاتەوە- ئایدیاڵە بەرزەکانی، سروشتە ڕۆمانسیەکەی و لوتبەرزی و سوکبینی بۆ سیاسەتی ناچیزە. هەنگاوی دواتری ماری دروستکردنی ئاوێنەیەك بوو بۆ ئەم هیوایەتە شاراوانەی لویس، پیشاندانی دیمەنێکی ئەوەی کە دەکرێ ئەم پیاوە کێ بێت- پاشایەکی خوداناسا!

ئەمەیە هێزی ئاوێنەی فریودەر: بەدووقات زیادکردنی زەوق و ئایدیاڵەکانی ئامانجەکە، ئەرکیزی تۆ بۆ سایکۆلۆژییەکەی پیشان دەدات، ئەرکیزێك کە زۆر کاریگەرترە لە هەر سۆراخکردنێکی شەڕانگێزانە. بزانە چ شتێك ئەو کەسە جیا دەکاتەوە، پاشان ئاوێنەیەك بە دەستەوە بگرە کە وێنەدەرەوەیەتی و لێیانی دەردێنێت. بە وێنەدانەوەی ئایدیاڵەکانیان فەنتازیاکانی مەزنایەتی و دەسەڵاتیان بەپیت و دەوڵەمەند بکە و ئەوانیش مل دەدەن.

پەیڕەوی لەیاسادە ٢

مامۆستای گەورەی مەراسیمی چایی ژاپۆنی سەدەی شانزە (تاکێنۆ شۆ) جارێکیان بەلایماڵێکدا تێپەڕی و تێبینی ئەوەی کرد کە گەنجێك لەنزیك دەروازەکەوە خەریکی ئاودانی گوڵانە. دوو شت سەرنجی شۆی ڕاکێشا- یەکەمیان، ئەو شێوازە جوانەی کە

بەهۆیەوە پیاوەکە ئەرکەکەی بەجێ دەگەیاند و دووەم، ئەو گوڵە ڕۆزە جوانەی شارۆن کە لەناو باخەکە شکۆفەیان دەکرد. ئەو وەستا و خۆی بە پیاوەکە ناساند کە ناوی (سێن نۆ ریکیو) بوو. (شۆ) ویستی بمێنێتەوە، بەڵام کاری پێشینەی هەبوو و دەبووایە پەلە بکات. پێش ئەوەی بڕوات، ریکیو بانگهێشتی کرد بۆ خواردنەوەی چایی لەگەڵیدا لە بەیانیی دواتردا. (شۆ) بە خۆشحاڵییەوە قبوڵی کرد.

کاتێك (شۆ) ڕۆژی دواتر دەروازەکەی کردەوە، ئەو سەری سوڕما لەوەی تاکە گوڵێك نەماوە. زیاتر لە هەر شتێکی تر، ئەو دەبووایە ئەو شکۆفانە ببینێت کە کاتی ئەبوو ڕۆژی پێشتر ستایشیان بکات، ئێستاش چیتر نەمابوون. ئەو هەنگاوینا بۆ ڕۆیشتن، بەڵام لە دەروازەکە وەستا و بڕیاریدا بچێتە ژووری چایی (سێن نۆ ریکیو). هەر کە لەناوەوە بوو، لە ڕێڕەوەکاندا وەستا و بە سەرسامییەوە سەرنجیدا: لەپێشەوە ئینجانەیەك لە بنمیچەکەوە هەڵواسرابوو و لە ئینجانەکەدا تاکە گوڵەباخێکی شکۆفەی (شارۆن) هەبوو کە جوانترین گوڵی باخەکە بوو. بەشێوەیەك لە شێوەکان سێن نۆ ریکیۆ بیرکردنەوەی مێوانەکەی خوێندبۆوە و بەم ئاماژە ڕەوانە، ئەوەی پیشاندابوو کە ئەم میوان و خانەخوێیە لەهەماهەنگییەکی باشدان.

سێن نۆ ریکیو بووە بەناوبانگترین مامۆستای مەراسیمی چایی و مارکە بازرگانییەکەی ئەم توانا زیرەکانەیە بوو بۆ هارمۆنیزەکرنی خۆی لەگەڵ بیرکردنەوەکانی مێوانەکانیدا و بیرکردنەوەی هەنگاوێك لەپێشتر و جادووگردن لە ڕێگەی خۆگونجاندن لەگەڵ زەوقیاندا.

ریکیو نە جادووگەر بوو و نە حاسەی شەشەمی هەبوو- ئەو بە وردی دەیڕوانیە کەسانی دەوروبەری، ئاماژە وردەکانی دەخوێندەوە و ئارەزووە شاراوەکانی دەردەخست، پاشان وێنەی ئەو ئارەزووەی بەرهەم دەهێنا. هەرچەندە شۆ قەت باسی ئەوەی نەکرد کە کەوتۆتە ژێر سیحری شکۆفەکانی (شارۆن)، ریکیو ئەمەی لە چاوەکانیدا خوێندەوە. ئەگەر ڕێنەدانەوەی ئارەزووەکانی کەسێك بەمانای کەوتنە ناو چاڵێك بێت، با وابێت. هێزی ریکیو لە بەکارهێنانی لێهاتووانەی (ئاوێنەی دەرباری)دا بوو کە ڕواڵەتی توانایەکی نائاسایی پێدا بۆ بینینی ناخی خەڵك.

فێر بە ئاوێنەی دەرباری بقۆزیتەوە، چونکە ئەمە دەسەڵاتێکی بەهێزت دەداتێ. چاوەکانی خەڵك بخوێنەرەوە، شوێن ئاماژەکانیان بکەوە- پێوەری دڵنیابەخشتری ئازار و خۆشی بە بەراورد بە هەر وشەیەکی وتراو. تێبینی وردەکاری بکە و بیرت بێت- پۆشاك، هەڵبژاردنی دۆستان، خووی ڕۆژانە- کە ئارەزووی شاراوە دەردەخەن. ئەمەیە کلیلی دەسەڵات: ئەویتر داوای تێبینیکردنی لەلایەن تۆوە نەکردووە، هیچ خۆشی بینینی لە گوڵەکان باس نەکردووە و کاتێك تۆ ئارەزووەکەی خۆی بۆ باس دەکەیتەوە، ئەوا ئارەزووەکەی زیاتر دەبێت چونکە پرسیاری لێ نەکراوە: پەیوەندیکردنی بێ وشە، گفتخۆشیی ناڕاستەوخۆ، زۆرترین دەسەڵات دەگرێتەخۆ. کەس ناتووانێت بەرگەی جادووی (ئاوێنەی دەرباری) بگرێت.

دەسەڵات: ئەرکی ئۆپەراسیۆنی سەربازی بریتییە لە دەست و پەنجە نەرمکردن لەگەڵ نیازەکانی دوژمن...سەرەتا وەڵامگۆ بوون بۆ ئەو شتانەی کە دەیانەوێت، چاوەڕێکردنی شاراوە. دیسپلین بەرقەرار بکە و لەگەڵ دوژمن خۆت بگونجێنە...لێرەوە سەرەتا تۆ وەك کارگوزارێك وەهایت، بۆئەوەی دوژمن دەرگاکەی بکاتەوە، پاشان وەك کەروێشکێکی بەڕەڵا وەهایت، بۆئەوەی دوژمن نەتووانێ بتکاتە دەرەوە. (سون تزو، سەدەی چوارەمی پێش زایین).

وێنە: قەڵغانی پێرسیوس. وەك ئاوێنەیەکی وێنەدەرەوە پۆڵش کراوە. مێدوسا ناتووانێ بتبینێت، تەنیا دزێوییەکەی خۆی لێوە وێنەدەدرێتەوە. لە پشت ئاوێنەیەکی وەهاوە تۆ دەتووانیت فریو بدەیت، گاڵتە پێبکەیت و تووڕە بکەیت. بە یەك لێدان سەری بێ ئاگای مێدوسا دەپەڕێنیت.

وریاکردنەوە: بەئاگابە لە بارودۆخە وێنەدراوەکان

ئاوێنەکان دەسەڵاتێکی گەورە دەگرنەخۆ بەڵام بەهەمان شێوە هەڵدێری مەترسیداریشن، بە بارودۆخی وێنەدراوەشەوە- بارودۆخێك کە پێدەچێ وێنەدەرەوە یان

نوواندنێکی نزیکی ئەوەی پێشوو بێت، زۆرجاریش لە ستایل و ڕواڵەتی دەرەوەدا. تۆ دەتوانیت زۆرجار بگەڕێیتەوە ناو ئەو بارودۆخە بەبێ ئەوەی بەتەواوی تێیبگەیت لەکاتێکدا کە ئەوانەی دەوروبەرت بەباشی لێی تێدەگەن و بەراوردی ئەمە و تۆ بە هەر شتێك دەکەن کە پێشتر ڕوویداوە. زۆرجار تۆ بە دەست ئەو بەراوردەوە ئازار دەچێژیت، یا لاوازتر دیار دەبیت لە شوێنگری پێشووت یان ئەوەتا ژەهراوی بوویت بە هەر ڕایەڵێکی هەراسانکەر کە ئەو کەسە جێی هێشتووە.

خۆت لە کاریگەریی ڕایەڵ بوونەوە لابدە وەك ئەوەی کە بەڵایەك بێت. لە بارودۆخێکی وێنەدراوەدا هیچ کۆنترۆڵێك یان کۆنترۆڵێکی کەمت هەیە بەسەر وێنەدانەوە و یادەوەرییەکاندا کە دەبەسترێنەوە بە تۆ و هەر بارودۆخێکی ئەودیو کۆنترۆڵی تر مەترسیدارە. تەنانەت ئەگەر کەسەکە یان ڕووداوە ڕایەڵی پۆزەتیڤیشی هەبن، ئازار دەچێژیت کە ناتوانیت لە ئاستیاندا بیت، چونکە ڕابردوو بەشێوەیەکی گشتی گەورەتر لە ئێستا دیارە. ئەگەر تۆ تێبینی ئەوە بکەیت کە خەڵکی ڕایەڵت بکەنەوە بە ڕووداوێك یان کەسێکی ڕابردوو، هەموو ئەو شتە بکە کە دەتوانیت بۆئەوەی خۆت لەو یادەوەرییە جیا بکەیتەوە و وێنەدانەوەکە بشکێنیت.

پاسای ژماره ٤٥

لەسەر پێویستیی گۆڕان وتار دابدە، بەڵام قەت ڕیفۆرمی زۆر لە پڕێکدا ئەنجام مەدە

حوکم

لە ئەبستراکتدا هەموو کەسێك لە پێویستی بۆ گۆڕان تێدەگات، بەڵام لە ئاستی ڕۆژ لەدوای ڕۆژدا خەڵکی زیندەوەری خوون. تازەگەریی زۆر زیانبەخشە و سەردەکێشێت بۆ یاخیبوون. ئەگەر تۆ لە پێگەیەکی دەسەڵاتدا نوێیت، یان بێگانەیەکیت و دەتەوێ بناغەیەکی دەسەڵات بونیاد بنێیت، نمایشێکی ڕێزگرتن لە شێوازی کۆنی ئەنجامدانی شتەکان بکە. ئەگەر گۆڕان پێویست بێت، وا بکە هەست بکرێت کە باشکردنێکی نەرم و نیانی ڕابردووە.

سەرپێچی لە یاساکە

لە کاتێکی ١٥٢٠ەکاندا، پاشا هێنری هەشتەمی ئینگلتەرە بڕیاریدا ژنەکەی تەڵاق بدات، واتە کاسرینی ئەراگۆن، چونکە ئەو نەیتوانیبوو کوڕێکی بۆ بێنێتە دنیاوە و لەبەرئەوەی خۆی عاشقی گەنجێك ببوو بەناوی ئان بۆلین. پاشا کلێمێنتی حەوتەم، دژی تەڵاق دانەکە بوو و هەڕەشەی دەربەدەرکردنی لە پاشا کرد. وەزیری هەرە بەهێزی

پاشاش، کاردینال وۆلسی هیچ پێویستییەکی نەبینی لە تەلاقدانی ئەو ژنەدا- و پشتیوانیی نابەدڵانەی بۆ پاشا بووە هۆی بەندکردنی و دوایی سەریشی لەسەر دانا.

پیاوێك لە کابینەکەی هێنری بەناوی تۆماس کرۆموێل نەك تەنیا پشتگیری پاشای کرد بەڵکو بیرۆکەی بەدیهێنانیشی هەبوو بۆی: دابڕانێکی تەواوەتی لە ڕابردوو. ئەو پاشای ڕازیکرد تا بە بڕینی پەیوەندییەکان لەگەڵ ڕۆم و کردنی خۆی بە سەرۆکی کەنیسەی ئینگلیزی تازەپێکهاتوو، کاسرین تەلاق بدات و هاوسەرگیری لەگەڵ ئان بکات. بەهاتنی ١٥٣١، هێنری ئەمەی بە تاکە چارەسەر بینی. بۆ پاداشت دانەوەی کرۆموێل لەبەرانبەر ئەم بیرۆکە لێهاتووانەیە، کوڕی ئاسنگەرێکی بەرز کردەوە بۆ پۆستی ڕاوێژکاری شاهانە. بەهاتنی ساڵی ١٥٣٤ کرۆموێل کرابووە سکرتێری پاشا و وەکو دەسەڵاتی پشت تەخت ببووە بەهێزترین پیاو لە ئینگلتەرە.

بۆ ئەوەی پاساوی پلانەکەی بدات، کرۆموێل هەندێ چیرۆکی بڵاو کردنەوە لەبارەی گەندەڵی لە پەرستگاکانی ئینگلیز و خراپ بەکارهێنانی دەسەڵاتیان و بەکاربردنی ئەو خەڵکەی کە قەرار وابووە خزمەتیان بکات. پاش ئەوەی پشتیوانیی پەرلەمانی بەدەستهێنا بۆ دابڕان لە پەرستگاکان، ئەو دەستیکرد بە ڕێکخستنی مومتەلەکاتیان و لەنێوبردنیان. لەهەمان کاتدا، دەستیکرد بە سەپاندنی پرۆتێستانتیزم، گەڵاڵەکردنی ڕیفۆرم لە سروتی دینی و سزادانی ئەوانەی کە دەستیان بە کاسۆلیسیزمەوە گرتبوو کە ئێستا بە لادەری دینی ناودێر دەکران. تەقریبەن لە شەو و ڕۆژێکدا، ئینگلتەرە بۆ دینێکی ڕەسمیی نوێ وەرگەڕا.

ترس بەرۆکی وڵاتی گرت. هەندێ لە خەڵکی بەدەست کەنیسەی کاسۆلیکی ئازاریان چەشتبوو کە پێش ئەوەی ڕیفۆرمەکان تێن و کاریگەری پەیدا بکەن، بەڵام زۆربەی بریتانییەکان پەیوەندیی بەهێزیان بە کاسۆلیسیزم و سروتە ئاسودەبەخشەکانیەوە هەبوو. ئەوان دەیانبینی چۆن کەنیسە، بینا و پەنجەرەکانی و گەنجینەکەی وێران دەکرێن. لە ساڵی ١٥٣٥دا، یاخیبوونی بەهێز لە باکووری ئینگلتەرە هەڕەشەیان بۆ خستنەڕووی هێنری لەسەر تەخت خستەڕوو. بەهاتنی ساڵی دواتر ئەو یاخیبوونەکانی

سەرکوت کردبوو بەڵام بەهەمان شێوە بەرەبەرە باجی ڕیفۆرمەکانی کرۆمۆێلی دەبینی. پاشا خۆی قەت نەیدەویست ئەوەندە پێ لەبەڕەی تێپەڕێنێت. ئەو تەنیا دەیویست تەڵقدانەکە مەیسەر ببێت. ئێستا نۆرەی کرۆمۆێل بوو تا بە نارەحەتییەوە بڕوانێت لەکاتێکدا کە پاشا بەرەبەرە دەستیکرد بە هەڵوەشاندنەوەی ڕیفۆرمەکانی، دانانەوەی پیرۆزییەکانی کاسۆلیك و ئەو سروتانەی کە کرۆمۆێل قەدەغەی کردبوون.

هەر کە هەستیکرد لە شکۆ دەکەوێت، لە ١٥٤٠دا کرۆمۆێل بڕیاریدا ڕەزامەندی هێنری بەدەست بێنێتەوە بەوەی کە پلانێکی تری بۆ داڕێژێت: ئەو ژنێکی نوێی بۆ پاشا دەدۆزییەوە. ژنی سێیەمی هێنری، جەین سەیمۆر پێش چەند ساڵێك مردبوو و ئەویش بەدوای شاژنێکی گەنجی نوێدا دەگەڕا. ئەوە کرۆمۆێل بوو دانەیەکی بۆ دۆزییەوە: ئانی کلیڤ، میرێکی ئەڵمانی و لەهەمووشی گرنگتر بۆ کرۆمۆێل ئەوە بوو کە پرۆتێستانت بوو. بە ڕاسپاردەی کرۆمۆێلن هۆلبینی وێنەکێش وێنەیەکی ئاننی کێشا و کاتێك هێنری وێنەکەی بینی عاشقی بوو و ڕازی بوو هاوسەرگیری لەگەڵ بکات. پێدەچوو کرۆمۆێل گەڕابێتەوە ناو دڵی پاشا.

لەگەڵ ئەوەشدا، بەداخەوە، وێنەکەی هۆلبین زۆر لە سنووری خۆی جوانتر کێشرابوو و کاتێك بۆ دواجار پاشا میری بینی، بەهیچ شێوەیەك نەچووە دڵیەوە. تووڕەییەکەی لەبەرانبەر کرۆمۆێل– سەرەتا لەبەرانبەر ڕیفۆرمە ئەنجام خراپەکان و ئێستاش لەبەر هەوڵی قەناعەتپێهێنانی لەبەرانبەر هاوسەرێکی پرۆتێستانتی ناشیرین– چیتر بەری پێ نەدەگیرا. لە مانگی شەشی ئەو ساڵەدا، کرۆمۆێل دەستگیر کرا، تۆمەتی پەرگیری پرۆتێستانتی و لادانی دینی خرایە پاڵ و نێردرا بۆ تاوەر. شەش هەفتە دواتر، لەبەردەم جەماوەری تامەزرۆدا، جەلادی گشتی سەری پەڕاند.

لێکدانەوە

تۆماس کرۆمۆێل بیرۆکەیەکی سادەی هەبوو: ئەو دەسەڵات و سامانی کەنیسەی دەشکاند و بناغەی پرۆتێستانتیزمی لە ئینگلتەرە دادەنا. ئەمەشی لە ماوەیەکی کورتی

بێ بەزەییانەدا ئەنجام دەدا. ئەو دەیزانی ڕیفۆرمە خێراکەی دەبێتە هۆی ئازار و گیانە، بەلام پێی وابوو ئەم هەستانە لەماوەی چەند ساڵێکدا نامێنن. لەوەش گرنگتر خەڵکی لەگەڵ گۆڕانکارییەکەدا دەگرد، پۆڵەندا دەبووە سەرکردەی سیستەمە نوێکە و وەهای لەپاشا دەگرد پێیەوە وابەستە بێت. بەلام کێشەیەک لە پلانەکەیدا هەبوو: وەکو تۆپی بلیارد کە بەتوندی بەر لاکان بکەوێت، ڕیفۆرمەکانی پەرچەکرداری وەهایان هەبوو کە ویناى نەدەکرد و نەیتوانی کۆنتڕۆڵیان بکات.

قەت کۆنسێرڤاتیزمی ئەوانەی دەوروبەرت بە کەم مەگرە، ئەمە بەهێز و ئاڵۆزکاوە، قەت ڕێگە مەدە سیحری فریودەری بیرۆکەیەک ئەقڵت داپۆشێت؛ وەک چۆن ناتوانیت وا لە خەڵک بکەیت بە شێوازی تۆ جیهان ببینن، تۆش ناتوانیت بە گۆڕانکاریی ئازارەبەخش بەزۆر بەرەو ئایندە ئاراستەیان بکەیت. ئەوان یاخی دەبن. ئەگەر ڕیفۆرم پێویست بێت، چاوەڕێی کاردانەوە بکە لەبەرانبەریدا و ڕێگەگەلێک بدۆزەرەوە بۆ ڕووپۆشکردنی گۆڕان و شیرینکردنی ژەهرەکە.

پەیڕەویکردن لە یاساکە

وەک کۆمەنیستێکی گەنج لە ١٩٢٠ەکاندا، ماو تسی تونگ باشتر لە هەر هاوەڵێکی لە مەترسییەکانی سەر سەرکەوتنی کۆمەنیستی لە چین تێگەیشت. بەو ژمارە بچوکەیان، دارایی سنووردارییان، نەبوونی ئەزموونی سەربازییان و ئەقەمەنی کەمیان، حزبەکە هیوای سەرکەوتنی نەبوو مەگەر ئەوەی دڵی دانیشتووانی گەورەی جوتیاریی چینی بەدەست بهێنایە. بەلام کێ لە جیهاندا کۆنسەرڤاتیڤتر بوو، ڕەگ داکوتاوتر بوو لە جوتیارانی چینی؟ کۆنترین شارستانییەتی سەر زەوی مێژوویەکی هەبوو کە دەسەڵاتەکەیانی شل نەدەکردەوە، گرنگ نییە شۆڕشیش چەنێک توند بوو. بیرۆکە کۆنفۆشیوسییەکان هەروەک سەدەی شەشەمی پێش زایین بە زیندوویی مانەوە کاتێک فەیلەسوفەکە هێشتا لە ژیاندابوو. سەرباری سەرکوتکردنەکانی سیستەمی هەنوکەیی، ئایا جوتیاران دەستبەرداری بەهاکانی ڕابردوویان دەبوون بۆ کۆمەنیزمی نەناسراو؟

چارەسەرەکە، بەو شێوەیەی کە ماو بینی، شۆڕشێکی سادەی تیا نەبوو: شۆڕش بە بەشێکی ڕابردوو دانرابوە، بەڵکە بە شێوەکی ئاسودەبەخش و ڕەوا لە چاوی خەڵکیدا. لە سەردەمی ماودا، پەیوەندییە خێزانییەکان بەسەر هەر جۆرە پەیوەندییەکی تردا زاڵ بوون، چونکە هەردەمی کۆنفۆشیۆسی باوک و باڵادەستترین کەس هەر حاکم بوو. تەنانەت ئەو کاتەش کە حزب هاتە سەر دەسەڵات، ماو بەردەوام بوو کە پەیوەندی لەگەڵ ڕابردوودا بپارێزێت. ئەو خۆی نەک وەک لینینی چین بەڵکو وەک جۆرێک لیانگی هۆنینەوە بۆ جەماوەر هەژمار کرد، واتە وەک شاعیر، فەیلەسوف و جەنگاوەر لە نەریتی دەوڵەتمەدارە نموونەکانی چین.

بەڕاستی، هەموو شتێک لە وتارەکان و نووسینەکانی ماودا ئاماژەی بۆ ماوەی دووری مێژووی چین تێدابوو، بۆ نموونە ئەو ئیمپراتۆری مەزن (چی ین)ی دەهێنایەوە یا کە وڵاتی لە سەدەی سێیەمی پێش زایینیدا یەکخست. (چی ین) کارەکانی کۆنفۆشیوسی سوتاندبوو، دیواری گەورەی چینی زەمینەسازی و تەواو کرد و ناوی خۆی بە وڵاتی چین بەخشی. ماویش وەکو ئەو وڵاتی یەکخستبوو و سزراخی ڕیفۆرمی کردبوو لەدژی ڕابردووی سەرکوتکەر. (چی ین) بەشێوەیەکی نەریتی وەکو دیکتاتۆرێکی توندوتیژ بینرابوو کە حوکمڕانییەکەی کورتخایەن بوو، ستراتیژی لێهاتووانەی ماو ئەوە بوو ئەمە بگۆڕێت و لەهەمان کاتی تەرجەمەکردنەوەی (چی ین)، پاساوی حوکمڕانییەکەی بدات لە چاوی چینییەکانی ئەمڕۆدا و ئەو بەکار بێنێت بۆ پاساودانی توندوتیژی سیستەمێکی نوێ کە ماو خۆی دروستی دەکرد.

پاش شکستهێنانی شۆڕشی کەلتووری درەنگانی ١٩٦٠ەکان، ململانێیەکی دەسەڵات لەناو حزبی کۆمەنیستدا سەریهەڵدا کە تێیادا نەیاری سەرەکی ماو (لیان پیاو) بوو کە جارێک لە جاران دۆستی نزیکی بوو. بۆ ئەوەی جیاوازیی نێوان فەلسەفەی خۆی و هی ئەو بۆ خەڵک ڕوون بکاتەوە، ماو جارێکی تر ڕابردووی قۆستەوە: ئەو نەیارەکەی وا پیشاندا کە نوێنەرایەتی کۆنفۆشیوس دەکات، فەیلەسوفێک کە لین بەردەوام وتەکانی بە نموونە دەهێنایەوە. کۆنفۆشیوسیش نیشانەی کۆنسێرڤاتیزمی ڕابردوو بوو. کەچی ماو

خۆی دەبەستەوە بە بزاڤی فەلسەفی ناسراو بە (یاساگەرایی) کە نووسینەکانی هان فەی تزو نوێنەری بوو. یاساگەراکان ئێتیکی کۆنفۆشیوسیان سوك کرد و باوەڕیان بە پێویستی توندوتیژی هەبوو بۆ دروستکردنی سیستەمێکی نوێ. دەسەڵاتیان دەپەرست. بۆئەوەی لە ململانێکەدا قورسایی بداتە خۆی، ماو هەڵمەتێکی پروپاگەندەی لەسەرانسەری چیندا لەدژی کۆنفۆشیوس بڵاو کردەوە و کەوتە جولاندنی یاخیگەرێتی لەدژی ئەوەی کۆن.

لیکدانەوە

هیچ گەلێك ئەوەندەی چینییەکان پەیوەست نەبوون بە ڕابردووەوە.لەبەرانبەر ئەگەرەی گەورەی بەردەم ڕیفۆرمدا، ستراتیژی ماو سادە بوو: لەبری ململانێ لەگەڵ ڕابردوودا، ئەو لەبەرژەوەندیی خۆی شکاندییەوە، کۆمەنیستە ڕادیکاڵەکانی گرێ دایەوە بە کەسایەتیە ڕۆمانسیەکانی مێژووی چین. پاش ئەوەی کە هەڵەیەکی گەورەی بە (بازدانی مەزن بەرەو پێشەوە) ئەنجامدا لە هەوڵی ئەوەی مۆدێرنیزەکردن بەسەر وڵاتدا بسەپێنێت و بە توندی شکستی هێنا، جارێکی تر هەڵەکەی دووبارە نەکردەوە: لەو کاتە بەدوا، دەبوایە گۆڕانکاریی ڕادیکاڵ بە پۆشاکی ئاسودەبەخشی ڕابردوو دابپۆشرێت.

وانەکە سادەیە: ڕابردوو بەهێزە. ئەوەی کە پێشتر ڕوویداوە مەزنتر دیارە. خوو و مێژوو قورسایی دەدەنە هەموو شتێك. ئەمە لە بەرژەوەندیی خۆت بەکار بێنە. کاتێك تۆ شتێکی ئاشنا تێکدەشکێنیت، بەتاڵاییەك دروست دەکەیت، خەڵکی لەو پەشێوییە دەترسن کە وەك لافاو دێت بۆ پڕ کردنەوەی. دەبێ بەهەموو تێچوویەك خۆت لە وروژاندنی ئەو ترسە ببوێریت.

دەبێ ئەوە رەچاو بکرێت کە هیچ شتێك قورستر نییە بۆ جێبەجێکردن، هیچ شتێك گوماناویتر نییە بۆ سەرکەوتنی، مەترسیدارتر نییە لە دەست و پەنجە نەرمکردن لەگەڵیدا، لەوەی کە زەمینەسازیی سیستەمێکی نوێی شتەکان بکەیت.

نیکۆلۆ ماکیاڤیلی، ١٤٦٩-١٥٢٧

کلیلی دەسەلات

سایکۆلۆژیای مرۆڤ زۆر دوفاقیتی هەڵدەگرێت، یەکێکیان ئەوەیە کە لەکاتێکدا کە خەڵکی لە پێویستی بۆ گۆڕانکاری تێدەگەن، دەزانن چەنێك گرنگە بۆ دامەزراوەکان و تاکەکان کە ناوبەناو نوێ ببنەوە، ئەوان بەهەمان شێوە هەراسان و نارەحەت دەبن بەو گۆڕانکارییەی بەشێوەیەکی شەخسی کاریان تێدەکات. ئەوان دەزانن گۆڕان زەرووره و تازەیی قوتاربوونێك لە بێزاری دابین دەكات، بەڵام لەقووڵایی ناخیاندا دەست بە ڕابردووەوە دەگرن. گۆڕانی ڕووکەش ئارەزوو دەکەن، بەڵام گۆڕانکارییەك كە خووە جەوهەرییەکانیان و ڕۆتینەکانیان بە قووڵی دەشڵەقێنێت، دەبێتە مایەی هەراسانبوونیان.

تێبگە: ڕاستی ئەوەی کە ڕابردوو مردووە و لەگۆڕنراوە، ئازادیی ئەوەت دەداتێ تەرجەمەی بکەیتەوە. بۆ پشتیوانی لە دۆزەکەت، فاکتەکان دەستکاری بکە. ڕابردوو تێکستێکە کە تیایدا دەتوانیت بە سەلامەتی دێڕەکانی خۆت دابنێیت.

ئەگەر تۆ لە سەردەمێکی پەشێودا کار بکەیت، دەسەڵاتێك هەیە کە بەوتاردان لەمەڕ گەڕانەوە بۆ ڕابردوو، بۆ ئاسودەیی بۆ نەریت و سروت بەدەست بێت. کەچی لەماوەی چەقبەستدا، یاری بە کارتی ڕیفۆرم و شۆڕش بکە- بەڵام ئاگاداری ئەو شتە بە کە دەیوروژێنیت. ئەوانەی شۆڕشێك تەواو دەکەن بە دەگمەن ئەوانەن کە دەستی پێدەکەن. تۆ لەم گەمە ترسناکەدا سەرکەوتوو نابیت ئەگەر ئامادەییت نەبێت پەرچەکرداری حەتمی لەدژی بەربەست نەکەیت لە ڕێگەی یاریکردن بە ڕواڵەتەکان و بونیادنان لەسەر ڕابردوو.

دەسەڵات: ئەو کەسەی ئارەزوو دەکات یان هەوڵ دەدات ڕیفۆرمی حکومەت بکات و هیوادارە قبوڵ بکرێت، دەبێ لانی کەم هاوشێوەییەك لەگەڵ فۆرمە کۆنەکان دروست بکات بۆئەوەی وا دیار بێت بەلای خەڵکیبەوە کە گۆڕانکاری لە دامەزراوەکاندا

ڕووبنەدادەوە، ئەگەرچی لە ڕاستیدا سەراپا جیاوازن لە کۆنەکان. چونکە زۆربەی هەرە زۆری مرۆڤایەتی بە ڕواڵەتەکان ئاسودەن، وەك بڵێی ئەمانە واقیعن.

(نیکۆلۆ ماکیاڤیللی)

وێنە: پشیلە. زیندەوەری خووە، حەزی لە گەرم و گوڕیی ئاشنایە. ڕۆتینەکانی تێکبدە، پانتاییەکەی لێ بشێوێنە و ئیتر دەروونی تێکدەچێت. هێوری بکە بەوەی کە پشتگیریی سروتەکانی بکەیت. ئەگەر گۆڕان پێویستە، پشیلەکە فریو بدە بەوەی بۆنی ڕابردوو بە زیندوێتی بهێڵێتەوە، ئەو شتانەی بەلایەوە ئاشنان لە شوێنە ستراتیژییەکان دابنێ.

پێچەوانەبوونەوە

ڕابردوو لاشەیەکە بۆ بەکارهێنان بەو شێوەیەی کە تۆ بەگونجاوی دەبینی. ئەگەر ئەو شتەی لە ڕابردووی ئەم دواییە ڕوویدا ئازاربەخش و توند بوو بێت، خۆ وێرانکەرانەیە خۆتی پێوە پەیوەند بدەیتەوە. تەرکیز بخەرە سەر کاتەکان. بەڵام تێبگە: ئەگەر تۆ گۆڕانکارییەکی بوێرانە بکەیت لە بەرانبەر ڕابردوو، دەبێ بە هەموو باجێك خۆت لە ڕواڵەتی بەتاڵایی لابدە ئەگینا ترس دروست دەکەیت. تەنانەت مێژوویەکی تازەی درێژیش پەسەندتر دیارە لە پانتایی بەتاڵ. ئەو پانتاییە دەستبەجێ بە سروت و فۆرمی نوێ پڕ بکەرەوە. ئاشنایەتی هێمن بەخش و زیادبوو، لەنێو حەشاماتدا پێگەکەت مسۆگەر دەکەن.

یاسای ژماره ٤٦

قەت ئەوەندە کامڵ دەرمەکەوە

دوکە

باشتر دەرکەوتن لەوانیتر هەمیشە مەترسیدارە، بەڵام لەهەمووی مەترسیدارتر ئەوەیە وا دەرکەویت هیچ هەڵە و کێماسیت نییە. ئیرەیی، دوژمنی کپ دروست دەکات. کارێکی زیرەکانەیە کە ناوبەناو کەموکوڕی خۆت پیشان بدەیت و دان بە خراپە بێ زیانەکانت دابنێیت، بۆئەوەی ئیرەیی بەلاوە بنێیت و مرۆڤانەتر و دۆستانەتر دەربکەویت. تەنیا خودا و مردووەکان دەتوانن بە پارێزبەندییەوە کامڵ دیار بن.

سەرپێچی لە یاساکە

جۆ ئۆرتن لە ئەکادیمیای شاهانەی هونەرە درامییەکان لە لەندەن چاوی بە کێنێس هالیوێڵ کەوت لە ساڵی ١٩٥٣دا کە لەوێ هەردووکیان وەك خوێندکاری ئەکتەر تەقدیمیان کردبوو. ئەوان بەزوویی بوونە خۆشەویستی یەکتری و پێکەوە ڕۆشتن. هالیوێل کە ئەو کاتە بیست و پێنج ساڵان بوو حەوت ساڵ لە ئۆرتۆن گەورەتر بوو و پێدەچوو باوەڕبەخۆتر بێت، بەڵام هیچ کامیان وەك ئەکتەر بەهرەیان نەبوو و پاش دەرچوون پێکەوە لە شوقەیەکی لەندەندا نیشتەجێ بوون. ئەوان بڕیاریاندا واز لە نواندن بهێنن و لەبری ئەمە وەك نووسەر هاوکار بن. میراتی هالیوێل بەس بوو بۆئەوەی پێویست نەکات

تا چەند ساڵێك كار بدۆزنەوە و لە سەرەتادا ئەویش هێزی بزوێنەر بوو لە پشت ئەو چیرۆك و رۆمانانەی دەیاننووسی. ئەم هەوڵە سەرەتاییەیان سەرنجی بریكارە ئەدەبییەكانی راكێشا، بەڵام ئاكامی نەبوو.

دواجار میراتەكە تەواو بوو و دەبوایە ئەو دووانە بەدوای كاردا بگەڕێن. هاوكارییەكەیان كەمتر تامەزرۆیانە و زووزوو نەبوو. ئاینده نادیار بوو.

لە ١٩٥٧دا ئۆرتۆن دەستیكرد بە نووسین بە تەنیا، بەڵام ئەمە پێنج ساڵی دواتر بوو كە دەنگی خۆی دۆزییەوە، كاتێك خۆشەویستەكان بۆ ماوەی شەش مانگ بەند كران لەبەرانبەر شێواندنی دە دوانزە كتێبی ئەدەبی. ئەو لە زیندان هاتە دەرەوە و سوور بوو لەسەر ریسواكردنی كۆمەڵگەی ئینگلیزی لە شێوەی شانۆیی كۆمیدی. ئەو و هالیوێڵ پێكەوە گەڕانەوە، بەڵام ئێستا رۆڵەكان پێچەوانە بوونەوە: ئۆرتۆن دەینوسی و هالیوێل كۆمێنت و بیرۆكەی دەردەبڕی.

لە ١٩٦٤دا جۆ ئۆرتۆن یەكەمین شانۆیی درێژی بەناوی (سەرگەرمكردنی بەڕێز سلۆن)ی نووسی. شانۆییەكە گەیشتە (وێست ئێند)ی لەندەن و ڕەخنەی جوانی لەسەر نووسران: نووسەرێكی نوێی مەزن لەپڕێكا دەركەوتبوو. ئێستا سەركەوتن لەدوای سەركەوتن دەهات. لە ١٩٦٦دا ئۆرتۆن بە شانۆیی (تالان) برەوداریيەكەی زۆر زیادیكرد. بەزوویی لەهەموو شوێنێكەوە راسپاردەی بۆ هات.

لەگەڵ سەركەوتنی ئۆرتۆندا، كێشەكانی دوو هاوسەرەكە خراپتر دەبوو. میزاجی هالیوێل ژیانی ئەو دووانەی ئەستەم كرد. ئۆرتۆن بانگەشەی ئەوەی كرد كە دەیەوێ بەجێی دەهێڵێت و پەیوەندی سۆزداریی زۆری هەبوون، بەڵام هەمیشە دەگەڕایەوە لای خۆشەویست و هاوڕێ كۆنەكەی. دەیویست بە دەستپێكردنی پیشەیەك وەك هونەرمەند یارمەتی بدات. لە رواڵەتدا هالیوێل وەك ئۆرتۆن بەختەوەر دیار بوو. لەناوەوەڕا دەكولا. دوو مانگ دواتر، لە بەرەبەیانی ١٠ی ئۆگەستی ١٩٦٧دا، تەنیا چەند رۆژێك پاش یارمەتیدانی ئۆرتۆن تا یەكێ لە شاكارەكانی تەواو بكات، سەری كێنێس هالیوێل جۆ ئۆرتۆنی دایە بەر چەكوش تا مرد. پاشان خۆیشی بیست و یەك حەبی خەوی خوارد و

مرد و لەدوای خۆی تێبینییەکی جێهێشت "ئەگەر تۆ یادداشتی ئۆرتۆن بخوێنیتەوە هەموو شتێك ڕوون دەبێتەوە".

لێکدانەوە

کێنیس هالیوێل هەوڵیدابوو خراپبوونی حاڵی وەك نەخۆشییەکی دەروونی بخاتەڕوو؛ بەڵام ئەوەی کە یادداشتەکانی جۆ ئۆرتن دەریخست ڕاستی بوو: ئیرەییەکی بێگەرد بوو کە لە چەقی نەخۆشییەکەیدا بوو. یادداشتەکان گێڕەرەوەی ڕۆژانی دوو هاوسەرەکە بوو وەك هاوتا و ململانێکەیان بۆ پێزانین. پاش ئەوەی ئۆرتۆن سەرکەوتنی بەدەستهێنا، یادداشتەکان پڕژانە سەر ڕەشبینییەکەی هالیوێل، قسە ڕەقەکانی لە ئامەنگەکان و هەستکردنی بەرەبەرە زیادبووی بە نزمی. ئۆرتۆن هەموو ئەم شتانەی بە هەستێکی سوکبیانە گێڕابووەوە.

یادداشتەکان پەستبوونی هایلوێڵیان لەبەرانبەر سەرکەوتنی ئۆرتۆن ڕوون کردەوە. دواجار تاکە شتێك کە دڵی ئاسودە دەکرد ئەوە بوو ئۆرتۆنیش شکستێك بێنێت، بۆ نموونە شانۆییەکی سەرنەکەوتوو بنووسێت، بۆئەوەی بکرێ هەردووکیان لە نسکۆیەکدا هاوبەش بن وەك چۆن پێشتر بە حاڵەتی وەهادا ڕەت ببوون. کاتێکیش پێچەوانەی ئەمە ڕوویدا و ئۆرتۆن هەر بەردەوام بوو لەسەرکەوتن، هایلوێڵ تاکە شتێکی کرد کە جارێکی تر هەردووکیانی یەکسان دەکردەوە: ئەو هەردووکیانی لە مردندا یەکسان کرد. پاش ئەوەی ئۆرتۆنی کوشت، ئەویش هەمان ناوبانگی ئەوی پەیدا کرد. بەڵام ئیتر هەردووکیان مردبوون.

تەنیا کەمینەیەك دەتوانێت لە گەمەی ژیاندا سەرکەوتوو بێت و ئەو کەمینەیە بەشێوەیەکی حەتمی ئیرەیی ئەوانەی دەوروبەر دەجوڵێنێت. هەر کاتێك کە سەرکەوتن بە شێوازی خۆت ڕوودەدات، ئەو خەڵکەی زیاتریان ترسیان لێ دەنیشێت ئەوانەن کە لە بازنەی تۆدان، ئەو هاورێ و ئاشنایانەی لەدوای خۆت جێت هێشتوون. هەستی ئیرەیی دەیانخواتەوە: بیرکردنەوە لە سەرکەوتنی تۆ تەنیا هەستیان بە چەقبەست زیاد دەکات.

ئیرەیی کە کێرکەگاردی فەیلەسوف پێی دەڵێت "سەرسامبوونی نابەدڵ" شوێنی خۆی دەگرێت. لەوانەیە نەیبینیت بەڵام ڕۆژێك لە ڕۆژان هەستی پێدەکەیت– مەگەر ئەوەی تۆ ستراتیژییەکانی ملدان و قوربانی لەبەردەم خواکانی سەرکەوتن فێر بیت.

پەیڕەویکردن لەیاساکە

چینی بازرگان و گروپە پیشەگەرەکان کە کامەرانی فلۆرێنسی سەدەکانی ناوەڕاست قەرزاریان بوو کۆمارێکی بونیاد نابوو کە لە سەرکوتگەریی خانەدانان دەیانپاراست. لەبەرئەوەی پۆستی باڵا تەنیا بۆ چەند مانگێك وەردەگیرا، کەس نەیدەتووانی باڵادەستیی تەواو بەدەست بێنێت و هەرچەندە ئەمە بەو مانایە بوو کە لایەنە سیاسییەکان ململانێی بەردەوامیان دەکرد بۆ کۆنترۆڵکردن، سیستەمەکە زۆرداران و دیکتاتۆرە ناچیزەکانی بەلاوە نا. خانەوادەی مێدیسی بۆ ماوەی چەند سەدەیەك لەژێر ئەم سیستەمەدا ژیا بەبێ ئەوەی شوێن پەنجەیان دیار بێت. ئەوان بنەچەیەکی سادەیان هەبوو و هاوڵاتیانی ئاسایی چینی ناوەند بوون. کەچی لە درەنگانی سەدەی چواردەدا کاتێك جیۆڤانی مێدیسی سامانێکی لە بانك پێکەوە نا و وەکو هێزێك دەرکەوتن.

لەگەڵ مردنی جیۆڤانی، کۆسیمۆی کوڕی بزنسی خانەوادەکەی گرتە دەست و بەهرەی خۆی بەخێرایی لەم بوارەدا نیشاندا. بزنس لەژێر کۆنترۆڵی ئەودا گەشەی کرد و مێدیسییەکان وەك خانەوادەی بانکیی باڵادەستی ئەوروپا دەرکەوتن. بەڵام ئەوان لە فلۆرێنس ڕکابەرێکیان هەبوو: سەرباری سیستەمی کۆماریی شارەکە، خانەوادەیەك، ئالبیزی، بەدرێژایی ساڵانێك کۆنترۆڵی حکومەت، هاوپەیمانێتییەکان کردبوو کە ڕێگەی بۆ خۆش دەکردن تا بە بەردەوامی ئۆفیسە گرنگەکان پڕ بکەنەوە.

لەگەڵ ئەوەشدا دواجار سامانی مێدیسی نەدەکرا فەرامۆش بکرێت و لە ١٤٣٣دا بە هەستکردن بەوەی هەڕەشەی ئەو خانەوادەیەی لەسەرە، ئالبیزی ئامرازی حکومەتی بەکارهێنا بۆ دەستگیرکردنی کۆسیمۆ بە تۆمەتی گەلەکۆمەکێ بۆ سەرنگونکردنی کۆمارەکە. هەندێ کەس لە کوتلەی ئالبیزی ویستیان کۆسیمۆ لەسێدارە بدرێت، ئەوانیتر

ترسیان هەبوو ئەمە شەڕی ناوخۆی لێ بکەوێتەوە. لە کۆتاییدا ئەوان لە فلۆرێنسیان وەدەرنا. کۆسیمۆ بەرەنگاری حوکمەکەی نەکرد و بە بێدەنگی ڕۆیشت. هەندێ جار دەبزانی وا ژیرانەترە کە چاوەڕوان بیت و بەدی نەکرێیت.

بەدرێژایی سالی دواتر ئالبیزی دەستیانکرد بە وروژاندنی ترسی ئەوەی کە ئەوان دیکتاتۆریەت بونیاد دەنێن. لەهەمان کاتدا کۆسیمۆ سامانەکەی بەکاردەهێنا بۆ کاریگەری خستنە سەر کاروباری فلۆرێنس تەنانەت لە تاراوگەش. شەری ناوخۆ هەلایسا و لە سێپتێمبەری ١٤٣٤دا ئالبیزی لەسەر حوکم لادرا و ڕەوانەی تاراوگە کرا. کۆسیمۆ دەستبەجێ گەڕایەوە فلۆرێنس و پێگەکەی بەدەست هێنایەوە. لە ماوەی فەرمانڕەوایەتییەکەیدا، کۆسیمۆ بە شێوەیەکی خاکی و سادە بە جادەکانی فلۆرێنسدا پیاسەی دەکرد سەری ڕێزی بۆ پیاوانی ئایینی و بەتەمەنەکان دادەنەواند. بە سواری ئێستر نەك ئەسپ دەڕۆیشت و قەت باسی بابەتەکانی کاروباری خەلکی نەدەکرد ئەگەرچی بۆ ماوەی زیاتر لە سی سال کۆنترۆلٚ هەموو کاروبارێکی کردبوو. ئەو پارەی دەبەخشییە سەدەقە و خێرات و پەیوەندی باشی لەگەلٚ چینی بازرگاندا هەبوو.

پاش فەرمانڕەوایەتییەکی سی سالی، کۆسیمۆ لە ١٤٦٤دا مرد. هاولاتیانی فلۆرێنس ویستیان مەزارێکی دیاری بۆ بونیاد بنێن و مەراسیمێکی شایستەی بۆ بکەن. بەلام لەسەرەمەرگیدا داوای کردبوو هیچ نمایشێکی قەبەی بۆ نەکەن. شەست سالێك دواتر، مەکیاڤیللی ستایشی کۆسیمۆی کردبوو بەوەی کە ژیرترینی میرەکانە "چونکە دەیزانی چۆن ئەو شتە سەرووئاساییانەی لە هەر کاتیکدا دەردەکەون و دەبینرێن مرۆڤەکان پڕ ئیرەییتر دەکەن لە چاو ئەو شتانەی کە بە ڕاستی کراون بە شایستەیی پووپۆش کراون".

لیکدانەوە

هاوڕێیەکی نزیکی کۆسیمۆ، ڤێسپاسیانۆ دا بیستیچی، جارێکیان لەبارەی ئەوەوە نوسیبووی "هەر کاتێك ئەو هیواخواز بوو شتێك بەدەست بێنێت، ئەنجامی دەدا، بۆئەوەی ئەوەندەی دەکرێ لەدەست ئیرەیی ڕابکات، کە دەستپێشخەرییەکە وا

دەردەکەوت لەوانیترەوە بێت نەك لەوەوە". یەکێك لە دەربڕینە دڵخوازەکانی کۆسیمۆ ئەمە بوو "ئیرەیی گیاکەڵەیەکە کە نابێ ئاو بدرێت". کۆسیمۆ خۆی لە نمایشی مەزنایەتی پاراست. ئەمە بەو مانایە نییە کە دەبێ مەزنایەتی بخنکێنرێت، یان تەنیا کەسانی ئاسایی بمێنن، بەڵکو تەنیا دەبێ گەمەی ڕواڵەتەکان یاری بکرێت. ئیرادەی زیانبەخشی حەشامات بە ئاسانی دەکرێ نەهێڵرێت: وەکو یەکێك لەوان دەرکەوە لە ستایل و بەهاکاندا. لەگەڵ ئەوانەی خوار خۆت هاوپەیمانی بکە و بۆ پێگەی دەسەڵات بەرزیان بکەرەوە بۆ زانکردنی پشتگیرییان لەهەموو کاتێکی پێویستیدا. قەت سامانەکەت دەرمەخە و ئاستی کرینەوەی کاریگەری بەم سامانە بشارەوە. نمایشی ڕێزگرتن لەوانیتر بکە، وەك بڵێی ئەوان زۆر بەهێزترن لەتۆ. کۆسیمۆی مێدیسی لەمە گەمەیەدا شارەزایەتی پەیدا کرد، ئەو ساختەچییەکی ڕواڵەتەکان بوو. کەس نەیتووانی ئاستی دەسەڵاتی ئەو بزانێت– ڕواڵەتە سادەکەی، حەقیقەتی شاردەوە.

لەهەموو پەرتەوازەییەکانی ڕۆح، ئیرەیی یەکێکە لەوانەی کەس دەرینابڕێت.

پلوتارك ٤٦–١٢٠ی زایین

کلیلی دەسەڵات

گیانەوەری مرۆڤ بەکاتێکی سەختی دەست و پەنجە نەرمکردن لە سوکی و نزمیدا ڕەت دەبێت. لەبەرانبەر شارەزایەتی، بەهرە یان دەسەڵاتدا، ئێمە زۆرجار هەراسان و نارەحەت دەبین. ئەمە لەبەرئەوەیە کە زۆربەمان هەستێکی خۆبینیمان هەیە و کاتێك ئێمە خەڵك دەبینین کە لە ئێمەیان تێپەڕاندووە ڕوونی دەکەنەوە بۆمان کە ئێمە لەئاستێکی ئاساییداین یان لانی کەم ئەوەندە لێهاتوو نین کە پێمان وابوو. ئەم هەراسانییە لە وێنەی خۆمان ناتوانێت زۆر درێژە بکێشێت بەبێ ورووژاندنی هەستە دزێوەکان. سەرەتا ئێمە هەست بە ئیرەیی دەکەین: ئەگەر تەنیا ئەو تایبەتمەندییە یان شارەزایەتییەی کەسە باڵاکەمان هەبووایە، ئەوا بەختەوەر دەبووین. بەڵام ئیرەیی نە ئاسودەییمان بۆ دێنێت نە لە یەکسانیش نزیکمان دەکاتەوە. نە دەشتووانین دان بەو

هەستەدا بنێین، چونکە لەڕووی کۆمەڵایەتییەوە ناپەسەندە- دەرخستنی ئیرەیی وەك ئەوە وایە دان بە هەستکردنت بە نزمیت دابنێیت. لەوانەیە لای هاوڕێ و کەسی نزیك باس لە ئارەزووی بەدینەهاتوو بکەین، بەڵام ئێمە هەرگیز دان بە هەستی ئیرەییدا نانێین. بۆیە هەر بە نهێنی دەمێنێتەوە. ئێمە بە چەند شێوازێك ڕووپۆشی دەکەین، وەك دۆزینەوەی پاساو بۆ ڕەخنەگرتن لەو کەسەی ئەو هەستەمان لا دروست دەکات: لەوانەیە ئەو لە من زیرەکتر بێت بەڵام ویژدان یان ئاکاری نییە. لەوانەیە بەدەسەڵاتتر بێت لە من بەڵام بەهۆی فێڵەکانییەوەیە.

دواجار وریابە لەبەرانبەر ئەو ژینگانەی کە ئیرەییان زیاتر تێدا بەرجەستە دەبێت. کاریگەرییەکانی ئیرەیی لەنێو هاوەڵاندا زۆر جدیترن کە زیاتر یەکسانی پیشان دەدرێت. ئیرەیی بەهەمان شێوە لە ژینگە دیموکراتییەکاندا وێرانکەرترە کە تیایدا نمایشە دیارەکانی دەسەڵات سەیر دەکرێت. لە ژینگەی وەهادا زێدە هەستیار بە. ئینگمار بێرگمانی فیلمساز لەلایەن دەسەڵاتدارانی باجی سوید سۆراخ دەکرا چونکە لە وڵاتێکدا دەرکەوت کە تیایدا دەرکەوتن لەنێو حەشاماتدا ناپەسەند بوو. تەقریبەن ئەستەمە لە حاڵەتی وادا خۆت لە ئیرەیی لادەیت و شتێکی کەم هەیە بیکەیت مەگەر سەربەرزانە قبوڵی بکەیت و بەشەخسی وەرینەگریت. هەروەك سۆرە جارێکیان وتی "ئیرەیی باجێکە کە دەبێ هەموو ئەوانەی جیاوازن دەبێ بیدەن".

وێنە: باخی گیاکەڵەکان. لەوانەیە تۆ ئاویان نەدەیت بەڵام کاتێك باخەکە ئاو دەدەیت هەر بڵاو دەبنەوە. لەوانەیە نەزانیت چۆن، بەڵام زاڵ دەبن، درێژ و دزێو دەبن، ڕێگر دەبن لەوەی هەر شتێکی جوان گەشە بکات. پێش ئەوەی زۆر درەنگ بێت، ئاودانەکەت با بێ جیاوازی نەبێت. گیاکەڵەکانی ئیرەیی لەنێو ببە بەوەی کە هیچ نەبێ گەشەی لەسەر بکەن.

دەسەڵات: ناوبەناو، کەموکورتییەکی بێ زیانی خۆت لە کارەکتەرتدا دەرخە. چونکە کەسی ئیرەیی بەر کابرای کامڵ تۆمەتبار دەکات بە تاوانی نەبوونی تاوان. ئەوان دەبنە (ئارگوس)، هەموو چاوەکانیان بۆ دۆزینەوەی کێماسییە بەشێوەیەکی لێهاتووانە- ئەمە

تاکە دڵنەواییانە. ڕێگە مەدە ئیرەیی ژەهری خۆی بڕێژێت- درزێك لە بوێریت یان فیکرتدا دروست بکە، بۆئەوەی لەپێشدا ئیرەیی پەك بخەیت. (بالتاسار گراسیەن، ١٦٠١-١٦٥٨)

هۆکاری وریابوون لەبەرانبەر ئیرەیی بەر ئەوەیە کە ئەوان زۆر ناڕاستەوخۆن و چەندەها ڕێگە دەدۆزنەوە بۆئەوەی بنکۆڵت بکەن. بەڵام بە وریاییەوە بەدەوریاندا هاتن و چوون زۆرجار ئیرەییەکەیان خراپتر دەکات. ئەوان هەست بەوە دەکەن کە تۆ بە حەزەریت و ئەمەش نیشانەیەکی تری بالآییت تۆمار دەکات. بۆیە دەبێ بەر لەوەی ئیرەیی ڕەگ داکوتێت هەنگاو بنێیت.

لەگەڵ ئەوەشدا کاتێك ئیرەییەکە هەیە، جا لە هەڵەی خۆتەوە بێت یان نا، باشترین شت ئەوەیە ئاراستەی پێچەوانە بگریتە بەر: ئەوپەڕی سوکبینی و ڕیسوایی پیشان بدەیت بەرانبەر ئەوانەی ئیرەییت پێ دەبەن. لەبری شاردنەوەی کامڵێتی خۆت، بە ئاشکرا دەریخە. هەر سەرکەوتنێکی نوێ بکە دەرفەتێك بۆ ئەوەی ئیرەیی بەر خۆی بخواتەوە. سامان و ناوبانگت دەبنە دۆزەخی ئەو. ئەگەر تۆ پێگەیەکی قایمی دەسەڵات بەدەست بێنیت ئەوا ئیرەییەکەیان لەسەر تۆ کاریگەری نابێت و تۆ باشترین تۆڵەت دەبێت: ئەوان لە ئیرەییدا گیریان خواردووە لەکاتێکدا تۆ لە دەسەڵاتتدا ئازادیت.

یاسای ژمارە ٤٧

لەو نیشانەیە تێمە پەڕە کە ئاما نجت بوو. لەسەرکەوتندا فێربە لە کوێ بوەستیت

حوکم

ساتەوەختی سەرکەوتن زۆرجار گەورەترین مەترسی هەیە. لە گەرمەی سەرکەوتندا، لوتبەرزی و زێدە بڕوابەخۆبوون دەتوانن لەو ئامانجەت لابدەن کە تۆ بەدوایدا وێڵ بوویت و بە زۆر دوور ڕۆیشتن تۆ دوژمنی زۆر لەوە زیاتر پەیدا دەکەیت کە بتوانیت شکستیان پێ بێنیت. ڕێگە مەدە سەرکەوتن لە کەللەت بدات. هیچ جێگرەوەیەک بۆ ستراتیژ و پلاندانانی وریایانە نییە. ئامانجێك دابنێ و کاتێك پێی گەیشتیت، بوەستە.

سەرپێچی لە یاساکە

لە ٥٥٩ی پێش زایینندا، گەنجێك بەناوی کورشە سوپایەکی گەورەی لە هۆزە پەرت و بڵاوەکانی فارس کۆ کردەوە و لەدژی ئیشتوویگووی باپیرەی کەوتە ڕێ کە پاشای میدییەکان بوو. ئەو شکستی بە ئیشتوویگوو هێنا و تاجی پاشای میدیا و فارسی لەسەر نا و دەستیکرد بە بونیادنانی ئیمپراتۆریەتی فارس. سەرکەوتن لە سەرکەوتنی بەخێرایی بەدەستهێنا. کورەش شکستی بە (کرۆیسەس) فەرمانڕەوای لیدیا هێنا و

پاشان دوورگەکانی (ئاونیان) و مەملەکەتە بچوکەکانی تری گرت. ئەو بەرەو بابل کەوتەڕێ و تێکیشکاند. ئێستا ئەو بە کورەشی مەزن، پاشای جیهان ناسرابوو.

پاش گرتنی سامانی بابل، کورەش چاوی بڕیە خۆرهەلات، هۆزە نیوە بەربەرییەکانی (ماساگێتای)، قەڵەمڕەوی گەورە لە دەریای کاسپیان. جەنگاوەرێکی توند شاژنە تیمۆریس ڕێبەرایەتی ماساگێتای دەکرد کە ئەو سامانەی بابلی نەبوو، بەلام کورەش هەرچۆنێك بوو بڕیاریدا هێرشی بکاتە سەر بەو بڕوایەی کە ۆی سوپەرمرۆڤەوە قابیلی شکست نییە. ماساگێتای بە ئاسانی دەکەوتە بەر سوپا مەزنەکەی ئیمپراتۆریەتە زەبەلاحەکەی.

لە ٥٢٩ی زاییندا کورەش بەرەو ڕووباری فراوانی ئاراس کەوتەڕێ کە دەروازەی ماساگێتای بوو. لەکاتێکدا کە کەمپی لەسەر کەناری خۆرئاوا بونیادنا، پەیامێکی لە شاژنە تۆمیریس پێگەیشت: "پاشای میدییەکان، من ئامۆژگاریت دەکەم واز لەم دەستپێشخەرییە بێنیت، چونکە تۆ ناتوانیت بزانیت لەکۆتاییدا هیچ سوودێکی بۆ تۆ دەبێت. فەرمانڕەوایی خەڵکی خۆت بکە و هەوڵ بدە لێگەڕێیت منیش فەرمانڕەوایەتی ئەوەی خۆم بکەم. بەلام بەدڵنیاییەوە ئامۆژگاریی من ڕەت دەکەیتەوە چونکە دوایین شت کە تۆ هیواخوازیت تیایدا بژیت ئاشتییە". تۆمیریس کە دڵنیا بوو لە توانای سوپاکەی و هیواخواز نەبوو شەڕە حەتمییەکە دوا بخات، پێشنیاری کرد سەربازەکانی لە لا ڕووباری خۆی بکشێنێتەوە و ڕێگە بە کورەش بدات بە سەلامەتی لە ئاوەکانی بپەڕێتەوە و لەلای خۆرهەڵاتەوە شەڕی سوپاکەی بکات، ئەگەر ئەمە ئارەزووی بوو بێت.

کورەش ڕازی بوو بەڵام لەبری ڕووبەڕووبونەوەی دوژمن بەشێوەی ڕاستەوخۆ، بڕیاریدا فێڵێك بکات. ماساگێتای خۆشییەکی کەمی ژیانیان بینیبوو. هەر کورەش لە ڕووبارەکە پەڕیبۆوە و کەمپەکەی لە لای خۆرهەڵات بونیادنا، مێزێکی دانا بۆ خوانێکی تێروتەسەل، پڕ لە گۆشت و شیرینی و شەرابی بەهێز. پاشان لاوازترین سەربازەکانی لە کەمپ جێهێشت و پاشماوەی سوپاکەی بۆ ڕووبارەکە کشاندەوە. فیرقەیەکی گەورەی ماساگێتای بەزوویی هێرشیان کردە سەر کەمپەکە و هەموو سەربازانی فارسیان لە

شەڕێکی توندوتیژدا کوشت. پاشان بەهۆی کەوتنە ژێر کاریگەری ئەو خوانە دڵرفێنەی جێ هێڵرابوو، دەستیانکرد بە خواردن و خواردنەوە بە دڵی خۆیان. پاشان خەویان پیا کەوت. سوپای فارس ئەو شەوە گەڕانەوە بۆ کەمپەکە، زۆرێك لە سەربازە خەوتووەکانیان کوشت و ئەوانەیتریشیان گرت. ژەنەراڵەکەیان، گەنجێك بەناوی سپارگاپیسس، کوڕی شاژن تۆمیریس لەناو زیندانییەکاندا بوو.

کاتێك شاژن بەمەی زانی، نامەیەکی بۆ کورەش نارد و تیایدا لەبەرانبەر فێڵەکەیدا سەرکۆنەی کرد. ئەو بۆی نووسی "ئێستا گوێم لێ بگرە، لەبەر چاکەی خۆت ئامۆژگاریت دەکەم: کوڕەکەم بۆ بگەڕێنەوە و وڵاتەکەم جێ بێڵە و با هێزەکانت بە سەلامەتی بچنەوە. ئەگەر ڕەتی بکەیەوە، سوێند دەخۆم بە خۆر خوێنی زۆرتر لەوەت بدەمێ کە بتوانیت بیخۆیتەوە". کورەش فشەی بە قسەکان هات: کوڕەکەی بەر نەدەدا. ئەو ئەم بەربەریانەی تێکدەشکاند.

کوڕی شاژن کە زانی بەر نادرێت، بەرگەی ئەو هەموو ڕیسواییەی نەگرت و خۆی کوشت. هەواڵی مردنی کوڕەکەی زۆر کاری کردە سەر تۆمیریس. ئەو هەموو ئەو هێزەی مەملەکەتەکەی کۆ کردەوە کە لەتوانایدا بوو و لە شەڕێکی خوێناوی و توندوتیژدا ڕووبەڕووی هێزەکانی کورەش بوونەوە. دوا ماساگیتای سەرکەوتوو بوو. لە تووڕەیی زۆریاندا، سوپای فارسیان لەنێو برد و خودی کورەشیان کوشت.

پاش شەڕ، تۆمیریس و سەربازەکانی لە شەڕگەدا بەدوای لاشەی کورەشدا گەڕان. کاتێك دۆزییەوە، سەری لە لاشەی جیا کردەوە و هەڵیدایە ناو کیسە چەرمێکی شەراب کە پڕ بوو لە خوێن و هاواری کرد "هەرچەندە من بەسەر تۆدا سەرکەوتم، بەڵام تۆ من بە بردنی ناپاکانەی کوڕەکەم وێران کرد. ئێستا ببینە– هەڕەشەکەم جێبەجێ دەکەم: تۆ پڕیت لە خوێن". پاش مردنی کورەش ئیمپراتۆریەتی فارس بەخێرایی هەڵوەشایەوە. کردارێکی لوتبەرزی هەموو کارە باشەکەی کورەشی هەڵوەشاندەوە.

لێکدانەوە

هیچ شتێك ئەوەندەی سەرکەوتن مەستت ناکات و لەوەش مەترسیدارتر نییە. گورەش ئیمپراتۆریەتە مەزنەکەی لەسەر کاولاشی ئیمپراتۆریەتێکی پێشوو بونیادنا. ئیمپراتۆریەتی بەهێزی ئاشوورییەکان بەتەواوی لەنێوبرابوو کە جارێك لە جاران پایتەختەکەی، نەینەوا، دەدرەوشایەوە بەڵام وێران بوو. ئاشوورییەکان بەهەمان چارەنووس گەیشتن لەبەرئەوەی پێی خۆیان زۆر ڕاکیشا و ئامانجەکەیان ون کرد. کورەش وانەی ئاشووری لەبیر کرد. بێباك بوو لەبەرانبەر هۆشداریی فالگرەوە و ڕاوێژکارەکان. ئەو هیچ نیگەران نەبوو لەبەرانبەر ئیهانەکردنی شاژن. سەرکەوتنەکانی پێشووی لە کەللەی دابوون و ئیتر هەر بەردەوام بوو.

تێبگە: لە بواری دەسەڵاتدا، دەبێ بە ئەقڵ ڕێنمایی بکرێیت. ئەگەر ڕێگە بدەیت شادیی کاتی یان سەرکەوتنی هەستیانە کاریگەری بخاتە سەر هەنگاوەکانت، ئەمە کوشندەیە. کاتێك تۆ سەرکەوتن بەدەست دێنیت، بوەستە. وریا بە. کاتێك سەرکەوتن بەدەست دێنیت، لەو بارودۆخە دیاریکراوە تێبگە کە بووەتە هۆکاری و قەت هەمان کردار چەندین جارە مەکەوە. مێژوو پڕە لە زبڵ و ماولاشی ئیمپراتۆریەتە سەرکەوتووەکان و لاشەکانی ئەو سەرکردانەی نەیانتووانی فێر بن بوەستن و دەستکەوتەکانیان قایم بکەن.

پەیڕەوی لە یاساکە

هیچ کەسێك ئەوەندەی مەعشوقەی پاشا پێگەیەکی ناسکتر و هەستیارتری نەگرتووە لە مێژوودا. ئەو بناغەیەکی ڕەوا یان ڕاستەقینەی دەسەڵاتی نەبووە لە کاتی تەنگانەدا پشتی پێ ببەستێت. ئەو بە کۆمەڵێك دەرباریی ئیرەییبەر دەورەدراوە کە تامەزرۆیانە چاوەڕێ بوون لە سەنگ و شکۆ بکەوێت و دواجار لەبەرئەوەی سەرچاوەی دەسەڵاتەکەی زۆرجار جوانییە جەستەییەکەی بووە، بۆ زۆربەی مەعشوقەکانی شاهانە ئەو کەوتنە حەتمی و ناخۆش بووە.

پاشا لویسی پانزه هەر لەسەرەتای حوکمڕانییەکەیەوە مەعشوقەی ڕەسمی هەبوون، بەختی باشی هەر کام لە ژنەکان بەدەگمەن زیاتر لە چەند ساڵێکی دەخایاند. بەڵام دوایی مادەم دی پۆمپادۆر هات کە کاتێك منداڵێکی چینی ناوەندی نۆ ساڵان بوو ناونرا جین پۆیسۆن لەلایەن فالگرێکەوە پێی وترا کە ڕۆژێك دەبێتە دڵخوازی پاشا.

جین پۆیسۆن بووە هاوڕێی نزیکی ڤۆلتێر، مۆنتسکیۆ و ئەقڵە گەورەکانی تری ئەو کاتە، بەڵام قەت چاوی لەسەر ئامانجەکەی سەردەمی کچێنی لا نەبرد: بەدەستهێنانی دڵی پاشا. مێردەکەی لە دارستان خانوویەکی هەبوو کە لەوێ پاشا زۆر جار دەچووە ڕاو و ئەو ئیتر بەرەبەرە کاتی زۆری لەوێ بەسەر برد. ئەو وەك هەڵۆ هەموو جوڵەکانی تاووتوێ کرد و جەختی لەوە کردەوە کە بەو پۆشاکە جوانەی لەبەری گرتووە بەشێوەیەکی سروشتی ڕێکەوتی پاشا بکات. پاشا ئەوی بەرچاو کەوت و بەرهەمەکانی ڕاوەکەی پێشکەش بەو کرد.

پاشا کەسێك بوو کە بچوکترین هەستی بێزاری، هاوسەنگی تێکدەدا. مادەم پۆمپادۆر دەیزانی کە هێشتنەوەی ئەو لەژێر سیحری خۆیدا بەمانای ئەوە بوو لە هەستێکی خۆشدا بیهێڵێتەوە. بۆ ئەو مەبەستە ئەو بەردەوام نمایشی شانۆیی بەرهەم دەهێنان کە خۆی تیایاندا ڕۆڵی دەگێڕا. ئەو ئاهەنگی ڕاوکردن، ئاهەنگی دەمامکی ڕێکدەخستن و هەر شتێکی تریش کە ببوایەتە هۆی ئەوەی پاشا لە دەرەوەی ژووری خەوتن بهێڵێتەوە. لەگەڵ هەر سەرکەوتنێکیدا، دوژمنانی مادەم دی پۆمپادۆر لەناو دەرباردا زیادیاندەکرد و بەتایبەت بەرانبەر بنەچە سادە و ناخانەدانییەکەی کینەئامێز بوون. لەهەمووی نائاساییتر ئەو بووە هاوڕێی ژنەکەی و سوور بوو لەسەر ئەوەی لویسی پانزە ئەرکێزی زۆرتر بخاتە سەر ژنەکەی و بەزەییانەتر مامەڵەی لەگەڵدا بکات.

لە ساڵی ١٧٥١دا مادەم دی پۆمپادۆر لە ترۆپکی دەسەڵاتیدا بوو، خراپترین قەیرانەکانی ئەزموون کرد. لەڕووی فیزیکییەوە بەهۆی بەرپرسیارێتی پێگەکەی لاواز بوو، بەرەبەرە زیاتر بەلایەوە قورس دەبوو کە لەناو پێخەفدا پێویستییەکانی پاشا جێبەجێ بکات. ئەمە زۆرجار ئەو ساتە بوو کە تیایدا مەعشوقەکان کۆتاییان پێدەهات و

پەلەقاژێیان دەکرد تا پێگەی خۆیان بپارێزن لەکاتێکدا کە جوانییەکەیان نەدەما. بەڵام مادەم دی پۆمپادۆر ستراتیژێکی هەبوو: ئەو هانی پاشایدا تا جۆرە سۆزانیخانەیەک لەسەر زەوی ڤێرسای بونیاد بنێ. لەوێ پاشای تەمەن ناوەند دەیتووانی پەیوەندی لەگەڵ جوانترین کچانی گەنجی دەربار هەبێت. تەندروستی مادەم بۆمپادۆر هەمیشە لاواز بوو و ئەو لەتەمەنی چل و سێ ساڵیدا مرد. دەسەڵاتی ئەو وەک مەعشوقە بیست ساڵی بێ وێنەی خایاند. دوک دو ڕۆی نوسیبووی "هەمووان لەبارەیەوە پەشیمان بوونەوە، چونکە ئەو بە بەزەییانە و یارمەتیدەر بوو بەرانبەر هەر کەسێک کە لێی نزیک دەکەوتەوە".

لیکدانەوە

سەرکەوتن فێڵی سەیر لە ئەقڵ دەکات. واتلێدەکات هەست بکەیت لاوازیت، لەکاتێکدا بەهەمان شێوە شەڕانگێزتر هەستیترت دەکات کاتێک خەڵک تەحەدای دەسەڵاتت دەکەن. ئەمە وات لێدەکات بێتواناتر بیت بۆ خۆگونجاندن لەگەڵ بارودۆخدا. تۆ دێیتە سەر ئەو بڕوایەی کە کارەکتەری تۆ زیاتر بەرپرسە لە سەرکەوتنەکەت نەک ستراتیژدانان و پلاندانانەکەت. وەک مادەم دی پۆمپادۆر، پێویستە درک بەوە بکەیت کە ساتەوەختی سەرکەوتنت بەهەمان شێوە ساتێکە تیایدا دەبێ ئاستێکی زۆرتر پشت بە لێزانی و ستراتیژ ببەستیت، ناغەی دەسەڵاتت قایم بکەیت و ڕۆڵی بەخت و بارودۆخ لە سەرکەوتنەکەتدا بناسیتەوە و چاودێر بیت لەبەرانبەر هەر گۆڕانکارییەک لە بەختی باشتدا. ئەوە ساتەوەختی سەرکەوتنە کە پێویستە یاری گەمەی دەرباری بکەیت و تەرکیزی زۆرتر بخەیتە سەر یاساکانی دەسەڵات.

گەورەترین مەترسی لە ساتەوەختی سەرکەوتندا ڕوودەدات.

ناپۆلیۆن بۆناپەرت، ١٧٦٩-١٨٢١

کلیلی دەسەڵات

دەسەڵات ریتم و ڕێسای خۆی هەیە. ئوانەی لە گەمەکەدا سەرکەوتوو دەبن ئەوانەن کە ڕێساکان کۆنترۆڵ دەکەن و بە ئیرادەی خۆیان دەیانگۆڕن، خەڵکی بەناهاوسەنگ دەهێڵنەوە لەکاتێکدا کە ئەوان ریتمەکە دادەنێن. جەوهەری ستراتیژ کۆنترۆڵکردنی دواترە و لەوانەیە خۆشیی سەرکەوتن توانات بۆ کۆنترۆڵکردنی ئەوەی دواتر دێ لەق بکات.

وانەکە سادەیە: کەسی بەهێز ریتم و ڕێساکانیان، ڕەوگەیان دەگۆڕن، خۆیان لەگەڵ بارودۆخ دەگونجێنن و فێری ڕووبەڕووبوونەوەی ناکاو دەبن. لەبری ئەوەی قاچە سەماکردووەکانیان بەرەو پێش بیانبات، دەوەستن و دەڕوانن بزانن بۆ کوێ دەڕۆن. ئەوان خۆیان قایم دەکەن و پانتاییەك دەدەنە خۆیان تا لەوەی کە ڕوویداوە ڕابمێنن، ڕۆڵی بارودۆخ و بەخت لە سەرکەوتنیاندا دەپشکنن. دواجار ئەو ساتەی کە تۆ دەوەستیت گرنگییەکی دراماتیکی هەیە. ئەوەی کە دوایی دێت وەك جۆرێك لە نیشانەی سەرسوڕمان لە ئەقڵدا دەمێنێتەوە. کاتێکی باشتر لە پاش سەرکەوتن بۆ وەستان نییە. ئەگەر هەر بەردەوام بیت ئەوا سەرکێشی بە کەمکردنەوەی کاریگەرییەکە دەکەیت، تەنانەت شکستیش دێنیت. هەروەك پارێزەرەکان دەڵێن "هەمیشە بە سەرکەوتنەوە بوەستە".

دەسەڵات: دەبێ میرەکان و کۆمارەکان بە سەرکەوتن قەناعەت بەخۆیان بهێنن، چونکە کاتێك ئەوان بۆ زۆرتر دەڕوانن، بەگشتی دەدۆڕێن. بەکارهێنانی زمانی ئیهانە بەرانبەر دوژمن لە بێ ئۆقرەیی سەرکەوتنەوە سەرهەڵدەدات یان لە هیوای ساختەی سەرکەوتنەوە سەرهەڵدەدات کە ئەوەی دواییان مرۆڤەکان ئەوەندەی وشەکانیان لە کردارەکانیاندا گومڕا دەکات، چونکە کاتێك ئەم هیوا ساختەیە ئەقڵ داگیر دەکات؛ وا لە مرۆڤەکان دەکات بچنە ئەودیو نیشانەکەیان و دەبێتە هۆی ئەوەی باشەیەکی دیار بکەنە قوربانیی باشترێکی نادیار.

پێچەوانەبوونەوە

هەندێ کەس هەن کە لەهەموو کات زیاتر پاش سەرکەوتن بەحەزەر دەبن چونکە پێیان وایە شتگەلێکیان پێ دەبەخشێت کە دەبێ لەبارەیەوە نیگەران بن و بیپارێزن. نابێت قەت حەزەری تۆ پاش سەرکەوتن ڕاڕات بکات یان گوڕ و تین لەدەست بدەیت، بەلکو دەبێ وریا بیت لە نانی هەنگاوی ڕەمەکیانە. لەلایەکی ترەوە، تۆ سەرکەوتنی خۆت بەدەست دێنیت و ئەگەر ئەم سەرکەوتنانە یەك لەدوای یەك بێن، ئەوا لە کردەی خۆتە. باوەڕبوون بە گوڕ و تین تەنیا هەستیترت دەکات و لە هەنگاونانی ستراتیژی دوورت دەخاتەوە و ئەگەری ئەوە دەبێت هەمان ئەو شێوازانە چەند بارە بکەیتەوە.

یاسای ژمارە ٤٨

شێوەیەکی دیاریکراو مەگرە خۆت

دوکە

بە وەرگرتنی شێوەیەک، بەهەبوونی پلانێکی دیار، خۆت بۆ هێرش واڵا دەکەیت. لەبری ئەوەی فۆرمێکی دیاریکراو بخەیتەڕووی دوژمنەکەت، بە بەردەوامی خۆت بگونجێنە و لە گۆڕاندا بە. ئەو فاکتە قبوڵ بکە کە هیچ شتێکی تێو بوون دیاریکراو نییە و هیچ یاسایەک جێگیر نییە. باشترین رێگە بۆ پارێزگاری لەخۆت ئەوەیە شل و بێ شێوە بیت وەک ئاو. قەت گرەو لەسەر سەقامگیریی یان سیستەمێکی درێژخایەن مەکە. هەموو شتێک دەگۆڕێت.

سەرپێچی لە یاساکە

بەهاتنی سەدەی هەژدەی پێش زایین، دەوڵەت شارەکانی یۆنان ئەوەندە گەورە و کامەران بیوون کە زەوییان نەمابوو بەشی دانیشتووانی فراوانبوویان بکات، بۆیە ڕوویانکردە دەریا، کۆلۆنییان لە ئاسیای بچوک، سیسیلی، نیمچە دوورگەی ئیتالیا و تەنانەت ئەفریقا بونیاد نا. دەوڵەت شارەکانی سپارتا، تەوق بوون و بە شاخ دەورە درابوون. بەهۆی نەبوونی ڕێڕەو بۆ مێدیتەرانە، سپارتاکان قەت نەبوون گەلانی دەریابڕ، بەڵکو ڕوویان دەکردە شارەکانی دەوریان و لە زنجیرەیەک ململانێی توندوتیژانەدا کە

زیاتر له سەد ساڵی خایاند توانیان ڕووبەڕێکی گەورە بگرن کە بەشی پێویست زەوی بۆ هاوڵاتیانیان دابین دەکرد. لەگەڵ ئەوەشدا، چارەسەر بۆ ئەم کێشەیە کێشەیەکی تری گەورەی هێنایە بوون: چۆن بتوانن زەوییە گیراوەکانیان پاسەوانی بکەن؟ ئێستا ئەو گەلانەی کە ئەوان حوکمیان دەکەن ژمارەیان لەمان بە ڕادەی دە بۆ یەك زیاترە. بەدڵنیاییەوە ئەم مێگەلە تۆڵەیان لێ دەسەننەوە.

چارەسەری سپارتاکان دروستکردنی کۆمەڵگەیەك بوو تایبەت بە هونەری جەنگ. سپارتاکان سەرسەختترن بەهێزتر و توندتر دەبوون لە دراوسێکانیان. ئەمە تاکە ڕێگە بوو بتوانن سەقامگیری و مانەوەیان مسۆگەر بکەن. تاکڕەوێتی سپارتاکان ڕێگەیانی بۆ خۆش کرد تا بەهێزترین هێزی پیادەڕەو لە جیهاندا دروست بکەن. ئەوان بە سیستەمێکی ڕێکوپێك بەڕێوە دەچوون و بە بوێرییەکی بێ وێنە دەجەنگان. فەسیلەیەکی سپارتایی ترس دەخستە دڵی دوژمنەوە و پێنەدەچوو تاکە خاڵێکی لاوازیان تێدا بەدی بکرێت. لەگەڵ ئەوەشدا سپارتاکان خۆیان جەنگاوەری بتوانا بوون و چاویان لە بونیادنانی ئیمپراتۆریەتێك نەبو. ئەوان تەنیا دەیانویست ئەوەی کە تازە بەدەستیانهێناوە بیپارێزن و بەرگری لێبکەن لەبەرانبەر داگیرکەراندا. چەند دەیەیەك تێپەڕیبوو بەبێ ئەوەی تاکە گۆڕانکارییەك لەو سیستەمەدا بکرێت کە باش سەرکەوتوو ببوو لە پاراستنی دۆخی هەنوکەیی سپارتادا؟

لەو کاتەدا کە سپارتاکان کەلتوورێکی جەنگاوەرانەیان گەشە پێدەدا، دەوڵەتشارێکی تر لە سەرهەڵداندابوو کە لە باڵادەستیدا یەکسان بوو: ئەسینا. بە پێچەوانەی سپارتاکان، ئەسینابیەکان دەریایان بڕیبوو و زیاتریش بۆ مەبەستی بازرگانی نەك دروستکردنی کۆلۆنی. ئەسینابیەکان بوونە بازرگانی گەورە، دراوەکەیان بەسەرانسەری مێدیتەرانەدا بڵاو بۆوە. بەپێچەوانەی سپارتا وشك و چەقبەستووەکان، ئەسینابیەکان بە چالاکییەکی تێروتەسەل ڕووبەڕووی کێشە دەبوونەوە و خۆیان لەگەڵ بارودۆخ دەگونجاند و فۆرمی کۆمەڵایەتی نوێ و هونەری نوێیان بە خێراییەکی بێ وێنە دەهێنایە کایەوە.

کۆمەڵگەکەیان بەردەوام لە گۆڕاندا بوو و کاتێك دەسەڵاتەکەیان گەورە بوو، بوونە مایەی هەڕەشەی سپارتا ئەقڵ بەرگریکارەکان.

لە ٤٣١ی پێش زایینندا، جەنگ لەنێوان ئەسینا و سپارتادا هەڵگیرسا و بەهۆی گەڕێکی بەختەوە سپارتاکان لەو جەنگە درێژەدا سەرکەوتوو بوون کە ٢٧ ساڵی خایاند. ئێستا سپارتاکان ئیمپراتۆریەتێکیان بەڕێوە دەبرد و ئەمجارە نەیانتوانی لە قاوغی خۆیاندا بمێننەوە. ئەگەر وازیان لەوە بهێنایە کە بەدەستیانهێناوە ئەوا ئەسینایییە شکستخواردووەکان هەڵدەستانەوە، یەکیاندەگرتەوە و ڕووبەڕوویان دەبوونەوە. پاش جەنگ، پارەی ئەسینایییەکان هەڵڕژایە ناو سپارتا. سپارتاکان لە جەنگدا پەروەردە ببوون نەك سیاسەت و ئابووریدا، لەبەرئەوەی لەگەڵیدا ڕانەهاتبوون، سامان و شێوازەکانی ژیانی پەیوەست بە سامان ئەوانی فریودا و کاری تێکردن. سپارتاکان ڕەوانەی ئەو شوێنانە کران کە پێشتر زەویی ئەسینایییەکان بوو و زۆر دوور بوو لە زێدی خۆیان. سپارتا شکستی بە ئەسینا هێنابوو، بەڵام شێوازی شلی ئەسینایی بۆ ژیان بەهێواشی دیسپلینەکەی دەشکاند و سیستەمە ڕەقەکەی شل دەکردەوە. لەهەمان کاتدا ئەسینا خۆی لەگەڵ لەدەستدانی ئیمپراتۆریەتەکەیدا دەگونجاند و لێرەوە وەك سەنتەرێکی ئابووری و کەلتووری لە بوژانەوە و گەشەدابوو.

بەهۆی سەرگەردانی بەرانبەر دۆخە هەنوکەییە گۆڕاوەکەی خۆی، سپارتا لاواز و لاوازتر بوو. سی ساڵێك پاش شکستپێهێنانی ئەسینا، شەڕێکی گرنگی لەگەڵ دەوڵەت شاری تیب دۆڕاند. تەقریبەن لە شەووڕۆژێکدا ئەم گەلەی کە جارێك لە جاران بەهێز بوو، داڕما و قەت چاك نەبووەوە.

لێکدانەوە

لە ڕووبەڕووبوونەوەی کێشەیەکی جدیدا- کۆنترۆڵکردنی ژمارە باڵاکان- سپارتا وەك گیانەوەرێك پەرچەرکرداری پیشاندا کە قاوغێك دروست دەکات بۆئەوەی خۆی لە ژینگە بپارێزێت. بەڵام وەك کیسەڵ، سپارتاکان جوڵانیان کردە قوربانی سەلامەتی. ئەوان

توانیان بۆ ماوەی سێ سەد ساڵێك جێگیریی خۆیان بپارێزن، بەلام باجی ئەمە چی بوو؟ لە جەنگ زیاتر هیچ کەلتوورێکی تریان نەبوو، نە هونەریان هەبوو بۆئەوەی لە تەنگژە بیانرەوێنێتەوە و لە شلەژانێکی بەردەوامدابوون نەکا دۆخی هەنوکەییان بشێوێت. لە حاڵەتی سپارتادا، ئەوە سوپای ئەسینا نەبوو شکستی پێهێنان، بەڵکو پارەی ئەسینایی بوو. پارە ڕژایە هەموو شوێنێك و کۆنترۆڵ نەدەکرا و نە ملکەچی ڕێسایەکی مۆڵەتپێدراویش دەبوو. لە دوورمەودا دا پارە ئەسینایەکانی زاڵ کرد لە ڕێگەی چوونە ناو سیستەمی سپارتایی و بڕینی زڕێ پارێزەرەکەی. لە شەڕی نێوان دوو سیستەمدا ئەسینا بایی پێویست شل و شۆق و ئەفرێنەر بوو تا شێوەی خۆی بگۆڕێت لەکاتێکدا کە سپارتا هەر ڕەقتر دەبوو تا ئەوەی کە درزی تێکەوت.

پەیڕەویکردن لە یاساکە

کاتێك دووەم جەنگی جیهانی کۆتایی پێهات و ژاپۆنییەکان، کە چینیان لە ۱۹۳۷دا داگیر کردبوو، بۆ دواجار دەرکران، ناسیۆنالیستە چینییەکان بە ڕێبەرایەتی (چیانگ کای شێك) بڕیاریاندا کاتی هاتووە کۆمەنیستیە چینییەکان بنبڕ بکەن کە ڕکابەری سەرسەختیان بوون. لە ۱۹٤٥ و ٤٦دا پلانەکەیان بەباشی کاری کرد: ناسیۆنالیستەکان بە ئاسانی شارە گەورەکانی مانچوریدا گرت. لەبەرانبەر ئەم هەڵمەتە گرنگەدا، ستراتیژی کۆمەنیستەکان هیچ مانایەکی نەبوو. کاتێك ناسیۆنالیستەکان هەنگاوی خۆیانیان نا، کۆمەنیستەکان بەسەر سوچ و گۆشە لاتەریکەکانی مانچوریادا بڵاو بوون. یەکە بچوکەکانیان، سوپا ناسیۆنالیستەکانیان هەراسان کرد و بۆسەیان بۆ نانەوە، بەشێوەی چاوەڕواننەکراو لەوێ کشانەوە، بەڵام ئەم یەکە بڵاوانە قەت یەکیان نەدەگرتەوە، بەمەش هێرش بۆ سەریان سەخت بوو. ئەوان شارۆچکەیان دەگرت و پاش چەند هەفتەیەك وازیان لێدەهێنا. نە پاسەوانی پێشڕەو نە پاسەوانی پشتەوەیان هەبوو، وەکو جیوە دەجوڵان و قەت لە شوێنێك نەدەمانەوە.

ناسیۆنالیستەکان ئەمەیان گەڕاندەوە بۆ دوو شت: ترسنۆکی لەبەرانبەر هێزە باڵاکان و نەبونی ئەزموون لە ستراتیژدا. ماو تسی تۆنگ ی سەرکردەی کۆمەنیستی زیاتر شاعیر و فەیلەسوف بوو نەک ژەنەراڵ، لەکاتێکدا کە چیانگ لە خۆرئاوا لەبارەی جەنگ خوێندبووی و شوێنکەوتەی نووسەری سەربازیی ئەڵمانی، کارل فۆن کلاوسویتز بوو. لەگەڵ ئەوەشدا بۆ دواجار ڕێسایەک لە هێرشەکانی ماودا سەریهەڵدا. پاش ئەوەی ناسیۆنالیستەکان شارەکانیان گرت، کۆمەنیستەکانیان جێهێشت ئەو شوێنە بگرن کە بە پانتاییەکی بێ کەڵک مانچوریا لەقەڵەم دەدرا. کۆمەنیستەکان دەستیانکرد بە بەکارهێنانی ئەو پانتاییە گەورەیە بۆ تەوقکردنی شارەکان. ئەگەر چیانک لەشکرێکی لە شارێکەوە بناردایە بۆ پاڵپشتکردنی ئەویتر، کۆمەنیستەکان لەشکری ڕزگاربوونیان تەوق دەکرد. هێزەکانی چیانگ بەهێواشی دابەش بوون بۆ یەکەی بچوك و بچوکتر کە لەیەکتری دادەبڕان و هێڵی دابینکردنی پیتاکیان پچڕا. ترسێکی زۆر چووە دڵی سەربازانی ناسیۆنالیست. شارە گەمارۆدراوەکانیان دادەڕما تەنانەت پێش ئەوەی ڕاستەوخۆش هێرشیان بکرێتە سەر و یەك لەدوای یەك کەوتن.

لیکدانەوە

لەکاتێکدا کە گەمەی شەترەنج ڕێك و ڕاستەوخۆیە، گەمەی کۆنی (گۆ) کە سوپای چینی تا ڕادەیەکی زۆر بۆ تاکتیکی سەربازی پشتیان پێدەبەست، لەو جۆرە ستراتیژەوە نزیکە کە گونجاوە بۆ جیهانێك کە تیایدا شەڕەکان بە ناڕاستەوخۆیی و لە ناوچە ناپەیوەستەکان دەکرێن. ئەمە فرە ڕەهەند، ئەبستراکت و لەودیو کات و شوێنەوەیە: ئەقڵی ستراتیژیست. هیچ شتێکی ڕەق مەدە بە نەیارەکەت هێرشی بکاتە سەر، تەماشا بکە لەکاتێکدا کە لە ڕاکردن بەدوای تۆدا برستیان لەبەر دەبڕێت و هەوڵ بدە لەگەڵ گۆڕاوییەکەت بگونجێیت. تەنیا بێ شێوەیی ڕێگەت بۆ خۆش دەکات تا بە ڕاستی نەیارەکەت سەرگەردان بکەیت– بەهاتنی ئەو کاتەی کە ئەوان بۆیان دەردەکەوێت لە کوێیت و بە نیازی چیت، زۆر درەنگ بووە.

کلیلی دەسەلات

گیانەوەری مرۆڤ بە دروستکردنی بەردەوامی شێوە و فۆرمەکان دەناسرێتەوە. بەدەگمەن هەستەکانی بەشێوەی ڕاستەوخۆ دەردەبڕێت، لە ڕێگەی زمانەوە یان لە ڕێگەی سروتە کۆمەڵایەتییە قبولکراوەکانەوە فۆرمیان پێدەبەخشێت.

لەگەڵ ئەوەشدا، ئەو فۆرمانەی ئێمە دروستیان دەکەین بە بەردەوامی دەگۆڕێن- لە شێوەدا، لە ستایلدا، لەهەموو ئەو دیاردە مرۆییانەدا کە نوێنەرایەتی میزاجی ساتەوەختەکە دەکەن. لە ڕاستیدا ئەو شتانەی کە ناگۆڕێن، ئەو فۆرمانەی کە ڕەق دەبن، وەك مەرگ دێنە بەرچاومان و ئێمە لەنێویان دەبەین. گەنج ئەمە بە ڕوونترین شێوە پیشان دەدات: بەهۆی نائاسودەبوونی بەو فۆرمانەی کۆمەڵگە بەسەریدا دەسەپێنێت، بەهۆی نەبوونی شوناسێکی دیاریکراو، ئەوان یاری بە کارەکتەری خۆیان دەکەن، هەوڵ دەدەن چەندەها دەمامك و فۆرمیان هەبێت و گۆڕانێکی بەردەوام لە ستایلدا دروست دەکەن. دەسەڵات تەنیا ئەو کاتە گەشە دەکات کە فۆرمە کشۆکەکانیدا بێت. بێ شێوەیی دەسەڵات زیاتر وەکو شێوەی ئاو یان جیوە وەهایە، شێوەی هەر شتێك دەگرێتە خۆی کە لە دەوریەتی. بەهۆی گۆڕانی بەردەوامەوە قەت پێشبینی ناکرێت. کەسی بەهێز بە بەردەوامی شێوە دروست دەکات و دەسەڵاتی لە خێرایی گۆڕانیەوە دێت.

دواجار، فێربوونی گونجان لەگەڵ هەر بارودۆخێکی نوێدا واتە بینینی ڕووداوەکانی بە چاوەکانی خۆت و زۆرجار فەرامۆشکردنی ئامۆژگاریی ئەو کەسانەی بەردەوام دێنە ڕێگەت. ئەمە بە واتای ئەوەیە کە سەرەنجام دەبێ تۆ ئەو یاسایانە توڕ هەڵدەیت کە ئەوانیتر بەسەرتدا دەسەپێنن و ئەو کتێبانەش کە پێت دەڵێن دەبێ چی بکەیت. ناپۆلیۆن دەیگوت " ئەو یاسایانەی حوکمی بارودۆخەکان دەکەن بەهۆی بارودۆخی نوێوە هەڵدەوەشێنەوە".

دەسەڵات: تەواوکردنی پێکهێنانی سوپایەك ئەوەیە بکەیتە ناستی بێ شێوەیی. سەرکەوتن لە جەنگدا چەندبارە نییە، بەڵام بەشێوەیەکی ناکۆتا فۆرمەکەی دەگونجێنێت...هێزێکی سەربازی فۆرمێکی بەردەوامی نییە، ئاو شێوەیەکی جێگیری نییە: توانای بەدەستهێنانی سەرکەوتن لە ڕێگەی گۆڕان و گونجان بەم پێیە لەگەڵ نەیاردا پێی دەوترێت بلیمەتی.

(سون تزو، سەدەی چوارەمی پێش زایین).

پێچەوانەبوونەوە

بەکارهێنانی پانتایی و دروستکردنی ڕێسایەکی ئەبستراکت نابێ بە مانای دەستبەرداربوون بێت لە تەرکیزی دەسەڵاتت کاتێك بۆ تۆ بەنرخە. بێ شێوەیی وا لە دوژمنەکانت دەکات سەراپا شوێن تۆ بکەون، هێزەکانیان بڵاو بکەنەوە چ لەڕووی دەروونی و چ لە ڕووی جەستەییەوە. کاتێك تۆ بۆ دواجار ڕووبەڕوویان دەبیتەوە، بە زەبرێکی چڕبووەوەی بەهێز لێیان بدە. کاتێك تۆ یاری بێ شێوەبوون دەکەیت، ستراتیژە دوورمەوداکەت لەبیر بێت، تەرکیز، خێرایی و هێز بەکار بێنە. وەك ماو وتی "کاتێك ئێمە لە دژی تۆ دەجەنگین، جەخت دەکەینەوە لەوەی تۆ بۆی دەرنەچیت".

The 48 LAWS OF POWER

Robert Greene

Translator: Karzan Kawsin

«٤٨ یاسای دەسەڵات»، کە پڕفرۆشترین کتێبە، بۆ ئەو کەسانەیە کە خوازیاری دەسەڵاتن یان دەیانەوێ خۆیان لەبەرانبەر دەسەڵاتی ئەوانیتردا ئامادە بکەن.

کتێبی «٤٨ یاسای دەسەڵات»، فێرت دەکات چۆنچۆنی لە هەموو بوارەکانی ژیاندا بەدەسەلات بیت.

ڕۆبەرت گرین، ئەم بەرهەمەی لە ساڵی ١٩٩٨دا بڵاو کردەوە و پاش ماوەیەکی کورت بووە بەشێك لە پڕفرۆشترین کتێبەکانی جیهان. ڕۆبەرت گرین، نزیکەی بیست ساڵ لەبارەی دەسەڵات لێکۆڵینەوەی بەرفراوانی ئەنجام داوە و هەموو ئەنجامەکانی لە بەرگی چەندین کتێبدا بڵاو کردووەتەوە.

ئەو لە هەموو لێکۆڵینەوەکانی خۆیدا بەدوای وەڵامی ئەو پرسیارەدا وێڵ بووە کە بۆچی هەندێ کەس بەدرێژایی مێژوو دەگەنە دەسەڵات و چارەنووسی خۆیان و ئەوانیتر وەردەچەرخێنن.

ڕۆبەرت گرین، لە کتێبی «٤٨ یاسای دەسەڵات» دا پوختەیەکی لە مێژووی سێ هەزار ساڵەی دەسەڵاتی کەسایەتییە مێژووییە گەورەکانی وەکو((نیکۆلۆ ماکیاڤیللی، سون تزو، شاژنە ئەلیزابێسی یەکەم، هێنری کیسینجەر)) و کەسایەتییە بەناوبانگەکانی تر لە قاڵبی ٤٨ بەشدا خستووەتەڕوو، وە هەر بەشێك لە بەشەکانیشی بۆ یاسایەك تەرخان کردووە.

خانەی چاپ و پەخشی ڕێنما

renma_bookstore

[redacted]